Hermanni Witsii Aegyptiaca, et . Sive, de Aegyptiacorum sacrorum cum Hebraicis collatione libri tres et de decem tribubus Israelis liber singularis. Accessit diatribe de legione fulminatrice Christianorum, sub imperatore Marco Aurelio Antonino ... / [Herman Witsius].

Contributors

Witsius, Herman, 1636-1708.
Marcus Aurelius, Emperor of Rome, 121-180.

Publication/Creation

Basileae : J.R. Im-Hoff, 1739.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/zehbemu2

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

wellcome collection

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

55077/B

WITSIUS, HERMAN

Ex libris
Edward. R. Hodges.
Bibliothecæ. MDCCCLXI

43248

HERMANNI WITSII
ÆGYPTIACA,
ET
ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ.

Sive,

DE ÆGYPTIACORUM SACRORUM
Cum HEBRAICIS collatione
LIBRI TRES.
ET
DE DECEM TRIBUBUS ISRAELIS
LIBER SINGULARIS.

Accessit

DIATRIBE
DE LEGIONE FULMINATRICE
CHRISTIANORUM,
SUB IMPERATORE MARCO AURELIO ANTONINO.

CUM PRIVILEGIO S. REG. POL. MAJ. & ELECT. SAXON.

BASILEÆ.
Apud JOH. RUDOLPHUM IM-HOFF.
M DCC XXXIX.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Illuſtribus ac Præpotentibus Provinciæ Ultrajectinæ Ordinibus Patriæ Patribus.

QUod pace Veſtra fiat, ILLUSTRES PROCERES, interpellatum graviſſimas occupationes Veſtras venio. Neque profecto ulla res eam mihi confidentiam conciliare potuiſſet, niſi accederem cauſam Dei apud Vos & Religionis acturus; qua nulla gravior, nulla Veſtra cognitione ac defenſione dignior eſt. Ita autem dicturus ſum, ut non mea me quærere, ſed quæ Dei Chriſtique ſunt, palam faciam. Nec metuendum mihi arbitror, ne id Vobis minus gratum ſit, quam ſi conquiſitis verborum lenociniis fucum Vobis aut palpum obtrudere conarer: quod neque ego didici, neque Vos, qua eſtis prudentia, in mei ordinis homine ferendum Vobis exiſtimaretis. Is demum Theologi meretur nomen qui quavis data, imo & quæſita occaſione, apud plebem, apud Magiſtratus, Deum ex Deo & ad Dei gloriam loquitur. Id nunc mihi apud Vos, ILLUSTRES PROCERES, aliquantiſper liceat. Uti Chriſtiano pectori nihil antiquius ſanctiusve eſt iis voluminibus quæ Divini Spiritus inſtinctu dictata, a ſapientiſſimis integerrimisque olim hominibus conſcripta, longo ſeculorum tractu ad nos pervenerunt; ita humani generis, idemque Divinæ gloriæ hoſtis infenſiſſimus, omni ea ſibi armorum genere impugnanda, ſternenda, ruenda, modo potis eſſet, exiſtimavit. Pii quidem homines, quorum mentibus ſublimioris doctrinæ radii affulſerunt, non ſine ſacro quodam horrore incomparabile hoc cœli depoſitum ſuſcipiunt. Atque uti incredibilem numinis bonitatem ſuo eos alloquio erudire dignantis grati exoſculantur, ita dici non poteſt quanta cum voluptate inæſtimabiles ſapientiæ theſauros ex divite illa arcanorum voluminum vena col-

ligant. Juvat hinc rerum primordia; gentium originos; artium initia; Regnorum Imperiorumque natales; migrationes diffusionesque populorum, quibus repletus paulatim orbis terrarum est; rudimenta legum, non tabulis, non ære, sed mentibus inscripta, aut familiaribus patefacta oraculis; &, quod rei caput est, antiquissima religionis instituta quibus prisci mortales præsens sibi numen pie coluerunt; & quidquid denique ignotum sibi ac caliginosa fabularum nocte pressum exotica fatetur sapientia, quasi ex tabella discere. Juvat hinc perspicere singularem Dei erga Abrahamum, Isaacum hujusque ex Jacobo nepotes benevolentiam; quos a reliquis totius orbis nationibus secretos, & manu valida, tremendisque portentis, ex Ægyptiaca assertos servitute sibi vindicavit; quos per vastas Arabum solitudines totis quadraginta annis palantes insolito prorsus modo pavit, duxit, rexit; quibus leges suas e medio tonitruum ac fulgetrorum, a trepidante, fumante, æstuante, nec præsentiam Dei ferente montis Sinai cacumine, promulgavit; quibus per Mosen necessarium suum & interioris admissionis ministrum, totam cultus sui speciem præformavit, operosam quidem illam atque mirabilem, attamen prorsus sapientissimam, neque populi solummodo genio attemperatam, verum & arcanis fœtam significationibus; quamque propterea suspicere tenebantur, uti gymnasium aliquod rerum maximarum quæ de promisso sibi Messia cognoscendæ, credendæ, sperandæ erant. Juvat & altius evehi, ad meditationem nimirum æterni illius consilii quo generis humani fata, pro suæ potestatis arbitrio, Deus, Optimus ille & Maximus, disposuit; quo divitias glorioſæ gratiæ in interminabili suorum vita atque salute conspicuas facere decrevit; quo Unigenitum suum Filium perditis cæteroquin mortalibus Sospitatorem constituit, qui humana induendus carne, jus omne legis, pro iis quorum susceperat personam ac causam, executurus erat. Juvat eadem pagina magistra cognoscere, quibus primum verborum ambagibus, & typorum figurarumque involucris, dein diserto magis ac perspicuo sermone, in quo priscorum ænigmatum clavem deprehendas, consilium istud suum multis vicibus, multisque modis, electo populo expoſuerit: qua dispensationum varietate grande illud quod moliebatur opus tandem patraverit, misso in terram Filio, qui & vitæ exactissima sanctitate, & morte pro peccatis obita, Divinæ satisfecit justitiæ, stupendisque prodigiis, per se, per suos factis, &, quod potissimum est, corporis sui ex mortuis suscitatione, & supra omnes cœlos evectione, spiritusque mirifici in Apo-

stolos

ſtolos effuſione, rebellium denique Judæorum juſtiſſima excidione, gentiumque in eorum locum gratioſa atque efficaci vocatione, ſervatorem ſe generis humani eſſe palam demonſtravit. Juvat & officiorum omnium rationes, caſtiſſimæque virtutis tam præcepta quam exempla contemplari, uti ſacris depicta tabulis, ſine fuco, ſine phaleris, legentium ſe oculis ingerunt, quæ eadem puritate, ſanctitate, efficacitate nuſquam alibi reperias. Hæc dum ex ſacratis utriusque fœderis inſtrumentis legunt, cognoſcunt, meditantur homines pii, videntur ſibi verſari in montibus ſtillantibus muſtum, & collibus diffluentibus lacte, aut innatare torrentibus rivis mellis ac butyri; parumque abeſt quin exclament, quod Bohemorum Martyrum aliquem Euangeliorum codici inſcripſiſſe accepimus, ECCE PARADISUS NOSTER. Solvuntur in laudes Dei, cujus immenſæ adverſus eos bonitati tam ſolidæ, excelſæ ac beatificæ ſapientiæ magiſtras paginas, uti debent, ita & accepto ferunt; ac bona ſua omnia, vitamque ipſam, aut ſi quid vita poſſit eſſe carius, depeciſci mallent, quam cœleſtis illius depoſiti jacturam facere. Exiſtimantes quippe id quod res eſt, non poſſe ſibi vel ſapientiam, vel ſanctimoniam, vel animi in Deo exſultantis lætitiam, imo ne ſalutem quidem ipſam deeſſe; ſi Divinos illos libros non in manibus ſolum & oculis, ſed in imis pectorum receſſibus habeant. Fieri autem omnino non poteſt, quin is qui Deo ſuam gloriam, mortalibus ſalutem invidet, iiſdem his libris, quos ad regni ſui perniciem comparatos novit, in furorem actus ringatur. Quamobrem nihil reliqui facit, quo minus eos, qua vi qua aſtu, mortalium manibus excutiat. Olim tyrannos incitavit, ut undique conquiſitos flammis exurerent: fuitque quum partam ſibi victoriam, deletamque Chriſti religionem, ſed falſo ac ſtulte, gratularetur. Hæreticis etiam, & projectæ audaciæ ac proſtituti pudoris hominibus uſus eſt, qui ſceleratas manus ſacratiſſimis tabulis injicerent: vel ipſam vitiantes ſcripturam, vel, ubi id non poterant, genuinam illius mentem venenatis ſuis gloſſis corrumpentes. Sed potiſſimum hoc ſeculo furit; majore tamen quam unquam vafritie. Quum poſt renatas patrum noſtrorum memoriâ bonas literas, plurimi ſe paſſim impenderint linguis eruditis addiſcendis, antiquitatis omnis receſſibus perreptandis, iis denique univerſim artibus excolendis, quibus animi ad humanitatem formari ac poliri cenſentur; nonnulli quidem pio ſtudio ad Divinorum Inſtrumentorum elucidationem quidquid congeſſerant, contulere, quorum memoria ſacra ſemper & venerabilis Eccleſiæ erit;

alii vero omni ſuo ingenio nefarie abuſi ſunt, ut Divinorum librorum fidem atque auctoritatem, at clam & per cuniculos, everterent; quorum ſacrilegas artes ad æternam ipſorum confuſionem detegi, rei Chriſtianæ intereſt; Veſtræ quoque, ILLUSTRES PROCERES, ut, qua præditi eſtis ſapientia atque poteſtate, eas animarum peſtes compeſcatis. Nimirum poſtquam recepto publice Chriſtianiſmo palam ubique agnita Sacrarum literarum Divina auctoritas eſt, prima ſe impii oris apertione inteſtabilem faceret, qui nulla circuitione uſus eam ſe impugnatum venire profiteretur. Alius quærendus fuit callidis hominibus prætextus. Quum pulſa ſcholarum barbarie melioris Philoſophiæ atquæ eruditionis Critices exorta nuper lux ſit, dolendum eſſe ajunt, ni quæ cæteris ſcientiis artibusque inde accenduntur faces, eæ etiam in Scripturarum inferrentur adyta. Cur enim Divinis Literis præclara iſta invideretur felicitas, quæ aliis Præſtantiſſimorum virorum monumentis contigit, nova hac arte plurimum emaculatis, ornatis, illuſtratis? Hoc fundamento poſito, ſolvendæ mentes inani formidine ſunt, quaſi non idem injuria temporum, & incuria aut malitia etiam hominum, Sacris noſtris libris evenire potuerit, quod aliis omnibus ſcriptis, ut medica indigeant manu. Exuendi etiam animi iis præjudiciis, quibus ſacros aliquos libros non ſuis auctoribus, nimiumque vetuſtis ſeculis, rudis ac credula attribuit antiquitas. Non intercedimus, inquiunt, quo minus credatis Deo Auctori deberi Pentateuchi Moſaici originem: at ſcitisne, quo modo? Minerval parate, quotquot ſecretioris eſſe vultis conſulti ſapientiæ; minerval, inquam, parate Reginæ ſcientiarum, Divæ Criticæ, quæ propitio magis quam unquam vultu noſtrum hoc ſeculum, noſtras has terras adſpicere dignata eſt. Illa docebit, quod ab antiquo populi propemodum omnes, ii certe qui præ cæteris moratiores erant, publicos ſuos habuerint actuarios, qui quæ ſingulis memorabilia contingebant temporibus, ea magnâ diligentiâ, ac fide quidem optimâ, ſcripto conſignarent, in Regni Archivis reponenda, aſſervanda. Ægyptii imprimis, ſapientiſſima natio, huic operi admoverunt Sacertotes ſuos atque Hierophantas. Id ab iis Moſes didicit, in Ægyptiorum diſciplina probe eruditus; ideoque jam à primis Iſraëliticæ Reipublicæ initiis, viros aliquos prudentes, ac magna Divini Spiritus menſura præditos, ſelegit, quibus cura Sacræ Hiſtoriæ ſcribendæ demendata eſt. Quo officio quum illi fideliter ac prolixe defuncti eſſent, atque elephantinos propemodum liberos reliquiſſent, factum eſt labente tempore,

neſcio quando, fortaſſe poſt ſolutam captivitatem Babylonicam, ut alii, neſcio qui, attamen, ne ſucceſſeatis, Divini afflatus non exſortes, inde hoc quod nos habemus, & ut venerabilem Moſis pentateuchum exoſculamur, compilaverint. Porro compilatores hi quum varii fuerint, ac ſinguli ſuum habuerint inſtitutum, mirandum non eſt, ſi hiſtoriæ aliquando male junctæ ſint, & repetitiones occurrant crebræ, otioſæ aliquando atquæ odioſæ, quas probabile non eſt ab una, eaque ſapienti, manu eſſe. Sed & aliud acceſſit incommodum, cui fruſtra aliunde remedium, quam a Sacra Critice petatis: ſcilicet quum voluminibus ſua inſcripſerint veteres, quorum partes nullo aut glutine aut conſutione junctæ, circa cylindros volutæ, atque, ubi uſus erat, evolutæ fuerint; hinc facile fieri potuit, factumque revera eſt, ut, turbatis voluminum partibus, neque ſuo repoſitis loco, pericoparum etiam ordo mire aliquando miſereque turbatus ſit; acri quadam ingenii ſolertia, ubi res poſtulaverit, ſuo reſtituendus nitori. Quod, Divæ Critices enthuſiasmo correpti viri quidam eruditiſſimi, quibus hoc ſpeciali indultum favore eſt, bonis avibus aggreſſi eſſe, & ſupra quam dici poteſt feliciter perfeciſſe perhibentur. Ubi luxata & hiantia ſacræ orationis membra, neque Grammatices aut Rhetorices aut Dialectices, quas pueri didicerant, legibus ſatis reſpondentia, deprehendere ſibi viſi ſunt, ſuæ exiſtimarunt eſſe pietatis, ea quantumvis dolentia, renitentia, reclamantia, primun exartuare, mox reponere, ubi commodius locata fore ea dictat ars, qnam omni exceptione majorem par eſt agnoſcere. Idque tantâ fecerunt peritia, ut majore non potuerint, ſi ipſa vidiſſent autographa, & columellas, lineas, literas omnes in numerato habuiſſent; tantâ artis fiducia, ut haut minora moliti ſint circa Moſis ut Jobi ſacrata volumina, quam audaciſſimus quiſque ex profanorum Criticorum gente circa Ariſtophanem aliquem aut Plautum. Hæc, quæ exempli duntaxat cauſſa dicta ſunto, aliaque id genus quam plurima, quæ referre pudet pigetque, uti magno cum apparatu jactantur, ita non ſine reconditioris quaſi eruditionis admiratione ab incautis audiuntur; qui paullatim, nihil tale ab initio ſuſpicantes, in eam ſe delapſos mirantur ſententiam, quam cum Divina Librorum ſacrorum Auctoritate conciliari, vix, aut fortaſſe ne vix quidem, poſſe, facile deprehendunt. Hæ ſeculi ſed nefariæ, ſceleſtæ, ac prorſus Diabolicæ artes ſunt, quibus dici non poteſt quam multi decipiantur, qui rarioris, liberæ, ac generoſæ cujuſquam ſapientiæ nomen affectant.

Sed

Sed neque admodum idoneum videtur fovendæ ac firmandæ opinioni quam de Inſtitutorum Moſaicorum Divina origine atque arcanis ſignificatibus ab ineunte ætate inbibimus; ſi tota ea res in Politicum ſchema transformetur, ubi dominandi aſtus principem locum obtinet. Atque id mihi nunc imprimis exponendum Vobis venit, ILLUSTRES PROCERES: quippe quod operi ad pedes mox Veſtros deponendo originem dedit. Neque, opinor, aut ingratum Vobis, aut publicæ rei utile erit, cognoſcere, quibus ratiocinationum ambagibus huc demum Viri quidam Doctiſſimi devenerint. Ponunt, ab antiquiſſima poſt Univerſale Diluvium antiquitate, invaluiſſe religionem ex operoſis & myſticis quibusdam cærimoniis, & ritibus ad ſolos digitos pertinentibus, conflatam; quæ ſimplicem, facilem & animo tinctum veterum Patriarcharum cultum obſcuraverit prius tandem penitus eliminaverit. In ritibus hujusmodi fingendis, formandis, adeoque multiplicandis ut ipſam propemodum Arithmethicam fatigent, facile primas Ægyptus tenuit, illuſtris illa ſuperſtitionis ſchola. Ibi Hebræorum natio, tam craſſo & vili facta luto, ut a brutorum ſorte atque indole exiguo diſtaret intervallo, multis annis hæſit. Fierique vix aliter potuit, quin qui primum in Ægypto hauſerant ſpiritum, tantis neceſſitudinibus cum Ægyptiis juncti, tot etiam infortuniis in Ægypto vexati atque fracti, avitæ religionis reliquias, ſolius Cabbalæ ope acceptas ſervataſque, ſenſim oblivioni traderent, earumque loco, fatali ſuperſtitionis Ægyptiacæ lue tacti, tetricas dominorum ſuorum nænias deperirent. Inſula autem iſta plebecula inter lateres ac idola nata, poſt tot annorum uſum mores, quaſi in primas animarum texturas traditos, repente exuere non norat. Quamobrem periculoſæ plenum opus aleæ aggreſſus fuiſſet, quisquis Hæbræorum infantiam ab iſtis, Ægypti ſeculique ritibus e veſtigio ſtuduiſſet ablactare. Si enim ad tempora præterita oculos referamus, mutationes quasvis repentinas, circa ritus quibus longa dies & religionis opinio ſummam apud plebem gratiam & reverentiam fecerunt, motus & turbas perniciosiſſimas concitaſſe, facile obſervabimus. Arte ergo opus fuit; ut intractabilis ille Iſraëliticus populus ad meliorem vocaretur frugem, & ſtupidæ iſte pertinaciæ dæmon, qui gentem a prima tenuit infantia, blando ſed efficaci exorciſmi carmine ejiceretur. Introducendus quidem fuit cultus vere novus; ſed, ad turbas evitandas, ſub ſpecie veteri. Nova enim omnia, niſi veterum ſpeciem aliquam induant, animo feruntur iniquiore. Ideoque

qui

qui novis rebus in regno quopiam revera ſtudent, qui Leges veteres refigunt, & ſuſque deque miſcent omnia, vetera tamen officiorum nomina, & alia minora, olim in uſu, ad captandum populum inviolata ſolent relinquere. Unde Tacidi illud: ARCANUM NOVI STATUS, IMAGO ANTIQUI. Hoc itaque prudentiſſimo factum eſt conſilio, ut veteris cultus objectum potius & circumſtantiæ aliquot mutatæ ſint, quam integra materia: ritusque non pauci, ex Ægypto oriundi, qui ineptiæ quidem erant, at tollerabiles, paululum emendati, in ſacrorum album transſcripti ſint. Hinc Tabernaculi Templique magnificentia: hinc Sacerdotum ordo, ſplendidusque apparatus, imprimis & Pontificis decoræ veſtes, inque iis Urim, (quod fingitur idolum aut ſimulacrum parvulum fuiſſe ad humanam ſimilitudinem formatum, quo mediante Deus, aut Angelus, illius vice ac nomine, ad Pontificis, interrogata, reſpondit) ac Thummim, ad ſimilitudinem Bullæ illius fabræfactum quam a colo ſuſpenſam geſtabat Pontifex Ægyptius: hinc feriæ ac feſta, ipſeque hebdomaticus dierum orbis, ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu depromptus, & hebdomatici Sabbathi religio: hinc pecudum ſexusque in ſacrificiis diſcrimen, & hyſſopi uſus, & Vaccæ rufæ, & Hirci emiſſarii cærimonia: hinc lucernarum accenſio, & Frontalia Ægyptiorum Phallis ſubſtituta, & ſerpentis ænei amyletum, quo peſtis nigris inſerta medullis excantata fuit: hinc ſuis odium, exterorum averſio, lotiones crebræ, &, quod mireris, ipſa adeo Circumciſio: omnia ex Æpyptiacis ſacris, ea qua dictum eſt mente, in Moſaicum transſumta cultum. Hæc mihi quidem, ILLUSTRES PROCERES, ſi quod ſentio, candidè eloqui liceat, quantumvis acute excogitata, ſpecioſe propoſita, erudite defenſa, graviſſimis, laborare videntur ſequelis, quæ in Deum Deique populum, atque in ſanctiſſima numinis inſtituta, perquam ſint injurioſæ. Neque interdici homini pio debet quo minus vereatur, eo comparata eſſe omnia, ut omiſſo myſteriorum ſub involucris iſtis latentium ſcrutinio, frigidis ineptientium Æpyptiorum Antiquitatibus, ſi modo Antiquitatibus, defixæ ſtudioſorum hominum mentes hæreant: totaque Iſraëlitarum Religio Politici magis alicujus vaframenti ſpeciem habere videatur, quo ſive Deus, ſive Moſes ſibi regnum ſibi in eo populo firmavit; quam umbrarum ſuarum indigitamentis ad Chriſtum ducere. Hæc autem quum Chriſtianis pectoribus merito incutiant horrorem, exiſtimavi ab officio, meo nequaquam eſſe alienum, ſi, quam parum ſolidis

ſuperſtruantur fundamentis, quam incertis nitantur conjecturis, & indignis ſæpe hariolationibus, quam ab omni demonſtrationis ſpecie ſint remotæ, quam denique adverſa indubitatæ fidei monumentis, & contraria Divinæ menti ac gloriæ, oſtendere anniterer. Ideoque quidquid temporis, laborioſiſſimæ ſubducere licuit functioni, id pervolvendis eorum libris qui antiquas Ægyptiorum res narrarunt, colligendisque iis quæ pridem mihi fuerant obſervata, magna animi contentione impendi: donec hic mihi natus eſt commentarius quem Vobis nunc, ILLUSTRES PROCERES, ea qua par eſt devoti animi obſervantia, antiqua Formula, DO, DICO, CONSECRO. Veſtræ poſt Deum ſollicitudini ac curæ debemus, quod fœcundo frui liceat otio; cujus idcirco, ut Deo, ita & Vobis, reddendas eſſe arbitror rationes. Et quamvis quæ meæ hic ſunt opere nemini magis exigua videri poſſint quam mihi ipſi: tantum tamen cauſſæ quam tractandam ſuſcepi momentum eſt, ut dignam eam eſſe veſtris auribus, dignam Veſtra etiam tutela, pronunciare non dubitem. Hoc enim nunc agitur quomodo Deo ſua gloria, religioni Iſraëliticæ ſua ſanctitas, cærimoniis ſuum myſterium, Moſi ſua fides & integritas conſtet. Neque profecto illuſtrior alia Chriſtiani Magiſtratus laus eſt, quam quod Dei Chriſtique ejus ſe agnoſcens vicarium, ejus gloriæ aſſerendæ, ejus regno amplificando, ejus veritati tuendæ, ejus cultui promovendo, quidquid accepit poteſtatis, diligenter, ſapienter, fideliter impendat. Ea Vos laude macti eſtote, ILLUSTRES PROCERES, ut ſub Veſtro pio ac felici regimine non ſua ſolum Reipublicæ tranquillitas, ſuus urbibus ſplendor, ſuus commerciis vigor, ſuum literis decus, ſua civibus incolumitas, conſervetur, augeatur: verum etiam Religio floreat, Pietas germinet, Veritas ſe diffundat, montes populo pacem proferant, & colles juſtitiam, uti quum deſcendit pluvia ſuper herbam ſectam, quum imbres, irrigatio terræ. Ut Reipublicæ Veſtræ ab omnibus ſalutem Dei amantibus occinatur: BENEDICAT TIBI JEHOVA, O HABITACULUM JUSTITIÆ, MONS SANCTITATIS; BEATUS ILLE POPULUS CUI ITA EST, BEATUS ILLE POPULUS CUJUS DEUS EST JEHOVA. Ita calidis ſuſpiriis voveo;

ILLUSTRES AC PRÆPOTENTES ORDINES,

Veſter obſequioſus in Domino Cliens,

HERMANNUS WITSIUS.

LECTORI S.

QUandoquidem operis hujus occaſionem atque argumentum, primo capite; rei autem momentum, in Dedicatione ad Illuſtres Ordines expoſui: non niſi paucula quædam ſupereſſe videntur quæ monere te amplius habeam, Lector Benevole. In quibus principem ſibi locum hoc poſcit: biennio poſt primam libri iſtius editionem anno nimirum vertentis ſeculi LXXXV, *Cantabrigiæ in dias luminis oras prodiiſſe* JOHANNIS SPENCERI SS. THEOL. DOCT. de Legibus Hæbræorum Ritualibus & eorum Rationibus Libros Tres. *Ingens opus, multa confectum cura, plurimaque eruditione exornatum: quo prolixiſſime id exſecutus eſt doctiſſimus auctor, quod olim in* Diſſertatione de Urim & Thummim *moliebatur. Neſcio tamen, an tanta variarum congerie materiarum, eam, quam nos examinandam nobis duximus, ſententiam, probabiliorem æquo & Antiquitatum Hebraicarum non incallido lectori reddiderit. Quo enim plura ſibi expedienda ſumſit, eo majori ſæpe firmiorum argumentorum penuria laborare propemodum neceſſe fuit. Et fallor, niſi ad cujuslibet fere capitis inſpectionem peritus rerum cenſor facile deprehendat, pro rationibus convincentibus obtrudi quæ ne ſpeciem quidem demonſtrationis habent. Nihil utique mihi ipſe vindico: nec quidquam ingenioſiſſimi hominis judicio cupio eſſe detractum. At præfiſcine dixerim, in proclivi mihi eſſe, multis id quod affirmo evidentibuſque exemplis comprobatum dare; ſi quidem in iſtum nunc campum exſpatiari liberet. Verum & Præfationis modum Diſputatio ea excederet, & prolixitatis me dudum tædet. Pro ſpecimine eſſe poſſunt ea quæ in*

Miſcel-

Miſcellaneis *meis de* Tabernaculo, Arca, Cherubinis, *meditate diſſerui. Atque alia aliquammulta alii doctiſſimi homines ſuæ ſubjecerunt excuſſioni. Quod itaque novis ex magno Clariſſimi* Spenceri *volumine obſervationibus* Ægyptiaca *hæc mea non grandiverim, non ex eo factum eſt, quod difficilis ea res operæ foret: ſed partim quod alii eam nunc tractationem occupaviſſent, partim ne plurium membrorum acceſſione, aliorumve væſano incremento, operis mei ſymmetria turbaretur. Iterata igitur hæc editio non multum a priore recedit: niſi quod aliquibus in locis aliquanto ſit emendatior. Repeto quod olim ſignificaveram, paginarum* Marshami *numerum me citaviſſe non ad* Londinenſe Exemplar in Folio, *ut vocant, (hujus mihi, dum hac ſcribebam, nulla fuit copia) ſed ad* Germanicum in Quarto, *editum* Lipſiæ Anno M DC LXXVI. *Vitia quæ irrepſerunt Typographica tam exigua pleraque ſunt, ut enotare vix fuerit operæ prætium. Id unum caveo; non poſſe me ubique* numeros *Librorum, Capitum aut Paginarum, ex quibus aliquid citatum eſt, præſtare: etiamſi quanta potui accuratione attenderim. In* indicibus *concinnandis egregiam mihi operam præſtitit Amicus quidam meus, Vir Doctus ac ſolers. Vale* Benevole Lector, *ac ſtudia mea precibus tuis Deo commendato.*

ÆGY-

ÆGYPTIACORUM SACRORUM CUM HEBRAICIS COLLATIO.

Lib. I. Cap. I.

Operis Occasio, Argumentum, Scopus.

I. *In Marshami Canone Chronico, quid laudandum, quid desiderandum videatur.* II. *Atque id quidem notandum, quod antiquissimos Hebræorum ritus ab Ægyptiis arcessat.* III. *In qua eadem opinione etiam Spencerus est.* IV. *Contendens, Deum eos Ægyptiorum ritus quos ineptias magis tolerabiles norat, paululum emendatos, in sacrorum suorum album transcripsisse.* V. *Inque ea re Politica usum sapientia.* VI. *Nostri super ea sententia Examinis modus.* VII. *Ac scopus.*

I. IN omnium nunc fere eruditorum manibus versatur nobilissimi Viri JOHANNIS MARSHAMI, Angli, Equitis Aurati, CANON CHRONICUS, Ægyptiacus, Ebraicus, Græcus. Opus quantivis pretii; quod uti auctori suo multa lectione, accurata meditatione, plurimisque lucubrationibus stetit, ita lectori per salebrosos obscurissimæ antiquitatis recessus viam non paullo faciliorem expeditioremque effecit. Sed ut in humanis rebus nihil omni ex parte beatum esse solet, ita nec pulcherrimo huic corpori suos deesse nævos videas. Id sibi Nobilissimus auctor suo quodam jure sumsit, ut, relicta aliquoties frequenti regiaque via, per devios tramites, veluti animi caussa, exspatietur: ubi contingit in eas ipsum opiniones incidere, quæ, ut ut eruditæ videantur, non tamen æque piæ sunt, neque ad sacratissimæ religionis nostræ decus honoremque admodum comparatæ.

II. Cætera silentio hoc tempore transmittere liceat: hoc unum nunc notare lubet, quod Hebræorum ritus sacrasque cærimonias, eas etiam quæ Mose antiquiores sunt, quas a Deo non sine typica Christi adumbratione institutas esse universus credit Christianismus, ex profanis *Ægyptiorum* moribus, seculique usu derivet. Ægyptii, inquit, ut πολιτείᾳ, ita et religione gentes cæteras præcesserunt; eorum ritus ad alios populos translati etiam ab Ebræis (non sine emendatione forsan) usurpati sunt. Quibus verbis quot quantasque res complectatur, ea quæ modo dicturi sumus manifestum facient. p. 189.

III. Eandem ſententiam magno nuper animo atque apparatu tuitus eſt JOHANNES SPENCERUS, Theologus itidem Anglus, in *Diſſertatione de* URIM & THUMMIM. Ubi ita vir Doctiſſimus inſtituit: Iſraëlitæ, inquit, qui in Ægypto primum hauſerunt ſpiritum, omnes Dei rerumque Divinarum notitias, per ſacram tantum *Cabbalam* acceptas, oblivioni ſenſim tradiderunt: & vix ultra lateres & allium Ægypti jam ſapientes, in Dominorum ſuorum mores & ingenium toti tranſierunt, ritibus eorum ac ſuperſtitionibus facile ſuſceptis. Ab iſtis *Ægypti* ſeculique ritibus, qui *Hebræorum* infantiam e veſtigio ablactare ſtuderet, næ ille difficile & pene deſperatum opus moveret. Non eo ſolum nomine, quod conſuetudo religioſa tam potente faſcino animos incantare ſolet, ſed & quia natura populum illum, præ aliis terræ incolis, ingenio moroſo, difficili, & propoſiti tenaciſſimo finxiſſe videtur.

Cap. IV. ſect. VII.

IV. Quoniam itaque Deo negotium erat cum rudi populo, a ſuis ſeculique moribus cito facileque nulla machina dimovendo; eorum ritus non paucos, quos cum primo lacte imbiberunt, *paululum caſtigatos*, leni animo tulit, & *congruentem*, quod *Euſebius*, ait, *audientium moribus legem promulgavit.* Deus enim, quum prima reformationis *Judaicæ* fundamenta poneret, & homines a ſuperſtitione *Ægyptiaca* ad frugem vocare ſtuderet, hanc ſibi rationem ineundam habuit: Idolorum cultu ſub capitis pœna populo ſuo interdixit, & ritum quemlibet antiquum qui peccati exemplum vel occaſio exſtitit, tanquam membrum corruptiſſimum, a cultus antiqui corpore, legis ſuæ enſe amputavit. *Alios autem non paucos, Quos* INNEPTIAS NORAT MAGIS TOLERABILES, & *ad myſterium aliquod adumbrandum aptiores, in ſacrorum album,* PAULULUM EMENDATOS, *tranſcripſit.* Atque inde natum, quod tot *inanes baptiſmorum ritus, neomeniarum feſta* in lunæ olim renaſcentis honorem (ni *Maimonidi* vana fides) celebrata, *morem choreas inter ſacrificandum ducendi, feſtorum ſolennia, veſtis candidæ, & muſicæ inſtrumentalis*, dum rem Divinam facerent, *uſum*, & ejuſdem conditionis alia, ad cultum & ſacrorum ſuorum familiam tranſtulerit.

Præpar. Evan. lib. VII. c. VIII.

Por. Nev. rat. III. MCXLVI.

V. Et hac quidem in re præclara *Sapientiæ & Bonitatis* ſuæ exempla edidit Deus O. M. *Sapientiæ*: nulla enim arte tam facile obtuſioris ille naſi populus ad *cultum vere novum*, quam per *umbratiles* aliquas *veteris reliquias*, allici potuiſſet. Nam nova omnia, niſi veterum ſpeciem aliquam induant, animo iniquiore ferre ſolet inſulſior populus. Unde illud *Taciti: Arcanum novi ſtatus, imago antiqui.* Sed nec minora *Benignitatis* ſuæ documenta præbuit ſummus legiſlator: quum enim illi reformationem moliri viſum eſſet, non protinus quidquid ex uſu vetere tolli potuit (more hominum ingenii præfervidi) ſublatum ivit; ſed quidquid commode tolerari potuit, ad καιρὸν uſque διορθώσεως toleravit. Quo pacto ad hominum infirmorum menſuras ſeſe attemperavit, & per *ritus iſtos veteres, paulo emendatiores,*

datiores, tanquam per *prima & leviora obedientiæ rudimenta*, ad *pietatem virilem & ſeveram* populi infantiam ſenſim ac leniter erudiit.

VI. Multa a Viris Doctiſſimis congeſta ſunt, quibus huic ſuæ aſſertioni fidem faciant. Ea autem quum plurimum reconditæ contineant eruditionis, non videntur Clariſſimi Auctores ſua laude, uti nec ſtudioſi Lectores jucunditate, atque utilitate quæ exinde percipi poteſt, defraudandi eſſe. Noſtra etiam intereſt ut candide omnia referantur, quo examen ſuper iis accuratius inſtitui, & judicium prudentius atque ſincerius formari queat. Hanc unam mihi libertatem a Viris æquiſſimis depoſco, ut quæ ipſi ſparſim, & prout argumenti ſui ratio exigebat, hic illic, in commentariis ſuis ſcripta reliquerunt, ea ego in unum collecta, neque inconcinno, ut arbitror, ordine diſpoſita, uno veluti obtutu Lectori meditanda exhibeam; inſperſis quandoque & aliis quæ mea mihi Lectio ſuppeditavit, & ſuis ſingula auctoribus attribuentur.

VII. Ita autem commodiſſime me proceſſurum exiſtimo, ſi *primo* longa exemplorum inductione, ex Doctiſſimorum virorum mente, & eorum plerumque verbis, demonſtravero, *magnam atque admirandam plane convenientiam in religionis negotio veteres inter Ægyptios atque Hebræos eſſe.* Quæ quum *fortuita* eſſe non poſſit, neceſſe eſt ut vel *Ægyptii* ſua ab *Hebræis*, vel ex adverſo *Hebræi* ſua ab *Ægyptiis* habeant. *Dein* eas *rationes* proferam, quibus inductos ſe teſtantur viri eruditiſſimi, ut *ex Ægyptiorum fontibus Hebræorum pleroſque rivulos derivatos eſſe* credant. Super omnibus denique ἐπίχρισιν meam ſubjungam, eo argumentorum robore quod ſuſcepti negotii ratio patitur firmandam. Nequaquam ea mente ut Doctiſſimorum Virorum laboribus detraham; ſed ut me & Lectores meos in inveſtiganda veritate exerceam, ſi forte detur curva corrigere, & *Egregio inſperſos abſtergere corpore nævos.*

CAP. II.

Ægyptiorum atque Hebræorum de Via Felicitatis & ſupremo Numine conſentiens fides.

I. *Antiquiſſimorum rituum apud diverſas gentes convenientia.* II. *Tria totius religionis ſumma capita.* III. *Ægyptii, ſecundum Apollinem, primi viam ad Felicitatem monſtrarunt.* IV. *Cultum extraneum deteſtati ſunt.* V. *Theologiam eorum ab ineptiis & ſuperſtitione excuſat Plutarchus.* VI. *Unius Dei poteſtatem in variis Symbolis venerati ſunt.* VII. *Knephi, monſtroſi ſerpentis, ſymbolica explicatio.* VIII. *Confirmata ex antiquis.* IX. *Sigalionis Harpocratis myſterium.*

I. ANTIQUISSIMOS ſacrorum *ritus*, apud *gentes diverſas, non admodum diverſos* fuiſſe, nemo humanioribus literis vel mediocriter

In Levit. 1. 9. tinctus ignorare poteſt. *Mirum eſt quam vetuſtiſſima ſacra inter ſe congruant*, ait *Grotius*. Porro, ſi, levato antiquitatis obſcurioris velo, gentium omnium ritus oculis vigilantibus intueamur, *Ægyptios* & *Hebræos*, præ omnibus aliis, moribus ſimillimos fuiſſe comperiemus. Neque hoc *Kircherum* fefellit, cujus hæc ſunt verba: *Hebræi tantam habent ad ritus, ſacrificia, cærimoniæs, ſacras diſciplinas Hebræorum affinitatem, ut vel* Ægyptios Hebraizantes, *vel* Hebræos Ægyptizantes *fuiſſe plane mihi perſuadeam.* Nec abſimile veri eſt, affinitatem hanc in cauſſa fuiſſe quod apud Romanos *ſimul actum de ſacris Ægyptiis Judaiciſque pellendis*: referente *Tacito. Suetonius* ſimiliter in *Tiberio. Externas cærimonias, Ægyptios Judaicoſque ritus compeſcuit.*

Propyl. Agonyſ. c. 11.

Ann. lib. 11. cap. XXVI.

II. Sed quid verbis opus eſt? In rem præſentem veniamus. Tribus potiſſimum partibus Religio pleraque comprehenditur. I. DOGMATIBUS RERUM CREDENDARUM. II. PRÆCEPTIS RERUM FACIENDARUM. III. RITIBUS QUIBUSDAM ET CÆRIMONIIS SACRIS. In ſingulis autem hiſce miram eſſe animorum inter *Ægyptios* & *Hebræos* conſenſionem ita evincitur.

III. CREDENDARUM RERUM DOGMATA quod attinet, conſtat utique hunc totius eſſe *finem* Religionis, ut hominem deducat ad *felicitatem* quæ creatura rationali digna ſit. Quid enim aliud eſt *Religio*, niſi *Philoſophia quædam Divina, viam ad beatitudinem demonſtrans*? Ea autem ex *Ægyptiorum* ſchola prodiit, ſaltem ſi *Apollinis* oraculo fides ſit. Ita enim ille apud *Euſebium*,

Marſ. p. 155. Præpar. Ev. lib. IX. c. X.

Αἰπεινὴ γὰρ ὁδὸς μακάρων, τρηχεῖα τε πολλὸν,
Χαλκοδέτοις τὸ πρῶτα διοιγομένη πυλεῶσιν
Ἀλφάπιτοι δὲ ἔασσιν ἀθέσφατοι ἐγγεγαῦιαι,
Ἃς πρῶτοι μερόπων ἐπ' ἀπείρονα πρῆξιν ἔφηναν
Οἱ τὸ καλὸν πίνοντες ὕδωρ Νειλώτιδος ἀίης.

Ardua, & innumeris Divum eſt via conſita ſaxis.
Ac primum e valvis rigido ſtridentibus ære
Panditur: hinc cæci ambiguo diſcrimine calles,
Quos fructu immenſo primi docuere nepotes
Niliaco undantes potant qui gurgite lymphas.

Ἡ μακάρων ὁδὸς, *via Felicium*, vel *ad Felicitatem ducens*, *Porphyrio* oraculum explicanti dicitur ἡ πρὸς Θεοὺς ὁδὸς, *Via ad Deos*, ſive *Deorum via*. Porro hæc ipſa *Hebraicæ* religionis ſumma eſt, non ſi *rem* modo, ſed & *verba* attendas. Abraham præcepit filiis ſuis, *ut cuſtodiant viam Domini, & faciant juſtitiam.* Et in Evangelio non ſemel occurit ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ, *Via Dei.* Marc. XII: 14. Luc. XX: 21.

Gen. XVIII. 19.

IV. In opinione quam de *ſummo numine* fovere decet immenſa quidem *Ægyptiorum* atque *Hebræorum* videtur eſſe diſcrepantia, quum *Hebræi inſociabilem* Divinæ Majeſtatis *unitatem* ſuſcipiant, *Ægyptii* autem *Deos Mediosxumos* adhibuerint; (quos Θεοὺς μεσίτας dixit *Chryſippus*, in *Libro de Antro Mithræ*,

Marſh. p. 161.

Mithræ, & de quibus prolixe agit *Kircherus Oedip. Ægypt. Syntag.* XVII. *cap.* III.) in eo tamen est consensio, quod sicuti *Hebræis* nihil sceleratius visum est quam id quod עבודה זרה *cultum extraneum* nuncupant; ita & *Ægyptii* eodem nomine detestari videntur quidquid οἱ γονεῖς ὐ παρέδειξαν *parentes non commonstrarunt.*

V. Neque tam inepta censeri debet *Ægyptiorum* Theologia quam prima fronte videatur. *Plutarchus* enim *Chæronensis*, scriptor πολυμαθέσαλος, & rituum *Ægyptiorum* non imperitus, de religiosis eorum institutis asserit, *in sacris eorum operationibus nihil esse* ἄλογον, ὐδὲ μυθῶδες, ὐδὲ ὑπὸ δεισιδαιμονίας, *a ratione alienum, nihil fabulosum, nihil a superstitione profectum (ut nonnulli censent) sed alia habere morales utilesque causas; alia vero expertia non esse elegantiæ cujusdam, aut Historicæ, aut Naturalis.* p. 58. De Iside p. 353. c.

VI. In πολυθεΐα sua hactenus excusari, & cum sana ratione in concordiam quodammodo revocari possent, quod immensam *unius* Dei potestatem in *variis symbolis* adumbraverint ac venerati sint. Ita enim *Porphyrius*: *Ægyptii* τὴν ἐπὶ πάντα δύναμιν Θεῦ διὰ τῶν συννόμων ζώων, ἣν ἔχας τῶν Θεῶν παρέσχεν, ἐνδεικάπευσαν, *per Nomorum suorum animalia venerabantur Dei in res omnes potestatem quam singuli Deorum declararent.* Marsh. p. 161. De Abstin. l. IV. c. IX.

VII. Exemplo uno atque altero ea quæ dicta sunt claremus. Ei qui *Ægyptiorum* sacra non satis curioso lustraverit oculo, neque attenta perpenderit mente, absurdum oppido videri queat, quod in tanta iis veneratione fuerit *monstrosus serpens*, cui caput adjunxerunt *accipitris*, quem *Kneph* sua lingua nuncupant. Magisque indignabitur quum intelliget, eum *Knephum* ipsis esse Θεὸν ἀγένητον καὶ ἀθάνατον *Deum generationis & mortis expertem*, uti eum *Plutarchus* in *Libello de Iside* describit; & τὸν λόγον τὸν δημιεργόν, *Rationem mundi effectricem*, uti post pauca ex *Eusebio* audiemus. Cæterum indignationem fortassis eam ex parte non contemnenda deponet, qui sibi persuaderi patitur *Naturam Divinam* cum suis operationibus atque effectis, non inepte ejusmodi *serpentis* emblemate notatam esse. *Sciendum enim est* (ita *Athanasius* instituit *Kircherus*) *Ægyptios, uti curiosos naturæ omnium fere animantium Ægypto propriarum investigatores, ita & serpentis fuisse. Quum enim viderent, serpentem nullo manuum pedumque ministerio, solo oblongo corporis tractu procedere; nullo præterea membro præter os constare; animal igneo spiritu plenum, vivax, senectutem quotannis, deposito veteri exuvio, in juventutem restaurare; fieri non posse crediderunt, quin aliquid magnum, excellens & prorsus Divinum sub iis lateret. Accedebat hisce, quod undulato illo plicatilis corporis motu omnes prope figuras exprimeret, dum videlicet nunc caudam capiti admovens in circulum contortum, Æternitatem, jam in spiras convolutum, sphærarum cœlestium volumina præfert.* Confer. *Vos. de Idol. lib.* IX. *cap.* XI. Sphin. Mystago. de Mumiis Part. III. c. III.

VIII. Ac ne quis existimet hæc recentiorum duntaxat otiosa quædam commenta esse; sciat *Sanchuniatonem* eadem, iisdemque propemodum

verbis, ex *Taauto* ſcripta reliquiſſe, quæ videri poſſunt apud *Euſebium*. Ubi additur ex *Epeë*, qui dictus fuit Ægyptiorum μέγιστος ἱεροφάντης καὶ ἱερογραμματεὺς *ſummus ſacrorum interpres ac Scriba; Unum omnium maxime Divinum habitum fuiſſe eum ſerpentem, qui Accipitris formam præ ſe ferebat, eundemque adſpectu fuiſſe jucundiſſimum. Quippe enim, ubi oculos aperuiſſet, continuo primogeniæ ſuæ regionis loca omnia luce replebat: ſin autem conniveret, ilico tenebræ ſuccedebant.*

Præpar. Eua. lib. I. cap. x. prope fin.

IX. Addamus aliud. Iidem Ægytii Deum repræſentarunt ſub emblemate *Sigalionis Harpocratis*, quem exprimebant ut *puerum nudum, digito labris impreſſo ſilentia ſuadentem; cornu copiæ* ſiniſtra tenentem; ſub pedibus autem habentem *baculum Upupæ capite inſignitum*, cum *lituo* & *gnomone*. Quarum rerum hæc eſt explicatio: *Puer nudus* pingitur; quia Deus ab omni *materiæ* contagione longe remotiſſimus in perpetuo *juventutis* flore permanet *inalterabilis*. Cum *ſilentii* ſigno; quia *ſilentio* potius *colendus*, quam multis verborum ampullis deſcribendus eſt. *Cornu copiæ*, notat *bonorum* omnium quam in ſe continet *ubertatem*. *Baculus* cum cæteris inſignibus, docet eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani auctorem eſſe. Ex quibus inferre licet, non tam abſurda Ægyptiorum ſacra propius attendentibus eſſe, quam primo obtutu videbantur. *Symbolica* enim ſunt omnia. Idque, ut judicioſe a *Plutarcho* obſervatum eſt, declarant ipſi; *Sphinges* plerumque ante templa collocantes, quod eorum Theologia *ænigmaticam* ſapientiam contineret.

Kirch. Oed. Gymn. Hierog. claſſ. XII. cap. II.

De Iſide.

CAP. III.

Deus Triunus, ſecundum Kircherum, Ægyptiis non incognitus.

I. *Triſmegiſtus antiquam Patriarcharum Theoſophiam Ægyptios docuiſſe dicitur.* II. *Et quidem Triunum rerum omnium Principium.* III. *Mentem nimirum, Lucem, & Spiritum.* IV. *Et, quod propemodum incredibile, Filium Sermonem dixit Patri conſubſtantialem.* V. *Per quem Pater mundum condiderit.* VI. *Trinitas adumbrata, per circulum alatum, & ſerpente fœtum.* VII. *Quomodo ad tam abſtruſæ rei cognitionem Triſmegiſtus pervenerit.* VIII. *Illius Libri quam certa Auctoritas.*

I. SED videamus quouſque Ægyptiorum Theologia in Divini numinis cognitione pertinuerit. Non paullo ulterius *Marshamo Athanaſius Kircherus* progreditur, qui non ſolum *Divinæ eſſentiæ Unitatem*, ſed & *Perſonarum Divinarum Trinitatem*, a vetuſtiſſimis *Ægyptiis*, magnis quidem verborum involucris, attamen traditam eſſe contendit. *Triſmegiſtus*, inquit, *Mercurius, quem* Thot, *a primo menſe* Thot, *ejus honori inſcripto, vocabant, conclamatam Idololatriæ confuſionem miſertus, diviniora primorum Patriarcharum,*

Sphin. Myſt. de Mumiis. Part. II.

charum, Sem, Cham, Japhet, *filiorumque, quibuſcum vivebat, dogmata edoctus* (*erat enim, teſte* Chronico Alexandrino, *peringenioſus, & ad Divina myſteria cognoſcenda promtiſſimus*) *novam de* Deo Uno, Vero, *de* Angelorum Dæmonumque diſpoſitione & ordine, *Theoſophiam exorſus, ſtudio ad id excogitatis, pro ingenii ſui ſublimitate & præeminentia, argumentis rerum uſu conſpicuis, cognitam artem, ſolis ſacerdotibus & ſapientibus viris ad regnum ſpem habentibus revelatam, idiotis vero & ſuperſtitioſæ plebi inacceſſam & prorſus imperviam, ſaxis, contra omnem temporis injuriam inſculpſit.* cap. III. & Gymn. Hierogl. claſ. XII. cap. III.

II. Interjectis nonnullis ita pergit: *Ægyptios Triunum rerum omnium principium credidiſſe, quod &* Triforme numen *vocant, ex* Suida *paſſim oſtendimus; quod &* Globo Alato ſerpente fœto ἱερογλυφικῶς *exprimebant.* Porro quomodo *Triunum* in *Uno* cognoverint, ex Hermeticis fragmentis ita aperit. Laudat primo Hermetis illud: ἡ γὰρ μονὰς πάντων ἀρχὴ, καὶ ῥίζα, ἐν πᾶσιν ἔστι, *Eſt enim* Monas *omnium principium, & radix in omnibus exiſtens.* Unde concludit: *Monas ergo quum principium ſit, omnem numerum generat, a nullo genita.* Porro: dicitur ab *Hermete*, Μονὰς πατρικὴ, MONAS PATERNA. Si *Paterna* eſt, ergo *generat.* At quid? Id nimirum quod poſt ipſam primum eſt natura, *Duo* videlicet. *Duo* ergo ante omnia generat *Monas.* Ταύτη ἐστι Μονὰς, ἡ δύο γεννᾶ, *protenſa eſt Monas quæ duo generat*, inquit *Zoroaſter*; quam & *Dyadem* nominat, *apud Patrem ſedentem. Monas* itaque *Dyadi* juncta *Triadem* conſtituit, quam ubique fulgere docet: παντὶ γὰρ ἐν κόσμῳ λάμπει τριὰς, ἧς μονὰς ἀρχὴ, *Toto enim mundo Trias fulget, cujus Monas princeps eſt.*

III. Hinc *Monadem* illam ſæpe *Patrem* vocat, & *primum principium*, ſecundum vero vocat πατρικὸν νόον, αὐτογέννετον, *Paternam mentem, ſe ipſa genitam.* Tertium vero principium *Mentem ſecundam* vocat, πάντα γὰρ διετέλεσε πατὴρ, καὶ νῷ παρέδωκε δευτέρῳ, *omnia enim perfecit Pater ac Menti tradidit ſecundæ.* Sic & *Triſmegiſtus* πάντων τὸν κύριον, καὶ Θεὸν, καὶ πηγὴν, καὶ δύναμιν, καὶ νόον, καὶ πνεῦμα vocat, & in Unitate Trinum his verbis aſſerit: *Una ſola Lux fuit Intellectualis ante Lucem Intellectualem; & fuit ſemper Mens Mentis Lucida, & nihil aliud fuit hujus unio quam Spiritus omnia connectens, ſemper in ſe exiſtens,* ἀεὶ ἦν ἑαυτῷ νῷ καὶ φωτὶ καὶ πνεύματι πάντα περιέχων, *ſemper ſua* Mente, & Luce & Spiritu *cuncta continens.* Ubi ſane per *Mentem, Lucem, Spiritum*, nihil aliud intelligere videtur quam *Patrem, Filium & Spiritum Sanctum.*

IV. Et hoc ita eum ſentire expreſſe docet loco citato. *Ex Mente*, inquit, *Prima lucidum* VERBUM FILIUS DEI, *idem cum* PATRE, ἃ γὰρ διίστανται ἀπ' ἀλλήλων, ἕνωσις γὰρ τούτων ἡ ζώωσις, *neque enim diſtant a ſe invicem, ſed unio eorum eſt vita.* Et alibi quoque eam τῷ δημιουργῷ ὁμοούσιον, *Patri rerum omnium opifici* CONSUBSTANTIALEM dixit. Quæ verba profecto memorabiliora ſunt, quam ut ipſa non exhibeantur. Ἐπήδησε εὐθὺς ἐκ τῶν κατοφόρων στοιχείων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, εἰς τὸ καθαρὸν τῆς Φύσεως δημιούργημα, καὶ ἡνώθη τῷ Δημιουργῷ, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ γὰρ ἦν, *Exiliit ſtatim ex deorſum latis elementis Dei* VERBUM, *in purum*

Dei

Dei opificium, & unio ſe Opifici Menti, CONSUBSTANTIALIS *enim erat.*

V. Id denique notabile, ut quod maxime: Τὸν πάντα κόσμον ἐποίησεν ὁ δημιουργὸς ὁ πατὴρ, οὐ χέρσιν ἀλλὰ λόγῳ; *Univerſum fecit mundum conditor* Pater, *non manibus ſed* Verbo. Poſtquam hæc aliaque nonnulla, memoraſſet *Kircherus*, in hæc verba concludit: *Atque hæc ſunt vetuſtiſſima omnium ſacræ Theologiæ dogmata, a Zoroaſtre & Hermete mundo primævo propalata, ut proinde hanc doctrinam non immerito Proclus* Θεοπαράδοτον, καὶ Θεόδοτον *a Deo traditam & datam aſſerat.*

VI. Quod de *Hieroglyphico Trinitatis Symbolo* dixit, id ita ſeſe habet. Pinxit Hermes *circulum Alatum*, & *ſerpente fœtum*; ut patet ex *Obeliſco Pamphilio*, & ex *Menſa Iſiaca*, ubi nulli non ſimulacro ſupra poſitus ſpectatur. Per *circulum*, puram *Divinitatis formam*, *Numen Æternum*, *Immenſum*, & ab omni *materiæ* illuvie *abſtractum* ſignavit. Per *ſerpentem*, *ſecundam Divinitatis formam* (eſt enim ſerpens animal vivaciſſimum, & nullo membro, teſte *Horo*, præter os conſtans) *ſeu Verbum Dei*, & *ſecundam mentem*, appoſite notavit. Per *alas globo* affixas, *Tertiam Divinitatis formam*, *Spiritum* omnia pervadentem, apte ſignificavit. Atque hoc pacto per *totum ex tribus coalitum*, per modum unius cujuſpiam conſideratum, *Divinam naturam*, *tribus diſtinctis* poteſtatibus conſtantem, expreſſit. Quorum omnium uberiorem expoſitionem, innumeris auctoritatibus ſtabilitam, in *Obeliſco Pamphilio*, Lectori curioſo expendendam *Kircherus* noſter præbet. Libr. III. fol. 400.

VII. Mirum merito cuipiam videri poſſet, quo modo primi iſti Theoſophi ad eam ingenii illuſtrationem provecti fuerint. Sed non patitur Doctiſſimus *Kircherus* lectores ſuos iſta difficultate teneri. Supponit, *Hermetem* e *Cananæa* ſtirpe, & *Abrahamo* σύγχρονον fuiſſe; quod paſſim ſe demonſtraſſe teſtatur: atque hinc infert, fieri non potuiſſe quin multa curioſum atque omniſcium ingenium, ab iis de vera & recta Theologia, quam ore tenus a protoplaſto profectam & continua ſucceſſione uſque ad Noëmum derivatam habebant (inter quæ Divinæ revelationis ſacramenta non ultimum erat Trinitatis myſterium) expiſcatum fuerit: quæ deinde variis ſymbolorum involucris veſtita poſteris tradiderit.

VIII. Porro librum illum, ex quo hæc deſumta ſunt, tanquam genuinam Triſmegiſti ſobolem Kircherus fide & affectu perpenſiſſimo amplectitur atque exoſculatur, eorumque *inſolentem & intolerabilem oſtentationem*, *ingenium arrogans & temerarium* mordaci caſtigat ſatyra, qui Auctoris iſtius canitiem negligunt, & libro ei, tanquam ab impoſtore aliquo edito, fidem omnem abrogant. Obeliſ. Pamphil. lib. I. cap. III.

CAP. IV.

Ægyptiorum cum Hebræis consensus in fide de Mundi conditu, Primi hominis creatione, Animæ immortalitate, & post hanc vitam statu.

I. *Ægyptii Rationem Mundi effectricem sub emblemate Cnephi ovum ore effundentis adumbrant.* II. *Neque seriem creationis prorsus ignorasse videntur.* III. *Hominem ad Dei Exemplar formatum esse, ex Pythagoræ disciplina Eurysus tradit.* IV. *Hebræi de animæ immortalitate, & statu post mortem minus solliciti.* V. *Ægyptii utrumque primum tradidisse dicuntur.* VI. *Iidem metempsychosios auctores.* VII. *Amenthen dicunt quod Græci Haden.* VIII. *Sepulturæ Ægyptiacæ ritus fidem ipsorum de diverso post vitam hanc animorum statu testatur.* IX. *Hebræorum Scheol respondet Amenti Ægyptiorum.* X. *De Metempsychosi similia Ægyptiis Hebræi nugantur.* XI. *Adami animam in Davidem migrasse, inde migraturam in Messiam.* XII. *Impiorum animas per impura volvi animantia.* XIII. *Sepulturæ etiam cura persimilis.* XIV. *Erudita Petiti de Gehenna observatio.* XV. *Hebræi quoque pie defunctis fausta omnia precantur.* XVI. *Et Israëlitas omnes pro nobilibus habent.*

I. QUAS de MUNDI CONDITU sacras traditiones *Hebræi* habeant, omnibus notum est. Non multum ab iis abludit *Ægyptiorum* Symbolica Theologia, quam ex *Porphyrio Eusebius* exhibet. Τὸν δημιεργὸν *Effectricem* illam *Rationem*, quæ ab ipsis *Cneph* appellari solet, *humana specie* configurant, *colore cæruleo*, eoque *nigricante*, *cingulum* ac *sceptrum manu* tenentem. Huic in *capite Regius* ex *penna galericulus* est: ὅτι λόγος δυσεύρετος, καὶ κεκρυμμένος, καὶ ὁ φανὸς, καὶ ὅτι ζωοποιὸς, καὶ ὅτι βασιλεὺς, καὶ ὅτι νοερῶς κεῖται, *quod ejusmodi Ratio abdita fere obscuraque lateat, summoque inveniri labore vix possit, eademque vitæ fons ac regina quum sit, tum vero intelligente quodam ac spirituali motu cieatur, quem maxime penna illa in capite sita referat.* Hunc porro Deum ex ore *Ovum* effudisse narrant. *Ovum autem illud mundum interpretantur.* Quod non Ægyptii solum faciunt; sed & ex iis alii. *Ovum* enim *Mundi simulacrum Macrobio* est. Et ἀρχὴ γενέσεως, *initium genituræ* in *Orphicis*, memorante *Plutarcho*. Et conferri potest Mosaica phrasis. Gen. I. II. ורוח אלהים מרחפת, & *Spiritus Dei incubabat*, veluti columba ovo. *Thalmudistæ* in *Chagiga*: כיונה מרחפת על בניה ואינה מגעת *instar columbæ quæ incubat pullis suis* (potius ovo) *neque tangendo lædit.* Similia habet *Jarchius*. Porro quod ovum illud ex *ore* Rationis effectricis prodire fingunt; quid aliud ea re significatum voluere præter id quod Moses quoque tradidit, *Dei verbo* totam hanc mundi molem fabrefactam esse?

Præp. l. III. c. IX.

Satur. l. VII. cap. XVI. Sympos. II. c. III.

Cap. II. fol. 15.

II. Sed neque ORDINEM eum ignorarunt, quem in mundi creatione a Deo observatum esse Moses memorat: Ita enim sententiam eorum *Dio-*

Lib. 1. initio. *dorus Siculus* explicat. *Quum primum res universæ existere cœperunt, unius vultus fuisse cœlum ac terram permixta eorum natura. Posteaquam discessissent a se ista corpora, Mundo contigisse eum quem nunc videmus ordinem; aërem autem perpetui motus factum compotem. Hujus quod maxime erat igneum ad sublimia loca evectum, quippe quum sursum tendat ob levitatem talis natura: eademque de causa solem & cæteram siderum multitudinem mansisse in peremni vertigine: quod vero cœnosum ac turbidum, cum humida concretione uno subsedisse in loco, vi gravitatis. Sed quoque quum volutaretur in se, versareturque continuo, ex humidis mare, ex solidioribus edidisse terram, sed lutosam mollemque valde. Hanc vero, ut primum qui soli adest ignis collucere cœpit, coaluisse: tum vero, quum fermentaretur summa facies, intumuisse plurimis in locis humentia, inque iis putredines exstitisse, tenuibus pelliculis circumdatas. Quod etiam nunc in stagnis locisque uliginosis fieri conspicitur, ubi post refrigeratum solum subito incalescit aer, non autem paullatim immutatur. Quumque ad eum modum ex calore fœta & impleta essent quæ madebant, in fœtibus advenisse alimentum noctibus ex circumfusa nebula, diebus vero eos ab æstu solidatos. Postremo quum ad sui plenitudinem venissent ii fœtus, perustaque atque ita rupta essent membranarum involucra, enatas apparuisse omnimodas animantium formas. Horum alia plurimum sortita caloris ad loca supera abiisse, facta volucria. At quæ terrestri crassitie essent prædita, ea in reptilium & aliorum humi viventium posita classe. At quæ de humente natura traherent plurimum, ea quoque ad locum perlata cognatum sibi, dicique natantia. At tellurem, quum ab æstu solis & a ventis magis magisque induruisset, ad postremum non sufficisse gignendis majoribus animantium, sed ea ex mutuo coitu cœpisse gigni.* Hactenus *Diodorus*: cujus verba, licet prolixiora, appingere non piguit, ut constaret quantopere *Ægyptiorum* philosophemata cum *Hebræorum* traditionibus consentiant. Consimilia de *Ægyptiis* ex *Diogene Laertio* & *Macrobio* profert *Grotius*.

De Ver. Relig. in not. ad lib. 1. §. XV.

III. De HOMINIS PRIMI creatione quid sapientiores *Ægyptii* senserint ex *Euryso Pythagoræ* discipulo non improbabiliter colligitur. Quum enim discipulum ea ex magistro hausisse credibile sit; Pythagoram autem sua ex Ægyptiis didicisse omnes consentiant; iis non immerito acceptum feretur, quod in Pythagoræorum scriptis est eximium. Is ergo *Eurysus* in *Libro de Fortuna*, in hæc verba fatur: τὸ σκῆνος τοῖς λοιποῖς ὅμοιον, οἷα γεγονὸς ἐκ τῶν αὐτῶν ὕλας. ὑπὸ τεχνίτου δὲ εἰργασμένον λαῷ, ὃς ἑαυτῷ τεχνίτευσεν αὐτὸν ἀρχέτυπον χρώμενος ἑαυτῷ, *Hominem corpore similem reliquis, quippe ex eadem constantem materia: sed ab optimo effictum artifice, qui in eo faciendo semetipsum habuit exemplar.* Quis non videt quam similia hæc Mosaicis sint, de *homine ad Dei imaginem* condito?

Grot. ibid.

IV. De ANIMÆ IMMORTALITATE plura sciviſſe videntur *Ægyptii* quam *Hebræorum* multi. *Hebræorum veterum sapientia in sui juris prudentia posita erat. De statu post mortem illi minus erant solliciti.* Ea de re, V. Cl. *Hugonis*

Marsh. p. 225.

Grotii

Grotii verbis uti liceat: *Moſes in religionis Judaicæ inſtitutione, ſi diſerta legis pacta reſpicimus, nihil promiſit ſupra hujus vitæ bona, terram uberem, penum copioſum, victoriam de hoſtibus, longam & valentem ſenectutem, poſteros cum bona ſpe ſuperſtites. Nam ſi quid eſt ultra, id umbra obtegitur, aut ſapienti ac difficili ratiocinatione colligendum eſt: quæ cauſſa fuit, cur multi, qui legem Moſis ſequi ſe profiterentur, ut Sadducæi, ſpem omnem de bonis poſt hanc vitam adipiſcendis projicerent.* De Verit. Relig. Chr. lib. II. §. 9.

V. *Ægyptiorum autem nobiliſſimum inventum fuit immortalitas animæ*; ita ut de vita ſpem aliquam haberent, etiam poſt hujus vitæ interitum. Πρῶτοι τὸν δὲ τὸν λόγον Αἰγύπτιοί εἰσιν εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, *Ægyptii primi fuerunt qui dicerent animum hominis eſſe immortalem.* Animas neque genitas, neque interituras; ſed *Amenthen* eas naſcentibus præbere, a morientibus recipere, exiſtimabant. Herod. lib. II. c. 123. Marsh. p. 269.

VI. Τῷ σώματος δὲ καταφθίνοντος, ἐς ἄλλο ζῶον ἀεὶ ἐσδύεται. ἐπεὰν δὲ περιέλθῃ πάντα τὰ χερσαῖα, καὶ τὰ θαλάσσια, καὶ τὰ πτερωτὰ, αὖτις ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐσδύνει. *Corpore autem moriente, Anima in aliud quod naſcitur animal continuo migrat. Ubi vero per omnia terreſtria, marina, volucria circumierit, rurſus in humanum quod naſcitur corpus introire.* Herod. ibi. τὴν περιείλησιν δὲ αὐτῇ γενέσθαι ἐν τρισχιλίοισιν ἔτεσι, *Circuitum autem hunc ab anima fieri intra tria annorum millia.* *Sanctorum* vero animas credebant deſcendere in animalia *ſancta*; *reproborum* autem in *reproba* & abominanda, veluti, in *Crocodilos*, *Aſinos*, *Hippopotamos*, *Piſces*, uti de *Typhone* & *Ocho* narrant, pro merito uniuſcujuſque. Videri de hac re poteſt *Kircherus* in *Sphinge Myſtagoga de Mumiis Part.* I. *cap.* I. ubi lepidis ex *Philoſtrato* & *Centi Arabe* fabellis hanc Ægyptiorum fidem illuſtrat.

VII. Porro *Amenthes*, cujus modo mentionem fecimus, *Ægyptiis* dicitur quod *Græcis* ᾅδης. Docente *Plutarcho*: Τὸν ὑποχθόνιον τόπον εἰς ὃν οἴονται τὰς ψυχὰς ἀπέρχεσθαι, μετὰ τὴν τελευτὴν Ἀμένθην καλοῦσι. σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος, τὸν λαμβάνοντα καὶ διδόντα, *Locum ſubterraneum, in quem putant animas ferri poſt mortem, vocant Amenthen; quod nomen ſignificat* Accipientem, & Dantem. De Iſide. p. 362.

VIII. Quam communis autem & paſſiva hæc de animæ immortalitate apud Ægyptios ſententia ſit, docet receptus iis *ſepulturæ* mos, quem accurate prodidit *Diodorus Siculus*. Quum corpus ſepeliendum eſt, conſanguinei judicibus, cognatis & amicis defuncti, diem funeris indicunt, & nominatim prædicant, illum tranſiturum eſſe Lacum. Tunc judices plures quam XL. in hemicyclo quodam juxta Lacum parato conſident; & cymba prius inſtructa attrahitur, quam proreta gubernat, quem Ægyptii ſua lingua *Charontem* vocant. Navigio in lacum deducto, priuſquam mortui loculus in eum deponatur, cuilibet permiſſum eſt accuſationem ſuſcipere. Si quis probaverit eum male vixiſſe, judices, ſententiam ferunt; & cadaver ab uſitata ſepultura arcetur. Calumnioſus autem accuſator magnæ pœnæ obnoxius eſt. Quando accuſator aut nullus eſt Lib. I. p. 58.

aut falſus, cognati depoſito luctu mortuum laudant: de *Genere*, ut ſolent Græci, nihil memorant, quia cenſent *omnes in Ægypto æque nobiles* eſſe; ſed pueritiæ inſtitutionem, virilis ætatis pietatem & juſtitiam, itemque continentiam, aliaſque ejus virtutes recenſent; καὶ παρακαλοῦσι τοὺς κάτω θεοὺς σύνοικον δέξασθαι τοῖς εὐσεβέσι, *ac Deos infernos rogant, ut in piorum contubernium recipiatur.* Multitudo applaudit, & defuncti laudes ſimul prædicat, ὡς τὸν αἰῶνα διαξίσειν μέλλοντα καθ' ἅδε μετὰ τῶν εὐσεβῶν, *ut qui ævum ſempiternum tranſacturus ſit cum piis in Inferis.*

Joſeph. Antiq. l. XVIII. c. II.

IX. Tota hæc *Ægyptiorum*, de animæ immortalitate & poſt hanc vitam ſtatu, qualiſcunque Theologia, & quidquid ea tam veri quam falſi continet, ad *Hebræos* tranſiiſſe videtur. Multi enim ex iis, quos ſecuti poſtmodum *Phariſæi* ſunt, *animas credunt eſſe immortales, & ſub terris earum judicia fieri: tum præmia cuique contingere ex virtutis aut malitiæ merito, & has perpetuis damnari carceribus, illis facilem eſſe ad vitam reditum.* Ægyptiorum *Amenthi* Hebræorum reſpondet *Scheol*, qui, uti *Amenthes* a *recipiendo* & *dando*, ita a *quærendo* & *petendo* nomen habet.

Joſeph. de Bello Jud. l. II. c. VII.

X. Neque alieni fuerunt ab animarum μεταβάσει aut μετενσωματώσει, quam גלגול נפשות revolutionem animarum ſua lingua nuncupant: pro quo Herodotus περιέλησιν dixit. *Phariſæi* crediderunt, ψυχὴν πᾶσαν μὲν ἄφθαρτον, μεταβαίνειν δὲ εἰς ἕτερον σῶμα, τὴν τῶν ἀγαθῶν μόνην. τὴν δὲ τῶν φαύλων ἀϊδίῳ τιμωρίᾳ κολάζεσθαι. *Animam omnem quidem incorruptam eſſe, tranſire autem in alia corpora ſolas bonorum, improborum vero æterno ſupplicio cruciari.*

Elias. Tisb. in voce גלגול

XI. Ex hac opinione fluxiſſe a quibuſdam creditur, quod Jeſum Chriſtum, alii Johannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis eſſe, in Evangelica hiſtoria perhibuerint. Mat. XVI: 14. Certe *Cabbaliſtarum* opinio eſt, animam *primi hominis* volvendo perveniſſe in corpus *Davidis Regis*, & ex *Davide* volvendam in corpus *Meſſiæ*: idque ſignificari per literas quæ ſunt in voce אדם, quorum unaquæque integram dictionem conſtituat, א *Adam*, ד *David*, ם *Meſſias*.

XII. Sic quoque dixerunt, quod animæ hominum prævaricatorum migrent in corpora animalium; uniuſcujuſque anima ſecundum id quod peccavit. Exempli gratia: qui rem habuit cum maſculo, anima ejus migrat in *leporem*: quia is ſcilicet in coitu modo marem agit, modo fœmellam. Qui vero rem habuerit cum alterius uxore, anima ejus in *gamelum* migrat. Quo putide & profane torquent Davidis illud eſt Pſ. XIII. verſ. ult. *Cantabo Domino* כי גמל עלי, Quod explicant, *confitebor tibi, quod abſtuliſti peccatum meum, & liberaſti animam meam de Gamelo.*

Tac. Hiſt. lib. V. Maimo. Hilc. Sanhed. c. XIV. §. 9.

XIII. *Sepulturæ* etiam cura perſimilis. *Corpora condere, quam cremare more Ægyptio, eademque cura, & de inferis perſuaſio.* At non omnibus *honeſtæ* ſepulturæ decus conceſſum eſt. *Interfecti a domo judicii haut quaquam ſepeliuntur in majorum ſuorum monumentis; verum duo ſepulcreta a domo judicii*

judicii ordinata sunt pro iisdem, unum pro lapidatis & combustis; alterum pro decapitatis atque strangulatis; id quod institutum per traditionem ad nos devenit.

XIV. Atque id quidem commune jus fuit: sed, si *Petito* credimus, *insepulti abjecti fuere illi in quos gravius sævitum ire judices vellent.* In quam rem adducit minas Domini adversus Jehojacimum Josiæ filium, Jer. XXII: 19. *Sepultura asini sepelietur:* tractus & projectus ultra portas Hierosolymorum. Et exemplum *Peraitæ Nigri*, de quo Josephus: *Ductus vero extra portas, desperata jam salute, ne sepultura careret supplicabat. Illi autem, prius interminati quod humum ei quam desiderabat concessuri non essent, mox etiam mortem intulere.* Porro conjectat *Petitus*, huic projectioni cadaverum insepultorum destinatum fuisse *vallem Hinnonis* apud Hierosolyma: ubi, putrefactis cadaveribus, illorum ossa igne combusta fuerunt, qui huic fini perpetuo ardebat. Et ab hoc quidem igne perpetuo *vallis Hinnonis* factum putat, ut *Gehenna* dicatur infernus, in quo perpetuus ignis est. Atque hinc exponit dictum Christi Mat. v. 22. Ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, id est, *debet damnari* εἰς τὴν γέενναν, quemadmodum dicitur apud Græcos scriptores, εἰς κόρακας, apud Latinos, ad *Gemonias scalas*, & si quæ sunt hujusmodi. *Debet insepultus projici in Gehennam*, sive vallem Hinnonis quod est longe omnium gravissimum, & ignominiosissimum.

Lect. Vari. lib. I. c. I.

De bell. Jud. lib. V. c. I.

XV. Denique quemadmodum *Ægyptii* vita probe ac Pudice acta defunctis fausta omnia precabantur; ita & *Hebræi*. *Maimonides* apud *Geierum: sepeliunt mortuum in arca lignea, & comitantes ipsum dicunt, vade in pace; eo quod dictum est* Gene. XV: 15. *& venies ad patres tuos in pace.* Et quid in eorum votis circa defunctos frequentius, quam illud נוחו עדן, *requies ipsius sit Paradisus?*

De Luctu Hebræ. c. VI. §. 38.

XVI. Pene omiseram, quia leviculum est (sed tanti tamen est vel in minutissimis opinionum consensionem animadvertere) quod *Hebræi* non minus quam *Ægyptii* suos omnes pro *nobilibus* habeant. Sic enim *Rabbi Aquiba*: אפילו עניים שבישראל רואים אותם כאלו הם בני חורין. *Etiam pauperes in Israële spectantur ut nobiles, quum sint filii Abrahami, Isaaci, & Jacobi.*

Bava Kama. c. VIII. §. 6.

CAP. V.

Ægyptiorum cum Hebræis consensus in Præceptis rerum faciendarum.

I. *Symbolum vitæ Moralis ex Ægyptiorum funebri Apologia.* II. *Cum qua conferuntur* VII *Noachidarum præcepta.* III. *In cultu numinis fatendum est magnam esse Ægyptios inter & Hebræos discrepantiam.* IV. *Sed in edicto de Blasphemia & Perjurio consentiunt.* V. *Et de Homicidio.* VI. *Neutris fas fuit infantes exponere.* VII. *Asperæ Ægyptiorum Leges circa Mulierum delicta.*

delicta. VIII. *Jus Leviri in Ægypto.* IX. *Apud eoſdem, ut apud Hebræos, ſacerdotis ſummi Monogamia.* X. *Furti clandeſtini, & doli mali pœna.* XI. *Præfecturæ Juridicæ antiquiores apud Ægyptios quam Hebræos.* XII. *Illorum circa parentes, tam vivos quam mortuos, pietas.*

I. A DOGMATIS RERUM CREDENDARUM ad PRÆCEPTA RERUM FACIENDARUM tranſeamus. Eorum quæ apud Ægyptios diſciplina fuerit ſatis teſtatur illud *Moralis vitæ Symbolum*, quod in funeribus illi exhibere ſoliti ſunt. *Quum condiunt*, inquit *Porphyrius*, *nobiles defunctos, alvum privatim eximunt, & in arca reponunt: deinde inter alia quæ in mortui gratiam faciunt, arcam ad Solem attollentes eum invocant, uno ex Libitinariis ejuſmodi orationem habente pro defuncto, quam* Euphantus *ex lingua Ægyptiaca tranſtulit: Domine Sol, Diique omnes qui vitam hominibus largimini, Me accipite, & Diis ἀϊδίοις σύνοικον æternis contubernalem tradite.* Ἐγὼ γὰρ τοὺς Θεοὺς, οὓς οἱ γονεῖς μοὶ παρέδειξαν, εὐσεβῶν διετέλεσα ὅσον χρόνον ἐν τῷ ἐκείνῳ αἰῶνι τὸν βίον εἶχον, *Ego enim Deos, quos mihi parentes commonſtrarunt, pie colui quam diu in hoc ſeculo vixi.*

Marſ. p. 156.

De Abſtinen. lib. IV. §. 10.

Τούς τε τὸ σῶμα μοι γεννήσαντας ἐτίμων ἀεί.
Et illos qui corpus meum genuerunt ſemper honoravi.
Τῶν δ' ἄλλων οὔτε [τινα] ἀπέκτεινα;
Neque aliorum hominum occidi quemquam;
Οὔτε παρακαταθήκην ἀπεστέρησα;
Neque eos depoſito fraudavi;
Οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἀνήκεστον διεπραξάμην.
Nec aliud quippiam inexpiabile malum admiſi.

Si vero dum viverem peccavi, vel edendo vel bibendo aliquid quod fas non erat, non per me peccavi, ſed per iſta. (oſtendens arcam in qua erat venter) *Atque hæc locutus in fluvium eam conjicit; reliquum autem corpus tanquam purum condit.*

II. Talis erat *funebris Ægyptiorum Apologia*; quæ quidem non eſt prorſus diſſona ab iſtis, quæ in *ſecunda Decalogi tabula* præcepit Moſes; aut ab iſtis quæ a Magiſtris Talmudicis *Noachidarum præcepta* vocantur; & juxta eorum traditionem ad hanc ætatem pertinent. In *Gemara* enim *Babylonia* legitur: *Decem præcepta acceperunt Iſraëlitæ in Mara:* VII, *quæ Noachidarum fuerunt; jam vero adjuncta ſunt Judicia, Sabbathum, & Parentum honos.* Statio iſta in Mara fuit intra menſem ab exitu: & dies circiter XL ante promulgationem Decalogi. *Noachidas* vocant Magiſtti Gentes omnes præter Hebræos; qui *Abrahamidæ*, vel potius *Iſraëlitæ* vocari amant. Septem autem Noachidarum præcepta nunquam non obtinuiſſe perhibent; & pro *Jure Naturali*, omniumque hominum *Communi* ſumunt. Ea dicto *Gemaræ* loco ita enumerantur: *De judiciis, de Maledictione Numinis, de Cultu Extraneo, de Revelatione turpitudinum, de Sanguinis effuſione, de Rapina ſeu Furto, de Membro animalis viventis.* Quamvis alii Magiſtrorum paullo

Tit. Sanhed. c. VII. §. 5.

paullo aliter. Ex præceptis his *duo* ſunt, quæ ad *cultum Divinum*; *quatuor* quæ ad *mutua hominum officia* pertinent: accedit *unum*, *Cibarium*. Quid in omnibus hiſce cum Hebræis Ægyptii ſentiant, ſingulatim inquiramus, ab iis quæ ad *Divinum cultum* pertinent exorſi.

III. Sicut *Hebræi* omnem ſibi *Cultum Extraneum* interdictum eſſe exiſtimant, ita & *Ægyptios* deteſtatos eſſe *quidquid parentes non commonſtrarunt*, ſupra quoque a nobis animadverſum eſt. De cætero fatendum eſt immanem hic eſſe inſtitutorum diſcrepantiam; quam & *Tacitus* annotavit. Hiſt. l. v. *Ægyptii pleraque animalia, effigieſque compoſitas venerantur; Judæi mente ſola, unumque numen intelligunt; profanos, qui Deum imagines mortalibus materiis in ſpecies hominum effingunt; ſummum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Quin imo ita comparata ſunt Hebræorum præcepta, ut Ægyptiorum inſtitutis ἐκ διαμέτρου adverſentur; & quæ ab his colebantur omnigenum Deum monſtra diſerte perſtringant.

IV. Sed edictum *de Blaſphemia* Ægyptios docuiſſe veriſimile eſt: *Hermippus* enim, *invita Pythagoræ*, cujus doctrinæ ex Ægypto acceptæ ſunt; Marsh. p. 165. ſcitis quibusdam iſtius ſectæ hoc adjicit: πάσης ἀπέχειν βλασφημίας, AB OMNI ABSTINERE BLASPHEMIA. Pertinet huc interdictum de *perjurio*, quod *Ægyptiis capitale* erat: quippe in quo concurrebant δύο τὰ μέγιστα ἀνομήματα, θεοὺς τε ἀσεβεῖν καὶ τὴν μεγίστην τῶν παρ' ἀνθρώποις πίστιν ἀναιρεῖσθαι, *duo maxima ſcelera, impietas in Deos, & ſubverſio illius fidei quæ maxima eſt inter homines.*

V. Ex præceptis quæ ad *mutua hominum officia* pertinent primo illud de *Homicidio* expendamus: de quo ad *Noachidem* dictum eſt, Gen. IX: 5. *Requiram ſanguinem veſtrum de animabus veſtris.* In morali autem Ægyptiorum diſciplina *Homicidii* quoque interdictum fuiſſe, ex Libitinarii confeſſione ſupra a nobis laudata manifeſtum eſt: *Aliorum hominum neminem occidi.* Sed *Diodorum Siculum* de Ægyptiorum circa hanc rem legibus loquentem audiamus. *Si quis Ægyptiorum ſponte aut liberum aut ſervum occidiſſet, eum* Lib. I. *morte damnare Leges jubebant; quæ non fortunæ conditionem, ſed conſilium facti pendentes, homines a ſceleribus deterrebant; & ſimul vindicata ſervi morte reddebantur liberi ſecuriores. Si quis iter faciens, aut hominem a latronibus cædi, aut quamlibet injuriam perpeti compererit, neque, ſi potuiſſet, ſubveniſſet auxilio, mortis erat reus. Si auxilium ferre non poſſet, denunciare latrones tenebatur, & injuriam accuſatione proſequi; qui ea negligebat plagis ad certum numerum plectebatur, triduoque carebat cibo.* Quæ quam affinia ſint *Hebræorum* Legibus, res ipſa loquitur.

VI. Referri huc poteſt interdictum de *exponendis infantibus*: quæ infantum expoſitio quamvis παρὰ πολλοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀπανθρωπίας, χειρόηθες ἀσέβημα γέγονε, *apud multas gentes, propter nativam inhumanitatem,* Philo de leg. ſpec. præ. VI. & VII. *vulgaris eſt impietas; Hebræis* tamen & *Ægyptiis* juxta nefas & vetita fuit. De illis, *Tacitus*: *Augendæ multitudini conſulitur: nam & necare quemquam ex ge-* Hiſt. l. v.

nitis

Lib. I. *nitis nefas.* De his, *Diodorus Siculus:* Τὰ γενόμενα πάντα τρέφειν ἐξ ἀνάγκης ἕνεκα τῆς πολυανθρωπίας, *Necesse habent natos cunctos alere, ut suppetant hominum multitudo; quæ ad Patriæ felicitatem quam plurimum conducit.*

VII. Succedit præceptum, de *Revelatione Turpitudinum*, sive de *concubitu illicito.* In qua re multa præcepit Moses quæ Ægyptiorum consuetudinibus quam maxime adversantur. Quod & ipsa legis præfatio indicat. Lev. XVIII: 3. *Non facietis juxta factum* (consuetudinem, καθὰ τὰ ἐπὶ Diodor. lib. I. νενομισμένα, *secundum instituta*) *terræ Ægypti, in qua habitasti.* Attamen aspræ quoque pœnæ Ægyptiorum legibus circa *mulierum delicta* statutæ erant. Nam *ei qui mulierum liberam violasset, virilia exsecabantur, quoniam uno crimine tria haut parva scelera complexus esset. In adulterio spontaneo deprehensus virgis cædebatur ad mille plagas: mulier naso mutilabatur, quo dedecore vultus maculatus, ea multaretur parte, qua maxime facies exornantur.*

VIII. Sed præter hæc quæ magis sunt generalia, specialiora duo remanserunt apud Hebræos, quæ Ægyptiacæ videntur esse originis. Mos erat vetustissimus ducendi *conjugem fratris*, sine liberis defuncti. Patet id Marsh. p. 173. *Onani* exemplo. Gen. XXXVIII. 8. Jus illud fratriam ducendi lege singulari confirmavit Moses. Deut. XXV. 5. *Magistrorum aliqui caussam & mysterium conjugii hujus Fratriæ & Leviri, ex Metempsychosis nescio qua opinione petendam contendunt.* Origo autem ista in Ægypto nata est. Etiam apud Ægyptios *Leviri* jus illud ex priscis illorum legibus ad usque *Zenonis* Augusti tempora derivatum est. *Ægyptii*, inquit Zeno, *idcirco mortuorum fratrum sibi conjuges copulariunt, quod post illorum mortem mansisse virgines dicebantur; arbitrati scilicet, quod certis legum conditoribus placuit, quum corpore non convenerint, Nuptias non videri contractas.*

Selde. Uxor. Hebr. lib. I. cap. XIII.

Justini. Cod. lib. V. Tit. V. leg. VIII.

IX. Sed & aliud est. Γαμοῦσι δὲ παρ' Αἰγυπτίοις οἱ μὲν ἱερεῖς μίαν, τῶν δ' ἄλλων Diodo. Sic. lib. I. ὅσας ἂν ἕκαστος προαιρῆται. *Ægyptiorum sacerdotes unam uxorem ducunt; alii quot quis velit.* Israëlitæ pariter existimarunt sibi fas esse quotcunque uxores ducere, *etiam centum*, inquit *Maimonides, sive simul omnes, sive alteram post alteram.* Sed de Sacerdote summo dictum est: Lev. XXI. 13. *Uxorem ducet Virginem*: quod quum singulariter dicatur, ex eo unicam illi ducendam designant magistri. *Josephus:* Μόνην δὲ ἀνδρὶ δέδωκε γαμεῖν παρθένον, καὶ ταύτην φυλάττειν *Unicam ei ducere concessit, Virginem: atque eam servare.*

Halac. Ischur. c. XIV.

Antiq. lib. III. c. X.

X. Præcepto de *Furto* ac *rapina* prohibetur tum *rei alienæ surreptio*, tum *damni* (citra cædem) qualiscunque *illatio*, contra jus fidemque. Ægyptios autem hoc quoque interdicto teneri, liquet ex funebri eorum apologia, Marsh. p. 177. in qua, *Neque quemquam deposito fraudavi.* Et *clandestinum* sane *furtum* illicitum apud eos fuisse, apparet exemplo furis, qui Rhamsiniti Regis ærarium expilavit, & laqueo captus caput sibi amputari maluit, quam detegi. Herod. lib. II. c. XXII. Apud Ægyptios etiam *dolus malus* non minus debitas pœnas dabat, quam apud Hebræos. *Lex jussit utramque manum præcidi illis qui monetam adulterarent,*

rarent, aut nova pondera ſubſtituerent, aut ſigilla ſimularent, etiam ſcribis qui falſas tabulas exararent, aut ementitas ſyngraphas obtruderent. Ut ſcilicet quiſque ea corporis parte pœnam lueret qua in Legem peccaſſet, & damno irreparabili commonefactos alios ab ejuſmodi facinore deterreret. Diodor. Sic. lib. 1.

XI. Præceptum de *Judiciis* ordinem ſtatuit Regimini Forenſi, & obedientiæ Civili. Ea de re Lex Hebræorum ita juſſit: Deut, XVI. 18. *Judices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, per ſingulas tribus tuas.* Neque liquet *Patriarcharum* quenquam ante Moſem *juriſdictionem forenſem* exercuiſſe, nedum *Præfecturas juridicas* per *Urbes* & *pagos* conſtituiſſe. Eæ autem apud *Ægyptios* ab omni retro antiquitate fuerunt. Ante Paſtorum incurſionem, in capitalibus cujuſque regni urbibus, *Memphi* olim, *Heliopoli*, atque *Thebis*, præfecturas Juridicas conſtitutas fuiſſe veriſimile eſt. Jam vero poſt expulſos Paſtores, quum Ægyptus omnis unius imperio ſubjecta fuit, unum fuit totius Ægypti Tribunal; ſervata nihilominus privilegii veteris ratione. Judices enim tam ex *Memphi*, atque *Heliopoli*, quam ex *Thebis*, ad magnum *Thebanorum Conſiſtorium* electi ſunt. Teſte *Diodoro: Ex nobiliſſimis Civitatibus viros optimos judiciis præfecerunt. Nam ex Heliopoli & Thebis & Memphi* (denos) *judices elegerunt.* Quod Synedrium neque *Athenienſium Areopagitis*, neque *Lacedæmoniorum Senatui* poſtponendum videtur. Congreſſi hi xxx viri unum ex ſe ipſis, qui *Optimus*, Summum Judicem conſtituunt; in cujus locum Urbs alium Judicem ſubſtituit. Marsh. p. 182. Pag. 315. Lib. 1.

XII. Ad præceptum de *membro animalis vivi non comedendo* ex Ægyptiorum diſciplina nihil adnotatum invenio. Sed quod eo multo potius eſt, præceptum de *Pietate erga parentes* religioſe admodum ab Ægyptiis eſt obſervatum. Etenim in loco poſt cultum Divinum proximo collocatur hoc de parentibus honorandis præceptum in Ægyptiorum aliquoties nunc laudata Apologia: *Illos ſemper honoravi qui corpus meum genuerunt.* Cum Apologia Ægyptiaca bene convenit *ſcholæ Pythagoricæ*, cujus diſciplina in Ægypto nata eſt. Nam in *aureo carmine* poſt cultum Deorum ſequitur Τὸν δὲ γονεῖς τίμα, *Et honora Parentes.* Prorſus ut in lege Moſaica. Et quis dubitet quin parentes vivos ſummo honore proſecuti ſint; quum illos etiam mortuos pie venerarentur? Σεμνότατα δὲ διείληπται παρ' Αἰγυπτίοις τὸ γονεῖς ἢ τοὺς προγόνους φανῆναι μεριτιμότερον μετοικίας εἰς τὴν αἰώνιον οἴκησιν μεταστάντας. *Sanctiſſime receptum eſt inter Ægyptios, ut appareant parentes aut majores ad æternam habitationem translatos, impenſius honoraſſe.* Diodor. Sic. lib. 1.

CAP. VI.

Conſenſus Ægyptiorum cum Hebræis circa ſacra Tempora, Loca, Perſonas.

I. *Quæ ad ſacrorum rituum intelligentiam pertineant.* II. *Thebani Anni Menſiumque rationem primi inveniſſe dicuntur.* III. *Quorum tamen intercalationem*

nem Sacerdotes Ægyptii non admiſerunt. IV. *Hinc duplex anni modus.* V. *Propemodum ut apud Hebræos annus Sacer & Civilis.* VI. *Ægyptiorum dies feſti Hebræis vetuſtiores.* VII. *Septenarius dierum cyclus, ipſaque Sabbathi religio ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu deprompta.* VIII. *Delubra Ægyptiorum vetuſtiſſima, eaque ſine ſtatua, ſaltem humana.* IX. *Eorum ſtructuræ reſpondet Moſis ac Salomonis Sanctuarium.* X. *Chryſoſtomi memorabilis ſuper eam rem diſcurſus.* XI. *Ab Ægyptiis Hebræiſque Sacerdotibus eadem affectata mundities.* XII. *Utrorumque ſimilis fere ordo atque ſucceſſio.* XIII. *Summus Ægyptiorum Sacerdos e collo geſtabat imaginem ex Sapphiro, cui nomen Veritas.* XIV. *Ei reſpondet Hebræi Pontificis Thummim.* XV. *Ejuſdem campanulæ ex cultus Ægyptiaci pompa.*

I. AD RITUS Sacros nunc pergamus. Ad quorum uberiorem intelligentiam diſtincte conſiderari poſſunt Sacra TEMPORA, LOCA, PERSONÆ, ACTIONES & INSTRUMENTA quædam Divini cultus.

II. A TEMPORIBUS incipiamus. *Herodotus* dixit, *Ægytios primos omnium hominum inveniſſe* ANNUM, *eique* XII. *tempora diſtribuiſſe, atque hæc ex aſtris comperiſſe. Thebani* vero memorandum hoc inventum ſibi vendicant. *Illi,* inquit, *Diodorus, dicunt ſe ipſos eſſe omnium hominum antiquiſſimos; & ab ipſis Philoſophiam & exactiorem aſtrologiam fuiſſe inventam, adjuvante eos terræ ſitu ad illuſtrius cognoſcendum ortus & occaſus ſiderum. Peculiari autem modo* Menſes & Annos *apud ſe ordinatos eſſe. Nam dies non ad Lunæ, ſed ad Solis motum exigentes, tricenos quidem dies Menſibus attribuunt, ſed poſt duodecimum quemque menſem* V *dies cum Quadrante intercalant; eoque modo circulum annuum abſolvunt.*

Lib. II. c. IV.

Lib. I.

III. Verumtamen *Sacerdotes,* licet ſciebant *Quadrantem* Solis rationibus convenire, illum tamen non intercalabant, aut ſextum diem ſingulo Quadriennio adſciſcebant. Religio in cauſſa fuit, quod intercalationem, tanquam ominoſam, deteſtati ſint. *Studebant enim non iiſdem temporibus Deorum ſacra repræſentare; ſed ea omnes anni tempeſtates peragere volebant; ut idem feſtum æſtivum ſit, & hybernum, & autumnale, & denique vernum. Ob eam cauſſam Quadrantem non inſerunt, ut ſolemnia retrocedant.*

Marsh. p. 247.

Gemini Iſago. Edit. Petavii p. 33.

IV. *Duplex* itaque fuit *anni modus* inter Ægyptios; Alter, *Sacer,* conſtans ex diebus CCCLXV, abſque aliqua horarum adjectione, qui *Ægyptiacus* dicitur, & *Sethiacus,* vel *Canicularis* dici poteſt, quia ad *Caniculæ* curſum conſtituitur. Alter *Naturalis* eſt, & diebus CCCLXV quartam diei partem addit: qui *Thebanus* appellari poteſt, & *Heliacus,* quia ad curſum *Solis* formatur.

V. Hebræorum ſimiliter duplex, ab *Exodi* tempore, annus fuit; alius *Civilis* alius *Sacer. Civilis,* quo in contractibus, pactis, nuptiis, & id genus aliis,

Marsh. p. 190.

aliis, usi sunt, æquabilis fuit, & plenos habuit dierum triginta menses; neque in eo Luna locum habuit: ejus initium a *Tisri*, qui Ægyptiis *Thot*, id est ab *Autumno*, fuit. Annus *Sacer*, quo in festis utebantur sacrisque solennitatibus, incipiebat a mense *Nisan*, qui *Æquinoctio verno* proximus est: & originem sui debet Divinæ institutioni Exod. XII. 2. Is *Lunaris* fuit, & admodum inæqualis. Et quum uterque hic annus a periodo solari plurimum discrepet, adeo vagus fuit & incertus, ut nisi adhibita fuisset intercalatio, Pascha, quum semper vernum esse debeat, nunc æstivum futurum fuerit; nunc autumnale, nunc hybernum. De modo autem istius intercalationis necesse non est ut prolixe nunc agamus.

VI. Ab *Anno* transeamus ad DIES sacros. Neminem fallit, Lege Mosaica, tres anniversarias πανηγυρίας constitutas esse, *Paschatis* videlicet, *Pentecostis*, & *Scenopegias*. Sed antiquiora fuisse videntur Ægyptiorum festa. *Lucianus*, Assyriacæ scrutator antiquitatis: πρῶτοι ἀνθρώπων Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἔννοιαν λαβεῖν, καὶ ἱερὰ ἱδρύσασθαι, καὶ τεμένια καὶ πανηγυρίας, ἀποδεῖξαι, *Primi hominum Ægyptii dicuntur & Deorum notitiam percepisse, & templa constituisse, & delubra, conventusque solennes edidisse.* Primi ergo fuere qui dies ἑορτασίμους celebrarunt. *Melampus*, qui ex Ægypto ad Græcos transtulit, Mose quidem fuit paullo junior: hic enim diem obiit regnante Athenis *Pandione*, ille vero floruit sub *Erichtheo Pandionis* filio. Attamen quum solemnitates *Ægyptiacæ antiquæ*, *Græcæ autem recentes Herodoto* dicantur; festa Ægyptiorum temporibus Mosaicis vetustiora fuisse merito videri possunt.

De Dea Syria initio. Marsh. p. 193. Herod. lib. II. C. XLIX. Lib. II. c. LVIII.

VII. Est autem celeberrimus, & rem quam tractamus maxime spectat, *Septenarius dierum Cyclus*, sive dies septimus in hebdomadicis dierum periodis perpetuo recurrens: qualis est Hebræorum SABBATHUM, Ægyptii, vetustissimi temporum artifices, Orbem dierum *Hebdomadicum* a *Planetorum numero* derivasse, illamque temporum rationem, una cum Astrologica sua disciplina propagasse feruntur. *Herodotus*, de inventis Ægyptiorum: *Alia etiam ab Ægyptiis inventa sunt.* μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη Θεῶν ὅτεῳ ἐστί, *quis mensis, & quis dies cujusque sit Deorum.* *Dies* autem *Deorum*, sunt dies septimanæ, a VII planetis denominati. Illi enim in Genethliaca Ægyptiorum arte Deorum nomen obtinent; & cuilibet planetæ sua adsignatur feria. *Quod vero dies adsignantur septem stellis quæ planetæ vocantur, id certe*, inquit *Dio Cassius*, *inventum est Ægyptiorum.* Porro *Saturni* sidus apud Astrologos triste est & malevolum: ideo dies *septimus*, ex eorum disciplina, ater habetur & inauspicatus, & rebus agendis inidoneus. Sacerdotes etiam Ægyptii, in *purificationibus* suis, *Septimanas* observabant. Chæremon apud Porphyrium: *Quum instaret tempus quo sacrum aliquem cultum celebraturi erant, per* (septenarium) *præcedentium dierum numerum*, *nonnulli per* XLII, (id est, VI septimanas) *alii per plures*, *alii per pauciores*, *nunquam vero infra* VII *dies*, (sive unam septimanam) *abstinebant ab omnibus*

Marsh. p. 196. Lib. II. c. LXXXII. Lib. XXXVI. p. 37. De Abstinent. lib. IV. c. VII.

animalibus. Hæc quum ita ſint, veriſimillimum eſt, *Hebdomadicum dierum orbem*, ex Mathematica diſciplina, atque *ex intimo Ægyptiacæ antiquitatis penu*, depromtum fuiſſe : Sacrum vero *ſeptimi* cujuſque diei *cultum*, & Hebdomadici Sabbathi feſtum, Lege Moſaica conſtitutum, tum primo in Religionem Hebraicam publice receptum eſſe.

VIII. Poſt Sacra *Tempora*, de Sacris LOCIS dicamus: qualia ſunt TEMPLA atque Delubra. Eorum prima inventio Ægyptiis adtribuitur. Quæ ex *Luciano* modo adduximus confirmat *Herodotus : Dicunt Ægyptios aras, & ſimulacra, & delubra Diis primos ſtatuiſſe.* Antiquiſſima tamen Ægyptiorum templa, *Luciano* teſte, *ſine ſtatuis fuerunt.* Et in magnificentiſſimis inſequentium temporum Templis, ξόανον δ' ἐδὲν, ἢ ἐκ ἀνθρωπόμορφον, ἀλλὰ τῶν ἀλλόγων ζώων τινός, *aut ſtatua nulla, aut non ad hominis formam, ſed alicujus beſtiæ effigiata.*

Marsh. p. 34.

Strab. lib. 17.

IX. Sed *ſtructura* potiſſimum Templorum attendenda ; quam ad hunc fere modum *Strabo* delineat. In fani ingreſſu *Pavimentum* eſt, latitudine jugeri, aut paullo minus ; longitudine tripla, aut quadrupla. Callimacho Δρόμος, ſive *Curſus* dicitur. Poſtea magnum Πρόπυλον, *Veſtibulum*, & ubi proceſſeris aliud *Veſtibulum*, rurſuſque aliud. Poſt veſtibula *Templum*, *Atrium* habens magnum atque eximium, *Delubrum* vero mediocre. Unde colligas, Templi Ægyptiaci quatuor fuiſſe partes : Λιθόστρωτον, προπύλαιον, πρόναον, καὶ τὸν Ναὸν. Non abſimile erat *Sanctuarium* a *Moſe* Dei juſſu confectum, & *Templum* deinde *Salomonis* ad eandem formam conſtructum. Ubi obſervare licet *Atrium* non unum, dein *Sanctum*, deinque *Sanctum Sanctorum ;* ſuis ſingula velis diſtincta. Ezechiel etiam in ſui templi deſcriptione memorat *pavimentum ſtratum lapide*, (id eſt λιθόστρωτον) *Atrii exterioris.* Cap. XLII: 3.

Marsh. p. 210.

Tom. v. ſerm. xxxi. p. 471. Edit. Pariſ.

X. Memorabilis admodum *Chryſoſtomi* obſervatio eſt. Ὅτε Αἰγυπτιακῶν θορύβων καὶ τῆς τῦ Βαρβάρυ τυραννίδος τὸν τῶν Ἑβραίων δῆμον ἀπήλλαξεν ὁ Θεὸς, ὁρῶν αὐτοὺς ἔτι λείψανα ἀσεβείας ἔχοντας, καὶ περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπλημμέλους, καὶ μεγέθη καὶ κάλλη ναῶν θαυμάζοντας, ἐκέλευσεν αὐτοῖς οἰκοδομηθῆναι ναὸν &c. *Quo tempore ab Ægyptiacis turbis, & Barbara Pharaonis tyrannide, Hebræorum populum Deus liberavit ; videns eos impietatis adhuc reliquias ſecum habere, rebuſque omnibus ſub ſenſum cadentibus ad inſaniam uſque addictos, templorumque magnitudinis & pulchritudinis admiratione duci ; Templum ab ipſis ædificari præcepit, quod materiæ magnificentia, artis elegantiâ, & ſtructuræ forma, cætera omnia per orbem terrarum facile ſuperavit ;* ὥστε αὐτοὺς μηδέποτε εἰς ἐπιθυμίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἢ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἐλθεῖν, *ne unquam poſtea Ægyptiorum, aut eorum quæ apud Ægyptios experti erant cupiditate tangerentur.*

XI. Nunc de PERSONIS videamus, quæ *feſtis temporibus*, in *locis ſacris*, miniſterio fungebantur. Hic autem ſe maxima Hebræorum cum Ægyptiis prodit convenientia. Utrorumque *Sacerdotes* nihil antiquius aut religioſius

Marsh. p. 215.

ligiosius habuerunt *munditie.* Hinc utrisque adhibita fuit I. CIRCUMCISIO. De Ægyptiis *Herodotus*: *Virilia circumcidunt, munditiei caussa, pluris facientes se mundos esse quam decoros.* *Judaicæ* autem *Circumcisionis* hanc inter alias caussam *Philo Judæus* exhibet: τὴν δὲ ὅλῳ τῷ σώματι καθαρότητα, πρὸς τὸ ἀρμόττειν ἱερωμένῃ, *ut totum corpus sit purum, & sacerdotalibus officiis congruens.* II. TONSURA. Ægyptii *Sacerdotes tertio quoque die totum corpus eradunt, ne pediculus aut alia sordes Deo colentibus creetur.* Consimiliter lex Mosaica jussit, ut, ad initiamentum, *Levitæ radant omnes pilos carnis suæ.* Num. VIII: 7. Et interdictum fuit, ne Sacerdotes, aut Pontifices *comam nutrirent.* Lev. X: 6. XXI. 10. Ita enim לֹא פרע Hebræorum exponit *Chaldaica Paraphrasis*; rectius quam *Græca* & *Vulgata.* Magistri sane statuunt, comam Sacerdotis ultra XXX dies nutritam illum functioni imparem facere. Sacerdos summus, cujus functio adsidua, qualibet Sabbathi vespera circumquaque tundebatur. III. LAVATIO QUOTIDIANA. Sacerdotes Ægyptii *quotidie lavantur frigida, bis interdiu, bis noctu:* Mosi etiam a Deo dictum est: *Facies Lavacrum æneum ad lavandum; & missa aqua lavabunt in ea Aaron & filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum.* Exod. XXX: 18. IV. VESTES LINEÆ. Sacerdotes Ægyptii *vestem tantummodo lineam gestant, & calceos biblynos: neque illis fas est aliam vestem aut alios calceos induere.* De Hebraicis Lex est: Exod. XXVIII: 40. 42. *Filiis Aaron parabis tunicas lineas, & baltheos & tiaras. Et facies femoralia linea.* Conf. Lev. XVI: 4 v. VICTUS TENVIS & VINI ABSTINENTIA. De Ægyptiis *Cheræmon* apud *Porphyrium*: *Victus tenuis est, & simplex. Vinum alii omnino non bibunt, alii parcissime degustant.* Dominus similiter Aaroni: Lev. X: 8. *Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filii tui, quando intratis in tabernaculum.* VI. PURIFICATIONES. Sacerdotes Ægyptii, quando sacrum aliquem cultum erant celebraturi, per septimanas aliquot sese præparabant, & præter ablutiones quotidianas, *Animalibus omnibus abstinent, & ab omni olere & legumine, sed præcipue a mulierum consuetudine.* Ad purificationem itaque tria pertinebant, *Lavare, jejunare*, & *in Casto esse.* Cum his Hebræa conferantur. Moses Decalogum a Deo accepturus, *sanctificavit* populum; quumque *lavisset*, dixit ad eos: *Estote parati, & ne appropinquetis uxoribus vestris.* Exod. XIX: 14. Ipse in monte *jejunavit* diebus XL. Exod. XXXIV: 28. Ad purificationem etiam pertinet, quod εἰ πολὺ συμβαίη καὶ ὀνειρώττειν, *si forte in somnis eruptione seminis polluerentur, statim se lavacro purgarent Ægyptii.* Cui plane geminum illud Mosis. Lev. XV: 16. Deut. XXIII: 10.

XII. Sed & in *ordine* & *successione* Sacerdotum multa sunt similia. Apud Ægyptios *nulla mulier Dei Deæve sacerdos est, sed viri tam Dearum quam Deorum. Neque unicus est sacerdos singulis Deorum, sed multi quorum unus est summus sacerdos. Ubi quis sacerdotum defunctus est, ejus filius surrogatur.* Multæ etiam erant sacerdotum τάξεις, *ordines.* Unicuique autem symbolum erat, insigne

Lib. II. c. XXXVII.

De Circumcisione.

Herod. ibi.

Herod. ibi.

Herod. ibi.

D: Abstin. lib. IV. §. 6.

Ibid.

Chærem. ib. §. 7.

Herod. lib. II. c. XXXV. & XXXVII.

Marsh. 224.

Chære. ibid. §. 6: Ib. §, 6. insigne ejus ordinis quem sortitus est. Recensentur προφῆται, ἱεροστολισταὶ, ἱερογραμματεῖς, ὡρολόγοι, παστοφόροι, νεοκώροι, aliique Deorum ministri. *Sacram* eorum *processionem* prolixe describit *Clemens Alexandrinus*. In qua primas tenet Ὠδὸς, *Cantor*, ex Musicæ symbolis unum aliquod gestans. Post Cantorem procedit *Horoscopus*, in manu habens *horologium* & *palmam*, Astrologiæ symbola. Deinceps progreditur *Scriba Sacrorum*, *pennam* habens in capite, & in manibus *librum* ac *regulam*, in qua est *atramentum*, & *juncus* quo scribunt. Hunc sequitur *Stolistes*, *cubitum justitiæ* tenens, & *calicem* ad libandum. Post omnes prodit *Propheta*, *hydriam* aperte gerens in sinu. Non dissimilis fuit sacerdotum apud Hebræos ordo. *Aaronicæ* familiæ commissum est Dei Opt. Max. *sacerdotium*, *Levitis* cæteris *ministerium* sacrum, perpetua *successionis* serie. *Aaron* ipse *Sacerdotum princeps* erat. A binis Aaronis filiis, binæ fuerunt familiæ sacerdotales. *Eleazaridarum* & *Ithamaridarum*. Moses singulas in IV *classes*, vel ut alii tradunt in VIII, divisisse dicitur: David certe constituit *classes* in universum XXIV. 1 Chr. XXIV: 4. Ab eodem instituti sunt *Levitæ* ἐργοδιῶκται, in ministerium domus Domini, Γραμματεῖς καὶ Κριταὶ, *Scribæ* & *judices*, *janitores*, & *Psaltæ canentes Domino in Organis*. 1 Chr. XXIII: 4.

Marsh. 241.

XIII. Non posset hic sine piaculo omitti SUMMI SACERDOTIS SYMBOLICUS ORNATUS. De quo in hunc modum *Ælianus*: *Apud Ægyptios a prima antiquitate qui judicabant Sacerdotes erant. Eorum princeps fuit qui cæteros ætate anteibat. Ille in omnes jus dicebat. Eum autem esse oportebat omnium justissimum & parcentem nemini. Gerebat autem de collo imaginem ex Sapphiro, eaque imago* ΑΛΗΘΕΙΑ VERITAS *dicebatur*. Qualis vero imago ista fuerit luculentius exponit *Diodorus Siculus*: *Summus judex gestabat in collo ex aurea catena pendens e lapillis pretiosis simulacrum, cui* VERITAS *nomen. Hoc autem Veritatis simulacrum judiciorum principi aptatum, causas cognoscendi auspicium fuit.*

Hist. Var. lib. XIV. c. XXXIV.

Lib. I.

XIV. Attendi meretur, quantam cum hac re Hebræorum instituta convenientiam habeant. In more positum erat Ægyptiis *Pontificem* suum *litibus* pluribus disceptandis *præficere*: Hebræi etiam more & lege consimili tenebantur. Loci & personæ suæ dignitatem in conspectu populi *ornatu splendido* & eleganti adserebant Ægyptii: nec Hebræi pietati & prudentiæ simili defuere. *Bullam*, splendore & titulo mystico Ἀληθείας celebrem, ei in muneris sui tesseram decreverunt Ægyptii: Hebræorum etiam Pontifex bullam, mystico THUMMIM titulo, (pro quo Ægyptii Interpretes Ἀλήθειαν dixerunt) & formæ decore insignem, in ornamentis habuit. *Gemmæ plurimæ* Pontificis Ægyptii vestes pectusque illuminabant: Pontificis etiam Hebraici vestes ac pectus tota auro lucebant, & lapillis pretiosis. Antistes Ægyptius muneris sui tesseram *aurea catena* de cervice pendentem gestare solitus est: & ut Hebræorum Pontifex bullam suam e

Spencer. De Urim & Thum. c. IV. sect. XII.

catena

catena aurea ſolenniter ſuſpenſam gereret, Legis præſcriptum poſtulavit Exod. XXVIII: 22. *Facies in Rationali* (cui *Thummim* inerat) *catenas ſibi invicem cohærentes ex auro puriſſimo, & duos annulos aureos ſibi invicem cohærentes*: & quæ ſequuntur.

XV. Credibile eſt etiam Sacerdotis ſummi *campanulas* a recepta cultus Ægytiaci pompa, tanquam primo exemplari principia petiiſſe. Nam apud Ægyptios alioſque ita inſtituto vetuſtiſſimo comparatum erat, ut omnia ſiſtris & crepitaculis, dum ſacra fierent, late perſonarent. Hinc *Martiali* Iſidis ſacerdotes *ſiſtrata turba* vocantur. Ipſaque Ægyptus, *terra* צלצל כנפים *cymbali orarum*, Jeſ. XVIII. 1. *Cymbalum* autem *orarum*, niſi fallat *Bocharti* obſervatio, phraſi Hebræa cymbalum eſt cujus in lateribus ſunt oræ & margines, id eſt *ſiſtrum*. Nempe ſiſtrum eſt cymbali ſpecies. Et merito vocatur צלצל, id eſt *tinnulum inſtrumentum*. Nam צלל *tinnire* eſt. Et ſiſtrum non minus erat tinnulum quam vulgare cymbalum. Hinc *Ovidius*:

Spencer. cap. IV. ſect. XII.

Phaleg. lib. IV. cap. II.

Jactantem Pharia tinnula ſiſtra manu. Metamor. lib. XI.

Per *terram* ergo *Cymbali orarum* ſignificatur Ægyptus ἀινιγματωδῶς morePropheticO.

CAP. VII.

Conſenſus Ægyptiorum cum Hebræis in Initiationibus & Sacrificiis.

I. *Circumciſio apud Ægyptios antiquiſſima.* II. *Hinc, aliorum non circumciſorum ſcrupuloſa fuga.* III. *Baptiſmus, tam Iſraëlitarum, quam Proſelytorum, ex Aegyptiorum exemplo.* IV. *Ut & poculorum ablutiones.* V. *Sacrificia, vel ex hominibus vel ex pecudibus.* VI. *Illa, Abrahami exploratione vetuſtiora,* VII. *Etiam apud Aegyptios, fuiſſe videntur.* VIII. *In brutis ſacrificiis pecudum ſexuſque diſcrimen poſt Exodum ex Aegypto in religionem Hebraicam tranſiit.* IX. *In Mundarum immundarumque animantium diſcriminatione par Aegyptiis atque Hebræis cura.* X. *Utrique ſuem ex æquo deteſtantur.* XI. *Vaccæ Ruſæ cærimonia, ex Typhoniis ſacris illuſtrata.* XII. *Et Hyſſopi uſus, ex Aegypto.* XIII. *Hirci emiſſarii ritus:* XIV. XV. *Cui pleraque in Expiatoriis Aegyptiorum ſacris ſimilia.*

I. IN ACTIONIBUS ſacris, ad quas nunc nobis deventum eſt, initium ab iis ſumendum eſt *cærimoniis* quibus *Initiatio* conſtabat. Ubi primo occurrit CIRCUMCISIO, de qua operæ pretium eſt viri Nobiliſſimi cogitata audire. Apud Ægyptios, inquit, circumcidendi ritus vetuſtiſſimus fuit, & ἀπ' ἀρχῆς, *ab ipſo initio* inſtitutus. *Illi nullorum aliorum hominum inſtitutis uti volunt. Alii virilia relinquunt qualia naturâ ſunt, præter*

Marsh. p. 74.

Herod. lib. II. c. XCI. cap. XXXVI.

eos

eos qui ab iſtis didicerunt, Ægyptii autem circumcidunt. Ab *Aegyptiis* ad *Phœnices & Syros* in Palæſtina habitantes hunc ritum deveniſſe ex ipſorum met confeſſione Herodotus arguit. Cap. CIV. Μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Αἰθίοπες περιτέμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι. *Soli omnium hominum* Colchi & Ægyptii & Æthiopes A PRINCIPIO *pudenda circumcidunt.* Phœnices *enim* & Syri *in* Palæſtina *confitentur ipſi ſe hoc ab* Ægyptiis *didiciſſe.* Notatu dignum eſt, quod *Joſephus* ad citatum *Herodoti* locum, hoc ſolum adjiciat, Contra Apion. τῶν δὲ τὴν Παλαιστίνην κατοικούντων μόνοι τοῦτο ποιοῦσιν Ἰουδαῖοι, *Eorum qui* Palæſtinam *habitant ſoli circumciduntur* Judæi. De ritus origine nihil objicit. Lib. I. *Herodoto* ſuffragatur *Diodorus Siculus*, qui hoc ipſo circumciſionis argumento *Colchos* & *Judæos* ex *Aegypto* deductos adſtruit: διὸ καὶ παρὰ τοῖς γένεσι τούτοις ἐκ παλαιοῦ παραδεδόσθαι τὸ περιτέμνειν τοὺς γεννωμένους παῖδας, ἐξ Αἰγύπτου μεμηνυμένου τοῦ νομίμου, *Ideoque gentibus iſtis in uſu eſſe per antiquam traditionem, ut circumcidant pueros apud ſe natos, ritu ab Aegyptiis derivato.* Lib. I. *Celſus* conſimiliter *Origeni* de circumciſione objecit, *Judæos eam ab Aegyptiis mutuatos eſſe.* Reſpondet quidem Origenes, Moſen dixiſſe, πρῶτον ἐν ἀνθρώποις περιτέμνεσθαι Ἀβραάμ, *Abrahamum primum mortalium circumciſum fuiſſe.* Id tamen, inquit Nobiliſſimus *Marshamus*, in libri Geneſios cap. XVII. non legitur. Marsh. *p.* 216.

II. Conſequens *Circumciſionis*, aliorum non circumciſorum FUGA fuit: non in *Hebræis* ſolum, quod omnibus notum eſt, ſed & *Ægyptiis.* Lib. II. cap. XLI. De quibus *Herodotus: Nemo Ægyptius Ægyptiave viri Græci aut os ſuaviatur, aut cultro, aut veru, aut olla illius utitur; aut pura bovis carne cultro Græco inciſa veſcitur.* Hinc *Pythagoras*, ut cum Ægyptiorum Prophetis congredi poſſet, per eos *circumciſus* fuit: Herodoto atteſtatur *Chæremon* apud *Porphyrium:* Clem. Strom. lib. I. p. 302. Τῶν ἐξολικῶν θρησκείας οὐδενὶ συνεβίων, *Nemini cultus extranei convivebant. Quin etiam ex Ægypto navigare pro re impiiſſima habuerunt, caventes ſibi a luxu & moribus exterorum.* De abſtin. lib. IV. §. 6. ib. §. 8. Nimirum iſta περὶ τὸν βίον ἰδιότης, *propria vivendi ratio*, & a nationihus exteris abſtinentia, quam *Judæis* attribuit *Joſephus*, etiam apud *Aegyptios* in more fuit.

III. Initiationi etiam inſerviit BAPTISMUS aliquis, tam *Iſraëlitarum*, quam *Proſelytorum. Iſraëlitæ* quum diſciplinis Moſaicis initiandi eſſent, deſcendit ad populum Moſes, & ſanctificavit eos, *& lavarunt veſtimenta ſua.* Exod. XIX: 14. Qua veſtimentorum ablutione eorum etiam qui veſtiebantur lotionem comprehendi, conſtans Magiſtrorum traditio eſt: ſecundum illud Levit. XV: 10. 11, *Lavabit veſtimenta & lavabit corpus aqua.* Hinc Judæi Baptiſmi ſui deducunt originem. Item *Baptiſmi Proſelytorum.* Quos per *Circumciſionem*, *Baptiſmum*, *Oblationem*, Iſraëliticæ olim Eccleſiæ initiatos eſſe, nemo nunc vulgariter eruditus ignorat. Et hunc *Hebræorum Baptiſmum ab exemplo forſan Aegyptiorum fuiſſe*, Vir Nobiliſſimus hariolatur. Marsh. p. 800. Lavacrum ſane, in ſacrorum initiamentis, ſolenne

ne fuisse, docet *Apulejus*, ipse Isidi initiandus. *Sacerdos*, inquit, *stipatum me religiosa cohorte deducit ad proximas balneas; & prius sueto lavacro traditum, præfatus Deum veniam, purissime circumrorans abluit.* Neque dubium, quin id veteri more factum fuerit. De his aliisque *Tertullianus*: *Nationes sacris quibusdam per lavacrum initiantur Isidis alicujus aut Mithræ.* Illud *Aegyptiacæ* Deæ, hoc summi apud *Persas* numinis nomen est. Metamorphos. lib. IX. De Baptis. cap. V.

IV. Occasione *Baptismi*, de βαπτισμοῖς πολῃείων, LOTIONIBUS POCULORUM aliquid addamus. Illæ quam religiose a *Judæis* observatæ sint, docemur Mar. VII: 5. *A foro, nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt quæ tradita sunt illis servare; ut* βαπτισμοὺς πολῃείων, καὶ ξεσῶν, καὶ χαλκέων, καὶ κλινῶν, *lotiones poculorum, & urceorum, & vasorum æneorum, atque lectorum.* De *Aegyptiis Herodotus*: Ἐκ χαλκέων πολῃείων πίνουσι, διατμέωλες ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην. οὐχ ὁ μὲν, ὁ δ' ὲ, ἀλλὰ πάνλες, *Ex poculis aheneis potant, singulis diebus ea abstergentes: non eorum aliquot, aliquot vero non, sed universi.* Lib. II. cap. XXXVII.

V. Post *initiationem* non fuit antiquitus cultus aliquis frequentior, quam SACRIFICIORUM, quæ vel ex HOMINIBUS desumi potuere, vel ex PECUDIBUS.

VI. Abrahamum, ad Fidei suæ & Obedientiæ experimentum, a Deo jussum fuisse filium suum unigenitum, ipsisque oculis suis chariorem, Isaacum, mactare, & in holocaustum numini offerre, ex sacra historia notissimum est. Non tamen novum & Abrahamo inauditum fuit hujusmodi sacrificium. *Philo Judæus* in *Libro de Abrahamo*, ex aliorum sententia: *quid attinet*, inquit, *illum laudare* ὡς ἐγχειρήσην κεκαινουργημένης πράξεως, *tanquam novi facinoris auctorem, quod & privati, & reges, & gentes integræ ex occasione faciunt?* Feralis ille sacrificandi ritus Abrahami temporibus erat vetustior. *Philo Byblius*, ex *Sanchuniatone*, ad ipsum *Saturnum* refert, qui, grassante fama & pestilentia, filium suum unicum *Cœlo Patri* in holocaustum obtulerit. Saturni exemplo invaluit religio. *Philo Judæus*, loco citato, *vetustam hanc fuisse Barbaricarum gentium superstitionem* agnoscit. *Phœnices* nefandum illud sacrificium jamdudum feciisse apparet, ex primo libro *Philonis de Phœnicum historia*, apud *Eusebium*. *Apud veteres mos fuit in magnis periculis, ut reges urbium aut populorum filium maxime dilectum pro calamitate publica mactandum darent, ad placandam Deorum iram. Qui sic devoti sunt cærimonia mystica jugulantur. Enimvero Saturnus* ὃν οἱ Φοίνικες Ἰλ προσαγορεύουσι, *quem Phœnices Ilum nominant* (ita *Eusebii* exemplaria corrigit *Marshamus*, in quibus pro *Il* constanter legitur *Israël*) *qui etiam post mortem in Saturni sidus consecratus est, quum in illo tractu regnaret, & ex* Anobret, *Nympha indigena, suscepisset filium unicum, quem propterea nominavit* JEUD (*quæ vox etiamnum apud Phœnices unigenam significat*) *quumque maximum ex bello periculum immineret, filium cultu regio ornatum, ad aram a se constructam immolavit.* Ex quibus colligas, non fuisse hanc Abrahami tentationem Præp. lib. IV. cap. XVI. Marsh. p. 77.

novum aliquod facinus, non recens excogitatam, ſed ex veterrimis circumjacentium populorum inſtitutis tranſſumtam. De *Phœnicibus* nihil amplius dicam, cum quorum coloniis nefaria τῆς ἀνθρωποθυσίας religio in inſulas, in Europam, in Africam late propagata eſt.

Marsh. p. 79. VII. *Ægyptiorum* mores noſtræ nunc conſiderationis ſunt: penes quos quando ritus hic primum inoleverit, haut facile dixeris, ſane antiquiſſimus fuit. *Diodorus Siculus: Dicunt homines ejuſdem coloris quem habuit* Typhon (is rufus erat) *a Regibus antiquitus mactatos eſſe ad ſepulcrum Oſiridis. Quum vero pauci Ægyptiorum inveniantur rufi, ſed peregrinorum complures; inde apud Græcos invaluit fabula* περὶ τῆς Βυσίριδος ξενοκτονίας *de Buſiridis advenas obtruncantis ſævitia. Non quod rex aliquis vocatus ſit Buſiris, ſed tumulus Oſiridis lingua vernacula id nominis habuit. Manethos* ſimilia tradit: *Homines Typhonios combuſſerunt vivos, & cinerem eorum ventilando diſſiparunt, atque aboleverunt: quod palam factum eſt, & certo tempore, diebus canicularibus.*

Lib. I.

Apud Plutar. de Iſide.

VIII. Sacrificia ex *Pecudibus*, uti vulgatiſſima, ita vetuſtiſſima ſunt. Non Moſes primus *ſacrificia* inſtituit, ſed ſacrificandi *modum* præſcripſit. *Pecudum, ſexusque diſcrimen*, poſt exodum ex Ægypto in religionem Hebraicam receptum eſt. Hebræorum victimæ ex *Bobus*, *Ovibus* aut *Capris* maximam partem conſtiterunt. Etiamſi autem *Memphitæ Bovem* colerent, *Mendeſii Hircum*, *Thebani Arietem*; nihilominus tres iſtæ victimarum ſpecies etiam ab Ægyptiis diverſis in locis immolabantur. *Thebani* ab ovibus abſtinentes *Capras* immolant. *Mendeſii* dum capris parcunt *oves* immolant: *Aegyptii* autem univerſi immolant *boves mares*, eoſque *mundos & vitulos.*

Marsh. p. 201.

Herod. lib. II. c. XLII.

IX. Apud *Hebræos* nefas fuit aræ admovere animantia polluta, aut *vitio aliquo turbata.* Deut. XVII: 1. Levit. XXII: 21. 22. 23. 24. Et tanta quidem, *Philone* teſte, cautela fuit, tam offerentium victimas, quam ſacrificiorum, *ut ſacerdotum peritiſſimi ab extremis pedibus ſoliti fuerint ſcrutari tam partes omnes conſpicuas quam quæ ventre feminibuſque celantur, ne vel minima labecula lateat.* Eadem *Aegyptios* cura ſolicitavit: *qui boves mares Ebaphi eſſe cenſent* (Apis *autem eſt Græca lingua* Ebaphus) *ideoque bovem explorant: ac ſi pilum in eo nigrum vel unum viderint, nequaquam mundum cenſent. Exquirit autem ſacerdos ad id conſtitutus, pecude quum ſtante, tum reſupinata: lingua etiam exerta: inſpicit & caudæ pilos: ſi ſit omnino mundus, notat eum byblo cornibus alligato; dein terra ſigillari applicata, annulum imprimit, & ſic abducitur victima. Qui non ſignatum immolat morte punitur.* Sacerdotes huic negotio deſtinati σφραγισταὶ, *Sigillatores* dicebantur; de quorum arte & infinitis propemodum obſervationibus integros libros conſcriptos eſſe, *Chæremon* apud *Porphyrium* Auctor eſt.

De victimis initio.

Herod. lib. II. c. XXXVIII.

X. In *impurarum* cenſu *animantium* præ cæteris omnibus non ab *Hebræis*

ſo

solum sed & *Aegyptiis* Sus censetur; quam suo vix nomine aut vocare aut audire illi sustinent. Super *Judaico* suis odio multa conjectavit *Plutarchus in Symposiacis*: sed mirum est in mentem ibi non venisse quod alibi de Sacerdotibus Ægyptiacis memorat: *Suem animal impurum esse æstimant: plerumque enim coire videtur quum luna decrescit.* Aliam rationem *Aelianus* addit: *Sus præ voracitate ne propriis fœtibus parcit; & quum in humanum corpus incidit, non abstinet, sed illud mandit. Proinde Aepyptii hoc animal oderunt,* ὡς μιαρὸν καὶ πάμφαγον, *ut pollutum, & omnivorum. Herodotus* ante alios. Ὑῶ Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἡγηνται θηρίον εἶναι, *Aegyptii* suem *immundam bestiam arbitrantur, quam si quis vel transeundo contigerit, abit immersum se flumini cum ipsis vestimentis. Eoque* subulci *soli indigenarum Aegyptiorum in templum nullum ingrediuntur. Nemo filiam eis nuptum dat, aut eorum filiam ducit: sed subulci inter se filias dant accipiuntque.*

De Iside. Llb. x. c. XVI.

Lib. II. c. XLVII.

XI. In sacrificiorum negotio multa alia jubet Lex, multa vetat, quorum causas non tradidit Moses. Sumamus exempli causa illud de VACCA RUFA, cujus cineri miscebatur aqua lustralis. Num. XIX. Hebræorum Magistri dicunt, ne *Salomoni* quidem patuisse, cur *Rufa* potius esse debuerit, quam alterius coloris. An igitur dicemus, ex *incerta Dei voluntate*? an ejus potius *permissione*, ortum habuisse, dum id concessit suis Deus, quod pridem viderant apud Ægyptios? *Aegyptii enim, quia Typhonem colore rufo fuisse censent, Boum quoque non nisi rufos immolant, & explorationem adeo accuratam adhibent, ut si vel unum pilum nigrum aut album habeat non immolandum judicent.*

Marsh. p. 212.

Plutar. de Iside.

XII. Cur *Vaccæ rufæ*, cur *Purificationi Lepræ*, cur adspersioni sanguinis *Paschalis* addita HYSSOPUS est? Fatetur *Maimonides* nullam se invenisse rationem cui inniti posset. At nonne & id ex Ægypto? Ægyptii enim vim mundatricem Hyssopo attribuebant. Unde Sacerdotes *panem non nisi cum hyssopo concisum comedebant. Hyssopum enim nimiam panis virtutem purgare ajebant.* Uti apud *Porphyrium Chæremon* tradit.

More. Neb. part. III. cap. XLVII.

De Abstinen. lib. IV. cap. VI.

XIII. Sed & totus ille apparatus HIRCI Ἀπομπαίου ex Ægyptiorum Sacris transsumtus esse videtur. Sacro expiationis die summus Hebræorum Sacerdos, non Pontificali exornatus pompa, sed, velut in mœrore, *lineis* indutus vestimentis, qualia & gregarii gerebant sacerdotes, duos *hircos* ad ostium tabernaculi adducebat coram Domino; super quibus sorte missa alter *Domino* cedebat, alter *Azazeli*. Hujus capiti ambas *imponebat manus*, & cum iis omnes *iniquitates* filiorum Israëlis, ab hirco, in desertum, sub ductu hominis alicujus ad id parati, dimittendo, deportandas in *terram sejunctionis*. Quibus rebus peractis, multisque præterea aliis, neque Pontifici fas erat reverti in Tabernaculum nisi carne sua probe prius *lota*, neque ei qui ducem se capro emissario præbuerat, in castra redire, nisi *corpore* pariter cum *vestimentis abluto*. Levit. XVI.

XIV. Nihil horum omnium eſt cui non gemina germana inveniantur in Ægyptiorum expiatoriis ſacris. Sacerdotes eorum *lino* veſtitos fuiſſe, ſupra jam monuimus. Et confirmat id in *Apologia* ſua *Apuleius*. *Lana*, ait *Orphei & Pythagoræ ſcitis, profanus veſtitus eſt: ſed mundiſſima Lini ſeges indutui & amictui ſanctiſſimis Aegyptiorum ſacerdotibus uſurpatur.* Unde *Anubis* Sacerdotes *gregem linigerum Juvenalis*; & Sacerdotes *Iſidis*, *Linigeros calvos*, *Martialis* nuncupat. Vox *Azazel* ipſis ignota Judæis eſt. Alii *Montis*, alii ipſius *Capri*, alii *Dæmonis* nomen eſſe volunt. *Bochartus* vocabulum *Arabicum* eſſe contendit. Quum vero ſit ἀνερμήνευτον, quid obſtat quin hariolemur eſſe *Aegyptiacum*? LXX. verſ. 8. vertit τῷ Ἀποπομπαίῳ. Ita autem, *Suida* teſte, Θεοί τινες ἐκαλοῦντο, καὶ ἀποπομπὴ ἀντὶ τοῦ ἀποτροπὴ, *Dii quidam vocantur*, & ἀποπομπὴ *ſumitur pro averſione malorum.* Dii autem iſti, interprete *Polluce*, ſunt λύσιοι, φύξιοι, uno verbo, *averrunci*. Quos placare conabantur, ne nocerent. Duum enim generum Deos eſſe exiſtimabant Veteres: alteros bonorum, malorum auctores alteros. Quidquid autem *Zoroaſtres Magus* & *Perſæ* de *Oromaze Deo Lucido*, & *Areimanio Tenebricoſo*; quidquid *Chaldæi* de *Planetis*, *diis Beneficis* & *Maleficis*; quidquid *Græci* de *bona ſorte Jovis Olympii*, & *mala Ditis Averrunci*; quidquid *Philoſophi* de *Principiis contrariis*; quidquid ejuſmodi commenti ſunt alii; id quidem omne a vetuſtiſſima *Ægyptiorum* Theologia ortum habuit. Tradunt illi *Oſirin bonum* eſſe *Genium*, *Typhonem*, *malum*, cujus labefactam fractamque poteſtatem ſacrificiis quibuſdam placant ac deleniunt. Ita quidem ut *in caput victimæ exſecrati*, illud amputatum antiquitus in flumen abjecerint. Seriori ævo id dederunt peregrinis.

Marſ. p. 205.

Plutar. de Iſide.

XV. Quæ nobiliſſimi *Marshami* obſervationes eo, niſi fallor, tendunt, ut perſuadeat, ad ſimilitudinem aliquam Typhonicorum ſacrorum, quamvis ſanctiori inſtituto, ea de *Hirco Azazelis* Iſraëlitis præſcripta a Deo eſſe. Magiſtri tradunt, ſacerdotem in capite hirci emiſſarii ligaſſe *fruſtum panni cocco* tincti, ad formam linguæ; adduntque nonnulli, eum de ſumma *rupe* fuiſſe *præcipitatum*. Quæ ſi vera ſunt, *Coptitas* repræſentant quibuſdam ſuis feſtis Aſinum *rufum præcipitem dejicientes*, quia Typhon rufus erat, & aſinini coloris. Id certius eſt, *impræcationem in caput victimæ* ritus fuiſſe Ægyptiaci. *Capiti illius*, inquit, *Herodotus*, *multa imprecati adſportant id in forum, ſi ſint Græci quibus vendant; ſin minus in flumen abjiciunt.* Capita autem exſecrantur hac formula: SI QUID MALI AUT IPSIS IMMOLANTIBUS AUT TOTI ÆGYPTO FUTURUM SIT ID IN HOC CAPUT CONVERTATUR. Uti *& de eo inter omnes antiquos Theologos convenit, in ſacrificiis averruncis nihil eſſe deguſtandum; ſed & luſtrationem adhibendam. Ajunt enim nemini licere in urbem aut ſuam domum ire, niſi pedibus & corpore prius flumine aut fonte mundatis.*

Lib. II. cap. xxxix.

Porphyr. lib. II. §. 44.

CAP.

CAP. VIII.

Convenientia antiquorum Teraphim cum Hebræorum Urim.

I. *Urim auguſtiſſimum Religionis Iſraëliticæ Sacramentum fuit.* II. *Uti Theraphim, antiquorum ſacratiſſimæ imagunculæ.* III. *Quarum uſum ab Ægyptiis in Abrahami familiam derivat Kircherus.* IV. *Certe antiquitus apud Ægyptios fuit receptiſſimus.* V. *Eorum loco Deus Iſraëlitis Urim dediſſe dicitur, ejusdem quippe cum Theraphim, muneris & figuræ.* VI. *Ut pervicaci populo gratificaretur.* VII. *Cui rei probandæ affertur Hoſ.* III: 4. VIII. *Ubi de Ephode, non vulgari, ſed Pontificio agitur.* IX. *Et per Theraphim, non idola, ſed ipſiſſimum Urim intelligitur.* X. *Nam & Græci hic* δῆλα, *vel* φωτισμὸς *vertunt.* XI. *Eodem pertinere creditur Jud.* XVII: 4. 5. XII. *Omnia enim feciſſe Micha videtur ſecundum formam Tabernaculi & cultus Moſaici:* XIII. *Non idololatriæ, ſed veræ religionis zelo, minus forſan oculato, ductus;* XIV. *Ut difficillimis temporibus religionis ſtator eſſet.* XV. *Cui etiam oraculo ex Teraphim edito teſtimonium præbuit Deus.* XVI. *Non abſimili conſilio Gideon ſuum Ephod fecit.* XVII. *Priſcus Hebræorum erga Theraphim affectus.* XVIII. *Theraphim & Urim ejusdem ſignificationis voces.* XIX. *Ita vocatæ imagunclæ iſtæ ob Angelos per eas loquentes.* XX. *Summa eſt, pro Ægyptiorum Theraphim data Iſraëlitis Urim.*

I. NUNC denique de INSTRUMENTIS quibuſdam Divini cultus ut dicamus ſupereſt. Eorum omnium longe auguſtiſſimum & celeberrimum eſt URIM, per quod Deus voluntatem ſuam, de rebus arcanis tam illuſtri modo Iſraëli patefecit. Quod quid fuerit, & quemadmodum ex Ægyptiorum inſtitutis tranſſumtum ſit, ex Doctiſſimi *Spenceri* mente nunc nobis exponendum eſt. Id ut commode fiat, res eſt repetenda altius, & præmonendum aliquid de conditione antiquorum THERAPHIM, de quibus tam frequens in ſacris ſermo.

II. *Theraphim* ergo erant *ſimulacra quædam parvula, ſeculis antiquiſſimis frequenti in uſu, in ſacris primum ædiculis ſepoſita; quæ ſpiritus cujusdam, ſæpius impuri, præſentia animata, oracula fundere ſolebant: larium inſtar & penatum domeſticorum.* Quæ deſcriptio colligi poteſt ex Gen. XXXI: 19. & ſeq. Ezech. XXI: 21. Zach. X: 2. 2 Reg. XXIII: 24. cap. IV. ſect. II.

III. Primam harum imagunculârum *originem Kircherus* quidem *Mercurio Triſmegiſto*, Venerabili illi ob ſummam antiquitatem & ſapientiam apud Ægyptios capiti, tribuendam vult: licet alii a *Nachor* & *Zerug*, alii a *Zoroaſtre Chamo* eam repetant. Quidquid ſit hunc *Theraphim* cultum ab *Ægyptiis* primo ad *Hebræos* dimanaſſe, pro certo habet. Qua autem id ratione Oepid. tom. I. Syntag. IV. cap. II I.

factum ſit, hoc fere modo exponit. Quum idolomania ſtatuuncularum, quas Ægyptiaca lingua antiquiſſimi *Apes* & *Serapes* nominabant, in Ægypto vigeret, ob annonæ charitatem e terra Canaan eo commigravit *Abrahamus*. Domeſtici ergo ipſius Ægyptiis commiſti, tum multa alia, tum maxime *Serapides* hoſce, queis mira Ægyptios patrare videbant, admirati ſunt, & ſuſpexerunt. Si quidem dæmone eos animante, varia conſulentibus & interrogantibus reſponſa dabant, felicitatemque eorum cultoribus in omnibus ſpondebant actionibus. Curioſitate itaque ac felicitatis participandæ deſiderio inſtigati *Hebræi Abræ vernaculi*, ſubito ad hos Ægyptiorum cultus animum adjecerunt. Abrahamo vero in patriam redeunte, ſervi, comparatis idolis & imaginibus dictis, reduces in patriam facti, conceptos in Ægypto errores paulatim diſſeminantes, apud *Chaldæos* ſeu *Arphaxadæos Babylonioſque*, mox ingentem execrabilium Deorum ſobolem pepererunt. Chaldæis vero nihil facilius fuit quam alienæ huic ſervituti ſeſe ſubmittere: quam, ſuperſtitionem addentes ſuperſtitioni, continuo ita propagarunt, ut ab illo tempore ad *Davidis* uſque regnum apud *Hebræos* poſteros nunquam hic *Teraphim* aut *Serapum* cultus deſierit.

IV. Magno quidem animo hæc a *Kirchero* dictantur: attamen Clariſſimus *Spencerus*, quo eſt candore, profitetur, ſe judice, minus a vero diſtare ſententiam, tot doctorum ſuffragiis ſancitam, quæ imagines iſtas oracula fundentes antiquiſſimæ memoriæ populis, *Amorrhæis*, *Chaldæis*, aut *Syris*, inventas refert. Id utique certum eſt, apud Ægyptios imaguncularum illiuſmodi uſum *antiquitus* receptiſſimum fuiſſe. Quod conceptiſſimis verbis teſtatur *Abenephius* apud *Kircherum*. *Erant Ægyptiis ſimulacra quædam puerili forma; Ægyptiace dicta* Serapes, *quæ adorabant, de futuris & abſconditis interrogantes. Paſſim in celebrioribus urbium locis collocabantur; ſolebantque ante ea adolere, eaque contra mala eventa ſecum portare. Similia his* Theraphim *erant, quæ colebant Iſraëlitæ, quæque Laban in Scripturis adoraſſe memoratur.*

V. Hæc quomodo tandem ad *Urim* pertineant, operæ pretium eſt intelligere. Iſraëlitas, ad quos miſſus erat Moſes; hujuſce moris Idololatrici peſte afflatos fuiſſe, non ſine conſilio credit Clariſſimus *Spencerus*. Eos enim in Ægypto per plurima annorum curricula *idola coluiſſe*, ſacræ literæ nos certos faciunt. Joſ. XXIV: 2. Act. VII: 43. adeoque ab idolis, juxta ſeculi & loci conſuetudinem, eos *reſponſa petiiſſe* minime dubitandum eſt: præſertim quum *Philo*, auctor ille *Bibl. Antiq*: diſerte referat, eos olim *interrogaſſe, Amorrhæorum more, idolorum dæmones, & imprimis Nymphas illas aureas, quæ invocatæ per ſingulas horas oſtendebant facienda aut fugienda.* Quum itaque tot annorum *conſuetudo* (ipſa rudioris plebeculæ *religio* & *natura*) vulgi ſtudia hiſce *Theraphim* tanquam carmine quodam magico devincta teneret; facile in eam ſententiam Vir Doctiſſimus venit, veterem a *Theraphim*

phim oracula petendi ritum, Deum in pectoralis *Urim* pene invariatum Israëlitis reservasse; ADEOQUE JUDÆORUM URIM EJUSDEM CUM THERAPHIM MUNERIS ET FIGURÆ FUISSE, SUB DIVERSO TAMEN NOMINE, IMAGUNCULAM.

VI. Ita enim, ne id nesciamus, *Urim* Clarissimo Viro describitur. *Urim*, inquit, *instrumentum concavum decore fabricatum (simulacrum forsan parvulum ad humanam similitudinem formatum) Theraphim antiquitus appellatum fuisse videtur; quod reconditum gestavit Sacerdos inter concavas Rationalis plicaturas, quo mediante Deus, aut Angelus illius vice & nomine, ad Pontificis interrogata respondit, eumque quid ex usu esset agere, quid præsens, quid futurum, voce formata docuit.* Ita autem Divina indulgentia, Israëlitis, qui *Theraphim* adsueverant, & ne minores hac parte Ægyptiis essent, clementer concessisse creditur. Quum enim Deo res esset cum hominibus quib אבירי לב *robusti corde*, difficili & pervicaci ingenio fuerant, quique ex longo usu in seculi mores pene toti immigrarant; nisi genio proprio & moribus antiquis, paululum tamen in melius mutatis, uti licuisset, a Dei cultu & sacris, tanquam novis & exoticis, penitus proculdubio abhorruissent. Plurima itaque vetere usu recepta, ob cordis sui duritiem populo illi (quem semper leniter habuit) indulsit optimum numen. Jes. XLVI. 21.

VII. Ne vero ægroti veteris somnia narrare videretur, sententiæ hujus suæ veritatem plurimis *argumentis* firmandam sibi esse, Vir Doctissimus merito existimavit. Eorum præcipua saltem breviter referre non pigebit. *Princeps* itaque caussæ suæ præsidium in illo Hoseæ vaticinio invenit, quod exstat cap. III. com. 4. ubi prædicitur fore ut Israëlitæ *sedeant dies multos absque sacrificio, & absque ara, & absque Ephod & Theraphim.*

VIII. Cætera præteriri possunt, ut minus ad præsentem caussam pertinentia; id quod de *Ephode* & *Theraphim* dicitur consideratione sua dignum est. Sciendum autem duplex *Ephodis* genus in sacris memorari; alterum *Vulgare*, quo intelligitur vestis ex lino solo confecta, ordinaria sacerdotibus, tantum, quum templi ministeriis vacarent, induenda; alterum *Pontificium*, quod erat indumentum multæ artis & ingenii, auro, gemmis, & coloribus distinctum ac variegatum, quod Pontifici uni quum sacra celebraret gestare concessum fuit. Hujusce autem *Ephodis* partes duæ erant: *superhumerale*, quod ab humeris ad zonam usque pertinebat, totum complectens pectus; & *Pectorale*, tam firmis ac religiosis vinculis *superhumerali* conjunctum, ut non nisi multo cum negotio ab invicem divelli potuerint. Ex hac necessitudine quæ *Pectorali* cum *Ephode* intercessit, factum est ut *Ephodis* nomine non semel in sacro codice & *Pectorale* (individuus illius comes) intelligendum veniat. 1. Sam. XXX. 7. & alibi. Jam vero textus Hoseæ quem præ manibus habemus, non est de Ephode *vulgari* intrepretandus, (quippe quod, observante *Moncæo*; Judæis omni De Aur. Vit. lib. I. c. XIX.

omni tempore, quantumcunque malo, ac vel in captivitate etiam media, habere & circumferre fas fuit) sed de *Pontificio*, cui insertum fuit *Urim*.

IX. Per *Theraphim* hoc in loco non gentium *idola* intelligenda sunt, sed *sacra* illa *icuncula*, consiliorum Divinorum, Angelo animante, nuncia, in *Ephode* vel adjuncto *Pectorali* ex præscripto Divino includenda: id est ipsissimum *Urim*. Rationi enim minime consentaneum est, Prophetam, cui id negotii datum ut flebilem populi Israëlitici sortem prædiceret, inter mala futura id quoque numerasse, quod carituri essent idolis. Rem bonam & licitam oportet esse quam Deus per Prophetam minatur se ablaturum Israëlitis, ut vindictam de eorum peccatis sumeret: alioquin illud auferre, non pœnæ, sed beneficii loco illis fuisset. De quanam autem re bona & licita, ulla cum veri specie, *Theraphim* eo loci interpretari possimus, nisi de *Urim* Dei, tam sancto nexu *Ephodi* cohærente? Unde etiam factum est ut *Ephod* & *Theraphim* conjuncta, & quasi uno perpetuo spiritu legenda proponantur; quum cætera omnia in textu memorata, tanquam res diversæ plane familiæ, vocabulo disjunctivo אין *absque* identidem repetito, a se invicem separentur.

X. Accedit quod LXX hoc uno in loco *Theraphim* voce δήλων, vel ut aliqua exemplaria habent, δηλώσεως, transferre consultius habuere: Iis vero vocabulis *Urim* aliis in locis solent exponere. Lev. VIII. 8. Num. XXVII. 21. 1 Sam. XXVIII. 6. Exod. XXVIII. 26. *Aquila* etiam & *Theodotion Theraphim* per φωτισμὸς hoc loco transtulerunt: quo nomine & *Urim* vertunt Levit. VIII. 8. Vulgatus interpres pro *Theraphim*, *manifestationes* posuit; quo titulo *Urim* notare solet. *Hieronymus* etiam *Ephod* & *Theraphim* de *instrumentis quibusdam habitus sacerdotalis* interpretatur. Ut alios omittam, qui vel eadem prorsus vel valde affinia super hoc loco commentati sunt.

XI. Principi huic argumento succenturiatur *alterum* ex Jud. XVII. 4. 5. Ubi narratur, matrem *Michæ*, viri alicujus Israëlitæ habitantis in monte *Ephraimi*, argenteos aliquot nummos voto censecrasse Jehovæ: cujus voti religione ut sese exsolveret, ducentos siclos tradidit argentario, ut exsect. 1. cap. IV. inde faceret *sculptile* & *conflatile*. Micha autem fecit sibi בית אלהים *Ædiculam Dei*, itemque *Ephod* & *Theraphim*, atque aliquem primo ex filiis suis, deinde *Levitam*, qui forte in ipsum inciderat, sacerdotem sibi fecit. Super hac historia ita instituit Doctissimus *Spencerus*, ut exponat primo, *quid* fecerit Micha, dein *quo consilio* ea fecerit.

XII. In iis *quæ* fecit *tria* dissimilis naturæ instrumenta, omnia tamen in usum religiosum comparata, observat. 1. *Simulacra duo*, *sculptile* & *conflatile*, quibus verisimile est ipsum *Cherubinorum* formas atque numerum similitudine perfecta expressisse. Horum unum ex *ligno elaborato*, (prout *Templi Cherubim*) & argenteis laminis circumducto; alterum ex *argento solido* factum fuisse, par est credi. Reposita autem sunt in *sacra* Michæ *ædicula*, secundum

cundum formam *Tabernaculi* & cultus Mosaici adornata. II. *Ephod*, id est vestem ambitiosam & splendidam, qua sacerdos suus indutus rebus Divinis decore operam daret. Nam vestem illam nihil ab *Ephodis Pontificii* forma declinasse, facile credit *Spencerus*; nisi lapides forsan tribuum nomine inscripti defuerint; quum Levita ille non publice neque totius Israëlis nomine sacerdotio fungeretur. III. *Theraphim*; quæ uti apud *Hoseam*, ita & in tota hac Michæ historia, ceu indivisi *Ephodis* comites, voce nulla unquam interposita, quodam quasi sacramento consociantur. Quod argumento est, Michæ *Theraphim* locum תֻּמִּים *Urim*, quod *Ephodi* fœdere & lege perpetua devinctum fuit, in illius sacris obtinuisse.

XIII. *Consilium* autem Michæ Vir Doctissimus in hunc modum expedit. Non eo, inquit, animo ædiculam suam Micha instrumentis his sacro usui destinatis instruxit, quasi a Veri numinis fide & cultu secessum meditaretur. Nam uti mater argenteos suos *Jehovæ* consecraverat, in ejus nempe cultum & honorem; ita & ipse egregia studii sui in Deum ac legem Divinam documenta dedit, quod *Sacerdotem* e gente *Levitica* oriundum, quum primum illius sibi facta est copia, quantivis conducere satius habuerit, ut *novæ Legi Divinæ* satisfaceret; quam *filium* suum *primogenitum*, *more majorum sancte & religiose consecratum*, in officio isthoc retinere. Ideoque credibile est Micham, *cultus Mosaici zelo, minus forsan occulato*, ductum, religionis suæ ritus ad illius exemplar adornare statuisse.

XIV. Nimirum eo tempore *Rex*, id est *Judex*, nullus populo præfuit; idcirco, ut fit, latronibus ac sicariis infesta itinera; suis forsan partibus deerant quoque Sacerdotes; publica religionis exercitia non nisi summo capitis discrimine adiri poterant; denique susque deque versa erant omnia. Quum itaque ea esset deformis Ecclesiæ facies, Micha exemplum suum seculo illi in mala omnia ruenti oppposuit, religionis quasi *stator* fuit, Deumque, si minus ut voluit, ut potuit certe, colere decrevit. Ideoque tenuem saltem cultus Mosaici imaginem, in ædicula illa quam Jehovæ dicaverat, imitando expressit.

XV. In quam sententiam eo magis propenso facilique animo veniendum videtur, quoniam Sacrosanctum Numen & Michæ & sacris ipsius testimonium tam illustre, *oraculo ex Theraphim dato*, exhibuit. Nam Danitæ, quos dubius itineris sui eventus anxios tenuit, Michæ Levitam, *Theraphim* suis instructum, adiere, rogantes ut Deum loco suo consuleret. Jud. XVIII. 5. Ab eo autem hoc responsi tulerunt; *Ite in pace, coram Domino via est quam inituri estis*. De cujus responsi *origine cœlesti* quis dubitandi relictus est locus? Nam Danitas, animos a læto illo omine sumentes, fidem ei certissimam dedisse constat; neque Levitæ religio patitur, ut illum, nullo pretio conductum, oraculum Divinum tam perfricta fronte simulasse crederemus. Sed & ipse rerum eventus oraculi istius cœlitus emissi fidem sa-

tis impleſſe videtur. At quis corde adeo omni vacuus eſt, ut ſentiat Danitas a Michæ Theraphim reſponſa Divina exſpectare, vel Deum inde reddere voluiſſe; ſi Micha ea Ethniciſmi ſtudio, vel a Sancto Dei *Urim* plane diverſa, data opera fabricaſſet?

Sect. v. XVI. Ejuſdem inſtituti & conſilii arbitratur fuiſſe *Gideonis* factum. Jud. VIII. 27. qui *Ephod ſibi feciſſe*, idque *in civitate ſua Ophra ſtatuiſſe* narratur. Quod *Ephod* utique non ſolum fuiſſe credibile eſt, ſed cum ſuis *Theraphim*, atque ſimulacris *Cherubinorum* figuras & pompam æmulantibus. Nam occurrunt nonnunquam in ſcriptis Divinis *Urim* & *Thummim* nulla mentione facta τῶν *Ephod* & *Coſchen*; aliquando *Ephod* ſine mentione τῶν *Urim*. 1. Sam. XXIII. 9. quoniam hæc omnia connubio & fœdere fideliſſimo conjungebantur. Quidni itaque *Ephod* hic ſenſu complexo xo accipiamus; & eadem fiducia, *Theraphim* vocis illius ambitu hoc in textu, qua *Urim* in alio, contineri aſſeramus? Sed in *probabilium* duntaxat claſſe ipſe Vir Doctiſſimus hoc argumentum collocat.

XVII. Uti & alterum ei ſuppar, quod *Hebræi*, boni juxta & mali, quovis ſeculo, ſummo τῶν *Theraphim* affectu atque admiratione ducti fuerint: quod non *Michæ* ſolum exemplo confirmatur, quem animi valde diſcruciatum & religioſis quibuſdam intemperiis agitatum legimus, quum Danitæ Theraphim ejus manu armata ſurripuiſſent, ſed & *Rachelis*, quæ patri ſuo *Labani* ſua ſuffurata Theraphim eſt, non ſane ut patris ſtudia ab idololatria avocaret, vel ne eorum inſpectione cognoſceret ille quonam iter inſtitueret Jacobus: id enim ſi egiſſet Rachel potuiſſet eos multo minore negotio ac diſcrimine vel in via defodere, vel in Euphratis profluentem abjicere. Verum *affectu religioſo*, vel, ſi mavis, *ſuperſtitioſo*, icunculas illas proſecuta, id præprimis operam dedit, ut ex omnibus quæ familiæ ſuæ chariſſima erant ejus potiſſimum *Theraphim* poſſideret. Neque ipſum *Jacobum* Theraphim nullius æſtimaſſe, probat hæc ejus ad Labanem oratio. Gen. XXXI. 32. *Apud quemcunque ea inveneris, capitis pœnam ab eo exigas.* Quaſi credidiſſet tanti ſacrilegii maculam, non niſi ſacro furis capite expiari poſſe. Quum ergo conſtet, *Rachelem*, & *fortaſſis* etiam *Jacobum*, unde genus ducunt Iſraëlitæ, *Theraphim* in ſummo pretio & honore habuiſſe; quis neget filios ipſorum uſum & amorem τῶν *Theraphim* cum ipſo lacte & primis parentum monitis hauſiſſe? In quo mire confirmati ſunt quum viderent *Chaldæis, Syris, Ægyptiisque* a profundiſſima antiquitatis memoria ſua fuiſſe *Theraphim*. Idcirco credi non poteſt, rudiorem Hebræorum plebeculam repentina ab iis divortia æquo animo ferre potuiſſe. Sed ſuadent Moſaici ſeculi mores, ut exiſtimemus, Deum antiquiſſimum τῶν *Theraphim* uſum, paullo emendatum, in *Pectoralis Urim* Iſraëlitis conſervaſſe.

Cap. IV. ſect. IV. XVIII. Alia, quæ minoris eſſe momenti ne quidem ipſe diffitebitur Clariſſimus Auctor, haut gravate prætermitto; hoc unum ſilere non poſſum quod pro ſua eximia eruditione acute obſervavit, voces *Urim* & *Theraphim*,

raphim, quantumvis *ſono* diſcrepent, *re ipſa* tamen pene ſynonymas eſſe, & ſub maximæ diſcrepantiæ larva ſummam ſignificationis ſimilitudinem tueri. *Urim* enim germana nominis notione non *lumina* proprie & primario ſignificat, ſed *ignes*. Nec *ignes quosvis*: non illos ſane qui in cineribus aut carbone aliquo inertes jacent, & morti proximi; ſed *flammantes*, & ſplendorem lætiorem projicientes. Quod *Mercerus* quoque & *Schindlerus* annotarunt. Unde differt a vocabulo אֵשׁ quod *ignem* notat *ſimpliciter* ſpectatum: ipſis Dei verbis diſcrimen hoc ratum facientibus. Jeſ. L. 11. *Ambulate* בְּאוֹר אֶשְׁכֶם *in flamma ignis veſtri*. Optime itaque *Arias Montanus*: *Haurim inflammationes & illuminationes reddere poſſumus*, *Theraphim* autem vocabulum vel *Hebraicum* vel *Chaldaicum* eſt, & pro *Seraphim* (leviſſima & ſæpius uſitata mutatione ש in ת) apud Orientalium nonnullos olim uſurpatum. *Seraphim* vero *Urentes* vel *Inflammantes* ſonare, nec Magiſtros fugit, nec Magiſtrorum pueros. Unde & Ægyptii antiquiſſimi *ignes* ſub nomine *Seraphim* coluere; auctore *Stuckio*. Ejuſdem ergo utraque vox tam *Urim* quam *Theraphim* ſive *Seraphim* ſignificationis eſt; ideoq; non eſt mirum alteram pro altera indiſcriminatim uſurpari; & quod Moſes *Urim* dixit, id Micham, & alios fortaſſis Iſraëlitas, cultum ſuum ad Moſaici ideam fingentes, *Theraphim* nuncupaſſe, vocabulum a ſeculo receptum retinentes. De Sacrif. Geniil. p. 101.

XIX. Si quis roget, quam tandem ob cauſſam icunculæ illæ, ſive *Urim* ſive *Theraphim*, *Flammæ* & *Urentes* dictæ ſint; reſpondet Clariſſimus *Spencerus*, rationem obviam eſſe, & vel oſcitanti ſe ingerere. Ita nimirum dictas eſſe imagunculas illas cum reſpectu ad veros Dei *Seraphim*, id eſt *Angelos*, quorum *ſigna* & *ſymbola*, nonnunquam etiam *habitacula* & μαντεῖα, primitus fuiſſe videantur. Nam veriſimile admodum eſt, *Seraphim* nomen *Angelorum* fuiſſe, a prima fere temporum memoria crebris Orientalium ſermonibus uſurpatum: quum ſub ipſis mundi primordiis ignem flammantem Angelicæ præſentiæ ſymbolum divinitus inſtitutum legamus. Gen. 111. v. ult. Sed & illud probabile eſt, homines ſtatuas vel columellas tanquam ſymbola ad Angelorum memoriam celebrandam, vel eorum præſentiam ſignificandam, in locis præſertim religioni inſcriptis, more antiquiſſimo, poſuiſſe. Imo nec hoc vero diſſonum, Angelos præſentiæ ſuæ teſtimonia circa Theraphim dediſſe, atque inde veri numinis cultores ſeculis antiquiſſimis quandoq; allocutos eſſe. Quod ex Rachelis, Michæ & Danitarum circa Theraphim ſtudio; ſed imprimis ex oraculo per Theraphim Danitis edito, haut improbabiliter colligas. Deum enim Angelo aliquo in conſiliis ſuis patefaciendis frequenter uſum eſſe, pro certo omnes habemus. Denique & illud in probabilium claſſem referendum eſt, quod ſimulacra hæc in Angelorum, quorum ſymbola & quaſi tripodes erant, titulos tandem ſucceſſerint, & a *Syris* aliiſq; *Chaldaiſmo* tinctis *Theraphim*, loco *Seraph.* vulgo appellata ſint. Quas obſervationes ſuas Clar. *Spencer.* auctoritate

Cornelii a Lapide ac *Ludovici de Dieu* e recentioribus, *Hieronymi* autem & *Cedreni* e vetuſtioribus, comprobat.

XX. Horum omnium ſumma huc redit: ut perſuadeamur amorem τῶν *Theraphim*, a majoribus traditum, in Iſraëlitarum animis per Ægyptiorum convictum reviguiſſe: Deum ergo, quum pro immenſa ſua ſapientia animadverteret populum pervicacem difficulter ab iis avulſum iri, ad eorum ſimilitudinem dediſſe Iſraëli *Urim*, quod propter convenientiam tam *formæ* quam *uſus*, & *ſucceſſionis* quaſi *jure*, eodem *Theraphim* nomine, quippe ejuſdem quoque *ſignificationis*, inſigniatur. In hac autem materia enucleanda aliquando fuimus prolixiores, quia nobilior cæteris eſt, & diligentiore examine digna.

CAP. IX.

Conſenſus Ægyptiorum cum Hebræis in aliis quibuſdam religionis Inſtrumentis.

I. *Collatio Cherubinorum cum quadriformibus Geniis, quos Hemptæi numinis Stipatores Ægyptii faciebant.* II. *Ex Amyletis Ægyptiorum, Hebræorum frontalia.* III. *Totaphot, ſecundum Petitum, pudenda notant e luto formata.* IV. *Et Tephillim ſunt τὰ γελοῖα.* V. *Lucernarum in Sacris accenſio, ab Ægyptiis.* VI. *Serpens Æneus, ſecundum Marshamum; Amyletum fuit, quo excantata eſt Iſraëlitarum peſtis.*

I. COGITARI etiam poſſet, an non CHERUBINI, qui ARCÆ ornatus fuerunt, ad ſimilitudinem ſacrorum quorundam apud *Ægyptios* emblematum formati fuerint. Supremo Numini *Hempta*, pro quo Plutarchus *Emet* dicit, varios in mundana Oeconomia adminiſtranda aſſeclas attribuunt; atque ex hiſce hos quatuor præcipuos veluti conſiliarios, quos Græci *Genios*, Ægyptii *Hempthæi numinis ſtipatores*, & ad mandata ejus exſequenda promptiſſimos *Nuncios* vocant. Quorum *primus*, *Horus*, ſub *Pueri* forma, *mundi ſenſibilis Geniale Numen* notat. *Secundus* ſignatur Κυνοπρόσωπος, *Canina facie* conſpicuus; & vigilantiſſimum *Anubicæ* ſeu *Hermeticæ Oeconomiæ* præſidem refert. *Tertius* ſub vultu *Accipitrino*, quem *Thauſtum* vocant, *cornu* pariter *Hammonis* inſignitus, *Solarem* calorem, & in mundo inferiori fœcunditatem notabat. *Quartus Leonino* vultu formidabilis, *Momphta*, id eſt, *Hylæi mundi*, ſive totius humidæ naturæ, Præſidem ſignificabat. An non ad eundem ferme modum, ſupremo Numini, qui eſt אלהי אמת, *Deus Emet* ſive *Veritatis*, in propitiatorio operculo Arcæ fœderis Thronum ſuum habenti, adjunguntur Angeli adſtites, fidique juſſuum ſuorum in mundo univerſo adminiſtri, ſub *Cherubinorum* Emblemate. Qui quid aliud erant niſi monſtroſarum animantium figuræ, repræſentantes *quatuor* diverſas facies, *Hominis*, *Leonis*, *Bovis*, *Aquilæ?*

Kirch. Sphi, Myſt. de Mumiis. Part. II. c. IV.

Uti

Uti colligere est ex Ezech. 1. 10. Pro facie *Canina*, *Bovinam*; pro *Accipitrina*, *Aquilinam* elegit Deus, ut honestiores. Cætera ferme eadem. Sed non memini hæc a quoquam esse observata. Quia tamen reliquis non absimilia, lubuit hic adpingere, occasionem fortassis haut inutilibus meditationibus datura.

II. Non minus dignum notatu est, quod & *Kirchero* & *Spencero* probatur: nimirum Ægyptiorum AMULETA Hebræorum FRONTALIBUS originem dedisse. De qua re ita apud *Kircherum Abenephius*, *Arabs* Auctor, sed religione *Judæus*: *Erat*, inquit, *frequens in Ægypto usus Phylacteriorum, variis imaginibus insignitorum, queis se fortunatos esse futuros credebant: queis adjungebant statuunculas quasdam, quas avertentes nuncupabant; quas nunc collo, pectore, manibus portare, nunc in angulis domuum, aliisque locis, veluti custodes eorum, collocare solebant. Quos usus omnes Lex in* Thephillim, Mezuzot, & Totaphot *convertit: quæ quidem nihil aliud erant quam coria ex mundo animali, in quibus verba Dei, legis servandæ continuam memoriam suadentis & præcipientis, scribebantur, ponebanturque super frontem & brachia & postes portarum.* Cap. 5. sect. IV. Oed. Tom. I. Synt. IV. cap. I.

III. Ipsa vox טוטפות *Totaphot* eo nos ducere videtur, quam Illustris *Scaliger* putat *Ægyptiacam* esse, quæ *amuletum* significet. De qua quemadmodum *Samuel Petitus* philsophetur, quum ad hanc rem maxime pertineat, memoratu dignum est. *Certum*, inquit, *est, atque indubitatum apud veteres, in amuletis fuisse præcipue γελοῖα τίνα, atque inter ea maxime pudenda, quæ, variis e rebus efformata, appensa gestabant ἐπὶ φθόνῳ ἀποτροπῇ: unde factum est ut fascinum de pudendis dicatur. Hujusmodi gentium φυλακτηρίοις noluit Deus suos Israëlitas uti; quod adsueverant facere, ut videtur, dum inquilini in Ægypto servirent, & Ægyptiorum superstitiosis amuletis frontem muniebant: sed potius vult ut Decalogum in membranulis descriptum in frontibus gestent; sitque illis vice Ægyptiacorum amuletorum,* לטוטפות, *εἰς φυλακτήρια. Totaphot, meo judicio, vox est composita ex* טוט, *unde* טיט, *quod* lutum, limum, *significat, &* פות, *id est turpitudo, pudendum. Est igitur* טוטפות pudenda e luto efformata: *quia autem in amuletis erant ista maxime, factum est ut Totaphot generaliter significet quodvis amuletum, sive φυλακτήριον.* Var. Lect. cap. XX.

IV. *Hoc ipsum adstruit etymologia nominis* תפילין, *qua Judæi* טוטפות, & *Syrus apud Matthæum, τὰ φυλακτήρια interpretantur: nempe deducitur a* טפל, & תפילין *sunt τὰ γελοῖα.* Quod, ab aliis non ita observatum, docuit *Joh. Christophorus Wagenselius*, Vir harum literarum callentissimus, in *Notis ad Codicem Sota p.* 497. *ubi vocem* תפלות de *re Venerea* usurpari contra *Buxtorfii* cæspitationes probat. (Liceat hoc propter viam *Petiti* observationibus addere.) *Eodem refert τὰ ἀσύλευλα*, quo modo vulgo scribitur in LXX interpretum versione. Quod emendandum putat *ἀζύλευλα*, voce

compoſita, quæ derivatur ἀπὸ τῆς ἄζας, καὶ τῦ ἀλεύω. Significat autem ἄζα, ut ex *Heſychio* conſtat, Κόνις. Κόνις ſignificare videtur *pudenda*. Αλεύω eodem *Heſychio* teſte, idem eſt quod φυλάττω. *Quare* (ita pergit Petitus) τὰ ἀζάλευτα *ſunt appenſa* ἀιδοῖα ἐπὶ ἀποτροπῇ. *Qua in voce habes ſignificationem vocis Totaphot, & præterea horum pudendorum appenſorum uſum, nempe ut* φυλακτήρια, *amuleta eſſent.*

V. LUCERNARUM in Sacris accenſio partem etiam aliquam religionis Hebraicæ fecit. Candelabri uſus ad illuſtrandum tabernaculum neceſſarius videtur. Neque enim de feneſtris legimus. Apud Judæos mos erat vetuſtus, quemlibet Patrem familias ſabbathi veſpera lucernas in ſequentem noctem accendere. *Quin tametſi ob paupertatem deeſſet quod comederet, oſtiatim mendicandum erat ut oleum ſibi ad hanc rem compararet; quoniam pars hæc erat lætitiæ ſabbathicæ.* *Joſephus* quidem λύχνων ἀναπάυσεις, *Lumina accenſa*, inter ea numerat quæ gentes ab Hebræis didicerunt, *Clemens* autem *Alexandrinus*, Αἰγύπτιοι inquit, λύχνους καίειν πρῶτοι κατέδειξαν, *Lucernas accendere primi docuerunt Ægyptii.* de iis certe in hæc verba *Herodotus: Ubi in urbem Sain ſacrificatum convenerunt, noctu univerſi lucernas plurimas accendunt circumcirca domos ſub dio. Lucernæ autem ſunt vaſa ſale & oleo plena, quibus ſuperſtans incumbit elychnium, quod tota nocte ardat. Feſti nomen eſt* Λυχνοκαΐη, Lucernarum accenſio. *Qui ad conventum non ierint, noctem ſacrificii obſervantes, Lucernas accendunt: ita lucernæ non in Sai modo, ſed & per totam Ægyptum accenduntur.* Antiqua admodum hiſtoria *Mencheræ*, ſive, ut *Herodotus* eum vocat, *Mycerini* eſt (fuit is XII Memphitarum rex) qui defunctam filiam, quam habuit unicam, in bovis ligneæ atque inauratæ utero ſepelivit, & in conclavi exornato poſuit, ut ei odores omnifarii quotidie adolerentur, & lucerna ſingulis noctibus incenderetur. Conferri poſſunt ea quæ de Ægyptiorum lucernis operoſe congeſſit *Kircherus Oedip. Ægypt. Tom.* III. *Syntag.* XX.

Marsh. p. 211.

Miſn. Tit. Sabbat. cap. II.

Contr. Api.

Strom. lib. I.

Lib. II. cap. LXII.

Lib. II. cap. LXXIX.

VI. Denique, de SERPENTE ÆNEO, quem Moſes, Dei juſſu, adverſus venenatos ſerpentum morſus, in præſentaneum, ſed miraculoſum, remedium, erexit, ita Nobiliſſimus *Marshamus* loquitur, ut opinari aliter non poſſimus, quin eum credat ad inſtar Ægyptiacarum præſtigiarum, ſed ſanctiore quadam arte, formatum eſſe. Verum ipſa Viri verba exhibeamus: *Fecit*, inquit, *Moſes ſerpentem æneum & poſuit eum ſuper perticam; quem quum percuſſi adſpicerent ſanabantur. Sic*

P. 148. 149

——— peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fuit.

Ægyptii imprimis μαγεία τινὶ ἐπιχωρίῳ *ob ſerpentum incantationem celebrantur. Apud Hebræos etiam ſerpentes excantandi ratio viguiſſe videtur, quum David, Salomon, & Jeremias ſerpentum meminerint qui incantari nollent.* Pſ. LVIII. 5. Eccl. X. 8. Jer. VIII. 7. *Moſes autem, ſerpente æneo*

æneo perticæ impoſito, non tam ſerpentes igneos incantabat, ne nocerent, quam eorum venenum exſtinguebat, & morſus arte levabat. Erat τὸ πύρεπον ἀλεξητήριον τῆς τοσαύτης πληγῆς, *Amyletum igneum iſtius calamitatis.*

CAP. X.

Hebræos, ea in quibus conſenſus eſt, ab Ægyptiis accepiſſe; non Ægyptios ab Hebræis.

I. *Ægyptios primos inveniſſe quæ ad Religionem pertinent, Gentiles Hiſtorici paſſim teſtantur.* II. *Atque is fuit eorum genius, ut aliarum gentium mores rituſque deſpicerent.* III. *Quo nomine ſalſe eos ridet Anexandrides.* IV. *Hebræos autem cumprimis odio atque contemtui habuere.* V. *Hi ab Ægyptiis plurimum indole diverſi.* VI. *In aliorum ſe mores facile induerunt.* VII. *Et ſacra potiſſimum peregrina.* VIII. *Quibus communicandis inſervierunt, tam reproba Chami progenies, quam Salomonis pellices.* IX. *Et prætextus fuit, magna Ægyptiorum per ſua ſacra proſperitas.* X. *Sua vera ſacra cum aliis communicare neque voluerunt Hebræi,* XI. *Neque, ſi voluiſſent, potuerunt.* XII. *Statuta non bona* Ezech. XX. *ſunt Leges rituales; ita dictæ, quia ſeculi moribus ortum debent.* XIII. *Mores quos tuliſſe Deus dicitur* Act. XIII. 18. *ſunt conſuetudines Veteres extra culpam poſitæ.* XIV. *Quarum veniam Iſraëlitis fecit Deus, ne per eas Dæmoni cultum deferrent, ſi minus Deo licuiſſet.* XV. *Egregius in hanc rem Maimonidis locus.* XVI. *Sed & gentilibus ita conſultum, quo facilius ad Judaiſmum allicerentur.* XVII. *Aſtipulantur Cyrillus Alexandrinus.* XVIII. *Chryſoſtomus.* XIX. *Alii.*

I. ATQUE hæc ſunt, quæ, ex ſuis ſingula Auctoribus collecta, in hunc ordinem digeſſimus, ut exinde pateſceret quantum Hebræorum ſacra inſtituta cum Ægyptiis affinitatem habeant. Quæ ex Doctiſſimorum Virorum mente non ita referre potuimus, quin multa ſimul intercurrerent, apta, ut quidem illi exiſtimant, ad faciendum fidem, *Hebræos* ea quæ cum *Ægyptiis* communia habent ab *Ægyptiis* hauſiſſe, non contra Ægyptios ab Hebræis. Ægyptios enim omnium primos inveniſſe ea quæ ad religionem pertinent: cæteraſque vicinas gentes, & temporis tractu, remotiores etiam hæc ab iis eſſe mutuatas; frequentibus antiquiſſimorum graviſſimorumque Auctorum teſtimoniis confirmatum jam audivimus. Illi ſunt quibus inventam primitus τὴν μακάρων ὁδὸν, *viam ad beatorum ſedes*, vetuſtum Apollinis oraculum attribuit. Illi ſunt, quibus omnium primis agnitam adſertamque *animæ immortalitatem*, repertam *aſtrologiæ ad ſacros uſus accommodatæ rationem, menſium, ſeptimanarum, dierumque diſcrimina, Templorum fabricam, circumciſionis uſum*, aliaque id genus multa, citatis ſuo loco teſtimoniis,

moniis, *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Strabo*, *Plutarchus*, *Lucianus*, alii vindicant. Atque horum quidem graviſſimorum ſcriptorum Auctoritas *primum argumentum* ſit, quo ad ſententiæ ſuæ firmamen pugnare viris eruditiſſimis libuit.

II. Accedit *alterum*, ab *Gentis Aegyptiacæ genio* moribuſque petitum. Nimirum *Ægyptii* ea antiquitatis, ſapientiæ, & religionis ſuæ opinione intumuere, ut gentes alias, quaſi mera hominum nomina & umbras, ingenti cum faſtidio deſpicerent. *Herodotus*: Ἑλληνικοῖσι δὲ νομαίοισι φεύγουσι χρᾶσθαι. τὸ δὲ σύμπαν εἰπεῖν, μηδ' ἄλλων μηδαμῶν μηδαμῶν ἀνθρώπων νομαίοισι, *Græcanicis inſtitutis uti recuſant, & (ut ſemel dicam) nullorum hominum aliorum inſtitutis uti volunt.* Imo vero abſurdum aliorum omnium faſtidium gentem illam ita tandem tranſverſam egerat, ut exterum aliquem communi ſecum menſa accipere, aut ulla morum rituumque ſocietate generi humano conjungi, nomine & natalibus ſuis indignum duxerint. Fanaticum illud Ægyptiorum ingenium notavit olim *Pomponius Mela*: *Suis*, inquit, *literis perverſe utuntur. Lutum inter manus, farinam calcibus ſubigunt. Forum ac negotia fæminæ, viri penſa ac domos curant: onera illæ humeris, hi capitibus accipiunt. Parentes quum egent, illis neceſſe, his liberum eſt alere. Cibos palam & extra ſua tecta capiunt: abſcœna intimis ædium reddunt.*

Spenc. cap. IV. ſect. XII.

Lib. II. cap. XCIII.

de Sit. Orb. Lib. I. cap. LX.

III. Hujuſce vanitatis gratia ſale comico adſperguntur ab *anaxandride* apud *Athenæum*; qui ad Ægyptios oratione converſa eos ſic alloquitur:

Deinoſop. lib. VII. cap. XIII.

Οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ.
Οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ ὁμονοοῦσ' οὔθ' οἱ νόμοι,
Ἡμῶν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσι πολύ.
Βοῦν προσκυνεῖς· Ἐγὼ δὲ θύω τοῖς Θεοῖς.
Τὴν ἔγχελυν μέγιστον ἡ γῆ δαίμονα.
Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον παρὰ πολύ.
Οὐκ ἐσθίεις ὕεια· ἐγὼ δὲ γ' ἥδομαι
Μάλιστα τούτοις. Κύνα σέβεις, τύπτω δ' ἐγὼ
Τ' οὖψον κατεσθίουσαν ἡνίκ' ἂν λάβω.

Vobiscum ego militare nequeo:
Nec concordes mores noſtri ſunt,
Nec leges, ſed ab invicem diſſident plurimum.
Tu bovem adoras: ego illum Diis ſacrifico.
Maximum eſſe numen anguillam putas,
Obſonium vero nos multo lautiſſimum:
A ſuilla tu abſtines; ego vero præcipue
Illam appeto. Canem veneraris, ego verbero
Sicubi offendam vorantem obſonium.

Qui

Qui tam diverſos a cæteris gentibus mores, tam contraria iis inſtituta habere amarunt, eosne credibile eſt animum induxiſſe, ut tantam religionis ſuæ partem ab *Hebræis* mutuarentur?

IV. Ab *Hebræis*? inquam. In quos Ægyptii omnes, præ aliis mundi incolis, odio capitali & hæreditario exarſerunt: quos ut mancipia pridem ſua, omniumque malorum, quibus tantum non funditus periere, unicam cauſſam deteſtati ſunt. Id ipſe teſtatur *Joſephus:* φαίνονται γὰρ καὶ δὴ μάλιστα πρὸς ἡμᾶς δυσμενῶς διατεθέντες κοινῇ μὲν ἅπαντες Αἰγύπτιοι, *Videntur maxime erga nos iniqui in communi omnes Ægyptii.* Quin & odii atque invidiæ iſtius cauſſas prudenter ediſſerit, *quas multas*, inquit, *pariter habuerunt. Principio quidem, quia in eorum regione noſtri progenitores potentes effecti ſunt: unde regreſſi ad propria denuo fuere felices. Deinde ſacrorum diverſitas multas inter eos fecit inimicitias; in tantum præſtantiore noſtra pietate quam ſolemnitates ipſorum, quantum Dei natura animalibus irrationalibus ſine dubitatione præſtat.* Unde concludit, *propterea eos nequaquam imitari Hebræorum honeſtatem de Divina ratione potuiſſe.* Ita enim nati ſumus mortales omnes, ut ab eorum moribus longe recedamus, quos vel contemtim habemus, vel quibuſcum graviores inimicitias exercemus. Contr. Apion. lib. I.

V. Additur argumentum *tertium*, ex conditione & moribus populi *Hebraici* deſumtum: qui uti *facilis* fuit *in aliarum nationum recipiendis inſtitutis*, ita vix eſt ut *voluerit;* vel, etiamſi voluiſſet, ut *potuerit, ſua dogmata cum aliis nationibus communicare.*

VI. Hanc fuiſſe Iſraëliticæ gentis indolem, *ut in aliorum ſe facile mores indueret*, infinita ſunt quæ docent. Eodem faſtidio mores patrios, quo Ægyptii peregrinos, repudiarunt. In mores autem ſplendidiores, & cultum omnem ſive corporis ſive animi, apud gentes exteras, Ægyptios præſertim invaleſcentes, impetu bruto & freni impatiente ſemper ferebantur. Ideo effrenatum eos *Regis* deſiderium tenuit: non quod eo opus haberent; ſed ut gentium vicinarum more viris glorioſo Regis nomine illuſtribus gauderent. 1 Sam. VIII. 5. Salomonem ipſum hæc gentis vanitas occupaſſe videtur, qui uxores ſeptingentas & concubinas trecentas, ut Regum vicinorum mores & pompam imitaretur aut excederet, comparaſſe ſibi legitur. 1 Reg. XI. 3. Ex ea peregrina omnia æmulandi prurigine natum eſt, quod veſtes peregrinæ, id eſt ad luxus ethnici formam & ingenium concinnatæ, Judæis adeo in pretio ac deliciis eſſent: & quod mulieres peregrinas tam perdite ſemper & inſane deperierint, ut præ iis alias omnes ex animo delerent formas. Spencer. cap. IV. ſect. XII.

VII. Neque impetu languidiore in ſacra peregrina ruebant Hebræorum animi; quod tot idololatrici cultus imitamenta, toties aculeatis Prophetarum ſermonibus perſtricta, abunde comprobant. Sed præcipue rituum Ægyptiacorum pompa perſtricti, veluti aviculæ vitri vulgore, ad ſtoli-

dum eorum amorem pellecti ſunt. Unde a viris eruditiſſimis obſervatum eſt, eorum idola pene omnia, & ritus vetitos in ſcriptura memoratos, ab Ægypto tanquam perenni ſuperſtitionis fonte, primum profluxiſſe. Quum ergo Iſraëlitæ eo animi impetu in Ægypti idola moreſque perpetuo ruerint, facile colligimus, eos plurimum commercii cum illis olim habuiſſe, eaque intimis ſuis ſenſibus dilexiſſe: prout faces quæ citiſſime flammam concipiunt, paulo ante exſtinctas fuiſſe non temere concludimus.

Oedip. tom. I. Syntag. IV. cap. I.

VIII. Notat autem *Kircherus*, *duo* fuiſſe *hominum genera*, quorum ſtudio & machinatione idololatria Ægyptiorum ad Hebræos devenerit. *Primi generis* fuit improba illa *Chami* progenies, qui primi omnis ſuperſtitionis & idololatricæ impietatis exſtitere auctores, quorum improbis moribus praviſque diſciplinis inſtituti Ægyptii, ſucceſſu temporum, quum alias ſibi vicinas gentes, tum Maxime Hebræos, qui iiſcum ducentis fere annis morabantur, inſtituti ſui habuere ſectatores. *Secundi generis* fuerunt *Salomonis pellices*, mulieres alienigenæ, maxime Ægyptiæ, quarum blanditiis & doloſo amore ſacræ literæ ajunt irretitum Salomonem, fana, aras, lucos exſtruxiſſe; & idola queis adolerent erexiſſe. Cujus pravo exemplo ſeducti cæteri ſucceſſores ejus Reges Iſraël, ſi paucos exceperis, omnes huic improbo cultui adhæſere.

IX. Neque ſpecioſa pravæ hujus æmulationis *cauſſa*, *prætexta* ſaltem, deeſſe videbatur. Probabile enim fuit carnali populo, ac ſenſuum voluptatibus immerſo, ea amplexari dogmata, quorum ope ad totius felicitatis apicem ſe perventuros ſperabant. Ad quam perſuaſionem ingenerandam tranquilla illa, pacifica, ac denique fortunatiſſima Aegyptiorum vita, quam indefeſſo idolorum cultui, ſacrificiis aliiſque impiis artibus, ceu unicæ cauſſæ, accepto ferebant, in animis hominum male feriatorum magnum pondus habuit. Quod vel ex hoc unico manifeſtum eſſe poteſt: quum *Ægyptiaca* hac felicitate ac fama rerum memorabilium exciti non *Hebræi* tantum, ſed & *Perſæ*, *Arabes*, *Phœnices*, *Syri*, *Babylonii*, *Græci*, eo animo in Aegyptum ſeſe contulerint, ut mirifica illa diſciplinarum Sacerdotalium cognitione imbuti, eorumque ope arcanorum *Iſiacorum* facti participes, eam quoque quam Aegiptii felicitatem conſequerentur. Omnia hæc fidem faciunt Iſraëlitas pronis animis multa Aegyptiorum ſacra amplexos eſſe.

Marsh. p. 153.

X. Sed non fuit iis eadem *voluntas ſacra ſua cum aliis communicandi*. Gloriabantur legem eſſe *hæreditatem ac peculium Eccleſiæ Jacob*. Deut. XXXIII. 4. adeoque ſibi propriam, neque gentibus aliis, per verſionem aliquam in profanum ſermonem, communicandam. Miranti Ptolomæo Philadelpho cur legum Moſaicarum nec Hiſtoricorum nec Poëtarum quiſquam meminiſſet, reſpondit *Demetrius*, *Divinitus dediſſe pœnas quoſdam qui eas ſolicitaſſent: Theopompum mente, Theodecten viſu orbatum fuiſſe*. Accedit quod Judæis nulla admodum cum exteris conſuetudo interceſſerit; neque viſebant eos, neque

Joſeph. Antiq. lib. XII. cap. II. in fin.

neque ab iis viſebantur. *Nos*, inquit *Joſephus*, *neque terram habitamus maritimam, neque negotiationibus gaudemus, neque earum cauſſa cum aliis conſuetudinem habemus; ſed urbes noſtræ procul ſunt a mari; nos autem terram fertilem incolentes in ejus cultura laboramus. Præterea quum ſit nobis propria vivendi ratio, nihil nobis fuit antiquis temporibus quod nobis converſationem faceret cum Græcis.* Sane Judæi ex decreto ſapientum *gentiles omnes pro immundis* habebant, adeo ut ex eorum contactu contraheretur immundities. Iis qui moribus erant, non id certe dederunt operam ut inſtituta ſua in alias gentes propagarent. Contr. Apion, lib. I.

XI. At dato quam maxime id eos *voluiſſe*, non eſt tamen ut effectum dare *potuerint*. Adeo abjecti & contemtibiles aliorum erant judicio populorum. Quamvis Dei fuerint peculium, *gentium* tamen *ſordes & rejectamenta* habiti fuere. Qui uſque adeo eorum perſonas & ſacra nihili habuerunt, ut plurimum laboret annalium Ethnicorum fides ut Iſraëlitæ vel fuiſſe credantur. Judæorum perſonæ & mores anomali jocis & cachinnis apud gentes anſam præbuerunt: quaſi populum illum pro *cote tantum ingenii publici* habuiſſent. Unde conficit Doctiſſimus *Spencerus*, vero proſus diſſimile eſſe, quod Ægyptii, illa gloriæ animalia, ſeſe ad Judæorum mores componere voluerint, quos, *ſimiarum inſtar, ad riſum tantum movendum natos*, gentes crediderunt. Spenc. cap. IV. ſect. XII.

XII. *Quarto* loco ipſa *ſacrarum auctoritate literarum*, veluti decretoriis armis, Viri eruditiſſimi pugnant. Nuſquam quidem Scriptura diſertis verbis aſſerit, plurimos Iſraëlitarum ritus a ſeculi moribus paululum immutatis fluxiſſe (*quid enim de re*, inquiunt, *quæ neminem tunc temporis latuit ita loqueretur?*) Attamen non male id colligi ex Ezechielis vigeſimo capite, hoc fere modo arguunt. Ibi, inquiunt, Deus populo in memoriam revocat idololatriam illam qua in Ægypto vitam trahentes ſeſe olim polluerunt, com. 4. 7. 8. Deinde jura illa moralia, quæ Iſraëlitis Ægypto nuper egreſſis dedit, fuſe memorat. verſ. 10. 11. 12. & quod interea loci ſtatuta ſua deſpicatui habuerint; & ad ritus gentium (naturam & conſuetudinem exuere neſcii) redierint. com. 13. 14. Quum itaque, ſtatuta, inquit, mea, τὰ illa δίκαια, vitam obſervantibus datura, poſt terga rejeciſſent, Sabbata mea polluiſſent, & oculos in Patrum idola ſæpius miſiſſent, tandem, quaſi populi protervi moribus fractus & fatigatus; ipſe dedi iis *ſtatuta non bona, & judicia per quæ non viverent.* Ubi per *ſtatuta non bona*, viderint docti an non *leges rituales* intelligendæ ſint. Nam iis titulus ille apprime convenit; *ratione materiæ*, utpote nihil per ſe eligibile & naturæ humanæ perfectivum præcipientibus; *ratione effectus*, nam mortem quidem violantibus attulere, non autem vitam obtemperantibus; præcipue vero *ratione originis*; quia ſtatuta illa *ſeculi moribus* ortum debuere, utpote ſancita ut eorum nonnullos, vitio aliquo notatos, e medio tollerent; alios autem, ſumma cum cautela, tolerarent. Neceſſe enim erat ut bruto populo, in curvas terræ Spenc. cap. IV. ſect. VII.

ſemitas aliter ruituro, frenum injiceret Deus; ritus autem aliquos nullius criminis manifeſtos obſervandos relinqueret, ut per leviora illa religionis exercitia, in Dei honorem, & ex præſcripto ejus præſtanda, ad magis ſevera, & per ſe grata, obedientiæ exempla, habiles & initiati evaderent. Et certe niſi Deus, per *ſtatuta* illa *non bona*, populo illi, veterum omnium pertinaciter ſtudioſo morem geſſiſſet, metuendum foret ne a ſacris ſuis, in quibus nullos antiquitatis & conſuetudinis receptæ characteres deprehendere potuerant, penitus abhorrerent.

XIII. Sed & in ſubſidium vocantur Pauli illa verba, quæ exſtant Act. XIII. 18. Ubi de Iſraëlitis in deſerto agentibus differens, *Deus*, inquit, *per annos quadraginta ἐτροποφόρησε, mores eorum tulit.* Per *mores* illos *veteres, conſuetudines extra culpam poſitas*, & in rituum ſuorum numerum aſſumtas, intelligendas eſſe, ex eo probatur: quia abeſſe a nobis debet, ut optimum Numen morem aliquem in æternæ juſtitiæ leges peccantem impune dimittere voluiſſe cenſeamus. Imo vero tam longe aberat ut idololatriam, effrenem libidinem, vel hujuſmodi mores notis nigerrimis inuſtos, leni animo toleraret; ut ſinguli ex Ægypto egreſſi, hiſce moribus infames, criminum ſuorum pœnas præmatura morte pependerint.

XIV. *Quinto* ſuccedit, *ratio* quam juſta ſanctaque *ſapientiæ* Divinæ æſtimatio ſuggerit; partim qua *Judæos*, partim qua *Gentiles* ſpectat. *Judæos* quod attinet, minime probabile eſt, Deum, per tot imbelles & corporeos ritus, nec ſibi gratos, nec veris ſuis cultoribus per annos bis mille cognitos, cultum ſuum onerare & legis Moralis præcepta pene obumbrare voluiſſe; niſi quod populus Iſraëliticus, vanitatum veterum zelo raptus, Dæmoni per eos cultum deferre voluiſſet, ſi minus Deo licuiſſet.

XV. Eleganter hoc argumentum exſecutus *Maimonides* eſt. Neque periiſſe cenſeri debet opera ſi excurſum ejus, utut prolixiorem, in medium proferamus. *Quia*, inquit, *quum naſcuntur animalia ſunt tenerrima, neque ſicco cibo ali poſſunt, ideo Deus adaptavit illis ubera ad lac ingenerandum: ut humido ejuſmodi cibo, temperamento membrorum ipſorum convenienti, nutriantur, donec ordine & gradatim exſiccentur, & confortentur. Ac ſimilem plane gubernationis Dei Optimi Maximi modum obſervare licet in rebus multis in Lege noſtra, quia non licet ſubito & momento quaſi tranſire a contrario uno ad alterum; & per conſequens ſecundum naturam hominis fieri non poteſt, ut momento relinquat id cui longo temporis ſpatio eſt adſuetus. Quum itaque miſit Deus Moſen, Doctorem noſtrum piæ memoriæ, ut nos faceret regale Sacerdotium, gentem ſanctam, primo in cognitione Dei, deinde in cultu: & uſitata tum in mundo conſuetudo erat, cui omnes adſueti, & cultus univerſalis in quo omnes erant educati, ut variæ animalium ſpecies, in templis illis in quibus imagines collocabant, offerentur, coram illis procumberetur, & adoleretur; certi inſuper quidam eſſent cultores ſequeſtrati quaſi & ad cultum illum deſtinati,*

Mor. Nevo Part. III. cap. XXXII.

qui

qui in templis in honorem Solis, Lunæ, reliquarumque ſtellarum exſtructis exercebatur; ideo noluit Sapientia & Providentia Dei, quæ in omnibus ejus creaturis lucet, mandare ut cultus illi omnes derelinquantur aut aboleantur. Hujuſmodi enim rei cor humanum, quod perpetuo ad id inclinat cui eſt adſuetum, naturaliter non fuiſſet capax. --- Propter hanc cauſſam retinuit Deus adhuc hos cultus, eoſque a rebus creatis & phantaſmatis, quæ nullam veritatem habent, ad nomen ſuum tranſtulit, & præcepit ut ipſi ædificaremus Templa, ut altare nomini ſuo ſit conſecratum, ut ſacrificia ipſi offerantur, ut nos incurvemus & ſuffitum faciamus coram Ipſo. Sic ſacerdotes ad cultum ſanctuarii ſeparavit, &c.

XVI. Deinde non populi tantum *Iſraëlitici*, ſed & *Gentilium* ruditas (nam eorum etiam curam Divina geſſit clementia) mores aliquos veteres in cultum & Legem Dei tranſcriptos poſtulaſſe videtur. Quum enim iis ſalutis ſpes nulla niſi ex Eccleſia Judaica adfulgeret; hic rituum aliquis conſenſus aptus natus erat propenſa Gentilium in Judæos eorumque religionem ſtudia fovere; & ea quantacunque ſacrorum communio eorum animos Judæorum cultui & communioni facilius blandiuſque adjungebat, ac devinctos detinebat. A quibus forſan tanquam novitatis exoſæ ſtudioſis, & generis humani contemptoribus, penitus abhorruiſſent, ſi ξενίζοντα, tantum, ritus, exoticos, ſolique Judææ notos, in cultu Divino deprehendiſſent.

XVII. Denique ad ſententiæ hujus ſuæ confirmationem integram & inſtructiſſimam *teſtium*, tam *antiquiorum*, quam *recentiorum*, phalangem inclamant: qui non ſolummodo Hebræos ſua ab Ægyptiis mutuatos eſſe prædicant; verum etiam Deum ipſum, ob rationes ſæpe nunc laudatas, ritus plurimos e ſeculi moribus in ſacrorum ſuorum numerum adſciviſſe fidentes aſſerunt. Inter *antiquiores* ſic partes illas tutatur *Cyrillus Alexandrinus*: *Gentilium dementiſſima natio, ſuas conſuetudines ſecuti, & more mutarum pecudum viventes, promittebant comam, Dæmoniis eam nutrire profeſſi. Atque alius quidem Nymphis, quas Orcadas appellabant, alius fluvio, quum viſum eſſet, offerebant, atque religionis loco res ea habebatur. Sapientiſſimus itaque Moſes, imo per Moſen Deus, quum intelligeret, non facile Hebræos, quos in Ægypto mores imbibiſſent, deponere poſſe, ſimiles ritus inſtituere decrevit, ſenſim eos a priſcis erroribus disjungens: quibus ritibus non dæmones ultra, ſed Deum Omnipotentem, quaſi ſub umbra & figura, colerent. Ob eam rationem legem de ſacrificiis tulit, illaſque cruentas victimas haut admodum libenter accipiebat.* Lib. XVI. de Adorat. Cujus optimi Viri ſententiam eo libentius amplectitur præſtantiſſimus *Spencerus*, quod nulla ipſi alia occurrat ratio, cur Deus capillos in devoti ſibi capitis ſignum eligeret, & fœtida capitis excrementa in hoſtiis & muneribus ſibi gratis numerari pateretur.

XVIII. Suffragatur *Chryſoſtomus*: Μὴ τοίνυν ἀνάξιον εἶναι νομίσῃς τῷ Θεῷ τὸ δι' ἀστέρος αὐτὸν καλέσαι. ἐπεὶ ὅτου καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ πάντα διαβαλεῖς, καὶ τὰς θυσίας, καὶ τὰς καθαρμοὺς, καὶ τὰς νουμηνίας, καὶ τὴν Κιβωτὸν, καὶ τὸν Homil. VI. de ſtella quam viderunt Magi.

τὸν ναὸν δὲ αὐτῶν. Καὶ γὰρ ἐξ Ἑλληνικῆς ταῦτα παχύτητος ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς διὰ τὴν τῶν πλανηθέντων σωτηρίαν ἠνέσχετο. *Ne opineris Deo indignum quod Magi per ſtellam vocentur: hoc enim modo* OMNES *Judæorum cærimonias, omneſque ritus, & ſacrificia, & purificationes, neomenias, & Arcam, Templumque ipſum reprobabis. Siquidem* HÆC OMNIA ORIGINEM AGENTIUM RUDITATE TRAXERUNT. *Deus enim, ob eorum qui decepti erant ſalutem, ſe coli paſſus eſt per ea per quæ illi antea dæmones coluerunt; aliquantulum illa in melius inflectens, ut eos paulatim a conſuetudine ſua reduceret, & ad Philoſophiam altiorem perduceret.* In eandem mentem multa alia oris illius aurei dicta laudantur, quæ hic adſcribere prolixum eſſet. In quibus tamen, præfato tanti nominis honore, id modeſte reprehendit *Spencerus*, quod de prima rituum *plane omnium* apud Judæos vetuſtiſſimis temporibus obtinentium origine ſententiam tam decretoriam tulerit: quippe qui modeſtiæ & veritati melius forſan conſultum iviſſet, ſi ritus eos ſolummodo quorum ſanctio in rationem aliquam peculiarem lege traditam reſolvi nequit, veteri alicui ſeculi Moſaici conſuetudini acceptos tuliſſet.

XIX. Similia habere dicitur *Juſtinus Martyr*, *in Tryphon. p.* 183. 237. 240. *Origines in Num.* XXIV. *Homil.* XVII. *ſub fin. Hieronymus in Jeſ.* I. & *Ezech.* XX, 25. *Tertullianus adverſus Marcionem lib.* II. *cap.* XVIII. *Theodoretus de Curat. Græc. aff. Sermo.* VII. *atque alibi. Iſidorus Peluſiota lib.* I. *Epiſt.* CLXXVI. Ex recentioribus tanquam ὁμόψηφοι laudantur *Polydorus Virgilius de Invent. rerum lib.* IV. *cap.* VII. & VIII. *Pineda in Job.* IX. 30. *Hugo Grotius in Levit.* I. 9. & XI. 3. *Hoſpinianus de origine Templorum in Dedicatione.* Et ex *Judæis Maimonides More Nevochim. Part.* III. *cap.* XLV.

LIB. II.

CAP. I.

Summa eorum quæ dicenda ſunt.

I. *Tranſitus ad inchoandam Tractationem.* II. *Sententiæ noſtræ diſtincta expoſitio, ſeptem comprehenſa poſitionibus.*

I. ATQUE ita hactenus ea quæ de hac materia a Viris eruditiſſimis obſervata deprehendimus, ex multis collecta tam antiquioribus quam novioribus ſcriptorum monumentis, non ſine aliquo noſtro labore, fide certe optima, hoc ordine digeſſimus; quem & naturæ rerum convenientiſſimum, & intellectui atque memoriæ facillimum eſſe exiſtimavimus; additis etiam iis argumentorum firmaminibus, quæ Achillea doctiſſimis Viris viſa ſunt. Nunc quid in omnibus hiſce veritati conſonum, quid diſſonum

sonum arbitremur, ad summi Numinis gloriam, ad Institutorum ejus decus atque honorem, ad populi Israëlitici vindicias, ad multorum in sacris locorum elucidationem, denique ad sacro-sanctæ veritatis tutelam, candide exponere, firmare, defendere jus nobis ac fas esto.

II. Lubet autem sententiam nostram certis quibusdam Thesibus comprehendere, quas mox clarandas confirmandasque suscipiemus. In hunc ergo modum statuimus:

III. I. Ex *pravis Ægyptiorum moribus*, superstitione atque idololatria, multa quidem *Israëlitæ* transsumserunt: sed & similia *ab aliis vicinis populis* mutuati sunt; neque ab Ægyptiis *ea omnia* quæ nonnulli iis uti *primis inventoribus* adscripserunt.

IV. II. In *Dogmatibus*, *Institutis*, *Ritibus*, *a Deo approbatis*, non est *tanta* inter *Ægyptios* & *Hebræos convenientia*, quantam Viri eruditi prædicant, non *caute* semper, quandoque nec *caste* satis, aut *sancte*.

V. III. Ubi *conveniunt*, *Ægyptii* atque *Hebræi* ea cum aliis *moratioribus populis communia* habuerunt, hausta ex *communi fonte* vel *Rationis* vel *Traditionis*: quarum utraque apud *Hebræos purior* atque *incorruptior* fuit.

VI. IV. Quæ *a jure naturæ remotiora Ægyptiis* tamen atque *Hebræis communia* fuerunt, ea probari non potest apud Ægyptios quam apud Hebræos *antiquiora* fuisse; quum illi qui laudantur *scriptores omnes Mose* non paullo *recentiores* sint.

VII. V. Ex adverso probabile est, *Ægyptios* ab *Abrahamo*, *Josepho*, *Mose*, *Salomone* multa accepisse.

VIII. VI. Ex eodem fonte *Græci* hausserunt, sive ἀμέσως sive ἐμέσως.

IX. VII. Nequaquam fuit ea *Dei mens* in *institutis cærimonialibus* quam Viri docti fingunt; ut nimirum *pervicaci populi ingenio sese attemperaret*, ea in cultum suum transsumendo, sed paululum purgata, quibus peregrinas superstitiones æmulando prave adsueverant: sed potius. I. Ut *laboriosis* istis *exercitiis*, veluti *jugo difficillimo*, indomitam *populi ferociam subigeret*. II. Ut, veluti *pariete intergerino*, a cæteris *gentibus*, & potissimum *Ægyptiis*, a quibus, & *Cananæis*, ad quos veniebant, se jungeret. III. Et maxime, ut *rerum spiritualium figuræ atque umbræ essent*.

CAP. II.

Hebræos idololatriam & superstitiones pudendas ab Ægyptiis viciniisque populis traxisse.

I. *Ægyptiorum idololatriam tam in Ægypto quam post exitum æmulati Israëlitæ sunt.* II. *Hinc Aaronis Vitulus aureus.* III. *De cujus origine nonnulli falsa.* IV. *Alii incerta tradiderunt.* V. *Verius est eum factum ad Apidis similitudinem.* VI. *Argumenta id probantia.* VII. *Ægyptii ante Israëlitarum*

tarum exitum Boves coluerunt. VIII. *Et boum ſimulacra.* IX. *Eaque aurea, in luctu Oſiridis.* X. *Qui Oſiris cum Apide idem eſt numen.* XI. *Aegyptiorum hac in parte æmulationem exprobrat Iſraëlitis Stephanus.* XII. *Et ipſa ſuperſtitionum ſimilitudo arguit.* XIII. *Jeroboami vituli ejusdem ſunt originis.* XIV. *In Thamnuſo Judæi coluerunt Adonin*; XV. *Phœnicum, ſed ex Aegypto, numen, idemque cum Oſiride.* XVI. *Quod hieroglyphice ſignificabat ſolem.* XVII. XVIII. *Illius cultus quando & quomodo ex Aegypto ad Judæos venerit.* XIX. *Sed & aliarum gentium propudia imitati Iſraëlitæ ſunt, in deſerto primum.* XX. *Dein & in terra ſua.*

I. UT a *primo* incipiamus, id utique certum eſt, *Hebræos Aegyptiorum idololatriam, dum in Aegypto ſerviebant, æmulatos eſſe.* In quam rem diſerte Joſua cap. XXIV. 14. *Auferte Deos quibus ſervierunt Patres Veſtri in Meſopotamia & Aegypto.* Poſtquam autem liberali Dei manu *aſſerti* & vindicati erant, ac Jehovæ, tam prodigioſis eos beneficiis ſibi devincienti, ſolemni ſe fœdere obſtrinxerant, *Aegyptiorum* tamen non tam Diis quam *monſtris ſervire non deſierunt.* De qua re Deus conqueritur apud Ezechielem cap. XX. 7. 8. *Edixeram eis, quisque res deteſtandas oculis ſuis abjicite, & ſtercoreis diis Aegypti ne polluatis vos. Rebellantes contra me noluerunt auſcultare mihi, quiſque res deteſtandas oculis ſuis non abjecerunt, & ſtercoreos Deos Aegypti non reliquerunt.* Et cap. XXIII. 3. *Scortantes in Aegypto in pueritia ſua ſcortabantur.* & com. 8. *Scortationes ſuas delatas ab Aegypto non dereliquit.* & com. 19. *Multiplicat ſcortationes ſuas, recordando dies pueritiæ ſuæ, quibus ſcortata fuerat in terra Ægyptiorum.*

De Vita Moſ. lib. III.

II. Cujus rei, ut alia præteream, evidentia argumenta ſunt VITULI illi AUREI, primum ab *Aarone* ad εἰδωλομανεῖαν popelli juſſa, dein a *Jeroboamo* conflati. De priori *Philo* Judæus: *Quum Moſes aſcendiſſet in montem, quidam abſentiam ejus verterunt in impietatis occaſionem,* καὶ ἐκλαθόμενοι τῆς πρὸς τὸ ΟΝ ὁσιότητος, ζηλωταὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν γέγονται πλασμάτων, *obliti pietatis in* ENS *primum, æmulatores facti ſunt figmentorum Ægyptiacorum:* εἶτα χρυσοῦν ταῦρον κατασκευασάμενοι, μίμημα τῆς κατὰ τὴν χώραν ἱερωλάτης ζώου δοκεῖναι εἶναι, *facto juvenco aureo, ad imitationem animalis ejus regionis, uti exiſtimabant, ſacratiſſimi.* Similia habent *Lactantius, Hieronymus, Auguſtinus, Baſilius Seleucienſis*, & ex recentioribus ſine numero.

III. Et recte quidem: quod enim nonnulli diſputant, Aaronem voluiſſe Deum ſub tam ridiculo ſchemate populo exhibere, ut ſic illum ab idololatria averteret, veriſimile non eſt. Omnes enim textus circumſtantiæ docent Aaronem ſerio egiſſe. Neque propior vero *Moncæi* ſententia eſt, Aaronem hunc bovem finxiſſe ad exemplum *Cherubi*, cui inſidentem Deum viderat quum apparuit ſenioribus. Exod. XXIV. 10. Ibi enim viſum quidem Deum eſſe legimus: *habentem ſub pedibus tanquam opus lapidis ſapphirini*

ſapphirini, aut tanquam cœlum quum ſerenum eſt; a *Cherubo* fuiſſe vectum, eoque *vituli* ſpecie, non legimus. Quin diſerte negat Deus, Iſraëli tunc apparuiſſe ullius animalis ſpeciem. Deut. IV. 15,

IV. Non æque falſi manifeſtum eſt, quod *Auctor Scripturæ Mirabilium* ſub *Auguſtini* nomine ad *Joſephum* hæc referat, juxta cujus ſepulcrum *bovis ſimulacrum* ab *Ægyptiis* conſtitutum adſerit, eo quod *bos* viro in *Agricultura* cooperatur. *Qua etiam cauſſa*, ita perſequitur, *filii Iſraël, quum in deſerto idolum adorare vellent, non aliam aliquam ſtatuam quam vitulum, id eſt bovem fecerunt: hac vel maxime cauſſa, quod ipſe in Ægypto juxta ſepulcrum Joſeph adoraretur.* Attamen & hoc incertis ſolummodo conjecturis nititur. Lib. I. cap. XV.

V. Id certius. *Apidem* & *Mneum*, ſacros boves a *Memphitis* & *Heliopolitis*, pro Diis cultos fuiſſe, Strabo: Τρέφεται θήλεια βοῦς ἱερὰ καθάπερ ὁ Ἆπις ἐν Μέμφει. ἐν ἡλίῳ δὲ πόλει ὁ Μνεῦις. ἄμφω μὲν οὖν Θεοὶ νομίζονται. *Sacram ibi vaccam alunt: ut* Apis *quidem* Memphi, Heliopoli *autem* Mneuis *nutriuntur. Atque illi quidem Dii putantur.* *Cicero* in perſona *Cottæ Epicureum* alloquens: *Quid cenſes*, inquit, *Apim illum, Sanctum Ægyptiorum bovem, nonne Deum videri Ægyptiis?* Plinius: *Bos in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant.* Mela: *Apis populorum omnium numen eſt; bos niger, certis maculis inſignis, & cauda linguaque diſſimilis aliorum. Raro naſcitur, nec coitu pecoris, ut ajunt, ſed Divinitus, & cœleſti igne conceptus, diesque quo gignitur genti maxime feſtus eſt.* Nihil ſimplicius eſt quam ut exiſtimemus, ad hujus ſuperſtitionis ſimilitudinem ab Aarone vitulum hunc Aureum conflatum eſſe: Liceat id *Pererii* verbis exponere: *Viderat*, inquit, *ſuperſtitioſa gens Hebræa Ægyptiorum in Bovis cultu ſolemnitates, dum in Ægypto commorans iis adhuc commiſceretur, vidit & cauſſam tanti cultus, nimirum bonorum terrenorum inde redundantiam: quare dum duriora in deſerto ſubirent, eos ſibi ſubito Deos, qui inopiæ remediari poſſent, quales ipſi cum Ægyptiis Apides exiſtimabant, adſcivere.* Lib. XVII. De Nat. Deor. lib. I. Lib. VIII. cap. XLVI. Libr. I. cap. IX.

VI. Quod veriſſimum eſſe, tum, niſi fallor, patebit, ſi tria hæc demonſtraverimus. I. *Brutorum*, & quidem *Boum* cultum, adeo apud *Ægyptios antiquum* fuiſſe ut *Iſraëlitarum* ex Ægypto *exitum anteceſſerit.* II. Ægyptios non *viva* ſolum *animalia*, ſed eorum *imagines* coluiſſe. III. *Iſraëlitis* etiam in hac ipſa re *Ægyptiorum* κακοζηλίαν *exprobrari.*

VII. Id quod *primo* loco adſtruximus, ex reſponſo illo colligitur quod Moſes & Aaron Pharaoni regeſſerunt, *Ite, ſacrificate Deo veſtro in hac terra: Non convenit*, inquiebant, *ita facere, quia abominationem Ægyptiorum ſacrificaremus Domino Deo noſtro. Ecce, ſi ſacrificaremus abominationem Ægyptiorum ante eorum oculos, nonne lapidarent nos?* Exod. VIII. 25. 26. Animalia ab Iſraëlitis ſacrificata fuerunt *Oves* & *Boves.* De *His* vide Exod. XXIV. 5. Illa dicuntur *Ægyptiorum abominatio; vel* quia Ægyptii animalibus illis ad horrendam Idololatriam abutebantur; Gentium

enim *idola abominationes* a Sacris Scriptoribus paſſim appellantur: vel quia ſacrificia talia abominationi erant Ægyptiis, non paſſuris ut ea immolarentur, quæ ipſi adorabant: In hanc mentem *Chaldæus:* ארי בעירא דמצראי דחלין ליה מניה אנחנא נסבין לדבחא, *quoniam animal quod Ægyptii colunt nos accepturi ſumus ut ſacrificemus.* Et *Syrus: Si ſacrificamus* ؟ܐܠܗ̈ܐ ܕܡܨܪ̈ܝܐ ܒܥ̈ܝܢܗ̇ *Deos Ægyptiorum in oculis eorum.*

Eodem pertinet *Anaxandridis* jocus, ſupra a nobis memoratus:

Tu Bovem adoras: ego eum Diis ſacrifico.

Utrovis accipias modo, quid clarius illo Moſis teſtimonio dici potuit, quo apotheoſis Boum adſtrueretur fuiſſe illo ævo, & ſub exitu? Eodem quoque multi referunt, quod Ægyptii *paſtores averſabantur.* Gen. XXXVI. 34. qui nimirum pecora non ſolum paſcere ſed & mactare ſolent: לפי שהן להן אלוהות, *quæ Ægyptiis numinum loco ſunt,* inquit *Rabbi Salomo.*

VIII. Quod *ſecundo* loco de ſacris *ſacrorum animantium imaginibus* diximus, quas in pretio & veneratione Ægyptii habuerint, non ex *profanis* modo hiſtoriis, ſed & *ſacris literis* doceri poteſt. Ne enim illud nunc repetam quod ex *Strabone* antea produximus, in antiquis Ægyptiorum templis ſimulacrum quidem nullum fuiſſe ad hominis ſimilitudinem effictum, fuiſſe tamen alia *efficta ad ſimilitudinem beſtiarum;* impreſſis verbis *Mela: Colunt effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia.* Ad Ægyptiorum idololatriam reſpexiſſe Moſen Deut. IV. 16. 17. 18. evincit enumeratio eorum animalium quæ religioſe ab Ægyptiis culta eſſe omnes norunt. Eorum autem quum ne *ſimulacra* quidem ab Iſraëlitis fieri velit, *eo quod eduxerit eos Jehova e catino ferri ex Ægypto,* com. 20. nihil proclivius eſt quam ut colligamus, Ægyptios ejus generis ſculptilia finxiſſe. Atque illud quidem quod interdixit, de non facienda *forma maris aut fœminæ,* ad *Boum* imprimis *ſexus* a Viris Doctiſſimis trahitur. Boves enim colebant *mares Oſiridi, fœminas, Iſidi* dicatas.

Lib. I. cap. IX.

IX. Certe in *Oſiridis* luctu, ſeu Ἀφανισμῷ & Ἐυρέσει, fuit *Bos auratus,* pulla veſte & byſſina amictus, & ab Hierophantis, uti Numinis imago, quatuor diebus continuis palam & ſolemniter oſtendi ſolitus. Ne quis dubitet, ipſa *Plutarchi* verba dabimus: De Iſide. Οἱ ἱερεῖς ἀλλάτε δρῶσι σκυθρωπὰ, καὶ, βῦν διάχρυσον ἱματίῳ μέλανι βυσσίνῳ περιβάλλονλες, ἐπὶ πένθει τῆς Θεᾶ δεικνύσι. Βῦν γὰρ Ὀσίριδος εἰκόνα νομίζουσι. *Tunc ſacerdotes quum alios tetricos ritus exercent, tum* BOVEM AURATUM *nigro byſſino amictu oſtentant in luctu Deæ. Bovem enim Oſiridis ducunt imaginem.*

X. *Apis* autem & *Oſiris* idem erat numen, cujus ſymbolum *Bos,* ſive *vivus,* ſive *factus.* Quod iterum nos docet *Plutarchus:* Εὐμορφον εἰκόνα χρὴ νομίζειν τῆς Ὀσίριδος ψυχῆς τὸν Ἆπιν. *Apis cenſendus eſt animæ Oſiridis pulcra eſſe imago.* Lib. I. *Diodorus:* τὸς ταύρους τὸς ἱερὸς, τόν τε ὀνομαζόμενον Ἆπιν, καὶ τὸν Μνεῦιν Ὀσίριδι καθιερωθῆναι, *Sacros Tauros tam Apin quam Mneuin Oſiridi eſſe conſecratos.* Et *Strabo* de

de urbe *Memphi*: Ἔχει δὲ ἱερὰ, τότε τῷ Ἀπιδῖ, ὃς ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ Ὄσιρις, ὅπερ ὁ Βοῦς Ἄπις ἐν σηκῷ τινι τρέφεται, *Habet etiam templa, Apidis nimirum, qui idem est Osiris, ubi bos Apis in delubro quodam alitur.* Quum ergo *Osiridi* non vivus solum bos, sed & illius simulacrum, & quidem inauratum, sacrum fuerit, *Osiridis* autem & *Apidis* idem numen sit; consequens est ut *Apin* quoque *Bovis* simulacro cultum esse credamus. Quæ tamen non eo velimus trahi, quasi integra illa *Isidis*, *Osiridis* & *Typhonis* fabula, prout eam *Plutarchus* narrat, *Mosaicis* temporibus *antiquior* sit. Multis enim eam commentis interpolatam esse, quæ ex Mosis historia desumta videri queant, infra suo loco docebimus. Nunc solum observasse sufficiat, ab antiquo in veneratione Ægyptiis Bovem inauratum fuisse. Quod ex *Apidis* ritibus probari uti non invidebit Nobilissimus *Marshamus*, ita nec mihi fraudi id esse velim, viris Doctissimis nunc credenti, antiquiorem Mose *Apin* sive *Osirin* fuisse. Lib. XVII.

XI. Denique *exprobrari* id *Hebræis*, quod ad *Ægyptiorum exemplum* vitulum in deserto fusum adorarint, vel illa Stephani protomartyris verba arguunt. Act. VII. 39. 40. 41. *Aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, dicentes Aaroni, fac nobis Deos qui præeant nobis, & vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntque sacrificium idolo.*

XII. Sane omnia in *Hebræorum* hoc fœdo crimine *Ægyptiorum* superstitionibus per quam fuere similia. Nomen ipsum עגל, pro quo Græci μόσχον habent, convenit cum illo *Herodoti*: ὁ Μόσχος ὁ Ἄπις καλέομενος, *Vitulus qui appellatur Apis.* Consentit *Eusebii* illud: Μόσχος θεοποιηθεὶς Ἄπις ἐκλήθη, *Vitulus in Deorum numerum relatus Apis dictus est.* Alias plerumque *Taurus* aut *Bos* dicitur, quemadmodum & Psalti שור Ps. CVI. 20. *Mutarunt honorem suum in formam Bovis comedentis herbam.* Disquiri etiam posset, nunquid ad *Apidis notas* pertineat id quod dicitur Exod. XXXII. 12. ויצר אותו בחרט, quod pleræque versiones in hunc sensum exponunt, *& formavit illud stilo* vel *graphio figuravit.* LXX. Ἔπλασεν ἐν τῇ γραφίδι. Multum sudat incomparabilis *Bochartus* quid stilo illo sive cœlo Aaron effecerit, eorumque non injuria sententiam redarguit, qui cœlo usum Aaronem volunt ad vitulum fusione jam formatum expoliendum tantum, & levigandum; quod profecto non stilo aut cœlo, sed lima aut scalpro fieri solet. At mirum est non cogitasse Virum longe doctissimum, quod tamen *Seldenus* jam antea observaverat, *graphio* isto *notas Apidis*, aut simile quid insculpi potuisse. Dicuntur enim Ægyptii *Apim*, qui lunæ imaginem ferebât, & quem proinde lunaribus radiis conceptum nugabantur, finxisse & pinxisse *colore atro, quadrato in fronte candore, macula dextero lateri ingenita, & corniculantis lunæ imaginem referente.* Si tamen hoc subtilius videatur, in eo sane Ægyptios æmulati Israëlitæ sunt, quod die qui vitulo huic sacer erat, *commessationes & choros* instituerint. Invento enim *Apide*, dum solemni pompa *Mem-*

Lib. III. cap. XXVIII.

Hieroz. Part. I. lib. II. cap. XXXIV.

De Diis Syris Synt. I. cap. IV.

phin Ægyptiorum regiam deducebatur a Sacerdotibus, pueri in ſacro illo comitatu carmen honori numinis gregatim præcinebant. Multoque & publico ob natum & repertum Deum gaudio παυδαισία ſive lætiſſimum agitabatur convivium, ut ſcribit *Suidas*. Unde *Philo* de Iſraëlitis: τεκηπάμενοι ταῦρον χρυσῦν Αἰγυπτιακῦ μίμημα τύφε, χορὸς ἴσασαν, *Fabricato juvenco aureo, ad exemplar Typhi Ægyptiaci, choreas agitabant.* Recte, modo pro *Typho*, aut *Typhone*, *Oſirin* dixiſſet. Hic enim perpetuus *Philonis* error eſt, quem erudite correxit *Bochartus*, quod *Typhoni* tribuat quæ *Oſiridis* erant propria. *Typhon* ab Ægyptiis non tam pro Deo habitus eſt, quam pro *Cacodæmone*. Eique non *Bovem* attribuunt, ſed *cicurum animalium ſtupidiſſimum, Aſinum nempe; & ferorum ſæviſſima, Crocodilum & Hippopotamum.*

In voce Ἄπις.

De Vita Moſ. lib. III.

Plutar. de Iſide.

XIII. Ejuſdem originis ſunt *Vituli* a *Jeroboamo* erecti *Dane* & *Bethele*. Is enim quum multos annos in Æqypto tranſegiſſet *Seſaco* Regi familiaris atque neceſſarius, 1. Reg. XI. 40. vitulis Ægyptiacis adſuetus, eoſdem in Iſraëlitarum ſacra transferre animum induxit. Idque facilius ab iis impetraſſe videtur, quod majores eorum eandem olim inſaniam inſaniviſſent. Certe de ſuis vitulis iiſdem verbis locutus eſt *Jeroboam* 1 Reg. XII. 28. quibus Iſraëlitæ de vitulo Aaronis: Exod. XXXII. 4. *Hi ſunt Dii tui, Iſraël, qui eduxerunt te e terra Ægypti.* Atque hæc eſt ratio, cur *Aholæ*; id eſt *Iſraëli*, vitio vertat Deus, quod *ſcortationes ſuas delatas ab Ægypto non dereliquerit.* Ezech. XXIII. 8. Sed de hac re alibi a nobis pluribus actum eſt.

XIV. Pariliter ex Ægyptiorum ſuperſtitione eſt idolum THAMMUZ, & inſanarum maliercularum ſuper eo planctus, quem Ezechieli in ſpiritu monſtrabat Deus. Ezech. VIII. 14. *Thammuzum Adonidem* eſſe recte obſervavit *Auctor Chronici Alexandrini*. Et *Hieronymus: Quem nos Adonidem interpretati ſumus, & Hebræus & Syrus ſermo,* תמוז *vocat. Unde quia juxta gentilem fabulam in menſe Junio, Amaſius Veneris, & pulcherrimus juvenis occiſus & deinceps revixiſſe narratur: eundem Junium menſem eodem nomine appellant, & aniverſariam ei celebrant ſolemnitatem, in qua plangitur a mulieribus quaſi mortuus, & poſtea reviviſcens canitur atque laudatur.* Confirmant hanc obſervationem communes *Thammuzo* & *Adonidi* in utriuſque ſolemnitatibus cærimoniæ, communis menſis utrique ſacer, iidem denique utriuſque planctus.

XV. *Adonis* autem *Phœnicium* numen erat. Nomen ipſum a *Syrorum* dialecto eſt, quibus *Adon Dominum* notat. *Heſychius*: Ἄδωνις, δεσπότης ὑπὸ Φοινίκων. *Phœnices* ab *Ægyptiis* habebant. *Adonis* enim idem eſt qui *Oſiris*. Et toto hæc luctus ſcena in *Oſiridis* ἀφανισμῷ ab *Æpyptiis* primum inſtructa fuit. *Ægyptii* cum vicinis communicarunt. *Alexandrini* eo ipſo die, quo feſtum planctus ſive Ἀδωνιασμὸς apud *Byblienſes* in *Phœnicia* eſt celebratum quotannis epiſtolam olla ſeu vaſe junceo aut papyraceo incluſam, peractis rite

cæri-

cærimoniis, in mare mittebant, quæ sponte *Byblum* ferebatur & repertum *Adonim* nunciabat. *Lucianus* vas illud seu ollam Βυβλίνην κεφαλὴν, *caput papyraceum* vocat, eamque septem diebus ex *Ægypto Byblum* delatam esse, mari ac vento divinitus præparatis. Nuncium hunc quam primum acceperint Byblienses mulieres, summa eum aviditate exspectantes, planctus ac lamenta sua in plausus ac sacra mutabant gaudia, miraque lætitia quod reliquum erat festi, ob repertum nunc amissum olim Adonim, exigebant. Ab hoc *Ægyptiorum* more de *literis junco inclusis*, & per mare *Byblum* transmissis interpretatur *Procopius* illud Jesaiæ. cap. XVIII. 1. *Mittens per mare legatos, & in vasis junceis per superficiem aquarum.* Ubi LXX habent Ἐπιστολὰς Βυβλίνας, At veram superstitionis hujus originem suo loco e sacris nostris ostendemus. Quidquid sit, quod *Phœnicibus* & *Syris* est *Adonis*, ab *Apro* occisus, a *Venere* & *Proserpina* deploratus, & ab inferis revocatus, id *Ægyptiis* est *Osiris*, a *Typhone*, quem ob immanitatem & ferociam *Aprum* vocaverunt, interfectus, ab *Iside* & sodalibus ejus deploratus; idem *Judæis* fuit *Thammuz*, cujus nomen an a mense ad numen, an a numine ad mensem translatum sit, in obscuro est.

XVI. Hoc clarum, antiquos *Adonim* pro *Sole* sumsisse, & finxisse illum ab *Apro*, *hirsuta* & *aspera* fera, ictum, quod *aspera* sit & *hirsuta hiems* per quam solis vires paulatim deficiunt. Hinc festum *Adonidis* mense *Thammuz*, is est *Junius*, circa solstitium videlicet æstivum, quo sol Boreales partes relinquendo ad Australes commeat, celebrantes, nihil aliud voluerunt ii qui primo has nænias instituerunt, quam solis accessum & recessum denotare, quem ut amissum nunc lugebant, & renatum lætis excipiebant auspiciis. Vide *Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* XXI.

XVII. Non est mirum Judæos, ad idololatriam & superstitiones quantumvis absurdas promtissimam gentem, a vicinis hoc traxisse, & nomen in *Thammuz* mutasse; maxime quum solemnis etiam idem in Ægypto ritus fuerit, plurimique in Judæa sub id tempus Ægyptii. Hic enim cum *Seldeno* subsistere malim, quam cum *Kirchero* ad antiquissimam retro antiquitatem adscendere. Operæ tamen pretium est audire quæ ille ex *Abenephio* profert. Est is Judæus religione, qui Arabico idiomate librum *de servitute Ægyptiaca* scriptum reliquit. In eo libro præter alia memorabilia hoc quoque narrat: *Eo tempore*, inquit, *quo Israëlitæ in terra Ægypti commorabantur, quidam e Regibus qui rerum tunc temporis in Ægypto potiebantur nomine Thammuz fuit. Is autem primus fuit qui ritus & cærimonias in luctuosa illa Osiridis festivitate usurpari solitas instituit, quotannis repetendas. Hebræi vero Ægyptiis mixti opera eorum didicerunt. Inque libertatem vindicati, ac terræ patribus promissæ redditi, profana sacrificia quibus initati erant quotannis eo planctu & luctu quo in Ægypto solebant celebrarunt. Mensem autem quo hæc celebrari consueverunt, a primo eorum auctore Thammuzo, Thammuz appellarunt.*

larunt. Hactenus *Abenephius.* Mihi tamen, ut verum fatear, probabile non videtur, tantam esse idololatricæ illius superstitionis apud Hebræos vetustatem: quum a nemine hactenus Prophetarum exprobrata iis fuerit.

XVIII. Dissimulandum tamen non est, consentanea *Abenephio Philastrium* differuisse. *Thammuz*, inquit, *filius fuit Regis gentilium, cujus Judææ mulieris simulacrum adorarunt cum fletibus.* Thamus *enim* Pharao *dicebatur, qui sub beato Mose præsidebat Ægyptiis.* Quod *Johanni Henrico Ursino* occasionem dedit ea commentandi quæ *Abenephianis* haut paullo sapientiora sunt. Putat ille non deesse sibi argumenta probabilia, quibus asserere posset, ex publico illo luctu & planctu Ægyptiorum, de quo S. Scriptura testatur, *talem neque antea fuisse, neque post futurum*, Exod. XI: 6. & XII. 3. ortam primo superstitionem. Postea, quod annuus hic planctus in Dei Israëlis gloriam vergeret, fabulis novis excogitatis Diaboli astu rem obscuratam, & tandem ad naturales rationes relatam. Convenit, quod quo tempore ex Ægypto egressi sunt Israëlitæ, regnarit ibi *Themosis*, ut *Josephus* habet, vel *Amosis*, ut *Ptolemæus Mendesius* apud *Clementem Alexandrinum.* Neque alium existimat fuisse *Thamusum* totius Ægypti regem, ad quem venerit *Theut*, sive *Mercurius*, artes a se inventas, numerosque & literas afferens. Nam quod *Seldenus* objicit, *Themosin aliquot seculis Mose priorem fuisse volunt Chronologi accuratius putantes*, id *Ursinus* nihil esse dicit. *Nullus enim*, inquit, *Chronologorum repertus est unquam, neque reperietur deinceps, qui mendacia Ægyptiorum immania, meram arenam sine calce, ad temporum & calculi rationem redegerit.* Quæ quidem nobis retulisse sufficerit, & committere æqui arbitrio lectoris. Si quis plura de *Thammuzo* desideret, adeat *Vossium de idolo. lib.* II. *cap.* IV & *lib.* IX. *cap.* X. *Seldenum de Diis Syris Syntag.* II. *cap.* X. & *Kircheri Oedipum Tom.* I. *Syntag.* IV. *cap.* IX. ubi inveniet quo sitim expleat.

Quæst. Biblic. lib. II. cap. XV.

Contr. Api. lib. I. Strom. lib. I. p. 370

XIX. Plura enarrari possent in quibus se *Ægyptiorum* simias male sani *Israëlitæ* præbuerunt. Verum ea gentis ad superstitionem atque idololatriam omnigenam proclivitas fuit, nulla ut fere gens vicina ullove Israëlitis commercio juncta exstiterit, cujus Deos non fuerint venerati. Adeo ut nihil hac in parte eximium *Ægyptii* habuerint. Quum adhuc ex Ægypto recens esset Israël, nondumque cicatrix obducta esset plagæ propter μοσχοποιΐαν inflictæ, turpissimis *Baal Peoris* sacerrimisque sacris initiari se passus est, inductus lascivis Moabitarum mulierculis. Num. XXV. 1. 2. Erat autem *Baal Peor Ammonitarum* & *Moabitarum* Deaster, cujus impurissimum cultum exponere ipsa propemodum erubescit lascivia.

XX. In *Cananæam* introducti coluerunt *Baalimos* & *Astarotas*, Deosque *Syriæ* & Deos *Zidonis*, & Deos *Moabitarum*, Deosque *Ammonitarum*, & Deos *Palæstinorum.* Jud. X. 6. Quidquid in *Astartes* aut *Dagonis* cultu ineptum, quidquid in *Baalzebubi* sacris absurdum, quidquid in *Molochi* sacrificiis crudele

crudele atque inhumanum, quidquid in *Priapi* sive *Miphlezet*, quod idolum Maacha Asæ Regis mater coluit, veneratione fœdum & turpe fuit, id se *Sidoniis*, *Ammonitis*, *Moabitis*, *Palæstinis*, *Accaronitis*, *Phœnicibus* debere Israël non abnuit. Atque hinc est quod Deus populum illum comparet mulieri propudiosum in modum libidinosæ, quæ a quibusvis sine discrimine amasiis, non modo comprimi se patiatur, sed & ultro se offerat, prætereuntibus adhinniat, divaricatisque sedens cruribus improbe improbos alliciat. Jer. III. 2. *Attolle oculos tuos ad culmina, & vide; ubi non compressa es? Ad vias sedisti ipsis, ut Arabs in deserto.* Ezech. XVI. 15. *Effudisti scortationem tuam in omnem transeuntem, qui potitus est.* com. 25. *Ad omne caput viæ exædificasti celsum tuum, & fecisti abominabilem pulcritudinem tuam, & divaricasti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationem tuam.* com. 28. 29. *Et scortata es cum filiis Assur, eo quod non esses satiata. Et amplificasti fornicationem tuam erga terram Canaan, usque in Chaldæam, atque etiam in hoc non es satiata.*

Cap. III.

Theraphim non Ægypto, sed Syriæ ortum suum debere.

I. *Transitus ad Theraphim.* II. *Quæ domestica ac detestata Deo idola fuerunt.* III. *Ea per Abrahami vernaculos ex Ægypto in Syriam deducta absurde pugnat Kircherus.* IV. *Abenephio opponitur Maimonides.* V. *A Maimonide & ratio stat & Scriptura.* VI. *Theraphim a Serapis derivat Kircherus.* VII. *Sed perperam: nam neque linguæ genius id suadet,* VIII. *Neque magna τῶν Theraphim cum Serapide convenientia est.* IX. *Nec denique Serapidis apud ipsos Ægyptios tanta antiquitas.* X. *Quod ex Tacito infertur.* XI. *Cujus pericopæ vitiosæ affertur medela.* XII. *Probabilis etymologia vocis Theraphim ex Ludovico de Dieu.*

I. SED & male nonnulla *Ægyptiis* imputata sunt, quæ *aliunde* ad *Hebræos* devenisse longe verius est. Uti verbi gratia superstitiosus ille & idololatricus τῶν Theraphim usus, quem quanto opere ab *Ægyptiis* ad *Abrahami* domesticos, ab his, cum Abrahamo in patriam redeuntibus, ad *Chaldæos Syrosque*, ab illis iterum ad *Jacobi* familiam seroque nepotes derivaverit *Kircherus*, nuper vidimus; sed, nisi me fallit animus, prorsus præter omnem rationem.

II. Suppono nunc, *Theraphim domestica quædam idola fuisse*, quorum usus Deo displicuerit. Cujus rei multa Scripturæ testimonia fidem faciunt, quibus eos in nefandarum abominationum censum relegari videas, Ita enim Samuel Sauli. 1 Sam. XV. 23. *Quia sicut peccatum divinationis est rebellio*

rebellio, ואון ותרפים הפצר & *ſicut ſuperſtitio &* THERAPHIM *eſt repugnantia.* Et 2. Reg. XXIII. 24 *Joſias Rex una cum pythonibus & ariolis, & diis ſtercoreis, cæteriſque abominationibus* τῆς THERAPHIM ſuſtuliſſe narratur. Zacharias non omnem quidem iis ſermonis uſum adimit, ſed arguit *mendacii*, Zach. X. 2. *Theraphim loquuntur vanitatem.* Non diſquiro nunc, an Deus id genus imagunculas, a ſuperſtitione repurgatas, ſuo cultui adhibere voluerit. De eo poſtmodum erit dicendi locus: Haut aliter nunc eas conſidero, quam uti ſuperſtitioni atque idololatriæ inſervierunt, quomodo eaſdem mecum conſiderat *Kircherus*, Dicoque, eas non ab *Ægyptiis* primum, ſed a *Syris*, ſive *Chaldæis*, in Hebræorum familiam delatas eſſe.

III. Id certum, *Labanem Syrum* eas *Jacobi* tempore pro diis ſuis habuiſſe; Gen. XXXI. 30. quos furto ſibi a *Jacobi* domeſticis ablatos conqueritur. *Labanem* autem illiuſve parentes ab *Abrahami* vernaculis ex Ægypto redeuntibus ſuperſtitionem illam didiciſſe, ab omni veriſimilitudine per quam remotum eſt. Quæ enim reditus illius *Abrahami* in *Meſopotamiam*, poſtquam Dei juſſu evocatus inde exiverat, argumenta & indicia *Kircherus* habet? Præſertim quum nos Apoſtolum auctorem habeamus, *haut defuiſſe quidem illi tempus ad revertendum, ſed non fuiſſe memorem patriæ illius ex qua exiverat;* adeoque defuiſſe revertendi animum. Heb. XI. 15. Indicio eſt jusjurandum illud, quo miniſtrum ſuum obſtrinxit, ne, ob ullam quamcunque cauſſam, filium ſuum in *Syriam* reduceret: adeo ut, ſi opus foret, carere eum uxore conſanguinea maluerit, quam illius ad cognatos idololatras profectionis adire periculum. Gen. XXIV. 5. 6. Sed fac rediiſſe in Syriam Abrahamum, neque id ſemel, ſi ita velis, ſed aliquoties; credibile ne eſt, Abrahami domeſticos, *Abrahami*, inquam, de quo Deus dixit, Gen. XVIII. 19. *Nam agnovi eum, ut quum præceperit filiis ſuis & familiæ ſuæ poſt ſe, etiam obſervent viam Jehovæ exercendo juſtitiam & jus, & domeſticos Abrahami*, præceptis ſacris tam ſolicite imbutos; ut eo nomine ejus חניכים, id eſt, *rebus Divinis ſub eo initiati*, dicantur. Gen. XIV. 14. illos dico *Abrahami domeſticos* quis crediderit, idololatricis ſuperſtitionibus tantopere fuiſſe faſcinatos, ut earum Magiſtri *Chaldæis* ipſis exſtiterint?

IV. Et quis tandem *Kirchero* dixit, tam pii domini ſervos, tam diligentis diſcipulos magiſtri, relictis limpidiſſimis vivarum aquarum fluentis, quorum tanta ipſis domi ſuppetebat copia, imo Ægyptiacæ ſuperſtitionis peſſimæque idolomaniæ fæce ſeſe ingurgitare maluiſſe? ut e domo Patris fidelium peſtis illa in Syriam vicinaſque gentes ſe diffuderit? *Abenephium* quidem auctorem *Kircherus* laudat. Sed quis ille denique *Abenephius* eſt, ut unius illius teſtimonio tot rationum momenta cedant? Scriptor eruditus eſto, Bonæ fidei, non repugno. Antiquitatum Orientalium callentiſſimus detur. At recens tamen, qui de rebus ante tot ſecula geſtis non niſi incertas conjecturas aut ſubleſtæ fidei traditiones habere potuit.

potuit. Nec deest nobis quem opponamus *Abenephio*; de quo nihil tam præclare dici potest, quod non multo potiori jure nostro huic applicatum eamus. Is est *Moses Maimonides*, qui non *Ægyptiis*, sed *Zabiis* loquatium istarum imaginum inventionem vindicat, & contra eos acriter *Abrahamum* super hac re disputasse memorat. *Zabii*, inquit, *erexerunt stellis imagines, Soli quidem aureas, Lunæ vero argenteas. Deinde Sacella ædificarunt, imagines que in illis collocarunt, in quas vires stellarum influere arbitrabantur, easque intelligendi virtutem habere, hominibus prophetiæ donum largiri, ac denique, quæ ipsis utilia sunt ac salutaria indicare.* Quibus verbis *Theraphim* describi, quis non videt? In hac *Zabiorum* religione ac fide educatum fuisse *Abrahamum* testatur. *Sed postquam*, inquit, *egressus est columna illa mundi*, (quo elogio *Abrahamum* designat) *& didicit Deum esse abstractum atque incorporeum, vanitatumque istarum quas ab infantia imbiberat falsitatem deprehendit; cœpit sententias illas ac dogmata refutare, & publice se illis opponere.* Si recentiorum auctoritate standum, vix puto quemquam fore qui *Abenephium Maimonio* anteponat. Imprimis quum ea tradat *Maimonius* quæ & *rationi recte* & *Scripturæ* ipsi multo magis sunt consentanea. Mor. Nevo Part. III. cap. XXIX.

V. Abrahami vernaculos tantillo quo in Ægypto versati sunt tempore tanta Ægyptiacarum imaguncularum religione fuisse imbutos, ut cum ipso in patriam reduces, Chaldæam omnem cum vicinis regionibus brevi eadem superstitione impleverint, tam immane dictu est, ut ipso propemodum sono horrorem audienti incutiat. Nam neque cognitum id temporis Ægyptiis τῶν *Theraphim* nomen fuisse ullo argumento probatur. Neque *Abrahami* domesticos qui pietatem Domini tam immensis opibus augeri cernebant, ob prosperas Ægyptiorum res ipsorum superstitiones amplexos esse credibile est. Et *Abrahamum* unquam ad Chaldæos rediisse, gratis sumitur. At *Abrahami* popularibus & consanguineis, e quorum medio egressus est, τὰς *Theraphim* in veneratione fuisse, id enimvero Scriptura edisserit. Abrahamum ipsum Deastros illos abominatum, neque in domesticorum suorum suppellectile perpessum esse, insignis viri pietas jubet ut credamus. Tantum tamen efficere non potuit ut ex animo & ædibus fratris sui *Nachoris* eos exturbaret; unde *Laban Nachoris* nepos, *avi sui Deos Deo Abrahami* opponit. Gen. XXXI. 53. Atque hic est ille *Laban*, qui surreptos sibi *Theraphim Deorum suorum* nomine salutat; & ex cujus ædibus per *Rachelem* filiam in *Jacobi* familiam translati sunt. Sed invito viro antiquæ pietatis: qui *Bethele* sacra Deo Sospitatori suo facturus, removeri primum Deos alienos jussit, absconditque eos sub quercu quæ prope *Sichemum* est. Gen. XXXV. 2.4. Quænam in toto hoc negotio *Ægyptiis* relictæ partes sunt?

VI. Urget quidem *Kircherus* originationem vocis *Theraphim*, quam Ægyptiacam, idemque quod *Serapis* esse, magno nisu contendit; quum

familiare Chaldæis sit ש, aut צ, vel ס, in ת, vel ט mutare. Unde hanc elicit conclusionem: *Quum itaque Hebræo-Chaldæi in Ægypto Serapidis cultu imbuti, Serapis nomen frequenter ingeminari audirent, & ipsi idola ejus una cum nomine in Chaldæam adducentes, id sibi proprium fecerunt, eas imagines quas Ægyptii* Serapes *illi* תרפים Theraphis *appellarunt, quæ vox postmodum penitus juris Hebraici facta,* ם *finali ob similitudinem in* ▭ *mutato pro* Theraphis Theraphim *dicta, tandem inter reliquas Hebræorum voces adnumerata est.* Sic ille.

VII. Sed multa sunt quæ arguant in tam confidenti assertione nihil esse solidi & certi. Primo enim quod ambagibus opus est, ut ex *Sorapis* (ita quippe pronunciabant Ægyptii) *Serapis*, inde a Ghaldæo-Hebræis *Theraphis*, denique *Theraphim* cudatur? Etiamsi *Chaldæis* familiare fuerit *Schin* aut *Tsade* vel *Samech* in *Tau* mutare; non tamen *Hebræis*, quorum sermo in *Abrahami* familia viguit. Sed fac Chaldaice locutos esse eos *Abrami* domesticos quos *Theraphim* ex Ægypto in Chaldæam invexisse fingit; quam tandem caussam dicet, cur *Hebræi* suæ civitatis jure vocem eam donantes Barbarum illud *Chaldæorum Thau*, non iterum in *Schin* mutaverint, quum suæ non minus quam *Ægyptiacæ* linguæ genius id postulare videretur. Præsertim quando *Samech* finale, cujus pronunciatio dura iis aut gravis nequaquam erat, in *Mem* sine ulla necessitate transformabant.

VIII. Deinde, si soni aliquam similitudinem demas, quid τοῖς *Theraphim* cum *Serapide* admodum commune est? *Sorapis*, auctore *Nymphodoro*, & suffragante *Kirchero*, *cistam bovis* significat. Σὼρ *cistam*, Ἄπ *bovem* Ægyptiis notat. Unde non displicet ipsi *Varronis*, *Plutarchi*, *Luciani* aliorumque opinio, qui *Serapidem* ab *Arca Bovinam speciem referente*, in quam *Osiris* post mortem conjectus, & ab *Iside* cultus sit, sic appellatum volunt. Quid hæc ad *Theraphim*, quales *Labanus* & Israëlitæ habuerunt? Porro qualiscunque apud Ægyptios *Serapidis* fuerit figura, num *Theraphim* in *Serapidis* honorem cultos a *Chaldæis Hebræisque* fuisse ulla rationis specie probare *Kircherus* potest?

Syntag. III. cap. V.

IX. Sed quidquid hujus argumenti est plane concidit, si ne apud ipsos quidem Ægyptios tanta *Serapidis antiquitas* certa atque explorata sit. Sane *Herodotus*, cui de Ægyptiorum diis tam multa debemus, *Serapidis* ne nomen quidem habet; neque quisquam alius ante *Alexandri* tempora. Imaginem ejus a *Sinopensibus* pro munere missam esse ad *Ptolomæum Philadelphum*, qui eos fame laborantes, misso ex Ægypto frumento, demeritus est, aliorum fide *Clemens Alexandrinus* narrat. Quæ si vera sunt, ante ea tempora ignotus Ægyptiis *Serapis* fuit. *Tacitus* ad antiquiorem *Philadelpho Ptolomæum Lagum* refert. Digna sunt judicioſissimi Historicorum verba quæ hic exhibeantur. *Origo Dei*, inquit, *nondum nostris auctoribus celebrata. Ægyptiorum antistites sic memorant. Ptolomæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit, quum Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaque*

Prorept. p. 31.

Hist. lib. IV.

&

& religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio & majore quam humana ſpecie juvenem, qui moneret ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: lætum id regno, magnamque & inclytam ſedem fore quæ excepiſſet. Simul viſum eundem juvenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolomæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus apertit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Athenienſem e gente Eumolpidarum, quem ut antiſtitem cæremoniarum Eleuſi exciverat, quænam illa ſuperſtitio, quod numen interrogat. Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis. Cætera *Taciti* prolixiora ſunt, neque ad noſtrum valde inſtitutum. Summa huc redit: *Ptolomæus* iterata denunciatione excitatus legatos & dona *Scydrothemiti* regi (qui tunc Sinopenſibus imperabat) expediri jubet. Is minis adverſantis populi territus contatur. Atque interim triennio exacto, *Ptolomæus* non ſtudium, non preces omittere. Tum minax facies *Scydrothemidi* offertur, ne deſtinata Deo ultra moraretur. Vulgus tamen adverſari regem, invidere Ægypto, ſibi metuere, templumque circumſedere. *Major hinc fama tradidit, Deum ipſum appulſas litori naveis ſponte conſcendiſſe. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis exſtructum, loco cui nomen Racotis. Fuerat illic ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum. Hæc de origine & advectu Dei celeberrima.*

X. In quam *Taciti* narrationem hæc obſervo. I. Eam non *celeberrimam* duntaxat, ſed & ab ipſis *Ægyptiorum antiſtitibus* eſſe profectam, quos tamen antiquitatum ſuarum magnificos fuiſſe oſtentatores, in confeſſo eſt. II. *Serapin* non fuiſſe Ægyptiorum *Deum patrium*, ſed ut Attici dicunt ἐπιδητόν, ſive *inquilinum*, *Ponto* accitum. III. Idque tam recens, ut tempore *Ptolomæi Lagidæ* ignotum ipſis Ægyptiorum ſacerdotibus fuerit *Serapidis* & numen & nomen; quippe qui ſe *Ponti & externorum parum gnaros* regi fatebantur: quum tamen mos iis eſſet talia intelligere. IV. Tam obſcuram ejus numinis famam fuiſſe apud vicinas gentes, etiam curioſiſſimas, ut qui eruditionis nomine inclyti *cærimoniarumque antiſtites erant*, qualis *Timotheus* ille *Athenienſis*, nihil de eo reſciverint, niſi quæſitis demum iis qui in Pontum meaſſent. Quæ invictum ſuppeditant argumentum, non poſſe illos toto oriente celebratiſſimos & veterrimos *Theraphim*, ab ignobilibus & recentibus Ægyptiis *Serapidibus* deduci.

XI. Non diſſimulo, ultima *Taciti* verba, modo a nobis laudata, id præ ſe ferre, quaſi priuſquam Deus ille *Sinope* adveheretur, jam *Alexandriæ ſacellum* fuerit *Serapidi atque Iſidi* ANTIQUITUS *ſacratum*: unde colligit Magnus *Voſſius*, non debere *Alexandrinos Sinopenſibus* ſuum *Serapidem*. Sed recte attendenti palam eſt in mendo cubare iſtam pericopam: niſi quis animum inducat tam inepte atque abſurde acutiſſimum ſcriptorem

De Idol. Libr. I. cap. XXIX.

rem in brevi hiſtoriola ſibi ipſi obloqui. Si enim antiquitus ibi *Serapidis* ſacellum fuerit, qui pote eſt ut Ægyptii ſacerdotes quale numen *Serapis* eſſet ignoraverint? Unde conjicio pro *Serapidis*, *Apidis* vocem ſubſtituendam eſſe. Emendationi huic favet id quod *Horus* apud *Macrobium* diſputat: *Ægyptii*, inquit, *neque* Saturnum, *nec ipſum* Serapin *receperant in arcana templorum, uſque ad Alexandri Macedonis occaſum. Poſt quem tyrannide Ptolomæorum preſſi, hos quoque Deos in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur, coacti ſunt. Ita tamen Imperio paruerunt, ut non omnino religionis ſuæ obſervata confunderent* -- Et poſt alia. *Nullum itaque Ægypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut* Serapis *fanum recepit.*

Satur. lib 1. cap. VII.

XII. Sed quidquid de *Serapide* ſit, ſive ille recens & adventitius, quod *Bochartus* contendit, ſive antiquus & patrius Ægyptiis Deus ſit, quod *Voſſius* pugnat; longe credibilius eſt, *Theraphim Chaldæum* uti numen ita & nomen eſſe quam *Ægyptiacum*. Neque grave nobis eſſe debet ſi poſt tot ſeculorum decurſum peregrinæ vocis originem ignoremus. Mihi certe tanti non eſt ut ob eam vadimonium deſerere velim. Si conjecturis ſtandum, non video cui cedere debeat illa Doctiſſimi Viri *Ludovici de Dieu*. *Conſtat*, inquit, *ex Gen.* XXXI. 19. *imagines* תרפים *e Syria ortum ducere. Videntur autem ex hoc loco; & ex* 1. Sam. XIX. 13. *fuiſſe Dii* Penates, *qui ad tuendam amplificandamque rem doſteſticam colerentur. Hoc ſenſu referri poſſet ad Arabicum* תרף uberem & affluentem reddidit. *Quam ſignificationem in lingua Æthiopica habet, ubi ſignificat* reſtare; reliquum eſſe, Matth. XIV. 20. *inde* תרף לב, *abundantia cordis*. Mat. XII. 34. *Hinc forte* תרפים, *Dii qui rem familiarem abundare faciunt*. Hæc *Ludovicus de Dieu*. Quæ ita intelligenda eſſe arbitror, ut crediderit Vir Doctiſſimus in *Syriaca* olim lingua fuiſſe vocem *Arabicæ* illi non ſono tantum ſed & ſignificatione reſpondentem, quæ tamen ſignificatio *Arabicæ* & vulgatior & diuturnior fuerit. Sed fortaſſe de *Origine* τῶν *Theraphim* plus ſatis.

CAP. IV.

In Doctrina de Via ſalutis ac ſummo Numine pugnam potius quam convenientiam Ægyptios inter & Hebræos eſſe: totamque Ægyptiorum Theologiam meris conſtare ineptiis.

I. *In Ægyptiorum Hebræorumque dogmatibus multa ut ſimilia laudari quæ pugnantia ſint.* II. *Viam ad veram Felicitatem Ægyptii prorſus ignorarunt, nedum ut primi ſciverint.* III. *Phraſin autem iſtam Græci non minus quam Ægyptii uſurparunt.* IV. *Imo & Romani.* V. *Omnis Ægyptiorum de Beatitudine philoſophatio, ſecundum Auguſtinum, Moſe recentior eſt.* VI. *Ne ſpecies quidem convenientiæ inter Ægyptiorum Hebræorumque doctrinam de*

de ſummo Numine eſt. VII. *Dii medioxumi apud Romanos alii ſunt atque* Μεσίται *Græcorum.* VIII. *Ægyptii, prorſus ut cæteri Gentiles, geminos Deos habuerunt, alios Cœleſtes & immortales, alios Terreſtres & Mortales.* IX. *Interdicta Ægyptiorum & Hebræorum de cultu extraneo præter voces nihil habent ſimile.* X. *Patriam religionem tueri & Græci juſſerunt.* XI. *Et Romani.* XII. *Genteſque etiam Barbaræ.* XIII. *Plutarcho Ægyptiorum religioſa ſcita laudanti adverſatur gentium fere omnium præjudicium.* XIV. *Ipſe Plutarchus fatetur, feciſſe eos religionem ſuam ridiculam, & ad Atheiſmum ſuadendum comparatam.* XV. *Quæ non ſolius plebis, ſed publica populi veſania fuit.* XVI. *Fœda & pudenda ſuperſtitionum.* XVII. *Imprimis circa hircum Mendeſium.* XVIII. *Quæ nullo Symbolorum aut Ænigmatum colore excuſes.* XIX. *Hoc enim recentius commentum eſt.* XX. *Neque altius exſurgunt iſta Symbola quam ad rerum naturalium elucidationem.* XXI. *In qua re a Græcorum fabulis plurimum ſuperantur.* XXII. *Plutarchus Ægyptios non ex vero, ſed ex ſuo ingenio repræſentat.* XXIII. *Ipſum Knephi Hieroglyphicum Mundi hujus figura eſt.*

I AD ALTERUM nunc tractationis ſuſceptæ CAPUT tranſeamus, oſtenſuri *in dogmatibus, inſtitutis ac ritibus a Deo approbatis tantam re ipſa convenientiam non eſſe, quanta eſt ex doctiſſimorum iſtorum virorum opinione;* multaque ut *ſimilia* prædicari, quæ vel *diſſimilia* admodum, vel adverſis etiam frontibus *pugnantia* ſint.

II. Atque ut ab eo ordiamur quod in religione omni præcipuum eſt, nimirum VIÆ illius monſtratio qua AD VERAM FELICITATEM numineſque beatum commercium contendatur; non video profecto quid ſimile hic *Ægyptiorum* doctrina cum *Hebræorum* fide habeat. Si enim *generale* illud *felicitatis* conſequendæ ſtudium ſpectatur, nulla unquam exſtitit tam abſurda ſuperſtitio quæ non id fuerit profeſſa. Sin *veræ felicitatis* definitionem intelligas, monſtrationemque viæ qua ea obtineatur; nemo Chriſtianæ aſſecla fidei dubitare poteſt quin mentitus ſit *Apollo*, quum priſcis eam *Ægyptiis* cognitam agnitamque aſſeruit. Certe via qua ad felicitatem graſſari *Iſraëlitæ* juſſi ſunt, *Ægyptiorum* viis directe opponitur. Lev. XVIII. 3. Ezech. XX. 7. XXIII. 27. Confer. lib. I. cap. II. §. 3.

III. Suſpicor allubuiſe Nobiliſſimo *Marshamo* obſervationem eam Criticam, quod ἡ τῶν μαχαίρων ὁδὸς, cujus inventæ laudem *Ægyptiis* adſcribit *Apollo*, phraſi ſaltem cum noſtrorum inſtrumentorum ſermone conveniat, ubi *viam Domini* frequentiſſime dici audias. Cæterum nec illud tanti eſt ut memorari debuerit. *Apollo* enim, ſi modo *Apollinis*, & non otioſi alicujus *Græculi* id carmen eſt, non *Ægyptiacam* ſectatus eſt loquendi conſuetudinem, ſed *Græcam* potius. Certe Græci non minus quam Ægyptii rationem potiendæ beatitudinis *viam ad ſuperos* vocaverunt. Noti ſunt *Diphili* verſus.

Καὶ γὰς καθ' ἁδὴν δύο ἰςίους νοτιζομεν
Μίαν δικαίων, χἀτεραν ἀσεβῶν ὁδὸν.

Prorſuſque mihi videtur *Apollinis* illud oraculum ad *Aſcræi* carminis inſtar confictum eſſe.

------ μαχρὸς δὲ καὶ ὄρθιος ἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον. ἐπὴν δ' ἐις ἄκρον ἱκηαι,
Ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Heſiodus Silium imitatus eſt, qui *Prodici* exemplo Virtutem ita loquentem introducit:

Ardua ſaxoſo perducit ſemita clivo,
Aſpera principio (nec enim mihi fallere mos eſt)
Proſequitur: labor ad nitendum intrare volenti.

Academ. Quæſt. lib. v.

IV. Conſimilis eſt *Ciceronis* ῥῆσις, *Summo enim bono ac fine conſtituto, omnia conſtituta ſunt: inventa eſt* via vitæ, *& ratio omnium officiorum.* Quum ergo *Græcis* pariter *Romaniſque* vulgatiſſima ea phraſis fuerit, in re autem ipſa rite conſtituenda vix ulli Ægyptiis ſtultius aberraverint, quid tandem meruerunt *Ægyptii* ob quam rem in definienda felicitatis ratione & via cum *Hebræis* confligerentur?

De Civi. Dei. lib. XVIII. cap. XXIX.

V. Adde quod omnis ea Ægyptiorum de ſummo Bono philoſophatio, Patriarcharum, atque adeo ipſius Moſis ævo recentior ſit. Certe ſi *Auguſtino* ſtandum, cujus commentationem, non tam ob commentantis auctoritatem quam diſputantis argumenta, libet adſcribere. Ita ergo ille: *Nulla igitur gens de antiquitate ſapientiæ ſuper Patriarchas & Prophetas noſtros, quibus inerat Divina ſapientia, ulla ſe vanitate iniqua jactaverit: quando nec* Ægyptus *invenitur*, QUÆ SOLET FALSO ET INANITER DE SUARUM DOCTRINARUM ANTIQUITATE GLORIARI, *qualicunque ſapientia ſua Patriarcharum noſtrorum temptre præveniſſe ſapientiam. Neque enim quisquam dicere audebit mirabilium diſciplinarum eos peritiſſimos fuiſſe, antequam literas noſſent, id eſt antequam* Iſis *eo veniſſet, eaſque ibi docuiſſet.* Iſis *porro* quod ad illuſtrationem addo ex cap. XXVII.) *Inachi filia fuiſſe proditur, qui primus regnare cœpit* Argivis, *quando* Abrahæ *jam* nepotes *reperiuntur exorti.* Poſt pauca ita pergit Auguſtinus: *Nam quod attinet ad Philoſophiam, quæ ſe docere aliquid profitetur* UNDE FIANT HOMINES BEATI, *circa tempora* Mercurii *quem* Triſmegiſtum *vocaverunt, in illis terris ejuſmodi ſtudia claruerunt: longe quidem ante ſapientes & philoſophos Græciæ, ſed tamen poſt Abraham, & Iſaac & Jacob, & Joſeph, nimirum etiam poſt ipſum Moyſen. Eo quippe tempore quo Moyſes natus eſt, fuiſſe reperitur* Atlas *ille magnus Aſtrologus* Promethëi *frater,* maternus avus Mercurii Majoris, *cujus* nepos *fuit* Triſmegiſtus *ille* Mercurius.

Confer. l. I. cap. II. §. 4.

VI. Haut minus alienum eſt, quod in tam immenſa opinionum de SUMMO NUMINE diſcrepantia quæ Hebræis cum Ægyptiis intercedit aliquam

quam convenientiæ ſpeciem ruſpatus Nobiliſſimus *Marshamus* ſit. Scilicet Ægyptii multos illos Deos ſuos ut *Medioxumos* adhibuerunt, quibus ad *ſummum* illum quaſi deducerentur. Illius *Unius* poteſtatem variis Symbolis adumbraverunt. Et ſicut *Iſraëlitæ* abominantur omnem *cultum extraneum* עבודה זרה, ita & *Ægyptii quidquid parentes non commonſtrarunt.* Denique excuſavit eorum religionem πολυμαθέσατος *Plutarchus* ab imputatis illi abſurditatibus atque ineptiis.

VII. Non libet nunc exagitare quod Deos quos Μεσίτας Græci dixerunt, *Medioxumos Marshamus* appellaverit; neſcio an ex uſu Romano. Illi enim *Medioxumorum Deorum* nomine intellexerunt, qui *Superos* inter & *Inferos* poteſtate ac dignitate *Medii* cenſebantur. *Plautus* in *Ciſtellaria.*

Atque ita me Di Deæque, ſuperi atque Inferi & Medioxumi. Paulo poſt:

Dei me omnes, magni, minutique & patellarii.

id eſt lares, ac ſi qui iis ſimiles, qui patellis colebantur, non pateris. *Gyraldus* de *Diis gentium* ex *Martiano, Lib.* II. *De nuptiis Mercurii & Philolo.* hæc habet: *Latini* Medioximos *vocitarunt, qui quidem omnes minus lucidæ ſplendidæque naturæ, quam illi cœleſtes ſunt: nec tamen ita ſunt corpulenti, ut hominum capiantur obtutu. Servius* aliquanto illuminatius: *Herculem* communem *Deum dixit Poëta, inter Deum atque homines: unde* Medius Fidius *dictus. Aut utriuſque naturæ medium, inter mortalitatem & Divinitatem. Sunt enim numina aliqua tantum cœleſtia, aliqua tantum terreſtria, aliqua media, quos Appulejus* Medioxumos *vocat, hoc eſt, qui ex hominibus Dii fiunt.* Ex quibus palam eſt, quod non officii, ſed naturæ & dignitatis intuitu, Medioxumi vocitati ſint. Non neſcio equidem, ex *Appuleji* mente quaſdam divinas medias poteſtates, *inter mortales cœlicolaſque hinc precum inde donorum vectores* eſſe creditas: ſed nego ob eam rem Medioxumos Deos dictos fuiſſe, & iis qui ita dicebantur id officii fuiſſe proprium. Cæterum tantillæ rei Critica hæc obſervatiuncula eſt, ut ejus, quantumlibet innocuæ, nunc me propemodum pigeat pœniteatque.

Act. II. Scen. I.

Syntag. XV. p. 371.

In VIII. Æneï. p. 519.

VIII. At majoris eſt momenti, quod diſtinctione iſthac propudioſam Ægyptiorum idololatriam quodammodo ſaltem excuſare nobiliſſimus *Marshamus* anniſus ſit. Quod ſi obtineat, nihil eſt in Paganiſmo tam abſurdum, cui patrocinari Gentilium Sapientiores ea ratione non potuerint. Commune enim id omnium fuit κρησφύγετον, quo toties a Chriſtianæ religionis proceribus excuſſi ſunt. Neque quidquam in ſuis de numine opinionibus ſanius cæteris *Ægyptii* habuere. Duplices iis, ut Gentibus pene omnibus, Dii. Alii *cœleſtes* & *æterni*; alii *terreſtres* & *mortales*, a morte autem in Deorum numerum relati. De utriſque agit *Diodorus.* Prius de *Cœleſtibus, Sole, Luna, Spiritu, Igne, Terra, Oceano, Aëre.* Iis expoſitis ad *terreſtres* accedit, his verbis. Περὶ μὲν ὧν τῶν ἐν ὐρανῷ Θεῶν καὶ γίνεσιν ἀιδίον ἐσχηκότων, τοσαῦτα λέγουσιν Αἰγύπτιοι. Ἄλλους δ' ἐκ τούτων ἐπιγείους γενέσθαι φασιν, ὑπάρξαντας μὲν θνητοὺς, διὰ δὲ σύνεσιν καὶ κοινὴν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν τετυχηκότας

τῆς

τῆς ἀθανασίας. ὧν ἐνίους καὶ βασιλεῖς γεγονέναι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. De Diis igitur cœleſtibus & ſempiternum *genus ſortitis, iſta dicunt Ægyptii. At præter eos alios eſſe* terreſtres, *natura quidem* mortales, *ſed propter animi ſolertiam, & beneficentiam erga homines univerſos immortalitatem adeptos. Atque horum etiam aliquos fuiſſe Reges Ægypti.* Hæccine cum Hebræorum Theologia conciliari ullo modo queunt?

IX. Et quid tandem commune habet *Hebræorum* interdictum de *cultu extraneo*, cum interdicto *Ægyptiorum* de cultu *quem majores non tradiderant*, niſi aliquam vocum ſimilitudinem, in ſignificatione tamen diverſiſſima, quin contraria? Nam quem cultum Ægyptii a majoribus traditum habebant, is Hebræis ut qui maxime pro extraneo cenſebatur. Et quem Hebræi ut ſibi a ſummo cœli numine traditum ſuſpiciebant, is Ægyptiis abominationi erat. Adeo ut mutuis interdictis iſtis utrinque religionis commercium & mixtura valide prohibeatur, inſtitutorum autem ſimilitudo neutiquam probetur.

X. Niſi fortaſſis generale illud urgeas de tuenda religione patriâ. At nihil hic eximii *Ægyptus* habuit. Idem apud *Græcos Romanoſque*, atque omnes propemodum gentes, ne *Barbaris* quidem exceptis, ſanctiſſimis legibus cautum fuit. De *Athenienſibus* & *Romanis Servius Maurus*, ad illud *Virgilii:*

Æneid. lib. VIII.

——— *Hanc tanti numinis aram*
Vana ſuperſtitio, veterumque ignara Deorum,
Impoſuit.

Cautum fuerat apud Athenienſes & Romanos, *ne quis novas religiones introduceret: ideo Socrates damnatus eſt Athenis, & Chaldæi & Judæi Urbe expulſi ſunt.* De utriſque ex vero. In *Atticis Legibus* prout eas digeſſit *Petitus*, hæc ordine ſecunda eſt. Θεσμὸς ἀιώνιος τοῖς Ατθίδα νεμομένοις κύριος τὸν ἅπαντα Χρόνον. Θεοὺς τιμᾶν καὶ Ἥρωας ἐγχωρίους ἐν κοινῷ, ἐμπολιτίμοις νόμοις παλαιοῖς. LEX ESTO ANTIQUISSIMA ÆTERNÆQUE AUCTORITATIS IN ATTICA, VENERANDOS ESSE DEOS ATQUE HEROAS PATRIOS ET INDIGENAS PUPLICE SECUNDUM PATRIAS SANCTIONES. Et talis quidem Athenienſium hic calor, ὥστε (*Joſephi* verba ſunt) καὶ ἴσως ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων νόμους φθεγξαμένους περὶ Θεῶν ἀπαραιτήτως κολάζειν, *ut eos qui verbulum modo effarentur prætor leges de Diis receptas ſine ulla venia punirent.*

Lib. II. cont. Appion.

XI. *Romanis* par cura, & ſeveritas. Egregie enim id caverunt, jam ab ipſo urbis natali, *e Lege Romuli.* Ex eoque fonte hauſit *Cicero* eam quam rogat Legem: SEPARATIM NEMO HABESSIT DEOS, NEVE NOVOS: SED NE ADVENAS, NISI PUBLICE ADSCITOS, PRIVATIM COLUNTO. Pulcre apud *Livium Poſthumius* conſul, oratione qua Bacchanalium turpitudines exponit. *Quoties hoc Patrum avorumque ætate negotium eſt magiſtratibus datum ut ſacra externa fieri vetarent? ſacrificulos vateſque foro, circo, urbe*

De leg. lib. II.

Lib. XXXIX.

prohi-

prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æque dissolvendæ religionis esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Observatum etiam a *Dionysio Halicarnasseo* est, quod, licet innumeræ gentes in urbem venerint, quibus omnino necesse fuit colere Deos patrios ritu domestico, *nulla tamen peregrina sacra hæc civitas æmulata sit, ita ut publice ea fuerint recepta. Sed etiam si qua sacra, oraculis ita jubentibus, in rempublicum aliquando introducta sint, suis tamen ritibus cives ea coluere, rejectis omnibus fabulosis superstitionibus,* Exstat præclarum *Mæcenatis* ad *Augustum* monitum. Τὸ μὲν Θεῖον πάντῃ πάντως αὐλός τε σέβε καὶ πάτρια, καὶ ἰὼς ἄλλως τιμᾶν ἀνάγκαζε. Ἰὼς δὲ ξενίζοντας τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν Θεῶν ἕνεκα, ὧν καταφρονήσας κοὐκ ἄλλε ἄν τιν' περιμήσειεν, ἀλλ' ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀνεισφέροντες πολλὰς ἀναπείθουσι ἀλλοτριονομεῖν. Ἑταιρίας καὶ συναγωγοῖσι καὶ συστάσεις ἑταιρίας τε γίνεσθαι, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμφέρει. *Divinum illud numen omni modo, omni tempore, ipse cole juxta leges patrias, & ut alii colant effice. Peregrinarum vero religionum auctores odio & suppliciis prosequere: nec Deûm modo gratia, quos qui contemnit, haut dubie nihil aliud quoque magni faciet; sed propterea etiam quod qui nova numina introducunt, multos ad usum peregrinarum legum pelliciunt: inde conjurationes, coitiones, & conciliabula existunt, res minime unius principatui commodæ.* Paruit Augustus. *Nam peregrinarum cærimoniarum, sicut veteres ac præceptas reverentissime coluit, ita cæteras contemtui habuit.* Dio Cass. lib. LII. Suet. Aug. cap. XCIII.

XII. Et cui non genti idem ferme studium? τὰ πάτρια ἤθη, inquit *Aristoteles*, παρὰ πᾶσι παραβάινειν ἄδικόν ἐστι, *patrios ritus migrare aut violare ubique gentium nefarium habetur.* Quin apud *Sinenses* etiam lex est: *ne qua religio admittatur sine scito Regis, ejusque consilii: qui aliter fecerit, capitale ei sit.* Quæ quum ita sint, palam est frustra in eo quod *omnium* fere *populorum* legibus sancitum comperimus notabilem aliquam *Ægyptiorum* cum *Hebræis* convenientiam quæri. Rheto. ad Alex.

XIII. Magnificis quidem elogiis religiosa Ægyptiorum scita *Plutarchus* prædicat, quasi *nihil a ratione alienum, aut fabulosum, aut a superstitione profectum contineant.* Sed nec sibi ipse satis constat, dum *Herodoto* exprobrat, quod *gravitatem & castitatem Græcanicorum sacrorum superbia & fabulis Ægyptiorum corruperit:* Τῶν Αἰγυπτίων ἀλαζονείαις καὶ μυθολογίαις τὰ σεμνότατα καὶ ἁγιώτατα τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν ἀναλρίπων. & adversatur ei gentium omnium præjudicium, quibus nihil unquam dementius Ægyptiorum superstitionibus visum est. Quæ non *Poëtis* solum deridiculo fuere, sed & *Philosophis* atque *Theologis* antiquis. *Antiphanes* in *Lycone.* Confer. lib. I. cap. II. §. 5.

Καὶ τἀ ἀλλὰ δεινὸς φασίν᾽ εἶναι Αἰγυπτίους.
Εἶναι, τὸ νομίσαι τ᾽ ἰσόθεον τὴν ἔγχελυν.
Πολὺ γὰρ ἐστὶ τιμιωτέρα.
Τῶν μὲν γὰρ εὐξαμένοισιν ἔστ᾽ ἡμῖν τυχεῖν.
Τέτων δὲ δραχμὰς τριάκοντα δώδεκα,
Ἢ πλέον ἀναλώσασιν ὀσφραίνεσθαι μόνον
Οὕτως ἐστ᾽ ἅγιον τελῶς τὸ θηρίον.

Cætera prudentes esse ac intelligentes aiunt
Ægyptios, quod Diis parem Anguillam existument;
Multo namque magis est Diis honoranda,
Precibus enim solis ac votis propitiamus Deos
At anguillas drachmis cum minimum duodecim
Vel pluribus impensis adorari vix licet
Adeo sancta prorsus est hæc bestia.

Infamiam hanc *Thespesioni Gymnosophistarum* principi apud *Philostratum* exprobrat *Apollonius*, de statuis, & imaginibus agens, *lib.* VI. *cap.* IX. Περὶ θεῶν (inquit) ὑμᾶς ἐπηρωτήσομαι πρῶτον. τι μαθόντες, ἄτοπα, καὶ γελοῖα θεῶν εἴδη παραδεδώκατε τοῖς δεῦρο ἀνθρώποις, πλὴν ὀλίγων, ἃ σοφῶς, καὶ θεοειδῶς ἱδρύσαι. τὰ λοιπὰ δ᾽ ὑμῶν ἱερὰ ζώων ἀλόγων, καὶ ἀδόξων, τιμαὶ, μᾶλλον ἢ θεῶν, φαίνονται. *De Diis primum interrogabo, quanam ratione impulsi tam absurdas ridiculasque deorum imagines præter admodum paucas vestris hominibus colendas præbueritis: paucæ namque, admodum paucæ, deorum formæ conspiciuntur, quæ sapientiæ divinitntisque ullum præ se ferunt vestigium; in cæteris vero templis, irrationalium animalium atque infamium potius quam deorum effigies coluntur.* Non ingrata erunt Lectori quæ regerit *Thespesion*, si dictum Authoris locum consulere velit. Apparet autem ex eodem *Philostrato* Ægyptios nullam omnino cultus insani rationem reddere potuisse; utcunque *Kircherus* post elapsas tot annorum centurias, totius Christianismi mysteria in istis deorum monstris se deprehendisse fingat. *Græculis* olim suis exprobravit *Comicus*. Αἰγυπτίους ἀντὶ τῶν πόλιν πεποιήκασιν Ἀθηνῶν. *Ægyptum urbem suam pro Athenis fecerunt.* Nota est *Juvenalis* Satyra:

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat?

Præluserat ei *Cicero*, ubi de *natura Deorum* serio & scite suo modo disse-
Lib. I. rit: *Cum Poëtarum autem errore conjungere licet portenta Magorum*, ÆGYPTIORUMQUE IN EODEM GENERE DEMENTIAM. Unde factum est ut *Romani* non nisi sero, & cum indignatione sapientiorum, Ægyptiaca Sacra in urbem inferri passi sint. *Servius* ad *Virgilii* illud,

Omnigenumque Deum monstra.

Monstra dixit, quia necdum sub Augusto Ægyptiaca sacra Romani receperant. Et
Cap. XCIII. Varro *Alexandrinos Deos Romæ coli indignatur. Augusto* certe, quod *Suetonius*

tonius teſtatur, tanti non fuit *Apis*, *ut in peragranda Ægypto ad eum viſendum paullum de via deflecteret:* addita hac quam *Dio* memorat ratione, Lib. LI.
Θεὸς ἀλλ' οὐχὶ βοῦς προσκυνεῖν ἐιθίσθαι, *Deos ſe, non boves adorare conſuevisſe. Iſidem* in urbem receptam eſſe *Perſius* conqueritur. Lib. II. Elegg. XXXIII.

An tibi non ſatis eſt fuſcis Ægyptus alumnis?
Cur tibi tam longa Roma petita via eſt?

Ejusdem ſacrificulos falſe perſtringit *Suetonius. Mane Iſiaci celatus habitu, inter ſacrificulos vanæ ſuperſtitionis.* *Lampridius* non ſine ſtomacho ac riſu de *Commodo*: *Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet, & Anubim portaret.* Sed & ipſe ea ſacra *Commodus*, ut meruere, deridiculo habuit. Nam inter portandum *capita Iſiacorum graviter obtundebat ore ſimulacri.* Severioribus autem exoſa adeo hæc ſacra fuere, ut aliquoties urbe exacta ſint. *Tertullianus*: *Serapidem, Iſidem, & Harpocratem cum ſuo Cynocephalo, Capitolio prohibitos, id eſt, curia Deorum pulſos, Piſo & Gabinius* coss. *non utique Chriſtiani, everſis etiam aris eorum, abdicaverunt; turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes.* De *Tiberio Suetonius*: *Externas cærimonias, Ægyptiosque ritus compeſcuit: coactis qui ſuperſtitione ea tenebantur religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere:* Domitian. cap. I. Cap. IX. Apolog. cap. VI. Cap. XXXVI.

XIV. Quid multis? *Plutarchus* ipſe, cujus auctoritate tantum tribuit *Marshamus*; ipſe inquam, ille *Plutarchus* non diſſimulat, Ægyptios religionem ſuam ridiculam feciſſe, eamque ita comparaſſe ut aliis in ſuperſtitionem fœdam atque indignam inducendis, vel omni pietati radicitus exſtirpandæ apta ſit. Αἰγυπτίων δὲ οἱ πολλοὶ θεραπεύοντες αὐτὰ τὰ ζῶα, καὶ περιπολοῦντες ὡς θεοὺς, οὐ γέλωτα μόνον οὐδὲ χλευασμὸν καλλωπεπλήκασι τὰς ἱερουργίας. ἀλλὰ τοῦτο τῆς ἀβελτερίας ἐλάχιστον ἐστι κακόν. δόξα δὲ ἐμφύεται δεινὴ, τοὺς μὲν ἀσθενεῖς καὶ ἀκάκους εἰς ἄκραιλον ὑπερειδουσα τὴν δεισιδαιμονίαν, τοῖς δὲ θρασυτέροις καὶ θρασυτέροις εἰς ἀθέους ἐμπίπλουσα καὶ θηριώδεις λογισμούς. *Sed Ægyptiorum plerique colentes ipſa animalia, & tractantes tanquam Deos, non ſannis modo & irriſioni totam pene ſacrorum objecerunt rationem* (*hoc enim a ſtultitia illa malum provenit minimum*) *ſed & vehemens ingeneratur animis opinio, quæ infirmis atque ſimplicibus meram inducit ſuperſtitionem; vehementiores autem atque audaciores ad negandum Deos belluinasque cogitationes propellit.* De Iſide p. 379.

XV. Ne quis vero exiſtimet ſolius hanc fuiſſe *plebeculæ* inſaniam, *populos univerſos* occaſione comeſi piſcis aut occiſi canis, infeſtis armis concurriſſe ab eodem traditum *Plutarcho* eſt: *Noſtra adeo tempeſtate*, inquit, *quum Cynopolitæ piſcem Oxyrinchum ederent, Oxyrinchitæ canes comprehenſos ac mactatos victimæ in morem comederunt: eaque de cauſſa conflato bello, quum ipſæ gravibus ſeſe invicem damnis affecerunt urbes, tum affectæ a Romanis pœnam iis infligentibus fuerunt.* Cui conſona *Diodori Siculi* narratio eſt: *Adeo*, inquit, *animis hominum iſta animalium religio eſt impreſſa, & tam obſtinatum ad ea venerandum quiſque affectum gerit; ut etiam quo tempore Ptolomæus Rex*

nondum a Romanis amicus esset renunciatus, & plebs omne huc studium conferebat, ut ex Italia eo profectos obsequiose coleret, utque nullam eis criminis aut belli ansam præberet ob metum contenderet: Fele tamen a Romano quodam interfecta, populique ad ædes ejus concursu facto, neque proceres a Rege ad deprecandum missi, neque communis Romæ terror, hominem pœnæ eximere valuerit, quamvis citra voluntatem facinus peregisset. Id quod *non auditu perceptum se referre, sed in peregrinatione ad Ægyptum coram vidisse*, Diodorus testatur. Aliud addens, quod *fide majus & fabulis simillimum videri possit. Quum enim fames aliquando Ægyptum premeret, multos ad mutuam inter se carnis humanæ depastionem coactos ferunt; sed nemo quisquam de sacrosanctis animalibus vel degustasse aliquid incusatus est.* Hæc qui perpenderit, isne animum inducet, *Ægyptios* Nomorum suorum *animalia* solummodo pro *Symbolis Divinæ* in res omnes *potestatis* habuisse?

XVI. At quo tandem colore *Plutarchus*, & si cui ab eo stare libeat, non dicam nunc a *superstitione, errore*, aut *absurditate* aliqua, sed ab *amentia, insania, furore* purgabit, quod non solummodo turpissimas bestiarum ac pecudum figuras colerent, *Canicipites, Serpenticipites, Asinicipites, felicipites, accipitricipites*, aliaque sexcenta id genus monstra, quæ in hunc diem ut Gentilis vesaniæ testes intuemur, sed & alia quædam pudenda dictu, tanquam Deos, adorent? *Quod*, ut eleganter iis *Minutius Felix* exprobrat, *non Isidem magis quam ceparum acrimonias metuant? Nec Serapidem magis, quam strepitus per pudenda corporis expressos contremiscant?* Cujus stultæ eos olidæque religionis præter *Minutium* reos peragunt *Origenes, Hieronymus, Cæsarius, Clemens*, aliique.

P. 380.

XVII. Et quid circuitione utimur? Potuitne quidquam monstruosius fingi infamia *Mendesiorum?* qui *Hircum* pro numine colentes excellentissima forma mulieres illius libidini substernere soliti, atque ut prurigæ boni, cessantem lege naturæ bestiam, proh fidem hominum! contra naturam instigare. Nota res est ex *Herodoto*, qui propalam id suo tempore factum tradit, *Pindaro, Strabone, Plutarchi Gryllo, Æliano, Aristide Rhetore*, aliis. Quorum si quis verba desideret, adeat *Bochartum. Hierozo. part.* I. *lib.* II. *cap.* LIII. Hanc suorum irreligiosam religionem defendens *Asclepiades*, in libris Θεολογεμένων, non usque adeo miram videri debere illam ἀθέμιτον μῖξιν dicebat, quum ex tali concubitu ortos maximos viros historiæ testentur. Vide sis *Casaubonum ad Sueton. August. cap.* XCIV. Quæ tandem tam propudiosæ infamiæ *moralis utilisque* caussa? quæ in ea *elegantia* aut *Historica* aut *Naturalis* assignari potest? Dignamne tam insanam religionem existimabimus, quæ a Viro gravi, qualis *Plutarchus* cluet, tam prolixe laudetur? Aut ab homine Christiano & erudito, qualis Nobilissimus *Marshamus* est, cum casta illa, sancta & sapiente Veterum *Hebræorum* disciplina contendatur? Quanto melius *Eusebius?* Τοιαύτη ἡ Αἰγυπτίων

Lib. II. cap. XLVI.

Præpar. lib. II. cap. I.

ἦθος ἀσχήμων ἀθεότης μᾶλλον ἡ θεολογία, πρὸς ἣν καὶ τὸ ἐνίστασθαι ἰσχυρὸν. *Hæc est illa Ægyptiorum Divinitatis omnis ejectio potius quam Theologia, eo usque infamis certe quidem, ut vel eam argumentis impugnare turpe videatur.*

XVIII. At, inquias, *Symbolica* atque *ænigmatica* Ægyptiorum sacra sunt, & arcanis significatibus fœta; quæ quum plerique non intelligerent, hinc factum ut sequius de iis arbitrati sint, Nimirum *vulgus oculis judicat: speculationes arcanas negligit.* Figendus hic nobis aliquantisper pes est; & quanti *Ænigmatica* ista *Theologia* facienda sit, paulo diligentius perpendendum. Et *primo* quidem id mihi ab non iniquis rerum æstimatoribus datum iri spero, non *omnia* in ænigmata & arcanæ scientiæ symbola verti posse; non certe fœda ista, non nefanda ad quorum memoriam animus exhorrescit. Aut si ea quoque in rerum Divinarum species conformata sint, qui potest insignitior numini injuria fieri, quam quod tam nefariis ostentationibus ea notentur, quæ non nisi sanctissime castissimeque haberi par erat? Marsh. p. 58.

XIX. *Deinde*, id quoque notandum, *primam* quam habemus *Ægyptiorum Theologiam* mere *historicam* fuisse, fabulis interpolatam, quarum quum puderet posteros sensim cœperunt *mysticos* iis significatus affingere. Scite hoc argumentum exsecutus *Eusebius* est. Observat ille *Osirin*, *Isin*, aliosque quos præcipua veneratione dignati sunt, homines fuisse bene de republica meritos, quos in grati animi testificationem intulere cœlo. Non dissimulavit id *Philo Biblius*, Græcus ille *Sanchuniathonis* interpres. *Barbarorum antiquissimi* Phœnices *imprimis* & Ægyptii, Θεὸς ἐνόμιζον μεγίστους τοὺς τὰ πρὸς τὴν βιωτικὴν χρείαν εὑρόντας, ἢ καὶ κατά τι εὖ ποιήσαντας τὰ ἔθνη. εὐεργέτας τε τούτους καὶ πολλῶν αἰτίους ἀγαθῶν ἡγούμενοι, ὡς Θεοὺς προσεκύνουν, *in maximorum Deorum loco eos omnes habuerunt, qui res ad vitam agendam necessarias invenissent, quique beneficium aliquod in genus humanum contulissent. Eos nimirum, quos sibi plurimorum auctores bonorum esse persuaderent, divinis affecerunt honoribus.* Præpar. lib. 1. cap. IX.

Neque multa hic argumentatione opus est. ὅγε τοι ἀληθὴς λόγος βοᾷ καὶ κέκραγε, μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιείς, θνητοὺς ἄνδρας μαρτύρων γεγονέναι τοὺς δηλουμένους; *Veritas per se ipsa loquitur, ac prope magna voce clamans, eos de quibus agimus viros quosdam mortales fuisse testatur.* Quin etiam *Plutarchus* in illo opere quod de *Iside* Ægyptiisque Numinibus scriptum reliquit, ultro dataque opera singulorum propriam corporis figuram coloremque declarat, his verbis. Lib. III. cap. III.

Ἱστοροῦσι γὰρ Αἰγύπτιοι τὸν μὲν Ἑρμῆν τῷ σώματι γενέσθαι γαλιάγκωνα, τὸν δὲ Τυφῶνα τῇ χροιᾷ πυρρὸν, λευκόντε τὸν Ἄρεα, καὶ μελάγχρων τὸν Ὄσιριν, ὡς τῇ φύσει γεγονότας ἀνθρώπους. *Narrant*, inquit, *Ægyptii Mercurium brachio breviorem, Typhonem rufum, Martem candidiorem, Osirin denique nigriorem fuisse: quippe qui natura homines exstitissent.* Unde judicioſe infert *Eusebius*, totam θεοποίαν *numinum consecrationem* non nisi mortuorum fuisse; quicquid autem arcanioris Physiologiæ ineſſe creditur, id postea ab hominibus otiosis fuisse confictum.

Ὅτι

Ὥστε ἐκ τούτων ἁπάντων ἁλίσκεσθαι τὴν θαυμασὴν ταύτην καὶ γενναίαν φυσιολογίαν κατ' ὀδὲν ἀληθείας ἡμμένην, ὐδέ τι Θεῖον ἀληθῶς ἐπαγομένην, δεδιασμένην δ', καὶ διεψευσμένην ἐχεσαν τὴν ἔξωθεν σεμνολογίαν, *Ut profecto his omnibus argumentis, egregiam iſtam mirabilemque phyſiologiam, nihil uſquam vel leviter attigiſſe veritatis, nihil quod Divinitatem ſapiat invexiſſe, ſed coactitiam potius & ementitam ſibi honeſtioris explicationis ſpeciem aliunde mendicatam obtendiſſe, manifeſto teneamus.*

XX. Sed ulterius pergamus: Ænigmatica iſta Ægyptiorum Theologia, pro quantumvis ſublimi venditetur, non altius eniſa eſt quam ad rerum *naturalium* & *corporalium* elucidationem. Neque fieri potuit ut ſit aliter. Præter enim *Hiſtoricos* illos Deos non alios agnoſcebant quam *Naturales*, quos Solem, Lunam, reliquaſque ſtellas inerrantes cum elementis eſſe dictabant. Quod *Philo Byblius* ac *Chæremon* impreſſis verbis apud *Euſebium docent* Id autem quum maximi in hanc rem momenti ſit, operæ erit ipſa utriuſque verba exhibere. Et *Philo* quidem, poſtquam dixiſſet, eos *Regum ſuorum nomina univerſi hujus elementis, ac quibusdam eorum quibus Divinitatem ipſi tribuebant, impoſuiſſe*, ita pergit: Φυσικὸς δὲ, ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς λοιποὺς πλανήτας ἀστέρας. καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ τούτοις συναφῆ, Θεοὺς μόνους ἐγίνωσκον; ὡς τ' αὐτοῖς τοὺς μὲν θνητοὺς, τοὺς δὲ ἀθανάτους Θεοὺς εἶναι. *Naturales porro Deos, Solem, Lunam, reliquasque ſtellas inerrantes, cum elementis ac cæteris cum iisdem affinitate conjunctis, ſolos ex omnibus agnoſcebant: ut mortales quidem alios, alios autem immortales haberent.* Illi *Hiſtorici* erant, Hi *Naturales*. *De Chæremone* ita *Porphyrius*: Χαιρήμων μὲν γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι, ὐδ' ἄλλο τι πρὸ τῶν ὁρωμένων κόσμων ἡγοῦνται, ἐν ἀρχῇ λόγων τιθέμενοι τοὺς Αἰγυπτίων, ὐδ' ἄλλους Θεοὺς πλὴν τῶν πλανήτων λεγομένων, καὶ τῶν συμπληρούντων τὸν ζωδιακὸν. καὶ ὅσοι τούτοις παραπλήσιοι. *Eninvero Chæremon ac cæteri, nec aliud quidquam, ante mundos illos qui ſub aſpectum cadunt, fuiſſe arbitrantur; quum eos qui ab Ægyptiis inducuntur ipſo diſputationum ſuarum initio ponant; nec alios agnoſcunt Deos quam qui vulgo errantia ſidera nominantur, quæque Zodiacum implent; adeoque quotquot in eorum vicinia oriuntur.* Unde conſequitur ne arcanam quidem ipſam Ægyptiorum Theologiam præter naturæ corpora ullos in Deorum numero collocaſſe, nedum ut ad ſupremæ alicujus atque incorporeæ mentis reconditas proprietates & perfectiones ſignificandas ſymbola ſua adhibuerint.

Præp. lib. I. cap. IX.

Præpar. lib. III. cap. IV.

XXI. Et in his quoque *naturalibus* adumbrandis figurandiſque infra *Græcanicarum* ſolertiam fabularum longiſſime omnis *Ægyptiorum* Hieroglyphica ſapientia ſubſidet. Unum e multis exemplum demus, unde colligi poſſit, quam craſſa atque inficeta ſint cætera. *Iſidis* ſimulacrum *cornutum* erat: quia videlicet ſymbolum erat *Lunæ*, quæ *corniculata* apparet, unde & *Bos Fœmina* ei ſacra fuit. Caput Deæ, tanquam regio diademate, coronabant *aſpidis* genere quod *Thermuthim* vocant: quod, quia *præſentiſſimum* aſpirat *venenum*, ingentem Deæ *potentiam* arguebat.

Fin-

Fingebatur *navigio* vehi, quia Luna sit *corniculata*, & quando talis est, *navigii* habeat figuram: tum item, quia Luna in *aquas* habeat potestatem; navigio autem per aquas vehamur: quam ob rem & *navigationi Isis* præfecta. Piget cætera prosequi. Quis enim non catharrum sibi fluere sentiat tam frigidis næniis?

XXII. Non nescio *Plutarchum* paullo sapientiores repræsentasse Ægyptios, quam hactenus a nobis in scenam producti sunt. Sed nos eos nativa specie exhibemus. Ille, non nisi personatos, & Græcanica exornatos industria. Quam ejus sive laudem sive fraudem egregie detexit *Vossius*. Scilicet Ægyptii Sacerdotes per *Osiridem* intelligebant, tum *Solem*, tum *Lunam*, tum *Nilum*: per *Typhonem*, tum *Solem*, tum *Mare*: per *Isidem*, tum *Lunam*, tum *Terram*. Ea interpretatio quum non satisfaceret *Plutarcho*, contendenti nihil corporeum & sensus expers pro numine coli posse; operam dedit ut vulgatiorem Ægyptiorum de Diis suis opinionem redderet meliorem. Quare per *Isidem* quidem intelligere jubet *Mundum*; per *Osiridem* autem ac *Typhonem*, *Deos* aut *Dæmones* magnos, quorum virtute rerum natura gubernetur. Cæterum tota ista *Plutarchi* philosophatio *Græcum* potius quam *Ægyptiacum* ingenium redolet. Idem de reliquis judicium esto. Vix enim quicquam de Ægyptiorum sacris novimus nisi quod per Græcorum ad nos devenit manus, qui quum egregii fuerint fingendi & exornandi artifices suis cuncta fucata coloribus in conspectu dant.

De Idol. Libr. 1. cap. v.

XXIII. Ne ea quidem quæ de *Knepho*, per *serpentem* cum *Accipitris capite* repræsentato, olim nobis memorata sunt, ulterius tendere videntur, quam ut *Genium* aliquem, quem ut *Mundi Spiritum* aut animam concipiunt, quæ crassioribus partibus juncta unum iiscum totum constituat, figuraverit. Sane quæ *Eusebius* de *Taauto* ex *Sachuniatone Philonis Byblii* tradit, non cogunt nos sublimiora cogitare. Atque hinc factum esse videtur, ut *visibilem* quoque *mundum*, *serpentis* imagine expresserint: cujus *squamæ stellas*, quibus cœlum interstinctum est; *gravitas terram*; *lævitas* ac *lubricitas*, *aquam*; *pellis* annua *exutio*, *annum* verten*tem* notet. Extant ea apud *Horum Hieroglyphico* II. in hæc verba: Κόσμον βυλόμενοι γράψαι, ὄφιν ζωογραφοῦσι τὴν ἑαυτοῦ ἐσθίοντα οὐράν, ἐστιγμένον φολίσι ποικίλαις. διὰ μὲν τῶν φολίδων ἀινιττόμενοι τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀστέρας. Βαρύτατον δὲ τὸ ζῶον, καθάπερ καὶ ἡ γῆ. λειόταλον δὲ, ὥσπερ ὕδωρ. καθ' ἑκαστον δὲ ἐνιαυτὸν τὸ γῆρας ἀφεὶς ἀποδύεται. Καθ' ὃ δὲ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ ἐνιαυτὸς χρόνος ἐναλλαγὴν ποιούμενος, γεάζει. Τὸ δὲ ὡς τρυφῇ χρῆσθαι τῷ ἑαυτοῦ σώματι, σημαίνει, τὸ πάντα ὅσα ἐκ τῆς Θείας προνοίας ἐν τῷ κόσμῳ γεννᾶται, ταῦτα πάλιν καὶ τὴν μείωσιν εἰς αὐτὸν λαμβάνειν. *Mundum scribere volentes, serpentem pingunt, suam ipsius caudam devorantem, variis interpunctum squamis, per quas mundi astra obscure innuunt. Et gravissimum quidem hoc animal est, quemadmodum terra: & quemadmodum aqua, lubricum quam maxime. Quotannis etiam ut serpens pellem cum senio exuit; haut*

Confer. lib. 1. cap. 11. §. 7.

aliter

aliter annuum tempus mutationem faciens juveniſcit. Quod vero tanquam cibo ſuo utatur corpore, ſignificat quæcunque Divina Providentia in mundo gignuntur, ea demuo diminutione facta in eundem reſolutum iri Quicquid ſit, adeo perplexa, obſcura, atque incerta ſunt, ſæpe etiam inepta, Ægyptiacæ Theologiæ ænigmata; nihil ut inde ſolidi, & in quo operæ pretium ſit, extundi queat. Nam quæ magno molimine in *Oedipo* ſuo *Kircherus* congeſſit, ea prudentiores inania plerumque commenta eſſe hominis ingenio atque otio ſuo abutentis, vident, & rident.

CAP. V.

Perſonarum in Una Deitate Trinitatem Antiquis Ægyptiis cognitam fuiſſe, male ex Mercurio Triſmegiſto arguitur.

I. *Supra Fidem a Kirchero laudatur Mercurius Triſmegiſtus.* II. *Uti & a Franciſco Candalla, & Hannibale Roſſelo.* III. *Nam quæ Mercurio iſti attribuuntur ſcripta ſuppoſititia ſunt.* IV. *Primus Mercurius, qui Moſe antiquior a quibusdam fertur, nullos libros ſcripſit.* V. *Secundi Volumina diverſiſſimi ab iis quæ nunc laudantur argumenti ſunt.* VI. *Hodierni libri Mercuriales νοθεῖας ſunt manifeſti.* VII. *Trinitas, in Ægyptiorum Theologumenis, non Dei, ſed Mundi eſt.* VIII. *Eodemque pertinet Hieroglyphicum circuli alati ac ſerpente fœti.*

Confer. lib. 1. cap. III.

I. FIDEM autem omnem ſuperant, quæ de TRINITATIS in Una Deitate myſterio priſcis *Ægyptiis* cognito idem *Kircherus* ſtatuit. Scilicet *Mercurius* aliquis, qui quod de Trinitate locutus ſit, ob eam rem, *Suida* teſte Τρισμέγιστος, ſive *Ter Maximus* dictus eſt, *Abrahami* σύγχρονος, ab antiquiſſimis, quibuſcum vixit, Patriarchis edoctus, libros complures de Divinarum rerum contemplatione literis Hieroglyphicis deſcripſit. Ex iis in Græcam linguam tranſlati quos hodienum habemus *Poimander* & *Adlocuta ad Aſclepium*: in quibus priſcæ religionis ruinam, novæ fidei ortum, adventum Chriſti, univerſale judicium, reſurrectionem in fine ſeculi, beatorum gloriam, &, de quo nunc agimus, Perſonarum in individua Deitatis Unitate Trinitatem, apertis verbis oſtenderit, Ægyptiiſque tradiderit.

II. Mirum eſt quantopere hæc extollat *Franciſcus Fluſſus Candalla*, qui *Poimandram* Anno MDLXXIV. Græce ac Latine edidit, & Imperatori *Maximiliano* IV dedicavit. In ea Dedicatione *Mercurium* ſuum Prophetis cæteris ipſique *Moſi* anteponit. *Si exigua ſint hæc*, ita fatur, *& antiquos Divini nutus nuntios nihilo antecellentia, aderunt quam plura, quæ a Moſe, Prophetis, & quibusvis Chriſti patefactionem præcedentibus, ſilentio prætermiſſa ſunt, Mercurio*

curio huic Ter Maximo patefacta. Qualia sunt, de Triade summa Uno Deo sermo: Divinum insuper Verbum, Patris Filium: ac a Patre & Verbo Spiritum ignis, & Spiritus Deum, prolatum, cunctorum operatorem fuisse: Verbum autem unum hominem, Divino nutu regenerandorum hominum ἐνέργειαν *exstitisse: ab hoc insuper regenerandi solo effectu salutem pendere. Cratere item Spiritu Sancto referto sacrosanctum aperit Baptisma, &c.* In eundem *Poimandram* prolixis voluminibus commentatus *Hannibal Rosselus* est, in quæ volumina totam Doctrinam Christianam de Deo & Trinitate fusissime congessit, & quidquid præterea Scholasticorum habet περιεργία. Opus illud *Rosseli* editum est *Cracoviæ* Anno MDLXXXV. Deinde iterum *Coloniæ Agrippinæ* Anno MDCXXX. Quod pro summa sua humanitate mecum communicavit clarissimus Vir, MELCHIOR LEIDECKERUS, Collega conjunctissimus.

III. Sed explosa pridem cordatioribus insubida ejusmodi commenta sunt: mirumque est in tanta defæcatioris eruditionis ubertate mortales reperiri, tam lentis edentes maxillis, ut insulsissimæ id genus deliciæ iis allubescant. Non vacat nobis, neque prolubium est *Iliada* post *Homerum* scribere: ea solummodo pro instituti nostri ratione breviter annotanda sunt, quæ *Hermeticæ* illius doctrinæ placita ὑποβολιμαῖα esse evincant.

IV. Et primo quidem illud a Doctissimis Viris observatum est, *Antiquissimum* illum *Mercurium*, qui in Africani *Dynastia* Ἀθώτης dicitur, filius *Menios* primi Ægyptiorum Regis, quemque *Ægyptii* vocant Θωὺθ, *Alexandrini* Θώθ *Græci* Ἑρμῆν, nullos *libros* scripsisse, sed *stelas* solum aliquas, sive *columnas*, exarasse sacra dialecto: quæ, *Pausania* teste, in antris conditæ sunt subterraneis apud *Thebas*, trans Nilum, non procul a sonante *Memnonis* statua: in loco quem τὰς Σύριγγας nuncupant. Sunt autem *Syringes*, interprete *Ammiano Marcellino, subterranei quidam & fluxuosi secessus; quos, ut fertur, periti rituum vetustorum (adventare diluvium præscii, metuentesque ne cærimoniarum obliteraretur memoria) penitus operosis digestos fodinis per loca diversa struxerunt: & excisis parietibus, volucrum ferarumque genera multa sculpserunt, & animalium species innumeras, quas Hieroglyphicas literas appellarunt.* Ex iis *secundus Mercurius*, *Mose* recentior, libros suos consarcinasse dicitur. *Manethos*, apud *Syncellum*, ad *Ptolomæum Philadelphum* scripsisse fertur περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ βιβλίων, *de Interpretatione librorum Mercurii secundi.* Ex *stelis*, inquit, *positis* ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ, pro quo *Valesius* legi mavult, Συριγγικῇ γῇ, *& exaratis sacra dialecto, & Hierographicis literis a Toth, qui est Mercurius Primus, Secundus Mercurius, Agathodæmonis filius, Tati pater, Libros traduxit, quos in templorum Ægypti adytis reposuit.* Ex iis sua *Sanchuniaton* in linguam Phœniciam; *Manethos* sua in Græcam transtulit. Unde clarum est, quum nullos unquam libros primus *Mercurius* scripsisse tradatur, eos quos nos habemus perperam illi attribui.

Lib. I. pag. 78.

Lib. XXXI.

V. Imo ne *ſecundi* quidem *Mercurii* ſunt. Sicut enim *primus Mercurius ſtelas* Deorum ſtemmata præcepit continere,& Deorum regna ad modum magnæ ἀποκαταστάσεως excogitavit: ita eadem iiſque ſimilia ἐν τοῖς Γενικοῖς Ἑρμῆ *in libris Genealogicis Mercurii Secundi*, καὶ ταῖς Κυρανίσι βίβλοις φέρονται, *& in Cyranicis libris feruntur.* Eſt autem ἡ κύρανις βιβλος, *Salmaſio* interprete, *Liber collectaneus.* Breviter Libri Mercuriales *Medicinam*, *Aſtrologiam*, & *Ritus Ægyptiorum* Sacros, id eſt vaniſſimæ ſuperſtitionis choragium docebant: in quibus nihil affine eſt iis quæ tanta verborum pompa odioſe *Kircherus* prædicat. Et quæ *Clementis Alexandrini* tempore ab Ægyptiorum Sacerdotibus *Mercurio* adſcripta ſunt Ἱερατικὰ βίβλια, *Sacerdotales libri*, *numero* XLII. ea quoque diverſi plane argumenti fuere. *Eorum* XXXVI. *omnem Ægyptiorum philoſophiam continebant, Hieroglyphica*, *Coſmographiam*, *Geographiam*, *ordinem Solis*, *Lunæ*, *& quinque planetarum*, *Chorographiam Ægypti*, *ac deſcriptionem Nili*, *& omnis ſacri apparatus*, *locorumque ſacrorum cum ſua dimenſione*, *& quidquid in ſacris utile. Reliqui* VI *Libri de Medicina erant*, *quibus agebatur de fabrica corporis humani, de morbis*, *de medicamentis*, *ac particulatim de oculorum Medicina, deque morbis mulierum.* Quis eos libros ex quorum præſcripto ſacrificuli omnem idololatriæ ſuæ apparatum concinnabant, ab eo profectos eſſe credet, qui *conclamatam*, ut *Kircherus* ait, *idololatriæ confuſionem miſertus*, *& Divinora dogmata a Patriarchis edoctus, ea ſacerdotibus ac ſapientibus viris tradidit?* Adeone frontem aut judicium de rebus periiſſe, ut quis *ſtercora* ejuſmodi (ita ſacræ noſtræ literæ loquuntur) aut aliquid iis involutum, pro nova ac meliori Theoſophia venditare auſit?

Strom. lib. VI. p. 456.

VI. Denique *nullius Mercurii* ea ſunt, ex quibus ſua de *Unitate* & *Trinitate* deſcripſit *Kircherus.* Genuini enim libri Mercuriales, ſi qui fuerunt unquam, dudum perierunt; dudum etiam obtruſi hominibus ſuppoſititii ſunt. Quum omnes ſcientiæ atque diſciplinæ ab inventione *Mercurii* Ægyptii crederentur profectæ, certatim omnes fere ſcriptores cunctarum ſcientiarum, aut gloriam illius celebrarunt, aut de nomine illius ſuis ſcriptis gratiam & gloriam quæſiverunt. Qui *Galeni* temporibus de re Medica *Mercurii* nomine circumferebantur libri, de iis hoc exſtat ſapientiſſimi Viri judicium: ἔνδηλον ὅτι λῆρός ἐισι καὶ πλάσματα τῦ συνθέτου, *manifeſtum eſt nugas eſſe*, *& figmenta ejus qui librum compoſuit.* Et profecto *Poimander* ille tam evidentia νοθείας indicia habet, ut pro genuino agnoſci non poſſit, niſi ab eo qui data opera falli vult, aut fallere. Præſertim poſtquam *Caſaubonus* λευκοῖς ἐλίγχοις *candidis redargutionibus* oſtendit, non *Ægyptiorum* eo libro doctrinam contineri, ſed partim *Græcam*, ex *Platonis* & *Platonicorum* libris, & quidem perſæpe ipſis eorum verbis, depromtam; partim *Chriſtianam*, e libris ſacris petitam. Num credere fas eſt, caſcum illum Ægyptium, *Moſe* antiquiorem, agnoviſſe λόγον υἱὸν Θεῦ, eam-

eamque phrasin *Johanni* nostro dictasse? Neque ignoravisse, quam sacræ literæ ignorant, ὁμοούσιον vocem? Et *Baptismi* meminisse, & παλιγγενεσίας, multarumque formularum, quæ Christianis cœtibus propriæ sunt? Piget plura referre, quibus impostor ille, velut forex, suo se prodit indicio. Videatur ipse *Casaubonus*. Id unum addam, si novæ fidei ortus, & adventus Christi, futurum judicium, & mortuorum resurrectio, beatorum gloria, Ægyptiis per *Mercurium* tam apertis verbis declarata sunt; quid præcipui præ cæteris gentibus habuerunt Israëlitæ, quorum prophetæ non nisi per ænigmata de rebus tam abstrusis locuti sunt? Quid est quod Paulus ea nuncupet, *Sapientiam Dei in mysterio, occultam illam, quam nemo principum hujus seculi cognovit, quam nec oculus vidit, nec audivit auris, nec in mentem hominis venit.* 1, Cor. II. 7. 8. 9. *mysterium* denique *quod a temporibus secularibus tacitum fuit?* Rom. XVI: 25. Quum ergo quæ de *Trinitate* Ægyptiis cognita fuisse jactantur ex *Hermeticis* solum desumpta sint libris; *Hermetici* autem illi qui dicuntur libri a quovis alio potius quam ab *Ægyptiaco* illo *Mercurio* conscripti sint; planum est gratis tam absconditam arcanorum sapientiam maledictæ genti attribui. Exerc. I. Ad Appar. Num. X.

VII. Non nego tamen in Ægyptiorum Theologumenis *Trinitatis* alicujus mentionem fieri; sed ea mente, quæ confirmet id quod supra jecimus, non aliud ab ipsis Numen fuisse agnitum quam *Mundum* cum suis partibus. *Plutarchum* audiamus eorum sensa exponentem. Ἡ κρείττων καὶ Θειοτέρα φύσις ἐκ τριῶν ἐστι, τοῦ Νοητοῦ, καὶ τῆς Ὕλης, καὶ τοῦ ἐκ τούτων ὃν κόσμον Ἕλληνες ὀνομάζουσιν. ὁ μὲν οὖν Πλάτων τὸ μὲν νοητὸν, καὶ ἰδέαν, καὶ παράδειγμα, καὶ πατέρα. τὴν δὲ ὕλην, καὶ μητέρα, καὶ τιθήνην, ἕδραν τε καὶ χώραν γενέσεως. τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν, ἔγγονον καὶ γένεσιν ὀνομάζειν ἔωθεν. *Præstantior ac Divinior natura* e tribus *constat, eo* quod mente cernimus, & Materia, & *quod ex his compositum* Mundus *dicitur. Ac Plato quidem primum illud* Ideam, Exemplar, Patremque *nominat: Materiam* Matris, Nutricis, Sedis, & regionis ortuum capacis *vocabulo notat; quod ex utroque constat*, prolem ortumque *nominare assolet.* Hinc tres eos *triangulo* comparat *Plutarchus. Intelligendum autem est, linea ad rectum angulum alteri insistente marem, basi fœminam, subtendente prolem utriusque repræsentari: & Osirin esse principium, Isidem receptaculum, Ortum effectum.* Hæc est ea Deitatis quam Ægyptii cognovere Trinitas: digna scilicet quæ cum nostræ fidei mysteriis comparetur.

VIII. Laudat quidem *Kircherus* ut *Hieroglyphicum Trinitatis Symbolum, circulum alatum & serpente fœtum.* Sed symbolum illud longe subtilius quam par est interpretatur. Simplicius multo, & convenientius cum Ægyptiorum hypothesibus *Philo Byblius* apud *Eusebium.* Ἔτι μὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐννοίας τὸν κόσμον γράφοντες, περιφερῆ κύκλον ὄφεσιδῆ καὶ πυρωπὸν χαράσσουσι, καὶ μέσον τέλαμένον, καὶ ὄφιν ἱερακόμορφον. Καὶ ἔστι τὸ πᾶν Præpar. lib. I. cap. X. sub. fin.

τὸ πᾶν σχῆμα ὡς τὸ πᾶς ἡμῖν Θῆτα. Τὸν μὲν κύκλον κόσμον μηνύοντες, τὸν δὲ μέσον ὄφιν συνεκτικὸν τούτου ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες. *Cæterum Ægyptii* mundum *eodem consilio depingentes, rotundum circulum aëreo colore, flammisque sparsum exprimunt; cujus in medio Serpens extensus accipitris forma collocatur. At tota quidem figura Græco Θ persimilis est: ita nimirum ut Circulo mundum exhibeant, Serpente autem medio illum utrimque conjungente Bonum Dæmonem significent.* Quid hoc ad eam quam Christiana profitetur fides personarum in Deo Trinitatem? Sed de his fortasse plus satis.

CAP. VI.

Fratrum cum sororibus Matrimonia, & Scortationem, quæ licita esse Ægyptii dictabant, etiam ante legem scriptam illicita fuisse: Ægyptiosque de Furto perquam singularia instituta habuisse.

I. *Nimiis præconiis moralem Ægyptiorum disciplinam a Diodoro laudatam esse eleganter ostendit Jacobus Cappellus.* II. *Præter communem aliorum hominum consuetudinem fratres sororibus jungunt Ægyptii.* III. *Quod merito a Philone reprehensum.* IV. *Marshamus usque ad legem datam Sororis Germanæ matrimonium licitum fuisse contendit.* V. *At perperam.* VI. *Non est certum an Sara soror germana Abrahami fuerit.* VII. *Neque tutum est ex unico facto elicere jus commune.* VIII. *Moratioribus gentibus ea conjugia pro illegitimis habita sunt.* IX. *Ante legem Hebræis innuptis licitum fuisse corporis sui copiam pro lubitu facere Marshamus pugnat.* X. *Et, cum aliis suæ gentis, Maimonides.* XI. *At repugnat primæva conjugii institutio.* XII. *Et corporis animique, quam semper exegit Deus, Sanctimonia.* XIII. *Natura etiam & recta ratio.* XIV. *Quod pro parte vidit Maimonides.* XV. *Ante legem propudiosum scorti nomen fuit.* XVI. *Ipsa Judæ ac Thamaris historia huc ducit.* XVII. *Qui nimium hic sibi permiserunt gentiles, juste a Deo in reprobum traditi sunt sensum.* XVIII. *Grotius laudatus.* XIX. *Furta apud Ægyptios fuere licita.* XX. *Quin imo peculiari lege tantum non approbata.* XXI. *Cujus legis capita distincte exponuntur.*

I. AD alia nunc properat animus: atque ea quidem quæ MORALEM ÆGYPTIORUM DISCIPLINAM concernunt. De qua præclara sane *Diodorus Siculus* edisserit. Attamen quid de iis arbitrari debeat cordatus veræ antiquitatis æstimator, non tam meis quam *Jacobi Cappelli* verbis exponere lubet, quibus efficaciora atque elegantiora invenire desperavi. Is ergo ad annum Mundi 1931. ita loquitur: *Cæterum præclaræ*

Confer. lib. 1. cap. v.

Histo. Sacr. & Exot. p. 47.

præclaræ illæ leges quas majoribus ſuis affingunt Ægyptii *apud* Diodorum, *ſimiles ſunt* Cyropædiæ Xenophontis, *qui docet, non qualis fuerit, ſed qualis eſſe debuerit* Cyrus; *ut talis evaderet* Cyrus *minor, qualem deſcribebat atavum ejus* Cyrum *majorem. Videre mihi videor* Memphitæ *labellum digito comprimentis gravitatem in hæc fere verba erumpentem*: Non eſt, *Diodore*, quod de majoribus noſtris ex præſenti rerum ſtatu judicium facias. Quingenteſimus fere agitur annus, ex quo nobis imperant alienigenæ, *Macedones, Perſæ.* Poſtquam *Tigris Nilum* influxit, *Ægypti* mores inquinarunt *Perſicæ* deliciæ, dein *Græcæ.* Olim, quum ſuis moribus viveret *Ægyptus*, & ab indigenis regeretur, provinciarum omnium felicitatem multis paraſangis præcurrebat. Beatis illis ac vere aureis ſeculis non regum arbitria pro legibus erant, ſed ſola legum præſcripta regibus placebant. *Atque ita* φοιμιάσας Memphita *pridem oblivione ſepultorum regum ritus, leges, res geſtas pro arbitrio deſcribebat. Et* Diodorus *quidem* Bibliothecam *ſuam inſtructurus ea ſeligebat, quæ putabat vero ſimillima. Sed ut* Herodoto, *ſic* Diodoro *ſæpe os oblitum non eſt dubium. Enimvero potuit impune* Chemnis *totos viginti annos triginta ſex hominum myriadas vexare, ut unum vanitatis vaniſſimæ cippum erigeret. Non licuit illi turdum guſtare, non leporem, non ullam aliam carnem præter vitulinam aut anſerinam: fas illi non fuit, niſi præſcripto die & hora uxorem attingere. Ita ſolent homines præſentia faſtidire; vetera falſis, inutilibus, ineptis præconiis amplificare. Atque hæc a nobis*, ſic concludit terſiſſimus ſcriptor, *non carpendi ſtudio notantur, ſed ne cui fucum faciant Ægyptiacæ næniæ, quum hiſtoriæ ſacræ adverſantur; utque memineris tam fallaces eſſe Ægyptios, quam veraces ſunt ſacri Scriptores.*

II. At ſpecialius ea expendamus quæ *Marshamo* annotare libuit. Quorum non pauca talia ſunt, ut Hebræorum Ægyptiorumque inſtituta, quantalibet arte ea in gratiam redigere conetur, adverſis tamen ſibi frontibus incurrant. Hebræorum Leges de ILLICITO CONCUBITU Ægyptiorum conſuetudinibus adverſiſſimas fuiſſe, non fatetur ſolum *Marshamus*, ſed & probat. Et ſane res ipſa clamat. Nam ſeorſim a cæteris gentibus fere omnibus inceſtuoſa *fratrum* cum *ſororibus* tam *Uterinis*, etiam *Gemellis*, quam *Germanis* conjugia, licita ſibi, aut laudabilia etiam Ægyptii exiſtimarunt. Non temere dixi, ſeorſim eos hac in re a cæteris gentibus ſenſiſſe: quod & *Diodorus* annotavit. Νομοθετῆσαι δέ φασι τοὺς Αἰγυπτίους, παρὰ τὸ κοινὸν ἦθος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, γαμεῖν ἀδελφάς, διὰ τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις τῆς Ἴσιδος ἐπίτευγμα. ταύτην γὰρ συνοικήσασαν Ὀσιρίδι ἀδελφῷ. *Lege etiam Ægyptiis ſtatutum fuit, ut* PRÆTER COMMUNEM ALIORUM HOMINUM MOREM *cum Sororibus matrimonium ineatur, quod Iſidi apud ipſos feliciter id ſucceſſiſſet. Hæc enim Oſiridi germano nupſit.*

Confer. l. 1. cap. v. §. 7.

Lib. 1.

III. Exſtat pulcherrima *Philonis Judæi* ſuper hac re diſſertatio, in *Libello de Legibus ſpecialibus* ad *ſextum* & *ſeptimum* decalogi *præceptum*:

quam hic exhibere lubet, ſed Latine tantum, quum paullo ſit prolixior. *Deinceps præcipitur*, inquit, *ne Sororem quidem eſſe ducendam. Honeſtum ſane præceptum, atque aptum continentiæ. Quamvis Athenienſis Solon hoc obſervat in Uterinis tantum ſororibus, eodem patre prognatis relinquit liberum. Contra Lacedæmoniorum legislator Uterinis non interdicit comubio, ſed ſolis eodem patre genitis. At Ægyptius ridens, utriusque ſimplicitatem & ſemiperfecta placita, laxavit libidinem, & auxit in corporibus animiſque inſanabile malum intemperantiæ, permiſſa licentia ducendi ſorores, ſive per alterutrum, parentem ſive per utrumque cognatas, majores pariter & minores æqualeſve, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipſo natali ſejunxit, intemperantia vero ſocietate copulavit inſatiabili, & male comparata junctura. Quas leges abominatus Moſes ut alieniſſimas a bene conſtituta republica, & incitantes ad omnem turpitudinem, modis omnibus prohibuit congreſſum cum ſororibus, ſive utrumque ſive alterum tantum parentem communem habentibus.*

IV. Quæ quum præclare a *Philone* obſervata ſint, nulla ex parte excuſandos arbitror Ægyptios, quaſi libertate per jus naturæ conceſſa aliquibus ſaltem ſororum matrimoniis uti potuerint, & interdictio ſororum *juris* duntaxat *poſitivi* fuerit; quod poſt legem demum Moſaicam invaluerit. *Nam*, inquiunt, *etiam poſt multiplicatum genus humanum, uſque ad legem datam, ſoror Germana, paterni tantum ſanguinis, & non Uterina, fratri non erat interdicta, Abraham de Sara, vere, inquit, ſoror mea eſt. Eſt enim filia patris mei, tametſi non ſit filia matris meæ, & facta eſt mihi in uxorem.* Gen. xx. 12.

V. Verum enimvero multo ſatius eſt, arbitrari, interdictum de ſororibus in *jure Naturæ* fundatum eſſe. De *Uterinis* id conſtanter ſciſcunt Hebræi: qui inter ea quæ homini ex jure naturali interdicta docent, quarto loco numerant coitum באחותו מאמו *cum ſorore ex matre ſua.* Neque *Germanæ* diverſam apparet eſſe rationem: quum idem prorſus ſit propinquitatis gradus. Initio quidem neceſſe fuit ut frater ſorori jungeretur, quum aliter multiplicari genus humanum non poſſet; ſed illud *quanto eſt antiquius compellente neceſſitate, tanto poſtea factum eſt damnabilius, religione prohibente*, ut ſignificanter *Auguſtinus.* Prohibuit autem religio, non per legem ſolum Moſaicam, ſed & antea. *Epiphanius:* λοιπὸν οὐκ ἔτι τὰς αὐτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμους ἤγοντο, ἀλλὰ εἰς ἐνομίαν κατέστη, καὶ πρὸ τῆς διὰ Μωυσέως ἐγγράφου νόμου, ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμός. *De cætero non amplius in uxores ſorores ducebant ſuas; ſed juris vim obtinuit de matrimonio lex etiam ante ſcriptam a Moſe Legem.*

De Civi. Dei. lib. xv. cap. xvi. Hæreſ. xxxix.

VI. Non ignoro, diverſum ſentire recentiores juris Hebræorum magiſtros, quorum mentem *Rabbi Salomo* his verbis expreſſit: בת אב מותרת לבן נח שאין אבות לגוי, *Filia Patris jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes non habetur ratio conſanguinitatis paternæ.* Sed quam ſolide,

In Gen. xx. 12.

ſolide, id ipſi viderint. Nam quod allegatur *Abrahami* exemplum, ſufficiens tanti poſtulati argumentum non eſt. Etenim neque de *facto* ſatis conſtat, neque tutum eſt in *uno facto commune jus* fundare. Non ſatis exploratum de *Sara* eſt, quibus ſit orta parentibus. Ex Hebræis qua Veteribus qua Novioribus plurimi magno conſenſu docent, *Saram* eam ipſam fuiſſe, quæ Gen. XI. 29. vocatur *Iiſca*, *Filia Haranis*, *Fratris Abrahæ*. Ita ſane *Joſephus*, & *Paraphraſis Uzielidis*. *Aben Ezra*: קדמונינו אמרו שיסכה היא שרה. *Antiqui noſtri dixerunt Iiſcam eſſe Saram.* Potuitque nihilominus Abrahamus Saram *ſororem* ſuam vocare, & *filiam Patris ſui*, vulgari Hebraiſmo, quum Patris ſui *neptis* eſſet ex *Harane*, quem potuit *Therach Abrahami* pater habere ex uxore alia. Et ſane Scriptura *Saram* vocat כלתו *Nurum ejus*, Terachi. Gen. XI. 39. non *filiam*, quum tamen filia patri propius conjuncta ſit, quam nurus. Tuentur ſententiam hanc maximi nominis Theologi. Ex Veteribus *Auguſtinus*, *Hieronymus contra Helvidium*, *Chryſoſtomus*. Ex Proteſtantibus, *Junius*, *Rivetus*, *Tarnovius*. Ex Pontificiis, *Lyranus*, *Toſtatus*, *Pererius*, *Delrio*, *A Lapide*, *Bonfrerius*, *Genebrardus*, *alii*.

VII. Sed pone, quod tamen incertum eſt, at pone *Saram Abrahamo* ſororem fuiſſe ὁμοπάτριον; numquid ex unico iſthoc facto elicere eſt jus commune? Non habebant id ævi Patres legem ſcriptam: Naturalis autem facile obſoleſcit, niſi a ſcripta adjuvetur. Acceſſit Patriarcharum zelus, non ſemper æque prudens, qui ut alienigenarum nuptias evitarent, maluerunt ex ſua familia etiam propius conjunctas ducere. Neque urgendum nimis eſt, quod non legamus a Deo reprehenſos eſſe talis conjugii auctores. Multa enim hujus generis in priſcis illis toleravit Divina clementia, quæ non approbavit Divina Sanctitas. Atque huc nos ducit *Targum Uzielidis*, qui comma XVII. cap. XX. in *Levitico* in hanc mentem παραφράζει. *Et vir qui concubuerit cum ſorore ſua, filia patris ſui, aut filia matris ſuæ, & contempſit turpitudinem ejus, & ipſa contempſit turpitudinem ipſius, turpitudo eſt.* ארום חסרא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלא עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא *Quoniam miſericordiam quidem feci cum anteceſſoribus, ut repleretur mundus ex illis, antequam data eſſent ſtatuta in mundo: ſed poſtquam ſtatuta promulgata ſunt, quisquis fecerit his ſimilia exterminabuntur mortalitate*, &c. Ubi obſervandum quod eodem loco habeat ſorores ὁμοπατρίας καὶ ὁμομητρίας, & matrimonia iiſcum dicat tolerata duntaxat per Dei miſericordiam, nondum multiplicato ſatis genere humano, nec publicata lege. Ita enim cum Thalmudiſtis exponit id quod in Hebræo eſt חסר הוא, pro quibus verbis ſubſtituunt Helleniſtæ, ἀνοσιός ἐστι. Vulgata, *rem nefariam ſunt operati*, Interpretes alii tantundem. Nec neceſſe fuit ut legem talem priſcis datam exſertis verbis *Moſes* memoraret: quia ſatis habuit hoc tacite indicaſſe, quum gentes extraneas eo nomine damnat.

nat. Levit. XVIII. 24. 25. *Ne polluitote vos ullo horum; quia omnibus hisce pollutæ sunt gentes istæ quas ego dimitto a facie vestra. Nam quia polluta est terra, in ipsius iniquitatem animadverto in ea, evomitque terra habitatores suos.* Conferatur id cum versu 9. ubi interdictum exstat de connubio sororum. Multa talia in lege sunt, quæ non temporis ordine, sed ex occasione dicuntur.

VIII. Fuit sane apud *gentes* moratiores legis hujus & fama & observantia: quemadmodum erudite, pro more suo, notavit *Grotius*. Ex *Diodoro Siculo* modo intelleximus esse κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων, *communem hominum morem ne fratres jungantur sororibus*. *Plato de Legibus octavo* talia conjugia vocat μηδαμῶς ὅσια, καὶ θεομισῆ, *nequaquam sancta, sed Deo invisa*. *Seneca* scripsit: *Matrimonia Deorum jungimus, & ne pie quidem, fratrum scilicet & sororum.* Quæ quum ita sint, non puto tuto a nobis dici posse, quod post multiplicatum genus humanum, usque ad Legem datam, matrimonia fratrum cum sororibus non uterinis Divino jure licita fuerint.

De Jure Belli lib. II. c. 5. §. XIII.

IX. Nescio an id quoque prætermittere debeam, quod Nobilissimus *Marshamus*, dum in conferendis Hebræorum Ægyptiorumque institutis totus est, hanc quoque paritatis rationem laudare voluerit. *Ante Legem*, inquit, *Hebræis innuptis licitum fuit corporis copiam pro lubitu facere.* παρὰ δὲ πολλοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἐνῆν. *Id etiam in honore fuit apud multos ex Ægyptiis.*

P. 173.

Sext. Emp. Pyr. lib. III. Cap. XXIV.

X. De *his* largimur; de *illis* probatum nondum vidimus. Vidimus profecto ea quæ Doctissimus *Seldenus* de hac materia collegit in *Commentariis* suis *de Jure naturæ & Gentium juxta disciplinam Hebræorum*; atque inde didicimus in ea mente recentiores Juris Hebræici magistros esse, quam expressit *Marshamus*. Vidimus, neque sine indignatione vidimus, quæ *Maimonidi* commentari libuit in sacram de Juda & Thamare historiolam: & quia refutanda nobis illa philosophatio erit, exhibenda prius est. Sic ergo ille: *Ex facto Judæ præstantissimam de moribus virtutem, & justam in actionibus æquitatem observandam possumus addiscere. Dicit*, Accipiat sibi, ne forte simus in contemtum. Ecce misi hœdum hunc. *Gen.* XXXVIII. 23. *Quorum verborum declaratio est; quod coitus cum scorto ante legem datam fuerit sicut coitus hominis cum uxore sua: hoc est, quod fuerit opus licitum, neque illud homo ullo pacto fugerit: & quod merces quæ meretrici dabatur fuerit sicut dos quæ hodie datur uxori quum dimittitur, ad cujus solutionem vir est obligatus, Quod autem ait*: Accipiat sibi, ne forte simus in contemtum; *docet nos de actionibus vel negotiis copulationis carnalis, etiam licitæ, non posse nos loqui sine pudore; & conveniens esse ut illam, etiam cum facultatum nostrarum jactura reticeamus, & occultemus. -- Hæc est virtus moralis, quam ex historia illa addiscere possumus.*

Lib. V. cap. IV.

Mor. Nevo. Part. III. cap. XLIX.

XI. Sed

XI. Sed profecto, ſi uſquam alibi, hic certe *Maimonidem*, & quotquot aſſeclarum habet, ſana fugit ratio. *Scortatio* enim *primævæ inſtitutioni conjugii*, legique de eo Divinæ, directe ſatis repugnat. Quod ita oſtenditur. 1. Ut propagatio generis humani rite fieret, non niſi *duos* Deus junxit. Qui ergo ſine diſcrimine cum pluribus id faciunt quod natura ſuadet fieri ad humani generis propagationem, illi inſtitutum Dei violant, nec quærunt ſemen Dei; neque ex ullo legitimo amore, ſed prava libidine agunt id quod agunt. Argumentum hoc *Malachias* ſuppeditat. Cap. 11. verſ. 15. *An non unum* fecit, unum par, ut unius cum una ſolum conjunctio eſſet? *Quum ipſi ſupereſſet Spiritus.* Nunquid hoc per impotentiam fecit Deus? Num Spiritus ipſi deerat ad operandum? Aut non ſatis animarum creare poterat, quibus informarentur corpora? Nihil minus. Quid ergo? *Et quid unum illud?* Cur *Adamo* non plures, non mille, dedit fœminas, quarum uſu multiplicatio hominum eo citius conficeretur? *Quærebat ſemen Dei.* Non decuit Deum genus humanum propagare, conjunctione plurium, neque in polygamia, neque in ſcortatione, tanquam a ſe inſtitutis atque approbatis. Et ſane qui ſcorto ſe adjungit, is ſemen ſuum, quod a Deo datum eſt ad propagationem naturæ, & quidem rectæ, offert Diabolo ad propagationem dedecoris & probri perpetui. Nam ſi qui ex tali conjunctione naſcuntur, ii ſpurii ſunt, quos leges civiles neque in familia numerant, neque ad ſucceſſionem honoreſve admittunt; ſuntque perpetuum parentum ſuorum dedecus, quos inter liberos ſuos educare pudet. 11. Qui eo junguntur actu quem natura ad generis noſtri propagationem deſtinavit, ii ex lege Dei *erunt in carnem unam.* Gen. 11. 24. Hoc eſt, ita ſe amabunt, ita conjugabuntur; ut unus ſit alterius, & ſi diſceſſio fiat ac diremtio, videatur fieri tanquam unius corporis ſectio. Qui ergo ſe carnali copula jungunt, & non volunt eſſe *una caro*, eorum copulatio eſt inſtituti Divini violatio, & copulatio belluina, ſine quæſitione ſeminis Dei. Quod eſt grande nefas.

XII. Firmat hoc argumentum Divina Pauli Apoſtoli obſervatio 1. Cor. VI. 13. 15. 16. 18. *Corpus non eſt ſcortationi*, non eum in finem homini conceſſum, ut ad *impuritatem*, qualis in ſcortatione eſt, Col. 111: 5. eo abutatur; *ſed Domino*, ut ejus ſit, & ei miniſtret, & ſiſtamus membra noſtra arma juſtitiæ. *Et Dominus* eſt *corpori*, ut in eo habitet, illiuſque actionibus ſanctitatem ſuam demonſtret. *An ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chriſti?* quæ ſibi acquiſivit ſuo ſanguine, univit ſuo Spiritu; quo & animat ea, & movet, ſicut puritate ſua dignum eſt. *Num igitur ſublata membra Chriſti faciam membra ſcorti?* Nam ſcortatio eſt alienatio corporis a Domino, cujus puritati valde repugnat: & addictio Satanæ, qui per libidinem iſtam regnat. Et ſcortator, quantum in

se est, & si sequela illius actus attendatur, scorto potestatem in corpus suum dat. Quod ab homine pio proboque perquam alienum esse debet. *Absit. An ignoratis eum qui agglutinatur scorto, unum esse corpus cum scorto?* Hoc enim sequitur ex carnali copula. *Erunt enim, inquit, duo in carnem unam.* Hæc est Dei institutio, quam violat ac invertit, qui se jungit fœminæ alicui, quam nolit sibi sociare ad perpetuum contubernium. Hinc infert Apostolus: *Fugite scortationem*, ut rem indignissimam, turpissimamque. *Omne peccatum quod fecerit homo extra corpus est*, per cætera peccata corpus non ita in alterius potestatem traditur. *Sed qui scortatur in proprium corpus peccat;* surripit id Domino, cujus omni jure est; tradit id alteri, cujus non debebat esse, & cui ipse non vult ut in perpetuum maneat. Uno verbo, immergit illud in cloacam. Nec id ipsi gentiles prorsus nesciebant. Morem enim habebant a tali concubitu venientes, totos se abluendi. Quod hic notat *Chrysostomus*. Observatu dignum est, Apostolum a scortatione dehortari, non ob temporarium aliquod, & positivum, ut vocant, Dei jussum: sed argumentis ex naturali peccati illius turpitudine deductis, & quia primævæ adversatur institutioni.

XIII. Neque difficile est ostendere quomodo natura & recta ratio scortationem damnet. Nam talis corporum conjunctio natura sua tendit ad procreationem sobolis. Ratio docet, ut quisque parens sobolem suam cognoscat, agnoscat, amet, educet ad Dei gloriam, suumque solamen. Nihil magis naturale est, quam ut parentes ea pietatis officia liberis suis præstent. Eadem naturalis ratio dictat, æquum esse ut liberi parentes suos cognoscant, diligant, honorent, ministrent, inque eorum amore delicientur. Omnia hæc officia per scortationem intervertuntur. Nam & patres talium liberorum pudet, & matribus dedecori sunt. Neque possunt ab utroque educari, quum non cohabitent. Ipsi liberi coguntur parentes suos ignorare, vel eosdem reticere, ne spurios se esse fateantur, quam ob caussam in Legibus ἀπάτορες dicuntur. Breviter, qui scortando id agit quo liberos excitare possit, is videtur liberos procreare quos pro suis agnoscere ac diligere nolit, qui etiam parentes suos oderint, & non honorent, & in dehonoratione parentum suorum dehonorent Deum, a quo vitam per parentes, quos dehonorant, acceperunt. Acute celeberrimus interpres: *Quid magis contra naturam est, quam nolle tuum esse quod generaveris? nolle honorari ab eo quod tuum est? nolle honoris tui consors esse, quod ex te est, & effigies tua est? Facile enim apparet; liberos non esse quærendos, ut negligantur; quemadmodum struthio-camelus negligit ova sua. Job.* XXXIX. 14, 15, 16. *sed ut habeantur tanquam fructus matrimonii, in honore, cum decore, cum gloria Dei,*

Cocceji. in 1. Cor. v. §. 67.

sine

ſine pudore: ut nec patrem pudeat fœtus, nec proles, ſi patrem nominet patrem, videatur ei conviciari.

XIV. Nonnulla horum viderat quoque *Maimonides*. *Hac de cauſſa,* inquit, *prohibita ſunt ſcorta, quia per illorum licentiam familiæ deſtruuntur, & confunduntur, natique illorum pro alienis habentur omnibus hominibus, ita ut nullos ipſimet ſibi cognatos ſciant, neque ex propinquis eorum ullus ipſos velit agnoſcere. Quid vero pejus tum ipſis, tum parentibus ipſorum poſſit accidere? Magna autem ex parte ob hanc quoque rationem ſcorta ſunt prohibita, ut hoc pacto libido & laſcivia cohibeatur. Nam per varietatem proſtibulorum illorum non parum accenditur libido. Nunquam etenim tam vehementer homo accenditur circa corpus illud cui eſt adſuetus, ſicut accenditur erga corpora nova, formis & proprietatibus diſcrepantia.* Quæ rationes quum validæ atque univerſales ſint, efficiunt quoque, ut ſcortatio, quæ & ſingulis & ſocietati tantam infert noxam, ipſo naturæ jure & ſemper & ubique illicita fuiſſe cenſeri debeat. Mor. Nevo. Part. III. cap. XLIX.

XV. Alia, quæ produci hic poſſent plurima, ſicco pede tranſiens, id non poſſum non urgere, quod Iſraëlitæ longe ante datam legem, nomen ſcorti tanquam propudioſum, abominati ſint. Docet id reſponſum filiorum Jacobi, qui quum vitium ſorori ſuæ Dinæ per Sichemum principem factum fœda ſtrage Sichemitarum omnium ulti eſſent, hoc ſe ſermone apud patrem excuſarunt: הכזונה יעשה את אחותינו, *An tanquam cum ſcorto ageret cum ſorore noſtra?* Gen. XXXIV. 31. Non id ſolum indigne ferunt, quod vi eam compreſſiſſet; ſed & illud, quod ad turpitudinem extra matrimonium legitimum ea eſſet abuſus. Hoc enim eſt cum aliqua tanquam cum ſcorto agere.

XVI. Sed ne longe abeamus, ipſa Judæ & *Thamaris* hiſtoria non contemnenda nobis argumenta ſuppeditat. Non videtur omnino nihil eſſe quod *Thamar* theriſtro ſeu peplo ſe obnupſerit, dum meretricem ſimulabat; quaſi naturali conſcientia dictante quod tale vitæ inſtitutum ruborem incutere deberet. *Vatablus* ſane hinc colligit, *non fuiſſe tunc tam effrænem ſcortandi licentiam, qualis nunc obtinet.* Neque abludunt ea quæ ex *Chryſippo* in *Iſagoge bonorum & malorum* excerpſit *Grotius*; quibus impudentiæ meretriciæ progreſſum his verbis deſcribit: Πρῶτον μὲν ἔξω πόλεως, καὶ προσωπεῖα περικείμεναι αἱ ἑταῖραι ἐξεμίσθων ἑαυτὰς τοῖς βυλομένοις εἰθ' ὕστερον καταφρονήσασαι ἀπέθεντο τὰ προσωπεῖα, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων μὴ ἐπιτρεπόμεναι εἰσιέναι εἰς τὰς πόλεις, ἔξω ἦσαν αὐτῶν, *Primo quidem extra urbem larvis velatæ ſe proſtituebant amaſiæ quibusvis. Poſtea autem larvas neglexerunt & ſepoſuerunt. Et quum legibus urbes ingredi vetarentur, extra eas erant.* Nec ignoravit Judas turpe ac pudibundum facinus a ſe commiſſum eſſe dum ſcorto uteretur; ideoque arrhas ſuas amittere maluit, quam ut diligentior atque operoſior in meretricem

inquisitio institueretur. *Retineat sibi*, inquit, *ne forte contemtui simus.* Agnovit igitur id se feciſſe, quod, ſi innoteſceret & fabula vulgi fieret, contemtibilem ipſum redderet apud homines, nedum Deum. Incaſſum laborat *Maimonides*, quum id trahit ad verecundiam illam qua homines modeſti ac caſti etiam de thoro matrimoniali loquuntur, vel taceri malunt. Non enim erubeſcit ipſe Dei Spiritus, ubi res ita fert, caſtos conjugum amores & amplexus narrare. Nec fuit ea res cuiquam dedecori. Vid. Gen. XVII. 25. XXIX. 23. 30. XXX. 15. 16. & alibi frequenter.

XVII. Verùm enimvero id omnes verecundiæ leges violat, quod *Maimonides* coitum cum *ſcorto* ante legem latam non minus honeſtum fuiſſe aſſerat quam *mariti* cum ſua *uxore*: quodque *mercedem meretriciam* cum *dote uxori data* conferat. Prudentius Romanorum Juriſconſultus, cujus ſcitum eſt, *meretrices turpiter facere quod meretrices eſſent*: & *Tacitus*: *pœnam eſſe in ipſa profeſſione flagitii.* Quicunque ex Gentilium ſapientibus & Legislatoribus ſcortationem ut licitam permiſere; illi ſuis aliorumque libidinibus nimis indulgentes, naturæ lumine recte uſi non ſunt. Fuitque hæc juſta neglecti atque inſuper habiti numinis vindicta, *ut traderentur cupiditatibus cordium ſuorum ad impuritatem, ut fœdarent corpora ſua inter ſe.* Rom. I. 24. Cujus fœditatis pars ſaltem aliqua ſcortatio eſt. Uti colligimus ex I. Theſ. IV. 3. 4. 5. *Abſtineatis a ſcortatione. Ut ſciat veſtrum unusquisque ſuum vas poſſidere in ſanctificatione & honore. Non in morbo cupiditatis; ſicut gentes quæ non noverunt Deum.* Quibus verbis ſcortationem deſcribit uti *morbum cupiditatis*, per ſe turpem, & repugnantem ſanctificationi; in gentilibus ipſis fœdum, promanantem ex ignorantia Dei: ὃν οὐκ ἐδοκίμασαν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει; *quique propterea tradidit eos in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minime conveniunt.* Rom. I. 28.

Ann. II.

XVIII. Lubet pro ἐπιμίτρῳ adſcribere ea quæ Illuſtris *Grotius* annotavit ad Mat. v. 27. *Neque ſane debebant*, inquit, *Judæi lege adjuti neſcire quod multos in gentibus ſola ratio ac recta inſtitutio docuerat.* Job *ſuam non a* nuptis *tantum ſed* & innuptis *abſtinentiam prædicat.* Epictetus *jubet* καθαρεύειν τῶν ἀφροδισίων πρὶν τὰ γάμια, ab omni re Venera ante nuptias ſancte abſtinere. *Idemque aliquot argumentis probat* Dion Chryſoſtomus. *Sed imprimis præclara ſunt iſta* Muſonii. Ὅσαι συμπλοκαὶ μοιχείας ἐκτὸς ὖσαι πρὸς θηλείας εἰσὶν, ἐσερημέναι τὸ γίνεσθαι κατὰ νόμον, καὶ ἄυσκι πᾶσαι αἰσχραί. Πράττονται γὰρ δι' ἀκολασίαν, ὡς μετάγε σοφροσύνης ὃκ ἂν ἑταίρᾳ πλησιάζειν ὑπομενεί τις. Οὔτ' ἂν ἐλευθέρα γάμια χωρὶς, ὅτε μὴ Δία θεραπαίνῃ τῇ αὐτῦ. Τὸ γὰρ μὴ νόμιμον μήτ' ἐυπρεπὲς τῶν συνουσιῶν τύτων, αἰσχρῶ δὲ καὶ ὄνειδῶ μέγα τοῖς θηραμένοις αὐτάς. *Quorum verborum hæc mens eſt:* Quaſcunque cum fœminis commixtiones, etiam citra adulterium, quæ præter legem fiunt, ipſas quoque omnes

omnes turpes esse. Ex intemperantia enim fieri: quum nemo castæ mentis servata modestia cum scorto consuescere sustineat, neque cum libera extra nuptias, & pol ne cum ancilla quidem sua. Nihil enim in ejusmodi consuetudinibus legitimum esse atque decorum: sed summam esse turpitudinem atque opprobrium eorum qui illas venantur. Haut absimilem ῥῆσιν quum ex *Porphyrio* produxisset, (omnia enim describere longum esset) ita pergit: *Hæc* naturalis suggestio *obstitit quo minus vaga Venus uno impetu, aut etiam sine discrimine pudoris septa perrumperet.* Laudatoque quod supra memoravimus *Chrysippi* testimonio, id, *eo se libentius referre* scribit, *quia quod dicit* Chrysippus *antiquitus meretrices non in urbibus, sed in agro (moris cujus vestigia etiam apud ipsos* Peruanos & Tartaros *reperta sunt) neque aperte sed obtecto vultu prostitisse, verissimum esse ex ipsius Mosis narratione apparet.* Gen. XXXVIII. 14. *Apud* Romanos *qui virginem ingenuam stuprasset pœna capitali afficiebatur. Neque meretricia vita permittebatur nisi eam vitam professis*, quas leges existimabant, *ut inquit* Tacitus, satis ipso pudore cruciari. *Quare quod ad* Judæ *ac* Thamaris *historiam* Hebræi *notant, scorti usum ante legem permissum fuisse, concedi potest si de* impunitate *est quæstio: non item si de eo agitur quod sine* turpitudine *fieri potuit.* Hactenus *Grotius.* Atque hæc nobis pro prisca sanctitate dicenda fuere, adversus prætensam scortationis ante Mosaicam legem licentiam.

XIX. In FURTI quoque interdicto opponendi potius *Hebræis Ægyptii* quam componendi sunt. Nam etiamsi depositio aliquem fraudare, dolo malo uti, monetam tabulasque adulterare, similiaque quæ incolumitati publicæ manifeste adversantur, nefas censuerint: multa tamen furti genera non impunita solum, sed & licita, imo vero tantum non honorata habuere; hactenus saltem ut scito publico pars bonorum furto ablatorum furi decerneretur. Fidem faciunt *A. Gellius* & *Diodorus Siculus.* Quorum ille de Ægyptiis ita: *Id etiam memini legere me in libro Aristonis, Jureconsulti, haut quaquam indocti viri: apud Veteres Ægyptios, quod genus hominum constat & in artibus reperiendis solertes fuisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita & impunita.*

Confer. lib. I. cap. V. §. 10.

Lib. XI. cap. XVIII.

XX. Hic autem non paullo pressius, atque accuratius. Ὑπῆρχε δὲ καὶ περὶ τῶν κλεπτῶν νόμος παρ' Αἰγυπτίοις ἰδιώτατος. ἐκέλευε γὰρ τὸς βουλομένους ἔχειν ταύτην τὴν ἐργασίαν, ἀπογράφεσθαι πρὸς τὸν Ἀρχιφῶρα, καὶ τὰ κλαπέντα ὁμολόγως ἀναφέρειν παραχρῆμα πρὸς ἐκεῖνον. *Fuit autem apud Ægyptios* LEX DE FURIBUS PERQUAM SINGULARIS: *Jussit enim ut qui furto operam dare vellent nomen suum profiterentur apud Principem furum, sponderentque rem surreptam ad illum protinus adferre; ut qui res amiserint itidem ad illum scriberent de re quaque amissa, & de jacturæ loco, die & hora. Hoc modo rebus facile repertis, qui amisit sua recuperavit, quarta parte pretii soluta.*

Lib. I.

Quum enim fieri nequeat ut omnes a furto abſtineant, legislator viam invenit per quam parvo redemtionis pretio tota res ſervaretur.

XXI. Ex quibus *Diodori* verbis patet. I. Ægyptios circa furtum Legem habuiſſe a cæterarum gentium inſtitutis ac moribus quam maxime abhorrentem, ſicque ἰδιώτατον, *per quam ſingularem.* II. Ea lege *ſodalitium* aliquod *furum* inſtitutum eſſe, cujus ἐργασία & quaſi *opificium* ſit furari. III. Integrum cuique fuiſſe, βουλομένῳ, modo vellet, ei ſe ſodalitio & opificio addicere: ea lege *ut nomen publice daret.* IV. Sodalitio iſti publica auctoritate præfectum eſſe *principem*, cui ſingulorum reddenda foret ratio. V. Furti manifeſtum non modo nulla pœna aut infortunio fuiſſe mactatum, ſed lege jubente *quartam pretii partem* ſibi aut certe ſodalitio retinuiſſe; non niſi tribus partibus juſto poſſeſſori, ubi ſua repetitum veniebat, redditis. Hæc immane quantum ab Hebraicarum Legum ſanctimonia diſtare, quum cuivis notiſſimum ſit, probare nihil attinet.

CAP. VII.

In Annorum menſiumque ordinatione nihil Ægyptiis debere Hebræos.

I. *Annorum menſiumque diſtinctio quum ante diluvium obtinuerit, falſo Ægyptios auctores habere* ſtatuitur. II. *Aſtrologiam Ægyptios ab Abrahamo didiciſſe multi affirmant.* III. *Feſta Ægyptiorum omnes anni partes peragrant: Hebræorum ſuis ſingula tempeſtatibus alligata ſunt.* IV. *Ægyptiorum Civilis & Sacer annus, cum utroque Hebræorum anno nihil commune habet.* V. *Anni Sacri apud Hebræos myſterium.* VI. *Quid docere Iſraëlitas id potuerit quod annum ſacrum ordiri voluerit Deus ab eo menſe qui Abib vel Niſan dicitur.* VII. *Judaicæ ſuper hac re obſervationes.*

Confer. lib. I. cap. VI. §. 2.

I. QUÆ de ANNORUM MENSIUMQUE diſtincta ſupputatione tanquam ab *Ægyptiis* inventa ex *Herodoto* & *Diodoro* a *Marshamo* laudantur ea palam falſa ſunt; quum *primorum Patriarcharum* ipſiuſque adeo *Adami* & *Evæ* tempora *menſibus* & *annis* ſuis Moſaica hiſtoria diſtinguat: & Deus ante Diluvium certum *annorum* numerum Noacho præfiniverit, quibus elapſis terram undis perditurus erat. Conſtat etiam annos illos *duodecim menſes* habuiſſe, quum *primi*, *ſecundi*, *ſeptimi*, *decimi* menſis exſerta fiat mentio. Gen. VII. 11. col. cum VIII. 4. 5. 13. Ibi ſubſiſtente Divino calculo: non quod plures anno comprehenſi non fuerint; ſed quod ſequentibus menſibus nihil acciderit Moſi cum temporis deſignatione memoratum. Conſtat itidem *menſes triginta diebus* fuiſſe circumſcriptos: quum

quum a *ſeptimo decimo* die *ſecundi menſis*, uſque ad *ſeptimum decimum menſis ſeptimi*, numerentur *centum* & *quinquaginta* dies Geu. VII. 11. 24. coll. cum VIII. 3. 4.

II. Et ſi Hiſtorici in tam abſtruſa antiquitate præter ſcripturam audiendi ſunt, habemus quos *Herodoto* & *Diodoro* opponamus. *Beroſus*, *Nicolaus Damaſcenus*, *Eupolemus*, *Alexander Polyhiſtor*, *Artapanus*, quorum fragmenta nobis conſervavit *Euſebius*, uno omnes ore *Abrahamum* laudant, ut virum eximium, καὶ τὰ θεῖα ἔμπειρον, *rerum cœleſtium cognitione præditum*, quique inter Ægyptios peregrinans magnæ apud ipſos exiſtimationis fuerit, eoſque Arithmeticam atque Aſtrologiam prolixe & liberaliter docuerit: πρὸ γὰρ τῆς Ἀβραάμου παρουσίας Αἰγύπτιοι τούτων εἶχον ἀμαθῶς, *nam in artibus hiſce ante Abrahami adventum Ægyptii hoſpites omnino ac peregrini fuerant.* *Polyhiſtor* autem τὴν εὕρεσιν αὐτῶν εἰς Ἐνὼχ ἀναπέμπει. καὶ τοῦτον εὑρεκέναι πρῶτον τὴν ἀστρολογίαν, οὐχ Αἰγυπτίους, *principem eorum auctorem Henochum fuiſſe ſtatuit, quippe qui primus omnium Aſtrologiam invenerit, non autem Ægyptii:* Præpar. lib. IX. cap. XVI. XVII. XVIII.

III. Sed undecunque Anni ſui conſtitutionem Ægyptii habuerint, id certum eſt plus diſſimilitudinis quam ſimilitudinis inter Ægyptiorum Hebræorumque annos aſſignari poſſe: præſertim ſi *feſtorum anniverſariorum* circulum ſpectemus, quod ad rem religionis potiſſimum attinet. Ægyptii enim data opera id agebant, ut feſta ſua omnes anni partes peragrarent, idemque modo vere, modo æſtate, modo autumno, modo bruma ageretur, ideoque ſacerdotes eorum infenſiſſimi *hoſtes intercalationis* erant. Id vero ab Hebræorum inſtitutis oppido alienum fuit. Quippe quorum feſta, frugum maturitati, meſſi, & collectioni alligata, eadem ſemper anni tempeſtate recurrere debuerunt: ideoque *intercalationis* fuere *ſtudioſiſſimi*. De qua prolixe egit *Moſes Maimonides* integro tractatu ad Titulum Talmudicum קידוש החודש, ſive *de conſecratione Kalendarum.*

IV. Geminus item Ægyptiorum annus cum gemino anno Hebræorum nihil habet commune: Nam *Civilis* & *Sacer* annus apud Ægyptios prorſus idem eſt, & *unica* duntaxat *diei quadrante* a *Naturali* ſive *Solari* diſtinguitur. Hebræorum autem annus *Sacer* atque *Civilis*, *Tempore*, *Uſu* atque *Myſterio* plurimum differunt. *Tempore.* *Civilis* enim Anni uſus omnium *antiquiſſimus*, & mundo fortaſſe coævus fuit, inciditque illius initium in menſem *Tiſri*, qui reſpondet noſtro *Septembri*, incipitque a novilunio *Æquinoctii Autumnalis.* *Sacri* Anni tempora *Moſes* Dei iuſſu deſcripſit tum quum Iſraëlitas ex Ægyptiorum ſervitute ſibi vindicaret Dominus: incipitque ille annus menſe *Niſan*, cui reſpondet noſter *Martius*, cum novilunio *Æquinoctii verni.* Exod. XII. 2. *Uſus* etiam diverſus erat. Nam ſecundum annum *Civilem* tempora *mundi conditi* ſupputant, & tempus *anni quietis*, *annumque jubilæum.* Secundum annum

annum *ſacrum* putanda erant *feſta.* Neque videtur tota hæc res carere *myſterio.*

V. Hac enim Kalendarum anni mutatione I. Indicavit Deus ſe Iſraëlitarum Regem atque πολιτάρχην eſſe. Sicut ob eandem rationem *Julius Cæſar in Republica*, *Gregorius* XIII. in *Eccleſia Romana*, anni tempora mutaverunt, ut uterque hoc facto ſummum ſibi imperium aſſererent. II. Voluit menſem eum quaſi natalem Iſraëli ſuo eſſe, quo eum velut ex civili morte excitatum, atque ex Ægyptiorum ergaſtulo in libertatem aſſertum ſibi vindicavit; ut hominum exemtus ſervitute ſerviret Deo vivo; quæ vera animæ vita eſt. III. Docuit exſpectandas eſſe melioris anni Kalendas, in libertate Teſtamenti Novi, promulganda per Meſſiam. Jeſ. LXI. 2. IV. Denique colligere hinc potuiſſent & debuiſſent Iſraëlitæ, fœderato Dei populo inchoandam eſſe novam vitæ rationem, ex quo eum Deus hoſtium tyrannidi ereptum ſibi in peculium vindicavit. Confer I. Pet. IV. 2. 3.

VI. Et quandoquidem primus ille Anni Sacri menſis *Abib* dicitur, Exod. XIII. 4. quæ vox Hebræis *ſpicam recentem* notat, quia eſt menſis graneſcentium ſegetum, quam ob rem Græci quoque eum vocant μῆνα τῶν νέων, ſupple καρπῶν: Chaldæis autem *Niſan* nuncupatur, quod Joſephus legit Νισσάν. a נִסִּין *Niſſin bellicis ſignis*, quia vexilla eo menſe ad pugnam produci ſolent, 2. Sam. XI. 1. unde & Romanorum *Martius* a *Marte:* pulcro emblemate edocti fuere Iſraëiitæ, ex quo quis Dei eſſe incipit, ab eo tempore nova bonorum exercitiorum virtutumque germina ad Dei honorem proferenda eſſe; & expeditionem animoſe ſub vexillis Imperatoris noſtri cæleſtis ſuſcipiendam eſſe adverſus Divinæ gloriæ humanæque ſalutis impotentiſſimos hoſtes.

VII. Aliquid horum vidit cœcus ille cæteroquin Judæus, cujus verba exhibuit nobis *Chriſtophorus Cartwrichtus*, *in Mellificio Hebraico lib.* I. *cap.* II. משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים וכבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חדש של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנ' כימי צאתך מארץ ממצרים אראני נפלאות. *Ex quo Sanctus Benedictus mundum ſuum elegit, conſtituit in eo principia menſium & annorum; & quum elegit Jacobum & filios ejus, conſtituit inter eos principium* (menſium) *menſem redemtionis, quod in eo redemti fuerunt Iſraëlitæ ex Ægypto, & in eo poſtea redimendi ſunt;* videlicet a Meſſia, *ſicuti dictum eſt Mich.* VII. 15. *ſecundum diem exitus tui ex Ægypto oſtendam ei mirabilia.* Nota, ex hujus Magiſtri mente, I. Dei creatoris eſſe, ut menſes & annos ordinet. II. Id feciſſe Deum, jam inde a mundi initio. III. Menſem quem Iſraëli primum eſſe voluit, fuiſſe ei menſem redemtionis. IV. Eodem menſe redimendum fuiſſe Iſraëlem per Meſſiam. Quod & factum

Ex Ele Schemoth Rabba. ſect. XV. ſol. 130. col. 3.

ctum eſt, quum tempore Paſchatis ſanguine ſuo æternam redemtionem invenit.

CAP. VIII.

Male Serpentis Ænei & Vaccæ Rufæ inſtituta, & Hyſſopi in Aſperſionibus Uſum, ex Ægypto arceſſi.

I. *Non prudentia ſolum, ſed & pietas ſubinde vetat Ægyptiorum nugas cum ſacratiſſimis Dei inſtitutis comparare.* II. *Licet Ægyptii aliique ad incantationem ſerpentum figuras Taliſmanicas adhibuerint;* III. *Non tamen ad earum præſtigiarum exemplar ſerpens æneus a Moſe factus eſt.* IV. *De quo melius Marshamo Hebræorum magiſtri.* V. *An ante Moſis tempora Ægyptii Boves rufos in Typhonis odium immolaverint, non conſtat.* VI. VII. *Et ſi conſtaret, non tamen inde Vaccæ rufæ cærimonia arceſſenda eſt.* VIII. *Cujus ſanctius myſterium aſſignatur.* IX. *In Gaurorum ſacris aliquid ei ſimile.* X. *Hyſſopo aliter uſi Ægyptii, aliter Hebræi ſunt.* XI. *Hyſſopi in Aſperſione myſterium.*

I. HACTENUS ea excuſſimus in quibus Viros eruditos non omni ſuo *judicio* ac *prudentia* uſos arbitramur, dum in prædicanda Ægyptiacorum & Hebraicorum inſtitutorum ſimilitudine placuit juſto eſſe liberalioribus. Alia nunc examinemus, quæ ne inter ſe comparentur ipſa *pietas*, & *religionis* a Deo inſtitutæ *ſanctitas*, quæque ei a Chriſtiano pectore debetur caſta *veneratio*, intercedere deberent. In hunc cenſum refero collationem *præſtigiarum* Ægyptiacarum in *incantandis ſerpentibus*, cum *ſerpente æneo* Dei *juſſu* a Moſe erecto: & *boum ruforum*, quos in odium *Typhonis*, quem rufum fuiſſe exiſtimant, immolabant Ægyptii, cum *Vacca rufa* cujus cineri miſcebatur aqua luſtralis, quaſi nulla coloris illius ratio aſſignari poſſit, præter æmulationem ritus Ægyptiaci: &*ſacrorum Typhonicorum* cum *hirco Azazelis*, cæteriſque ſacris cærimoniis expiationis die adhibitis: *Amuletorum* Ægyptiacorum & *Phallorum* turpiſſimorum cum *Totaphot* ſive *Philacteriis* Iſraëliticis: & denique τῶν *Theraphim*, quibus in Ægypto aſſueverant Iſraëlitæ, cum ſacratiſſimo Pontificis apparatu in recipiendis edendiſque oraculis, quem *Urim* Divinæ literæ appellant.

II. Ut a SERPENTE ÆNEO ordiamur, diffitendum non eſt, *Ægyptios* olim, *Marſos* ac *Pſyllos*, alioſque orientis populos, faſcinandis ſerpentibus infames fuiſſe; inque eum finem, ligna, lapides, laminas, & figuras *Talismanicas*, quas vocant, adhibitas fuiſſe. *Arnobius*: *Adverſus ictus noxios, & venenatos colubrorum morſus remedia ſæpe conquirimus, & protegimus nos laminis, Marſis Pſyllisve vendentibus.* De *Emeſa* urbe ex Ægyptiac. Confer. lib. I. cap. IX. §. 6. Lib. II.

Hierozo. Part. II. lib. III. cap. VI.

Nubienſi Geographo refert incomparabilis *Bochartus*, eam ita eſſe *Taliſmanizatam*, id eſt talibus τελέσμασιν inſtructam, *ut nulli eam ſerpentes aut ſcorpiones ingrediantur, quin, ſi ad portam civitatis inferantur, ſtatim exſpirent.*

III. Nihil tamen in præſtigiis illis eſt quod cum admirabili illo ſerpente a Thaumaturgo Moſe in perticam Dei juſſu erecto confligi ullo modo mereatur. Quidquid enim hic factum eſt, non eſt factum *excantatione* aliqua, ut Nobiliſſimo *Marshamo* loqui libuit, quippe qua ſeveriſſime ſuis interdixit Deus; ſed expreſſo Dei mandato: non malis Diaboli artibus; ſed Divina omnipotentia, piis Moſis precibus in Iſraëlitarum auxilium ſolicitata: non ad exemplum præſtigiarum quas viderat Moſes in Ægypto; ſed in typum Chriſti, qui ſublatus in crucem conſpectuſque oculis fidei medelam allaturus erat pœnitentibus a lethiferis infernalis ſerpentis morſibus. Quis non indignetur, tantum religionis noſtræ ſacramentum, tam fœtum myſticis ſignificationibus, tam plenum ſalutaris doctrinæ quam fuſius alibi expoſuimus, cum impiis vaniſſimæ artis præſtigiis quocunque demum modo comparari? Non cœlum ab inferis longius diſtat, quam hoc Divinæ Bonitatis miraculoſum ſpecimen, ab impuriſſimorum Ægyptiorum μαγείαις ἐπιχωρίοις.

IV. Non male de hac hiſtoria Hebræorum magiſtri diſſerunt: *Mihi*, inquit *Gerundenſis*, *de hoc myſterio ita videtur. De conſuetudine Legis Divinæ eſt, ut omne opus miraculoſum fiat per aliud miraculum, auferendo damnum per eum qui id intulit, & morbum per ejus cauſſam: ſicut Rabbini noſtri docent, ex eo quod de ligno amaro ad dulces reddendas aquas amaras legitur, & ex aquis lethiferis per Eliſæum injecto ſale ſanatis. Notum eſt ex medicorum placitis, quod omnes ab animalibus venenatis morſi periclitentur, ſi vel ea, vel eorum imaginem adſpexerint. Quo ergo illuſtrius eſſet miraculum, ſerpentem formari Deus juſſit, cujus adſpectu curarentur.* Sed digna præ cæteris *Aben Ezræ* commentatio eſt quæ hic aſcribatur. ורבים השתבשו ואמרו כי זאת הצורה לקבל כוח העליונים וחלילה חלילה כי הדבר נעשה בצווי השם. *Multi hic ſuperſtitioſam habent opinionem, dicentes, hanc figuram factam eſſe, ad recipiendam virtutem ſuperiorem.* (quales ſunt figuræ illæ Taliſmanicæ.) *ſed abſit, abſit ut hoc dicamus. Nam hæc res facta fuit ex præcepto Dei.* Imo & ea de ſerpente æneo dixit *Paraphraſtes Jonathan*, quæ ſi nos Chriſtiani legamus, vix eſt ut non de Meſſia noſtro cogitemus. Is ad num. XXI. 8. ita commentatur: ויהי כל דנבירת יתידה חויא ויהי משתכל בידה והאי אין מכוון לבידה לשום מימרא דיי; *Et fiet ſi quem momorderit ſerpens, & intuitus fuerit eum, ut convaleſcat,* SI DIREXERIT COR SUUM AD NOMEN VERBI DOMINI. Vide *Buxtorf. Diſſ. de Serp. Æneo. cap.* V.

V. Non diſpar judicium de VACCA RUFA eſto. An quia Hebræorum

rum Magiſtri, *cæci* illi & *fatui*, ut eos nuncupavit Dominus, ne *Salomoni* quidem patuiſſe aſſerunt, cur vacca illa *Rufa* potius eſſe debuerit quam alterius coloris; nobis Chriſtianis, *Salomone* nimirum hac in parte ſapientioribus, ad *Thyphonica Ægyptiorum ſacra* recurrendum eſt: & quia ex ſcriptore multo quam ea ſecula ſunt recentiore, diſcimus, Ægyptios, quia *Typhon* rufi coloris fuiſſe perhibetur, boum non niſi *rufos* immolaſſe, cogitandum eſt, omnem iſtius præcepti rationem in permiſſione priſtinæ alicujus conſuetudinis, quam ex Ægypto hauſerant Iſraëlitæ, fundatam eſſe? Quis præſtabit tantam iſtius conſuetudinis antiquitatem? Quis *Plutarchi* teſtimonium ad tam immanis poſtulati probationem ſufficere arbitrabitur? An tam novus auctor, tam reconditæ vetuſtatis idoneus teſtis eſt? Sed ne teſtis quidem tam antiqui ritus. Quippe qui Ægyptiorum cærimonias ſuo more referens, ad primam hujus rei originem non aſcendit. Fundat quidem eam in opinione quam de rufo *Typhonis* colore conceperunt Ægyptii, ſed quando ex ea hypotheſi hoc de quo agimus πόσιμα elicere occeperint, id enimvero ne verbo quidem attingit. Confer. lib. I. cap. VII. §. II.

VI. Neque noſtra magnopere intereſt ut laborioſe inveſtigemus. Dato enim Ægyptios ab omni retro antiquitate non niſi rufos boves ſacrificaſſe, indene propterea Iſraëliticæ hujus cærimoniæ arceſcenda eſt ratio? At quæ tandem cauſſa dici poteſt, cur quum in cæteris ſacrificiis omnibus ſine colorum diſcrimine munda animantia rite offerrentur, ſolam hanc luſtralem vaccam rubram eſſe neceſſe fuerit? Excutiantur nunc omnes priſcarum conſuetudinum foruli, doceaturque ex iis, cur ob Ægyptiorum ineptam inſanamque ſuperſtitionem non niſi boum rufos immolantium Deus in ſola immundorum luſtratione vaccam rufam adhiberi ab Iſraëlitis, non *permiſerit*, quod falſo dicitur, ſed expreſſe *juſſerit*; quum tamen reliqua omnia ſacrificia nullam certi coloris habuerint deſignationem.

VII. Præterea dubium non eſt quin vacca rufa hoc modo ex præſcripto Domini oblata, mactata, cremata, grata Deo fuerit; quum victimas ejuſmodi Deus *cibum* ipſe *ſuum* nuncupet. Attamen Ægyptii rufos boves immolabant, non quod precioſiores eos aut Diis ſuis gratiores eſſe exiſtimarent; ſed ex odio & contemtu. Dictabant enim θύσιμον ὃ φίλον εἶναι θεοῖς, *id quod mactatur non eſſe Diis charum.*

VIII. Quanto ſatius, ſanctius, & Chriſtiano homine dignius eſt ad *myſterium* aſſurgere, & in tota hac luſtralis vaccæ cærimonia *typum* agnoſcere ſpiritualis noſtræ per Chriſtum purificationis? *Vacca* nimirum umbra ac figura *Chriſti* fuit, ratione γονιμότητος ac *fœcunditatis*, item *lactis* ac *nutrimenti*. *Rubedo* autem vaccæ notare potuit. 1. *Communionem ſanguinis*, cujus Chriſtus, naturam noſtram humanam

assumendo, factus est particeps. Heb. II. 14. II. *Effusionem sanguinis sui*, quo ipse in Gethsemane, in prætorio, in Golgotha, ad nostræ fœditatis expiationem, totus tinctus fuit: & *sanguinis hostium suorum*, quo madefactæ & conspersæ vestes illius sunt. Jes. LXIII. 1. 2. 3. Ap. IX. 13. III. *Susceptionem nostrorum peccatorum*: quæ *rubere* dicuntur *ut coccus* Jes. I. 18. quæque ipsi imputari necesse fuit, si nos unquam eorum reatu exsolvendi, vel a labe mundandi essemus. Hæc nos consideratio solidiorem sapientiam docet, quam casca illa de Ægyptiorum rubris bobus observatio.

IX. Si omnino comparationem instituere libeat sacri hujus ritus cum profanis aliarum gentium cærimoniis, ego me nihil inveniisse memini quod affinius ei sit quam *Gaurorum* lustrationes, prout eas edisserit *Johannes Baptista Tabernarius*. Sunt autem *Gauri* reliquiæ antiquorum *Persarum*, avitæ superstitionis retinentissimi, ideoque expositi recentiorum quos Alcorani deliria dementarunt sæviissimis persecutionibus: attamen frequentes adhuc in *Carmania* & *India*. Prophetam, quem ut primum religionis suæ doctorem venerantur, *Ebrahim Zer-Ateucht* nuncupant: quem Divinam suam missionem plurimis stupendisque miraculis comprobasse fabulantur, quorum alia ex *Abrahami*, alia ex *Mosis*, alia ex sociorum *Danielis* historia, sed fabulis, ut fieri solet, interpolata, desumpta dixeris. Id præ cæteris memorant, quod rege incredulo jubente, lubens volensque se conjecerit in balneum argenti liquefacti; unde quum sanus sospesque rediret, cunctos sui admiratione implevit, doctrinæque suæ obsequibiles habuit. Atque hinc vocatus est *Zer-Ateucht*, quod ipsorum lingua significat, *Lotum argento*. Illi itaque *Gauri* in lustrationibus suis nihil habent sacratius *urina vaccæ*. Ubi quis purgamentum calcavit, aut rem quamcunque immundam attigit, ubi ex sacerdotum ordine aliquis in cadaver incidit atque illud conspexit; hac *vaccæ urina* purificari eum necesse est. At si quis se piaculo obstrinxerit, urinam vaccæ quatriduo asservatam, cortice salicis, aliisque quibusdam herbis mira superstitione miscent, eaque urina peccatorem, post decem dierum rigidam satis pœnitentiam, sacerdos, quem *Cazi* dicunt, septies aspergit; & aliquantulum illi ex ea bibendum porrigit. Tunc demum a crimine suo absolutus censetur. Et hujus quidem ritus primam originem Propheta suo antiquiorem, & protoplasto tantum non coævam fingunt. Sed non est nobis prolubium ex istiusmodi observatiuncularum minutiis aliquam eruditionis laudem aucupari.

Itiner. part. I. lib. IV. cap. VIII.

X. Nec video quid ad rei Theologicæ augmentum faciat, si, quando legimus jussisse Deum, ut ad *aspersionem* in Paschate, & purificatione

rificatione leprosi, atque alibi, *fasciculus* sive aspergillum adhibeatur ex cedro & *hyssopo*, filo coccineo devinctis confectum, in mentem tunc nobis revocetur, quod Ægyptiorum sacerdotes panem non nisi cum *hyssopo* concisum comederint, *hyssopum enim nimiam panis virtutem purgare.* Scilicet id *Chæremon* testatur apud *Porphyrium*; qui quid Ægyptiorum Sacerdotes *Mosis* ævo fecerint, tantundem sciebat quantum qui hodie nati sunt. Sed fecerint id Ægyptii tempore *Mosis*: quid *pani* cum *aspergillo?*

XI. Longe majoris momenti illa *sapientia* est quam super hac re Deum sibi *in occulto patefeciſſe* David gloriatur Ps. li. 8. 9. Habet cærimonia ista mysterium, ad cujus significationem est instituta quanta quanta est. *Lepra* spurcitiem *peccati* notat, qua misere inficitur anima. *Purificatio* lepræ, *peccati remissionem*, & mentis *sanctificationem.* Materia asperssionis fuit *sanguis* & *aqua viva.* Utriusque implementum in Christo est: *qui venit per aquam & sanguinem: non tantum per aquam, sed & per sanguinem.* 1. Joh. v. 6. Quorum illa Christi *Spiritum*, hic *vim satisfactionis* & meriti significare possunt. *Asperssio* figurat *imputationem justitiæ Christi*, & applicationem meritorum ejus. *Aspergillum* sine dubio significatione sua non caruit. Sunt Viri docti qui tergemina materia ex qua constabat, *cedro*, *hyssopo*, *coccino* sive purpura, adumbratum existimant, voluntate *Patris*, *Filii* & *Spiritus Sancti* dari communionem meriti & mortis Christi ad justitiam & vitam. *Cedri* arbor in altis montibus & in jugo *Libani*, procera, dura, vivacissima, potest, inquiunt, significare *Patrem: Hyssopus*, germen humile, quod nascitur in parietibus, 1. Reg. iv. 33. *Deum Filium*, Christum hominem, humilem & spretum. *Purpura* sanguinis color est, imo & *sanguis.* Sanguis vehiculum est *Spiritus.* Quid impedit ergo quo minus hieroglyphice *Spiritum Sanctum* significet, qui ut coccus rubet igne charitatis, & amoris Dei atque omnis boni? Si tamen hoc subtilius videatur, quod videri merito potest cogitare licet, toto *aspergillo Christum* figurari, ita ut lignum *cedrinum* sua *duritia*, vivacitate, proceritate, *Divinæ* in Christo *naturæ æternitatem* atque præstantiam notet, sua *fragrantia*, *manifestationem Spiritus* in verbis & in obedientia. *Hyssopus*, *humanæ naturæ* vilitatem, *Filum coccineum*, *imputationem peccati*, & *sanguinolentam passionem.* Hyssopi vero solius mentionem Psaltes facit, cætera subintelligens, quia reliqua omnia cum natura Christi humana ad eandem efficaciam conspirant, & quia certitudo omnis illius gratiæ a Christi incarnatione pendet. Hæc ego occasione istius cærimoniæ meditari malim, quam de Ægytiorum aliquo pane cogitare quem cum hyssopo manducaverint eorum popæ.

CAP. IX.

Male item anniversariæ expiationis cærimonias, & Leges de Frontalibus, ex sacris Ægyptiorum averruncis, & amyletis phallisve derivari.

I. *Vox* עזאזל *non notat Typhonem, vel numen aliquod averruncum.* II. *Hircum* ἀποπομπαῖον *Helleniſtæ dixiſſe videntur, quia dimittebatur.* III. *Non permiſit Deus, nedum ut juſſerit, hircum ſacrum eſſe Diabolo.* IV. *Sacri inſtituti ratio ex intimis Chriſtianiſmi penetralibus petenda eſt.* V. *Hircus emiſſarius non fuit præcipitatus de rupe.* VI. *Imprecatio in caput victimæ piacularis omnibus propemodum gentibus commune inſtitutum eſt.* VII. *Pudenda res eſt Dei Legem de Frontalibus a pudendis Ægyptiorum phallis arceſſere.* VIII. *Tria loca in quibus* τῶν *Totaphot ſive Frontalium mentio fit.* IX. *Totaphot Orientalibus fuerunt ornamentum capitis aut brachiorum.* X. *Nuſquam juſſit Deus facere Totaphot, ſed ſua ipſe dicta & facta dedit pro Totaphot* παροιμιωδῶς. XI. *Improbabilem illius & affinium vocum notationem edidit Petitus.*

Confer. lib. I. cap. VII. §. 14.

I. AB animo etiam meo impetrare non poſſum, quin exiſtimem injuriam fieri ſanctiſſimis EXPIATIONIS anniverſariæ cærimoniis quando illæ ab impuris *Typhonicis* ſacris, & ab animantibus illis devotis quas *averruncis* Diis ſuis Ægyptii offerebant, arceſſuntur. Quid enim tandem eſt quod in eam nos inducat opinionem? An quia *Helleniſtis* placuit Hebræorum לעזאזל vertere τῷ ἀποπομπαίῳ, vel εἰς τὴν ἀποπομπὴν, ideo hariolari licet, vocem eam eſſe *Ægyptiacam*, & *Typhonem*, vel neſcio quod aliud *numen averruncum* ſignificare? Num permiſit ſuis Deus, nedum ut juſſerit, genium aliquem averruncum agnoſcere, quem ſacratis placarent animantibus, aut quicquam facere abominationibus Ægyptiorum ſimile?

II. Dudum didicimus, Græcis ſcriptoribus ἀποπομπὴν eſſe *depulſionem* malorum per ſacrificia & preces: ſed non ſemper ad Græcorum elegantias Helleniſtici ſimplicitas ſermonis exigenda eſt. Non eſt certum, imo fortaſſis nec credibile, ad illam Helleniſtas ſignificationem attendiſſe: qui ἀποπομπαῖον dicere voluerunt, quem *Caprum emiſſarium Hieronymus* nuncupavit. Docet id *Cyrillus* in *Glaphyris*. Τῶν τραγῶν ὠνομασμένων, τῷ μὲν ἑνὸς Κυρίου, τῷ δὲ ἑτέρῳ Ἀποπομπαίῳ, διὰ τὸ ἀποπέμπεσθαι. *Hircorum alter vocabatur nomine Domini, alter* ἀποπομπαίος, *quia emittebatur.* Et *Theodoretus* in *Leviticum*: ὁ τράγος ἀποπομπαῖος ἐκλήθη, ὡς ἀποπεμπόμενος εἰς τὴν ἔρημον. *Hircus* ἀποπομπαῖος *nominatus fuit, quaſi dicas emiſſum in deſertum. Symmachus* tranſtulit τράγον ἀπερχόμενον. Et *Aquila* τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον. Memorabile eſt, quod,

Bochart. Hieroz. lib. II. cap. VI.

quod, quum *Julianus Apostata* hoc *Mosis* loco abuteretur ut probaret eum scripsisse περὶ τῶν ἀποτροπαίων, *de Diis Averruncis*, prolixe eum & acriter refellere aggressus sit *Cyrillus*, *Libro nono adversus Julianum.* Sed inter ejusdem *Cyrilli* epistolas una exstat bene longa ad *Melitenes* Episcopum *Acacium* περὶ τῆ Ἀποπομπαίᾳ, qua in eos vehementer disputat, qui ex eo quod in versione Græca legerunt in duos hircos jactas fuisse sortes, unam Domino, & alteram τῷ ἀποπομπαίῳ, colligebant ex duobus hircis unum quidem Domino ad sacrificium deputari, τόνγε μὴν ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινι, καὶ πονηρῷ, καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἱερᾶς, καὶ ἐκ νομικῆς διατάξεως, *alterum autem ad averruncum aliquem, malum & impurum dæmonem in desertum fuisse amandatum, idque per sacram manum, atque ex decreto legis.* Sed & ipse hæc non diffitetur, neque ignoravit *Marshamus.*

III. Et sane quid fingi potuit absurdius, quam Deum ex duobus sacratis hircis, alterum sibi, alterum Diabolo destinasse & sacrum esse jussisse, quum Dæmonibus sacra fieri disertis verbis vetet? Levit. XVII. 7. Uterque ex æquo Domino sacer erat, a Pontifice sistendus coram Jehova ad ostium tentorii conventus: differentia consistebat in solo offerendi modo; quod alter jugulandus erat, & cremandus, alter *vivus sistendus coram Jehova ad faciendum expiationem super eum, dimittendusque in desertum.* Lev. XVI. 7-10. Nolim equidem eorum sententiam improbare, qui per *Azazelum* Diabolum figuratum putant; sed ut is Judæis quasi genius aliquis malorum averruncator considerandus fuerit, aut ei hircus ille fuerit sacer, id credere a pietate ac religione alienum est. Non fuit caper emissarius Diabolo oblatus, sed voluntate Dei expositus vexandus Diabolo.

IV. Estque illius instituti ratio non ex *Typhonicis* petenda sacris, aut *Rabbinorum* deliramentis, qui nugantur munus *Sammaëli* (id Diaboli nomen est) die propitiationis datum, ne irritam redderet eorum oblationem; aut ut illius oculos præstringerent ne ab illo accusarentur, quia scilicet scriptum est Exod. XXIII. 8. *Munus excæcat oculos videntis:* sed ex intimis Christianismi penetralibus. Nimirum non *indulsit* aliquid hic suis Deus Ægyptiorum scortationibus quibus assueverant affine: sed *instituit jussitque* quod sacro-sanctum esse vellet, & comparatum erat ad docendum mysterium expiationis peccatorum per Messiam, cujus diversæ χάριτος quomodo per geminum hunc hircum figuratæ fuerint, alibi πραγματικῶς exposuimus, quæ hic repetere nihil attinet. De Oecon. Fœd. Dei. lib. IV. cap. VI.

V. Quod Judæi de hirco isto summa rupe præcipitato tradunt, quemadmodum *Coptitæ* in odium *Typhonis* deturbabant *asinum*, id ne *Marshamus* ipse pro certo agnoverit, & palam falsum esse asserit *Bochartus.* Hircum enim a ductore suo *dimissum* scribit *Moses*, non in præceps detrusum.

Hinc

Hinc in Græca verſione Levit. XVI. 26. *ſegregatus* fuiſſe dicitur *in demiſſionem*, διεταλμένῳ εἰς ἄφεσιν. Quomodo ſcilicet ſacra quædam animalia, quæ Græci ἄφετα vocabant, quia in Dei alicujus honorem libera dimittebantur. Cujus rei apud *Platonem*, *Athenæum*, *Syneſium*, *Harpocrationem*, alioſque varia exſtant teſtimonia, aut exempla; quæ qui vult apud *Bochartum*, ipſumque *Marshamum*, videre poteſt.

VI. IMPRECATIONEM IN CAPUT VICTIMÆ ritus fuiſſe Ægyptiaci, ex *Herodoto* conſtat. Sed an ante Moſen fuerit, id probatu difficile, aut impoſſibile eſt. NON EST DUBIUM, inquit *Bochartus*, QUIN INDE AD ÆGYPTIOS MANAVERIT SIMILIS RITUS. Quem tamen non *Ægyptii* ſoli, ſed & cæteræ pleræque gentes uſurparunt: ſcilicet quia piacula hujuſmodi ſibi ſubdebant ſuccedanea; unde & ἀντίψυχα dicta ſunt. Natura tantum non dictante, iis idcirco certo ritu imponenda eſſe peccata, & imprecandas diras, quæ cæteroquin offerentes manebant. Id Græci non ſolummodo in pecudibus, ſed & hominibus ad ſacrificia piacularia adhibitis, obſervarunt. Huc refer *Scholiaſtis* illa in *Ariſtophanem*:

Ad equites. Ἕτερόν γάρ τινας Ἀθηναῖοι λίαν ἀγενεῖς καὶ ἀχρήστους, καὶ ἐν καιρῷ συμφορᾶς τινὸς ἐπελθούσης τῇ πόλει, λοιμὸς λέγω, ἢ τοιούτου τινὸς, ἔθυον τούτους ἕνεκα καθαρθῆναι τὸ μιάσμα τοῦ, οὓς καὶ ἐπωνόμαζον καθάρματα. *Alebant enim Athenienſes quoſdam valde ignobiles & inutiles, quos, quum malum ullum civitati impenderet, peſtis ſcilicet, aut tale quicquam, ad piaculum expiandum immolabant: quos etiam* καθάρματα *appellabant.* Quid autem, & qua formula iis imprecarentur, *Suidas* docet.

In voce περίψημα. Οὕτως ἔλεγον τῷ κατ' ἐνιαυτὸν συνέχοντι τῶν κακῶν. Περίψημα ἡμῶν γένου, ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις. Καὶ ἐνέβαλον τῇ θαλάσσῃ ὡσανεὶ τῷ Ποσειδῶνι θυσίαν ἀποτίνυοντες. *Ei qui malis averruncandis quotannis deſtinatus erat, ſic imprecabantur: Sis* περίψημα *noſtrum, hoc eſt ſalus & redemtio: Atque ita illum in mare projiciebant, quaſi Neptuno ſacrum perſolventes.* Idem fecere *Maſſilienſes*, qui

Servius ad Æneid III. *quoties peſtilentia laborabant, unus ſe ex pauperibus offerebat, alendus anno integro publicis & purioribus cibis. Hic poſtea ornatus verbenis ac veſtibus ſacris, circumducebatur per totam civitatem cum exſecrationibus, ut in ipſum recideret mala totius civitatis: & ſic projiciebatur.* Receptus ergo diras piaculis imprecandi mos fuit apud gentes quam plurimas. Neque neceſſe eſt eum tam ſignate in *Ægyptiis* annotare, quaſi ab iis eum tranſſumſerint *Iſraëlitæ*.

Conf. lib. I. cap. IX. §. 2. VII. Sed & illud profecto pudendum eſt, quod ex *pudendis Ægyptiorum amyletis* legem Dei de Hebræorum FRONTALIBUS exponere, animum ſuum *Samuel Petitus* induxerit. Itane vero, quia Hebræi olim ſuperſtitioſis Ægyptiorum amyletis, & propudioſis fortaſſe phallis, certe γελοίοις quibuſdam imagunculis, frontem muniverant, hinc Deus ſacratiores quaſdam membranulas in frontibus eos geſtare juſſit, quæ tamen vel ipſa ſacra lingua *pudendum* illud nomen retinuerint, non a *luto* ſolum,

ſolum, ſed eâ muliebris corporis parte dictæ quæ honeſte nominari non poteſt? Quid non comminiſcitur humani vanitas ingenii ut reconditioris eruditionis laudem aucupetur? Sordent nimirum quæ in propatulo ſunt. Rarum aliquid ipſoque ſono inſolens proferendum eſt, quantumvis γελοῖον pudendumque.

VIII. Nos ea dicamus, quæ ſana, ſobria, caſta, & Deo ac populo Dei digna ſunt. Ter omnino in Veteris Inſtrumenti Libris mentionem invenimus τῶν *Totaphot*. Et primo quidem Exod. XIII. 16. Ubi quum præceptum dediſſet Deus de ſacrandis ſibi primogenitis tam hominum quam pecudum, jubet ut illius præcepti rationem parentes liberis ſuis inculcent, dicendo: *Fuit quum durum ſe præbuiſſet Pharao in dimittendis nobis, ut occiderit Jehova omne primogenitum in terra Ægypti, tum primogenitum hominum, tum primogenitum jumentorum; idcirco ego macto Jehovæ ex omni beſtia aperiente vulvam maſculos, omnem vero primogenitum filiorum meorum redimo. Quod erit* (ita continuatur parentum ad liberos ſermo) *pro ſigno ad manum tuam*, ולטוטפת בין עיניך *& pro frontalibus inter oculos tuos, quia manu robuſta eduxit nos Jehova ex Ægypto.* Deinde Deut. VI. 8. ubi de omnibus præceptis quæ Dei nomine Iſraëlitas docebat *Moſes*, ita infit: *Et alligabis ea pro ſigno manui tuæ*, והיו לטוטפת בין עיניך, *& erunt pro frontalibus inter oculos tuos.* Denique Deut. XI. 18. *Reponetis hæc verba mea in corde veſtro, atque in animo veſtro, & alligabitis ea in ſigna manui veſtræ*, והיו לטוטפת בין עיניכם *& erunt pro frontalibus inter oculos veſtros.*

IX. Quid autem ſunt *Totaphot*, ſi vocis illius apud Orientales uſum ſpectemus? Sunt *ornamentum capitis*, & Chaldæo pro *Tiara* ea vox uſurpatur. Eſt. VIII. 15. ולעילא מן כלילא טוטפן *Et ſupra coronam erant Tiaræ.* Ezech. XXIV. 17. טוטפתך יהוין עלך *Tiaræ tuæ erunt ſupra te.* טוטפתכון ברישיכון. *Tiaræ veſtræ ſuper capitibus veſtris.* Vel etiam pro *armilla* ſive ornamento brachiorum. 2. Sam I. 10. טוטפתא דעל דרעיה *Armilla quæ erat in brachio ejus.* Ubi in Hebræo eſt אצעדה. Erant ergo *ornamenta frontis & manuum.* Non amyleta, non phalli, non ſuperſtitioſa ejuſmodi aut turpia; ſed quæ civilem habebant uſum, ad honeſtum ornatum, vel ad memoriam etiam: quicquid deinde ineptiarum, vel magicæ etiam dementiæ, commentis ſuis addiderint ſequiorum ſeculorum fabulatores.

X. Obſervandum autem, nuſquam juſſiſſe Deum ut *facerent ſibi Totaphot*: aut ut memorabilia facta ſua, vel præcepta, ſchedulis inſcripta fronte aut brachiis circumgeſtarent: ſed de ipſis magnalibus ſuis quæ fecerat, & præceptis quæ Iſraëli dederat, dixiſſe: hæc erunt vobis pro *Totaphot*, id eſt, hæc in mente, præ oculis, in memoria ſemper erunt, horum pia gratague recordatione non minus vos ornatos exiſtimabitis, quam armillis ſuis aut tiaris omnes φιλόκαλοι. Non dixit Deus, *facite vobis Totaphot*;

aut Decalogum in membranulis deſcriptum in frontibus geſtate; ſitque id vobis vice Ægyptiacorum amyletorum, quomodo Dei juſſum Doctiſſimus *Petitus* interpretatur: ſed, *quæ dixi, quæ feci ego, ea erunt vobis* לטוטפות *pro frontalibus*, id eſt, uti exponitur Exod. XIII. 9. לזכרון, *pro memoriali.* Eſt proverbialis locutio, cui gemina aliquoties in Divinis occurrit parœmiis. Prov. I. 8. 9. *Audi fili mi eruditionem patris tui, neque deſeras doctrinam matris tuæ: nam adjectio gratioſa erunt capiti tuo, & torques faucibus tuis.* & cap. III. 3. *Benignitas & fides ne derelinquant te: alliga eas faucibus tuis, inſcribe eas tabulis cordis tui.* & cap. VI. 21. *Alliga ea cordi tuo jugiter, annecte faucibus tuis.* Quæ omnia, aliaque his ſimilia, quum non de *Decalogo*, ut *Petitus* opinatur, non de aliis quibuſdam Legis particulis, quas ex Judæorum mente *Fagius*, *Camero*, aliique exhibent, ſed de omnibus cœleſtis doctrinæ partibus παροιμιωδῶς dixerit Deus; non eſt Divinæ juſſionis, ſed Judaicæ Superſtitionis, quod quædam legis ſegmenta, certis ritibus ſuo arbitratu fictis conſcripta, corioque involuta, pro amuletis in fronte ac brachio circumgeſtent, quibus incredibilem virtutem pro genio gentis nugaciter attribuunt. Vide ſis in hanc ſententiam prolixe differentem *Outwenum*, in eruditiſſimis Prolegomenis, quæ commentariis ſuis in eam quæ ad Hebræos ſcripta exſtat Pauli Epiſtolam præmiſit. Neque improbabilis mihi videtur diligentiſſimi *Pfeiferi* ſententia, opinantis, quod phylacteria, ut hodie a Judæis geſtantur, non a *Moſis* temporibns uſitata fuerint, ſed orta videantur poſt captivitatem demum Babylonicam; quum ſcilicet legi Divinæ quam plurimæ abſurdæ interpretationes ab hypocritis & portentoſæ ſapientiæ magiſtris in dies affingerentur, qui κατὰ τὸ ῥητὸν expoſuere, quod metaphorice erat capiendum.

Exercit. XIX. 9. 20. p. 265.

XI. Quibus rite perpenſis neceſſe non erit, ut circa etymologiam vocabulorum טוטפת, תפלין, ἀσάλευτα, multum nos fatigemus. Si cui tanti eſt, ut doctorum virorum hariolationes ſuper ea re ſcire deſideret; is adeat *Druſium de Trib. ſect. Lib.* II. *Full. Miſcell. Lib.* V. *cap.* VII. *Cameronem ad Mat.* XXIII. ς. *Buxtorf. in Lexico Talmudico. Pfeiferum in Dubiis Vexatis.* Sed quod pace Clariſſimi *Petiti* dictum ſit, nullam uſquam originationem quæ minus ſcita quam ipſius ſit inveniſſe memini. Adeo tunc plenam βδελυγμάτων & phallorum Ægyptiacorum imaginatione mentem habuiſſe Vir longe Doctiſſimus videtur, ut quum ad commentationem hanc accederet importunas illas cogitationes caſto pectore exturbare non potuerit. Quid enim? an idcirco טוט *Tot* mutandum erit in טיט *Tiit*, & in voce תפלין unice urgenda ſignificatio τῦ γελοίυ, & contra fidem codicum ἀσάλευτα transformandum in ἀζάλευτα, verbum fictitium, & ex interpretatione *Petiti* ſpurcum atque obſcœnum; ut fingamus Deum Iſraëlitis dicere magnalia & præcepta mea erunt in frontibus veſtris pro

puden-

pudendis ex luto factis, & γελοίοις, & αἰδοίοις appensis ἐπὶ ἀποτροπῇ: vel erunt id vobis quod turpia illa amyleta fuerunt Ægyptiis, Mallem equidem æternum ignorasse Ægyptiorum amyleta & phallos, quam ullam animo comparationem instituere inter sacratissima numinis mandata & tam nefanda propudia. De quibus quum dissertaturus *Kircherus* esset, ita orditur: *Restat ut aliquid de Phallophoriis &c. quamvis non nisi valde sobrie & jejune, dicamus. Præstat enim enormia illa, non sacra, sed scelera; non cærimonias, sed iniquitates; sacra, inquam, ignominiosissima, veras Diaboli ad animas in omne genus vitiorum præcipitandas adinventiones, æternis tenebris damnare, quam illis recitandis castis auribus officere.* Oedip. Tom. I. Syntag. III. cap. IV.

CAP. X.

Theraphim non nisi superstitionis instrumenta, neque unquam a Deo in suo cultu approbatos fuisse.

I. Urim ejusdem cum Theraphim muneris & figuræ imaguncula fuisse, immanis est assertio. II. *Nam Theraphim inservierunt Divinationi.* III. *Atque idololatriæ.* IV. *Et Magiæ.* V. VI. *Certe in loquela iis imagunculis concilianda.* VII. *Hinc invisi fuere piis.* VIII. *Neque credibile est Deum consimile idolulum arcanorum suorum internuncium fecisse.* IX. *Potius est ut longe diversum Oraculi instrumentum Israëlitis dedisse credatur.* X. *Nusquam enim Theraphim ut in ulla cultus sui parte adhibendorum meminit.* XI. *Imo vero interdicit.* XII. *Alia prorsus Cherubinorum ratio est.*

I. NUNC denique ad considerationem τῶν URIM descendamus, dispiciamusque num fuerint *ejusdem cum Theraphim muneris & figuræ, sub diverso tamen nomine, imaguncula.* Quæ quum immanis sit assertio, eo diligentius nobis examinanda venit. Et hoc quidem ordine: ut ostendamus. I. *Theraphim* mera merissima *Divinationis*, *Idololatriæ*, ac *Magiæ* instrumenta fuisse. II. Nunquam ea a Deo ut *sui cultus instrumenta jussa*, laudata, aut approbata fuisse; sed *vetita*, & quidem cum *detestatione.* III. *Urim* nihil minus fuisse quam *loquacem* ejusmodi *icunculam* aut *idolulum.* Confer. lib. I. cap. VIII.

II. In primæ thesios adstructione non opus est admodum esse prolixis: quum in confesso apud omnes sit, gentium *Theraphim* Deo fuisse abominationi. *Divinationi* per spiritum impurum inserviisse, evincit Babylonici Regis exemplum Ezech. XXI. 21. qui consilii inops animique pendulus in capite duarum viarum stetisse legitur, τῷ μαντίνεσθαι μαντείαν καὶ ἐπιζητῆσαι בתרפים ἐν ταῖς γλυπταῖς, prout transtulerunt LXX. Adde Zach.

x. 2. *Theraphim loquuntur vanitatem.* Unde & *Pythonibus* atque *ariolis* eodem ſpiritu junguntur. 2. Reg. XXIII. 24. Quemadmodum & ſupra a nobis eſt obſervatum, ac conſentiunt quotquot de *Theraphim* ſcripſere; quorum mentem expreſſit *R. David Kimchi*: התרפים הם צלמים עשויים לדעת עתידות. *Theraphim ſunt imagines factæ ad cognoſcendum ex iis futura.* Hinc LXX vertunt ἀποφθεγγόμενον. Zach. x. 2.

In 2. Reg. XXIII. 24.

III. Pro *Diis* autem *Penatibus*, & *Laribus Domeſticis*, aut ſaltem *Idololatriæ inſtrumentis*, habitas has imagines eſſe, *Labani* querela indicat, Gen. XXXI. 30. *Quare furatus es Deos meos? Jonathan Paraphraſtes* tranſtulit דחלתי, & צלמי טעותי *Numina mea, & imagines Deorum meorum.* Quæ illuſtrari poſſunt ex *Mor Iſaaci Maronitæ Philoſophia Syra cap.* VI. ex quo excerpti hujus copiam fecit nobis *Kircherus. Conſtituebant idola varia, variis cærimoniis ea colentes, & nominibus eorum inſignita ſuper columnas ſublimes & mu-*

Oedip. T. I. Synt. IV. cap. III.

rorum faſtigia collocabant, ea variis modis repræſentantes. His quoque victimas & ſacrificia offerebant, incenſantes ante ea aromata. Diabolus vero certis temporibus loquens ex ſingulis eorum petentibus reſponſa dabat, futura prædicens & abſcondita revelans: ea etiam quæ in remotis fiebant, mortem quoque & ſecreta cordium prodebant, atque ſic quamplurimas decipiebant animas, quas rerum novitate in ſervitio ſuo miſere detinebant.

In 2. Reg. XXIII. 24.

IV. Sed & *magicas* artes in iis agnoſcunt Rabbini. *Salomo Jarchius:* תרפים צלמים שמדברים על ידי כשפים. *Theraphim fuerunt imagines quæ loquebantur per artes magicas. Qui faciebat eas opus habebat reſpicere horam certam, & annum certum convenientia ad id.* Quod alibi aliquoties repetit. Nota ſunt quæ de ferali eorum fabrica in *capitulis Rabbi Elieſaris* exſtant confecta nimirum fuiſſe e capite mactati filii primogeniti, ſaleque & oleo conditi, cujus ori inſerta ſit lamina aurea, dæmonis nomine inſignis, coram quo ad parietem poſito lampadas incendebant ac procumbebant, & reſponſum ab eo expetebant ac recipiebant. Eadem *paraphraſeos Hieroſolymitanæ* auctor habet. Neque improbat *Kircherus*, qui *Serapidis* idola in *Mithriacis ſacris* non *ſine ſanguine* facta docet. Verum illi dicta ſua præſtent.

V. Nobis ſuffecerit, quod non niſi *Magicis præſtigiis*, *loquela* imagunculis illis conciliari potuerit. Ne Pſeudo-quidem *Mercurio* id diſſimulante: Quum enim dixiſſet, ut eſt apud *Auguſtinum de civitate Dei*, *majores*

Lib. VIII. cap. XXVI.

ſuos multum errantes, circa Deorum rationem incredulos, & non animadvertentes ad cultum religionemque Divinam, invenisse artem qua efficerent Deos; cui inventæ, inquit, *adjunxerunt virtutem de mundi natura convenientem, eamque miſcentes, quoniam animas facere non poterant, evocantes animas dæmonum vel angelorum, eas indiderunt imaginibus ſanctis Diviniſque myſteriis, per quas idola & benefaciendi & malefaciendi vires haberent.* Quæ artes quid aliud ſunt quam Magicæ præſtigiæ?

Cap. XIII.

VI. Ad eum *Triſmegiſti* locum alludit *Marſilius Ficinus*, in Libello *de*

Vita

Vita cœlitus producenda. Triſmegiſtus ait, Ægyptios ex certis mundi materiis facere conſueviſſe imagines, & in eas oportune animas dæmonum inſerere ſolitos, atque animam avi ſui Mercurii, itemque Phœbi cujuſdam, & Iſidis Oſiridiſque, ſic in ſtatuas deſcendiſſe profuturas hominibus, vel etiam nocituras. Iterum: *Arabes & Ægyptii tantum ſtatuis & imaginibus attribuunt arte Aſtronomica & Magica fabricatis, ut Spiritus ſtellarum in eis includi putent. Spiritus autem ſtellarum intelligunt alii quidem mirabiles cœleſtium vires, alii vero Dæmonas etiam, ſtellæ hujus illiuſve pediſſequas;* & quæ ſequuntur. *Jamblicus* quidem id genus icunculas ἀγάλματα dixit Θείας μεθοδίας ἀνάπλεα *ſimulacra communicatæ Divinæ eſſentiæ plena.* Sed gentilium iſtos Deos *malos dæmonas* fuiſſe Paulus docet. 1 Cor. x. 20. Ex vero ergo *Cyprianus: Hi impuri Spiritus ſub ſtatuis & imaginibus conſecratis deliteſcunt, hi afflatu ſuo vatum pectora aſpirant.* Et *Mercerus* de Labani Theraphim diſſerens, *Non eſt dubium*, inquit, *quin per ea, ut & in aliis gentium idolis, Dæmones reſponſa darent: nam alioquin organis naturalibus deſtituta ſcimas ea loqui non potuiſſe.*

Cap. xx.

De Idolor. Vanit.

VII. Merito ergo omnibus hiſce nominibus inviſa iis fuerunt qui verum Dei cultum ſectabantur. Unde factum eſt quod Hebræi ſummo de iis contemtu loquantur. *Zohar in Geneſin: Quid fuerunt* Theraphim? עבורה זרה. *Idolum fuerunt. Quare autem nominatum fuit* תרפים? *propter ignominiam. Juxta id quod dicimus,* מקום התורף *in locum turpitudinis, vel pudoris aut ignominiæ.* Quod repetitur in *Tanchuma. Quare vocantur* Theraphim? לפי שהן מעשה תורף ומעשה טומאה *quia ſunt opus turpitudinis, & opus fœditatis.* De Etymologia nihil dico. Rem noto. Hactenus vera eſt oratio.

Col. 376.

Buxt. Lex. Talm.

VIII. Magnum ea quæ memoravimus præjudicium animo ingenerant, ne temere credamus, voluiſſe Deum, ea quæ profanis gentibus tantorum ſcelerum inſtrumenta erant, ſuo non ſolum dedicare cultui, verum etiam illius partem longe admirabiliſſimam facere. Id enim revera fuiſſent *Theraphim*, ſi Pontificis inditi pectorali Divina Iſraëli depromſiſſent oracula. Non ignorabat Deus, quam proclivi ad idololatriam animo novellæ, quam formabat ſibi, reipublicæ populus eſſet. Reſpublica illa quid niſi *Theocratia* erat? Ubi *alieni* cujuſcunque *numinis* cultus, *rebellio, perduellio*, & *Majeſtatis crimen* cenſeri debeat. Idcirco nihil magis penſi habuit Reipublicæ rector Deus, quam ut ab idololatria, omnibuſque quæ eo ducunt, aut tantillam cum ea affinitatem habent, quantum fieri poterat procul Iſraëlitæ arcerentur. Quid autem damnatam gentilium *Theraphim* venerationem mentibus efficacius inſerere, aut ſuetos iis pridem animos, & ſua quadam ſponte eo propenſos, validius in ſuperſtitione iſta confirmare poterat, quam ſi viderent, Deum ejuſdem indolis atque uſus imaguncu-lam, &, quemadmodum *Alphonſus a Caſtro* loquitur, *idolulum*, arcanorum ſuorum internuncium feciſſe?

IX. Noluit quidem Deus *Iſraëlitas* ſuos in ulla re ſacrorum minores eſſe *Chaldæis*, a quibus primam traxerunt originem; aut *Ægyptiis*, quos inter diu nunc habitaverant, aut *Cananæis* denique, ad quorum terram ex munificentia Numinis occupandam jam in procinctu ſtabant: ſed & voluit eos ab omni gentium aliarum, quas vicinas habebant, ſuperſtitione revocare, ut ab ſe unice penderent. Ideoque, quum gentes iſtæ varias haberent divinandi, vaticinandi, ac futura cognoſcendi prædicendique artes, quibus illi, qui noſtræ nunc diſputationis materia ſunt, *Theraphim* inſerviebant: eorum omnium loco certiora ſuis conceſſit oracula, non ſolum per Prophetas ſuo afflatos Spiritu, ſed & per *Urim*, quæ, quicquid fuerint, mendacem certe *Theraphim* loquacitatem Divina reſponſionum ſuarum certitudine immenſum ſuperarunt. Quam ob rem omnino ſtatuendum eſt, ea alterius plane generis, indolis, ac formæ fuiſſe, atque *Theraphim*; ut & ſui oraculi præſtantiam, præ illis gentilium, tanto illuſtrius perſpectam haberent Iſraëlitæ; nullaque iis occaſionis vel ſpecies daretur ad Diabolicas iſtas artes declinandi, & a Deo ſe avertendi. Quorum neutrum tam commode fieri potuiſſet ſi pro antiquis *Theraphim* recentes iis reddidiſſet, *ejusdem muneris & figuræ, ſub nomine duntaxat diverſo.* Nec ſperandum fuit, ut pervicacis ingenii populus, qui paullo momento ad Idololatricas ſuperſtitiones impellebatur, facilius ab iis arceretur retentis veteris idololatriæ inſtrumentis, *paululum modo in melius mutatis*, quam ſi ſublatis iis omnibus, ſeveroque interdicto vetitis, alia a Deo ſubſtituerentur, quæ ſua præ illis omnimoda excellentia atque utilitate cunctorum animos ad ſe trahere, cæterarumque ineptiarum oblivionem inducere, aut deſiderium exſtinguere, apta nata erant.

X. At quid noſtris hic opus eſt ratiociniis? Ipſum Optimi Numinis os conſulamus; qui quidem totum cultus ſui apparatum, ad minimas fere, ſi ita loqui fas ſit, minutias diſertim ac diſtincte exſequitur; *Theraphim* autem tanquam in ulla religionis parte rite adhibendorum nullus uſpiam meminit. Quod enim *ſub alio* eos *nomine* latitare non nemo aſſerit, id quum inſanum ſit poſtulatum, non dictandum, ſed claris ac peremtoriis rationibus probandum erat. Eo magis, quod quum adverſus *Gentilium Theraphim* toties ac tam vehementer ſacræ literæ declament, & tamen eorum aliquos pios ac ſacros fuiſſe ſupponatur; pendulos animi Iſraëlitas hærere neceſſe fuerit, qui qualeſcunque *Theraphim* Deo placeant diſpliceantve, quis eorum uſus licitus aut illicitus ſit, niſi diſtinctius de eo edocerentur. Sola quippe nominis mutatio, ad perſuadendam ejuſdem rei ex idololatricis ac magicis ſuperſtitionibus ad Dei cultum translationem, ſine ullo numinis mandato, ſine legitimi uſus Divina deſignatione, non ſufficit animo quem ſanctus numinis metus inceſſit. Aut

ſi

si quod tale Divinæ Legis præceptum de *Sacris Theraphim exstet*, si quam cœlestis doctrina τῶν *Theraphim distinctionem* tradat; monstrent ea rarioris sapientiæ consulti. Nobis necdum invenire datum est. Quæ enim Clarissimus *Spencerus* producit, non præcepta, neque dogmata, sed exempla, atque ea non laudata, sed culpata potius; ad illa non difficulter mox respondebimus.

XI. Imo vero omnem *Theraphim* factionem atque usum secundo Decalogi præcepto clare satis interdixit Deus: לא תעשה לך פסל וכל תמונה. *Non facies tibi sculptile aut similitudinem quamcunque.* Pro פסל LXX hic habent εἴδωλον. Scholia autem Græca notant, reliquos interpretes γλυπτὸν habere. Et sane eodem verbo vocem hanc Hebræam plerumque transtulere ipsi LXX. *Sculptilis* vero imago, ut bene observat *Lorinus* Jesuita, distinctius & enixius prohibita est; *quoniam cultus idolorum vers-* In Act. XXVII. 29. *abatur potissimum in sculpta imagine, vel statua, quæ soliditate partium atque crassitie magis exhibet personam, quæ adoranda proponitur; quam si hæc in superficie duntaxat coloribus exprimatur.* Ex omnibus porro figuris nullam magis prohibitam fuisse quam *humanam* communiter docent Hebræi legis interpretes, quorum scita *Seldenus* exposuit. *De Jur. Nat. & Gent. lib.* II. *cap.* VI. Adeo districte, ut ne *ornatus* quidem caussa, etiamsi citra cultus extranei rationem, eas formari jus ac fas duxerint. Ideo scilicet ne errent qui in errorem fuerint proniores, & existiment eas in cultum extraneum factas. Unde fit, ut nec e ligno, nec calce, nec saxo imaginem formarent humanam, nimirum quæ promineret seu exstaret, quemadmodum ornamenta & figuræ in tricliniis poni solitæ, & id genus alia. Et qui ejusmodi formaverat imaginem, verberibus puniebatur. Quum ergo *imaginibus* omnibus in re religionis interdixerit Deus, maxime *sculptilibus*, atque in his iis potissimum quæ ad *humanam* effictæ figuram erant; non possunt non eodem interdicto *Theraphim* comprehendi, in quibus hæc omnia conveniunt. Quippe quæ *imagines* fuerint, & *sculptiles*, unde & γλυπτὰ quandoque Græcis dicuntur, & ad *hominis* effigiem formatæ, ac denique ad *religionis* negotium adhibitæ.

XII. Si exceperis, non magis generali hoc interdicto *Theraphim* religione exturbari, quam *Cherubim*, quorum tamen sacrum usum in tabernaculo & templo fuisse constat: respondeo diversissimam utrorumque fuisse rationem. Nam primo *Cherubini* typi *Hieroglyphici* erant, non *imagines*: nulla enim res sive in cœlo sive in terra est, quam figura sua exprimebant. Recte *R. Isaac Mosaides* apud *Seldenum*. אין מעשה כרובים בכלל שהרי אין צורתם נמצאת בשום אחד מהמדורים De Jure Nat. lib. II. cap. VI. *Non comprehensa est formatio Cherubinorum in generali interdicto; quoniam scilicet eorum figura non reperitur in re aliqua sive superioris sive inferioris mundi partis.*

partis. Vide ſis *Menaſſen Ben Iſraël in Conciliatore.* Deinde de *Cherubinis* mentem ſuam Legiſlator diſertis verbis expreſſit, docuitque nolle ſe eos generali interdicto comprehendi. Idem nobis de *Theraphim* eorum patroni monſtrent. Liceat huic negotio *Tertulliani* diſcurſum applicare. *Si eundem*, inquit, *Deum obſerves, habes legem ejus, ne feceris ſimilitudinem. Si & præceptum poſtea factæ ſimilitudinis reſpicis, ſcilicet æneæ ſerpentis, & tu imitare Moſem, ne facias adverſus legem ſimulacrum aliquod, niſi & tibi Deus juſſerit.*

De Idolol. cap. v.

CAP. XI.

Nullo ex Sacris exemplo laudabilem fuiſſe τῶν Theraphim uſum probari poteſt.

I. *Quæ pro bono τῶν Theraphim uſu producit exempla Spencerus*, II. *Ea ipſum non juvant.* III. *Rachel quidem aliquo eorum ſuperſtitioſo amore capta fuiſſe videtur.* IV. *At non probante Jacobo.* V. *Michæ factum multis laborat vitiis. Quippe cujus origo eſt impotentis fœminæ ſuperſtitio.* VI. VII. VIII. *Cui etiam a temporis deſignatione præjudicium creatur.* IX. *Res ipſa quoque Divino adverſatur præcepto.* X. *Dictatur quidem Micham ſculptili & fuſili ſuo duos tabernaculi Cherubinos exprimere voluiſſe:* XI. *Sed gratis.* XII. *Non licuit ea quæ cultus publici erant in privatis ædibus peragere.* XIII. *Uti nec Filio, aut Levita non Aaronide, pro Sacerdote uti.* XIV. *Denique turpem triſtemque hæc res ſequelam habuit.* XV. *De qua tranſmigratione agatur. Jud.* XVIII. 30. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. *Non patet Deum ullo per Theraphim oraculo religioni Michæ teſtimonium perhibuiſſe.* XXII. *In Davidis Hiſtoria per Theraphim non notatur imago religioni dicata.*

I. PRÆCEPTO aliquo Divino deſtitutus Cl. *Spencerus* ad *exempla* confugit Hebræorum, qui *boni* juxta ac *mali*, quovis ſeculo, ſummo *τῶν Theraphim* affectu atque admiratione ducti fuere. Et primo quidem *Rachelis* exemplo pugnat, Patris *Theraphim* religioſo affectu ſuffurantis, ut ea ſibi haberet quæ familiæ ſuæ chariſſima erant. Neque ipſum *Jacobum* Theraphim nullius feciſſe ex eo patere contendit, quod ad capitis pœnam compertum *Labano* ſacrilegum furem offerat. Sed *Michæ* imprimis exemplum urget, omnia ſibi periiſſe exiſtimantis, ſublatis ſuis *Theraphim*; quos ipſe *Deus* ſuo videtur comprobaſſe teſtimonio, dum a *Danitis*, per *Levitam*, *Michæ* miniſtrum, conſultus, *per Theraphim oracula ſua edidit.* In *Davidis* quoque domo *Theraphim* fuiſſe, *Michalis* hiſtoria docet. Non eſt autem credibile, viros pios ejuſcemodi imagines in ædibus ſuis habuiſſe & ſervaſſe, ſi eas idololatricas, Deoque exoſas eſſe vel ſuſpicari potuiſſent.

II. Sed

II. Sed non multa eruditione atque facundia opus est ad argutiolas istas retundendas. Ne enim nunc dicam, majoris momenti rem religionis esse, quam ut *exemplis* tuto stari possit, nisi Divina accesserit *approbatio*; ipsa quæ proferuntur exempla parum ad id quod intenditur efficiendum valida sunt. Ut enim a *Rachele* incipiam, quo illa animo patrios *Theraphim* furata sit, quum sacra historia non exponat, nemo nisi hariolando dixerit. Sunt qui volunt, *pio* id eam feciſſe animo, ut sublatis superstitionis instrumentis patrem ab idololatria avocaret. Alii *metui* attribuunt; quasi, verita ne a loquacibus illis imagunculis mariti clandestinum iter proderetur, illas secum sumere quam id discriminis adire maluerit. *Pererio* maxime probatur, quod quia pretiosa fuerint, ex auro puta aut argẽto, eas sibi vindicaverit, partim pro *mercede* qua maritum suũ *Labanus* avaritiose fraudaverat, partim pro *dote* sibi & sorori suæ debta.

III. Sed candide agamus, demusque *Spencero*, quod non improbabiliter pugnat, *religione* & amore τῶν *Theraphim* ductam *Rachelem* hæc omnia fuisse molitam. *Labanus* in eorum veneratione consenuerat; vetusta socordia ac superstitione detentus. Filiæ a teneris unguiculis eadem imbutæ opinione, in ea hactenus regione vixerant, ubi errantium multitudo favebat errori. Probabile est *Jacobum*, melius a patre *Isaaco* institutum, non sine magno animi mœrore grassantem inter agnatos superstitionem conspexisse; eique se, qua exemplo, qua sanctis monitis, opposuisse. Sed quum solus esset in terra peregrina, tantum a socero, tantum a mulierculis, quas natura ad superstitionem pronas effinxisse videtur, impetrare non potuit, ut alte infixum errorem prorsus & subito deponerent. Ex illius ergo priscæ superstitionis veteri fermento fuit, non ex zelo secundum scientiam, quod *Theraphim* secum asportare in animum suum *Rachel* induxerit. Neque videtur eam fugisse, valde consilium hoc marito fuisse displiciturum; quem non ignorabat longe aliter ac ipsa erga *Theraphim* animatum esse. Ideoque summa cura non maritum minus quam patrem eam rem clam habuit; justam utriusque reprehensionem verita.

IV. Nam quod *Jacobum* quoque Theraphim *in summo pretio & honore habuisse* suspicatur *Spencerus*, in eo convitium insigni viro dicit. Citius ex pumice aquam elicueris, quam id ex *Jacobi*, quæ laudantur, verbis. Ideone se in veneratione *Theraphim* habere protestatur, quia eorum furem ad necem ac malam rem offert? Nihil profecto minus. Sed indignatus importunam *Labani* suspicionem, suæque sibi innocentiæ conscius, ac familiæ suæ sanctitate indignum ratus, quod furti insimularetur, & ejus quidem surreptæ rei, quæ uti *Labano* antiquissima, ita sibi suæque familiæ usus non erat, cum impetu quodam animique fervore, *ne vivat*, inquit, *penes quem inveneris Deos tuos.* In quibus verbis est Deorum illorum, qui se ipsos conservare non poterant ἐξευτελισμός & contemtus manifestus.

Non dicit Deos simpliciter, non nostros Deos, sed *tuos Deos*, quibus opponit *Deum Patris sui*, *Deum Abrahami & pavorem Isaaci*, quo custode adversus fraudes ac vim *Labani* tutus manserat. Gen. XXXI: 32. 42. Istos autem *Labani* Deos, si ad illud usque tempus superstites in familia sua manserint, una cum reliquis idololatriæ instrumentis, quæ fortasse ex *Sichemi* spoliis, vel aliunde etiam supererant, solicite ad quercum prope *Sichemum* defodit. Gen. XXXV. 2. 3. 4. Favet huic observationi *Josephus*: *Jacobum Deus per visum bono animo esse jussit; ac lustare tentorium imperat. Itaque dum lustrat, incidit in Labani Deos (nesciverat enim Rachelem eos furatam) his apud Sicimam defossis in terram sub quadam quercu &c.*

Lib. I. cap. XIX.

V. *Michæ* factum quod attinet, plurima in eo sunt, quæ id superstitiosum, idololatricum, adeoque prorsus illaudabile fuisse arguant: ita ut nullum ex eo τῶν *Theraphim* patrocinium quæri possit. Sive enim illius *originem* atque occasionem spectemus, sive *tempus*, sive *rem* ipsam quam patravit, sive *locum*, sive *ministros* quos sibi adscivit, sive *sequelam*; omnia eo conspirant, ut male omnino, atque inconsulto eum egisse convincamur. *Origo* atque occasio facti fuit impotentis vetulæ superstitio, cui quum filius *Micha* nescio quo consilio mille & centum siclos argenteos furto surripuisset, illa diris diriſſimis furem devoverat, ignara in cujus illæ caput reciderent; tum a filio condocefacta penes se argentum illud esse propter quod exsecrata fuerat, mutata subito sententia benedictum eum *Jehovæ* esse declaravit, dicavitque argentum illud ad faciendum sculptile & fusile. Omnia ex impetu & animi impotentia, nihil deliberato consilio, nihil expensa lege, aut consulto ore Domini, quod in re religionis fieri omnino debebat; ubi nihil audendum nisi ex præscripto. En tibi origo mali, furibunda propemodum mulier. Ut pleraſque hæreses a mulieribus vel cœptas vel propagatas esse, observavit *Hieronymus*.

VI. *Temporis* etiam designatio facto præjudicium creat. *Temporibus illis*, dicit sacer textus Jud. XVII. 6. *non erat Rex in Israële: quisque quod rectum videbatur in oculis suis faciebat.* Quod bifariam exponi potest: vel in hanc mentem; sublata legitimi magistratus auctoritate, fractisque legum repagulis, quibus privatorum in religionis negotio τολμήματα coerceri fas erat, quisque, ut in ἀναρχίᾳ fieri solet, licere sibi existimabat quod libebat, nemine increpante aut inhibente. Vel ita; non erat princeps aliquis aut judex cui servirent: nemo impediebat a bono, nemo impellebat ad malum; neque exemplo neque vi seducti ac seducentis ducis, ad prava sollicitabantur. Plenus erat libertatis usus; ut cuique ex animi sententia res suas componere liceret. Utrovis interpreteris modo, continent ea verba facti improbationem.

VII.

VII. Et fruſtra profecto eſt Clariſſimus *Spencerus*, qui eum temporis articulum ad *Michæ* patrocinium torquet. *Eo*, inquit, *tempore rex, id eſt, judex nullus populo præfuit; ideoque fortaſſis, ut fit, latronum & ſicariorum plena erant omnia, ſuis forſan partibus deerant ſacerdotes, publica non niſi ſummo capitis diſcrimine adeunda, ſuſque deque verſa erant omnia. Quum itaque tam deformis eſſet Eccleſiæ facies, Micha exemplum ſuum ſeculo oppoſuit, religionis quaſi ſtator fuit, Deumque, ſi minus ut voluit, ut potuit ſaltem, colere decrevit.*

VIII. Sed hæc omnia quam magnifice, tam inconſiderate dicuntur. Nunquam enim invenies eam temporis notationem facto alicui laudabili præpoſitam; ut bene feciſſe cenſeri debeat, qui, quod nullus in Iſraële rex eſſet, id quod in oculis ſuis bonum eſt feciſſe narratur. Sed quod potiſſimum nunc a *Spencero* obſervari velim; non erant ea tempora tam latrociniis infeſta quam dictat; ſed in alta potius pace, quæ ſecuritatis mater, religionis noverca eſt, vivebant Iſraëlitæ, ſuo ſinguli animo obſequentes. Quod non ex eo ſolum colligitur, quod juvenis ille *Levita* nullo ſicariorum metu terram libere permeabat, ubi ſors ferret, commodam peregrinationis ſuæ ſedem inveſtigans: ſed exinde maxime patet, quod iiſdem temporibus *Danitica* tribus ad finium ſuorum amplificationem novis poſſeſſionibus quærendis intenta, emiſſis prius exploratoribus, expeditionem in *Laïſſæos* ſuſceperit. De finibus autem ampliandis, quaſi per otium cogitare, quando domi latronibus obſeſſa cernis omnia, hominum eſt improvide rebus ſuis conſulentium. Quin potius peſtilentiſſimos ſicarios iſtos patria expellebat robuſta *Danitarum* manus, priuſquam de novis ſibi comparandis ſedibus ageret; ut domo dum aberant ipſi, uxoribus liberiſque ſecuris tutiſque degere liceret?

IX. *Res* ipſa quam fecit Micha, *ſculptile* nimirum & *fuſile*, e diametro Divino adverſatur præcepto, Exod. xx. 4. *Non facies tibi ſculptile*, & Deuter. iv. 15. 16. *Quamobrem cavebitis vobis ipſis valde, ut non corrumpatis vos & faciatis vobis ſculptile, ſimilitudinem ullius ſimulacri.* Deut. xxvii. 15. *Maledictus vir ille qui fecerit ſculptibile aut fuſile, rem abominandam Jehovæ, opus manuum artificis, qui etiam poſuerit in abdito.* Nonne digito quaſi *Micha* noſter, cum ſuo iſthoc facto, hoc ſermone deſignari videtur? Et ſane ne dubitemus quin violaverit præceptum Dei, fuſile illud & ſculptile *Deos ipſe ſuos* nuncupat. Jud. xviii. 24. Ut *Laban* olim ſuos *Theraphim*. Directe contra Domini voluntatem. Exod. xxxiv. 17. *Non facies tibi Deos fuſiles.* Neque excuſat *Michan* quod *in honorem Jehovæ* totum hunc inſtruxerit apparatum; non magis quam excuſat Iſraëlitas, quod in ejuſdem, ut opinabantur, *Jehovæ* honorem formaverint

ſibi vitulum fuſilem. Quæ res quantopere abominationi fuerit *Jehovæ*, cladibus ſuis ac calamitatibus in deſerto experti Iſraëlitæ ſunt. Non patitur Deus ut *laus ſua ſculptilibus detur.* Jeſ. XLII. 8.

Spencer. p. 82. & Burmann. in h. l.

X. Dictant quidem viri eruditiſſimi Micham *ſculptili* ſuo & *fuſili* duos Tabernaculi *Cherubinos* exprimere voluiſſe. *Quum enim Deus, jure ſuo uſus, Cherubinos duos, ſculptiles præſentiæ ſuæ teſſeras; in tabernaculo ſuo poni juſſerit; imaginum Michæ numerus, aliæque hiſtoriæ circumſtantiæ ſuadere videntur, id egiſſe Micham, ut ædicula religioque ſua privata, & Tabernaculum cultusque publicus, tanquam facies in aquis faciei, apta ſimilitudine reſponderent, & convenirent.* Addunt, arbitrari ſeſe, *horum unum ex ligno elaborato,* (*prout Templi Cherubim* 1. Reg. VI. 23. 28.) *& laminis argenteis circumducto, alterum ex argento ſolido factum fuiſſe; ut Cherubim Tabernaculi ex ſolido erant auro.* Exod. XXV. 18. 1. Chr. XXVIII. 18.

P. 70.

XI. Cæterum quæ hæc eſt harioliandi audacia? Ullone ſacrarum literarum exemplo didicerunt Viri oppido doctiſſimi, *Cherubinos* Deo ſacros ominoſo atque abominabili *ſculptilis* aut *fuſilis* nomine venire? Aut quia *Michas binas* ſibi formavit imagines, hinc *geminos* eum *Cherubinos* exprimere voluiſſe colligendum eſt? Id ſi in animo habuit, cur non fuſilem ex ſolido argento icunculam fecit utramque; uti ex auro ſolido uterque in tabernaculo *Cherub* erat? Quo demum auctore cognoverunt Viri docti id quod Scriptura ſculptile vocat, ex ligno fuiſſe argenteis laminis obducto? Adeone chartis illinere, aliiſque obtrudere fas eſt, quidquid ſomnianti in mentem venit? At demus ita fuiſſe, quod modeſti omnes ſe nobiſcum, ni fallor, ignorare faſſuri ſunt, quid hoc ad *Cherubinos?* An quia poſt ſecula aliquot in *Salomonis* templo *Cherubini*, ex ligno, quod auro obducebatur, formati fuerunt; id animo fortaſſe, neſcio cujus ſpiritus afflatu, præſagiens *Michas*, *Cherubinorum* ſuorum altero præfiguratum voluit? Aut Deus fortaſſe ad *Michæ* exemplum ſuum deinceps concinnavit ſacrarium? Inepta hæc ſunt, &, ut *Plutarchi* verbo dicam, releganda εἰς τὴν τῶν εἰδώλων καὶ ψυχρῶν ἀγορᾶν. Sed ponamus, quod tamen nulla jubet ratio, *Micham*, quo tempore imagunculas has formabat, *Cherubinos* in mente habuiſſe; necdum propterea inventum eſt idoneum cauſſæ ipſius patrocinium. Quocunque enim animo hæc fecerit *Michas:* conſilio certe fecit peſſimo. Neque enim privato cuiquam fas erat publici inſtrumenta ſive ornamenta cultus ſuo ſibi fabricare arbitrio. Unum ſibi Tabernaculum ſtatui juſſerat Deus, quo ad ſacra conveniendum toti erat Iſraëli.

XII. Itaque in eo quoque peccavit *Michas*, quod *loco* non legitimo, in privatis ſuis ædibus, quæ publici cæteroquin cultus erant peregerit, Ita enim juſſerat Deus Lev. XVII. 1. 9. Deut. XII. 14. 26. 27. & XV. 20. *non eſſe privatim offerenda ſacrificia in ædibus privatis, aut alio quovis loco quem ſibi quiſque elegerit, ſed adducenda ad ſacerdotem, ut ejus miniſterio ſancti-*

ſanctificentur, ſanguine ad altare effuſo in loco quem ſibi elegerit Deus, ut in illo nomen ſuum habitet. Cujus loci religionem olim vel bello vindicare decretum erat cæteris tribubus, contra *Rubenitas*, *Gaditas*, & dimidiam tribum *Manaſſis*, quando illam videbantur violaſſe, ædificato magno altari ad tumulos Jordanis. Joſ. XXII. 10. & ſeq. Pertinent huc Hebræorum illa, quæ ex *Schilte Haggibborim*, & *Iſaac Abarbanele*, ac *R. Levi Ben Gerſom*, exhibet *Outramus*. *Dum populus in* deſerto *verſabatur lege cautum erat, ne quis in ſacellis montanis immolaret; ita tamen ut lex illa ceſſaret quum ad* Gilgalem *ventum eſſet; quippe quo in loco ut nulla erat tentorio ſacro certa ac fixa ſedes, ita etiam populus univerſus varias in ſedes ſegregabatur. At poſito* Schiloïtico *ſanctuario, quod parietibus lapideis exſtructum erat, etiamſi aulæis tectum, iterum valebat lex illa quæ in deſertis ſervanda erat. Nam in hoc loco arca ſacra fixam ac certam ſedem habuit. Quo fit ut ſanctuarium illud* Dei domus *paſſim appelletur.* Hæc autem de quibus nos nunc agimus, geſta ſunt quum domus Dei eſſet in *Schilo*; ideoque geſta perperam. De ſacrif. lib. 1. cap. 11.

XIII. Sed & in eo contra legis præſcriptum fecit *Michas*, quod ſacrorum *miniſtrum* adhibuerit primo *filium* ſuum, dein *Levitam.* Non fuit hoc *egregium ſtudii ſui in Deum & legem Divinam Documentum, quod primogenitum ſuum more majorum in ſacerdotem ſancte & religioſe*, ut Spencerus loquitur, *conſecraverit; ac deinde ſacerdotem e gente Levitica oriundum quantivis conducere in animum induxerit; ſibique tanquam eo nomine Divini favoris ſecuro impenſe his verbis gratulatus fuerit: Nunc ſcio quod benefaciet mihi Jehova habenti Levitam in ſacerdotem.* Nam quicquid ſibi gratulatus fuerit ſuperſtitioſus *Michas*, quicquid ei applaudat *Spencerus*, fuit in utroque facto aperta Divinæ Legis violatio. Etiamſi antiquiſſimis ſeculis ita comparatum fuerit, ut non *primogeniti* ſolum, quod multi volunt, ſacra rite facerent: ſed & in ſacris pro *ſe uno* factis *ſibi quiſque ſacerdos* eſſet; recentiore tamen lege apud Iſraëlitas Ægypto liberatos jus ſacra faciendi ad familiam *Aaronicam* adſtrictum eſt. *Hos*, inquit *Moſes*, de Sacerdotibus *Aaronicis* loquens Deut. XXI. 5. *elegit Dominus Deus tuus, ut miniſtrent ei & benedicant in nomine ejus.* Adde 1. Chr. XXIII. 13. Et tanta quidem ſeveritate reliquos omnes a Sacerdotii functione Deus arcuit, ut temere ſe ingerentibus capitis pœnam intentaverit. Num. III. 10. *Aaronem vero & filios ejus præficito ut obſervent Sacerdotium ſuum: nam quicunque extraneus acceſſerit morte plectetur. Extraneus* autem cenſebatur, quicunque ex alia tribu erat quam *Levitica*; imo etiamſi ex *Levitica* eſſet tribu, quicunque non erat ex familia *Aaronis.* Ex legis ergo rigore mortis pœnam incurrebant tam *Michæ* filius quam *Levita*, non *Aaronides*, ſacra facientes: tantum abeſt ut id tanquam egregium ſtudii in Deum & legem Divinam documentum laudari a *Spencero* debuerit.

XIV. Denique *turpem* admodum *triſtemque* hæc res *ſequelam* habuit. Nam ut nihil ſe facilius citiuſque diffundit quam exemplum malum; ita brevi factum eſt, ut vetiti illius cultus lues ex privata domo late ſerpens integram confeſtim Iſraëlis tribum inficeret. *Danitæ* enim fœda hæc anilis ſuperſtitionis nugamenta, *Michæ* nequicquam contra tendenti per vim erepta, in urbe tribus ſuæ cognomine, veluti ſacra quædam ſacratiſſima inſigni præpoſteritate diu coluerunt. Eodem nimirum loci, ubi *Jeroboam* poſtea vitulum aureum conſtituit, toties indignante Scriptura. Sed & hanc rem nigro *Theta* Spiritus Dei notavit, & exitio tandem *Danitis* fuit. Jud. XVIII. 30. *Tum ſtatuerunt ſibi filii Danis illud ſculptile:* Jonathan *vero filius* Gerſomi, *filius* Menaſſis, (hic creditur fuiſſe *Levita* ſupra memoratus: pro *Menaſſe* Latina verſio legit *Moſen;* & Hebræi tradunt *Gerſomum* hunc filium *Moſis* fuiſſe, cujus honori ut conſuleretur dicunt dictioni משה ſuperpoſitum fuiſſe נ pendulum, ut filius ille diceretur *Menaſſis* potius, cui ſimilem ſe idololatria faciebat quam *Moſis.* Sed hoc Judaici acuminis eſt.) *ipſi & filii ejus fuerunt Sacerdotes tribui* Daniticæ, *uſque ad tempus quo migravit e terra. Et conſtitutum habuerunt ſibi ſculptile quod fecerat* Micha *omnibus diebus quibus fuit Domus Dei* Silunte.

XV. Quæ de *tranſmigratione* hic narrantur cave intelligas de illa quæ facta eſt tempore *Tiglat Phileſaris* quando filii *Gad*, & filii *Ruben* abducti ſunt in captivitatem; 2. Reg. XV. 29. 1 Chr. V. 25. 26. aut altera illa quæ facta eſt per *Salmanaſſerem.* 2. Reg. XVII. Non eſt enim probabile *Samuelem & Davidem* qui magno zelo profanitates illiuſmodi exturbabant, lapidem illum offenſionis paſſuros in terra fuiſſe. Et quum ſculptile hoc *Dane* manſiſſe narretur *illis diebus quibus domus Dei fuit* Silunte; omnino videtnr hoc referendum eſſe ad tempora quibus arca capta fuit a Philiſtinis, nunquam reducenda *Siluntem.* Cum ea enim populi clade conjuncta fuit quædam גלות הארץ *incolarum terræ tranſmigratio:* ſive deportati fuerint a Philiſtinis, ſive ad eorum vexationes effugiendas alio ipſi conceſſerint. Judicioſe huc refert *Kimchius* verba Pſ. LXXVIII. 58. & ſeq. *Nam provocarunt eum per excelſa, & PER SCULPTILIA SUA ad zelotypiam concitarunt eum. Quod audiens Deus excanduit, ſprevitque valde Iſraëlem. Adeo ut deſerens tabernaculum* Siluntis, *tentorium quod collocaverat inter homines, traderet in captivitatem robur ſuum, & gloriam ſuam in manum hoſtis: dederetque gladio populum ſuum, quia in poſſeſſionem ſuam excanduerat.* Ex quo ſacro carmine manifeſte cernimus, quo loco apud Deum ſculptilia iſta fuerint, quorum calidum magis quam cautum patronum ſe *Spencerus* præſtitit. Quum ergo totum hoc *Michæ* inſtitutum tot nominibus vitioſum fuerit, plenumque ſuperſtitionis, & origo atque initium publicæ idololatriæ in Iſraël, qua ad zelotypiam excitatus Deus in poſſeſſionem ſuam excanduit: fruſtra omnino eſt qui ex illa *Michæ* hiſtoria legi-

timum

timum ſanctumque τῶν *Theraphim* in ſacris uſum argumentando colligere conatur.

XVI. Omnibus his rationibus noſtris unica duntaxat eſt quæ cum ſpecie aliqua obtendi queat. Quod nimirum ſacroſanctum numen religioni *Michæ* teſtimonium tam illuſtre, *oraculo e Theraphim dato*, perhibere videatur. De ejus enim *reſponſi origine cœleſti* nullum dubitandi locum relictum eſſe *Spencerus* exiſtimat: quum & *Danitas*, animos a læto illo omine ſumentes ei fidem certiſſimam dediſſe conſtet; neque *Levitæ* religio patiatur, ut eum, nullo pretio conductum, oraculum Divinum tam perfricta fronte ſimulaſſe credamus; & ipſe denique rerum *eventus* oraculi illius cœlitus emiſſi fidem ſatis impleviſſe credi poſſit.

XVII. Cæterum quod *Spencero indubie verum*, id mihi *incertiſſimum*, ac, ne quid diſſimulem, *falſum*, aut certe *falſo proximum* eſſe videtur. Nullo enim verbo aſſerit ſacer textus, *Deum per Theraphim* reſponſum aliquod edidiſſe; ſed id tantum, *Danitis*, petentibus Deum ſuo nomine conſuli, *a Sacerdote Michæ* reſponſum eſſe, *ite cum pace, coram Jehova eſt iter veſtrum quo ituri eſtis.* Jud. XVIII. 5. 6. Quæ *Sacerdotis* verba, qui *Dei* verba eſſe dicit, & quidem per *Theraphim* prolata, is aliquid ſcripturæ addit; quod ego quidem non audeo.

XVIII. Et ſane non erat hic locus ubi nomen ſuum habitare fecerat Deus, aut ubi adiri & conſuli volebat. Si ſerio id egiſſent *Danitæ*, ut niſi Deo in conſilium adhibito expeditionem hanc non ſuſciperent, adeundus iis *Siluntę Pontifex* ex familia *Aaronis* fuerat, qui cum *Urim* & *Thummim* ſe eorum nomine coram Deo ſiſteret. Nunc autem quum ſacra hæc propter viam obirent, ſatiſque oſtenderent ſe deſtinationis jam certos eſſe; mirum non eſt ſi aretalogi alicujus bona verba, tanquam numinis oracula, pro fauſtis ominibus arripientes, animos ſibi inde ſumſerint.

XIX. Neque alienum id a *Levitæ* noſtri moribus videri debet, ut ſimulato *Jehovæ* nomine ea *Danitis* ominaretur quæ grata fore ſciebat. Sic ſolent illi qui auram captant popularem, ſuiſque velificantur commodis. Quem unicum hujus hominis ſcopum fuiſſe ſatis oſtendit perfidioſa illa levitas, qua, relicta benefactoris ſui familia, *Danitis* ſe totum addixit; ſola avaritia atque ambitione impellente. Quum enim dixiſſent ei Danitæ: *impone manum tuam ori, & veni nobiſcum, & eſto nobis in Patrem & Sacerdotem: utrum melius eſt te eſſe ſacerdotem domui unius viri, an te eſſe ſacerdotem tribui & familiæ in Iſraële? Tum lætatus eſt animus ipſius ſacerdotis, & recepit amiculum ipſum, & imagines, & ſculptile, & profectus eſt in medio illius populi.* An incredibile eſt, tam famelicum doloſi nummi mancipium, qui invita lege Dei Sacerdotem agebat, ſacratiſſimum numinis nomen commentis ſuis, ad favorem aucupandum comparatis, prætexuiſſe?

XX.

XX. Neque commentitiæ alicui prædictioni reſpondens eventus mox ei veri oraculi fidem conciliat. Plena enim exemplorum vetuſtas, plena ſeculorum omnium experientia eſt, ineptiſſimos fatidicos, qui nullum numen niſi in cerebello habitans unquam conſuluerant, hariolando in verum ſæpe incidiſſe. Sed & hic multa concurrebant, quæ *Levitæ* noſtro felicis vaticinii ſpem facere poterant. Quum enim Deus ſingulis tribubus juſtas in terra poſſeſſiones pollicitus eſſet, *Danitica* autem in eum uſque diem non obtigiſſet quantum ſatis erat: omnino videri poterant non abſque numine ampliores ſibi ſedes quærere.

XXI. Si quis tamen credere malit, nihil *Levitam* finxiſſe; ſed revera ſibi id quod narrat per *Theraphim* reſponſum eſſe; quid ni potuiſſet Deus, quod ſæpe factum, ſpiritu mendaci abuti ad præſagienda vera, quo inſerviret ſuæ providentiæ? Nec certius hinc patrocinium pro *Michæ Theraphim* invenias, quam pro *Theraphim Nebucadnetzaris*, qui ſuperſtitioſe, impie atque Idolotatrice ab ipſo conſulti, Deo dirigente, ſuadebant obſidionem Hieroſolymorum. Ezech. XXI. 26. 27.

XXII. Hac arce cauſſæ ſuæ depulſus *Spencerus* in *Davidis* hiſtoria parum admodum reperiet præſidii: ex qua ad ſummum nihil aliud inferri poteſt, niſi hoc fortaſſe quod hic unicus in ſcriptura locus exſtet in quo vox *Theraphim* ſimpliciter *imaginem* notet, idque indifferenter, neque in bonam, neque in malam partem. Id ſaltem colligi non poteſt, in *Davidis* familia fuiſſe ſimulacrum aliquod religioſum, Deo approbatum. Meritoque *Rivetus intolerabilem* dicit *Genebrardi audaciam, quem non puduit ſcribere in* Pſ. LXXXII. *ſtatuam hanc fuiſſe ſacram, & tales in ſua domo, quaſi* Lares & Penates, *Davidem habuiſſe.* Longe aliter & rectius *Ribera: Quam ſtatuam poſuit? Certe non* idoli *alicujus: neque enim idola erant in domo Davidis. Sed nec alterius modi ſtatuæ eſſent apud Davidem: non imagines* aſtronomicæ, *ut quidam putant: non* imagines factæ ad ſuſcipiendam virtutem ſuperiorum, *quod R. Abraham magis huic loco conſentaneum eſſe dixit, quæ omnia Judæi deteſtabantur.* (id eſt pii omnes ex Judæis) *Sed fecit Michal ex variis hinc inde rebus ſtatuam, homini ſimilem, quales tauris objici ſolent in circo, aut in hortis poni ad aves terrendas; veſtibus ſcilicet virilibus aut palea aut ligno aut pannis oppletis, & humani corporis membra ſimulantibus: aut certe quales tumulis imponi ſolent, quum abſentium funera fiunt: unde addit*, pellem piloſam caprarum poſuit ad caput ejus, *videlicet ut rufos Davidis capillos imitaretur.* Atque ita nunc ſatis nos demonſtraſſe opinamur, nunquam *Theraphim* ut religioſa cultus ſui inſtrumenta a Deo juſſa, laudata, aut approbata fuiſſe.

Exercit. CXXXIII. in Geneſ.

In Hoſ. III. Num. XXI.

CAP. XII.

Urim nihil minus esse quam Theraphim.

I. *Urim jussa, Theraphim vetita religionis instrumenta fuerunt.* II. *Hæc tamen* Hos. III. 4. *pro illis venire contendit Spencerus.* III. IV. *Vera illius vaticinii explicatio.* V. מצבה *generatim statuam quamcunque notat, specialius lapidem aut cippum.* VI. *Qualem rite atque ordine erexit Jacobus: ad memoriam, non ad cultum.* VII. *Quo tamen facto quum abusi fuerint Phœnices in suis Batyliis,* VIII. *Postmodum Deus omni illiusmodi religioso signo suis interdixit; etiamsi suo dicaretur numini.* IX. *Quod interdictum temporarium fuisse perperam Spencerus pugnat.* X. XI. XII. *Græci, Barbari, Romani mire circa ejusmodi lapides insanierunt.* XIII. *Hebræi autem novissimis regni sui temporibus perquam ab iis alieni fuere.* XIV. *Maimonides statuas etiam vero Deo rite dicari negat.* XV. *At Dionysius Vossius recte distinguit inter statuas superstitiosas & memoriales.* XVI. מצבה Jes. XIX. 19. *pro memoriali ponitur.* XVII. *Ablatio idolorum certo aspectu malis annumerari potest.* XVIII. *Sed carentia statuæ & Theraphim apud Hoseam in bonum sonat.* XIX. *Non est incredibile superstitiosos Apostatas pro Urim adhibuisse Theraphim.* XX. *In Gideonis historia neutrum memoratur.* XXI. *Theraphim non est idem quod Seraphim.* XXII. *Conclusio.*

I. TERTIUM nunc restat ut probemus, *Urim* nihil minus fuisse quam *imagunculam* ejusdem cum *Theraphim figuræ* atque *usus*. Pendet hujus determinatio controversiæ ab antecedenti. Si enim *Urim* pars magna & sacratissima Pontificalis apparatus fuerint, uti fuisse constat, *Theraphim* vero profana, superstitiosa atque idololatrica simulacra, Deo exosa, uti modo a nobis probatum est; consequens est *Urim* non esse *Theraphim*. Sed rationes audiamus quibus tam insanum magnum παραδοξον assertum *Spencerus* venit.

II. Et primo quidem loco ex Hos. III. 4. in hunc ferme modum ratiocinatur. Jubet observari, *Ephodis* nomine non *vulgare sacerdotis amiculum* intelligi, sed longe *augustius Pontificis* indumentum. Tum, magnam fuisse *Ephodis* necessitudinem cum *pectorali*, cui inclusum erat *Urim*, adeo ut *Ephodis* nomine non semel & *pectorale* intelligendum in sacris literis veniat. Porro quum *Ephod* & *Theraphim* hic conjuncta & quasi uno spiritu legenda proponantur, quid convenientius est quam ut *Theraphim* interpretemur de *Urim*, tam sancto nexu *Ephodi* cohærente? Præsertim quum & Græci *Senes* pro *Theraphim* voce δῆλων hic utantur &

Deus inter *mala* numerare non poſſit, quod Iſraëliticus populus caiturus eſſet *idolis*.

III. Omnia tamen recte atque ſine præjudicio conſideranti ſolidius ſatiuſque videbitur *Theraphim*, ut alibi in ſacris literis, ita & hic exponere de *Inſtrumentis Idololatriæ*, ſi non craſſiſſimæ illius, certe ſubtilioris, & ſuperſtitionis pravæ. Nimirum eo nos ducit Domini ſermo, qui quid Iſraëli futurum eſſet verbis primo figuratis, tum propriis exponit. *Et dixi ad eam, multis diebus ſedebis mihi*, innupta manebis, donec commodum tempus fuerit te mihi in uxorem reaſſumendi. *Non ſcortaberis*, non te pollues idololatria gentili, ut olim: ולא תהי לאיש *neque eris viro. Pagninus* cum aliis, *non eris viri alterius.* Sed, inquit *Rivetus*, *melius legitur abſolute, non eris viro, ut viduitatis ſtatum ſignificet. Eſſe viro*, eſt *nubere.* Ezech. XVI. 8. ותהי לי *& eris mihi*, id eſt, nubes mihi in uxorem. Prædicit ergo ei diuturni temporis viduitatem, qua & a ſcortatione pura, & legitimi thori uſu caritura erat, omni commercio viri, tam licito, quam illicito privanda; ut interea temporis continentiam diſceret. Addit tamen aliud quod ad conſolationem faceret. Qui enim mulierem jubet exſpectare ſe, atque interim ſedere quaſi viduam, is viciſſim novis ſibi votis interdicere videtur, cum ſponſione exſpectandi donec tempus reaſſumtioni illius deſtinatum elabatur. Quod iis ſignificatum eſt verbis, *& ego* (deſidebo) *tibi.*

IV. Parabolicum hunc ſermonem luculentiore & proprio porro interpretatur Deus. Et pro eo quod dixerat; *non eris viro*; dicit: *Nam diebus multis ſedebunt filii Iſraël abſque Rege, & abſque Principe, & abſque ſacrificio, & abſque Ephod.* Carebunt & *Regimine*, & *Religione*, & *Prophetia*, in quibus tam ſingulis quam univerſis mei iiſcum fœderis quædam quaſi pignora olim habuerunt. Pro eo autem quod dictum erat, *Non ſcortaberis*; dicit, *ſedebunt ſine* מצבה *cippo & Theraphim*, ſive inſtrumentis idololatriæ, quibus fornicentur cum Deo extraneo. Denique pro eo quod dixerat, *& ego* deſidebo *tibi*: nunc dicit; *poſtea reverſi Iſraëlitæ quærent Jehovam Deum ſuum, & Davidem regem ſuum*; cui ſtabili connubio jungentur. Itaque ut ſermo ſimplex parabolico, & ἀπόδοσις τῇ πρόθεσει quoad omnia ſua membra, exacte reſpondeat, omnino videtur eſſe neceſſarium, ut quædam idololatriæ, quæ ſpiritualis fornicatio eſt, inſervientia, inter ea quibus Iſraëlitæ carituri erant memorentur. Et quid promtius eo referemus quam *Theraphim*, quæ uti horrenda βδελύγματα inviſa numini fuiſſe multis olim rationibus evicimus.

V. Firmat hanc obſervationem, quod cum *Theraphim* מצבה eodem ſermone jungatur, quæ quid ſit ut diligentius anquiramus operæ pretium eſt. A יצב *ſtatuit* eſt מצבה *ſtatua*, aliquid quod certo conſilio alicubi conſtitutum eſt. Significat autem מצבה *lapidem* aliquem aut *columnam*

nam, aut *cippum*, qui diverſo fine poni potuit. Prima illius mentio eſt Gen. XXVIII. 18. *Et mane ſurgens Jacob eodem matutino* ויקח את האבן *accepit iſtum lapidem quem diſpoſuerat pro cervicali ſibi*, וישם אותה מצבה, *& poſuit eum in cippum, & effudit oleum in ſummitatem ejus.* Unde appareret מצבה nihil aliud ibi fuiſſe niſi rudem aliquem lapidem, temere ibi repertum. Quem erexit *Jacobus* in memoriam Divinæ revelationis, quæ eo loci ſibi obtigerat; cum voto lapidem illum ſibi fore *Domum Dei.* com. 22. hoc eſt, ſe cultum Dei ibi peracturum, quam primum iis inſtructus eſſet quæ offerri Deo poſſent, quorum omnium tunc erat egenus. Uti poſtea a Deo admonitus fidem liberavit. Gen. XXXV. 1. & ſeq.

VI. Non videtur mihi dubium, quin rite atque ordine hæc fecerit Patriarcha; quum *Titulum* hunc erexerit ad rei memorabilis memoriam; (quod & alias juſſu Dei factum eſt. Exod. XXIV. 4. Joſ. IV. 5. XXIV. 26.) non ut eum adoraret, vel aliqua religione proſequeretur. Neque ingratum Deo fuiſſe cultum a Jacobo ibi præſtitum, diſertis verbis teſtatus eſt, dum dixit: *ego ſum Deus Beth-el, ubi unxiſti lapidem.* Gen. XXXI. 13.

VII. Videtur tamen ille lapis petra offendiculi fuiſſe vicinis Cananæis. Phœnices enim *Jacobi* factum prava quadam κακοζηλίᾳ imitati, primo illum ipſum lapidem coluerunt quem unxerat Patriarcha. Judæi ſaltem ita referunt: אף על פי שהיתה מצבה אהובה לפני המקום בימי האבות אחרי כן שנאה מפני שעשוה כנענין לחזק לעבודה זרה *Quamquam ille cippus amatus fuit a Deo temporibus Patriarcharum, poſtea tamen odit eum, propterea quod Cananæi deduxerunt illum in ritum Idololatriæ.* Quin & alios lapides eodem ritu unxerunt, & conſecrarunt, quos *Bætylia* & *Bætylos* nominarunt in memoriam lapidis *Bethele*, quod Græci ſcribunt Βαιθήλ, erecti. Eos λίθους ἐμψύχους, ſecundum *Philonis Byblii* verſionem, id eſt, *lapides animatos*, *Sanchuniaton* vocavit a Deo *Urano* fabricatos. Id ſane gentiliſmus credidit; Diabolo forte illos movente, & plebis credulitati præſtigiis ſuis illudente. *Damaſcius* ſcriptor Ethnicus valde ſuperſtitioſus *Juſtiniani* ævo: εἶδον τὸν Βαίτυλον διὰ τῆς ἀέρος κινούμενον, *vidi Bætulam lapidem in aëre motum.* Ibidem dicit *Iſidorus Philoſophus*, εἶναί τινα δαίμονα τὸν κινοῦντα αὐτόν, *aliquem eſſe dæmonem a quo movetur.* Qui plura de his deſiderat, adeat *Scaliger. in Euſeb. ad num.* MMCLI. *Voſſium de Idolol. lib.* VI. *cap.* XXXIX. *Bochart. Canaan lib.* II. *cap.* II.

VIII. A qua ſuperſtitione quum remotiſſimos ſuos vellet eſſe Deus, gentilium cippos evertere juſſit Exod. XXIII. 24. XXXIV. 13. Deut. XII. 3. vetuitque religioſum ullum illiuſmodi ſignum in terra ſua ſtatui. Levit. XXVI. 1. *Ne facite vobis idola & ſculptile*, ומצבה לא תקימו לכם *& cippum non erigetis vobis.* Ubi notandum, quod מצבה idolis & ſculptilibus Apud Photium pag. 1062.

ptilibus ut ejuſdem indolis annumeretur. Adde Deut. XVI. 22. לא תקים לך מצבה *Non conſtitues tibi cippum.* Quod quomodo intellexerint Hebræi ex *Seldeno* diſcimus. Ex eorum ſenſu מצבה notat *qualecunque opus*, velut etiam *altare*, ſeu id genus aliud, *ideo conſtitutum* erectumque (*ultro* ſcilicet, neque ex mandatis de *Tabernaculo* & *Templo* erigendo ornandoque) *ut conventus publicus, ad ſacra illic peragenda, qualiacunque, etiam vero Deo, fieret.* Fixo itaque certa ſede *Tabernaculo*, multoque magis ſtructo templo, ad religionem cippos erigere, etiam in honorem veri Dei, nefas Iſraëli fuit. Adeo quidem ut inter cætera quæ Iſraëlitis in defectionem imputantur & *cippi* locum ſuum inveniant. 1. Reg. XIV. 24. *Inſtruxerunt etiam ſibi excelſa & מצבות cippos, & lucos.* Unde clarum eſt titulos ſive cippos iſtos ad cultum vetitum pertinuiſſe, & inſtrumenta fuiſſe, ſi non idololatriæ, ſaltem ſuperſtitionis.

De Jure Nat. lib. II. cap. VI.

IX. Neque video quid reponi poſſit, niſi id unicum fortaſſe quod *Spencero* excipere lubuit: eam de cippis legem *pro tempore* tantum latam, *ob gentes effuſius in idololatriam ruentes*: nam ſub *noviſſima* ſaltem *regni Judaici tempora* ſtatuam *Deo dicatam* erigere culpa omni vacaſſe, ex illis Prophetæ verbis haut inepte ſe colligere exiſtimat, Jeſ. XIX. 19. *In die illo erit* מזבח *altare in medio terræ Ægypti*, ומצבה *juxta terminum ejus Domino.* At, inquit, ab omni veri ſpecie penitus abhorret, Prophetam cultum Deo deferendum deſcribere & prædicere voluiſſe, ſub figura rei Deo conſecrandæ, cujus conficiendæ poteſtatem lege diſerta & perpetua inhibuiſſet. *Maimonidem* quidem alioſque e Synagoga Doctores in ea verſatos fuiſſe opinione fatetur, quod ſecula omnia lege ea teneantur: attamen tunc eos legem de ſtatuis ſolummodo *numini* alicui *fictitio* dicatis interpretari, ex *Dionyſio Voſſio* ſe probaſſe exiſtimat.

Cap. IV. ſect. III.

X. Cæterum plurimæ, eæque ingentes, in non longo hoc *Spenceri* ſermone concurrunt hallucinationes. *Primo* enim, ſi gentium effuſius in idololatriam ruentium impetus cauſſa fuerit ob quam Judæis ſtatuas interdixit Deus; conveniens eſt ut donec cauſſa durat ipſum quoque interdixit Deus; conveniens eſt ut donec cauſſa durat ipſum quoque intrerdictum vim ſuam obtineat; ſed & ſub *noviſſima regni Judaici tempora*, uti *antea*, & *poſtea*, inſana fuit gentilium circa ejuſmodi ſtatuas & immodica ſuperſtitio. De *Græcis Clemens Alexandrinus*: Πρὶν ἀ ἓν ἀκριβοῦσθαι τὰς τῶν ἀγαλμάτων σχέσεις κίονας ἱστάντες οἱ παλαιοι, ἐσεβον τύτους ὡς ἀφιδρύματα τῦ Θεῦ. *Prius itaque quam accurate perfecteque tenerentur imaginum habitus, veteres columnas erigentes eas colebant tanquam ſtatuas Dei.* Ἀφίδρυμα tale ſimulacrum notat quod quaſi numinis *ſedes* eſt, atque eleganter reſpondet voci מצבה. Citat autem ex *Phoronide* & *Eutropia* verſiculos aliquos, quibus de columna tali *Argivæ Junonis* & *Apollinis Delphici* agitur. Adde *Pauſaniæ* illud de

Strom. lib. I. pag. 348.

Pharenſi-

Pharenſibus: Εἰσὶ δὲ ἐγγύτατα τῶν ἀγάλματων τετράγωνοι λίθοι τριάκοντα μάλιστα ἀριθμὸν. τούτους σέβουσιν οἱ φάρεις, ἑκάστῳ θεῶν τινῶν ὄνομα ἐπιλέγοντες. τὸ δὲ ἔτι παλαιότερα καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι. *Prope ſimulacrum lapides fere ſingulos certis Deorum nominibus appellantes Pharenſes venerantur. Et ſane ſeculis antiquioribus apud Græcos univerſos rudes lapides pro ſimulacris Divinos honores habuerunt.* In Achaicis.

XI. De *Syris* ex *Damaſcio Photius:* καὶ τὴν Ἡλίου πόλιν Συρίας εἰς ὄρος τὸ τοῦ Λιβάνου τὸν Ἀσκληπιάδην ἀνελθεῖν φησὶ, καὶ ἰδεῖν πολλὰ τῶν λεγομένων Βαιτυλίων, ἢ βαιτύλων περὶ ὧν μυρία περιλογεῖ, *juxta Heliopolim Syriæ Aſclepiadem in Montem Libani aſcendiſſe & vidiſſe multa Bætylia, vel Bætulos quos vocant, de quibus infinita mirabilia narrat.* De *Arabibus Maximus Tyrius:* Ἀράβιοι δὲ σέβουσιν ὁπλίνα οὐκ οἶδα, τὸ δὲ ἄγαλμα ὃ εἶδον λίθος ἦν τετράγωνος. *Arabes colunt quem non facile dixerim, ſimulacrum autem quod vidi lapis erat quadrangularis.* Pag. 1047. Diſſert. XXXVIII.

XII. De *Romanis* ex *Livio* notum eſt, quod *Idæam Matrem* ſumma religione Peſſinunte Romam advectam in æde Victoriæ collocaverint: illa autem ſacer iſtiuſmodi lapis erat, quem facete deſcribit & ridet *Arnobius. Si verum loquuntur hiſtoriæ, neque ullas inſerunt rerum conſcriptionibus falſitates, allatum ex Phrygia nihil quidem aliud ſcribitur miſſum Rege ab Attalo, niſi lapis quidam non magnus, ferri manu hominis ſine ulla impreſſione qui poſſet, coloris furvi atque atri, & angellis prominentibus inæqualis: & quem omnes hodie ipſo illo videmus in ſigno, oris loco poſitum, indolatum, & aſperum, & ſimulacro faciem minus expreſſam ſimulatione præbentem.* Vide reliqua. De *Heliogabalo Lampridius* in ejus vita: *Lapides qui Divi dicuntur, ex proprio templo Dianæ Laodiceæ, & adyto ſuo, in quo id Oreſtes poſuerat, afferre voluit.* Pro Lapidibus Divis *Vivos* ſcribi *Salmaſius* mavult; quorum crebra apud ſcriptores mentio eſt, præcipue Græcos, qui ἐμψύχους λίθους eos vocant; eoſdem nimirum qui βαιτύλοι dicebantur, de quibus multa mira fabuloſaque narrant Græci nugatores. Ipſumque idolum *Algabalum*, unde nomen ſuum mutuatus eſt hoc de quo agimus hominis monſtrum, *Herodiano* teſte, λιθός τις ἐστὶ μέγιστος, κάτωθεν περιφερὴς, λήγων εἰς ὀξύτητα. Κωνοειδὲς αὐτῷ σχῆμα, μέλαινά τε ἡ χροιὰ, διοπετῆτε αὐτὸν εἶναι σεμνολογοῦσι. *Lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus propemodum ad coni figuram. Niger lapidi color, quem etiam jactant cœlitus decidiſſe.* De ſe ipſo quoq; adhuc Gentili *Arnobius: picturatas veternoſis in arboribus tænias ſi quando conſpexeram, lubricatum lapidem & ex olivi unguine ſorditatum, tāquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam nihil ſentiente de trunco.* Ex quibus omnibus, niſi fallor, tam clarum eſt quam ſolis radii quum ſudum eſt maxime, quod circa noviſſima etiam regni Judaici tēpora, atq; adeo longe poſt ea, viguerit etiamnum Gentilium circa titulos, cippos, columnas, ſtatuas, aut quocunque demum nomine exprimere lubet vocem מצבה, εἰδωλομανία Lib. V. cap. III. Lib. I. p. 22.

Quæ ſi fuerit Iſraëlitis cauſſa interdicti de conficiendis id genus titulis, interdictum etiam, manente cauſſa, manſiſſe par eſt.

XIII. At neque in eo leviter hallucinatus Clariſſimus *Spencerus* eſt, quod exiſtimet noviſſimis regni temporibus licitum ſibi Deo conſecratarum ſtatuarum uſum Judæos habuiſſe; quum nullo unquam tempore magis a ſtatuis abhorruerint: & quod fuit olim in *Ægypto altare* atque *ſimulacrum*, ſive *Mattzeba*, id tanquam meram religionis peſtem exſecrati ſint. Notior ea res eſt quam in caſſum verba profundere libeat.

XIV. Nec minus in eo fugit ipſum ratio, quod *Maimonidem* contendat Legem de ſtatuis ad eas ſolummodo reſtringere quæ fictitio alicui numini dicatæ ſunt: quum conceptis verbis aliter mentem Legis *Maimonides* exponat. Ipſum audiamus ex *Dionyſii Voſſii*, ad quam *Spencerus* provocat, interpretatione. Sic ergo ille Hebræorum Magiſter: *Statuæ nomine in lege prohibitæ cenſetur ſtructura, ad quam ſeſe omnes congregant, quamvis id fiat ad ſerviendum Deo vero. Talis enim eſt cultus idolorum. Dictum autem eſt* Deut. XVI. 22. Neque eriges tibi ſtatuam. *Quiſquis igitur eam erigit, vapulat. Similiter quiſquis ſe incurvat ſuper Lapide figurato, de quo Lex loquitur, ſi vero Deo id præſtet, vapulat. Quia dictum:* Neque figuratum lapidem ponite in terra veſtra, ut vos incurvetis ſuper eo. Lev. XXVI. 1. *Id enim in idolorum cultu obtinebat, ut lapis poneretur, ſuper quo ſeſe proſternerent. Ac propterea nefas id agere in veri Dei cultu.* Potuitne quicquam diſertius?

De Idolol. cap. VI. §. VIII.

XV. Atque uti *Maimonidis* mentem peſſime accepit *Spencerus*, ita nec *Dionyſii Voſſii* notas attente ſatis legit: qui non diſtinguit inter ſtatuas vero Deo dicatas, eaſque quæ falſis ſacratæ ſunt numinibus, quaſi illas licitas, has ſolas interdictas ſecundum *Maimonidem* doceat; ſed inter *ſuperſtitioſas* & *memoriales*. Verba plana ſunt, nec ulli torſioni obnoxia: *Scriptoris noſtri hæc ſententia eſt, non ſtatuas quaſvis, ſed ſuperſtitioſas duntaxat eſſe interdictas: non illas itidem, quæ in rei alicujus memoriam ponerentur. Qualis illa Jacobi* Gen. XXVIII. 22. Item XXXI. 52. *Itaque verba hæc, ne erigas tibi ſtatuam, quam averſatur Jehova Deus tuus, exponunt Judæi de ſtatua ad ſuperſtitionem conſtituenda, non illa quæ ad memoriam ponitur.* Optime. Sed quid *Spencero* hic vel ſeritur, vel metitur?

XVI. Ex hac *Dionyſii Voſſii* obſervatione lux affulget Jeſaiæ vaticinio. Quod utique non de *materiali* aliqua *ſtatua* in Ægypto collocanda in honorem veri numinis, exponendum eſt: ſed de re aliqua *ſpirituali* & *myſtica*, quæ per *ſtatuam*, & eam certe *licitam*, figurari poteſt. Quum ergo ſtatua, ſive cippus aliquis, aut ſtrues lapidum, in *memoriam* præclarorum Dei facinorum, erecta, licita, Deoque aliquando jubente pia fuerit, conſentaneum eſt ut ad eam alludi arbitremur. Hac mente, ut

ut polliceatur Deus, se fidem in unicum Messiæ sacrificium & spiritualem Evangelii cultum designatum per *Altare*, in Ægypto stabiliturum esse, atque in propagatione salutaris doctrinæ, conversione electorum, sanctificatione, consolatione, tutela atque augmento Ecclesiæ, hostium autem vindicta, tam illustria editurum esse exempla, perennatura in æternitate temporum, fama rerum, ut *memoriale* sibi, *cippi* instar, in Ægyptiorum finibus statuisse videatur. Non me fallunt illa quæ alii subtilius commentati sunt: at ea quæ diximus, plana atque perspicua videntur. Quum ergo מצבה vetiti cultus instrumentum sit, perinde ac *Theraphim*, eum Israëlis statum repræsentat *Hoseas*, quo & *jussu olim*, & *vetito semper*, religionis exercitio carituri erant. Hoc autem erat quod probandum nobis sumseramus.

XVII. At, inquies, quomodo Deus *inter mala* numerare potest, quod Israëliticus populus cariturus esset idolis? Sed quibus ita cavillari lubet, ii, si placet, Deum rogent, quid mali in eo sit, quod vitulum *Bethelis* per *Salmanasserem* ablatum iri comminetur. Hos. x. 5. *6. Propter vitulas Beth-avenis formidabunt quisque habitator Samariæ; quum lugebit de eo populus ipsius, etiam atrati ejus qui de eo exsultant, propterea quod gloria ejus migraverit ab eo. Etiam ipse in Assyriam deportabitur, munus Regi Jareb.* Nimirum non omne illud bonum & licitum est in se, quod aufertur a Deo in pœnam criminis; sufficit ut bonum videatur, & gratum sit ei qui privatur, isque ex illius rei ablatione detrimentum sentiat. Neque hoc est pro *malo reali pœnam* solummodo *phantasticam* irrogare, ut *Spencerus* cavillari amat. Non enim *phantastica pœna* est in eum deduci statum, ut cum republica id quod tu pro religione habuisti simul pessum eat; hostesque non de bonis solum tuis ac te, sed & de diis tuis triumphent. In quo morem agnoscas veterum ducum. Sic capta *Babylone*, Babyloniorum idola, *Bel* & *Nebo*, in captivitatem abierunt. Jes. XLVI. 1. 2. *Moabitide* item a Chaldæis excisa, Jeremias vaticinatur fore ut *Chamos Moabitarum Deus* in transmigrationem abeat, Jer. XLVIII. 7. Et de *Ammonitarum Deo Malcam* idem prædici videas, Jer. XLIX. 3. Am. I. 15. Quo eodem exemplo *Ptolomæus Euergetes*, victo *Seleuco Callinico* & *Syris*, *Deos* eorum *captivos* ducit in Ægyptum. Dan. XI. 8. Quod ipsum & a Romanis sæpe usurpatum. Vide sodes quæ erudite in hanc rem collegit ὁ πάνυ *Bochartus*, *Hierozoic. Part.* I. *lib.* II. *cap.* XXXIV.

XVIII. Cæterum non est hæc unica responsio qua objectiunculæ illi obviam ire valeamus. Id addimus; nihil esse necesse, ut prædictionem de carentia statuæ & *Theraphim* referamus ad *comminationem*. Ea quippe quæ vaticinio hoc continentur mixti generis sunt; partim bona, partim mala. Nihil sane mali ominatur Israëli Deus, quum dicit, *non scortaberis*. Illi autem prædictioni respondet hæc, *sedebis sine*

statua

ſtatua & Theraphim. Miſeræ tuæ conditioni hoc aderit boni, quod a craſſa idololatria, & avita ſuperſtitione puram te ſervabis.

XIX. Quæ ſuperſunt *Spenceri* obſervatiunculæ, ſi ſua ipſi verba reddere liceat, *pluma & palearum caſſis leviores* ſunt: ex quibus, ſi quicquam, nihil certe amplius conficias, quam pro Diviniſſimo *Urim* ſacramento ſuperſtitioſos Apoſtatas ſubſtituiſſe *Theraphim*; ut quum ea re deſtituerentur, per quam oracula fundebat Deus, vicarium aliquid haberent, cui ſe ad fallaciam & fraudes immiſcerent nequam ſpiritus. Neque inficias imus, quod ſicuti in vero Dei cultu *ſacerdotium*, & *Altare*, & *Ephod* & *Urim*, atque hæc quidem quam maxime, certo quodam religionis nexu conjuncta fuere, ita & in eo cultu qui verum mentiebatur, ad illius inſtar quodammodo compoſitus, neceſſitudo quædam fuerit inter idololatricum *Ephod* & maledicta *Theraphim.* Quæ quum id ſibi præſtare crederent Idololatræ quod *Urim* olim Iſraëlitis; hinc propter iſtam μίμησιν a LXX. voce δήλων, ab *Aquila* & *Theodotione* voce φωλισμῶν efferri hic potuerunt. Quanquam noſtra parum intereſt inquirere, quid interpretes iſtos moverit, ut ſecus quam ſolent nomen *Theraphim* hoc loco interpretarentur. Deum certe per *Theraphim* ſuum hic *Urim* intellexiſſe, id ne omnes quidem *Spenceri* fidiculæ ex *Hoſeæ* vaticinio extorſerint.

XX. Minus adhuc præſidii in *Gideonis* Hiſtoria eſt. Jud. VIII. 27. Ubi *Ephodi* quidem, ſed nulla τῶν *Urim*, neque *Theraphim* mentio. Id quidem fatemur admodum eſſe probabile, non ſolum aliquod ſacerdotale amiculum a Gideone confectum eſſe; quomodo enim *mille & ſeptingenti ſicli auri*, id eſt, ex ſupputatione Viri Docti, *ſeptuaginta plus minus auri libræ*, impenſæ fuiſſent uni amiculo? Credibile itaque eſt, & alia fuiſſe addita ad apparatum illum ſacrum, quo memoriam Divini beneficii celebraret *Gideon* inſtituit. Attamen quum quicquid illud fuerit neque *Urim* neque *Theraphim* dicatur; & nos, ob ſcripturæ ſilentium, æternum id ignorare cogamur, qua vel ſpecie argumenti colligi ex ea narratione poteſt, quod *Theraphim* & *Urim* ejuſdem formæ atque uſus fuerint?

XXI. Quæ alibi de convenientia *ſignificationis* in vocibus *Urim* & *Theraphim* obſervat *Spencerus* (*Urim* enim *inflammationes*, *illuminationes* notat, *Theraphim* ex Dialecto Chaldaica pro *Seraphim*, quod antiquum *Angelorum* nomen eſt, *urentes*, vel *inflammantes*) ea uti non ſunt fraudanda eruditionis laude, ita rationis convincentis locum ſuſtinere non poſſunt. Argumentum enim ab etymologia, præſertim ſi ea incerta, plurimumque inter eruditos vexata ſit, admodum invalidum eſt. Talis autem ea eſt quam hic de *Theraphim* præ cæteris commendat *Spencerus.* Nos aliam dedimus ex *Ludovico de Dieu*, quæ non minus videatur eſſe probabilis.

Et

Et ſane ſi ſtatuæ ad memoriam angelorum celebrandam, vel eorum præſentiam ſignificandam, tanquam ſymbolum antiquitus ſtructæ, idcirco *Theraphim* dictæ ſunt, quia id idem eſt quod *Seraphim*, quo nomine *flammantes angeli* notantur: quæ dici poteſt ratio cur & nunquam imagines iſtas *Seraphim*, & nunquam Angelos *Theraphim* vocatos inveniamns? *Theraphim* Chaldaicæ originis eſt. Chaldæorum autem תרף & Hebræorum שרף nullam habent ſignificationis convenientiam. Et qui Hebræis *Seraphim* dicuntur, Angeli, eos a Chaldæis, nedum Hebræis, *Theraphim* dici nullo probatum vidi exemplo. Quum ergo ſcriptura tam ſollicite ſemper utramque vocem ſecernat, nunquam autem tanquam ejuſdem ſignificationis alternet; non auſim certe ego eas tanquam non ſynonymas, ejuſdemque originis, pro uno habere.

XXII. Atque ita demonſtraſſe me arbitror, non ſine inſigni religionis ac pietatis injuria iſtas Ægyptiorum ineptias ac probra, &, quemadmodum Scriptura vocat, בשרת *pudenda*, cum ſacratiſſimis Dei inſtitutis comparari poſſe.

CAP. XIII.

De Cherubinis.

I. *Stipatores Hemptæi Numinis aut nihil aut parum cum Cherubinis Moſaicis commune habent.* II. *De Cherubinorum forma quam pauca certo definiri poſſint.* III. Gen. III. 24, *Ubi prima Cherubinorum mentio, ibi forma non exponitur.* IV. *Angeli tamen ita vocantur, quia ſignificati fuerunt per Cherubinos in propitiatorio.* V. *Ii* Exod. XXV. *deſcribuntur animantia volucria, non ultra.* VI. *Diverſum ab iis alarum ac vultuum ſitum Salomonici Cherubini habuerunt.* VII. *Cherubinis in templo Ezechielis ſignatius duæ facies attribuuntur: an plures habuerint incertum relinquitur.* VIII. *Animalia Ezechieli viſa, quæ tandem Cherubinos eſſe deprehendit, quatuor faciebus, totidemque alis, & manibus ſub alis, prædita fuerunt.* IX. X. *At ne ſic quidem in formæ deſignatæ conceptu conveniunt interpretes.* XI. *Propius vero ſunt, qui ſingula animalia quatuor capita aut ſemicapita habuiſſe arbitrantur.* XII. *Attamen a Cherubinis Ezechielis non valet ſequela ad Cherubinos Moſis.* XIII. *Niſi hactenus fortaſſis, ut concludamus eos ad Bovis formam proxime acceſſiſſe.* XIV. *Cui obſervationi & vocis etymon, variæque Scripturæ phraſes favent.* XV. *Ex omnibus obſervatis conficitur Cherubinorum deſcriptio.* XVI. *Johanni viſa animantia.* XVII. *A nonnullis credita alludere ad Iſraëlitarum in deſerto vexilla.* XVIII. XIX. XX. XXI. *Sed perperam, quum Belluata ejusmodi vexilla Iſraëlitæ nunquam habuerint.* XXII.

Cum Ezechielis potius animantibus conferenda sunt. XXIII. XXIV. XXV. *Iis quatenus, & cur dissimilia.* XXVI. *Frigida est horum omnium speculatio; nisi ad mysterium enitamur.* XXVII. XXVIII. *Mysterium Cherubinorum in Propitiatorio.* XXIX. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. *Cherubinorum Ezechielis.* XXXIV. *Etiam Johannis animalia Angelos significarunt.* XXXV. *Respondetur objectioni.* XXXVI. *Ad officium fidelium pertinet, Angelorum virtutes, emblematicis istis figuris significatas, imitando exprimere.*

Confer. lib. I. cap. IX. §. I.

I. QUÆ de *Hemptæi* numinis *Stipatoribus Geniis*, quorum unus *Pueri* formam, alter *Caninam* faciem, tertius *Accipitrinum* vultum, quartus *Leoninum* habebat, eorumque cum *Cherubinis*, quos gloriæ suæ in Arca solium stipare Deus voluit, collatione supra diximus; ea quendam magis ingenii lusum sapiunt, quam ut seria consideratione digna sint. Nihil enim Ægyptiorum *Hempta* cum *Deo* אמת *Emet*, sive *veritatis*, quem pie coluit *Heberi* posteritas, præter aliquem literarum sonum commune habet. Et quis dixerit, a quo tempore aliquod illius nominis numen coli ab Ægyptiis occeperit? *Cherubini* autem Arcæ propitiatorio operculo impositi *Hemptæis* illis geniis neque *numero* pares fuere; quippe *bini* duntaxat: neque *forma*; quum quantumvis incerta atque incognita nobis vera *Cherubinorum* facies sit, id omnes norint, neque caninum neq; *accipitrinum* eos vultum habuisse. Quandoquidem tamen in hanc nunc materiam incidimus, quæ, si quæ alia accuratam meretur commentationem, non puto fraudi nobis esse debere, si in tam florido prato liberius aliquanto exspatiemur, & quos colligere licuit flosculos eos ἀφθόνως cum Lectoribus nostris communicemus.

II. De *specie Cherubinorum* multa multi conjectando opinati sunt: at neminem me invenire memini qui opinationes suas idoneis argumentis addixerit. Nos videamus quousque ex Scripturarum meditatione & collatione proficere valeamus; ut appareat, quid certum, quid probabile, & ubi denique subsistendum sit cum confessione non illaudabilis ignorantiæ.

III. Prima *Cherubinorum* mentio est in historia expulsionis protoplastorum ex Paradiso. Gen. III. 24. *Instituit ab oriente horti Edenis* Cherubinos, *flammamque gladii sese vibrantis, ad custodiendum viam quæ ferebat ad arborem vitæ.* In confesso apud omnes est, per *Cherubinos* ibi *Angelos* designari; at qua forma apparuerint, & an aliqua forma, item quam ob rem id nomen *Angelis* tribuatur, *Moses* non dicit. De forma igitur aliquid arbitrari, divinantium est: quod nos non audemus. Aliquam tamen formam conspectam esse, non est improbabile; propter id quod additur de *ardentis gladii vibrata lamina.* Quamvis & quid ea fuerit in ob-

obſcuro eſt. Multi *ſpeciem gladii* ſuſpicantur viſibili forma ab *Angelis* ad horti aditum verſati. Qua ſpecie eos, ad judicia Dei exſequenda miſſos, ſæpius apparuiſſe legimus. *Bileamo.* Num. XXII. 22. 33. *Joſuæ.* Cap. V. 13. *Davidi.* 1 Chr. XXI. 16. *Grotius* per flammantem gladium, *perpetuos ignes* intelligit, & cavernas bitumine ac ſulphure ſtagnantes, quales in *Babyloniæ* campis ſcriptores produnt. Alii denique iſta voce improprie *igneam* Dei *legem* qua Deus hominem Paradiſi aditu prohibebat, additis legis vindicibus & cuſtodibus angelis, intelligendam ſciſcunt. Et conferri jubent Deut. XXXIII. 2. *Jehova ex Sinai venit, a myriadibus ſanctis ſuis, a cujus dextra ignis legis ipſis exſtitit.* Nihil improbabile, nihil inſcitum: attamen incerta omnia.

IV. At ratio nominis non videtur tam obſcura quin aliunde probabiliter arceſſi poſſit. Id mihi credo omnes facile daturos eſſe, haut abludere a veri ſimilitudine quod Geneſios hiſtoriam una cum reliquis libris in deſerto conſcripſerit *Moſes*, poſt quam tabernaculum cum omni ſacro ſuo apparatu juſſus erat facere. Hoc autem contigit mox poſt legem in Sinai datam. Ejus apparatus pars aliqua erant ſymbolicæ iſtæ imagines quibus *Cherubinorum* nomen inditum eſt: quas cœleſtium *geniorum* emblemata Deus eſſe voluit. Hinc factum eſſe videtur, ut *Moſes*, primam iſtorum geniorum facturus mentionem, emblematico iſthoc nomine eos deſignare conſultum duxerit; non ad emblematis ſpeciem attendens, ſed ad rem emblemate ſignificatam. Simile exemplum habemus Pſ. XVIII. 11. & 2. Sam. XXII. 11. וירכב על כרוב *& vectus eſt ſuper* Cherub. *volitatque ſuper alis venti:* ubi non de ſpecie aliqua figurave cogitandum eſt, ſed ſimpliciter de angelis Deo obſequia ſua præſtantibus.

V. Porro de Emblematica *figura*, qualis ea fuit in *operculo propitiatorio arcæ*, duo tradit *Moſes* Exod. XXV. 18. 19. 20. Primo quod *paſſas* habuerint *alas ſurſum verſus*, quodque *alis* ſuis *obtexerint propitiatorium:* dein, quod *facies* habuerint *obverſas ſibi* mutuo, itemque *converſas ad propitiatorium.* Unde id certo concludi poteſt, fuiſſe *animantia volucria;* at cujus ſpeciei, quot alis, quot faciebus prædita, & quæ reliqui corporis forma fuerit, ejus rei altum apud *Moſen* ſilentium eſt. Sive quod res iſta eorum temporum Iſraëlitis ſatis fuerit nota; ſive quæ alia cauſſa ſublimior ſecretiorque ſubſit. Id ſatis claret, non feciſſe *Moſen Cherubinos* ad exemplar imaginum quas olim in Ægypto viderat, ſed ad inſtar ſibi monſtratarum in ſacro monte.

VI. Non eandem plane formam, aut certe non eundem partium ſitum habuere illi *Cherubini* quos in *Templi* ſui Sanctuario formavit *Salomon.* *Moſaici* enim, ut vidimus, facies ſuas habebant obverſas ſibi invicem & verſus propitiatorium; & ala ſua expanſa unus alterius alam expanſam

ab utroque latere contingebat; veluti si duo homines se invicem adspiciant, manibusque teneant. Qui alarum situs præter volucrium omnium naturam est. *Salomonici* autem non erant sibi obversi, sed laterales, neque faciebus ad se mutuo versis, sed ad orientem, ita ut uterque a tergo occidentem haberet. Expandebantque alas suas a lateribus, per totam latitudinem Sancti sanctorum; ita ut unus *Cherub* extremitate dextræ alæ suæ tangeret parietem meridionalem, alter vero extremitate sinistræ suæ alæ tangeret parietem septentrionalem, intermediis duabus alis contingerent se mutuo. Qui situs alarum propius ad naturam accedit. 1. Reg. VI. 17. Hactenus nihil certi deprehendere licuit, nisi quod *Cherubini statuæ* fueriut cum *ingentibus* atque *expansis alis.*

VII. Paullo ulterius deducit nos *Ezechiel*, qui sui *Templi Cherubinos* depingens, *quot & quas facies* habuerint distincte edisserit: *geminas* nimirum, *Humanam* unam, alteram *Leoninam.* Ezech. XLI. 20. 21. *Eratque fabrefactum* Cherubinis *& Palmis. Palma inter duos* Cherubos; *& binæ facies cuique* Cherubo. *Nempe facies humana versus palmam unam hinc, & facies juvenis Leonis versus palmam alteram inde.* Non tamen quia *binæ* tantum, *Cherubi* cujusque facies narrantur, inferri certo potest haut plures alibi fuisse. Observant enim eruditi, describi hic *Cherubinos* pro ut in plano pariete sculpti contemplantium apparebant adspectui; per quam rem fieri potuit ut duæ aliæ facies interciperentur ab ipsa parietis planitie. Fuit hæc dimidiata duntaxat sculptura, in qua necesse est multas partes non exstantes latere: quæ in statua separata, & undiquaque aspectui objecta, distincte cernuntur.

VIII. Occasionem huic observationi dederunt monstrosa animalia quatuor, eidem *Ezechieli* visa; quorum unicuique *quatuor* erant *facies*, *alæ* totidem, *pedes* recti, *planta* similis plantæ pedis vitulini, sub alis *humanæ manus* species. Facies autem quatuor hæ erant, *Humana*, a parte anteriore, *Leonina* a dextris, *Bovina* a Sinistris, *Aquilina* a parte posteriore. *Alarum situs* tam a *Mosaicis* quam a *Salomonicis* diversus erat: neque enim in *anteriora porrectas* eas habebant ut *Mosaici*, neque ad *latera expansas* ut *Salomonici*; sed alteras *sursum extensas*, alteras ad *corpus tegendum adductas.* Ezech. I. 5. & seq. Apparebat etiam *forma manus hominis sub alis eorum.* Ezech. X. 8. Porro hæc animantia *Cherubinos* fuisse repetito frequenter nomine inculcat cap. X. imprimis vers. 20. *Ipsum est animal illud quod videram subjectum Deo Israëlis ad flumen Chebaris* & COGNOVI CHERUBINOS EOS ESSE.

IX. At ne sic quidem confecta res est. Nondum enim in hujus speciei conceptu conveniunt interpretes. *Hieronymus Prado*, *Pererius*, *Grotius*, aliique, per quatuor פנים non *facies vultusque* intelligunt, sed *formas, figuras, similitudines, insignia.* Quemadmodum Hebræi *speciem* aëris, cœli,

cœli, terræ, eorum *faciem* vocant. Erat ergo, ſecundum ipſos, in animalibus iſtis *Cherubim facies*, id eſt *forma*, *Hominis* in *vultu* & *toto corpore*: forma *Vituli* in *pedibus*; quia habebant ungulam bifidam qualis eſt vitulorum: forma *Leonis* in *pectore*, *cervicibus*, *armis*; quia in his erant *jubæ* inſtar *Leonum*: forma *Aquilæ*, ſcilicet *alæ*, in humero. Finge tibi *Hominem*, adde illi in cervice & pectore iubas *Leonis*, adde humeris alas *Aquilæ*, adde pedes *Bovis*; & habebis ſecundum *Pradonem* inſtar *Cherubi* qualem vidit *Ezechiel*, qualeſque fuerunt in *Tabernaculo* ac *Templo*.

X. Alii autem cuique *Cherubo quatuor facies* ſive *vultus* dant, & conſequenter totidem *capita*, aut potius *ſemicapita*: ita ut *anterior* pars habuerit *caput* & faciem *hominis*, quaſi primariam & eminentiorem; cui a *dextris* inſerta vel annexa erat facies & *caput leonis*: a *ſiniſtris*, facies & *caput vituli*: a *parte poſteriori*, vel, ut illi volunt qui Vulgatam verſionem ſequuntur, *deſuper* facies & *caput Aquilæ*. Ita ut per quatuor hæc capita in unum quaſi corpus & caput compacta eſſent quatuor animalia.

XI. Fatendumque omnino eſt, hanc ideam ad literæ ſimplicitatem proxime accedere. Quum enim de Iride, Electro, Firmamento, ſimilibuſque rebus quæ proprie *faciem* non habent, Propheta loquitur, attribuit quidem iis מראה *viſionem* ſive *adſpectum*, & דמות *ſimilitudinem*, non item פנים *faciem*. Quod argumento eſt, eum hac voce in ſtrictiori nunc ſignificatione uti. Et ſane animalium ſuorum *facies* ita depingit, ut per eas non *jubas*, non *alas*, non *ungulas*, ſed *vultus* ſe intelligere diſerte ſatis doceat: quum faciem *Bovis* a *ſiniſtris*, faciem *Leonis* a *dextris* fuiſſe aſſeverat. Hoc enim de jubis & ungulis dici nequit, quæ *Leoni* ac *Vitulo* tam a dextris quam a ſiniſtris ſunt. Accedit quod alas, pedes, manus, a faciebus, diſtincta deſcriptione, aperte diſcriminet.

XII. Verum enimvero qualiſcunque figuræ monſtroſa iſthæc animantia fuerint; non tamen quia *Cherubinos Ezechiel* nuncupat, exinde ſequitur, *Cherubinos arcæ* impoſitos & in *Tabernaculo* ac *Templo* pictos fictoſve eandem ſpeciem habuiſſe. Neque ea fuit *Ezechielis* mens, ut *Moſaicorum Cherubinorum* formam doceret, quum ſe demum cognoviſſe teſtatur quod quæ viderat animantia *Cherubini* eſſent. Cap. x. 20. Imo contrarium potius inde conficias. Quid enim obſtat quo minus in prima mox viſione *Cherubinorum* formam recognoverit, tam nobilem, tam notabilem, tam notam denique eo tempore, & quam nemo non Judæorum, ſaltem ſacerdotum, qualis *Ezechiel* erat, in templi parietibus ac portis quotidie cernebat? Adeone tunc illa ignorabilis erat, ut iterata viſione opus fuerit ad ideam illius Prophetæ animo ingenerandam? Qui facies, alas, pedes poſt primum conſpectum tam accurate delineavit, is non potuerit tam inſolitæ ſpeciei animantia conferre cum forma quam millies in templo oculis ſuis uſurpaverat? Quid ergo? Non de *figura* diſſerit *Ezechiel*, quum ſe *Cherubinos* agnoviſſe narrat; ſed de re per *Hieroglyphicum* illud

ſymbolum *ſignificata.* Id ſcilicet deprehendebat, mirabilia iſta animantia, quæ quorſum cum prodigioſa ſua ſpecie tenderent necdum ita animadverterat, ea, inquam, nunc deprehendebat, cœleſtium *Angelorum* eſſe *emblemata*: idemque per ea ſignificari quod per ſacros templi *Cherubinos.* Non autem quæ ejuſdem rei ſymbola ſunt, ea quoque inter ſe exacta ſimilitudine convenire neceſſe eſt.

XIII. Veruntamen non omnino nihil ex hoc *Ezechielis* vaticinio de forma *Cherubinorum* in ſacra Dei æde dicatorum diſci poſſe videtur. Præſertim ſi attendamus ad capitis x. comma 14. *Quatuor facies erant unicuique: facies unius facies erat* CHERUBI: *facies alterius facies Hominis: & tertii facies Leonis, quarti facies Aquilæ.* Clarum eſt Prophetam ſub *facierum* nomine externam hic aliquam viſibilemqae formam deſcribere: unde fieri non poteſt ut *Cherubi* nomen *de Angelo* hic exponamus, quum neceſſe ſit ſpeciem intelligere quæ in oculos incurrit, uti ſpecies *Hominis*, *Leonis*, vel *Aquilæ.* Quænam autem eſt illa *Cherubi ſpecies?* Non ſinit nos dubitare *Ezechiel*, qui cap. 1. 10. ejuſdem animantis eaſdem facies enumerans, pro facie CHERUBI, BOVIS faciem narrat. Porro quæ ratio vel imaginando fingi poteſt cur *Bovem Cherubi* nomine inſigniverit, niſi id conſtitiſſet inter Iſraëlitas, *Cherubinos bovis* præcipue formam præ ſe tuliſſe?

XIV. Favet vocis etymon: nam כרב, unde *Cherubinorum* nomen deducitur, Chaldæis, Syris, Arabibus, *arare* ſignificat; cui rei *boves* potiſſimum adhibiti ſunt. *Cherub* ergo notat Βῶν Ἀρωτῆρα. Accedit ratio, quod *Cherubo inſidere*, *Cherubo vehi* alioquoties Deus dicatur, & quod *Angeli* paſſim dicantur *vehiculum Dei*, ut Pſ. LXVIII. 18. רכב אלהים *currus Dei.* Et Zach. VI. 1. & ſeq. ubi quatuor מרכבות *currus ſunt quatuor Spiritus Dei miſſi in univerſam terram.* Atque adeo in hac ipſa *Ezechielis* viſione junguntur cum *rotis.* Quæ omnia *jumento* alicui, puta *Bovi*, quam cuicunque alteri formæ magis convenire, nemo non videt. Hoc argumento inductus facile aſſentior Viris eruditiſſimis, qui *Cherubinos* varias animantium formas ita exhibuiſſe pugnant, ut ad *Bovis* formam proxime acceſſerint.

XV. Atque hæc ſunt quæ collatis ſacrorum monumentorum teſtimoniis de *Cherubinorum* figura colligere potuimus. Fuiſſe nimirum *animantia inſolita, bovini corporis ſpeciem quoad maximam ſui partem repræſentantia, inſtructa grandibus alis, incertum quot, & binis ad minimum faciebus, Leonina atque Humana.* Hic ſubſiſtendum puto. Quis enim, Scriptura tacente, reliqua enarraverit? Nam quæ recentiores magiſtri tradidere, vaga, incerta, nonnulla & falſa ſunt, & putidum Judæorum redolentia ingenium: talia denique quibus tuto pedem figere non poſſis. Prudentius modeſtiæ litavit *Joſephus*, ita eos finiens: ζῶα πτερωτὰ, μορφὴν ὁδὸν

οὐδενὶ τῶν ὑπὸ ἀνθρώπων ἑωραμένων παραπλήσια, *animantia volucria, nulli eorum quæ ab hominibus visa sunt similia, quæ Moses in solio Dei viderat figurata.* Eam ideam sponte nobis suggerunt, *Mosis Tabernaculum* & *Ezechielis Templum* suum delineantium descriptiones.

XVI. Affinia *Ezechielis Cherubinis* sunt *animalia* ea quæ *Johannes* vidit inter thronum Dei & quæ thronum ambiebant. Erant autem illa numero quatuor, *plena oculis ante & retro. Animal autem primum erat simile Leoni, & secundum animal simile Vitulo, & tertium animal habens faciem velut Homo, & quartum animal simile Aquilæ volanti. Et quatuor animalia singula per se habebant alas senas in circuitu, & intus plena erant oculis.* Apoc. IV. 6. 7. 8.

XVII. *Josephus Medus* in *Clavi* sua *Apocalyptica*, aliique cum ipso Viri eruditi, existimant in ea *Johannis* visione allusionem esse ad *castra Israëlitarum in deserto*, quæ distincta fuere sub *vexillis* quatuor, singulis sua habentibus *signa*. Id enimvero *Moses* ipse memorat. Num. II. Addunt Hebræorum Magistri, picta in vexillis fuisse animalia hic *Johanni* ostensa. In vexillo *Judæ*, *Leonem*: in vexillo *Ephraimi*, *Bovem*: in *Rubenis* vexillo, *Hominem*: in *Danis*, *Aquilam*. Cujus rei quam rationem, quæ argumenta habeant, operæ pretium est ex *Aben-Ezræ* in dictum *Mosis* locum commentariis audire. Is ita: וקדמנינו אמרו שהיה בדגל ראבן צורת אדם, *Antecessores nostri dixerunt fuisse in* Rubenis *vexillo figuram* Hominis, *juxta vim symbolicam* Mandragorarum: *& in vexillo* Judæ, *figuram* Leonis; *quod illum* Jacobus Leoni *comparaverit*: Gen. XLIX. 9. *In vexillo* Ephraimi, *figuram* Bovis; *quia de* Josepho Ephraimi *patre dicitur* Deut. XXXIII. 17. Primogeniti Bovis illius decor est ei. *In* Danis *denique vexillo figuram* Aquilæ, *ut similis sit* Cherubinis *quos vidit* Ezechiel *Propheta*. Quibus similia habet *Chizkuni* & *Bar Nachman* in Num. III.

XVIII. Neque dubitari potest, quin speciosa sit hæc observatio, modo res ipsa certa atque explorata esset. Sed magnis argumentis probavit *Launæus*, doctissimus *Apocalypsios* interpres, & post eum *Bochartus* & *Heideggerus*, id quod de signis animalium in vexillis asseritur, putidum recentiorum magistrorum commentum esse. Quum enim neque *Moses* quicquam huic rei simile habeat, neque scriptura alibi, neque *Josephus* ubi res Judæorum liberaliori commentario persequitur, neque *Philo* in *Libris de Vita Mosis*, imo ne in ipso quidem *Talmude* a Viris eruditissimis id deprehensum sit; quis tam grande arcanum musteis interpretibus heri aut hodie natis revelavit, annis propemodum ter mille postquam eæ res gestæ sunt? Ad cap. IV.

XIX. Quod quidam huc trahunt ex Psal. LXVIII. 11. חיתך ישבו בה, *animalia tua habitaverunt in ea*, quasi de *solitudine* agatur, in qua per aliquot annos habitavit Israël, quem *animalia Dei* nuncupet Psaltes, propter

pter quattuor animalia in vexillis depicta; id procul ab omni ratione depulsum est. Neque enim de commoratione Israëlis in *deserto*, sed de habitatione in *hæreditate* sua, id est terra Canaan, isthic loci agitur. Tum חיתך non necesse est exponere *animalia tua*, quum חיה etiam *cœtum* sive *congregationem* significet, 1. Sam. XXIII. 11. 13. eaque notatio in hac pericopa perquam commoda sit. Atque ita intelligunt Hebræi ferme omnes: *R. Salomo*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius*, & ex nostris interpretum turma, præter *Pagninum* & *Ariam Montanum*. Favet etiam constructio verbi pluralis cum nomine singulari collectivo. Denique vel si *Dei Animal* aut *Animalia* vocentur *Israëlitæ*, non tamen exinde sequitur alludere vatem ad *Belluata* Judæorum *vexilla*. Quum Ecclesia passim dicatur *Grex Domini*, *oves Domini*; quid ni & *Animalia Domini* dicatur, quia a Domino per Spiritum animatur: absque illo ad vexilla respectu?

XX. Quæ autem pro singulorum figuris vexillorum proferuntur rationes, ea quæ de *Judæ* signo agit sola aliquam veri speciem habet: cæteræ aut nullæ sunt, aut ridiculæ. Absurdum est *Ephraimitas* figuram *Bovis* in vexillo suo habuisse, propter ultima *Mosis* morientis de *Josepho* verba. Vexilla enim hæc erecta sunt secundo ab exitu anno. Num. I. 10. & II. 2. annis ante *Mosis* mortem triginta & octo. Multo absurdius, *Danitis Aquilam* attribuere propter *Ezechielis* visionem, quæ & seculis novem posterior est, & de *Danitis* ne gry quidem habet, uti nec de aliis tribubus. Convenientius fuisset *Danitas* pro *Aquila Cerastem* in vexillo hahere, quia *Jacob* dixerat, *Dan erit Cerastes in via*. Gen. XLIX. 17. Sed illud imprimis ridiculum, quod *Rubeni hominis* formam attribuant, eo quod *Dudaim* repererit, id est *Mandragoras*, *Mandragoræ* autem humanam speciem habeant, nam neque *Dudaim Mandragoras* esse integro tractatu probavit *Bochartus*; & *Mandragoras* esse ἀνθρωπομόρφους, alterum ex eburnea porta somnium est.

XXI. Denique ab omni veri similitudine abhorret ut quod maxime, illis ipsis, quos Deus nuper ob cultam *Bovis* imaginem tam male multaverat, *Mosen* mox non *Bovis* solum, sed & aliorum animalium imagines erexisse, & populo ad Idololatriam tam proclivi hoc scandalum ultro objecisse. Accedit, quod *Vitellio* in *Arabas* bellum moturo, & e *Ptolomaide* per *Judæam* exercitum ducturo, Viri Judæi primarii occurrentes transitum per regionem deprecati sint. Ὃν γὰρ ἀνδρῶν εἶναι πάτριον περιορᾶν εἰκόνας εἰς ἀνδρὸς φερομένας, πολλὰς δ' εἶναι σημαίας ἐπικειμένας, *cauſſati patrios ritus non permittere, ut inferrentur ullæ imagines, quas* Romana *ſigna pleraque habebant*. Vanus profecto & mendax fuisset hic prætextus, neque fefelliſſet Romanos, si Judæi ipsi in vexillis suis animalium signa habuíssent.

Joseph. Antiq. I. XVIII. cap. VII.

XXII. Ex quibus omnibus manifestum est, non esse eam *Johannis* visionem

sionem cum Israëlitarum pictis in deserto vexillis conferendam; quippe quæ fictitia sunt: sed potius cum *Ezechieli* factis apparitionibus, quibuscum *Johannis* visa magnam & alias convenientiam habere contendenti liquebit. Geminum observabile discrimen hic est. Prius quod quæ *Ezechieli* sub *unius Animalis Quadricipitis* specie ostensa sunt, ea *Johanni* apparuerunt ut *quatuor* distincta *animalia*, singula *unum* habentia *caput*, quod idcirco distinctius, perfectius & conspectius fuit.

XXIII. Digna memoratu *Grotii* commentatio est. *In Tabernaculo*, inquit, *in Templo Salomonis*, & *in viso Ezechielis*, *duæ sunt figuræ pares*, *compositæ ex quaternorum animantium formis*; *hic vero*, *ut sequentia nos docent*, *quatuor formæ animantium distinctæ*: *Quare id?* *Quia omnia in Novo Testamento distinctius quam in Vetere nascuntur.* Fortean *noscuntur*: Ingeniose atque argute. Nisi quod plus justo sibi sumere videatur in determinanda specie *Cherubinorum Tabernaculi* & *Templi*; qui an quaternorum præditi fuerint animantium formis, ut nos supra ostendimus, in liquido non est: & quod in Viso *Ezechielis duas* tantum figuras statuat; quum textus diserte *quatuor* animalia numeret Ezech. 1. 5. respondentia *quatuor rotis*, *sic ut rota unaquæque juxta* Cherubinorum *unumquemque esset.* Ezech. x. 9. Profecto si quis religiosus, uti par est, scripturarum interpres esse velit, is ubi textus habet, *Similitudo quatuor animalium*, non audebit pro glossa ponere: *Duorum* Cherubinorum, *qui singuli partes habebant quatuor animalium.* Et ubi Spiritus Sanctus dicit: *Quatuor rotæ juxta* Cherubim: *rota una juxta* Cherub *unum*, & *rota una juxta* Cherub *unum*, id est, uti bene observavit Vatablus ex simplicis Hebraismi genio, quasi dixisset, *singulæ rotæ erant juxta singulos* Cherubim: *tot erant rotæ quot* Cherubim. Non est pro commentatione ex temere concepta hypothesi substituendum: *Enallage est*: *vult enim dicere de binis rotis quæ in binis erant lateribus*, *utramque tam propinquam fuisse* Cherubino *ejus lateris*, *ut ab eo tangeretur.* Cæterum quam assignat diversitatis rationem, ea non videtur esse repudianda. Haut absimilia prodidit *Cornelius a Lapide*. *Caussa*, inquit, *cur* Ezechielis *animalia quaternas habuerint facies*, Johannis *vero singulas*, *est*, *quia Symbola rerum Divinarum*, *quæ in Veteri Testamento convoluta*, *tecta*, & *obscura erant*, *in Novo Testamento divisa*, *discreta*; *plana*, & *explicata exhibentur.*

XXIV. Verum aliter instituit Præstantissimus *Launæus*, qui existimat *Johannis* animalia non minus quadriformia fuisse quam *Ezechielis*; *Johannem* autem eam solummodo singulorum faciem descripsisse, quæ, ipsi obversa, plena apparebat. Cujus rei hæc fortasse caussa sit, quod *Johannes* animalia cerneret in circuitu throni *stantia*, eundemque semper servantia situm; *Ezechiel* autem ea viderit *excurrentia*, *revertentia*, & horsum vorsum sese motitantia, unde diversas eorum facies facilius

dignoſcere potuerit. Sed non videtur id ſatis ſolidum. Præterquam enim quod aliquid verbo Dei addatur, quando quatuor ei animali attribuuntur facies, cujus unam tantum Scriptura laudat: non patet *Johannis* animalia eundem ſemper ſervaſſe ſitum, quum ipſum ad contemplationem myſteriorum, quatuor primis ſigillis contentorum, introducerent.

XXV. Alterum diſcrimen in eo eſt, quod *Ezechielis* animalia *quatuor* duntaxat *alis* inſtructa fuerint, *Johannis* autem, *ſex:* quemadmodum & *Seraphini Jeſaiæ*. cap. VI. 2. qui & ſingularum alarum uſum aſſignat. *Binis tegebant pedes*, cum confeſſione ſuæ ad Deum ἀδυνάτου; *binis volabant*, quippe in juſſis exſequendis velociſſimi. Ratio autem diverſitatis in alarum numero, ex loco petenda videtur ubi conſpecta ſunt animalia. Nimirum *Johannes* & *Jeſaias* ea videbant ut *cingentia Thronum gloriæ*, conſequenter alis ad obnubendam faciem ſuam indigentia, non ita tamen obnubendam ut nunquam nullove modo conſpici potuerit. *Ezechiel* vero ſua cernebat *ſub expanſo*, *infra Thronum*, ubi non is alarum uſus. Ezech. I. 22. 23. 26. Niſi præferre malis acutam Doctiſſimi *Ouweni* obſervationem: Jeſaiæ viſione repræſentari Chriſtum, Joh. XII. 41. cum myſterio vocationis gentium, & rejectionis Judæorum; cui introſpiciendo pleneque cognoſcendo impares olim Angeli fuere: Ezechieli autem conſilium ac voluntatem Dei in operibus communis Providentiæ, quam retecta facie contemplantur.

Prolog. ad Hebr. Exercit. XXII. §. XVII.

XXVI. Cæterum ſterilis admodum noſtra hæc futura eſſet commentatio niſi altius eniteremur. Non ſufficit piæ menti de externa *Cherubinorum* forma, aut ſpecie monſtroſorum animalium quæ ſervis ſuis monſtravit Deus, quicquam ſcrutando cognoviſſe: non ſufficit ſcire, quod non ad Ægyptiacarum ſuperſtitionum imitamentum ſacra hæc emblemata Dei populo data ſint. Inveſtigandum porro eſt, quid per hieroglyphica iſta docere nos Divina ſapientia voluerit.

XXVII. Ab iis itaque *Cherubinis* incipiamus qui propitiatorium *Arcæ Fœderis* inumbrabant. Non videtur dubitandum eſſe, quin per imagines iſtas, qualeſcunque fuerint: ſancti *Angeli* ſignificati ſint. Illos enim *Cherubinos* vocari, ſupra a nobis probatum eſt. *Sinai* fuiſſe *in Sanctuario*, Pſaltes canit Pſ. LXVIII. 18. id eſt, ea fuiſſe in Sanctuario ſymbolice adumbrata, quæ revera in monte Sinai geſta ſunt. Ibi apparuit Dei Filius cum tremendis præſentis Majeſtatis ſuæ ſignis, cinctus myriadibus *Angelorum*, qui quaſi inſtructa eum acie circumſtabant, quum ſacrum legis carmen in panegyri populi Iſraëlitici promulgaret. Deut XXXIII. 2. Act. VII. 53. Et hic inter *Cherubinos* conſedit Deus, Thronum ſuum in Arcæ illius ſummitate collocans, qua legis Tabulæ cuſtodiebantur. Qua re quid aliud notabatur, niſi adſtare *Chriſto* miniſtros

Ange-

Angelos, qui & ante incarnationem ſua ipſi paſſim præſtiterunt obſequia, & in ipſum deſcenderunt dum in terra verſabatur, Joh. I. 54. & ſuis nunc eum millibus ſtipant, dum ſedet in Throno gloriæ. Jeſ. VI. 2. Dan. VII. 10. & denique comitaturi ſunt redeuntem, ut, ſecundum legem a ſe latam, peremtoriam in mortales omnes ſententiam pronunciet. Mat. XXV. 31.

XXVIII. Erant autem *Cherubini* iſti *Aurei*, ad naturæ & beatitudinis *Angelicæ* præſtantiam, conſtantiam atque æternitatem ſignificandam: quibus ad Divinam illam Filii Dei excellentiam quam proxime accedunt. Erant *continenti* opere ex *propitiatorio* facti; quia *Chriſtus* propitiatione ſua electos ex hominibus in unam cum *Angelis* cœleſtem rempublicam facit coaleſcere. *Acceſſimus enim* illius beneficio *ad cœleſtem Hieruſalem & myriadas Angelorum.* Heb. XII. 22. Expandebant *alas* ſuas, *obumbrantes propitiatorium*; non ſolum quia myſteria gratiæ in *Chriſto* id temporis multis figurarum atque ænigmatum velamentis ipſis quoque fidelibus obtecta fuerunt, nedum carnalibus Iſraëlitis. 2. Cor. III. 14. 15. ſed & quod propter *Chriſti* merita validam iis omnibus protectionem præſtent, qui myſtici ipſius corporis membra ſunt. Eo enim alluditur Pſ. XXXVI. 8. *Filii hominum ad umbram alarum tuarum ſe recipiant.* Et LXI. 5. *Commorabor in tentorio tuo per ſecula, recipiam me in ocultum alarum tuarum maxime.* Porro, pronis faciebus *Cherubini Arcam intuebantur: Angeli* etiam deſiderant in redemtionis noſtræ myſteria παρακύψαι. 1. Pet. I. 12. *Bini* erant, *facie ſibi* invicem *obverſa*, ita tamen ut ſinguli quoque *Arcam adſpectarent*: quo ſitu ſtatuve credi poteſt eos adumbraſſe officium fidelium tam Veteris quam Novi Teſtamenti, qui fidei ἰσοτίμως & charitatis mutuæ oculis ſe quidem invicem, ſed junctim tamen *Chriſtum* intuentur. Frequenter enim *Angeli* fidelibus proponuntur in exemplum.

XXIX. Neque alio pertinuiſſe arbitror *Ezechielis animantia*, quæ ipſe *Cherubinos* nuncupat. Unde *Angelos* per ea ſignificatos eſſe palam eſt. *Archangelos*, qui aliis *Angelis* præfecti eorum cuique penſum ſuum adſignaverint, cum Clariſſimo *Launæo* & *Bocharto* dicere, non audeo. Quippe qui *unum* ſolum *Archangelum* in Scripturis inveniam, *Chriſtum Angelorum* omnium principem ac Dominum. Non tamen propterea negandum eſt, eos aliis quibuſdam *Angelis* ordine, dignitate, atque officiorum præſtantia ſuperiores fuiſſe: quum eos Deus adhibuerit ad patranda eximia opera in regimine tam orbis quam Eccleſiæ. *Quatuor* autem erant numero; uti totidem quadrigæ, a *Zacharia* conſpectæ ſunt: cui roganti quid eſſent illæ quadrigæ, reſpondit *Angelus: Hi ſunt quatuor cœli Spiritus, egredientes inde ubi ſe ſtiterunt apud Dominum totius terræ.* Zach. VI. 6. Nimirum quot ſunt *mundi* partes aut cardines, quot in

Templo deſcribuntur facies, Ezech. XLVIII. 30. & ſeq. quot *Novæ Jeruſalem* latera tribuit *Johannes* Ap. XXI. 13. tot hic repræſentati ſunt *Angeli*, per quos Deo miranda ſua opera in mundo atque Eccleſia exſequi libuit.

XXX. *Cherubinis* adjunctæ fuerunt, *rotæ* quatuor, quibus variæ mundi revolutiones, & rerum in Eccleſia vices, ab *Angelis* gubernandæ, deſignantur. Aſpectus rotarum, & opus earum erat veluti *Tharſis*, hoc eſt *Sardonychis*: ita enim probabilibus argumentis evicit magnus Interpres. Eſt autem in *Sardonyche albor & nitor*, ſed *rubore* temperatus. Quo notari poteſt temperamentum Divinæ φιλανθρωπίας, & *juſtitiæ* cum *ſanctitate* quæ in utraque relucet, quas virtutes in Eccleſiæ ſuæ cura luculenter oſtendit Deus. *Oculis* ſcatebant rotæ, ut ſciamus omnes haſce rerum viciſſitudines non cœco ferri impetu, ſed ſumma ſapientia ac vigilantia gubernari, ac in fines ſuos certo dirigi. *Altitudo* aſpidum terribilis, notat imperſcrutabile & inenarrabile illud Divinorum conſiliornm: ad quæ exclamandum eſt: *quam magna ſunt facta tua* Jehova! *quam profundæ cogitationes tuæ!* Pſ. XCII. 6. Jehova *in cœlis eſt benignitas tua: fides tua uſque ad ſuperiores nubes: juſtitia tua inſtar montium maximorum: judicia tua inſtar abyſſi magnæ.* Pſ. XXXVI. 6. 7. *Rota in Rota* ſignificat pleniſſimum conſenſum operum Divinorum, quæ ad unum cuncta finem feruntur; eodem patrata *Spiritu*, qui & *Angelos* regit & *Angelorum* operas diſpenſat.

XXXI. Formas animalium quod attinet: per *Hominis* vultum ſignificatur ratio, humanitas, lenitas, φιλανθρωπία *Angelorum*. Per *Leonem*, robur, generoſitas, & Majeſtas terribilis. Harum enim rerum *Symbolum Leo* eſt. Prov. XXX. 29. 30. Jeſ. XXXI. 4. 1. Chr. XII. 8. Tales ſeſe *Angeli* adverſus Eccleſiæ hoſtes exhibent. Pſ. XXXV. 5. 6. *Bovis* facies notat conſtantiam, patientiam, firmitatem, aſſiduitatem in obeundo ſibi munere a Deo demandato, & inſignem uſum quem præſtant hominibus. Prov. XIV. 4. Adde fortitudinem ad debellandum hoſtes. Confer Deut. XXXIII. 17. *Aquilinus* denique vultus ſignificat naturæ cæleſtis vigorem. Conf. Pſ. CIII. 5. Jeſ. XL. 31. agilitatem ſummam. Jer. IV. 13. perſpicacitatem incredibilem: & niſum ad cœleſtia, aut commorationem in iis. Job. XXXIX. 30.

XXXII. Neque id omittendum quod a doctiſſimis Viris obſervatum eſt: *duo* ex his eſſe *fera*, *Leonem* & *Aquilam*: *duo manſueta*, *Hominem* & *Bovem*: illa, ut rebelles terreant; hæc, ut piis ſint ſolatio. E feris *Leo* in *terra* ſectatur prædam; *Aquila* etiam in aëre & mediis *nubibus*: ut hos ſpiritus ſciamus non ſolum improbos homines aggredi qui humi repunt, ſed & τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Eph. VI. 12. *Manſueta* duo, *Bos* & *Homo terreſtria* ſunt, quia *Angelorum* protectio dum hic in terris

terris fumus nobis est necessaria: in cœlo non item, ubi nulli hostes, nulla mala impendentia. Vide sis *Bochartum*, qui hæc, quum merito pulchra sibi viderentur, ex commentariis *Jonæ le Buy* (is est *Launæus*) in Apocalypsin, enotavit. Hierozo. Part. I. lib. III. cap. VI.

XXXIII. Quamvis autem animal quodque haberet *Leonis* vultum, non tamen habebat *Leonis pedes* & ungues ad laniandum factos; nec aquilæ; ne hominis quidem plantam, quæ nimis sæpe vacillans est: sed *plantam pedis recti vitulinam*, ad significandum τὸ μόνιμον, τὸ ἐνσαθὲς, & firmitatem vestigii. *Bovem* enim fortiter pedem figere, etiam proverbio dicitur. Erant autem pedes *scintillantes instar candentis æris*, aut *Chalybis tersi*, quo sanctitas, & zelus Divinæ gloriæ, & charitas, eaque lucens, & Dei virtutibus proxima significatur. Conf. Dan. x. 6. Ap. I. 15. *Alæ* celeritatem notant: nam *excurrebant & revertebantur in specient vulguris vehementissimi*. *Manus sub alis*, solertiam cum celeritate conjunctam: quia temeraria velocitas se implicat. Alarum binæ *superne jungebantur*, tanquam sursum tendentium: omnia enim agunt *Angeli* cum adspectu ad Deum illiusque gloriam, utque electos secum sursum evehant. *Binis* aliis *tegebant corpus* suum: modestiæ caussa; & ad docendum naturæ Angelicæ invisibilitatem. *Ibant* autem *quisque in tractum faciei suæ objectum*; sine retrogradatione aut circumgyratione; *non divertebant eundo*. In viis enim Dei non retroceditur; non est via curva. Sed omnes *Angelorum* actiones, licet in vario occupati sint opere, directæ sunt ad regulam; a qua nulla oculorum declinatio, nulla animi deflexio est.

XXXIV. Ejusdem significationis, ex nostra quidem mente, fuerunt *animantia Johanni* visa; quibus, non, quod multi autumant, *cœtum fidelium*, sed eximios quatuor *Angelos* tepræsentatos esse existimamus. Non solum quia *Ezechielis* animalibus perquam sunt similia; verum etiam quia ea iis attribuuntur quæ magis *Angelis* quam Ecclesiæ competunt. I. Viginti quatuor senioribus Divinas laudes præeunt. Apoc. IV. 9. 10. Quod cœlestibus quidem geniis dignum est: at indigna res foret, si ad Ecclesiæ prævium exemplum οἱ πρόσωπες καὶ οἱ ἡγάμενοι sua demum carmina occiperent. II. Quia *Johanni* ad cognitionem Divinorum mysteriorum duces sunt. Apoc. VI. 1. 3. 5. 7. Id vero *Angelorum* opus est. Dan. VIII. 16. IX. 21. X. 11. & apud *Zachariam* passim. III. Unum ex quatuor animalibus dedit septem *Angelis* phialas aureas plenas excandescentiæ Dei viventis in secula seculorum. Apoc. XV. 7. Quod multo commodius intelligitur de *Angelo* aliquo aliis *Angelis* jussa Dei tradente, quam de Ecclesia.

XXXV. Magna tamen difficultas expositioni huic objicitur, ex Apoc. V. 9. 10. ubi quatuor animalibus una cum viginti quatuor Senioribus idem canticum videtur adscribi, quo *se ex omni tribu Deo redemtos esse sanguine Agni* prædicant, quod non de *Angelis*, sed de hominum fidelium Ecclesia verum est. Cæterum si rite attendamus, videbimus non esse necesse ut

ab animalibus ſacrum hoc carmen Deo dictum eſſe ſtatuamus. Fieri enim poteſt ut pars aliqua hujus pericopæ omnibus ſubjectis ſimul; pars alia quibuſdam tantum conveniat. Nimirum pars prior commatis 8. *quatuor Animalia & viginti quatuor ſeniores prociderunt coram Agno*; utriſque junctim competit. Sed quæ ſequuntur, *habentes quiſque citharas &c*, & com. 9. *Et canunt canticum novum &c.* non cogimur de aliis quam de viginti quatuor ſenioribus intelligere. Nam Seniorum ſive Præpoſitorum eſt, Eccleſiæ in celebrandis Dei laudibus præire, uti olim faciebant Levitæ, citharis aliiſque inſtrumentis muſicis inſtructi. Eorundem eſt, preces fidelium deferre ad Deum, ſicuti ſacerdotes olim phialas ſuffituum plenas mane ac veſperi Domino ſiſtebant. Non enim minus os populi ad Deum, quam Dei ad populum ſunt. Neque mirum id cuiquam videri debet, quod quum in orationis initio de pluribus ſimul ſermo ſit, quæ in illius progreſſu dicuntur, non omnibus ſed aliquibus ſolum ſint applicanda. Nam quod vulgari dicterio inculcatur, id hic quoque obtinet, prædicata ſuum monſtrare ſubjectum. Nec deſunt ſimilia exempla. Nehemiæ XII. 1. 2. dicitur: *inventum eſt ſcriptum ut non veniat Hammonita aut Moabita in congregatione Dei, propterea qaod non occurrerant Iſraëlitis pane & aqua, ſed conduxerant contra eos Bileamum, &c.* Prius illud, quod *non occurrerint Iſraëli*, tam *Hammonitis* quam *Moabitis* commune eſt; ſed poſterius, de *conductione Bileami*, ſolis improperari *Moabitis* potuit; uti conſtat ex Num. XXII. 3. Similiter Jerem. XXI. 7. *Tradam Zedechiam Regem Judæ, ſervoſque ejus, & populum ipſum, &c. in manum Nebucadnetzaris Regis Babyloniæ &c. qui percutiet eos acie gladii.* Quod initio dicitur de *traditione* Zedechiæ & ſervorum ejus & populi, verum eſt de omnibus: ſed quod deinceps additur, *qui percutiet eos acie gladii*, de *ſervis* & *populo Zedechiæ* intelligendum eſt, non de *ipſo*, quippe qui ſua & ſicca morte periit. Jer. LII. 11. Si quis plura id genus exempla deſideret, adeat *Jonæ le Buy commentarium in Apocalypſin.* Manet ergo, per animalia iſta, apud *Johannem* non minus quam *Ezechielem*, intelligendos eſſe *Angelos.*

Ad cap. IV. 6

XXXVI. Attamen quum *Angelorum* πολίτευμα hominibus in exemplum proponatur, ad officium fidelium pertinet eas virtutes *Angelicas*, quæ faciebus, alis, pedibus, cæteriſque corporis emblematici partibus ſignificantur, æmulando exprimere, quo ii qui *Angelis* aliquando ſimiles ſe futuros eſſe ſperant in gloria, iiſdem etiam ſimiles ſint in ſanctimonia. Hæc ſi quis piis meditationibus animo ſuo ingerat, non æque profecto operam luſerit, ac ſi de Ægyptiorum neſcio quibus monſtroſis geniis otioſe multa commentetur.

CAP.

CAP. XIV.

In Doctrina de Creatione nihil sciviſſe Ægyptios, quod non & aliæ Gentes ex eodem cum ipſis Rationis aut Traditionis fonte hauſerint.

I. *Quod in religione boni habuerunt Ægyptii, id plerumque aliæ quoque gentes ex eodem hauſerunt fonte.* II. *Tam Græci quam Barbari Deum mundi opificem eſſe profeſſi ſunt.* III. *Eum non minus Græci quam Ægyptii Mentem nuncuparunt.* IV. *Et ſermonem.* V. VI. *Quem nutu ſuo omnia feciſſe eleganter docuit Maximus Tyrius.* VII. *De ordine etiam creationis multa quæ cum Moſaicis conveniunt prodidere.* VIII. *Eaque non ab Ægyptiis habuere, ſed per Phœnices ex Hebræis.* IX. *Ad Chaldæos ſua refert Orpheus.* X. *Unde concluditur nihil ſingulare hic Ægyptios habere.*

I. AD TERTIUM nunc ſuſceptæ tractationis caput accingimur, quo probandum eſt, ea vel *religionis dogmata*, vel *ritus* etiam atque *cærimonias*, in quibus cum *Hebræis Ægyptii* conveniunt, pleraque talia eſſe ut *Ægyptii* ea cum cæteris *moratioribus populis* communia habuerint: orta nimirum ex *communi fonte*, vel *Rationis*, vel *Traditionis*; quarum utraque, hæc certe, apud Hebræos *purior* atque illimior fuit.

II. A CREATIONIS Doctrina ordiamur. Quidquid de ea ex *Ægyptiorum* monumentis ut laudabile profertur, eadem omnia, neque paullo aliquando luculentius in aliorum gentilium ſcriptis invenimus. Non *Græci* ſolum, ſed & *Barbari*, in eo plerique omnes conſpirant, *mundi* auctorem atque *opificem Deum* eſſe. Mundum τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν *revera per Divinam conſtitutum eſſe providentiam*, non ſolus Plato dixit: ſed & omnes pene gentium ſapientes *uno Spiritu*, ut Lactantius ait, *& pari voce teſtantur, & inter philoſophos pene univerſos convenit.* Ne *Indis* quidem exceptis, ſive *antiquis*, ſive *recentioribus*, ad quos hujus rei fama pervaſit. De *Antiquis* ex *Megaſthene Strabo*: Περὶ πολλῶν καὶ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοδοξεῖν. ὅτι γὰρ γεννητὸς ὁ κόσμος καὶ φθαρτὸς λέγειν κακείνους, καὶ ὅτι σφαιροειδής, ὅτε διοικῶν αὐτὸν καὶ ποιῶν θεὸς, δι' ὅλου διαπεφοίτηκεν αὐτοῦ. ἀρχὰς δὲ τῶν ἁπάντων ἑτέρας, τῆς δὲ κοσμοποιίας τὸ ὕδωρ. *De multis eos cum Græcis ſentire; ut quod mundus ortus ſit & interiturus, & figuræ ſphæricæ; quod eum opifex ejus & gubernator Deus univerſum pervadat; univerſarum rerum diverſa eſſe primordia, mundi autem facti aquam.* Atque ut

Confer. lib. I. cap. IV. §. I.

ut recentia priſcis miſceamus, *novæ Angliæ* in *America Septentrionali* incolas totum orbem & quæ orbe continentur, a ſupremo quodam numine *Kichtan* ipſis appellato, condita credere *Richardus Waithornius* memorat. Et loci cujuſdam in Regno *Peguano* Sacerdos, de creatione mundi interrogatus, non aliam naturæ quam ex Dei voluntate originem eſſe, præſente *Ferdinando Pinto* Luſitano reſpondit.

Vid. Tobi. Pfanner. Syſt. Theo. Gentil. cap. v. §. 11.

III. Quemadmodum *Ægyptii* laudarunt τὸν δημιουργὸν λόγον, ita & *Græci* νοῦν *mentem*, & αὐδὴν *vocem*, mundi effectricem. De *Anaxagora* Laërtius: Πρῶτος τῇ ὕλῃ νοῦν ἐπέστησεν, *Primus materiæ mentem præſtituit.* Notumque eſt illius aſſertum. Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε καὶ ἐκ τῆς ἀταξίας εἰς τάξιν ἤγαγε. *Omnia ſimul erant, deinde acceſſit mens eaque diſcrevit ornavitque, & quæ confuſa erant ordinavit.* Atque ob id ipſi *Anaxagoræ Mentis* inditum nomen, indicante id *Timone Phliaſio:* cujus carmen *Grotius* exhibet.

In not. ad Lib. 1. De Ver. Rel. Chr. §. xv. N. 1.

IV. Αὐδὴν vero *Orphica* carmina celebrant, quorum hi verſus exſtant in Admonitione ad Græcos inter opera *Juſtini:*

Αὐδὴν ὁρκίζω σε Πατρὸς, τὴν φθέγξαντα πρώτην,
Ἣνίκα κόσμον ἅπαντα ἐπῆς σηείξαλο βυλαῖς.

Illa mihi teſtis Vox ſit quæ prima Parenti
Edita, quum totum fundavit juſſibus orbem.

Propter poëticam carminis menſuram dixit Αὐδὴν ſive *Vocem;* quam menſura permittente Λόγον ſive *Verbum* nominavit. *Paullo* enim ante dixerat:

Εἰς δὲ λόγον Θεῖον βλέψας τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων καρδίης νοερὸν κύτος, ἐν δ' ἐπίζαινε
Ἀτρεμέως, μοῦνον δ' ἴσορα κόσμοιο τυπωτὴν
Ἀθάνατον, παλαιὸς δὲ λόγος περὶ τοῦδε φαείνει
Ὡς ἔστ' αὐτοτελής.

In Dei VERBUM *aſpiciens, huic adſis ſemper*
Defigens cordis intellectuale vas, rectoque inſiſte
Tramitem, ſolum autem intuere mundi Formatorem
Immortalem, quem ſermo antiquus declarat
Quod perfectus eſt.

Similia in hanc mentem multa ex *Epicharmo*, *Parmenide*, *Proclo*, *Platone*, *Plethone Gemiſto*, *Numenio*, *Plotino*, *Jamblicho*, collegit *Elias Schedius de Diis Germanis Syngram.* I. *cap.* XII. *p.* 221. *& ſeq.*

V. Sed & hoc præterea ſciverunt Græci ſolo numinis *imperio* atque *nutu*

nutu condita esse omnia. Eleganter ea de re disseruit *Maximus Tyrius*; qui postquam facete *Alexandri* risisset amentiam, de rebus nihili *Ammonis* oraculum scisscitantis: *quid si nos*, inquit, *legatos illos imitemur, qui communi gentis alicujus nomine ad oraculum mittuntur, atque ex Jove hoc quæramus*; Quis hominibus bonorum pater est & auctor, quæ principia, qui fontes, unde huc deferantur? *Nisi de his forte similibusque rebus non obtundendus est Deus, præsertim quum caussæ ipsæ appareant, quum oculis occurrat origo rerum, & ipse se nobis fons offerat, quum Patrem horum omnium opificemque videamus. Illum dico qui cœli disposuit ordinem, qui solem lunamque aurigatur, siderum circuitus certosque lapsus, & choreas cursusque voce sua motuque tanquam præcentor aliquis in choro moderatur: qui anni distinguit tempora, ventos gubernat, mare formavit, fabricavit terram, fluvios emittit, fructus educat, animalia gignit: qui* Natalicius, Pluvius, Fructifer, Patrius, Nutrius *a nobis dicitur. Cujus* MENS SOLIDA & INCORRUPTA *nusquam dividitur, sed increàibili velocitate, unico oculi intuitu, quodcunque tangit ornat atque illustrat. Quomodo autem id fiat mihi nec promtum est dicere.* Homerus *tamen occulte innuit, quum inquit:* Dissert. XXV.

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,

Ὅμῳ δὴ τῷ Διὸς νεύματι γῆ ξυνίῃ καὶ ὅσα γῆς θρέμματα, καὶ θάλαττα ξυνίῃ καὶ ὅσα θαλάττης γεννήματα, καὶ ἀὴρ ξυνίῃ καὶ ὅσα ἀέρος φορήματα, καὶ ὑραιὸς ξυνίῃ καὶ ὅσα ἐν ὑρανῷ κινήματα. Ταῦτα ἔργα τῶν Διὸς νευμάτων.

Dixerat hæc, nigrisque oculis Saturnia proles
Annuit.

Una cum NUTU *Jovis terra constitit, & quicquid terra educat: mare constitit, & quicquid mare producit: aër constitit, & quicquid aër fert: cœlum constitit, & quicquid in cœlo movetur.* OMNIA HÆC OPERA JOVIS NUTUS PERFECIT.

VI. Multa sunt in hoc discursu perquam egregia. I. Hoc esse dignissimum homine studium ut in fontem auctoremque bonorum omnium inquirat. II. Non aliunde id melius quam ex Dei ipsius ore disci. III. Tantæ tamen evidentiæ esse hanc veritatem, quod Deus omnium pater atque opifex sit, ut ipsis propemodum oculis occurrere censeri debeat, & vix oraculo ad illius fidem faciendam videatur esse opus. IV. Opificem illum esse mentem solidam & incorruptam. V. Eum non manibus aut machinis, sed nutu fecisse omnia.

VII. Nec de *ordine creationis* quicquam ex Ægyptiis profertur cum Mosaica narratione conveniens, cui non similia apud *Græcos* exstare Viri

Doctiſſimi oſtenderunt. Ut rerum creationem a *cœli terræque* confectione exorditur *Moſes*; ita & *Plato* ἐκ πυρὸς καὶ γῆς *ex igne & terra* rerum deducit primordia. Quam terram *Tohu Vabbohu Moſes* nuncupat; eam Poëtæ *chaos*, *rudem indigeſtamque molem*. Et tenebras lucem præceſſiſſe philoſophatus eſt *Thales*, qui ſciſcitanti cuidam utrum prius eſſet factum, nox an dies, ἡ νὺξ ἔφη μιᾷ ἡμέρᾳ πρότερον, *Nox*, inquit, *uno prius die*. Ad eundem modum *Ariſtophanes* apud *Lucianum* in *Philopatride*:

Χάος ἦν καὶ Νὺξ, Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον καὶ Τάρταρος εὐρύς.
Γῆ δ' οὐδ' ἀὴρ οὐδ' οὐρανὸς ἦν. Ἐρέβους δ' ἐν ἀπείρατι κόλποις
Τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιον Νὺξ ἠ μελανόπτερος ὠόν.
Ἐξ οὗ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλαστεν Ἔρως ὁ πόθεινός,
Στίλβων νῶτον πτερύγοιν χρυσαῖν, εἰκὼς ἀνεμώδεσι δίναις.

Chaos & nox primum erant, atque Erebus nigricans & Tartarus ingens.
Nec humus, nec cœlum erat ut aër: tunc, ceu vi Flaminis, ovum
Gremium ſuper infinitum Erebi peperit Nox decolor alis:
Ex quo bonus emerſit Amor circumvolventibus horis,
Radians tergo aureolis pennis, par magni turpinis auræ.

Quam hæc Moſaicis affinia ſint, cuivis vel leviter inſpicienti apparet. *Chaos* & *Erebus* ſunt ex ערב כהות, *Cahut Ereb*, *caligo veſpertina*. Tartarus eſt תהום *abyſſus*. *Flamen*, *Amor*, *ovum*, reſpondent *Spiritui* מרחפת *incubanti*. Piget cætera proſequi, de quibus vide ſis *Grotium* in *notis ad Librum primum de veritate Religionis Chriſtianæ*.

VIII. Hæc omnia, inquis, ab *Ægyptiis* habuerunt *Græci*. At *Ægyptii* unde? Non equidem ex propria ſibi quadam ingenii ſolertia, qua cæteras gentes omnes antecelluerunt. Quantumvis enim eos ingenio polluiſſe contendas, nunquam creationis ordinem, nunquam ea quæ de *Verbo* opifice audivimus, ſuis inveniſſent ratiociniis. Neceſſum itaque eſt ut ab antiqua promanaverint *traditione*, ab iis primum profecta, quibus plura de ſe revelare Deo viſum fuit, quam quæ natura magiſtra diſcuntur. Quid autem obſtat, quo minus hæc a ſuis ſibi progenitoribus tradita *Græci* habere potuerint, æque ac *Ægyptii*? Egregie Plato: Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν, καὶ ἐγγυτέρω Θεῶν οἰκοῦντες, τάυτην φήμην παρέδοσαν. *Et antiqui profecto, qui meliores nobis fuerunt, propiusque Deos habitarunt, hanc tradidere doctrinam.* Niſi malimus, quod profecto malumus, tam *Ægyptios* quam *Græcos*, a pia *Semi* poſteritate, quam catecheſeos ſacræ depoſitariam Deus fecit, ſive magis ſive minus immediate, ea de quibus nunc agimus hauſiſſe. Cum *Phœnicibus* vetus *Atticæ* incolis, *Ionum* antiquiſſimis, interceſſiſſe com-

commercium *Grotius* docuit. *Linum* a *Phœnice* veniſſe tradunt Veteres. Et *Orpheus* ſua a *Phœnicibus* hauſit. *Phœnices* ab *Hebræis*.

IX. Denique cur non & aliarum gentium ſapientes hæc hauſerint a *Chaldæis*, quos *antiquiſſimum doctorum genus* dixit alicubi *Cicero*; & apud quos multa hiſce gemina, *Zoroaſtri* deinceps imputata, Græciſque concepta carminibus exſtant, invenienda: apud *Thomam Stanleium* in *Hiſtoria Philoſophiæ Orientalis*, quam *Johannes Clericus* Latine edidit, notiſque illuſtravit. Et quid multa? Ad *Chaldæos*, ex quibus *Abrahamus* eſt, aperte myſteria iſthæc his verſibus *Orpheus* refert, apud *Clementem* & *Euſebium*. Strom. lib. v. Præp. lib. XIII. cap. XII.

Οὐ γάρ κε τις ἴδοι θνητῶν μερόπων κραίνοντα,
Εἰ μὴ μονογενής τις ἀπορρῳὰξ φύλα ἄνωθεν
Χαλδαίων.

Non enim quiſpiam mortalium videre poſſet eum qui hominibus imperat,
Niſi UNIGENITUS *quidam profectus ab origine antiquæ*
Gentis CHALDÆORUM.

In quæ verba *Clemens*: Αὐθίς τε περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀόρατον αὐτὸν λέγων, μόνον γνωσθῆναι ἑνί τινί φησι τὸ γένος χαλδαίῳ, εἴτε τὸν Ἀβραὰμ λέγων τοῦτον, εἴτε τὸν υἱὸν τὸν αὐτοῦ. *Mox viſu Deum attingi non poſſe affirmans, uni alicui genere* Chaldæo *notum eum fuiſſe teſtatur, ſive* Abrahamum *dicat, ſive filium ejus aliquem.* Neque male id a *Clemente* obſervatum videtur. Quamvis enim *Abrahamus* unigenitus non fuerit, de eo tamen dixit Deus Jeſ. LI. 2. אחד קראתיו *Unum vocavi eum:* & facilis fuit confuſio *Abrahami* cum filio ſuo *Iſaaco*, qui κατ' ἐξοχὴν יחיד *Unigenitus* dictus eſt. Denique plurima ſacræ hiſtoriæ *Orpheus* ignoravit. Id ſuffecerit, quod *Chaldæis* ſublimior iſta Theologia attribuatur. *Artapanus* apud *Euſebium*, *Moſen* a Græcis *Muſæum* dictum, eundemque *Orphei Magiſtrum* fuiſſe tradit. Non quaſi *Moſi* σύγχρονος fuerit *Orpheus*; ſed quod, quidquid in *Orphei* Theologia ſani eſt, id *Moſi* debeat. Plura in hanc rem alibi producentur. Unum nunc addo: non abſurdam videri quorundam ſuſpicionem, Moſen ab Orpheo laudatum quum cecinit. Præp. lib. IX. cap. XXVII.

Ὡς λόγος ἀρχαίων, ὡς ὑδρογενὴς διέταξεν.

In promtu ratio eſt, cur ὑδρογενῆ Moſen dixerit, qui a ſuis quoque *Moſes* dictus fuit, quia *eductus ex aqua*.

X. Quid ergo meruere *Ægyptii*, cur eorum hac in parte Theologia tantopere laudetur, quum nihil hic habeant, quod non & *Chaldæi*, *Græci* & *Phœnices*: & quicquid habent ex reliquiis priſcæ traditionis habeant, quæ ſine dubio & antiquior & purior apud Hebræos eorumque majores fuit.

CAP. XV.

De Hominis Creatione, Imagine Dei, Animæ immortalitate & post hanc vitam statu, aliarum Gentium Philosophos non minus quam Ægyptii scite disseruisse.

I. *Corpus primi hominis e terra conditum, animam a Deo infusam esse, præter Ægyptios multi docuere, inque Adami memoriam structam a Syris in Cilicia esse urbem Adanam, credit Vossius.* II. *In animæ sapientia & probitate similitudinem Dei Plato constituit.* III. *Qui id ex Mose potius quam Ægyptiis didicisse videtur.* IV. *Moses doctrinam de animæ immortalitate e fundo eruit, non Ægyptii.* V. *Ea Adamo quoque cognita.* VI. *A primis parentibus ad populos fere omnes manavit.* VII. *Uti & traditio de diverso statu animarum post mortem.* VIII. *Ferendum non est ut quis dicat, Ægyptios ea de re plura sciviſſe quam Hebræos.* IX. *Qui, Origene teste, capitalia hæc fidei dogmata cum primo lacte infantibus inculcarunt.*

I. NEC soli *Ægyptii* scivere HOMINEM PRIMUM e *terra* conditum, *spiritumque* ei a Deo *infusum*, ut *Dei* quandam *similitudinem* præ se ferret. Et *Socrates*, & *Zeno Eleates*, & *Plato* dixerunt, γένεσιν ἀνθρώπων ἐκ γῆς εἶναι, *generationem hominum esse ex terra.* Atque id esse ἐν τῶν πάλαι λεχθέντων, *ex iis quæ ab antiquo memorentur*, a progenitoribus tradita, quibus tunc ortis, sermonumque horum testibus ac præconibus, fides quam quidem vulgo homines nunc derogent, omnino habenda sit, *Plato*, in *Politicis* tradidit. Imo ne nomen quidem primi parentis in *Asia* penitus intercidisse ex *Adama* urbe probat *Vossius.* Adana, inquit, *antiqua* Ciliciæ *urbs erat condita a Syris, inque memoriam primi hominis* Adam *sive* Adama *appellata. Sed constat Græcos non habuisse voces in* M *exeuntes, eoqua pro* Ἀδὰμ *dixere* Ἀδὰν, *& terminatione addita* Ἄδανος: *unde urbs* Ἄδανα. Ἄδανος *iste urbis conditor, ut ait* Stephanus, *Cœli Terræque filius erat. Quod nulli melius convenit quam* Adamo. *Idem* Stephanus *ait, aliter dictum* Saturnum. Nimirum multa quæ Adami sunt in Saturnum suum transtulerunt gentiles. *Quia autem* Adana *ab omni hominum memoria fuisset, voluere Cilices videri esse opus primi hominis, sive* Saturni *vel* Adami. *Quicum tamen non belle convenit, quod Adanus & Sarus dicuntur victi fuisse a Tarsensibus.* At quis nescit falsa veris imperite mixta fuisse? Hæc *Vossius:* quæ tamen mihi, ne quid dissimulem, minus solida esse

De Idololat. lib. I cap. XXXVIII.

esse videntur. At pergamus. *Animam cœlitus* veniſſe & *inſpiratam* esse, *Epicharmus* apud *Plutarchum* docet. Συνεκρίθη καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν ὅτεν ἦλθε πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνωθι. *Concretum fuit, & diſcretum eſt, rediitque unde venerat, terra in terram, ſpiritus ſurſum.* Simile ex *Euripide* profert *Grotius*. Sed & *Ovidius*, non minus diſerte quam *Euryſus Pythagoræus*, hominem fictum esse cecinit *in effigiem moderantum cuncta Deorum.* De Conſol. ad Apoll.

II. Eam autem SIMILITUDINEM in *anima* conſtituit *Plato*, quam dicat συγγενῆ τῷ τε Θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ ἀεὶ ὄντι, *cognatam Divino & Immortali & Sempiterno.* Et quidem in animæ *ſapientia* ac *probitate.* Finis hominis, inquit, eſt ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. *Similitudo Dei. quoad ejus fieri poteſt. Similitudo autem Dei eſt* JUSTUM SANCTUMQUE *eſſe cum* PRUDENTIA. Quam affinia hæc Evangelicæ doctrinæ ſunt? Ea ſi in *Ægyptio* aliquo inveniſſent, quibus non exclamationibus prædicarent viri doctiſſimi? De Repub. lib. x. Theæt.

III. At fortaſſe ab *Ægyptiis* ea *Plato* hauſit. Non ſane, ſi *Alexandrino Clementi* credimus. Cujus verba in hanc rem notabilia ſunt. Πλάτων δὲ ὁ φιλόσοφος εὐδαιμονίας τέλος τιθέμενος, ὁμοίωσιν Θεῷ φησιν αὐτὸ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν. εἴτε καὶ συνδραμὼν πῶς τῷ δόγματι τοῦ νόμου. αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γνησιαὶ παθῶν εὐσοχεῖταί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Φίλων, τὰ Μωσέως ἐξηγούμενος, εἴτε καὶ παρά τινων τότε λογίων ἀναδιδαχθεὶς, ἅτε μαθήσεως ἀεὶ διψῶν. *Plato autem Philoſophus finem ponens beatitudinis, dicit eam eſſe* Deo aſſimilationem, quoad ejus fieri poteſt. *Sive cum legis decreto quodammodo concurrens (magnæ enim naturæ & liberæ ab animi perturbationibus, neſcio quomodo feruntur ad ſcopum veritatis, ut dicit* Philo Pythagoreus, *Moſis res geſtas deſcribens) ſive etiam doctus ab aliquibus quæ tunc erant Divinis oraculis, ut qui doctrinæ ſiti ſemper teneretur.* Sed & ipſe *Plato* non obſcure ſententiæ hujus ſuæ fontem aperit: quum enim monuiſſet, optima quæque & firmiſſima, ad animæ immortalitatem adſtruendam, conquirenda eſſe argumenta, ſubjungit: εἰ μή τις δύναιτο ἀσφαλέστερον καὶ ἀκινδυνότερον ἐπιβεβαιοτέρῳ ὀχήματος, ἢ λόγῳ Θείου τινὸς διαπορευθῆναι: *niſi quis poteſt tutiore ac certiore modo, firmiore videlicet vehiculo, id eſt, divino quodam verbo traduci atque tranſmitti.* Quid hic *divinum* illud *verbum* præter id quod ſacris eſt comprehenſum literis? Strom. lib. II. p. 403. In Phædo. fol. 85.

IV. Quum ANIMARUM IMMORTALITATEM primum *Ægyptiorum inventum* esse ſcripſit *Herodotus*, ſplendide mentitus eſt. *Moſes* eam e fundo eruit, quum animam Dei imaginem, vel potius *ad Dei imaginem factam*, hominique ſecus ac cæteris animantibus Divinitus inſufflatam docuit. *Euſebius*: ὁ μέν γε Μωσῆς πρῶτος ἀθάνατον οὐσίαν εἶναι τὴν ἐν ἀνθρώπῳ ψυχὴν ᾠήσατο, εἰκόνα φήσας ὑπάρχειν αὐτὴν Θεοῦ, *Moſes quidem immortalem eſſe in homine animi ſubſtantiam primus tum ſtatuit, quum eam* Conf. lib. I. cap. IV. §. 4. Præpar. lib. XI. cap. XXVII.

Dei imaginem *esse docuit.* Approbavit hoc argumentum *Plato;* & post
Cap. XXVIII. *Platonem Porphyrius* apud eundem *Eusebium* Αὐτίκα λόγον ἰσχυρὸν εἶναι δοκοῦντα τῷ Πλάτωνι εἰς παράστασιν τῆς ψυχῆς ἀθανασίας, τὸν ἐκ τοῦ ὁμοίου. Εἰ γὰρ ὅμοια τῷ Θείῳ, καὶ ἀθανάτῳ, καὶ ἀϊδίῳ, καὶ ἀσκεδάστῳ, καὶ ἀδιαλύτῳ, καὶ ἀστωμύθῳ, καὶ συνεχῶτι ἐν ἀφθαρσίᾳ, πῶς ἂ τοῦ γένους ἂν εἴη τοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα; *Ad immortalitatem animi defendendam promtum id firmumque argumentum* Platoni *visum, quod ex rei similis ratione duceretur. Nam si* naturæ Divinæ *quæ & immortalis est, nec videri, aut dissipari, solvique potest, sed in ipsa integritate sitam habet & consistentem essentiam,* affinis *est* animus; *quid ni ejus quoque generis illæ sit, quod suum illud* exemplar *imitetur?*

V. Hominis autem ad imaginem Dei hoc modo formati Historiam uti *Mosen* Deus docuit, ita nec *Adamum* illius ignarum esse passus est. Quippe quem eo fine condiderat, ut virtutum operumque suorum testis, præco atque laudator esset: &, uti communi generis humani magister filios nepotesque moneret, quid in hac vita & post eam sperandum metuendumve habeant.

VI. Hæc ergo verissima, antiquissima, & universalissima traditio, a *primis,* (unde enim alioqui?) *parentibus* ad populos moratiores pene omnes, non minus quam ad *Ægyptios,* manavit. Ut ex *Homeri* carminibus apparet, & ex *Philosophis* non *Græcorum* solum, sed & *Gallorum* veterum, quos *Druidas* vocant, & *Indorum*, quos *Brachmanes.* De *illis Strabo:*
Lib. IV. Ἀφθάρτους δὲ λέγουσι καὶ οἵτοι καὶ ἄλλοι τὰς ψυχάς. *Et hi, & cum his alii, interitus expertes dicunt animas.* De *his,* idem. *Hanc vitam habendam*
Lib. XV. *esse quasi recens concepti fœtus statum, mortem vero partum esse ad eam quæ vere vita est, planeque beatam, iis scilicet qui sapientiam sectati fuerint.* Hodieque ea traditio est apud remotissimas gentes. Ut de *Guineensibus* varii tradidere, item de *Sinensibus*; in his *J. Hugo Linschotanus:* de *Peruanis* &
Vid. Voss. de Idol. lib. I. cap. X. *Mexicanis, Josephus a Costa:* de *Virginiæ* incolis, *Thomas Avioth* Anglus. *Quum de animæ immortalitate loquimur,* scribit Seneca, *non leve momentum apud nos habet consensus hominum, aut timentium inferos, aut colentium*
Epist. CXVII. *Utor hac persuasione publica.* Quæ quum publica persuasio sit, quam ob rem in singulari *Ægyptiorum* laude ponetur?

VII. METEMPSYCHOSIOS commentum, siquidem tanti est, *Ægyptiis* vindicari facile patior; at quæ de LOCO ANIMABUS post mortem destinato differuerunt, ea ex antiquissima traditione sunt, cujus neque soli neque primi depositarii *Ægyptii* fuerunt. Sed vetustissimi mortales ea a *Noacho* hausta suis singuli posteris inculcarunt, quæ paullatim, ut fieri solet, multis fabularum involucris obtecta, antiquæ tamen simplicitatis notas aliquas retinuerunt. Et vix ulla gens adeo *Barbara,* atque ab omni humanitate tam procul semota est, quæ non aliqua traditionis hujus vestigia ostentet. In *Indorum* sententiis ponit *Strabo* τῶν καθ' ἅδε χρίσιων,
Lib. XV.

de

de judiciis in inferis exercendis. Author est *Richardus Waithornius* Anglus, *novæ Angliæ* in *America* incolas, persuasum sibi habere, *post obitam mortem, ut pios a* Kingtane, *supremo ipsis numine, rtceptum iri in cœlestia regna, ita improbos fores istius Regiæ pulsantes, hac increpatione a Deo laturos repulsam:* ABSCEDITE HINC, NON ENIM VOBIS VESTRIQUE SIMILIBUS HIC LOCUS DATUR. *Atque inde miseros hos perpetuo exilio multatos æternis cum calmitatibus conflictaturos esse.* Atque istis Gemina de *Guianæ* populis memorantur. Et *Siamenses*, ut animos hominum immortales credunt, ita bonos sempiterna apud Deum gaudia, impios a Dæmonibus supplicia manere: teste *Johanne Scultenio.* Mirum itaque non est, si quarum rerum fama apud populos remotissimos post tot seculorum spiramenta adhuc viget, ea fama ad *Ægyptios* etiam antiquitus pervenerit, quam & ipsi a majoribus suis sicut & a suis gentes cæteræ, omnes tamen ab uno acceperunt *Noacho.* Cujus fides atque pietas uti in *Semi* potissimum progenie suos sectatores habuit; ita & traditiones illius ibi sanctius castiusque quam in maledicta *Chami* posteritate conservatas esse quis dubitet?

Descript. Nov. Angl. p. 1. cap. IV.

Vide Pfanner cap. XXI. §. 1.

VIII. Neque ferendus est, si quis opinetur, plura *Ægyptios* de animarum post hanc vitam statu cognovisse, quam *Hebræos Mose* Magistro. Quem pro temporum istorum œconomia parcius, & sub rerum terrenarum typis de æternis bonis plerumque locutum esse confitemur, sic tamen ut veterum de hac re catechesin historiæ suæ passim inseruerit, eaque dixerit ex quibus mortuorum resurrectionem *Jesus*, & piorum spem de cœlesti patria post mortem obtinenda *Paulus*, collegerunt. *Sadducæos*, qui spem omnem de bonis post hanc vitam adipiscendis projecerunt, & *scripturas ignorasse & virtutem Dei* Dominus testatur. Iidemque a cæteris *Hebræis* pro *Hæreticis* & *Atheis* habiti fuerunt, quibus pars in futuro seculo abjudicata sit. Tantumque abest ut existiment *Hebræi* dogma istud a *Mose* non esse traditum; ut pro *articulo fundamentali* habeant non solum *resurrectionem mortuorum*, sed & *eam esse in Lege.* Sic enim *Salomo Jarchius*, apud *Abarbanelem de Capite fidei*; *Etiamsi quis credat propter* traditionem *aut* rationem, *futuram esse resurrectionem, sed dicat,* non exstare in Lege, *tamen est* Apostata, *nec habet partem in futuro seculo. Quid enim nobis cum fide ejus, si non confiteatur eam in lege exstare?*

Vid. Manass. de Resur. Mort. lib. I. cap. X.

Cap. XXI. Pag. 105. ex transl. Vorst.

IX. Atque hæc *infantibus Judæorum* cum primo lacte inculcata esse, *Origines* contra *Celsum* auctor est. Πηλίκον δὲ τὸ σχεδὸν ἅμα γενέσει καὶ συμπληρώσει τῷ λόγῳ διδάσκεσθαι αὐτὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν, καὶ τὰ ὑπὸ γῆν δικαιωτήρια, καὶ τὰς τιμὰς τῶν καλῶς βεβιωκότων: *Jam illud quale fuit, in crepundiis, & simul ac primum verba formarent, discere immortalitatem animæ, infernaque tribunalia, eorumque qui bene vixerunt præmia? & hæc quidem pueris, & puerilia sapientibus, pro eorum captu, tradebantur sub fabularum involucris; post vero proficientibus, ratio fabularum (ut ita dicam) explicabatur, & retegebatur veritas.*

Lib. V. pag. 260.

CAP.

CAP. XVI.

De Blaſphemia, Feriis, ac Feſtis, Luſtrationibus ſacrificiis, ſuis odio, Lucernis ſacris, nihil ſingulare Ægyptios præ multis aliis gentibus habuiſſe.

I. *Egregia Socratis ac Platonis de Blaſphemia.* II. *Sacra apud gentes quaſcunque juris jurandi religio.* III. *Feriæ ac Feſta a religione ſejungi vix, aut ne vix quidem, poſſunt.* IV. *Dierum apud Romanos diſtinctio.* V. *Ut ſtatis diebus conventus religioſus fiat, neque cuiquam alteri rei tunc operari liceat, omnium propemodum gentium commune jus eſt.* VI. *Specialia feſta aut ſibi quæque gens formavit, aut a vicinis celebrioribus ſumſit.* VII. *Baptiſmus in Luſtrationibus a gentibus fere omnibus adhibitus,* VIII. *A Græcis, in ſacris Eleuſiniis, de quibus non ſatis candide agit Marshamus.* IX. *Et in* δευτεροπότμοις. X. *Perſarum Baptiſmus in ſacris Mithræ; quæ multa Chriſtianis ſacris affinia habent.* XI. *Romanorum Baptiſmi.* XII. *Et Indorum.* XIII. *Qui non ab Ægyptiis, ſed, Tertulliano auctore, a Diabolo ſunt, res Divinorum ſacrorum æmulante.* XIV. *Ægyptii ſeorſim a cæteris gentibus hoſtias fœminas immolare nefas ducebant.* XV. *Non niſi integra atque eximia Deo offerenda eſſe, omnes ſciſcunt.* XVI. *Suis odium apud Ægyptios minus fortaſſe quam apud alias gentes.* XVII. *Lucernarum apud Ægyptios feſtum originem ſuam debere videtur iis quæ Moſis tempore geſta ſunt.* XVIII. *Caſalii obſervatio.* XIX. *Concluditur, quæ in religione ſua laudabilia habuerunt Ægyptii ea ex Rationis aut Traditionis fonte puriora fuiſſe apud Hebræos.* XX. *Inficiandum tamen non eſt, quin aliæ gentes multa ab Ægyptiis hauſerint.*

Conf. lib. 1. cap. v. §. 4.

I. BLASPHEMIA abſtinendum eſſe, uti *natura Ægyptios* docere potuit, ita & alios docuit: qui ſi & fando aliquid de *Moſaico* circa hanc rem præcepto audiverint, mox ei tanquam æquiſſimo aſſentiri coguntur. Memorabile eſt *Socratis* illud apud *Platonem*: In Phileb. ſub princip. Τὸ δ' ἐμὸν δέος ... ἀεὶ παρὰ τὰ τῶν Θεῶν ὀνόματα ἔχ ἵστι κατ' ἄνθρωπον, ἀλλὰ περὶ τῦ μεγίστυ φόβυ. *Reverentia vero mihi ſemper erga Deorum nomina eſt, non humana quædam, ſed maximum quemque timorem exſuperans.* Nec omitti hic debet ſanctiſſimum illud *Platonis* monitum, quod ex *Moſis* tabulis propemodum deſcriptum videtur: De Legib. lib. XI. Πάντως μὲν δὴ καλὸν ἐπιτήδευμα, Θεῶν ὀνόματα μὴ χεάνειν ῥαδίως: *Æquum profecto eſt nomina Deorum non facile inquinare, nec ea huc atque illuc devolvere: ſed omnia quæ ad Deos pertinent pure caſteque ſervare.* Egregia enimvero laus eſt, qua *Socratem* honorat

Quæſt. Plato: in princip.

Plutar-

Plutarchus; qui postquam illius dictum aliquod ex *Platonis Thæteto* attulisset, non joco illud lusuve ab eo prolatum hinc probat, quod nominis in eo Divini meminisset. οὐ γὰρ, inquit, ἐμπαιγνύμενός τε καὶ παίζων προσεχρήσατο ἂν τῷ Θεῷ ὀνόματι, NEQUE ENIM ADHIBUISSET DEI NOMEN DICTO NON SERIO.

II. Ex non alio fonte apud gentes quascunque JURIS JURANDI religio: quo *nullum vinculum ad adstringendam fidem arctius esse*, *majores*, ut *Cicero* ait, *voluerunt: Id indicant Leges* XII. *Tabularum, indicant sacra, indicant fœdera quibus etiam cum hoste devincitur fides: indicant notationes animadversionesque censorum: qui nulla de re diligentius, quam de jure jurando, judicabant.* Leges quidem XII. Tabularum, quoad hanc partem, perierunt. Sed *Cicero* hanc edit: PERJURII POENA DIVINA, EXITIUM: HUMANA, DEDECUS, & merito. Quid enim magis impium esse potest quam violare id quod Deo teste promiseris, ejusque nominis sanctitate ad alios decipiendos abuti? *Sophocles.* Offic. III. In Hippodam.

Mens excitari jure jurando solet,
Ut bina diligenter evitet mala,
Culpari amicis, & Deos offendere.

Piget communia ista prosequi de *homicidio*, *adulterio*, *judiciis*, *parentum cultu*, quæ *jus naturæ* docet, & de quibus nihil sciverunt aut sanxerunt *Ægyptii*, quin eadem aut meliora etiam apud alias gentes inveniantur. Ad specialiora descendamus.

III. FERIARUM FESTORUMQUE solemnitates adeo cum cultu numinis conjunctæ sunt, ut, ubicunque hunc, ibi & illas inveniamus. Neque quicquam hac in re singulare *Ægyptii* habuerunt. Nimirum quum vita humana tota fere in *actione* consistat, actionum vero aliæ sint *sacræ ac religiosæ*, aliæ vero *manuariæ*, & ad vitam *animalem* atque *civilem* pertinentes; actiones autem hæ omnes non sint sine *tempore*: propterea distinxit & accommodavit Deus tempus ad actiones hominis; & scintillæ illæ cognitionis Dei etiam in ethnicis reliquæ manserunt, ita ut, juxta actiones humanas, alii quidem dies essent sacri, alii vero profani: & hi quidem exercitio religionis externæ, illi vero labori & manuariis artibus inservirent. Atque hinc factum est, ut *tempus* aliquod *fixum religioni* apud immanissimos quosque populos semper fuerit designatum. Conf. lib. I. cap. VII. §. 6. Vid. Hospin. de Orig. Fest. lib. I. cap. I.

IV. Hinc illa dierum distinctio, cujus auctor a *Macrobio Numa* laudatur, in dies *Festos*, *Profestos*, & *Intercisos*. *Festi* fuerunt *Diis* dicati, *Profesti*, *hominibus*, ad administrandam rem privatam publicamque, concessi. *Intercisi* autem *Deorum hominumque* communes sunt. Illorum enim dierum quibusdam horis fas fuit, quibusdam fas non fuit jus dicere. Porro *Feriarum* Romanis genera fuere quatuor. Aliæ *Ægyptiac.* Lib. I. Satur. cap. XVI.

Stativæ, universo populo communes, certis & constitutis diebus & mensibus, & in fastis annotatæ. Aliæ *conceptivæ*, quæ quotannis a magistratibus & sacerdotibus concipiebantur, in dies vel certos, vel etiam incertos. Aliæ *Imperativæ*, quas consules vel prætores pro arbitrio potestatis indicebant. Aliæ denique *Nundinæ*, quæ erant paganorum seu rusticorum, quibus conveniebant negotiis propriis vel mercibus provisuri.

V. Id scilicet naturalis ratio dictat, quum homo animal sit ἀμιλητικὸν καὶ πολιτικὸν, non *privatim* solum Deum colendum esse; sed & *publice* atque *in cœtu*. Ad eam rem necessariam esse designationem certorum *locorum*, ubi conventus fiat; & condictionem *temporis*, quando. Porro qui dies numinis cultui sacrati erant, iis *hoc esse agendum*, atque *huic uni rei*, neque cuiquam alteri, *operandum*, & animum appellendum. Hinc enim in *Legibus Atticis*: Ἁπάντων τῶν Ἀθηναίων ἀγόντων ἑορτήν, μητ' ἰδίᾳ μήτε κοινῇ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, μηδὲ χρηματίζειν, ἄ, τι ἂν μὴ περὶ τῆς ἑορτῆς ᾖ. *Die populo Athenienſium feſto, ne cuiquam, ſive privatim, ſive publice injuria fiat; neve habeatur concio de aliis rebus, quam iis quæ ad feſtorum religionem pertinent.* Conſentiunt *Romanorum* Leges apud *Ciceronem*: FERIIS JURGIA AMOVENTO: EASQUE IN FAMULIS OPERIBUS PATRATIS HABENTO. Quod ita explicat: *Feriarum feſtorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium, & jurgiorum; in ſervis, operum & laborum.* Apud *Macrobium* ſacerdotes affirmant, *ferias pollui, quoties, iis indictis conceptiſque, opus aliquod fieret. Præterea non licebat ſacrorum regem & flamines videre feriis opus fieri. Atque ideo per præconem denunciabant, ne quid tale ageretur; & præcepti negligens multabatur. Præter multam vero affirmabatur, eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiare non poſſe, Scævola Pontifex affirmabat.* Habebat tamen illa ἀεγίας lex ſuam quandam *exceptionem*: quam dictabat *æquitas*. Nam, ut apud eundem *Macrobium* eſt, *Umbro negabat eum pollui; qui opus vel* AD DEOS PERTINENS SACRORUMVE CAUSSA *feciſſet, vel aliquid* AD URGENTEM VITÆ UTILITATEM RESPICIENS ACTITASSET. *Scævola denique, conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit,* QUOD PRÆTERMISSUM NOCERET. *Si bos in ſpecum decidiſſet eumque pater familias adhibitis operis liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti vindicavit ruina. Maro omnium diſciplinarum peritus, ſciens lavari ovem aut lanæ purgandæ aut ſcabiei curandæ gratia, pronunciavit tunc ovem per ferias licere merſari, ſi hoc remedii cauſſa fieret.*

Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

Adjiciendo enim ſalubri, *oſtendit avertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cauſſa, fieri conceſſum.* Admodum hæc conveniunt cum *Lege Sabbathi*, illiuſque per Dominum noſtrum in Evangelio explicatione. VI. Ha-

Petit. Leg. Atti. Tit. I. Leg. XI.

Lib. II. de Legib.

Saturn. lib. cap. XVI.

VI. Hactenus gentes propemodum omnes consentiunt. Neque necesse fuit, ut altera alteri ejus rei dux esset; quum ex communi id omnes haurirent fonte rationis. At peculiarem sacrorum temporum distributionem cujuscunque nationis antistites pro suo ingenio, aut malis dæmonum artibus delusi, fecerunt. Ac prout quæque natio ingenio pollebat, & melioribus exculta erat disciplinis, eo etiam ordinatius solemnitates suas distinxit. Neque putem, esse cur *Romani Ægyptiis*, aut alii cuicunque genti, hac in parte cedant. Porro si contingeret, nationem aliquam, regni amplitudine, opibus, auctoritate, atque sapientiæ fama inclytam esse, fieri facile potuit, ut vicinæ gentes eadem reciperent sacra. Et sic fortassis ab *Ægyptiis Græci* nonnulla transsumsere; quorum respublica quum recentior, ac tenuior antiquitus, quam *Ægyptiorum* fuerit; mirum quoque non est, si *solemnitates Ægyptiacæ antiquæ*, *Græcæ* autem *recentes ab Herodoto* dicantur. De *Cyclo* dierum *Septenario*, & *Sabbatho*, suo loco infra dicemus.

VII. AQUAM in *initiationibus* & *lustrationibus* adhibere ratio propemodum omnes docet. Quid enim puritati promovendæ aptius natura dedit? *Jacobus* Patriarcha *lotione* suos lustravit, antequam ei cum *Ægyptiis* necessitudo intercessisset. Gen. XXXV. 2. Et vix ulla uspiam gens exstat, sive culta, sive *Barbara*, quin initiationes lustrationesque suas *baptismo* aliquo peragat. *Clemens Alexandrinus*: Οὐκ ἀπεικότως ἄρα τῶν παρ' Ἕλλησιν ἄρχει τὰ καθάρσια, καθάπερ τοῖς Βαρβάροις λοῦτρον, *Ab expiatoriis incipiunt Græcorum mysteria, sicut Barbarorum a lavacro.* De *Eleusiniis Athenienſium sacris minoribus*, per quæ ad *majora* transibant, nota res est, ut ad *Ilissum* fluvium, Musis sacrum, baptismo initiarentur. Unde Ὑδραῖος seu *Aquarius* dictus est ὁ ἁγνιστὴς τῶν Ἐλευσινίων; *qui Eleusiniis sacris quempiam ut sacerdos initiabat:* docente *Hesychio.*

Confer. lib. I. cap. VII. §. 3.

Strom. lib. V.

VIII. *Eleusinia* ista sacra ex *Ægypto Athenas* translata esse, quasi *Diodoro Siculo* auctore, confidenter affirmat *Marshamus.* Quod an verum, an falsum; an certum, an dubium sit, nostra parum interest. At sciendum, *Diodorum* non sua fide, neque certis argumentis narrationem illam addicere; sed *Ægyptiorum* solummodo jactationes, vanas eas pleraſque & futiles, lectori suo, ita ut acceperat, exhibere. Nam & *Babylonios*, *Judæos*, *Athenienses*, *Argivos* suas propagines, suasque colonias esse, ex levibus quibusdam conjecturis, eadem arrogantia gloriabantur. Quæ quam dissona vero sint, quis ignorat? Non certe id ignoravit *Diodorus*, qui postquam omnia illa de *Eleusiniis* sacris *Ægypto* deductis ex *Ægyptiorum* traditione memorasset, non ut perperam *Marshamus* ait, *historicam rei fidem facit*, sed ex adverso hanc suam ἐπίκρισιν disertis verbis adjungit: πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια λέγοντες φιλοτιμότερον ἢ κατ' ἀληθινώτερον (ὡς γέ μοι φαίνεται) τῆς ἀποικίας ταύτης ἀμφισβητοῦσι διὰ τὴν δόξαν τῆς πόλεως.

p. 259.

Diodor. lib. 11. cap. 29. *His multisque id genus aliis* AMBITIOSE MAGIS (UT MIHI VIDETUR) QUAM VERE *de colonia ista disceptant; propter gloriam civitatis & majestatem.* Et post pauca: Ὑπὲρ ὧν μήτε ἀποδείξεως φερομένης μηδεμιᾶς ἀξιολόγου, μήτε συγγραφέων νομίμων μαρτυρόντων, οὐκ ἐκρίναμεν ὑπάρχειν τὰ λεγόμενα γραφῆς ἄξια. *Quæ quum nec firmis demonstrationum argumentis, nec idoneorum testimoniis auctorum subnitantur, relatione amplius non digna judicavimus.* Non possum quin hac occasione lectores moneam, ne temere *Marshami* citationibus fidem suam adstringant; qui ubi *Ægyptios* suos laudandi occasionem aliquam se invenisse putat, nimis sæpe suis indulget affectibus. Si quis ea legat quæ de *Eleusiniis ad seculum* x commentatur, fieri non potest quin in eam deveniat opinionem, quod *Diodorus* multis argumentis ea ab *Ægyptiis* ad *Græcos* derivet. Attamen si quis ipsum *Diodorum* inspiciat, rem ita se habere deprehendet ut modo demonstravi.

IX. Quinam δευτερόποτμοι, seu ὑστερόποτμοι, *Græcis* dicti sint, ex *Hesychio* ipse monet *Marshamus.* Illi nimirum de quorum morte & sepultura, fama vulgo, sed falso, credita fuerat: quique reduces instar *infantum* recens natorum expiabantur *aquis lustricis.* Cujus ritus originem ab *Aristino* aliquo auctores arcessunt. Quum enim Græci, ex veteri superstitione, eos quibus ut defunctis funus ac sepulcrum factum fuerat, profanos haberent, & conventibus suis religiosis atque sacrificiis arcerent; *Aristinus* quidam hac religione obstrictus, *Delphos* misit qui pro se deprecarentur, ut se aliqua, his difficultatibus, quibus legum auctoritate implicitus erat extricaret. Cui a *Pythia* responsum:

Vid. Lomey de Lustr. cap. [xxvii.

Ὅσσα περ ἐν λεχέεσσι γυνὴ τίκτουσα τελεῖται,
Ταῦτα πάλιν τελέσασα θύειν μακάρεσσι θεοῖσι.

Ordine perfectis quæcunque puerpera servat
Cœliculum sacras animalibus imbuat aras.

Aristinus igitur oraculo probe intellecto, quasi renatus mulieribus se lavandum, vinciendum, lactandum præbuit. Hoc reliqui, quos idem casus exceperat, imitati. Alii tamen morem hunc *Aristino* antiquiorem crediderunt. At neminem vidi, qui ab *Ægyptiis* arcesseret.

X. Primus etiam in sacrorum *Mithræ*, summi apud *Persas* numinis, initiamentis, ex octoginta aliis, ritus erat *Baptismus.* Cujus Dei sacra Christianis sacris valde affinia fuisse annotarunt veteres. Nam & *lavacro tingebant*, & signabant in *fronte* suos, & *speciem Eucharistiæ* habebant, *martyrii* etiam imitationem & *resurrectionis* opinionem. Quæ si in *Ægyptiis* invenissent Viri Docti, quos non plausus darent?

Vid. Joh. Macar. in Abraxa. §. 3. p. 12.

XI. *Romanorum* lustrationes ne ii quidem ignorant, qui nondum ære lavantur. Qui hoc fine labra non in templis solum, sed & in foro, & in triviis habebant. Et *aspergilla* ex *lauro* faciebant, aut ramo feli-

felicis *olivæ*: ut *Hebræi* ex *hyſſopo*. Quodque a nobis præteriri hic non debet, neſcio ex qua religione, *trina* ſæpe numero *aſperſione* uſi ſunt. Ovidius.

Ter caput irrorat, ter tollit ad æthera palmas. Faſt. IV.

Atque alibi:

Ter ſe convertit, ter ſumtis flumine crinem
Irroravit aquis. Metamorph. VII.

Virgilius:

Ter ſocios pura circumtulit unda. Aeneid. VI.

Juvenal:

Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet. Satyr. VI.

XII. *Brachmanes*, & ſeipſos, & Deos ſuos, aqua, quam *Thiertum* vocant, luſtrare etiamnum ſoliti ſunt. Idem *Calecutani* circa *Deaſtrum* ſuum *Deumo* appellatum agitant: referente *Carolino*. Incolæ etiam inſularum *Atlantico* in Oceano *Mauritaniæ* aſſitarum, quas veteres ob ſoli fæcunditatem *Fortunatas* dixerunt, apud quos *Chriſtianiſmi* aut *Mahometiſmi* nulla indicia, *infantes tamen ſuos ſolemni ritu aqua luſtrant.* Gentiliſ. Hodier. part. I. cap. XIV. & VII. Grot. Hiſt. lib. VIII.

XIII. *Coromandelenſes* puerperas & pueros a partu recentes immundos eſſe, atque hanc immunditiem aquis ablui rentur. Luſtricis etiam aquis lavantur ad deluendas impuritates & noxas expiandas. De *Cempoalanis Martyr* apud *Hornium*: *Pueros jam anniculos puellaſque cum piis cæremoniis ſacerdotes in templis aqua in crucem cum urceolo capiti ſuperinjecta baptizare videntur: verba non percipiuntur: actus & murmura licet animadvertere.* De Orig. Gent. Americ. lib. I. cap. V. Vide ſis, qui plurima in hanc rem collegit, *Huetium*, in *Alnetanis Quæſtionibus*, *Lib.* II. *Cap.* XX. §. II. Iterum hic mihi rogandus Nobiliſſimus *Marſhamus* eſt; quid eximii in *Baptiſmis* ſuis luſtralibus *Ægyptii* habuerint, ob quam rem *Hebræorum Baptiſmum* ab eorum exemplo fuiſſe hariolari ipſi lubuit: quum in aliarum gentium ſacris non pauca inveniamus, *Hebræorum* religioni, hac quoque in parte, multo magis conſentanea. Nimirum generalia illa de luſtrationibus, ex quodam quaſi inſtinctu naturalis rationis habuere; ſpecialiora ex numinis inſtitutis ſacrilege tranſſumta ſibi vindicavit Satanas. Quod ex mea mente bene expreſſit *Tertullianus*: *Diaboli*, inquit, *ſunt partes intervertendi veritatem, qui ipſas quoque res ſacramentorum Divinorum, in idolorum myſteriis æmulatur. Tingit & ipſe quoſdam utique credentes & fideles ſuos. Expiationem delictorum de lavacro repromittit.* De Præſcr. cap. XL.

XIV. MUNDARUM atque IMMUNDARUM diſtinctio *animantium*, quum ipſo antiquior ſit diluvio Gen. VII. 2. natales ſuos *Ægypto* non debet. Neque *Hebræorum* ſacrificiis ſimiliora fuerunt *Ægyptiorum* ſacrificia quam aliarum gentium. Quæ ſua quoque ex antiquiſſima Conf. lib. I. cap. VII. §. 8.

primorum patrum traditione & praxi habent. In eo *Ægyptii* tam ab *Hebræis* quam cæteris gentibus seorsim ivere, quod *fœminas* immolare nefas duxerint. Quas tamen *Hebræi* admiserunt in sacrificiis *pacificis* Levit. III. 1. *Græci* & *Romani* in omnibus. Et quædam sacrificia memorat *Moses*, Num. XIX. 2. Deut. XXI. 3. in quibus non nisi *vacca* offerebatur, sed quæ *nondum arasset neque jugum tulisset.* Sic & *Virgilius* de *Aristæi* sacrificio:

Vide Bochart. Hierozoi. Part. I. lib. II. cap. XXXIII.

IV. Georgi.

Quatuor eximios præstanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.

Ovidius:

III. Fasto.

—— *Cæsa prius ille juvenca*
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.

XV. Si quid autem Deo offerendum est, id *integrum* ut sit perfectumque, & in suo genere præstantissimum, *ratione magistra* omnes facile agnoscunt gentes. *Achilles* apud *Homeram Apollini* offert,

---- ἀρνῶν κνίσσην, αἰγῶντε τελείων,

Nidorem agnorum, & caprarum perfectarum. Nempe, ut præclare ibi *Eustathius*: Τοῖς θείοις ὡς τελείοις προσάγειν χρὴ τέλεια, *Diis tanquam perfectis perfecta sunt offerenda.* Perfecta autem victima dicitur, in qua nihil desideratur. Hujusmodi ἱερεῖα in *Axonibus* ΑΦΕΛΗ dixit *Solon*; teste *Polluce.*

Lib. I. cap. I

Τὰ δὲ προσκαλέα θύματα, ἱερεῖα, ἄξεια, ἄτομα, ὁλόκληρα, ὑγιῆ, ἄπηρα, παμμελῆ, ἀξιμελῆ, μὴ δὲ κολαβὰ, μὴ δὲ ἔμπηρα, μὴ δὲ ἠκρωτηριασμένα, μὴ δὲ διάστροφα. Σόλων δὲ τὰ μὴ ἔμπηρα, καὶ Ἄφελῆ ὠνόμασε.

Lib. I. Arnaut.

Itaque apud *Apollonium*, *Jason*, ante discessum *Apollini* sacra facturus, servos harum rerum peritos jubet,

----- βόας ἀγέλησθεν ἐυκρίνασθαι ἐλάσσαι,

Boves e grege, quum bene elegerint, adducere. De *Indis* quoque prodit *Megasthenes*, *Strabone* atque *Arriano* testibus, nefas eos habuisse, vitiatam Deo aut mancam victimam offerre. Et *Plinius* notatum dixit, *non litare vitulum clauditantem, neque aliena hostia placari Deos.* Notatu digna

Satur. lib. III.

Macrobii observatio est: EXIMII *in sacrificiis vocabulum non Poëticum* ἐπίθετον, *sed* sacerdotale nomen *esse. Veranius enim in Pontificalibus Quæstionibus docet* eximias *dictas hostias, quæ ad sacrificium destinatæ* eximuntur *e grege; vel quod* eximia specie *quasi offerenda numinibus eligantur.*

XVI. Suis odium aqud *Ægyptios* non majus, fortasse & minus fuit, quam apud alias gentes. Soli enim hominum *Ægyptii* suum opera in agrorum cultu usi sunt. *Eudoxus* apud *Ælianum*; *Postquam sementem fecerunt porcorum inducunt greges, qui frumenti semen proculcant, & in humidam terram propellunt, ut vivum maneat, nec ab avibus absumatur.* Eadem *Plutarchus* tradit. Sed reliquis mortalibus porcus odiosus, tanquam frugibus & vitibus infestum animal. Hinc *Cereri* & *Baccho sues* immolatæ

Lib. X. cap. XVI.

Libr. IV. Sympo. Quæst. V.

sunt,

sunt, ὡς λυπηλικοὶ τοῖν Θεοῖν δωρημάτων, *ut quæ utriusque Dei dona deperdunt*, obſervante *Scholiaſte Ariſtophanis*. Quin, ſi veteribus credimus, hæc victimarum omnium fuit antiquiſſima. Ad Ranas Act. I. Sc. VII.

--- prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque interceperit anni. Metamorph. lib. XV.

Sed & alii multi præter *Ægyptios* populi a ſuum eſu abſtinuerunt. Quod de *Arabibus; Phœnicibus*, *Barcæis* mulieribus in *Africa Cyrenaica*, *Æthiopibus* & *Indis*, copioſe, pro ſuo more, probat incomparabilis *Bochartus*. Cauſſam odio dediſſe potuit animalis fœditas: quod tunc maxime pingueſcere creditur, quum in luto verſatur, & volutatur, quæ, quemadmodum *Varro* ait, *eſt illorum requies, uti lavatio hominum*. Unde & in communi dicterio flagitioſi hominis ſymbolum eſt. Hierozo. Part. I. lib. II. cap. LVII.

XVII. LUCERNARUM in ſacris ſuis & feſtis, etiam claro die, quam frequens multis gentibus uſus fuerit, ex *Lipſio* diſcere eſt, & copioſius ex *Fortunio Liceto*, in excellentiſſimo opere *de Lucernis Veterum*. Earum prima ad religionem accenſio, utrum *Hebræis* debeatur, an *Ægyptiis*, haut facile dixero. Fortaſſe utriſque eſt antiquior. *Hebræis* ſuis *Joſephus* attribuit. *Ægyptiis*, *Clemens Alexandrinus*: ſed eo ſermone quo & alia *Ægyptiis* ut inventoribus adſcribuntur quæ certum eſt ab iis inventa non eſſe, uti anni in duodecim menſes diviſio, quam diluvio veteriorem eſſe olim docuimus. Et profecto ſi ea recipimus quæ *Manethos* de *Origine* feſti Lucernarum apud *Ægyptios* tradit, liquidum eſt, ea quæ *Moſis* tempore in *Ægypto* geſta ſunt occaſionem feſto dediſſe. Lubet hoc *Athanaſii Kircheri* verbis exponere. *Quænam vero*, inquit, *ſacra ratio, ob quam tantum feſtum inſtitutum fuerit*, Manethon *apud* Syncellum *docet*; Typhonem *occiſo* Oſiri *univerſam Ægyptum tenebris & denſa caligine offudiſſe: quo portento exterriti ſacerdotes Ægyptii oraculum conſuluere, quod reſpondit, caliginem terræ offuſam non deſituram, niſi* Oſirin *a* Typhone *occiſum frequenti lucernarum fulgore placarent; quod ubi factum fuit caligine mox diſcuſſa deſiderata lux rediit, atque adeo lucernarum accenſionis feſtum inſtitutum, maximo impoſterum ardore celebratum fuit. Non deſunt tamen qui velint, accenſionis Lucernarum feſtum originem ſuam traxiſſe a* decem plagis Ægypti, *quibus* Ægyptum Moſes *Divina virtute percuſſit*, *inter quas* tenebræ prope palpabiles *una fuit; quibus non diſſentio, præſertim quum paſſim toto hoc opere oſtenderimus*, PLERAQUE ÆGYPTIOS AB HEBRÆIS MUTUATA SUI JURIS FECISSE, *tametſi aliis & aliis fabulis commentiſque depravata*. Hactenus *Kircherus*. Conf. lib. I. cap. IX. §. 5. Elect. lib. I. cap. III. p. 303. Oedip. Ægyp. Teatr. Hierog. Syntag. XX. cap. I.

XVIII. Paullo aliter, & fortaſſe non minus appoſite, *Johannes Baptiſta Caſalius*, in Libro *de Profanis* Ægyptiorum *ritibus*. *Si*, inquit, *diviuare liceret, de hoc feſto* Lucernarum *ab* Ægyptiis *culto lacrymis atque* Cap. XXV.

plo-

ploratu, dicerem in memoriam illius necis actum, quam Deus ad abducendos filios Iſraël, primogenitis Ægyptiorum *quorumcunque, tam hominum quam jumentorum, ipſe intulit: tunc enim* Pharao *Rex ſub media nocte, totaque* Ægyptus, *luctu ac lacrymis conſperſa, ſtratis ſurgentes, accenſiſque lucernis necatos filios lamentabantur, filioſque Iſraël exire compellebant de terra* Ægypti; *ut eſt* Exod. XII. 29. 30. *Etenim potuit fieri ut is primogenitus* Pharaonis *qui mortuus eſt* Oſiris *appellaretur: nam de* Oſiride Ægyptio *loquuntur omnes. Et præterea feſtus hic dies* Lucernarum *quod in plenilunio celebraretur, teſtis* eſt Apulejus. *Quemadmodum & exitum filiorum Iſraël ex* Ægypto, *plenilunii tempore in Martio contigiſſe, ſacra tradidere oracula.* Hæc *Caſalius.* Quorum obſervationibus hoc addo: totam illam *Typhonis* fabulam ex *Moſaica* detortam eſſe hiſtoria; ideoque *Typhonicas* illas tenebras, quarum *Manethos* meminit, non eſſe a *Moſaicis* diverſas, uti ſuo loco prolixius probatum dabo.

XIX. Plura id genus recenſere in promtu eſt. At neſcio, an tam jucundum atque utile futurum ſit lectori quam facilis mihi futura eſſet ſcribendi opera. Sufficere hæc pro ſpecimine poſſunt, quo demonſtretur, pleraque eorum quæ *Ægyptii*, laudabilia habuerunt & *Hebræorum* conſentanea inſtitutis, ex communi fonte vel *Rationis*, vel *Traditionis* ad alias quoque gentes dimanaſſe: adeo ut nihil admodum eximii hic habuerint *Ægyptii*, multum autem eximii præ iis habuerint *Hebræi*, quos Deus antiquiſſimarum puriſſimarumque traditionum depoſitarios facere dignatus eſt.

XX. Quæ tamen non eo a nobis animo dicuntur, quaſi nolimus ab *Ægyptiis* multa ad alias gentes tranſiiſſe. Non adeo inſanimus, ut negare libeat ſolem meridie lucere. *Ægyptiacæ* ſapientiæ fama, accedente regni florentiſſimi gloria, multos ſibi aſſeclas peperit. Utroque lubentes amplexamur lacerto, quod *Diodorus Siculus* teſtatus eſt: *multos priſcos* Ægyptiorum *mores non tantum ab indigenis probatos fuiſſe, ſed in magnam quoque apud Græcos veniſſe admirationem: ob quam inter doctos celebratiſſimi quique peregrinationibus in* Ægyptum *operam dedere, ut legum illic & ſtudiorum tanquam rerum magni momenti cognitionem aſſequerentur.* Non tamen ea in *Ægyptum* excurſio tam frequens eſſe potuit antiquiſſimis temporibus, quando regio aditum hoſpitibus negaret, quam recentioribus, ex quo *Pſammetichus* rebus admotus eſt, qui primus omnium *Ægypti* Regum liberalem ſe & benignum circa peregrinos ſponte eo commigrantes præbuit.

Lib. 1. cap. 59.

LIB.

LIB. III.

CAP. I.

Nullius Hiſtorici ſufficienti teſtimonio probari poſſe, ea quæ in Religione laudabilia ſunt, apud Ægyptios, quam apud Hebræos, antiquiora fuiſſe.

I. *Antiquitas religionis Ægyptiacæ non niſi ex monumentis illi de quo diſputatur ævo proximis probanda eſt.* II. *Catalogus auctorum qui pro teſtibus laudantur.* III. *Ætas Dionis Caſſii.* IV. *Et Luciani, qui de Ægyptiorum antiquitatibus hæſitanter loquitur, ac palam falſa aſſerit.* V. *Plutarchi.* VI. *Strabonis.* VII. *Diodori Siculi, qui & proteſtatur ſe eam de antiquitate ſententiam indeciſam relinquere, & Ægyptiorum ambitioſam vanitatem ridet.* VIII. *Chæremonis ætas, inſcitia, mala fides.* IX. *Herodoti ætas, & errores, a Joſepho & Diodoro reprehenſi.* X. *Concluditur, neminem horum idoneum tantæ rei teſtem eſſe.* XI. *Manethonis patria, functio, ætas, mendacia.* XII. XIII. XIV. *Sanchuniatonis etymologia, fides, antiquitas.* XV. *Moſe aliquammultis ſeculis fuit recentior.* XVI. *Nec ex Phœnicum aut Thoyti commentariis memorabile ac ſolidum aliquid pro Ægyptiacæ religionis antiquitate hauſit.* XVII. *Denique Sanchuniatonis nihil ſupereſt præter miſerabilia quædam fragmenta.* XVIII. *Apollinis oraculum prudenter quidem ab Euſebio adverſus Gentiles, imprudenter a Marshamo apud Chriſtianos laudatur.*

I. HÆC quum differenda nobis fuerunt, fieri non potuit quin ſubinde moneremus, ea quæ in re religionis cum *Hebræis* communia habuerunt *Ægyptii*, plerumque apud *Hebræos antiquiora* fuiſſe. Cæterum nondum id ex profeſſo egimus. Quum tamen hic quæſtionis verſetur cardo, nihil diligentiæ reliquum nobis faciendum, quin accurate excutiamus, utrum probari poſſit, *pia & laudabilia* Ægyptiorum *inſtituta* Hebræorum *de Religione legibus vetuſtiora eſſe*. Id quidem magno imprimis animo aſſerunt viri eruditi; ſed, niſi me fallit judicium, tenuibus admodum invalidiſque rationibus aſſertum ſuum addicunt. Eſt hæc controverſia ex earum quæſtionum genere quæ quum in factis conſiſtant, non ſubtili aliqua ratiocinatione, aut audaci hariolatione, ſed idoneis teſtibus, qui vel ipſi ea ætate vixerunt, vel ei proximi fuerunt, aut ſua ſaltem ex talibus ſine fabuloſarum narrationum mixtura hauſerunt, comprobari debent. Quum-

que ea res magni in religione universa momenti sit, vitio nobis verti non debet, si solida animumque convincentia desideremus argumenta, neque leviculis quibusdam conjecturis eam transmitti patiamur. Videamus itaque quos testes laudare viri Doctissimi possint.

II. Quicquid de antiquis *Ægyptiorum* institutis scimus, si ea demas quæ ex sacris nostris edocti sumus monumentis, id fere ex *Dione Cassio*, *Luciano*, *Plutarcho*, *Strabone*, *Diodoro Siculo*, *Chæremone*, *Herodoto*, aut *Manethonis* & *Sanchuniatonis* fragmentis collectum est. Sed nullus horum omnium illius antiquitatis auctoritatisque est, ut, non dicam homini morosо, sed vel mediocriter prudenti, tantæ vetustatis fidem faciat.

III. Et DIONEM quidem CASSIUM quod attinet, is sero admodum, *Marci Antonini Philosophi* ætate, & sub *Marci* filio *Commodo*, proximisque imperatoribus vixit, Senatoria tunc gravisus dignitate. Ab *Alexandro Mammeæ* filio ad consulatum fuit evectus, quem cum ipso Imperatore gessit, anno Urbis IↃCCCCLXXXI. Et ad hunc usque *Alexandrum* historiam suam perduxit. Porro exiguum admodum est quod ex *Dione* pro se viri eruditi proferunt, id nimirum, quod dies singulos planetis assignare *Ægyptiorum* inventum sit. Vid. supr. *lib.* I. *cap.* VI. §. VII. De qua re mihi quidem altercari non lubet. Cicum non interduim.

IV. Ejusdem ævi LUCIANUS est, & sub *Marco Antonino*, & post eum vixit: quippe qui meminerit belli a *Marco* cum *Marcomannis* & *Quadis* gesti, & *Marcum Divum* vocet; quod arguit naturæ cessisse ac locatum fuisse cœlo. Et quæ de *Ægyptiis* narrat in *Deæ Syriæ* initio, ea neque asseveranter tradit, & aperte falsa sunt. Ipsa *Luciani* verba ita habent: Πρῶτοι μὲν τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, Αἰγύπτιοι λέγονται Θεῶν τε ἐννοίην λαβεῖν, *Primi itaque hominum*, QOS NOS SCIMUS, *Ægyptii*, DICUNTUR & *Deorum notitiam percepisse* &c. Attende, *Dicuntur*, &, *quos nos scimus*. Si scrutatus esset aut credidisset ea quæ *Moses* prodidit, invenisset, diu ante *Ægyptiorum* rempublicam, numinis notitiam, nominumque sermonumque sacrorum intellectum viguisse. Porro quantum narrationibus illis tribuendum sit, quibus antiquitates suas, ambitiose magis quam ex vero, singulæ propemodum nationes jactare solent, ipse satis ostendit *Lucianus*, dum ita infit: ἱστορέοντί μοι ἐτέων περὶ, ὁκόσα τῷ ἱρῷ ἐστι, καὶ ἡντινα θεὸν αὐτοί, ἦν τινα δοκέουσι, πολλοὶ λόγοι ἐλέγοντο. τῶν μὲν οἱ ἱεροὶ, οἱ δὲ ἐμφανέες, οἱ δὲ κάρτα μυθώδεες, καὶ ἄλλοι βαρβαροι, οἱ μὲν τοῖσι Ἕλλησιν ὁμολογέοντες, τοὺς ἐγὼ πάντας μὲν ἐρέω, δέχομαι δὲ οὐδαμῶ. *Inquirenti mihi de annis quamdiu templum hoc durasset, & de Dea, quamnam ipsi eam esse putarent, multi sermones ferebantur, quorum alii sacri tradebantur, alii aperti ac plani erant, alii contra valde fabulosi: rursum alii Barbari, alii cum Græcis consentientes; quos ego omnes referam, haut quaquam autem approbo.* An qui ita loquitur solidas

das cenſendus eſt ſuppeditare rationes, quibus tam inſanum poſtulatum probetur?

V. PLUTARCHUS ſub *Nerva* ac *Trajano* potiſſimum floruit; & quæ de *Iſide* ac *Oſiride* & *Thyphone* ex *Ægyptiorum* traditionibus fabulatur, eorum non contemnendam partem ex *Moſis* ſacra hiſtoria detorta, ineptiſque figmentis depravata eſſe, ſuo loco a nobis docebitur.

VI. STRABO in *Ægypto* fuit, quum ei Provinciæ *Cornelius Gallus* præeſſet, & Geographiam ſuam ſcripſit quarto anno Imperii *Tiberii Cæſaris*.

VII. DIODORUS SICULUS *Julii Cæſaris* & *Auguſti* ævo vixit, eaque quæ de *Ægyptiorum* rebus ante bellum *Trojanum* prodit, ne ſeipſum quidem pro certis habere haut diſſimulat: quippe in quibus οὐδὲν παράπηγμα πιστευόμενον, *nullam firmitatem fide dignam* reperire ſe fateatur. Prudenterque monet, nationibus pleriſque, tam *Græcis*, quam *Barbaris*, hanc eſſe indolem, ut ſe omnium hominum primos vitæ commoditates inveniſſe, & res apud ſe actas, a plurimis inde ſeculis literarum monumenta promeruiſſe jactitent. Ideoque eam de *antiquitate* quæſtionem indeciſam ipſe relinquit. Ἡμεῖς δὲ περὶ τῆς ἑκάστων παλαιότητος τ' ἀκριβεῖς, καὶ τίνων πρότερεῖ τὰ ἔθνη τῶν ἄλλων τοῖς χρόνοις, καὶ πόσοις ἔτεσιν, οὐκ ἂν διορισαίμεθα. *Nos equidem de antiquitate ſingulorum, quæque nationes aliis tempore, & quanto annorum numero, ſint priores, certi nihil definiemus.* *Ægyptios* vero ob ambitioſam antiquitatis ſuæ jactantiam, præſertim in Theologumenis, nominatim taxat: quippe quos multa φιλοτιμότερον ἢ πρὸς ἀληθινώτερον MAGIS EX AMBITIONE QUAM VERO ſibi attribuiſſe ſciſcit. Lib. I. cap. 9. Lib. I. cap. 29.

VIII. CHÆREMON, ſæpius a *Porphyrio* laudatus, quis qualiſque fuerit, ex *Voſſio* optime diſcas. *Ægyptius* nimirum, qui Hieroglyphica & res *Ægyptias* literis commiſit. Præceptor *Dionyſii Alexandrini*, ejus qui a *Nerone* uſque ad *Trajanum* docuit. Sed inde imprimis *Chæremonis* ætatem ſcimus, quod *Ælium Callum*, *Alexandria* navigantem, in *Ægyptum* fuerit ſecutus, ut *Strabo* narrat. Fuit autem homo *inſcite arrogans; & ſcriptor vaniſſimus.* Quo nomine non a *Joſepho* ſolum, ſed & ab aliis exploſus eſt. *Joſephus* quidem, primo contra *Apionem* Libro, inepta aliquot *Chæremonis* de rebus *Judaicis* mendacia adducit atque refellit. *Strabo* autem refert, eum *Philoſophiæ & Aſtronomiæ peritiam profeſſum, ob inſcitiam & arrogantiam ludibrio fuiſſe.* Ex *Tzeza* etiam hominis vanitatem detexit *Voſſius*. De Hiſtor. Græc. lib. II. cap. I. Lib. XVII.

IX. HERODOTUS omnium, qui hodie exſtant, *Græcorum* Hiſtoricorum vetuſtiſſimus eſt: at *Moſe* multis ſeculis recentior: quippe qui floruit temporibus *Darii Hyſtaſpidæ*, *Xerxis*, & *Artaxerxis* qui Μακρόχειρ, ſive *Longimanus*, dictus fuit, circa annum Urbis conditæ trecenteſimum. Qua autem fide & judicio res *Ægyptias* conſcripſerit, non ex *Joſepho* ſolum colligas, qui ex *Manethonis* ſcriptis arguit, πολλὰ Ἡρόδοτον τῶν Αἰγυπτιακῶν Lib. I. contr. Apion.

λιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμένον, *Herodotum frequenter in* Ægyptiacis *ignoratione mentitum:* ſed & ex *Diodoro;* cujus verba digna ſunt quæ hic appingantur. Ita ergo ille: Lib. 1. cap. LXIX. Ὅσα μὲν οὖν Ἡρόδοτος καὶ τινες τῶν τὰς Αἰγυπτίων πράξεις συναξαμένων ἰσχεδιάκασι καὶ συνεγράφαντο, ἐκτὸς ἂν εἴημεν τῆς ἀληθείας τὸ παραδοξολογεῖν, καὶ μύθους πλάττειν ψυχαγωγίας ἕνεκα, παρήσομεν. *Nos autem quæ* Herodotus, *& nonnulli rerum* Ægyptiarum *ſcriptores, portenta narrationum pro veritate ſponte amplexi, & voluptatis gratia fabulas commenti blaterarunt, miſſa faciemus. Harpocrationem* quendam *Ælium* librum ſcripſiſſe περὶ τοῦ καταψεύσασθαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν, *de mendacii arguenda Herodoti hiſtoria*, auctor *Suidas* eſt,

X. Quæ quum ita ſeſe habeant, ad eorum omnium appello tribunal quos nullum cauſſæ præjudicium occupavit, num ſcriptores tam recentes, quorum antiquiſſimus ab iis de quibus diſputamus temporibus tot ſeculis remotus eſt; quique a ſe invicem & ab aliis non ſemel vanitatis convincuntur; qui, etiam quum omni ſua ſolertia & integritate uſi ſunt, aliquando ſe incerta narrare fatentur, & quibus ipſi vix fidem habeant, hauſta nimirum ex *Ægyptiis* ſacerdotibus, quibus haud quaquam religio fuit ambitioſis mendaciis gloriæ gentis ſuæ velificari; qui denique *Hebræorum* res vel incognitas prorſus habuerunt, vel ſero didicerunt, poſtquam *Ægyptiorum* fama orbem impleviſſet; quivis, inquam, cordatus judicet, num ſcriptores ejuſmodi idonei teſtes ſint, ex quibus *Ægyptiacarum* cærimoniarum antiquitatem, *Moſis, Joſephi, Abrahami* ætate vetuſtiorem, ſolide & valide arguas.

XI. At certiora fortaſſis Manethos ſuppeditaverit, *Ægyptius* ipſe, & qui ſua ex antiquiſſimis eruit columnis, libriſque ſacris. Videamus. Fuit *Manethos* natione *Sebennita*, functione Ἀρχιερεὺς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εἰδώλων, *flamen* Ægyptiacorum *idolorum*, ut *Euſebius* loquitur, ſive ut *Syncellus*; τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μιαρῶν ἱερῶν ἀρχιερεὺς *impurorum in* Ægypto *ſacrorum ſummus Sacerdos.* Omnem *hiſtoriam Ægyptiacam*, proprieque quæ ad *Theologiam* hujus gentis pertinent, fuſe in *Græcam* tranſtulit linguam, quum in *ſacro opere* quod ſcripſit, tum in aliis commentariis. Vixit ſub *Ptolomæo Philadelpho*, cui hiſtoriam ſuam dedicavit, & *Herodoto* aliquanto fuit recentior. Eruiſſe ſe ſua dicit partim ex *columnis* in *Seriadica* terra poſitis, quibus ſacræ notæ ſacra dialecto a *Thaut*, ſive *Mercurio* inſculptæ erant, partim e libris ſcriptis ab *avo Mercurii Triſinegiſti*, aliiſque qui a ſacerdotibus in templorum adytis aſſervantur. Admodum probabilis Doctiſſimi *Stillingfleti* obſervatio eſt, Occaſionem hujus *Manethonis* hiſtoriæ dediſſe *Philadelphi* Regis curioſitatem, qui quum ex ſacris literis, in Græcum nuper ſermonem tranſlatis, ea de mundi origine & generis humani propagatione didiciſſet, quæ *Moſes* tradit, *Manethoni* in mandatis dedit, ut quæ ex ſuis Archivis proferre Ægyptiorum Sacerdotes pote-

Orig. Sacrar. lib. 1. cap. 11. §. VIII.

poterant, exponeret: quo conferri a Rege cum vetuſtis Hebræorum annalibus poſſent. Verum quam anilia deliramenta ſub venerandæ antiquitatis nomine ac ſpecie locutus ſit, multis apertiſque rationibus oſtendit *Joſephus*. Idque tum potiſſimum *Manethoni* contigit, quum eas *Ægyptiorum* res enarravit, quibus res *Hebræorum* quodammodo implicitæ fuerunt. Neque id profecto mirum. Quum enim *Ægyptius* eſſet, multas odii atque invidiæ adverſus *Judæos* cauſſas ſe habere eſt arbitratus: & quum impuriſſimorum *dæmonum ſacerdos* eſſet, *Deo Iſraëlis* quicquid ad gloriam ſuam faciebat invidit. Neque aliunde liquidius colligas quam ex ipſo hoc *Manethone*, quam vel imperiti veræ antiquitatis, vel malevoli illius diſſimulatores, imo vero ſcelerati corruptores, *Ægyptii* fuerint; modo ea quæ de *Iſraëlitarum in Ægyptum adventu* & ex *Ægypto exitu* ſacræ literæ prodidere, cum iis confligere libeat quæ nugivendus *Manethos* ſcriptis conſignavit, & erudite confutavit *Joſephus*. Lib. I. contr. Apio.

XII. At ſaltem *Manethone* accuratior, inquias, atque antiquior SANCHUNIATHON BERYTIUS eſt; qui *Phœnicum* hiſtoriam patrio ſermone ſcripſit, multaque illi immiſcuit, quibus *Ægyptiorum Hebræorumque* antiquitates mirum in modum illuſtrantur. Accurationem Viri ipſum illius cognomen conteſtatur. Nam, ut ex *Porphyrio Theodorus*, Σαγχωνιάθων ὁ καλὰ Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθης. *Sanchoniaton lingua Phœnicum ſignificat amicum Veritatis.* Hebraice ſcripſeris סנקנאתו *Sankineatho*, id eſt, *Legis*, ſeu doctrinæ verioris *amicus:* aut ſi verbum verbo reddideris, *Lex zelus ejus.* סן *San*, decurtatum eſt a סנרה *Sanna.* Id *Phœnicibus* idem fuit quod *Arabibus* סנרה *Sanna*, *Lex*, *Doctrina.* Hinc *Phœnicia* urbs eadem modo appellatur *Kirjat Sepher*, Jud. I. 11. 12. modo *Kirjat Sanna.* Jud. XV. 49. Quam etymologiam incomparabili *Bocharto* debemus.

XIII. Excerpſiſſe autem *Sanchuniaton* ſua dicitur, partim ex *Thoyti* monumentis, qui princeps literas inveniſſe, & ſcribendorum commentariorum auctor fuiſſe perhibetur: partim ex iis quæ acceperat a *Jerombalo Sacerdote Dei* IEUOU, ut ex *Porphyrio Euſebius*, pro quo *Theodoretus* legit IAO: partim denique ex ſingularum urbium commentariis, & templorum monumentis, quæ reperta ſunt in adytis repoſita, *Arcanis Ammonæorum* literis, quarum notitiam pauci oppido aſſecuti ſunt. Tanta porro diligentia ac fide omnia congeſſit, ut hoc illius opus *Abibalo* Regi *Berytiorum* dedicatum, non modo Rex, ſed etiam ii apud ipſum, quorum erat de veritate ſcriptorum cognoſcere, omnes comprobarint.

XIV. Mira vero Scriptoris hujus *antiquitas* eſt: quippe qui *Trojanis* vetuſtior proxime ad *Moſis* ætatem acceſſiſſe, & *Semiramide*, quam *Iliacis* temporibus vel antiquiorem vel æqualem fuiſſe memorant, apud *Aſſyrios* regnante, vixiſſe a *Porphyrio* perhibeatur. Intercedit quidem poſt *Scaligerum Voſſius*, qui, ut probent *Sanchuniatonem* recentiorem

esse quam *Phœnicum* annales ferunt, eum meminisse observant temporis quo *Tyrus* condita est, & quidem meminisse ut rei jam antiquæ. Atqui *Tyrus* non quidem anno uno ante *Troianam* cladem exstructa est; quod *Justinus* libro *Epitomes* suæ duodevigesimo falso tradidit; attamen ante cladem illam condita est annis non amplius LXXVI, ut *Vossius* putat, vel secundum *Ludovici Cappelli* calculum annis LXV. Cæterum ad objectionem eam retundendam observari jubet *Bochartus*, nomen *Tyri* in *Phœnice* urbibus multis commune fuisse: quarum illa celeberrima, quæ fuit in insula vicina *Palætyro*, non tamen antiquissima. Ea quippe vetustiorem fuisse *Palætyrum*, vel ex ipso nomine constat. Neque enim aliud *Palætyrus* quam *vetus Tyrus*. Itaque *Palætyri* mentio fit in libro *Josuæ* cap. XIX. 29. Ibi enim מבצר צור *civitas munita Tyrus Asseritarum* limes ad mare, non procul a *Sidone*, non potest alia esse quam *Palætyrus*. Porro de *Palætyro*, non de *Tyro* insulari actum esse in illis *Sanchuniatonis* verbis, quibus tota nititur *Scaligeri* & *Vossii* argumentatio, contendit *Bochartus*. At *Bochartum* non contemnendis argumentis refellit Reverendissimus *Stillingfleet. Orig. Sacr. Lib.* I. *Cap.* II. §. IV. In eo vero omnes consentiunt, insignem esse *Porphyrii* parachronismum, quando *Semiramidem* tempore belli *Trojani* aut paullo ante vixisse hariolatur: quum constet, eam *Iliaca* tempora annis circiter octingentis antecessisse. Hæc de *Sanchuniationis auctoritate* atque *ætate* ex *Porphyrio* & *Philone Byblio*, *Sanchuniatonis* interprete, habet *Eusebius*, *Præpar. lib.* I. *cap.* IX.

XV. Sed & hic multa observanda veniunt. 1. Qualiscunque fuerit *Sanchuniaton*, & quantæcunque ætatis, omnia arguunt eum *Mose* fuisse recentiorem. *Josephus* ita calculos ponit, ut putet *Exodum Israëlitarum* ex *Ægypto* sub ducatu *Mosis bellum Trojanum* annis propemodum *mille* præcessisse: eamque *Josephi* computationem Christiani Veteres summo studio admiserunt. Hinc *Justinus Martyr* collocat *Mosen Judæorum* ducem in temporibus *Ogygis* & *Inachi*. *Inachus* autem *Argis* in *Peloponneso* novum regnum formasse creditur anno *Periodi Julianæ* 2857. *Ogyges* paulo post regnavit in *Attica*, illiusque ætate *diluvium* accidit, quod ab ipso denominatur, & *Olympiadem* primam mille ac viginti annis antecessisse proditum est ab *Acusilao*. *Josephum* secutus est *Theophilus*: *Justinum Tatianus*, *Tertullianus*, *Africanus*: *Tatianum*, ut solet, *Clemens Alexandrinus*: *Africanum Epiphanius*, atque *Georgius Syncellus*. Nec quisquam, ut ipse *Marshamus* noster fatetur, repertus est ante *Eusebium*, qui de vetustate *Mosis* detrahere ausus sit. *Eusebius* autem de veteri *Mosaicæ* ætatis πεοχρονισμῷ detraxit annos CCLXXXIV. Eumque sequuntur *Scaliger*, *Petavius*, *Marshamus*, & ex recentioribus Chronologis multi: jure an injuria, nunc quidem inquirere non libet. At demus, *Mosen* trecentis propemodum annis juniorem fuisse quam *Josephus*, antiquitatis fortasse

quam

quam veritatis in hac re ſtudioſior, contendit: ponamuſque eum floruiſſe ætate *Cecropis* primi *Athenienſium* Regis, *Periodi Julianæ* anno 3156. anteceſſerit certe *Trojæ* cladem quatuor fere ſeculis. Hæc enim, ut ait *Petavius*, *certiſſime incidit in eum annum qui eſt Per. Jul.* 3530. Hinc ſequitur, ſi verum eſt, quod cum *Porphyrio Suidas* prodidit, *Sanchuniatonem* tempore *Belli Trojani* fuiſſe, eum *quadringentis* propemodum *annis Moſe* eſſe juniorem; ſi *Voſſio* & *Scaligero* conſciſcamus, multo pluribus. Et hic nobis *Sanchuniaton* idoneus earum antiquitatum teſtis erit, quæ *Moſis* ævum ſuperant?

XVI. At ſua, inquiunt, ex *antiquiſſimis monumentis* hauſit. Cedo, quibus? Ex *ſingularum*, ais *urbium* & *templorum commentariis*. At quis eorum fidem præſtet? Et præſtiterit. Quid iſta *Phœnicum* monumenta habent, quo *Ægyptiacarum* præ *Hebraicis* cærimoniarum vetuſtas adſtruatur? Pergis. *Sed alia ex* Thoyti *arcanis libris mira induſtria collegit*. At quid de iſtis *Thoyti* libris ſentiendum ſit, ſupra a nobis prolixe eſt expoſitum: mox addenda erunt alia.

XVII. Sed undecunque ſua habuerit *Sanchuniaton*, quis *Sanchuniatonem* habet? Quidquid ille ſua, id eſt, *Phœnicum* lingua ſcripſit, illud omne pridem periit. In *Græcum* quidem ſermonem *Philo*, non *Judæus* ille *Alexandrinus*, ſed *Gentilis* aliquis *Byblius Adriano* σύγχρονος, tranſtulit. At quis dicet, qua peritia, qua fide? Sed neque *Philonis* illius quicquam ſupereſt niſi ἀποσπασμάτια apud *Euſebium* & ſi quem forte alium, ubi inter multas fabulas vera aliqua quaſi per nebulam deprehendas. Et profecto nihil admodum, quod momenti alicujus ſit, a viris doctiſſimis productum memini, quo immane illud aſſertum de *Hebræorum* religione ex *Ægyptiorum* ſacris arceſſenda firmatum eant. Atque ita nunc oſtendiſſe arbitror, non eſſe eos, quorum teſtimonio potiſſimum viri doctiſſimi nituntur, hiſtoricos, graves ſatis atque idoneos tantæ rei auctores.

XVIII. Multo minus ex APOLLINIS oraculo, quod cæteris ſuis obſervationibus præſtruere *Marshamo* libuit, confici poterit philoſophiam Divinam, quæ viam ad beatitudinem demonſtrat, ex *Ægyptiorum* ſchola prodiiſſe. *Euſebius* equidem cauſſas ſuas, eaſque graves habuit, cur iſthoc teſtimonio, quod Gentiles pro Divino admittebant oraculo, adverſus Gentiles pugnaret. Apud nos autem, qui decantata id genus oracula, vel pro vafrorum hominum commentis, vel pro fallacibus malorum dæmonum carminibus habemus, imbelle prorſus id telum eſt. Liceat nobis *Marshamo* reſpondere *Alexandrini Clementis* verbis, in *Protreptico ad Gentes*: Διήγησαι ἡμῖν καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς ἄχρηστα χρησήρια, τὸν Κλάριον, τὸν Πύθιον &c. *Narra nobis alius quoque Divinationis, vel inſanæ potius vanitatis oracula, Clarium, Pythium* &c. Μανικὰ ταῦτα ὡς ἀληθῶς

ἀληθῶς ἀνθρώπων ἀπίστων σοφιστήρια. *Sunt hæc vere insana hominum infidelium commenta.*

CAP. II.

Ex Apollinis Oraculo & Sanchuniatone ostenditur Hebræorum antiquitates Ægyptiacis anteponendas esse.

I. *Qui adversus nos producuntur testes, ii pro nobis pugnant.* II. *Apollinis oraculo Hebræi non minus quam Ægyptii, imo supra illos, laudantur.* III. *Marshami cavillum retunditur.* IV. *Thoyt, sive Mercurius Ægyptiorum, ex quo sua habere dicitur Sanchuniaton, secundum Augustinum Mose recentior, secundum Artapanum ipse Moses est.* V. VI. *Magnam utriusque convenientiam edisseruit Huetius.* VII. *Non tamen quicquid Thoyti esse perhibetur Mosi attribuendum est.* VIII. *Jerombalus, ex cujus commentariis quædam transcripsit Sanchuniaton, Gideon esse videtur.* IX. *Multa quæ de rerum primordiis narrat, Mosis historiam respiunt.*

I. DEFUNCTI nunc hoc argumento censeri possemus, postquam ostendimus, aut nihil aut parum admodum præsidii *Marshamo* cum ὁμοψήφοις in iis auctoribus ac testimoniis esse quæ caussæ suæ validissima existimant propugnacula. Sed non libet nobis sola ictuum declinatione adversarii fatigare lacertos; audaciores in prælio facti, quas nobis obtenderat, eas in ipsum convertimus machinas; & ab *oraculis*, quibus terrorem nobis incutere conatus est, a *Sanchuniatone*, *Manethone*, *Diodoro*, *Plutarcho*, cæterisque triariis suis, argumenta mutuabimur, quibus evincamus, *Ægyptiorum* etiam antiquissima quæ laudantur Theologumena, *Hebraicis supparia*, imo posteriora esse.

II. Ab ORACULO isthoc incipiamus. Quicquid ibi *Apollo* in *Ægyptiis*, idem & in *Hebræis Phœnicibusque* laudat. Ita anim persequitur:

Πολλὰς καὶ Φοίνικες ὁδὸς μακάρων ἐδάησαν
Ἀσσύριοι Λυδοῖτε καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.

Plurima quin etiam ad superas via cognita sedes
Phœnici, Assyrio, Lydo, Hebræoque colonis.

Præp. lib. IX. cap. X.

Atque operæ pretium est attendere quid ex Oraculo isto *Porphyrius* inferat, prout verba illius *Eusebius* exhibet, ex translatione *Francisci Vigerii*. Is ergo ita: *Nam quæ ad Deos, inquit, via ducit, æreis obstructa vinculis, arduaque simul & aspera est, cujus quum Barbari calles semitasque plurimas invenerint, Græci tamen partim ab ea prorsus aberrarunt, partim eam quum*

jam

jam tenerent, etiam depravarunt. Cæterum illius inventionem Ægyptiis, Phœnicibus, Chaldæis, (Assyrii *enim illi sunt*) Lydis & Hebræis *Deus assignandam esse testatur. Præterea in altero quodam oracullo idem* Apollo *sic fatur:*

Μῦνοι Χαλδαίοι σοφίαν λάχον, ἠδ' ἀρ' Ἑβραίοι
Αὐτογένεθλον Ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.
Chaldæo Hebræoque unis sapientia cessit,
Qui casto æternum venerantur numen honore.

Idemque consultus, quo sensu cœlestes orbes multos esse dicerent, ita respondit:

Unicus in toto curvatur circulus orbe,
At septem zonis astrorum eductus in oras:
Αἱ δὴ Χαλδαῖοι καὶ ἀριζήλητοι Ἑβραῖοι
Οὐρανίας ὀνόμηναν, ἑὸν δόμαλον δρόμον ἕρπειν.
Has Chaldæus ait, famaque illustris HEBRÆUS,
Nomine cœlestes septeno serpere cursu.

Hactenus *Porphyrius.*

III. Hæc nunc cum tuis contende, Nobilissime *Marshame*; ac tum dicito num primas *Ægyptiis* tuis præ *Hebræis Apollo* deferat. Imo vero, ais. Nam *Ægyptios primo, Hebræos ultimo loco recenset.* Sed tuam fidem! Vir candidissime, hiccine enumerandi ordo ad tam indignum eruditione tua cavillum te compellet? quum *Porphyrio* ipso interprete, ἔνεησις earum rerum non minus *Hebræis* quam *Ægyptiis* assignetur, neque ullo verbulo, quisquis ille fuerit *Apollo*, moneat, illos ab his sua mutuatos esse. Quid interest, quis primo, quis altero, quis tertio ordine numeretur? Quid si *Poëta* id metro suo indulserit? Quid si *Apollinem* gradatione quadam usum existimemns, ut ab *Ægyptiis* orsus, post multas nationes permeatas, tandem in *Hebræis*, ut omnium laude dignissimis, desinat? Nunquid eo nos ducit Ἀριζηλήτων *Illustrium* elogium, quo alio ipsos oraculo insignivit? Denique tantum abest, ut ultimo eos loco haberi velit, ut ex adverso non *primos* eos duntaxat, sed & *solos*, veræ Theosophiæ possessores pronunciet.

IV. Sed & de SANCHUNIATONE videamus. Is id cum *Manethone* commune habere dicitur, quod sua uterque ex antiquissimis quibusdam *Thoyti* sive *Taauti*, quem Ἑρμῆν, *Græci*, *Mercurium* Latini vocant, monumentis hauserit. At quis ille *Mercurius* sit, in tam obscura fabularum nube latet, ut ex ea historiæ veritatem eruere admodum sit difficile. *Augustinus* eum *Mose* recentiorem fuisse docet. *Eo quippe tempore quo* Moyses *natus est, fuisse reperitur* Atlas *ille magnus Astrologus* Promethei *frater, maternus avus* Mercurii Majoris, *cujus nepos fuit* Trismegistus *ille* Mercurius. *Artapanus*, vetus auctor, cujus fragmenta aliquot *Eusebius* *Ægyptiac.*

De Civit. Dei lib. XVIII. cap. XXXIX.

Præp. lib. IX. cap. XXVII.

nobis reservavit, narrat, *Moysum Judææ* mulieris infantem, sed a filia *Palmanothis Ægyptiorum* regis adoptatum, permulta humano generi utilissima tradidisse. Διὰ ταῦτα ὑπ τὸν Μώϋσον ὑπὸ τῶν ὄχλων ἀγαπηθῆναι, καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἰσοθέῳ τιμῆς καταξιωθέντα προσαγορευθῆναι Ἑρμῆν, διὰ τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἑρμηνείαν. *Quibus rebus non modo populorum sibi amorem conciliarit, verum etiam parem superis honorem a sacerdotibus, qui* Ἑρμῆν *illum, hoc est* Mercurium, *sive Interpretem, ob sacrarum literarum* ἑρμηνείαν *interpretationem, appellarunt, facile impetrarit.* Quæ si vera sunt, fabularis ille Ægyptiorum *Theut*, sive *Mercurius*, ipse *Moses* sit.

V. Et sane plurimam utriusque convenientiam prolixe exsecutus *Huetius* est. Nobis insigniora enotasse sufficiat. *Mercurium Thebæum* fuisse, narrat *Clemens Alexandrinus*; *Cicero*, *Nilo* patre natum. *Moses Ægyptius* fuit, & infans *Nili* aquis expositus, atque inde a *Pharaonis* filia ejusque famulabus extractus. Quamobrem & *Mercurius* a *Nymphis* in *Tricrenis* lotus fuisse perhibetur. Laudatur *Apollinis* recens nati *venustas*. *Moysen* scitulum infantem *pulchellumque* fuisse, non nostræ solum literæ prodiderunt; sed & ad exteros ejus rei fama dimanavit. Sic enim de eo *Justinus*: *Quem præter paternæ scientiæ hæreditatem, etiam formæ pulcritudo commendabat.* Lib. xxxvi. *Pastorum* Deus *Mercurius* fuit, ipsumque oves pavisse ferunt. *Pastoralem* vitam egit *Moses*, socerique *Jethronis* oves duxit, & præfuit *Israëlitis*, qui se *Pastores* ovium a prima origine fuisse profitebantur. Νόμιον, *Mercurium* veteres vocarunt: quod nonnulli quidem a *pecudum pastu*, Lib. i. cont. Apion. sed *Phurnutus*, apud *Josephum*, commodius a *Legum latione* derivat. Et hoc appositе in *Mosen* quadrat, qui *Legislatorum* omnium antiquissimus & nobilissimus est. *Præstigiator* fingitur *Mercurius*: nunquid propter edita a *Mose* per totum vitæ curriculum *prodigia?* Decantatus *Mercurii Caduceus* est, virga nimirum, serpentibus intexta, portentorum effectrix: *virgæ* scilicet illius *mirificæ* instar, quæ a *Mose* demissa in terram *colubri* instar reptavit, veneficorum *Ægyptiorum* deglutiit virgas, & mirabilia subinde opera patravit. *Furax* habitus fuit *Mercurius*, & furum Deus. *Israëlitis* auctor fuit *Moses*, ut *vasis aureis* atque argenteis, & plurima veste *fraudarent Ægyptios.* Unde *Trogus* de *Mose*: *Dux exulum factus, sacra* Ægyptiorum *furto abstulit.*

VI. *Vius*, sive *Semitalis Deus*, ac itinerum præses, existimatus ac dictus est *Mercurius.* Ἡγεμόνιον appellari auctor est *Phurnutus.* *Moses Israëlitis* per quadraginta annos in desertis & aviis locis *viæ* se *ducem* præbuit. *Deorum hominumque nuncius* ac sequester habitus *Mercurius*, qui jussa Deorum ad homines, hominum preces ad Deos referret: *Moses* etiam μεσίτης *internuncius* Deum inter & *Israëlitas* fuit, illiusque crebræ itiones, ac diutinæ in montis *Sinai* fastigio mansiones, frequentataque cum numine colloquia, & jussa Dei ad homines, & vota promissaque *Israëlitarum*

rum ad Deum relata, ſacris celebrata literis ſunt. *Rerum* omnium, & *ſapientiæ* univerſæ inventionem *Mercurio* ſuo attribuerunt *Ægyptii*. *Moſes* autem libris ſuis *rerum* omnium *primordia* complexus eſt, nec mundi ſolum & naturæ, ſed & Religionis ac Theologiæ, hiſtoriæ quoque generis humani & animalium, Geographiæ, Politices, caſtrenſis diſciplinæ, aliarumque complurium. Merito ut dixerit *Clemens Alexandrinus*: Ἔστιν οὖν ὁ Μωϋσῆς ἡμῖν προφητικὸς, νομοθετικὸς, ταικτικὸς, στρατηγικὸς, πολιτικὸς, φιλόσοφος, Strom. lib. 1. *Eſt ergo nobis* Moſes *præſcius futurorum*, *legum lator*, *aciei ſtruendæ*, *exercitus ducendi*, *Reipublicæ adminiſtrandæ peritus*, & *Philoſophus*. Quum ergo, ſecundum ingenioſas & eruditas has Illuſtris *Huetii* obſervationes, inter Fabularem Ægyptiorum *Mercurium* noſtrumque *Moſen* tanta ſit convenientia, quid ni *Artapano* aſſentiamur, *Moſen*, ob præclara in *Ægyptios* merita, *Mercurii* nomine ab iis decoratum eſſe?

VII. Quæ itaque veritati ac pietati conſentanea ex *Mercurii* commentariis ſcriptis ſuis inſeruiſſe *Sanchuniaton* & *Manethos* narrantur, ea ex *Moſis* fontibus petita haut abſurde opinari poſſumus. Non profecto quod omnia quæ e *Taauti* libris a *Porphyrio* proferuntur, aut quæ *Mercurii Ægyptii* opera recenſentur a *Clemente Alexandrino*, & *Cyrillo*, *Moſi* attributa velimus: quamvis & in illis nonnulla *Moſaicæ* doctrinæ, ſed mala manu interpolatæ, & commentis adulteratæ, veſtigia deprehendamus, quod & *Cyrillus* annotavit. Sed propter viri antiquitatem & auctoritatem, multa *Mercurio* adſcripta ſunt a ſubdolis hominibus, favorem ſcriptionibus ſuis & plauſum illuſtris nominis mendacio quærentibus. Atque ita fieri potuit, ut inter plurima ψευδεπίγραφα, aliqui reperti ſint commentarii, in quibus *Moſaicæ* doctrinæ haut contemnenda exſtent rudera: ſed monſtroſarum fabularum turpitudine fœdata. Tales fuiſſe credibile eſt, quos γενικὰ τῆς Ἑρμοῦ vocat *Manethos*, quod Vir Doctus interpretatur *Moſis Geneſin*, quam & ספר תולדות *librum Generationis*, dictum ab *Hebræis* oſtendit *Scaliger*.

VIII. Favet conjecturæ, quod, inter alia hiſtoriæ ſuæ ſcribendæ ſubſidia, *Sanchuniaton* habuiſſe narretur τὰ ὑπομνήματα Ἱερομβάλου τοῦ Ἱερέως τοῦ Θεοῦ Ἰαώ, vel ut *Euſebius* habet Ἰευώ, *commentaria* a JEROMBALO, *Sacerdote Dei* JAO. Quis ille *Jao*, niſi JEHOVA Deus noſter, de quo notum eſt *Clarii Apollinis* apud *Macrobium* oraculum:

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμεν Ἰαώ.

Maximus ille Deum tibi ſit cui nomen IAO.

Quis *Jerombalus*, niſi *Gideon*, qui & *Jerubbaal* dictus? Neque mirum hunc, etiamſi *Sacerdos* non eſſet, imo ne *Levita* quidem, ab *Ethnico* homine, & rerum *Hebraicarum* non admodum perito, pro ſacerdote fuiſſe habitum, quia fortaſſis fando audiverat eum ex hoſtium ſpoliis *Ephod* in urbe ſua conſtituiſſe. Niſi *Bocharti* obſervationi ſubſcribere malimus, quod

Hebræa phrasi *Judæorum Magnates* כהנים sive *Sacerdotes*, dicantur. Eo ergo exemplo potuit vocari *Sacerdos Jao*, id est, præfectus, ab eo Deo, cujus nomen *Iao* est, populo suo præstitutus. Cur vero commentaria illa quæ revera *Mosis* sunt, *Jerubbaalis* sive *Gideonis* commentaria dicantur, explanare difficile est: nisi id statuamus, quod & res ipsa docet, mire profanos istos auctores in confundendis sacris nominibus hallucinatos esse. Sed & fieri potuit ut *Gideoni* fœdus aliquod, frequensque commercium cum *Berythiis* fuerit; quo factum est ut *Berythii*, *Gideonis* ope, aliqua de religione didicerint, ut vice versa *Israëlitæ*; mox post mortem *Gideonis*, *Baal Berith* sibi in Deum constituerunt. Jud. VIII. 33. Est autem *Baal Berith* idolum *Beryti* urbis e qua oriundus *Sanchuniaton*; qui si *Gideone*, uti credibile est, recentior fuit, sua quædam ex civium suorum traditione aut commentariis, quos illi ab *Israëlitis Gideonis* opera habuerunt, exscribere potuit.

IX. Atque ipsa sane res loquitur, ex *Mosis* historia, sed per multos anfractus, derivata esse quæ de mundi primorumque hominum ortu *Sanchuniathon* narrat, quanquam miris torsionibus ac putidis parachronismis omnia involvat fabulosus auctor. Tantum lectori meo a rebus suis otii opto, ut *Sunchuniatonis* λιπολογήματα ad eruditum illum *Bocharti* commentarium examinet, qui exstat *Geographiæ sacræ lib.* II. *cap.* II. Pro specimine hæc sunto. In ipso operis exordio legas, statim initio rerum fuisse πνοὴν ἀέρος ζοφώδους, *tenebrosi aëris spiritum*, quem appellat χάος ἐρεβῶδες, כהות ערב, *Chaut Ereb*, *caliginem vespertinam*. Res sumta ex verbis *Mosis* Gen. I. 2. *Et fuit caligo super faciem abyssi.* Vox *Erebi* ex versu ויהי ערב *& fuit Ereb*, id est, *vespera*. Ibidem primi homines facti leguntur ἐκ τῆς Κολπίας ἀνέμου. Ventus ille *Colpia* idem est quod קול־פִּי־יָהּ *Col pi Jah*, *vox oris Dei*, cujus inspiratione & verbo factus est homo. Narrat etiam quendam, licet loco non suo, γήϊνον αὐτόχθονα, id est אדם *Adamum*, qui solus vere γήϊνος & αὐτόχθων, id est ex *ipsa terra natus*, quod & *Hebræo* nomine significatur. Meminit & alicujus Ἐλιοῦν τὸν καλούμενον ὕψιστον. *Elium* est עליון, *Elion*, unum ex nominibus Dei, quod & *excelsum* notat. Dei *Elion* uxorem fingit esse Βηρούθ, hæc ברית *Berith* Dea, de qua Jud. VIII. 33. Deum autem *Elium* quum cœlum genuisse ἱστορεῖ, desumtum illud videtur ex Gen. XIV. 19. אל עליון קונה שמים וארץ. *Deus Elion genitor cœli & terræ.* Nam קנה etiam *generare* est. Gen. IV. 1. Prov. VIII. 22. Quis non videt hæc, multaque id genus alia, *Hebraicas* magis quam *Ægyptiacas* resipere antiquitates?

CAP.

CAP. III.

Manethonis de Hebræorum introitu & exitu ex Ægypto ſtolidæ ineptiæ.

I. *Antiquiſſimas Ægyptiorum de rebus Hebraicis commentationes meras nænias eſſe, ipſa Manethonis hiſtoria evincit.* II. III. IV. *Quæ de Paſtorum extraneorum, qui Hycſos dicti ſunt, regno, eorumque expulſione ex Ægypto, itinere per deſertum in Judæam, ædificatione Hieroſolymæ narrat.* V. *Ea per multos fabularum anfractus ad Hebræos pertinent; qui extranei, paſtores, & Phœnices fuerunt, ſive ex Canaane appulſi.* VI. *Primo quidem Abraam, cum multis, uti credibile eſt, Cananæis.* VII. *Hic propter ingentes opes Ægypto potitus fingitur, & non quidem cauſſa, attamen occaſio fuit illatæ Ægyptio Regi calamitatis.* VIII. *Qui cum Abrahamo venerunt Cananæi, in Ægypto permanentes, paullatim regnum formare potuerunt Ægyptiis infeſtum.* IX. *Hycſos, ſi Paſtores captivos notet, optime Iſraëlitis convenit.* X. *Qui in Joſepho totam Ægyptum quodammodo obtinuerunt, aſt eo mortuo, veluti captivi, Geſſenis incluſi ſunt anguſtiis.* XI. *Quæ porro diſſimillima Moſaicis proſequitur Manethos, ea imperitiam vel malitiam hominis arguunt, Hebræos ſub fabulis iſtis haut latere, non arguunt.* XII. *Quod & Grotius docuit.* XIII. XIV. *Et Nicolaus Abramus fuſe exſecutus eſt.* XV. *Ex cujus obſervationibus colligitur, ſequioris ævi Ægyptios de Hebræorum antiquitatibus nihil intemeratum apud ſuos inveniſſe.* XVI. *Id unum recte dixit Manethos, Moſen ſuis leges dediſſe quæ maxime Ægyptiorum conſuetudinibus inimicæ erant.*

I. SED & ex MANETHONE haut difficulter colligas, ea quæ de *Iſraëlitica* gentis ſtirpe atque origine ipſis nobisque ex *Moſe* notiſſima ſunt, præ nimia antiquitate, illorum temporum, quibus *Manethos* vixit, *Ægyptiis*, propemodum incognita fuiſſe, & in iis ipſis quæ vetuſtatem mentiebantur commentariis, adeo fabuloſe, abſurde, & confuſanee fuiſſe tradita, ut vix umbram veritatis deprehendas. Unde argumentando inferimus, nugatorias eſſe *Ægyptiorum* commentationes quando de *Moſaicis* temporibus & quæ iis antiquiora ſunt garriunt; & nihil denique de iſtis ætatibus certi exſtare, in quo pedem tuto figas, niſi in *Moſis* ſacra hiſtoria. Fruſtra itaque *Manethonem* laudari quando de *Iſraëlitarum* antiquis ritibus ferenda eſt ſententia. Quid enim ab eo

exſpectes homine, qui neque unde oriundi *Iſraëlitæ* ſint, neque qua occaſione in *Ægyptum* venerint, indeve exierint; neque quis *Moſes* fuerit, utrum *Hebræus* an *Ægyptius*, exploratum habuit: neque *Davidis* tempora, quibus demum occupata a *Judæis*, & ædificata auctaque *Hieroſolyma* eſt, a tempore exitus ex *Ægypto* diſtinguere didicit? Hoccine demum auctore finiemus, quid ſacrorum vel dogmatum vel cærimoniarum *Ægyptii* ante *Hebræos* habuerint?

II. Ac ne temere hæc dixiſſe videar, audiamus quæ *Manethos* de primo *Hebræorum* in *Ægypto* adventu, quæ de *exitu*, quæ de *occupatione* terræ *Canaan* fabulatur. Quum vero *Manethonem* ipſum non habeamus, nemo id melius *Joſepho* dixerit. Cujus hæc ſunt in primo contra *Apionem* verba. *Is* Manethos *in ſecundo* Ægyptiacorum *hæc de nobis ſcripſit. Ponam vero etiam verba ejus tanquam ipſum illum adducens teſtem. Fuit* nobis (*ita* Manethos) *Rex* Timaus *nomine. Sub hoc neſcio quo modo Deus iratus fuit: & præter ſpem ex partibus Orientalibus homines, genere ignobiles, adepta fiducia in provincia caſtrametati ſunt. Et facile ac ſine bello eam potenterque ceperunt: & principes ejus alligantes, de cætero civitates crudeliter incenderunt: & Deorum templa everterunt. Erga omnes vero provinciales inimiciſſime ſe geſſerunt: & alia non pauca, quibus eorum crudelitatem exaggerat.* Deinde Regum quibuſdam nominibus interjectis, narrat gentem illam vocatam eſſe Hycsos, hoc eſt *Reges Paſtores. Hyc* enim ſecundum ſacram linguam *Regem* ſignificat; *Sos* vero *paſtorem* ſive *Paſtores*, ſecundum communem dialectum: & ita compoſitum invenitur *Hycſos.* Quidam vero dicunt, eos *Arabas* eſſe. Addit *Joſephus*: *In aliis autem exemplaribus non Reges ſignificari comperi per appellationem* Hyc, *ſed e diverſo* captivos *declarari* paſtores. Hyc *enim* Ægyptiaca *lingua*, *& hac, quando denſo ſono profertur* captivos *aperte ſignificat: & hoc potius veriſimile mihi videtur, & hiſtoriæ antiquæ conveniens.*

III. Poſt alia interjecta pergit *Manethos: Sub Rege cui nomen erat* Alisfragmuthoſis *victos paſtores, & aliam quidem univerſam* Ægyptum *perdidiſſe, incluſos autem in locum habentem menſuram jugerum decem millium: cui loco nomen eſt* Avaris. *Filium vero* Alisfragmuthoſeos Themoſin *conatum eos vi expugnare cum quadringentis octoginta millibus armatorum eorum muros obſediſſe: Quum vero de obſidionis ſucceſſu deſperaſſet pacta cum eis feciſſe, ut* Ægyptum *relinquentes quo vellent innoxii omnes abirent. Illos vero his promiſſionibus impetratis, cum omni domo & poſſeſſionibus, non minus ducenta quadringenta millia numero ex* Ægypto *per deſertum in* Syriam *iter egiſſe: & metuentes* Aſſyriorum *potentiam* (*tunc enim illi* Aſiam *obtinebant*) *in terra quæ nunc* JUDÆA *vocatur civitatem ædificaſſe, quæ tot millibus hominum ſufficere poſſet, eamque* HIEROSOLYMAM *vocitaſſe.* Hæc *Manethos.*

IV. Qui

IV. Qui alibi, uti *Josephus* arbitratur, sui oblitus, incredibilia verba de *Judæis* inseruit, volens iis permiscere plebem *Ægyptiorum* leprosorum, aliorumque languentium, qui, sicuti ait, abominatione ex *Ægypto* dilapsi sunt. Longa est fabula: sed summa sequar fastigia rerum. Quum *Amenophis* rerum in *Ægypto* potiretur, aliquis ei cognominis persuasit regi, fore ut Deos conspicaretur, siquidem provinciam a leprosis aliisque immundis hominibus purgare contenderet. Qua re lætatum regem omnes corpore debiles ex *Ægypto* congregasse, ad numerum octuaginta millium. Eosque ad lapidicinas in partem Nili orientalem misisse. Quibus quum eruditi quidam, at leprosi, Sacerdotes interessent, Rex, Deorum iram reveritus, ad requiem eorum & tutamen secrevit iis urbem desertam, quæ fuerat Pastorum, nomine *Avarim*. Illi autem locum hunc ad rebellionem oportunissimum nacti, ducem sibimet quendam *Heliopolitanorum* pontificum, *osarsiphum*, constituerunt, qui mutato dehinc nomine *Moses* vocatus est. Hic eos sacramento primum obstrictos, suisque initiatos sacris, QUÆ MAXIME ÆGYPTIORUM CONSUETUDINIBUS INIMICA ERANT, (ita ad verbum *Manethos*) ad bella contra *Amenophim* se accingere jussit. Pactoque fœdere cum pastoribus iis qui videbantur a *Themose* Rege depulsi ad *Hierosolymorum* urbem, multum *Amenophi* negotii facessivit. *Solymitæ* enim iis sese adjungentes, *Amenophim* quidem in *Æthiopiam* fugere coegerunt, civitates vero & vicos *Ægypti* incenderunt, Deorum imagines cremaverunt, denec *Amenophe ex Ætiopia* cum numeroso exercitu ingentique animo redeunte, leprosorum ea hominum pastorumque colluvies fusi fugatique sunt, prosequentibus eos *Ægyptiis* ad usque *Syriæ* fines.

V. Quæ *Josephus*, & *Josephum* secuti Viri Doctissimi, tanquam de *Hebræis* dicta magno consensu accepere: *Manethonem* quidem vel ignorantiæ vel falsi postulantes, quod multis veritatem figmentis obscuraverit: non ita tamen quin interdum quasi per nebulas radii quidam illius intermicent. Et profecto multa sunt quæ opinionem istam reddant probabilem. Ait, *pastores* quosdam *extraneos* e partibus *Orientalibus* in *Ægyptum* sese contulisse. At *Hebræi extranei Ægyptiis* erant, & *pastoritiam* agebant vitam, jam inde ab *Abrahamo*. Addit quidem, fuisse qui dixerint eos esse *Arabas*, quod *Marshamus* avide arripit, ne *Hebræi* viderentur: sed non ostendit *Manethos* se in ea fuisse mente. *Africanus*, qui sua ex *Manethone* excerpsit, *Phœnices* fuisse testatur. Verba sunt: Pag. 104.

Πεντεκαιδεκάτη δυναστεία ποιμένων. ἦσαν δὲ Φοίνικες ξένοι, βασιλεῖς ἓξ οἱ Μέμφιν εἷλον.

Decima quinta Dynastia *Pastorum*. *Fuere autem* Phœnices *advenæ sex Reges, qui* Memphin *ceperunt*. Id ipsa regum nomina palam docere videntur. Qua de re consuli *Bochartus* potest. Geogr. Sac. Part. II. lib. I. cap. IV.

VI.

VI. Venerunt ergo in *Ægyptum Phœnices*; *Abrahamus* nimirum cum familia ſua ſatis numeroſa, &, uti credibile eſt, cum *Abrahamo* plurimi *Cananæi*, eadem evitandæ famis neceſſitate impulſi. Certe *Joſephus*, *Lib.* VI. *De Bello Jud. cap.* XI. *infinitam ei propemodum multitudinem* tanquam itineris ſociam jungit. Quæ quamvis τὰς τῶν ῥητόρων ληκύθους redoleant, non tamen ita dicenda fuiſſent, ſi *ſolus Abraham* deſcendiſſet cum familia. Addit *Polybiſtor* ex *Artapano*, τῶν τούτῳ συνελθόντων πολλοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καταμεῖναι διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας, *Eorum qui cum ipſo deſcenderant non paucos*, *ubertate regionis allectos*, *in* Ægypto *manſiſſe*.

Vide Nicol. Abra. Pharum. Lib. VIII. cap. XI.

VII. Pergit *Manethos*, extraneos iſtos ῥαδίως καὶ ἀμαχητὶ *facile & ſine pugna Ægypto* potitos. Id de *Abrahamo* non abſurde intellexeris, dum & in Saræ gratiam, ut ait Scriptura, & propter ſingularem ſapientiæ opinionem, quam *Ægyptiis* impertiit, ut apud *Euſebium Nicolaus Damaſcenus*, *Eupolemus*, *Artapanus* aliique teſtantur, ad tantas opes evectus eſt, ut dici potuerit *Ægyptum* quodammodo *ſpoliaſſe*. Factum hoc, inquit *Manethos*, ſub *Timæo* Rege, cui ὁ Θεὸς ἀντέπνευσεν, *Deus reflavit*, *fuitque contrarius*. Quis in *Timæo* iſto *Pharaonem* non deprehendit, quem *flagellavit Dominus plagis maximis*, *propter* Abrahamum & Saram Abrahami *uxorem?* Gen. XII: 17. Perſequitur *Manethos*: *magnas clades* Ægyptiis *intulerunt*. Non tota quidem re, ſed facti quibuſdam circumſtantiis errans. Non enim id aliorum injuriæ; ſed *Pharaonis* intemperantiæ referri debuit acceptum. Nec *Abraham* cauſſa fuit; attamen illatæ Divinitus calamitatis occaſio. Qualis autem ea fuerit calamitas, ſcriptura non exprimit. *Joſephus* auctor eſt, peſtem fuiſſe, & ſeditionem popularem: *Philoſtratus*, morbos inſolentes, cruciatuſque horrendos: *Polybiſtor* ex *Eupolemo*, Συνέβη δὲ inquit; φθείρεσθαι αὐτῷ τὸν οἶκον καὶ τὸν λαὸν, *accidit autem*, *ut & familia* Pharaonis, *& populus interiret*.

VIII. Porro quum ex *Artapano* viderimus, multos eorum qui ex *Canaane* ſeu *Phœnicia* cum *Abrahamo* deſcenderant in *Ægypto* ſubſtitiſſe: hi ſane lapſu temporis & propagare ſobolem, & in civitatem coire, & regem ſibi conſtituere, & latrociniis ſuis *Ægyptum* vexare potuerunt.

IX. Præterea, quod aſſerit *Manethos*, hanc ipſam gentem, id eſt, qui vocitabantur *paſtores*, in ſacris ſuorum libris *captivos* cognominatos, id quoque examuſſim *Iſraëlitis* convenit. Qui, ut bene *Joſephus*, non temere *captivi* ab *Ægyptiis* dicti ſunt, quoniam *Joſeph* ad Regem *Ægyptiorum captivum* ſe ipſe nuncupavit; & *Iſraëlitæ* deinceps a *Pharaonibus* ut *captivi* habiti peſſimeque accepti ſunt. Hæc ſi ita ad *Abrahami* ætatem referamus, ſecus atque ab *Euſebio* factum, qui ad *Joſephum* referre maluit, eæ quas *Scaliger* movit difficultates circa tempora harum dynaſtiarum, ſi non tollantur prorſus, plurimum certe imminuuntur. Neque neceſſum eſt ad vivum omnia reſecare, quando non niſi inter innumera mendacia ruſpanda venit veritas.

X.

X. Quod autem sub Rege *Alisfragmuthosi* victos pastores aliam quidem universam *Ægyptum* perdidisse narrat, inclusos vero intra loci alicujus angustias ibi ævum agitasse; hactenus cum veritate conspirat, quod, quum *Hebræi*, *Josepho* superstite, totam sub regibus *Ægyptum*, ut ita dicam, obtinerent; eo defuncto, quasi reliqua *Ægypto* pulsi, in terram *Gessen* receptum habuerint, cujus provinciæ, pascuæ quidem & fertilis, sed peranguste, se limitibus continerent. Vis a *Themosi* ad eos obsidendos, debellandos, exscindendos adhibita, respondet injustissimis illis sævissimisque afflictionibus, quibus totam exstirpare gentem *Pharaones* annisi sunt. Cætera, de *pacto*, cujus virtute cum omnibus suis possessionibus liberi *Ægypto egressi* pastores, de itinere per *desertum*, de adventu in *Judæam*, de ædificatione *Hierosolymæ*, adeo manifeste *Hebræos* designant, ut vix ullus dubitationi reliquus locus esse videatur. Quæ de *leprosis* annectuntur fabulæ, eæ quorsum spectent, mox explanabitur.

XI. Non fuit *Marshamo* difficile multas colligere disconvenientias, quibus *Manethonis* insubidæ fabulationes ab historiæ *Mosaicæ* veritate longissimo intervallo recedunt: haut tamen ex iis, etiamsi multo & plures & majores essent, effectum dabit, non eandem ab utroque rem narrari, quam hic, ut suo parentumque suorum tempore gestam, sine affectu ex vero tradit; ille autem, præ *Mose* infans, partim ex antiquitatis ignorantia, partim ex ærugine, multa fabularum & opaca involvit nube.

XII. Sed satius est illustris *Grotii* observationibus, cujus Venerabile *Marshamo* nomen, neque reformidandum tribunal est, liticulam hanc decidere. Is ergo *Grotius*, quum in *Libro* I. *De Ver. Chr. Rel. Sect.* XVI. dixisset, *de exitu* Israëlitarum *ex* Ægypto, *non pauca ex* Ægyptiis Manethone, Lysimacho, Chæremone *produci posse*; in *Notis* ita fatur: *Loca sunt apud* Josephum *contra* Apionem *plena mendaciis*, *utpote profecta a gente semper* Judæis *infestissima*; *unde & sua hausit* Tacitus. *Apparet autem ex his omnibus inter se collatis*, Hebræos *ab* Assyriis *ortos*, *parte* Ægypti *potitos*, *ibi pastoralem egisse vitam: sed operis postea servilibus pressos*, *exiisse* Ægypto, Ægyptiis *etiam quibusdam ipsos comitantibus*, Mose *duce*, *perque* Arabum *terras postremo pervenisse in* Syriam Palæstinam, IBIQUE INSTITUTA EOS SECUTOS ÆGYPTIORUM INSTITUTIS CONTRARIA. *Cæterum quomodo in his quæ huic historiæ aspersere mendaciis scriptores* Ægyptii, *inter se quidam*, *& secum singuli*, *pugnent*, *quotque illa seculis ab antiquitate* Mosis *librorum vincantur*, *egregie ostendit in illo libro eruditissimo Josephus.* Hactenus *Grotius.*

XIII. Nec minus apposite in rem præsentem *Nicolaus Abramus Mussiponti* Sacrarum Literarum interpres, *Chronologus* & *Historicus* eruditus, e Societate Jesu. Is, nisi prorsus me fallit animus, rem acu tetigit, totiusque fabulæ originem judiciose detexit. *Ægyptii*, inquit, Phar. lib. VIII. cap. III.

res Hebræorum, *a quibus in ſuam gentem non mediocris redundabat infamia, ſi non penitus abolere potuerunt, ſaltem fabulis & mendaciis obſcurare conati ſunt. Quoniam igitur ſine ſuæ gentis infamia fateri non poterant*, Hebræos, *quorum majores &* Ægyptum *fame laborantem ab interitu vindicarant, & ipſos* Ægypti *reges ad ſummas opes* Joſephi *ſapientia evexerant, a poſteris injuſtiſſime redactos in ſervitutem fuiſſe, totumque adeo nomen* Ægyptiorum, *ulciſcente numine illatam* Hebræis *injuriam, variis afflictum cladibus, & tantum non internecione deletum, ne vel inimici Deo, vel a ſervis vilibuſque mancipiis profligati fuiſſe crederentur, eam ob cauſſam variis fabularum offuciis conati ſunt fucum facere tam perſpicuæ veritati. Quare quum inficiari non poſſent*, paſtores *e* Syria *profectos aliquandiu regno præfuiſſe, & ad eandem* Syriam *poſtliminio rediiſſe, nec fateri vellent*, Joſephum *virtute potius & beneficiis quam vi & injuriis vicariam in* Ægypto *regis adeptum eſſe dignitatem*, Ægyptum *a* paſtoribus *quibuſdam obſcuriſſimis vexatam & occupatam fuiſſe commenti ſunt, eoſque tandem, erectis ad recuperandam libertatem* Ægyptiorum *animis, coactos* Ægypti *finibus excedere, in* Palæſtinam Syriam *commigraſſe, ibi* Hieroſolymam *condidiſſe, unde poſtea a* leproſis *quibuſdam* Ægyptiis *& pollutis, ad lapidicinas damnatis, &* Moſe *duce rebellantibus, in auxilium evocati magnis cladibus* Ægyptum *afflixerint, tandemque ab* Ægyptiis *expulſi retroceſſerint, &* Ægyptios *illos leproſos in ſuam civitatem admiſerint.*

XIV. *Duas igitur illi profectiones finxerunt, alteram poſt obitum* Joſephi, *finita* paſtorum dynaſtia; *quod videlicet eo pene tempore* Ephraimitæ, *a* Joſepho *propagati, in* Cananæam *ex* Ægypto *profecti, fines* Getthæorum *armis invaſerant.* Occiderunt, autem eos, *ut dicitur* 1 *Paralip.* VII. 21. Viri *Geth* indigenæ, quia deſcenderant, ut invaderent poſſeſſiones eorum. *Ex qua* Ephraimitarum *excurſione color mendacio videtur eſſe quæſitus. Alteram profectionem non jam* paſtorum, *ſed* leproſorum, *quorum dux fuerit* Moſes, *ejectionem eſſe voluerunt. Vafro ſane commento. Non ſolum ut* Moſen *ſibi vendicarent; ſed etiam, ut quemadmodum* Itali luem veneream, *eo tempore exortam quo* Galli Neapolin *obtinebant*, morbum Gallicum, Galli contra morbum Neapolitanum *appellant ita primam* lepræ *originem non a ſe ipſis, unde exorta fuerat, ſed ab* Hebræis, *quorum in gratiam, ulciſcente Deo factam ab* Ægyptiis *injuriam, immiſſa fuerat, accerſerent. Auctor eſt* Artapanus, *antiquiſſimus ſcriptor apud* Euſebium, Pharaonem *illum a quo* Moſes *ad necem quæſitus eſt, primum omnium mortalium* elephantiaſi *ſive* lepra *correptum, infelicem animam exhalaſſe. Quod ſupplicium etiam ad poſteros redundavit. Nam ut ſcribit* Plinius: Ægypti *peculiare hoc malum; & quum in Reges incidiſſet, populis funebre. Quippe in balneis ſolis temperabantur humano ſanguine ad medicinam.* Hæc *Nicolaus* ille *Abramus.*

Præp. lib. IX. cap. XXVII.

Lib. XXVI. cap. I.

XV

XV. Quæ quantumvis prolixa hic inferere haut piguit; tum quia egregiam antiquitati lucem fœnerantur, tum quia illam quam agimus cauſſam cum maxime juvant. Eo enim comparata ſunt omnia, ut comprobetur, ſequioris ævi *Ægyptios*, qui hiſtoriarum a ſe ſcriptarum monumentis inclaruerunt, de *Hebræorum* antiquitatibus nihil intemeratum apud majores ſuos inveniſſe, vel certe prodidiſſe: ſed, ex mera invidia, quidquid magnifice ab *Hebræis* geſtum fuit vel calumniis obſcuraſſe, vel arroganter ſuis vindicaſſe. Adeo quidem ut ipſa calumniatrix invidia antiquorum *Hebræorum* in *Ægypto* auctoritatem atque potentiam vel invita aſtruat. Quorſum enim tam prodigioſa mendaciorum ſtrues, niſi poſterorum animis ægre fuiſſet ob incluta *Hebræorum* facinora; quæ majores natu, tunc quum fierent, veluti portenta quædam, cum ſtupore ſuſpexerant?

XVI. Id unum ex *Manethone* tenendum, ea *Moſen*, ſive *Oſarſiphum*, qui leproſis iſtis Politiam & leges exhibuit, ſenſiſſe ac juſſiſſe, QUÆ MAXIME ÆGYPTIORUM CONSUETUDINIBUS INIMICA ERANT. Tantum abeſt ut probari ex *Manethone* poſſit, *Moſen*, neſcio quibus uſum politicorum vaframentis, *Ægyptiacorum* pleraque in *Iſraëlitarum* religionem tranſlumſiſſe.

CAP. IV.

Typhonis apud Diodorum & Plutarchum fabulam ex Moſaica Hiſtoria deſumtam videri.

I. *Typhonicæ fabulæ originem ingenioſe detexit Bochartus.* II. *Varia Typhonis cum Moſe collatio.* III. *Oſiris per Taniticum Nili oſtium Byblum delatus fingitur, quia Moſes in arca Papyracea, & Alga Nilotica prope Tanain latens repertus eſt.* IV. *Quomodo rufus Typhonis color cum Moſis pulcritudine conciliari poſſit.* V. *Typhon Oſiridem in quatuordecim partes diſcerpſit: Moſes tredecim tribus, cum miſcella turba, a regno Ægypti avulſit.* VI. *Typhon, ab inundatione dictus, qua deletæ Pharaonis copiæ.* VII. *Deorum ſibi a Typhone metuentium fuga, ex Exod.* XII. 12. VIII. *Typhon ab Ægyptiis cultus, ut Febris a Romanis.* IX. *Concluditur, Ægyptiorum antiquitates redolere Hiſtoriam Moſaicam.*

I. QUÆ vero de *Oſiride* ac *Typhone Diodorus*, multoque prolixius *Plutarchus* tradidere, quicquid diſſimulaverint *Ægyptii*, ignoraverintque *Græci*, ea magnam partem ex *Moſis* hiſtoria deſumta videri poſſunt: quamvis tot fabulis involuta, ut exſculpi non facile queant. Non quod totam *Oſiridis* ac *Typhonis* fabulam *Moſe* recentiorem contendere

dere auſim; quum ex *Oſiridis* cultu *Iſraëlitarum* in deſerto vitulum deduxerim ſupra. Sed quod antiquam fabulam multis commentorum acceſſionibus, ut fieri ſolet, interpolarint: quarum cauſſas poſteri parum cognitas habuere. Mira ſolertia & ſagacitate incredibili latitantem veritatem detexit *Bochartus*, de cujus viri laudibus nunquam tam dixero magnifice quin id eruditio exſuperet ejus. Ne ſit dividiæ, ſi quæ ille fuſius perſecutus eſt, nos in compendio demus.

Hierozo. Part. 1. lib. 11. cap. XXXIV.

II. *Typhonem*, regis *Oſiridis* fratrem, ex eadem matre natum, quamvis ex diverſo Patre, narrant in Regem multa machinatum, adſcitis in conjurationem viris LXXII, conatumque adjuvante regina *Æthiopiæ*, quæ illi adſtabat: & poſt varia facinora tandem *Typhonem aſina* vectum fugiſſe; elapſumque filios genuiſſe *Hieroſolymum* & *Judæum*. Sub commentis iſtis *Moſes* latet. E regia *Typhonem* ſtirpe deducunt, & ex eadem cum rege matre; quia filia *Pharaonis Moſen* infantem adoptaverat, cujus potuit eſſe filius ille *Pharao*, ſub quo jam octogenarius *Moſes* tot patravit miracula. Viros LXXII. ideo conjuraſſe fingunt; quia *Moſi* & *Aaroni* additi ſunt LXX *ſeniores*, qui *Iſraëlitis* præeſſent. Regina *Æthiopiæ* illi comes, fuit *uxor Moſis*, quam antiquiſſimæ Scripturæ verſionis, *Æthiopiſſam*, & *Judæorum* hiſtoriæ, *regis Æthiopiæ* filiam fuiſſe aſſerunt. *Fuga Typhonis*, eſt *Moſis* ex *Ægypto exceſſus*. *Aſino* vectum fuiſſe dicunt: quomodo deſcribitur *Moſes* Exod IV. 20. Et fugiſſe *per ſeptem dies*, ut & *Tacitus* de *Judæis* ex *Ægypto* profugis ſcribit, & *Trogus* de *Moſe*. Errore exinde nato, quod lex quieti deſtinat diem ſeptimum. Imprimis id ridiculum, quod *Typhoni* pro filiis *Hieroſolymum* & *Judæum* aſſignant. Tamen vel hinc colligas, *Typhonis* nomine *Iſraëlitarum ducem* ſignificari, a quo ex *Ægypto* deducti in *Cananææ* fines tandem *Hieroſolymorum* adeoque *Judææ* totius compotes facti ſunt.

III. Sed nihil impudentius, quam quod *Typhoni*, id eſt *Moſi*, regis ſui ſcelera inputent. *Rex* edicto juſſerat, ut omnes *Iſraëlitarum* filii in *Nilum* conjicerentur. Huic edicto mater *Moſis* invita obſequens, eum, arca incluſum, in ripa amnis expoſuit. Sed in *Plutarcho* contra, tanquam verſis rerum vicibus, *Typhon* regem *Oſiridem* arca incluſum in *Nilum* conjicit. Atque ut ſcias mutatis nominibus eandem rem agi, conjectus fuiſſe *Oſiris* dicitur per *Taniticum Nili* oſtium, atque inde *Byblum* delatus. Nempe *Moſes* quoque creditur prope *Tanim* fuiſſe expoſitus, ubi tum erat Regia Pſ. LXXXVIII 12. atque ibi a regis filia repertus. Et arca latuit בסוף, in *Suph*. Exod. II. 3. id eſt in *alga Nilotica*, quæ eſt *papyrus* vocabulo latius ſumto. Quin arca ipſa fuit תבת גומא, *arca papyracea*. *Joſephus* vocat πλέγμα βύβλινον. *Suidas*, κιβώτιον ἐκ βύβλου. *Clemens Alexandrinus*, ἐκ βύβλου τῆς ἐπιχωρίου σκεύου. Ibi enim ἡ βύβλος, ſive *papyrus*, magna copia provenit. Inde nata fabula, hanc arcam ex oſtio

ostio *Tanitico* in *Byblum* urbem fuisse delatam, ibique ab *Iside* repertam. Quum revera ἐν τῇ βύβλῳ, id est in *papyrione*, & in θήκῃ ἐκ βύβλου, in *arca Byblina* sive *papyracea*, ut repositus ita & inventus *Moses* fuerit.

IV. Porro *Typhonem* ajunt colore *rufum* fuisse: fortassis id *Hebræorum duci* tribuentes, quod scriptura *Idumæorum Patri*, qui a colore *rufo Edom* dictus est. Gen. XXV. 35. Nempe *Idumæos* & *Judæos* quandoque promiscue sumi, nemo est qui nesciat. Sed eo recurrere nihil est opus: si vere apud *Eusebium Artapanus* asserit, *Mosen* fuisse μακρὸν καὶ πυῤῥαχῆ, *procerum & rufum*. Nec obstat, quod passim tam in sacris quam profanis literis ob eximiam formæ pulchritudinem laudetur. Quamvis enim *rufi* capillitii color inter *mali animi* indicia ab aliis collocetur, a vetustioribus tamen eum probatum esse, ex eo constat quod de *Davide* dicitur, 1 Sam. XVI. 12. *Erat rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie.* Quibus hæc *Festi* consona: *Rutilius* rufum *significat, cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt.*

V. Nec frusta est quod legitur *Typhon Osiridem* in *quatuordecim* partes discerpsisse. *Moses* enim totidem partes, id est, totidem populos a regni corpore avulserat. Nam ex *Jacobi* duodecim filiis natæ sunt *tribus tredecim*, nempe singulæ ex singulis, nisi quod ex *Josepho* duæ ortæ sint, nimirum *Ephraim* & *Manasse*. Hæ *tredecim* tribus sunt partes totidem, ab *Osiridis* corpore avulsæ. Quibus accedit *decima quarta*, miscellanea scilicet turba multa, quæ ascendit cum iis. Exod. XII. 38. Hos ad *quadraginta millia* fuisse, & duces habuisse *Jannem* & *Jambrem*, *Hebræi* ex *Tanchuma* probant.

VI. Ad eundem *Typhonem* referunt *animalia mala & noxia*: quia *Moses ranis, pediculis, muscis caninis* & *locustis* in *Ægyptiorum* perniciem usus est. Nec desunt qui *umbram terræ* in quam Lunam illapsam deficere existimant, *Typhonis* nomine indigitent. Quia scilicet *Mosen* triduanas tenebras in *Ægyptum* induxisse succurrebat. Præterea *mare* exsecrantur sacerdotes *Ægyptii*, & salem *Thyphonis spumam* vocant, quem in mensa apponi vetant. Memores nempe ad *Mosis* nutum mare refluum regem & regis copias universas sic obruisse, ut ne unus quidem, cladis nuncius, evaserit. Unde credi possit, *Mosi Typhonis* nomen ab *Ægyptiis* fuisse inditum. Quia ut *Hebræis* צוף *tzuph*, ita *Syris* טוף *Tuph*, inundare est, & טופן *Tuphan* tam *Syris* quam *Arabibus* inundationem notat. *Ægyptios* igitur, qui ex *Syris* & *Abrabibus* multas voces mutuati sunt, id ipsum vocabulum usurpasse, atque inde *Mosen* appellasse, vero consentaneum est; quia Rubri maris exundatione tam Regem & Magnates, quam immensam popularium suorum turbam demersérat.

VII. Neque hic omittendum quod scriptura breviter quidem, sed disertis verbis docet; qua nocte *Israëlitæ* ex *Ægypto* excesserunt,

Dominum in omnes *Ægypti* Deos judicia exercuiſſe. Exod. XII. 12. Num. XXXIII. 4. Tamen quale hoc fuerit judicium non expreſſit. *Chaldæus Paraphraſtes* quatuor enarrat judicia : ut *idola fuſilia liquefacta, lapidea confracta, fictilia in fruſta conciſa, lignea in cinerem redacta ſint.* Alii aliter. Suffecerit ſcire, in commentitia *Ægypti* numina verum Deum *Moſis* miniſterio graviter animadvertiſſe : quum in multas ætates duraverit pœnæ tum inflictæ memoria, quamvis portentoſis fabulis quaſi ſepulta, & prope obruta. Huc enim pertinet, quod *Typhonis* metu Deos in variis animalium formis aliquamdiu latuiſſe fabulantur. Qua fabula ſignificari videtur, *Ægyptios* idola ſua e templis detracta, in pecorum ſtabulis & ſterquiliniis, aut etiam in ferarum luſtris & latibulis, *Moſis*, & *Iſraëlitarum* ex *Ægypto* turmatim exeuntium metu, abſcondiſſe ut tutius laterent.

VIII. Ut ut ſit, *Ægyptii* a *Typhone*, ſeu *Moſe*, tot modis male mulctati, tamen eum ſervili metu adacti aliquo modo colebant; ſed quomodo *Romani Febrim*, & *Græci Furias*, ne ſcilicet nocerent. Atque ita ut in ejus cultu eſſent varii, & parum ſibi conſtarent. Quandoque enim, ut *Plutarchus* auctor eſt, ſacrificiis eum demulcent atque deliniunt, ſed vice verſa quandoque in feſtis quibuſdam ſuis eum deprimunt, & contumeliis afficiunt.

IX. Quis neget ingenioſe admodum a Viro Doctiſſimo inſtitutam hanc eſſe collationem? quæ licet demonſtrationis vim apud animum propoſiti tenaciorem non habeat, multum tamen anteponenda videtur frigidis eorum commentationibus, qui *Iſraëlitarum* quaſdam in ſuis expiationibus cærimonias a *Typhonicis* arceſſunt ſacris. Verum iſta nobis olim refutata eſt opinio. Id nunc duntaxat inferre animus fuit, non modo non probari ex *Diodoro* & *Plutarcho* poſſe, quod ſua *Hebræi* ab *Ægyptiis* tranſſumſerint ſacra; ſed ex adverſo, quas illi narrant religioſas *Ægyptiorum* antiquitates *Moſaicam* redolere hiſtoriam, at ex genio gentis, & pro more iſtorum temporum, otioſis odioſisque involutam fabulis.

CAP. V.

Hebræorum antiquitates ex Luciano confirmatæ.

I. *Deucalionis Fabula ex Noachi hiſtoria eſt.* II. *Uti Deucalion Aſſyriis religionem tradidiſſe dicitur, ita Noachus novi mundi incolis.* III. *Aſſyriorum inſtituta Moſaicis quam Ægyptiacis ſimiliora.* IV. *Jacobus Mycillus laudatus.*

I. DE-

I. DENIQUE LUCIANI hiſtoriola quam de *Dea Syria* contexuit ea complectitur, ex quibus *Hebræorum* potius quam *Ægyptiorum* ſacras antiquitates firmes. Narrat a compluribus traditum eſſe, quod *Deucalion Deæ Syriæ* templum conſecraverit. *Deucalionem* autem ita deſcribit, ut vix dubium ſit quin eo nomine *Noachus* ſignificetur. Nimirum quum primæ generationis homines contumelioſi admodum nefaria perpetrarent opera, neque jus jurandum obſervantes, neque hoſpites recipientes, neque ſupplicum ulla tacti miſericordia: ob eam rem incredibili mulctati ſunt calamitate. Statim enim & tellus multam aquam effudit, & imbres magni fuerunt, & flumina ſolito majora decurrerunt, & mare eo uſque aſcendit dum omnia aquis inundarentur, atque omnes perirent. *Deucalion* autem ſolus hominum relictus fuit, in ſecundam videlicet generationem, prudentiæ ſimul & pietatis gratia. Servatus autem fuit hoc pacto: *Arcam* quandam magnam quam ipſe habebat, impoſitis in eam & *liberis* & *uxore* ſua, conſcendit. Cæterum quum ipſe ingrederetur, venerunt eodem & *apri*, & *equi*, & *leonum* genera, & *ſerpentes*, aliaque quæcunque *tellure* paſcuntur, *bina* ex unoquoque genere cuncta. Ille autem recepit ad ſe omnia. Atque ea ipſum haut quaquam lædebant, ſed magna inter eos, *Jove* ita diſpenſante, concordia erat, unaque in arca omnes navigabant quamdiu aqua ſuperabat. Hæc fere ad verbum *Lucianus*. Quis autem tam obeſæ naris eſt, ut *Moſaicam Noachi* hiſtoriam hic non olfaciat?

II. Sed & alium ſermonem ferri tradit ab iis qui ſacram civitatem incolunt, quod in ipſorum videlicet terra hiatus quidam factus fuerit, ac totam illam aquam abſorbuerit. *Deucalion* autem, ubi hæc ita facta ſunt, & *aras conſtituit*, & *ædem ſacram erexit*. Hiatum aliquem ſub æde iſta, ſed admodum exiguum, ſuo ſe tempore vidiſſe teſtatur *Lucianus*, qui an major antiquitus fuerit, id ſe enimvero neſcire. Signum autem quo indigenæ fidem hiſtoriæ huic faciunt, hoc eſt. Bis unoquoque anno ex mari aqua in ædem defertur. Ferunt autem illam non ſacerdotes modo, ſed tota *Syria*, & *Arabia*, & qui trans *Euphratem* incolunt; ac primo quidem aquam e mari delatam in æde effundunt, quæ poſtea in hiatum defluit. Recipitque lacus ille quamvis exiguus immenſam vim aquæ. Non eſt nunc noſtrum narrationes iſtas ad veritatis trutinam cum cura expendere. Neque enim id nunc agitur. Id unum mihi ſumo, quod qui ita narrant *Aſſyrii* nihil minus credant, quam *Ægyptios* primos eſſe mortalium, qui & Deorum notitiam perceperint, & templa conſtituerint. Atque in eo certe cum veritate conſentiunt, quod ſecundæ generationis homines ea quæ ad numinis cultum pertinent a *Deucalione*, id eſt *Noacho*, habeant, cujus traditiones nuſquam purius quam in *Semi* poſteritate & *Heberi* familia conſervatæ ſunt.

III. Sed

III. Sed & alia de *Assyriis* inibi *Lucianus* docet quæ *Mosis* instituta redolent. Præcepit *Moses* Num. XIX. 11. *qui tetigerit mortuum, quodcunque cadaver hominis, is erit immundus septem dies.* Et vers. 13. *Quisquis tacto mortuo, cadavere hominis qui mortuus est, non purgaverit se, tabernaculum Jehovæ polluit.* Ad eundem modum *Assyrii*, quum mortuum *Gallum*, in suburbanis sepeliverunt, retro domum abeunt. φυλάξαντες δὲ ἑπτὰ ἡμερέων ἀριθμὸν ὕστω εἰς τὸ ἱερὸν ἐσέρχονται, πρὸ δὲ τούτων, ἢν ἐσέλθωσιν, οὐ θέμις ποιέυσι. Νόμοισι δὲ ἐς ταῦτα χρέωνται τοῖσι. ἢν μὲν τις αὐτέων νέκυν ἴδηται, ἐκείνην τὴν ἡμέρην ἐς ἱρὸν οὐκ ἀπικνέεται. τῇ ἑτέρῃ δὲ καθήρας ἑωυτὸν, ἐσέρχεται. *Observato autem septem dierum numero, exinde in templum ingrediuntur. Nam si antea ac citius ingrediantur, nefas faciunt. Legibus autem adhæc utuntur talibus. Si quis ipsorum cadaver aliquod adspexerit, illo die ad templum non accedit. Postero autem, ubi se ipsum purgando lustravit, ingreditur.* Hoc quoque adde quod subjungit *Lucianus. Immolant autem boves, masculosque & fœminas, præterea capras & oves. Sues autem solos pro sceleratis habentes, neque sacrificant, neque manducant.* Fidem appello tuam, *Marshame*: *Hebræorumne* an *Ægyptiorum* institutis hæc similiora sunt? Constat enim *Ægyptios* in sacrificiis non admisisse sequioris sexus animantia.

IV. Faciunt hæc ut utroque probem pollice ea quæ *Iacobus Micyllus*; historiolæ interpres, in illius argumento, his verbis annotavit: *Atque in his nonnulla, ut videlicet illa de arca Noë (quem* Lucianus, *ut cæteri Græci quoque, Deucalionem hic vocat) de Gallorum & sacerdotum purificatione, de vetito porcorum esu, & id genus alia traduntur, ut propemodum credi possit ex* Judæorum *observationibus & sacris pleraque illa transsumta, sed tempore postea usuque adulterata, ac depravata fuisse: sive hoc populorum vicinitate atque commercio factum demus, sive Barbari, ad eorum exempla quæ a* Judæis, *tunc quum in Assyria captivi erant, videbant fieri, suos quoque ritus conformarunt.* Eant nunc Viri Eruditissimi, *Hebræorumque* antiquitates ex *Manethone, Sanchuniatone, Diodoro, Plutarcho, Luciano*, impugnent, ex quibus nos tot pro *Hebræis* contra *Ægyptios* argumenta depromsimus.

CAP. VI.

Circumcisionem ab Ægyptiis ad Hebræos non perveniisse.

I. *Multa Ægyptiis ut inventoribus attribui, quæ apud Hebræos antiquiora fuerunt.* II. *In iis Circumcisio est; quam neque Abrahamus suo consilio ad Ægyptiorum exemplum suscepit:* III. *Neque Deus ei ut Ægyptiorum*

rum superstitionibus addicto dedit. IV. *Sed potius ut omni mundanæ sapientiæ convitium faceret.* V. *Posteroque Abrahami a cæteris mortalibus secerneret.* VI. *Gemina circumcisionis institutio, prout vel domesticum Abrahami familiæ, vel Catholicum Ecclesiæ Sacramentum fuit.* VII. *Sacræ Historiæ astipulatur Theodotus.* VIII. IX. X. *Tria Herodoti circa hanc rem mendacia.* XI. *Ordo propagatæ per gentes circumcisionis.* XII. *Johannes Pierius Valerianus laudatus.*

I. HACTENUS non levibus, nisi fallor, rationibus ostendimus, probari non posse, ea quæ in *Hebræorum* sacris cærimoniis a Deo præscripta sunt antiquiora penes *Ægyptios* fuisse: tum quod illi qui pro testibus in hac caussa laudantur, aliquammultis seculis *Mose* recentiores sunt: tum quod ipsi de antiquitate ista antiquissima nihil se admodum comperti habere aliquoties fateantur: denique quia multa de *Ægyptiorum* antiquitatibus narrant, quæ ex *Mose* desumta esse, vel mediocriter oculatus facile perspexerit. Sed & nonnulla *Ægyptiis* tanquam *inventoribus* attribuunt; quæ manifestum est *Hebræis* prius quam *Ægyptiis* in usu fuisse. In quibus eminet CIRCUMCISIONIS ritus.

II. Mirum non est *Herodotum*, qui de *Hebræorum* rebus nihil scivit, aut *Diodorum*, qui in *Ægyptiis* prædicandis totus est, *circumcisionis* primum usum *Ægyptiis* adscribere. Sed homines Christianos, qui neque ignorare possunt, neque diffiteri audent, circumcisionem a Deo in fœderis signaculum *Abrahamo* datam esse, *Herodoto* atque *Diodoro* in hac caussa conscisscere, id profecto & auditu mirum, neque sine indignatione transmittendum est. Nisi omnis nobis sacrarum literarum periit fides & reverentia, sancte agnoscimus *Abrahamum* non suo sibi consilio, ex *Ægyptiorum* æmulatione, amputasse præputium, suisque idem faciendi fuisse auctorem, sed Divino id factum esse jussu.

III. Neque ulla Deo caussa fuit, cur *ad Ægyptiorum exemplum* præscindi servi sui genitalia voluerit. Non tam duræ cervicis erat *Abraham*, nec tam insano *Ægyptiacorum* rituum amore correptus, ut clementiæ ac sapientiæ Divinæ par fuerit hujus ei cærimoniæ indultu gratificari, ne scilicet, assuetum addictumque talibus, famulum amitteret: qualia de sequioris ævi *Israëlitis* viri Doctissimi commentantur. Sed nonaginta novem annorum senex, postquam solius Dei obsequio religionisque amore omnes necessitudines præ numine spreviisset, non nisi ejusdem numinis mandato compelli potuit, ut posthabito pudore datum sibi a Deo sacramentum susciperet, quum & ætas actioni huic ineptior, & ad curationem incommodior, & persona in speciem gravior fuerit, quam ut coram domesticis se denudari pateretur.

IV. Tantumque abest ut hic sueti alicujus aut decori exoptatique

ritus illicio ad religionis constantiam devotum sibi famulum obstringere in animum Deus induxerit, quod in aliis factum esse nonnulli opinantur, ut contra toto hoc instituto omni ejusmodi mundanæ insanientique sapientiæ convitium fecerit. Enimvero apparet hac in re occulta Dei sapientia, qui ritum adeo erubescendum ac propemodum pudendum gratiæ suæ sigillum esse voluit in Testamento Veteri, sicut in Novo Testamento ejusdem gratiæ fundamentum posuit in re magis adhuc pudenda; nimirum cruce *Christi*, ut ita omnem carnis sapientiam pudefaceret. Masculè, ut solet, *Calvinus* noster: *Valde absurdum prima specie & ridiculum videri potuit hoc mandatum. Tractatur sacrum fœdus, quo justitia, salus & felicitas promittitur, quo discernatur semen* Abrahæ *a reliquis gentibus, ut sit sanctum & benedictum. Tanti mysterii insigne statui in pudendis partibus, quis consentaneum esse dicat? Verum ut* Abraham *stulteſcere oportuit, quo se obsequentem Deo præberet: ita quisquis sapiet, sobrie simul & reverenter suscipiet quod stulte mandasse videtur Deus.*

V. Nec circumcisionis usu similem *Abrahamum* cum posteritate sua aliis gentibus, *Ægyptiis* puta, *Æthiopibus*, *Colchis*, fieri volebat Deus, sed potius ab aliis omnibus secerni. Erat enim circumcisio signum fœderis, quod cum solo utique *Abrahamo* suaque familia pangebat Deus, exclusis nationibus cæteris, & sigillum beneficiorum quæ priva esse *Abramidis* volebat: ideoque ex instituto Divino comparata erat ad distinguendum *Abrahami* semen a nationibus mundi. Unde etiam *Israëlis* filii indignum familiæ suæ nobilitate existimarunt sororem suam elocare præputiato. Gen. XXXIV. 14. Tacitus: *Circumcidere genitalia instituere*, UT DIVERSITATE NOSCANTUR.

VI. Et profecto nemo certius nobis primam *Circumcisionis originem* docuerit eo qui est ipse veritas. Cujus hæc sunt verba: Joh. VII. 22. *Propter hoc Moses dedit vobis circumcisionem, non quod ex Mose sit, sed ex Patribus.* Geminam ibi assignat Dominus circumcisionis periodum: alteram qua *domestica* fuit familiæ *Abrahami*, alteram qua *Catholica* fuit toti Ecclesiæ. Primamque originem non utique ab *Ægyptiis* arcessit, sed a *Patribus*. Scilicet primus qui eam accepit, *Abrahamus* fuit. Anno Mundi secundum *Usserii* calculum 2107. Ante exitum *Israëlitarum* ex *Ægypto*, annis 406. Ætatis *Abrahami*, ut diximus, 99.

Præp. lib. IX. cap. XXII.

VII. Sacræ historiæ attestatur *Theodotus* apud *Eusebium*: qui *Theodotus* postquam *Sichemi* cum civibus suis circumcisionem ad impetrandas Dinæ nuptias enarrasset, ad primam ritus originem ascendens, eam *Abrahamo* imputat, ex numinis instinctu.

Ὃς ποθ' ἑης πάτρης ἐξήγαγε δῖον Ἀβραάμ,
Αὐτὸς ἀπ' ὀρμώθην κέλετ' ἀνέρα παντὶ σὺν οἴκῳ
Σαρκὶ ἀποσυλῆσαι πόθης ἀπὸ, καὶ ῥ' ἐτέλεσσεν.

Ἀτιρ

Ἀμφὶς δὲ τέτυκται, ἐπεὶ Θεὸς αὐτὸς ἔειπε.

Qui magnum patriis Abraamum eduxit ab oris,
Cœlitus hunc tota juſſit cum ſtirpe recurvo,
Glande ſub extrema, præputia demere ferro.
Paruit, atque Dei verbis immotus inhæſit.

VIII. Non unum ergo errorem erravit *Herodotus*, quum ſolos omnium *Colchos* & *Ægyptios* & *Æthiopes* ἀπ' ἀρχῆς, *ab antiquo* circumciſos fuiſſe tradit. *Phœnices* autem, & qui in *Palæſtina* ſunt *Syros* fateri, hunc ſe morem ab *Ægyptiis* accepiſſe. Primo in eo hallucinatus eſt, quod *Colchos* circumciſionem ἀπ' ἀρχῆς habuiſſe fingat. *Colchos* enim eoſdem eſſe quos *Moſes Casluchæos* vocat *Ægyptiorum* ἀπογόνους, *Philiſtæorum* προγόνους, multis magniſque argumentis addixit *Bochartus*. At *Casluchæos* ex *Ægypto* migraſſe certum eſt ante *Abrahami* tempora: quia ex his orti *Philiſtæi* jam tum pulſis *Avvæis Palæſtina* potiebantur: Gen. x. 14. & reges ſuos habebant, quibuſcum fœdera contraxerunt *Abrahamus* & *Iſaacus*. Et hoc ipſum quod *Philiſtæi* non circumcidebantur, uti conſtat, docet circumcidendi ritum non fuiſſe in uſu inter *Casluchæos* quo tempore ex iis exceſſerunt *Philiſtæi*. Sed credibile eſt, *Colchos*, qui *Ægyptii* generis ſeſe eſſe non ignorabant, ut expreſſe habet *Herodotus*, aliquot poſt migrationem ſeculis recepiſſe hunc ritum, ut & hac in parte patriſſarent. Quod & *Diodorus* confirmat, exſerte tradens, *Colchos*, ut *qui* Ægyptii *generis ſint, ab iis circumciſionis ritum ſuſcepiſſe*, διαμένοντα τῷ νομίμῳ παρὰ τοῖς ἀποίκοις, *priſco illo more apud colonos manente.*

Phal. lib. IV. cax. XXXI.

IX. Secundo in eo quoque admodum fallitur *Herodotus*: quod *Syros qui in* Palæſtina *ſunt fateri*, dicat, *ſe circumciſionem ab* Ægyptiis & Colchis *habere*. Eorum qui in *Palæſtina* ſunt ſoli *Judæi* circumciduntur, uti recte obſervavit *Joſephus*. Neque, quos *Marshamus* ſuſpicatur, hoc ſolum annotando accuſationi prævaricatus eſt. Facilis enim eſt ſubſumtio: Atqui *Judæi* nihil minus quam fatentur, ſe circumciſionem ſuam *Ægyptiis* acceptam referre: e contra prætendunt *Ægyptios* eam didiciſſe a *Joſepho*. Vide ſcriptorem *Lexici Aruch*, quem citat *Druſius*. Unde conſequitur, mentitum eſſe, quum id ſcriberet, *Herodotum*. Notabile eſt *Artapani* teſtimonium: *Æthiopes, tametſi hoſtes, tam propenſo tamen in* Moyſum *animo fuiſſe, ut ipſius quoque circumciſionis ritum ab eo acciperent, Idque a ſacerdotibus etiam omnibus*, Ægyptiorum *nimirum, præſtitum fuerit*. Bene dicit: *Sacerdotibus*. Neque enim commune omnibus *Ægyptiis* fuit circumcidi, ut *Judæis*: quod vel *Apionis*, hominis *Ægyptii*, exemplo apud *Joſephum* diſcas.

Præterior. Lib. VI.

Apud Euſeb. Præp. lib. IV. cap. XXVII.

X. Tertius *Herodoti* error eſt, quod *Phœnices* circumciſionem ab *Ægyptiis* habere aſſerat. Per *Phœnices*, a *Syris Palæſtinæ* incolis diſtinctos, *Idumæos* intelligit *Ammonius* de verborum differentiis. Ἰδυμαῖοι δὲ τὸ μὲν

ἀρχῆθεν ἐκ Ἰουδαίοι, ἀλλὰ Φοίνικες, *Idumæi ab origine non Judæi, sed Phœnices.* *Idumæi* vero non utique ab *Ægyptiis*, sed ab *Esavo*, qui & *Edom* dictus, circumcisionem susceperunt.

XI. Si ergo verum amamus dicere, hic circumcisionis processus est. Primus eam a Deo accepit *Abrahamus.* Ab *Abrahamo*, per *Ismaëlem* acceperunt *Arabes*, & *Æthiopes* fortassis: per *Cethuræ* filios, aliæ quæ ab iis ortæ sunt nationes: Per *Isaacum*, *Edomitæ*, *Esavi* posteritas; & *Israëlitæ*, *Jacobi* nepotes. *Ægyptii* unde habeant, asseverate non dixero. Alii *Arabes* hic laudant; alii de *Israëlitis* opinantur. Quod mihi ob rationes suo loco allegandas vero similius videtur. Ab *Ægyptiis Colchi* habent. A vetustis *Arabibus* & *Ismaëlitis* idem circumcidendi ritus manavit ad *Saracenos.* A *Saracenis* ad *Turcas.*

XII. Lubet coronidis loco adscribere *Johannis Pierii Valeriani* excursum, qui exstat *Hieroglyphicorum Lib.* VI. *cap.* IX. *Quum circumcisionis ritum* Ægyptii *suscepissent*, *animadvertissentque Canicipites hos* (est simiarum quoddam genus, quo nullum apud *Ægyptios* sanctius animal) *circumcisos nasci*, *rati*, *non temere*, *sed Divinitus ei animantium generi id obtigisse*, *majori eos habuere venerationi*, *unam eandemque cognationem cum illis omnino profitentes.* *Circumcidere vero antiquissimum fuisse* Ægyptiorum *institutum*, *ab iisque ritum sumsisse* Judæos, Diodorus *fabulatur*: *quem secuti scriptores quidam alii*, *proprium hoc*, & *vetus* Ægyptiorum *arbitrati sunt*, *quem morem* Colchi, *utpote* Ægyptiorum *coloni*, *neque non* Hebræi, *apud eos educati*, *postea tenuerint.* SED EORUM HÆC EST FABULA QUI DIVINARUM LITERARUM HISTORIAM, TAM LONGA ANNORUM SERIE APUD POPULOS NATIONESQUE OMNES RECEPTAM, OBSCURARE CONATI SUNT: *cui tamen* & Strabo & Cornelius Tacitus *subscribunt*, *qui circumcidere genitalia* Judæorum *institutum esse asseverant.* *Sed enim qui Veterum monumenta studiosius perscrutantur*, Abrahamum *norunt signum populo suo dedisse circumcisionem*, *qua sui ab* Ægyptiis *distinguerentur.* *Non igitur diceret* Irenæus, *ad similitudinem* Cynocephali *circumcidebant* Ægypti, SED AB HEBRÆIS RITUM HUNC ÆGYPTIORUM NATIO MAGNA EX PARTE SUSCEPIT, *quæ virum illum per annos multos in* Ægypto *degentem*, & *de Divinis assidue differentem admirata est*, *pluribus* & *veteribus* & *novis scriptoribus id asserentibus.* *Sed fac nihil horum inveniri*, *validius id mihi argumentum est quod*

ex

ex historia desumitur, mutilandorum genitalium legem antiquis temporibus popularem apud Ægyptios *non fuisse, cujus rei* Pharaonis *filiam testem appello locupletissimum, quæ quum in ripa profluentis fluvii* Mosen *comperisset, e vestigio circumcisum agnovit, & fœtum gentis* Hebraicæ *nuncupavit. Quod si circumcidendi mos* Ægyptiorum *itidem fuisset, quinam ex hoc signo in cognitionem eam devenire potuerit? Ex quo illud etiam suspicari licet, non omnium* Ægyptiorum *institutum fuisse mutilationem hujusmodi, sed sacerdotum tantum, ut a profanis secernerentur: quod apud* Hebræos, *semper populariter observatum.* Hactenus *Pierius*: de cujus argumentorum vi prudentiores arbitrentur.

Cap. VII.

Abrahami filium suum Deo offerentis promtitudinem obscurari non posse ullo prævio Ægyptiorum exemplo.

I. *Hominum immolationem noluit Deus populo suo cum Ægyptiis aut Phœnicibus communem esse.* II. *Non satis ingenue Philonis Hebræi nomine abutitur Marshamus, probaturus nihil novi ab Abrahamo factitatum.* III. IV. *Quippe qui sententiam istam validis argumentis calumniæ damnat.* V. *Philo quidem Byblius primam* ἀνθρωποθυσίαν *ad Saturnum refert.* VI. VII. *Sed per Saturnum fabularem hic ipse designatur Abrahamus.* VIII. *Nequicquam magnis viris & rationibus obnitente Marshamo.* IX. *Cujus ratiunculæ diluuntur.* X. *Interfuit Diaboli ut vere mactatus censeretur Isaac.* XI. *Et Deus affectum pro effectu æstimans, ita quandoque loquitur quasi mactatus esset.* XII. *Gentilium fabulatores in Jephtæ historiam transtulerunt, quæ huic propria sunt.* XIII. *Saturnus historicus, secundum Theophilum, annis duntaxat* 322. *bello Trojano est antiquior, id est Mosi suppar.* XIV. *Arnobii eruditus calculus circa Saturni ætatem.* XV. *Et hic tamen, censente Schotano, justo liberalior.* XVI. *Petavii calculus.* XVII. *Typhonica sacra ad hanc rem nihil.*

I. NON multum ad eam quam agimus caussam momenti habet, utrum ante eam tentationem qua *Abrahami* fidem atque obsequium experiri Deus voluit ἀνθρωποθυσία *hominum immolatio* apud *Phœnices Ægyptios*, aliosve vicinos populos in usu fuerit, an potius capto ex

Abrahami hiſtoria exemplo, Satanæ illuſionibus ad nefanda ejuſmodi ſacrificia gentes ſeductæ ſint. Quamvis enim Deus famuli ſui obedientiam hujus rei juſſione periclitatus fuerit, effectum tamen quum impediverit, eo ipſo oſtendit ingratum ſibi eſſe humani ſanguinis libamen: & παιδοκτονίαν *liberorum occiſionem* mortis pœna populo ſuo interdixit. Lev. XX. 2. Quia tamen *Marshamo* placuit priorem quæſtionis hujus partem affirmate determinare, age ſequamur eum ſua ripa, & quas producit rationes eas ordine examinemus.

II. Primo quidem loco eos memorat quorum mentionem *Philo Judæus* facit, qui nihil ab *Abrahamo* novi factitatum eſſe contendebant, ipſumque *Philonem* laudat, qui filios immolandi vetuſtam fatetur apud Barbaros fuiſſe ſuperſtitionem. Sed profecto hoc eſt ludos lectori facere, quum nihil iſthic loci *Philo* habeat quod non ad refutandam *Marshami* opinionem prorſus comparatum ſit. Nos rem ex vero, uti ingenuos decet, exhibebimus. *Philo* igitur poſtquam egregium illud *Abrahami* facinus ornate atque copioſe laudaſſet, conqueritur non deeſſe φιλαπιγδήμονας καὶ πάντα διαβάλλοντας, οἷς ψόγοι πρὸ ἐπαίνου τιμῶν ἐθίζονται, *malitioſos calumniatores, vituperare potius quam laudare ſolitos*, quibus non tam magnum ac mirificum hoc facinus videatur, quippe cujus varia ubivis exſtent & ab antiquo exſtiterint exempla. Hanc eorum criminationem βασανίαν καὶ πικρίαν *invidorum inſectationem & amaritudinem*, *Philo* vocat: eamque multis refellit rationibus.

III. Res denique huc redit. Qui liberos olim mactarunt, partim id ex *more* fecerunt, ut fertur de nonnullis Barbaris, partim quia magna *mala*, & adverſus humanam opem contumacia, a ſuis civitatibus aliter *arcere* nequibant. Ex his quidam *inviti* ſuos exhibuerunt, coacti a potentioribus. Alii compulſi *metu* hominum, alii *cupidine gloriæ* famæque. Tum ordine oſtendit, omnes has cauſſas procul habuiſſe *Abrahamum*. Omitto alia, utpote ab inſtituto noſtro aliena: id quod de *more* differit, noſtræ nunc conſiderationis eſt. Non ex more id feciſſe *Abrahamum* probat: quia ἔθος μὲν ἦν τὸ ἐπὶ παιδοκτονίᾳ Βαβυλῶν καὶ Μεσοπολαμία καὶ τὸ Χαλδαίων ἔθνος ὑποδέχεται, ἐν οἷς ἐτράφη καὶ ἐβίωτε τὸν πλείονα χρόνον, ὡς τῇ συνεχείᾳ τῶν δρωμένων ἀμβλυτέραις ταῖς τῶν δεινῶν φαντασίαις κεκρατῆσθαι δοκεῖν, *mos certe immolandi liberos nec* Babylone, *nec in* Meſopotamia, *nec a* Chaldæis *receptus eſt, apud quos educatus magnam vitæ partem cum eis exegit, ne quis putet præ aſſuetudine leviorem viſam mali illius imaginationem.*

IV. Paulo poſt eidem inhærens obſervationi, ita rem amplificat: Ἔπειτα ἂν οὔτος ἔθους ἐν τῇ χώρᾳ καθάπερ ἴσως παρ' ἐνίοις ἐστὶν ἀνθρωποθυεῖν, ὃ τῇ συνεχείᾳ τὰς τῶν δεινῶν φαντασίας ἤιωθεν ἐκλύειν, αὐλὸς ἔμελλε πρῶτος ἄρχεσθαι καινοτάτου καὶ παρηλλαγμένου παραδείγματος, ὃ μοι δοκεῖ μηδεὶς ἂν ὑπομεῖναι, καὶ εἰ σιδήρεα τὴν ψυχὴν ἦ ἀδάμαντος καλιστκίνατο. *Deinde quum nulla conſuetudo eſſet in ea regione,*

ne, ſicut fortaſſe apud quoſdam, immolandi liberos, ipſe primus auctor futurus erat novi & inuſitati exempli, quod mihi videtur nemo laturus fuiſſe, etiamſi ferreum aut adamantinum haberet animum. Judicet nunc æquus lector, quicquam ne in hoc *Philonis Judæi* diſcurſu exſtet, quod in rem ſuam rapere *Marshamus* queat, niſi fortaſſis obtrectatorum iſtorum invidorumque amarulentam inſectationem, quam refutat *Philo*; quæque per ſe cauſſæ non admodum probabili haut exiguum creare debet præjudicium.

V. Philoni Hebræo *Philo Byblius* ſuccenturiatur, qui auctore *Sanchuniathone* ad *Saturnum* primam υἱοθυσίαν refert. At quantum *Sanchuniathoni*, ſcriptori fabuloſo, &, ſi cum *Abrahami* ætata conferatur, novitio, tribuendum ſit, quotieſcunque de tam antiquis rebus garrit, ſupra a nobis fuſius expoſitum eſt. Et quis demum ille *Saturnus* fuit? Si omiſſis fabulæ mendaciis hiſtoriæ veritatem ſectemur, aut nullus revera in rerum natura *Saturnus* fuit, aut ſub iſto nomine *Noë* latet, quod poſt *Goropium Becanum*, *Voſſium*, alioſque innumeros, tot argumentis *Bochartus* docuit, ut vix ſit dubitandi locus. *Noachum* autem aliquem ex filiis ſuis Deo immolaſſe tam eſt falſum quam quod falſiſſimum. Quid ergo? Plures ſæpe numero Poëtæ in unum confuderunt: quemadmodum quæ tot *Hercules* geſſere, ea perperam uni tribuunt *Thebano*. Hinc factum ut & Patriarcha *Abraham* in *Saturno* cultus fuerit. Certe quæ hic de *Saturno* narrat *Sanchuniathon*, non *Noæ*, ſed *Abrahamo* conveniunt, & per *Saturnum Abrahamum* hic revera deſignari, multa evincunt. Phal. lib. 1. Cap. 1.

VI. Primo, *Saturnus* iſte *Sanchuniathonis*, qui τὸν ἑαυτῦ μονογενῆ ὁλοκαυτοῖ, *filium ſuum unigenitum in holocauſtum offert*, καὶ τὰ αἰδοῖα περιτέμνεται, ταυτὸ ποιῆται καὶ τὰς ἀμ' αὐτῷ συμμάχυς καταναγκάσας, *etiam pudenda circumciditur, & commilitones ſuos eo adigit, ut idem præſtent.* Deinde *Saturnum* a *Phœnicibus Iſraëlem* dictum eſſe, codices *Euſebiani* conſtanter habent. Confudit autem *Avum* cum *Nepote*. Quemadmodum & ſupra vidimus in *Orphaicis Abrahamum* vocari μονογενῆ *Unigenitum*. Ubi confunduntur *Abraham* & *Iſaac*, ut hic *Abraham* & *Jacob*. Aut, ſi omnino velimus cum *Marshamo*, *qui Voſſium* ſequitur, pro *Iſraële Ilum* legere, quia alibi *Sanchuniathon Saturnum Ilum* dictum fuiſſe memorat, *Il* autem eſt ex *El*, ſeu *Elohim*, haut abſurde de eo cogitabimus quod *Phœnices* ſive *Canaæi Abrahamo* dicebant Gen. XXIII. 6. נשיא אלהים אתה בתוכנו *Princeps Dei tu es in medio noſtrum.* Neque mirum eſt ſi ex *Principe Dei* fabuloſa poſteritas *principem Deum* fecerit. Tertio, Filius hujus *Saturni* dictus fuit JEUD, quod *Phœnicum* lingua *unigenitum* notat. Nimirum illud eſt epithetum יחיד JEHID, quo inſignitus *Iſaacus* fuit. Gen. XXII. 2. Quarto, natus hic unigena fuit ex *Nympha*, *Sara* matre eximiæ pulchritudinis fœmina, eaque *indigena*, imo proximo ſanguinis vinculo *Abrahamo* juncta; cui nomen *Anobret*, De Idol. lib. 1. Cap. XVIII.

id

id est *Hebraice* חן־עוברת, *ex gratia concipiens :* quo modo, recte appellatur *Sara*, quæ quum esset sterilis, *virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit esse eum qui promiserat.* Heb. XI. 11. Omnes denique huc tendunt ambages istæ, ut sub *Saturni* nomine fabulose a *Sanchuniatone* narretur, quod de *Abrahamo* ex vero tradunt sacræ literæ. Atque ita senserunt magnus *Scaliger*, *Seldenus*, *Bochartus*, alii.

VII. Sed & *Grotium* hic audiri operæ pretium est. Is postquam integrum *Sanchuniatonis* sermonem exhibuisset ita prosequitur : *Quibus verbis homo Tyrius multis modis sacram historiam depravans quod fere omnibus contigit non* Judæis *qui res* Judaicas *tradiderunt*, Israëlem *pro* Abrahamo, *hoc est nepotem pro avo, nominavit : eundem dicens esse* Saturnum, *nimirum quia posteri ejus die* Saturni *feriabantur.* Ἀνώξειτ autem, ni fallor, חנברת, ἐκλεκτὴν, *vocavit* Saram. *Nam* Ἰεὼδ *pro* Ἰεὶὸ *dialectus magis est quam corruptio vocabuli.*

VIII. Intercedit tamen *Marshamus. Nimia*, inquit, *est discrepantia.* At quæ sodes, & quanta ? Numeremus, & trutinemus. I. *Scribe* Israël, *quid id ad* Abrahamum *attinet, qui fuit* Israëlis *avus ?* II. Jeud Saturni *vere mactatus est non item* Isaacus. III. *Ejus quidem* Epithetum Jehid, *sed commune non proprium : unde* Aquila *non male vertit*, Ἀγαπητὸν, *dilectum. Sic* Salomon Davidis *filius unicus, id est dilectissimus.* I Chron. XXIX. 1.

IX. Verum enimvero non potest tantilla discrepantia magna videri nisi ei cujus interest ut ita videatur. Nam de nomine *Israëlis* non facimus *Marshamo* controversiam : perinde nobis est sive *Israëlem* sive *Ilum* legere præoptet. Et quæ hic videri potest difficultas, eo modo e medio a nobis est sublata. Neque insanum discrimen est inter *epithetum commune* alicui κατ' ἐξοχὴν attributum, & *inter nomen* proprium. Quid facilius est, quam ut lapsu temporis, a rerum non admodum peritis, ex tam notabili epitheto nomen proprium formetur ? Præsertim si epithetum illud ad rem quæ agitur majus afferat momentum, quam usitatum propriumque nomen. Quam ob rem in Sacra quoque historia iterum illud iterumque ingeminari videmus Gen. XXII. 2. 12. 16. Heb XI 17.

X. Denique quam secundo loco movit difficultas, ea pluribus expedienda venit. *Jeud Saturi*, inquit, vere mactatus est : non item *Isaac.* Responderunt pridem eruditi : vere mactatum credi voluit Diabolus, ut res cederet in exemplum. Etenim nec hoc caret probabilitate, efferatam homines mactandi consuetudinem manasse ex hoc ipso διαθυσίας *Abrahamicæ* Principio : diabolo omnibus modis annitente, ut prava facti illius æmulatione gentes seduceret. Nam sicuti *Saturno* consecrarunt feriam septimam, id est diem Sabbathi quæ apud *Judæos* erat sacra ; ita & filios ipsi immolarunt, damnabili κακοζηλίᾳ quo *Abrahamum* imitarentur. Proinde quum Deus, *Abrahami* fidem & obsequium abunde exper-

expertus, illum a filii mactatione prohibuerit, *Saturnum* tamen *Sanchuniaton* & *Porphyrius* tradunt filium suum vere mactasse.

XI. Accedit, quod Deus, cui illa *Abrahami* προθυμία impendio placebat, animum pro effectu æstimans, ita de hoc actu in sacris literis loquatur, quasi revera filium *Abrahamus* immolasset: dicendo, *non subtraxisti filium tuum, unicum tuum, a me.* Gen. XXII. 12. Quod *Paulus* amplificat. Heb. XI. 17. *Abrahamus, quum tentaretur, obtulit Isaacum per fidem: unigenitum, inquam, illum obtulit.* Idem & *Philoni Judæo* scite observatum est: τῷ δ' ἡ πρᾶξις εἰ καὶ μὴ τὸ τέλος ἐπηκολούθησεν, ὁλόκληρος καὶ παντελὴς, ὃ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων διανοίαις ἀνάγραπτος ἐστηλίτευται. *Facinus tamen hoc, quamvis effectu caruit, nihilominus pro integro absolutoque, non modo in sacris refertur voluminibus, sed & in lectorum insculptum est mentibus.* Neque minus eleganter *Gregentius Archiepiscopus Tephrensis* Disputatione cum *Herbano Judæo*: Τὸν γὰρ Ἰσαὰκ δι' ἀγάπην Θεοῦ προσλαχτεῖς σφαγιάσαι Ἀβραάμ, τῇ προαιρέσει ἔσφαξεν, καὶ οὐκ ἔσφαξεν, ἐτελείωσε, καὶ οὐκ ἐτελείωσε. ζῶντα γὰρ αὐτὸν ἐκ τῶν ἀπροσδοκήτων ὑπέστρεψεν. *Abrahamus enim Isaacum filium immolare jussus, pro ea quam erga Deum habuit charitate, voluntate & consilio capto jugulavit, & non jugulavit, consummavit, & non consummavit. Vivum enim ipsum ex inopinatis & insperatis domum reduxit.* In qua re observat mysterium. Nam & *sic*, inquit, *Dominus Deus, pro mundi salute, Filium suum jugulavit: sed hic tertia die resurgens, tametsi jugulatus fuit, non tamen jugulatus fuit: & si mortuus, non tamen est mortuus.* Nihil ut nunc de *Muhammedanis* dicam, qui *Isaacum* vulgo vocant, רבוח אללה *sacrificatum Deo.*

Pag. 3. 4.

Pag. 7.

XII. Sed nec illud omittendum; quod, *Jephtæ* historiam cum hac *Abrahami* confundentes Gentilium fabulatores, ex hac in illam transtulere quæ huic tamen propria sunt. *Iphigeniam* enim narrant a patre *Aga-memnone Dianæ* fuisse oblatam: &, quum *Calchantis* ministerio jam jam esset mactanda, vox quædam, inquiunt, luco emissa: *aspernari numen hoc sacrificii genus, & ob id abstinendum a corpore virginis. Itaque curarent, id quod in vicem virginis oblatum animadverterent, immolari.* Interim, deliberantibus cunctis, quidnam, & ubi esset, quod immolari juberetur, cerva, forma corporis admiranda, ante ipsam aram intrepida consistit. Eam prædictam hostiam rati, oblatamque Divinitus, comprehendunt, moxque immolant. Ita *Dictys Cretensis.* Alii aliud animal pro *Iphigenia* mactatum scribunt. Nonnulli & ipsam mactatam asserunt; ut *Calchas* apud *Virgilium:*

Sanguine placastis ventos, & Virgine cæsa.

Sed ibi *Servius: Virgine cæsa, non vere, sed ut videbatur. Et sciendum in sacris simulata pro veris accipi.* Sic *Abrahamicæ* historiæ lacinias, sed de

more interpolatas, & hanc quidem nominatim hiſtoriæ partem, quod deſtinatæ humanæ victimæ, numinis juſſu, aliud ſubſtitutum ſit animal, fabulis ſuis *Græci* immiſcuerunt. Nihil ergo obſtat quo minus cum eruditiſſimis ſeculi noſtri auctoribus credamus, fabularem illam *Saturni* θυσίαν ex *Abrahami* hiſtoria derivatam eſſe, atque hinc, ut *Taciti* id verbis dicam, *Barbari ritus horrenda primordia:* conſequenter ex illa *Sanchuniatonis* narratione probari nequaquam poſſe, ritum illum homines ſacrificandi ante *Abrahami* ætatem uſitatum in *Phœnicia* fuiſſe.

XIII. Sed & alio modo imbelliæ convinci hoc argumentum poteſt. Demus Gentilium Scriptores de *Saturno* diſſerentes, nihil de *Abrahamo* cogitaſſe. At quo tempore Hiſtoricus, ſi unquam fuerit, *Saturnus* ſecundum eorum computum vixit? *Theophilus* ad *Autolycum lib.* III. Καὶ γὰρ Βῆλος τῶν Ἀσσυρίων βασιλεύσαντος καὶ Κρόνος τῶν Τιτάνων Θάλλος μέμνηται. φάσκων τὸν Βῆλον πεπολεμηκέναι σὺν τοῖς Τιτᾶσι πρὸς τὸν Δία, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Θεοὺς λεγομένους. *Etenim* Thallus Belum *memorat, qui* Aſſyriis *imperitavit*, & Saturnum Titanem; *inquiens*, Belum *bellum geſſiſſe cum* Titanibus *adverſus* Jovem, & *qui cum ipſo dicebantur Dii.* Deinde κατὰ τὴν τοῦ Θάλλου ἱστορίαν ὁ Βῆλος προγενέστερος εὑρίσκεται τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου ἔτεσι τ″κ β. *Secundum* Thalli *hiſtoriam* Belus *antiquior Bello Trojano annis* 322. Belus autem & *Saturnus* eodem floruerunt tempore. Sic enim paulo poſt: τῷ δὲ Κρόνῳ καὶ Βήλῳ συνακμησάντων ὁμοίως. Ergo *Saturnus*, *Abrahamo* longe poſterior, *Moſi* σύγχρονος, vel etiam recentior fuerit. De eo enim inter eruditos omnes convenit, a *Moſis* ætate bellum *Trojanum* plus trecentos annos diſtare.

XIV. Non poſſem hic ſine piaculo *Arnobii* calculos omittere, quī Gentium objectionem, noſtræ nobis religionis novitatem exprobrantium, ita retundit. *Et Dii veſtri non fuerunt ante millia annorum duo.* Lib. II. pag. 94. *Quibus iſtud rationibus colligi, aut quibus ſupputationibus poteſt? Non difficilibus, non obſcuris, ſed quas poſſit videre qui volet, & contrectare, quemadmodum dicitur, manibus. Quis* Jovem *cum fratribus genuit? genialibus* Opis *adjunctus* Saturnus, *ut vos fertis*, Cœlo *atque* Hecata *procreatur. Quis* Picum Fauni *patrem atque avum* Latini? Saturnus, *ut vos iidem veſtris ſcriptis atque auctoribus traditis. Ergo ſi hæc ita ſunt, ſequitur ut* Picus & Jupiter *germanitatis ſibi ſociati ſint jure, utpote uno ex ſanguine, unoque ex ſemine procreati. Conſentaneum eſt ita eſſe quod dicitur. A* Jove & Pico *quot ſunt generis uſque ad* Latinum *gradus? Trini, ut indicat ſeries. Vultis* Faunus, Latinus, & Picus, *annis vixerint vicenis atque centenis? ultra enim negatur poſſe hominis vita produci. Æſtimatio juſta & liquida eſt. Trecenti ergo ſunt pleni, & ſexaginta poſt hos anni. Res ita eſt, ut indicat ſupputatio. Cujus ſocer* Latinus *fuit?* Æneæ. *Genitor is* Aſcanii. *Cujus?* Albani *oppidi conditoris. Quot apud* Albam *regnatum eſt annis? Quadringentis & prope bis denis,*

nis. Ætatis Urbs Roma *cujus esse in Annalibus indicitur? Annos ducit quinquaginta & mille, aut non multum ab his minus. Ergo ab* Jove, *qui frater est* Pici, *quique Pater est minorum & reliquorum Deorum, ad hæc tempora prope millia duo sunt, aut* (alii legunt, *haut*) *pleni, ut largiamur ætati*

XV. Eruditum in hanc *Arnobii* supputationem commentarium exhibet Vir harum rerum callentissimus, *Christianus Schotanus*, meus olim in Academia *Frisia* antecessor. Is in ea *Bibliothecæ sacræ* parte qua de peregrinatione *Israëlitarum* agit, postquam hunc *Arnobii* locum laudasset, ita infit: *Haut plenos, dicit* Arnobius, *annos prope millia duo. Colliguntur enim ex illis partibus, quas posuit, mille octingenti triginta. Deinde tribus ætatibus* Pici, Fauni, Latini, *nimium dat. Si enim centum & viginti annos istorum quemlibet vixisse largiamur, non tamen in extremo vitæ anno genuisse largiemur. Auctor libelli de origine gentis Romanæ*, Janum *primum in Italiam venisse, ab eoque exceptum esse* Saturnum, *refert pro certo constare.* Quod quum ita existimetur, *inquit*, certum tamen est, priorem *Janum* in Italiam deveniſse; ab eoque postea venientem exceptum esse *Saturnum. Post* Janum & Saturnum *regnavit* Picus. *Post* Picum Faunus: *quo regnante, ante annos circiter sexaginta quam* Æneas *in Italiam deferretur*, Euander Arcas *simul cum matre eodem venit. Hinc colligeremus, non plus quam centum & quinquaginta annis ante bellum* Iliacum Saturnum *venisse in Italiam, fugientem arma* Jovis, *& regnis ademtis exulem.* Pag. 263.

XVI. Sin cum iis rebus gestis, quæ nobis, ex sacris, notiores sunt, & cum Christianorum æra, hæc conferri malis; ex *Petavio* ita habeto. Jano *regnante* Saturnus *a* Jove *filio pulsus ad Italiam appulit; ibique exceptus hospitio, haut procul* Janiculo *arcem condidit, quam de suo nomine* Saturniam *vocavit. Quatuor iis regibus* (scilicet Jano, Saturno, Pico & Fauno) *annos* 150. *tribuit* Eusebii Chronicon. *Ex quo videtur initium* Jani *in annum convenire qui ante* Christum *fuit* 1330. *Indidemque constat, quanta sit vetustas Gentilium Deorum. Nam quum* Jano, *ut dixi, regnante* Saturnus *vixerit, post annum* Periodi Julianæ 3384. *qui est ante* Christum 1330. *non multo ante nasci* Jupiter *potuit; adeoque sub* Aod Israëlitarum *judice, ante tria circiter ab hac ætate nostra annorum millia.* Videntur quidem *Phœnicum* historiæ *Saturnum* multo antiquiorem facere; at quo fundamento, ipsi viderint. Secundum eos, quos nos non finximus sed invenimus, calculos, haut ejus ætatis *Saturnus* est, ut illius διαθυσία *Abrahami* exploratione censeri queat antiquior. Ration. Tempor. lib. 1. cap. XI.

XVII. *Typhonica* autem sacra mirum est a Nobilissimo *Marshamo* huc allegari. Quid enim ea cum *Abrahami* facto commune habent? Jubebatur *Abrahamus*, id quod in omnibus pignoribus suis charissimum habebat, unicum ex uxore legitima gnatum, ad promtissimi obsequii demonstrationem, numini sacrificare. *Ægyptii* homines sibi exosos, ejusdem

cum *Typhone* coloris, id est, rufos, quales ex *Ægyptiis* pauci, ex peregrinis plures erant, ad *Osiridis* tumulum mactabant. Hæccine conferri merentur? Tum porro, qua ratione evincit *Marshamus*, morem illum in *Ægypto Abrahami* ætate vetustiorem fuisse? Quod postulari quidem potest: probari nullo modo potest. Nos nuper non contemnendis ex *Bocharto* rationibus saltem probabile fecimus, *Typhonis* fabula personatum repræsentari *Mosen*.

CAP. VIII.

Jus Levirationis non esse ex Ægypto.

I. *Primus omnium qui defuncti fratris viduam duxisse narratur, Onan est.* II. *Antiquior tamen Onani ævo mos ille, vel ex Noachidarum jure, vel ipsius Dei institutione est.* III. *Ex Ægypto illum, at nullo probabili argumento, arcessit Marshamus.* IV. *Nam quam profert Zenonis Augusti legem, ea ab hoc instituto plane aliena est.* V. *Nec quia Hebræi quidam ejus originem ex Metempsychosi deducunt, ideo illius natales Ægypto adscribendi.* VI. *Graviores illius instituti causas scite edisseruit Franciscus Junius.* VII. *Adstipulante Riveto.*

Conf. lib. I. cap. v, §. VIII.

I. SUBJUNGAMUS hic aliquid de jure LEVIRATIONIS, sive de ducenda fratris sine prole demortui vidua, quam miris rationum ambagibus ex *Ægypto* arcessere *Marshamus* annititur. Prima moris illius mentio in Patriarcharum historia est, acciditque exemplum in familia *Judæ*, circa viduam *Eris*, qui quum ob malitiam suam a Deo interfectus esset, dixit *Judas* alteri filio suo *Onano*, *ingredere ad uxorem fratris tui* ויבם אותה, *& leviri jure ducito eam, & suscita semen fratri tuo.* Gen. XXXVIII. 7. 8. Apparet autem, non tunc primum morem eum introductum, sed antiquitus in Patriarcharum familiis usitatum fuisse. Illius enim jus non *Judæ* solum, sed & *Onano* notum fuit: quippe qui sciret, non sibi, sed fratri defuncto, ex tali conjugio filios nascituros.

II. Inquiritur autem in primam instituti illius *Originem*. *Hebræorum*, Magistri ex jure *Noachidarum* deducunt: sed in præceptorum, sive *Majorum*, sive *Minorum* numerum hoc non admittunt, neque aliud quam *juris civilis* caput, quod *Noachidarum* juri, pro gubernantium placito, adjectum sit, hoc in exemplo illo *Onani* sumunt, ut diserte *Aberbanel*. Vide *Seldenum de Jur. Natur. & Gent. Lib.* VIII. *cap.* III. Nostri ex antiqua sanctorum *Patriarcharum* consuetudine derivant, cujus origo fuerit ex *Divina revelatione*, vel certe ex בית דינו של שם *consistorio Semi*, uti vocant *Hebræi*, vel ipsius *Adami*. Ita Clar. *Heideggerus*.

Histor. Patr. Tom. I. Exerc. I. §. XVI.

III.

III. Interpellat *Marshamus*: *Ex Ægypto*, inquit, *nata est.* Id ut adstrueret duo probanda erant, primo morem illum aliquando viguisse in *Ægypto*, dein fuisse eum in *Ægypto* temporibus *Judæ* antiquiorem; & si rigide velimus experiri, addendum esset tertium, eam fuisse *Judæ* cum *Ægyptiis* consuetudinem atque familiaritatem, ut *Ægyptiorum* tale institutum in familiam suam recipiendi causas idoneas satis atque graves habuerit. Sed de eo ne cogitavit quidem *Marshamus*. Nec nobis nunc libet esse tam morosis ut ad vivum omnia resecemus. Videamus modo quo pacto priora illa duo asserta firmet. Obtinuisse in *Ægypto* jus *Leviirationis* usque ad *Zenonis Augusti* tempora ex quadam *Zenonis* Lege probat, quæ exstat in Codice *Justiniani Lib.* v. *Tit.* v. *Leg.* VIII. Eam hoc modo citat. *Ægyptii*, inquit Zeno, *idcirco mortuorum fratrum sibi conjuges matrimonio copularunt, quod post eorum mortem mansisse virgines dicebantur, arbitrati scilicet quod certis legum conditoribus placuit, quum corpore non convenerint, nuptias non videri contractas.*

IV. Sed varia a nobis ad Legem istam observari possunt. Non id nunc urgebo, quod quum ista constitutio valde sit recens, tantam *Ægyptiaci* juris antiquitatem, quanta nunc in controversiam venit, nulla ratione doceat. Sed hoc primum moneo, narrare quidem Imperatorem quid in *Ægypto* aliquando factitatum sit; at non quid ex jure patriove instituto in certo quodam casu fieri debuerit. Dein, ne id quidem dicit, receptum hunc apud *Ægyptios* communemque fuisse morem, ut defunctorum fratrum conjuges matrimonio sibi copularent: sed privatorum quorundam suo arbitrio agentium factum memorat. Ita enim verba Legis incipiunt: *Licet quidam Ægyptiorum idcirco &c.* Tertio, id qualecunque quorundam *Ægyptiorum* institutum tum demum habebat locum, quando mortuorum fratrum conjuges corpore non convenissent, adeo ut post eorum mortem virgines mansisse dicerentur, unde arbitrabantur priores nuptias non videri re esse contractas. Quæ ab *Hebræorum* instituto, & *Onani* conjugio, perquam aliena sunt. Hic enim supponebatur priores nuptias re esse contractas: & frater fratri in ejusdem uxoris communione succedebat, ad suscitandum fratri demortuo semen, & conservandam hæreditatem ejus. Nihil ergo hactenus probavit *Marshamus*: quum istud qualecunque quorundam *Ægyptiorum* factum toto genere distet a jure *Leviratus* prout inter *Hebræos* obtinuit.

V. Multoque adhuc minus probat, id quod de *Ægyptiis Zeno Augustus* narrat *Judæ* ævo antiquius esse. Mirum est ad quas ineptias Vir Doctissimus delabatur. Dixerat *Seldenus*, Magistrorum aliquos causam & mysterium conjugii hujus fratriæ & *Leviri* ex *Metempsychosis* nescio qua opinione petendam contendere. Subsumit *Marshamus*, opinio ista ex *Ægypto* nata est. Unde inferendum videtur: ergo & ipsum jus *Levirorum*.

O rem ridiculam, Cato, & jocosam!

Ideone enim verum est ex *Metempsychosis* opinione ortam de fratriarum connubio legem, quia Magistris quibusdam, vappis hominum, ita insanire placuit? Ideone antiquos ita censuisse apparet, quia recentiores, quos cum Spiritu Dei mens ipsa & sanitas destituisse videtur, tam pueriliter delirant? Ipse ne Tu, *Marshame*, credis, istam *Metempsychoseos* opinionem legi huic originem dedisse? Si non credis, uti te non credere sat scio, cur solidæ eruditionis subactique judicii tui famam tam ineptæ committis argumentationi?

VI. Quanto inscitis istis commentationibus solidior est *Francisci Junii* super hoc *Onani* facto elegans ac pia dissertatio? Quam non poterit ingratum esse Lectori si hic quoque inveniat. *Hic vero*, inquit, *quæstio incidit, unde* Juda *illud hauserit de filii defuncti conjuge filio alteri elocanda, & quo jure fecerit? Nam hanc legem videtur primo tulisse Dominus in libro Deuteronomii. Respondeo: quam legem Deus in Deuteronomio sancivit de uxore fratris defuncti posteriori fratri elocanda, ea lex tum primum de scripto tradita est; sed jam ante Divina quadam revelatione apud populum obtinebat. Quapropter lex illa Deuteronomii non recens institutio est, sed antiquæ observationis confirmatio, & obsignatio. Hujus autem observationis auctor idem qui confirmator ducendus est. Caussa vero illius instituendæ, fuit benedictionis Divinæ in familiam continuatio; secundum quam benedictionem ad primogenitos quoque prærogativæ duæ pertinebant, una sacerdotii ad cultum Domini, altera vero potentiæ ad benedictionem terrenam pertinentis. Nam primogeniti & sacerdotes erant in familia universa, & hæredes duplicarii. Atque hæc res quidem cærimonialis fuit, qua inde a conditu orbis dignitas* Christi, *qui primogenitus est inter multos fratres, fuit adumbrata. Sed quemadmodum benedictionis illius ratio cærimonialis fuit, ita etiam continuatio illius; secundum quam factum est primum, ut primogenitus ex primogenito primogenita obtineret; deinde ut exstincto sine liberis primogenito & sine uxore, secundus filius in locum primogeniti divinitus adrogatus esse videretur: postremo, ut si quis primogenitus sine liberis occideret, sed relicta uxore, hanc eandem uxorem sequens frater una cum benedictione a primogenito defuncto transfusa sibi assumeret. Atque hæc res alioqui non fuit licita ex lege, sed excepta solum hujus benedictionis gratia.* Ita originem & caussas hujus instituti pandit Vir Doctissimus; longe profecto prudentius, quam si ad nescio quam *Ægyptiacæ Metempsychosios* opionem recurramus.

VII. Conscisit Junio *Rivetus*. Qui, *non putarem*, inquit, *consuetudinem illam apud alias gentes obtinuisse, & ex moribus Chananæorum aut vicinorum populorum fuisse desumtam: sed peculiari ratione in patriarcharum familiis introductam, ut jus primogenituræ maneret, ad significationem ejus qui primogenitus est inter multos fratres, simulque in familiis populi illius hæreditas conservaretur, quod postea necessarium fuit, post terræ promissæ partitionem. Quamvis autem id non fuerit mandatum ante Mosen lege aliqua scripta; certum*

tum est tamen more & consuetudine majorum obtinuisse, quam ex Divina inspiratione primam habuisse originem, non temere existimari, bene advertit Pererius.

CAP. IX.

Septenarium dierum Cyclum, & Sabbathum, ex Ægypto non esse.

I. *Ratio computandi per septimanas omnium est antiquissima.* II. *Denominatio dierum a planetis fortasse Ægyptiacæ superstitionis est, at septimanæ observatio vetustioris & sanctioris originis.* III. *Ægyptios septimum quemque diem festum habuisse non probat Marshamus.*

I. AT neque SEPTENARIUS DIERUM CYCLUS ab *Ægyptiis* primum observatus inde in aliarum gentium mores transiit; sed, ut bene *Philo*, fuit illa observatio πάνδημος καὶ τῷ κόσμῳ γενέσιος, *ab omnibus gentibus recepta ac mundo coæva.* Ex *Georgii Syncelli* Chronologia observavit *Salmasius*, priusquam ratio computandi per *menses* & *annos* ab Astrologis inventa fuisset, veteres illos patres spatia distinxisse tantum κατ' ἑβδομάδας, *per septimanas.* Et in Annalibus *Michaëlis Glycæ* legitur: *Georgius tradit, Sethum primum invenisse literas Hebræas, signa cœlestia conversiones annorum, menses,* & SEPTIMANAS. Sed melius est ut cum *R. Jehuda*, in Dialogo *Sepher Cozri* dicto, altius ascendamus, ad ipsum Adamum. *Adam*, inquit ille, *pulsus est e Paradiso nocte sabbati, atque inde initium numerationis dierum, quæ sex diebus creationis innititur. Atque ibi incepit Adam nomina diebus imponere. Et quum postea auctis ejus posteris terra habitata est, hominum mos erat numerare dies quomodo disposuerat eos Adam: unde factum est ut non dissentiant homines de septenario Septimanæ dierum numero.* Confer. lib. I. cap. VI. §. VII. De opifi. Mundi. Vide Seld. de Jure Nat. lib. III. cap. XI.

II. Nolim præfracte negare *denominationem* dierum a septem *planetis* Ægyptiorum esse ἴνδικα: ipsa tamen septimanæ observatio originem longe sanctiorem atque antiquiorem habet. Pulcre admodum *Johannes Philoponus* a *Photio* in Bibliotheca sua laudatus: Ἐκεῖνο γε μὲν συμπεφώνηται πᾶσιν ἀνθρώποις, ἑπτὰ μόνας εἶναι ἡμέρας, αἵτινες εἰς ἑαυτὰς ἀνακυκλέμεναι τὸν ὅλον ποιοῦσι χρόνον. Τίνα δὲ ἐν τούτῳ λόγον ἔσιν εἰπεῖν ἕτερον, ἢ μόνον ὃν εἴρηκε Μωυσῆς; *In illud certe omnes homines consentiunt, septem solos esse dies, qui in se ipsos revoluti totum tempus constituunt. Cujus rei quam rationem aliam dare possimus, præter illam solam quam Moses assignavit? Etsi autem septem planetis septem hebdomadæ dies adsciribant Græci, --- primum quidem hoc ipso etiam ipsi agnoscunt, septem duntaxat esse dies ex quibus tempus consistit. Cæterum nullam possunt dare rationem, cur dicti dies planetis attributi sint, qui revolvuntur.* De Mund. creat. lib. VII. cap. XIV.

vuntur. Ad quid enim non potius duodecim, propter duodecim Zodiaci sectiones per quas sol delatus annum perficit? Concludit tandem, *verosimile esse, quod quum ob* OMNIBUS SEPTEM DIES ESSE CREDANTUR, *& planetas hisce numero pares esse contingeret, pro libera sua potestate iisdem hosce dies, vel e contra pro libitu, illos diebus numero æqualibus dedicasse.* Quod autem ait, *ab omnibus id esse creditum, & omnes homines in eo consensisse*, sumendum est, ut id genus locutiones aliæ; pro plurimis. Eadem æquitate interpretor id quod exstat in libro *Cosri: An unquam audivisis de populo aliquo, qui de hebdomada dissentiat; cujus initium sit a die primo, at finis in Sabbatho?* Vide *Rivet. de Orig. Sabbat. cap.* V. *& Selden. de Jur. Nat. Lib.* II. *cap.* XIX.

Edit. Buxt. p. 26.

III. Non lubet nunc quidem de SABBATHI origine disputare, quæ quæstio & olim & nuper Viros Doctissimos prolixe exercuit: id tamen dare *Marshamo* non possum, ex Ægyptiacæ antiquitatis penu Hebdomadici Sabbathi festum depromendum esse. Nam neque tempora sua per septimanas numerare ab Ægyptiis, sed a suis pridem majoribus, ex traditione de mundi conditu, didicerunt Hebræi. Neque Ægyptios eo tempore in cyclo dierum septimum, Saturno ab iis dicatum, sacrum habuisse, ullo idoneo argumento probatur. Quod enim ex *Chæremone* profertur, illud & recentius longe est quam ut tantæ antiquitatis fidem facere possit; & nihil commune habet cum septimi diei Sabbatho. Nihil quippe iis verbis docetur, quam septenarii numeri in dierum observatione aliquam ab Ægyptiis habitam fuisse rationem, Quod & pleræque iiscum aliæ gentes fecerunt: uti *Clemens Alexandrinus, Eusebius*, aliique copiose docuerunt. Quanto sanctius scripturarum inhæremus simplicitati, quibus erudimur, ad exemplum Dei, post absolutum sex diebus creationis opus septimo die quiescentis, inque tantæ rei memoriam, jussos es homines eum quoque diem sacrum sibi habere, religiosa quiete transigendum?

CAP. X.

Templi fabricam male deduci ex Ægypto.

I. *Prima Templorum origo in obscuro est.* II. *Plerique eam ex sepulcris arcessunt.* III. *Probabilius tamen alii venerationi numinis attribuunt, cui magnifica quæque consecrari par est.* IV. *Hallucinatur Chrysostomus, quum Hebræorum Templum structum prodit, ne populus rerum Ægyptiacarum prava cupiditate tangeretur.* V. *Alium enim sibi finem propositum fuisse, & David, & Salomon, & Deus docent.* VI. *Ne quidem in Tabernaculi confectione attentum fuit ad Ægyptiorum instituta.* VII. *Sed Deus, ut Rex Israëlis,*

Iſraëlis. VIII. *In Templo, tanquam magnifico aliquo Palatio, habitare voluit: omnibus ad Auguſtæ cujusdam Regiæ formam comparatis.* IX. *Uti pulcre obſervatum ab Hebræorum Magiſtris eſt.* X. *Sed & alia fuere tam tabernaculi quam templi myſteria.* XI. *Tabernaculum non fuit ſtructum ad formam quandam Ægyptiacam, ſed ad inſtar a Deo monſtratum.* XII. *Uti & Templum.* XIII. *Fuitque & ea res μνημειώδης.* XIV. *Probabilius eſt Ægyptiorum templa ad imitationem Salomonici conſtructa eſſe, quam contra,* XV. *Antiqua Chriſtianorum Templa non multum ab hac forma abludebant.* XVI. *Neque vetera Gentilium.* XVII. XVIII. *Ea quæ Vitruvius de forma ædium ſacrarum ex Dorica diſciplina tradit, conferuntur cum Templo Salomonis.* XIX. *Et concluditur, illud omnis artis formas in ſe complexum eſſe, quam artem alii, quantum quisque potuit, æmulati ſunt.*

I. TEMPLORUM initia *Ægyptiis* quidem adſcribunt *Herodotus* & *Lucianus*, ſed ipſi hæſitanter, & fundamento plane lubrico. Sedecim & ultra de templorum origine opiniones *Hoſpinianus* enumerat, ex quibus vix eſt ut certi aliquid elicias. *Lucianus* ipſe, qui *Ægyptios* antea ut primus templorum auctores laudaverat, de ſuæ tamen Deæ Syriæ templo hæc tradit: οἱ μὲν οὖν πολλοὶ Δευκαλίωνα τὸν Σκύθεα τὸ ἱρὸν ἱδρύσασθαι λέγουσι, τοῦτον Δευκαλίωνα ἐπὶ τοῦ τὸ πολλὸν ὕδωρ ἐγένετο. *Complures igitur Deucalionem Scythum templum hoc conſecraſſe tradunt, eum puta Deucalionem cujus temporibus aquarum diluvium fuit.* Quo nomine Noachum deſignari ſupra oſtendimus. Non abludit *Apollonius*, qui refert Deucalionem primum Deorum immortalium templa ædificaſſe, & civitates exſtruxiſſe, & imperium in homines exercuiſſe; inquiens:

Conf. lib. I. cap. VI. §. VIII.

Lib. I. cap. V.

Lib. III.

Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα,
Ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις καὶ ἐδείματο νηοὺς
Ἀθανάτοις, πρῶτος δὲ καὶ ἀνθρώπων βασίλευσεν.

II. Pleroſque autem ex *ſepulcris* templa apud Ethnicos originem ſumſiſſe arbitratos, in *Sepulcralibus* ſuis *Giraldus* his verbis oſtendit: *Fuit uſque adeo*, inquit, *ſepulcrorum veteribus cura, ut non aliunde templorum & ſacrarum ædium originem deductam, diligentiſſimi ſcriptores tradant, Euſebius & Lactantius.* Addere potuiſſet *Clementem Alexandrinum.* Concinit *Prudentius Lib.* I. *contra Symmachum.*

Et tot templa Deum Romæ, quot in urbe ſepulcra
Heroum, numerare licet.

Nec invidenda *Ægyptiis* ea gloria eſt, quod primi fortaſſis, regum ſuorum memoriam venerantes, eorum ſepulcra in templa converterint: quod de iis ac *Phœnicibus* teſtatur *Philo Byblius* apud *Euſebium.*

Præp. lib. I. cap. IX.

III. Mihi autem, ne quid diſſimulem, potius videtur, homines poſt-

quam & numero auctiores, facultatibus opulentiores, & inſtitutis moratiores facti erant, ad cultum numinis publicum ædes paullatim ampliores auguſtioreſque feciſſe; partim ut commodius convenire poſſet populi cœtus, partim ut major ſacris adderetur majeſtas. Percommode id dixit *Tranquillus*, & repetiit *Iſidorus*: *Quum enim primum homines exuta feritate rationem vitæ habere cœpiſſent, ſæque ac Deos ſuos noſſe, cultum modicum ac ſermonem neceſſarium commenti ſibi, utriuſque magnificentiam ad religionem Deorum ſuorum excogitaverunt, Igitur ut templa illi domibus pulcriora, & ſimulacra corporibus ampliora faciebant, ita eloquio etiam quaſi auguſtiore honorandos Deos putavere*, &c. Quænam autem gens id cœperit; an una ſola, an plures ſimul, adeo in obſcuro eſt, ut niſi divinando nemo dixerit.

Confer. lib. I. cap. VI. §. X.

IV. Hoc vero fidenter contendere non dubitavero, hallucinatum eſſe illum aurei oris Epiſcopum, quando diſſeruit, *ea occaſione juſſiſſe Deum immenſæ magnitudinis templum ſibi exſtrui, cui materiæ magnificentia, artis elegantia, & ſtructuræ forma, nullum in toto terrarum orbe par eſſet, quod populus ab Ægypto recens, multas adhuc impietatis reliquias ſecum haberet, rebuſque ſub ſenſum cadentibus ad inſaniam uſque addictus eſſet, ne poſtea eorum quæ apud Ægyptios experti erant cupiditate tangerentur.* Id, inquam, non ſine errore aliquo ita diſſeruit *Chryſoſtomus*. Etenim illud immenſæ opulentiæ templum non eo ſtructum eſt tempore, quo ab Ægyptiacis turbis & barbara Pharaonis tyrannide liberatus nuper populus multum adhuc Ægyptiacæ fecis habebat reliquum: ſed aliquot exinde ſeculis.

V. Et tunc quando ædificatum eſt, neque *David*, qui primum ejus ſtruendi conſilium inivit, neque *Deus*, qui *Davidi* permiſit ut deſtinatum ſibi opus per *Salomonem* filium conſummaret, nec denique *Salomon*, qui patris ſui conſilium, Deique voluntatem exſecutus eſt, vel minimam *Ægypti*, ut quæ huic rei occaſionem ſuppeditaverit, mentionem faciunt. David indignum æſtimabat Majeſtate numinis, indecorumque iis beneficiis quibus ſe immortali Deo obſtrictum fatebatur, quod dum ipſe in domo cedrina habitaret, arca Dei verſaretur inter aulæa: atque ita ſuæ, quam ſibi Deus dederat, Regiæ intuitu excitatus eſt ad ædem magnificam ſupremo cœlorum Regi dicandam. 2. Sam. VII. 2. Neque conſideravit id Deus ut *Ægyptiacæ impietatis reliquias*, ſed gratum habuit ut pietatis eximiæ affectum. Tantumque abeſt ut fieri ſibi talem domum præceperit propter ea quæ in Ægypto templa viderant Iſraëlitæ, ut contra quo tempore Ægyptiacorum templorum memoria majorum animis recens obverſabatur, nihil ſe de tali æde locutum proteſtetur. 1. Chron. XVII. 5. 6. *Quum non habitarem in æde ulla, inde a tempore quo adduxi Iſraëlem uſque in diem hunc, ſed eſſem de tentorio in tentorium itans, etiam extra tabernaculum: Quocunque itabam in toto Iſraële, an*

quic-

quicquam locutus sum ulli judicum Israëlis, quibus præceperam ut pascerent populum meum, dicendo, quare non ædificatis mihi domum cedrinam? Aliæ ergo Deo longeque diversæ rationes fuerunt, ob quas id temporis domum sibi fieri jussit. Salomo autem nihil aliud in animo habuit, nisi ut placito Dei & patris sui hac in parte obsequeretur. 1.Reg.VIII.15-20.

VI. Mox quidem post Israëlitarum Exodum sacrum sibi *Tabernaculum* confieri mandavit Deus; verum neque in illius confectione ullum ad Ægyptiorum instituta adspectum fuisse, in sacris docemur. Extra quæ in hisce rebus sapere, est nihil sapere. Nimirum Templi ac Tentorii sacri, si rei summam spectemus, eadem prorsus fuit ratio. Utrumque Deus habuit veluti pro *domicilio*, in quo, uti Hebræorum *Rex*, quasi inter *subditos* suos, habitaret. De Tabernaculo ipse dixit, Exod. XXV. 8. *Facient mihi Sanctuarium, & habitabo in medio eorum.* De Templo, Salomon 1. Reg. VIII. 13. *Ædificando ædificavi domum in habitaculum tuum firmissimum, solium tuum in sempiternum.* Hoc ergo discrimen fuit inter *domicilium* illud. & *synagogas* postea conditas, quod Deus in his *coleretur* tantum, in illo autem & *coleretur*, & insigni quadam ratione *habitaret.*

VII. Enimvero ita se res habet. Moses Rempublicam conditurus, quæ in terris sanctissima foret, summam rerum potestatem numini detulit. Et quum alii nomina alia, ut res fert, reperiant, ac *monarchiam* modo *oligarchiamque* & interdum *democratiam* appellent, nihil ille horum fore pro natura atque indole tanti intellexit imperii. Igitur regiminis quendam modum constituit, quem persignificanter Flavius adversus Apionem vocari posse ΘΕΟΚΡΑΤΙΑΝ ait, quasi tu ejusmodi civitatem dixeris, cujus præses rectorque solus Deus sit. Atque hinc est quod idem *Flavius* Mosen inducat Hebræis suis in hæc verba præcipientem. Antiq. lib. IV. cap. VII.

Μὴ λάθοι πόθῳ ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, Ἀλλὰ ταύτην σέβεσθε. Τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, κατ' αὐτοὺς ἔκαστα πράττοντες. Ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι.

Non est cur alterius politiæ vos capiat desiderium: sed præstat ut hac contenti in legum & vestra ipsorum sitis potestate. Satis enim est Deum habere præsidem. Religiose certe id observavit *Gideon*: cui quum Israëlitæ imperium deferrent, in filium nepotesque transmittendum; *non habebo*, imquiebat, *ego dominium in vos, neque filius meus habebit dominium in vos; Jehova habiturus est dominium in vos.* Jud. VIII. 33.

VIII. Quum igitur Jehova singulari ratione Israëlis *Rex* esset, voluit etiam pro istorum temporum Oeconomia omnia ad pompam magnificentiamque regiam comparata esse. *Hierosolyma* ergo in regni *metropolim* electa est. Ps. XLVIII. 3. Mat. V. 35. Ubi etiam sacri siculi dimidium, quasi annui tributi loco, quævis in regno capita quæ vigesimum annum expleverant, regi suo solvere tenebantur. Mat. XVII. 25. 26. *Templum palatii Regii* vicem habuit, quod in atria ac receptacula varia distributum,

& populo & regiis miniſtris, & ipſi denique Regi congrua præbebat conclavia. *Solium gloriæ, celſitas jam inde a principio, eſt locus Sanctuarii noſtri.* Jer. XVII. 12. In *atrio*, Regi ſacra facturus, univerſus confluebat populus. Propius operabantur cum Levitis Sacerdotes, Regis miniſtri. *Sanctuarium* vero quaſi *præſentiæ Regiæ Cameram* ſepoſuiſſe videtur: quippe ad quam Sacerdotibus ſolis; ut pote interioris admiſſionis famulis, & veluti purpuratis, patebat acceſſus. At præcipue in *adyto* habitabat Deus, ubi inter Cherubinorum alas, in aureo arcæ fœderis operculo propitiatorio, Thronum gratiæ erexerat; neminique concedebatur introitus niſi ſemel quotannis Sacerdotum maximo. Pro *menſa* ipſi erat altare; pro *cibo* ſacrificia & ferta; pro *potu* libamina; pro *odoramentis*, ſuffitus; pro *muſicis*, Levitæ cantores. Tota denique ædis ratio ad quæſitiſſimæ pompæ & ſplendoris magnificentiſſimi ideam compoſita, potentiſſimi alicujus Monarchæ ſuperbam Regiam referebat. Hoc erat quod Hiramo Tyriorum regi ſcribebat Salomon. 2. Chr. II. 4. 5. *Ecce ego ædificaturus ſum domum nomini Jehovæ Dei mei: Domus autem illa quam ædificaturus ſum magna erit: nam major eſt Deus noſter omnibus Diis.*

IX. Non latuerunt hæc Hebræorum magiſtros, quorum qui volet teſtimonia quærat apud *Outramum* in erudito *de ſacrificiis* opere. Nos ex pluribus unum dabimus. *Rabbi Schem Tob*, qui ad *Maimonidis* Doctorem perplexorum commentatus eſt, hæc inter cætera reliquit: *Deus, cui laus, talem ſibi domum condi juſſit, qualis eſſe ſolet domus regia. In domo regia hæc omnia inveniuntur. Alii ſcilicet qui cuſtodiant palatium ejus. Alii qui fungantur officiis ad Regiam dignitatem pertinentibus; qui epulas inſtruant, aliaque faciant regi neceſſaria. Alii denique qui voce quotidie fidibuſque canant. Eſt etiam in domo regia locus ad cibos apparandos conſtitutus. Item locus ubi ei odoramenta adolentur. Eſt etiam menſa in domo ejus, itemque conclave ipſi proprium, quo nemo pervenit; niſi qui ei ſecundus eſt, quoſve in chariſſimis habet. Eundem ad modum voluit Deus hæc omnia ut in ſua domo ineſſent, ne qua in re terrarum regibus concederet. Eſt enim ille Rex magnus, ut his quidem rebus non indigeat: verum hinc facile elucet ratio victus familiaris ſacerdotibus & Levitis dati, utpote quem rex quiſque miniſtris ſuis ſuppeditare ſolet.* וזה כדי שיאמינו ההמון שהמלך יי צבאות ישב בקרבנו והוא מלך גדול נורא על כל העמים. ATQUE HÆC OMNIA EO SPECTABANT, UT INTELLIGERET VULGUS REGEM, NEMPE DOMINUM EXERCITUUM, INTER NOS VERSATUM ESSE. EST ENIM ILLE REX MAGNUS, OMNIBUSQUE GENTIBUS METUENDUS.

Lib. I. cap. 3.

Ad Part. III. cap. XLV.

X. Suberant & alia tam *Tabernaculo* quam *Templo* myſteria; partim communia utrique, partim ſingulis propria. Et cum judicio dixit *Aberbanel*, omnem tabernaculi apparatum eſſe כספר חכמה עלינה וענין נכבד אשר עליו יתישרו, *veluti librum ſapientiæ ſublimioris, & rei glorioſæ ad quam iſta referuntur.* Sed noſtri nunc inſtituti non eſt ut ſingula per

parte

partes exſequamur. Satis ſit generatim obſervaſſe, tam *Templo* quam *Tabernaculo* ſignificata fuiſſe ea omnia in quibus habitare dignatur Deus: tum ſanctam *Chriſti carnem*, in qua Divinitas, tamquam in exemplo, apparitura erat. Joh. II. 19. tum *cœlum*, ſedem Divinæ gloriæ, in qua ſeſſura erat caro Chriſti. Heb. IX. 24. tum deniqne *Eccleſiam*, in qua Deus pariter præſens eſt. 1 Cor. III. 16. Quod autem primum *portatile* ſibi *Tabernaculum* fieri Deus juſſit, in quo viliora erant omnia, dein ſolidioris augſtioriſque ſtructuræ *ædem*, cujus magnificentia fidem propemodum ſuperat; id *Eccleſiæ Judaicæ*, & *Chriſtianæ*, vel etiam *militantis* ac *Triumphantis*, diſcrimen innuit.

XI. Sed & illud a vero perquam alienum eſt, quod, ſive *Tabernaculum Moſis*, ſive *Templum Salomonis*, ad earum ÆDIUM FORMAM ſtructa ſint, quas pridem in *Ægypto* viderant Iſraëlitæ. Nihil enim humani conſilii intervenire ſummum nomen ſivit, neque ideam aliquam ab iis mutuari operibus quæ in ſenſum hactenus incurrerant. Quum ſtruendum eſſet *Tabernaculum*, Moſen ſeorſim ſecum in monte eſſe voluit, omnemque Tabernaculi cum cuncto illius apparatu formam accurate illi præmonſtravit; addita diſtricta juſſione, OMNINO PROUT OSTENDO TIBI STRUCTURAM IPSIUS TABERNACULI, ET STRUCTURAM OMNIUM IMSTRUMENTORUM EJUS, SIC ERGO CURATO FIERI. Exod. XXV. 9. Iterumque ℣. 40. VIDE IGITUR ET FAC: EX STRUCTURA ISTORUM QUÆ TIBI EXHIBITA EST IN MONTE. Quod longe aliud eſt quam ſi dictum foret; facito ſecundum ideam eorum quæ vidiſti in Ægypto.

XII. Pariliter quum in *Templi* ſtructuram conſenſiſſet Deus, noluit Davidem aut Salomonem ex peregrinis operibus, aut Architectorum peritia, ſuoptove ingenio, inſtar ſibi ac typum formare, ſed ſua ipſe manu delineavit omnia. 2 Chron. XXXVIII. 11. 12. *Tunc tradidit David Salomoni filio ſuo ſtructuram porticus & domiciliorum ejus, -- denique ſtructuram omnium quæ erant penes eum* INFORMATA PER SPIRITUM, *de atriis domus Jehovæ. Dixitque com.* 19. HÆC OMNIA DE SCRIPTO A MANU JEHOVÆ INCUMBERE MIHI INSTRUXIT ME; OMNIA OPERA HUJUS STRUCTURÆ.

XIII. Nec caruit ea res myſterio. Etenim quum Deus tanta accuratione ſingula tam Moſi quam Davidi præmonſtravit quæ in Tabernaculi Templique ſtructura obſervari volebat, eo ipſo oſtendit nefas homini eſſe ut in negotio Divini cultus ſuo quicquam arbitrio agat, exiſtimetve placere ſe Deo poſſe ea re quam ipſe non præcepit. Et quum nullius ſtructuræ præexiſtentis typum in ſui domicilii exemplar Iſraëli dederit; eo docuit Iſraëlem, non eſſe componendam religionem ſecundum aliorum hominum placita; reſpuique a ſe quicquid humanæ inventionis eſt, neque velle ſe ut Iſraël in ſui cultu peregrina ſectetur

ſacra. Denique quum e cœlo omnis hæc ſanctuarii delineatio deſcenderit, edocti ſunt Iſraëlitæ terreſtria illa eſſe ὑποδείγματα καὶ σκιὰν τῶν ἐπουρανίων, *exemplaria & umbram cœleſtium.* Heb. VIII. 5.

XIV. Non eſt diffitendum, intercedere aliquam formæ ſimilitudinem inter *Ægyptiorum Templa*, prout a *Strabone* deſcribuntur, & *Templum Hieroſolymitanum.* Sed propterea illa hujus fuiſſe exemplar, inferri nullo modo debet. Neque enim ullo argumento conſtat, ea quæ a *Strabone* in Ægypto viſa ſunt Hieroſolymitano antiquiora fuiſſe. Imo vero quum Hieroſolymitani templi fama non in vicinis ſolum, ſed & remotioribus inclyta fuerit gentibus, quod exſertim ſacræ tradunt paginæ, 1 Reg. VIII. 41. 42. quæ invidia eſt, nolle ut ad pulcherrimam iſtam formam alias quoque gentes fana ſua exſtruxiſſe credamus? Niſi probabile non ſit, id in exemplum ire quod in ſuo genere præſtantiſſimum eſt.

XV. Sane quemadmodum antiqua Chriſtianorum templa Hieroſolymitano non fuerunt abſimilia, ita nec antiquiora Gentilium abſimilia fuere Chriſtianis. Chriſtianorum templa, maxime Græcorum, ad imitationem templi Hieroſolymitani diviſa olim fuere in partes tres. Prima pars dicebatur πρόναον, *Porticus*; Secunda Ναῦς, *Gremium*; Tertia, Βῆμα, *Chorus.* *Porticus* ſita erat ad portas templi, ubi in Νάρθηκι, Latine *Ferula*, conſiſtebant *pœnitentes*, qui intrantium fidelium interceſſiones prenſabant, itemque *Catechumeni audientes*, antequam *Competentes* fierent, denique *Judæi*, *pagani* atque *Hæretici*, ſi quando eos lubido inceſſebat Chriſtianorum ſacra procul tuendi. In *Gremio* conſidebant fideles rem Divinam facturi, feorſim autem viri ac fœminæ, iterumque in his puellæ ab uxoribus & viduis ſejunctæ. *Procopius* duplices porticus annotavit, faſtgiata teſtudine & auro ſplendentes quarum altera Viros, altera Fœminas orantes exceperit. *Chorus*, Βῆμα, Ἱερατεῖον, erat pars templi intimior, velis, aulæis & gradibus diſcreta, & ſolos ordinarie *Clericos* admittens. In hac parte erant *Altare*, *Suggeſtus*, *Epiſcopi Cathedra*, *Presbyterorum Sedilia*, *Diaconorum Subſellia*, & aliorum *Clericorum Mattæ.*

De Juſtin. Ædif. Lib. I.

Lib. I. cap. III.

XVI. Veterum autem Gentilium templa ejuſdem propemodum formæ fuiſſe, docet *Polletus*, in *Hiſtoria Fori Romani. Conſtabant enim*, inquit, Cella Sanctiore, *nos* Chorum *vocamus*: *quæ* Cella Sanctior *a* Baſilica & Porticibus *diſtinguebatur* Pluteo, *& quaſi altero* Pronao; *nos non male* Pulpitum *vocamus, quod in morem pulpiti aut Tabulati erectum ſit*---Baſilica *vero eſt, quam nos* Navem *aut* Carinam *vocamus*; Deambulationes *quæ utrimque ſunt, omnino* porticus *ſunt Veterum, quæ ſunt veluti* fori *in* Carina. Cella Sanctior *ſolis rebus ſacris deſtinabatur.* Baſilia *vero*, & Porticus, & Pronaon *fere uſibus profanis exponebantur. Illic enim & nundinæ mercium, & proxenetica contractuum,*

pro-

prologi nuptiarum, colloquia transactionum, ut hodie apud nos, nimis impie exercebantur. Quid quæso de *Ægyptiorum* templis in hanc rem *Strabo* narrat, quod non item de *Romanis Polletus?*

XVII. Ad id mihi memorabile præprimis visum est, quod *Vitruvius* de longitudinis ad latitudinem proportione, ex Disciplina *Dorica* in Sacrarum ædium constructione observanda, ea tradidit, quæ, si paucula demas, cum Templi Salomonici mensura mirabiliter conveniunt. *Distribuitur*, inquit, *longitudo ædis ut latitudo sit longitudinis dimidiæ partis, ipsaque Cella parte quarta longior sit quam est latitudo cum pariete, qui paries Valvarum habuerit collocationem. Reliquæ tres partes Pronai ad Antas parietum procurrant, quæ Antæ Columnarum crassitudinem habere debent.* Proportionis hujus in Templo Salomonico rationem esse habitam, ita ostendit *Ludovicus Cappellus* in eruditissima Templi Hierosolymitani delineatione. *Latitudo Templi Salomonici fuit 46 cubitorum: longitudo autem 92 cubitorum. Jam 46 est dimidium 92. Rursus quarta pars hujus latitudinis sunt cubiti* $11\frac{1}{2}$. *Addantur illis 46 cubiti latitudinis, fient* $57\frac{1}{2}$. *Addatur his crassitudo parietis quinque cubitorum, fient* $62\frac{1}{2}$. *quæ est longitudo Cellæ (id est loci sancti cum Adyto.) quæ longa fuit 60 cubitis. Quod addit Vitruvius, reliquas tres partes Pronai ad Antas parietum procurrere, non habuit locum in Templo Salomonico, in quo Vestibulum, & spatium hypæthrum ante vestibulum, in quo fuit Ara, fuerunt vice & loco Pronai.* Lib. IV. cap. IV.

XVIII. Porro ratio latitudinis & altitudinis loci Sancti & Adyti in Templo Salomonico, eodem metiente *Capello*, respondet accurate rationi illi quam tradit *Vitruvius Lib.* VI. *cap.* V. ubi de *Tricliniis* & *conclavibus.* Sic enim ille: *Triclinium quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debet* (idem tradit de *Templi Cella Lib.* IV. *cap.* VII. *Cellæ longitudines duplices sunt ad latitudines.*) *Altitudines omnium conclaviorum, quæ oblonga fuerint, sic habere debent rationem uti longitudinis & latitudinis mensura componatur, & ex ea summa dimidium sumatur, & quantum fuerit tantum altitudini detur. Sin autem Exedræ aut Oeci quadrati fuerint, latitudinis dimidia addita altitudines educantur.* Juxta hanc rationem exstructum fuit Templum Salomonicum: nam loci Sancti longitudo dupla fuit ad ejus latitudinem. Longus nempe fuit 40 cupitis. Latus 20. Latitudo autem ejus & longitudo composita simul dant 60 cubitos. Cujus dimidium, nempe 30 cubiti faciunt ejus altitudinem. Adytum quadratum fuit, longum nempe & latum 20 cubitos. Dimidia ergo latitudinis pars, nempe 10 cubiti, addita longitudini facit triginta cubitos. Quæ fuit muri ejus altitudo, par altitudini loci Sancti, sed interjecto lacunari ad altitudinem 20 cubitorum, 10 superiores cubiti ad tectum usque intercepti sunt, ita ut introrsum latum, longum & altum fuerit 20 duntaxat cubitos, totum cubicum factum, uti habetur 1 Reg. VI. 20.

XIX.

XIX. Nonne mirabilis eſt *Doricæ* hujus *Architecturæ* cum *Salomonica* conſenſus? Quid ergo? Dicemuſne ſumto a Dorum Templis exemplari ſuum formaſſe Salomonem, aut, quod multo ſtultius eſt, ſuum mutaſſe Deum? Abſit. Id potius dicamus, incomparabilem Hieroſolymitani templi ſtructuram, a ſapientiſſimo numine delienatam, omnes artis formas in ſe complexam eſſe; quam artem peritiſſimi Ædium apud Gentiles ſtruendarum artifices, prout quiſque aſſequi potuit, æmulati ſunt. In hac ſane mente *Villalpandus* fuit, egregius ſeculi noſtri Theologus & Mathematicus, qui univerſam Architecturæ rationem perfectiorem, per *Græcos* in *Romanos*, & demum in *Vitruvii* libros, ab *Hebræorum* in Templi Salomonici, aliiſque ejus ſtructuris, proportionibus omnino manaſſe aſſerit. Vide eum *in Ezech. Tom.* II. *Part.* II. *Lib.* V. *Diſp.* I. *Cap.* XIII. Villalpando aſtipulatur *Seldenus. De Jure Nat. Lib.* I. *Cap.* II. Atque hæc de Templo dicta ſunto: quod, neque quoad rem ipſam, neque quoad Ædis formam, ex Ægypto Iſraëlitas habuiſſe, ſatis, niſi fallor, a nobis demonſtratum eſt.

CAP. XI.

Thummim Hebræis non eſſe datum ad exemplar illius Gemmæ quam a collo ſuſpenſam geſtavit aliquando Ægyptiorum Pontifex.

I. *Quid Urim ac Thummim fuerint, ex ſilentio antiquorum Auctorum, ſub Templo ſecundo ignotum fuiſſe videtur.* II. *Moſes ipſe, non ſine conſilio, mira id involvit brevitate.* III. *Non eſt improbabile, fuiſſe aliquid ab ipſo Deo immediate confectum.* IV. *Non ſatis conſtat utrum Ægyptiorum* Ἀλήθεια *una gemma, an plures fuerit.* V. *Certe non convenit cum Hebræorum Thummim, aut vocis ſignificatu & numero,* VI. VII. *Quicquid fruſtra ſe fatiget Spencerus.* VIII. *Aut denominationis ratione.* IX. *Aut uſu. Ægyptius enim* Ἀλήθειαν *geſtabat, qua Judex; Hebræus, qua Pontifex.* X. *Fieri quippe poterat, ut Hebræorum Pontifex non eſſet Judex.* XI. *Thummim ſecundum Spencerum, reconditum erat in duplicatura pectoralis, ſed* Ἀλήθειαν *in omnium conſpectu geſtabat Ægyptius. Cujus diverſitatis nulla probabilis affertur ratio.* XII. *Nec probari poteſt iſtum Ægyptiacæ Bullæ uſum Moſis temporibus antiquiorem eſſe: quum ne Herodotus quidem, & qui eum proxime ſecuti, illius meminerint.* XIII. *Quæ pro illius antiquitate ſpencerus affert, meræ hariolationes ſunt.* XIV. *Concluditur, Thummim Aaroni datum non eſſe ad Bullæ iſtius imitationem.* XV. *Ægyptii res Hebræorum imitati ſunt: ſed ut pueri res Virorum.*

I. QUID

I. QUID in ſacro Pontificis apparatu URIM fuerint ac THUMMIM tam denſa involutum eſt caligine, ut vel oculatiſſimi id ſe deprehenſuros eſſe deſperaverint. Vix quiſquam eſt interpretum qui non in illius rei inveſtigatione ſuam fatigaverit induſtriam; ubi autem inſigniores quoſque conſulueris, incertior multo quam ante redibis. Ne *Spencerus* quidem omni ſua diligentia tenebras diſcuſſit: qui *Conjecturis* ſuis, ut ipſe eas ſæpenumero vocat; ſibi quidem ingenii atque eruditionis famam; at rei, quam tractandam ſuſceperat, non multum lucis conciliavit. Mea ſic eſt ratio, & ſic animum induco meum, operam illos ludere, qui certi aliquid in re tam incerta ſe inventuros exiſtimant. Recentiores Hebræorum magiſtri, quotquot judicio atque candore cæteros antecellunt, ingenue fatentur, ſe quid *Urim* & *Thummim* fuerint ignorare. *Philo Judæus* ubi de Veſte Pontificali & Gemmis Pectoralis agit, quando ad hanc rem deventum eſt, hiantem lectorem deſtituit, nil niſi verba dans, ex quibus nihil ſolidi extundas. *Flavius Joſephus* aliquoties Pontificalem ornatum deſcribit, inque ea Gemmarum quidem mentionem identidem facit, at τῶν *Urim* & *Thummim* nullam. Unde colligimus, ſub ſecundo Templo eorum notitiam periiſſe.

De Vit. Moſ. lib. III.

II. Omnia ergo ex Moſis commentariis diſcenda ſunt. At ibi cætera quidem prolixe, diſtincte ac perſpicue traduntur: ſed quæ *Urim* ac *Thummim* ſpectant mira involvuntur brevitate. Quod non ſine conſilio factum eſſe ut credamus, pietas jubet, juſtaque ſapientiæ Dei æſtimatio. Nimirum fibulam imponere curioſitati noſtræ voluit: ut diſceremus æquo animo ignorare, quæ patefacere ſummo magiſtro haut libuit. Modeſte, poſt alios, *Johannes Prideaux: Quis autem vel materiam* lapidum *illorum in quibus inſcriptus erat* Decalogus; *aut* Mannæ *naturam*, *quæ ad Solem liqueſceret*, *ad ignem indureſceret*; *aut* ignis *iſtius Originem*, *qui cœlitus delapſus ſacrificia devorabat*, *commode nobis explicaverit*, *niſi revelante illo Spiritu*, qui ubi vult ſpirat, & neſcimus unde venit, & quo vadit? *Sufficit igitur obſervaſſe*, Urim & Thummim *a Deo tradita*, *a Moſe recepta*, & *inter* Rationalis duplicitatem, *veluti in Theca quadam fuiſſe incluſa. Ultra qui temere quid aſſeruerit; videat ne venditando ſcientiam, tam imperitis quam ſagacioribus debeat ludibrium.*

Orat. de Veſti. Sacerd.

III. Si tamen quid probabiliſſime ſtatui poſſe exiſtimem omnino a me poſtulet Lector, id dicam, veri ſimilem mihi eorum videri ſententiam, qui obſervant, non fuiſſe opus humanæ artis ac manus; ſed aliquid ab ipſo Deo confectum, a Moſe intra duplicaturam pectoralis clam impoſitum, ab Iſraëlitis cæteris nunquam fortaſſe conſpectum. Erudite hoc exſecutus eſt *Jacobus Altingius*, Vir Clariſſimus. Nimirum accurate enumeravit Deus quicquid *artificum* manu in conficiendo pectorali præſtandum erat: quod ab ipſis fieri noluit, id *Moſi* peragendum demandavit.

In Oratione de Ephod. & Pectorali Sacerd. ſummi

vit. Sed & aliquid *ſibi* reſervaſſe videtur, nulla humana arte aut manu interveniente. Neque aliter factum. Abſolverunt texturam pectoralis delecti opifices, nec non ſculpturam gemmarum, harumque in fundas aureas telæ innexas incluſionem, cum ſuis faſciis & ligamentis: atque ſic indutus erat in ſui conſecratione Aaron. Sed nondum aderant *Urim* & *Thummim*. De quibus quid præcepit *artificibus* Deus? Nihil. Quid *Moſi*? Hoc unum: *Et pones in pectorali* τὰ *Urim & Thummim*. At quis efficiet? Quis niſi ipſe Deus? qui ſicuti Legis Tabulas ſua manu ſcriptas Moſi tradidit Arcæ includendas, ita etiam quicquid hujus fuit, ſua fabrefactum ſapienti omnipotentia, eidem Moſi dedit in latebris Pectoralis abſcondendum. Quamobrem etiam cum articulo את האורים ואת התומים ILLA *Urim* & ILLA *Thummim* dicuntur, excellentiæ cauſſa. *Urim* autem a *luce*, *Thummim* a *perfectione* denominantur. Scilicet hunc habuere uſum, ut conſultum Sacerdotem *illuminarent* ad intelligentiam rei occultæ, ſermonemque ejus ad intellecta rite enunciandum *perficerent*: ſeu potius, ſymbola fuerunt Divinæ præſentiæ & directionis, in dubiis & arcanis Pontificem imbuentis notitia & eloquio ad eruditionem conſulentium. Voces Græcæ Δήλωσις καὶ Ἀλήθεια, rei potius quam vocabulorum indices ſunt, atque illa *manifeſtationis* ad *Sacerdotis*, hæc *veritatis* ad *ſciſcitantium* informationem pertinere videtur.

Conf. lib. I. cap. V. §. XIII.

IV. *Urim* non eandem rem eſſe cum *Theraphim*, neque *Theraphim* ab Ægyptiis ad Hebræos deveniſſe ſupra oſtenſum eſt. Sed neque THUMMIM Idem eſſe quod *imaguncula* illa quam a collo ſummi Ægyptiorum Sacerdotis ſuſpenſam olim fuiſſe *Ælianus* & *Diodorus* prodiderunt, cum inſcriptione ΑΛΗΘΕΙΑΣ; multo minus Hebræorum *Thummim* ad illius æmulationem facta eſſe, ullo adhuc argumento probatum vidimus. Quid tandem illud ornamentum fuerit ΑΛΗΘΕΙΑΣ nomine inſignitum, quo Ægyptiorum Pontifex diſtinguebatur, ne ipſi quidem qui laudantur auctores exploratum ſatis habuiſſe videntur. Non conveniunt enim *Diodorus* & *Ælianus*. Hic aſſerit fuiſſe Ἄγαλμα ἐκ Σαπφείρου λίθου, *ſimulacrum ex Sapphiro factum*. Ille vero ζώδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, *ſimulacrum e lapidibus pretioſis*, pluribus nimirum & variis. Nititur quidem *Spencerus* ea conciliare, contendens *Ælianum* pectoris duntaxat, ornamentum reſpexiſſe, *Diodorum* vero & gemmas quibus Pontifex Ægyptius fulgebat alias in ejuſdem cenſus & tituli communionem vocaſſe. Sed præterquam quod omnia iſta gratis dicantur, ſi gemmæ iſtæ ad Ægyptiorum Ἀλήθειαν pertinuerunt, pertinebunt etiam Hebræi Pontificis gemmæ ad *Thummim*; quod cum *Spenceri* rationibus nullo modo convenit.

V. Cæterum quidquid fuerit Ægyptiorum Ἀλήθεια, ſive unica gemma, ſive variorum pretioſorum lapidum artificioſa congeries, exigua ſane inter eam & *Thummim* convenientia eſt. Nam neque *vocum* idem eſt ſigni-

ſignificatus, neque *denominationis* eadem ratio, neque idem rei *uſus*. Voici, Ἀληθεία reſpondet Hebraicum אמת, quod *Spencero* fatente, Græcæ vocis vim poteſtatemque accuratius magiſque ad amuſſim exprimit, quam *Thummim*. Quæ ergo cauſſa dici poteſt, ſi Deus ad Ægyptiorum exemplar ornamentum tale ſuo dediſſet Pontifici, cur non & voce quæ Ægyptiacæ exacte reſponderet expreſſum id voluerit? Præſertim quum ea virtus quam hoc emblemate ſignificatam volunt, *fides* ſcilicet incorrupta judicis, frequenter hoc nomine אמת, ſive *veritatis*, in ſcriptura veniat? Suffecerit, ex multis, locus ipſi *Spencero* laudatus Exod. XVIII. 21. Ubi Jethro Moſi auctor fuit ut אנשי אמת *viros veritatis*, id eſt integros animi ſcelerisque puros, populo judices poneret.

VI. Pollicetur quidem *Spencerus* ſe rationes redditurum, cur Deus paululum a nominis Ægyptiaci ſenſu germano, prout & vocis numero, deflexerit; ſed nihil præſtat. Priorem enim difficultatem, quæ maxima eſt, intactam prorſus præterit; ad alteram confidenter ſatis: *Diſcriminis*, inquit, *illius levioris rationes in aperto ſunt, & eas quiſpiam, Oedipo nullo in conſilium adhibito, expedire poſſit.* At expediantur tandem. *Ortum*, inquit, *habuit, vel quia Veteres Græci nomen plurale Ægyptiorum (cujus memoria jam periit) in vocem ſingularem,* Ἀλήθεια, *utpote linguæ ſuæ mori magis conſonam, commutarint; vel quia Deus nomen alterum plurale eſſe voluerit, ut eo magis concinne & eleganter cum comite ſua plurali, Urim, conjungi poſſet; vel quod ament Hebræi rem ſingularem, præſertim eximiam, & ſummo excellentiæ gradu poſitam, voce plurali exprimere.* P. 261. P. 263.

VII. Nimirum ex arte *Spencerus* agit; ea primum e longinquo oſtentans, dein levi tangens manu, aut ſicco pede tranſiens, quæ tractata niteſcere poſſe deſperat; in aliis, ubi experiri ingenium poterat, luxurioſe prolixus. Id primum, *Spencere*, expedi, cur Deus, quum vocem haberet Ægyptiacæ exacte reſpondentem, ab illius germano ſenſu deflectere voluerit. Hoc ſi præſtiteris, non Oedipus mihi modo, ſed & magnus Apollo eris, & de mutato nominis numero verbum non addam. Quum autem id non præſtiteris, imo, quod ſciam, ne quidem conatus ſis, integrum nobis erit & mutati numeri rationes ad examen revocare. Si Ægyptiorum nomen, pro quo Græci Ἀλήθειαν dixere, pridem periit, quo Magiſtro tu *Spencere*, cognoviſti plurale illud fuiſſe? Et ſi ornamentum iſtud natura, officio, & uſu, ab *Urim* fuerit diverſum, cur neceſſe fuit ut nominis numero ei jungeretur? Denique quum cæteræ Pontificii ornatus partes ſpecieſque non minus in ſuo genere eximiæ fuerint, ediſſere quæſo ob quam rem non earum quoque ſingulæ aut aliquæ ſaltem ex præſtantiſſimis, pluralis numeri nomine exponantur, ſi is numerus ad hujus præſtantiam ſignificandam electe adhibitus eſt? Vide nunc quam caſſæ iſtæ conjecturæ tuæ ſint, quas pro ſolidis rationibus venditas?

VIII. Sed nec *denominationis* ratio eadem. Cur illa, quam *Bullam* vocat *Spencerus*, Ægyptiaci Pontificis ſive gemma, ſive gemmarum congeries, Ἀλήθεια dicta fuit? Ni vana *Æliano* fides eſt, quia gemmæ iſti inſculptum hoc nomen erat. Id enim hæc ipſius verba innuunt. Ἐγὼ δὲ ἠξίουν μὴ λίθῳ πεποιημένην καὶ εἰκασμένην τὴν ἀλήθειαν περιφέρειν τὸν δικαστὴν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ ἔχειν αὐτήν. *Ergo vero judicem non tam in lapide ſculptam aut expreſſam veritatem circumferre, quam in animo menteque inſitam & infixam habere velim. Thummim* autem ſic dicta eſſe, quia gemmæ alicui id nomen inſculptum erat, SANCTITAS JEHOVÆ, neque Scriptura dicit, neque ratio ſuadet, neque *Spencerus* velit.

IX. Denique & *uſu Ægyptiorum* Ἀλήθεια ab *Hebræorum Thummim* diverſa eſt. Nam Ægyptiorum *Pontifex* gemmam iſtam geſtabat qua *Judex*, ad illius officii ſinceritatem deſignandam; quod diſerte tam *Diodorus* quam *Ælianus* teſtantur. Verum ex *Judicibus* Hebræorum aliquem, qua talem, *Thummim* geſtaſſe, nullo patet indicio. *Pontificis* hic apparatus fuit, populi perſonam apud Deum ſuſtinentis, non *Judicis*. Neque quemadmodum apud Ægyptios, ſecundum *Ælianum*, *Sacerdotum Maximus* ſupremi *dicaſterii Præſes* erat, ita apud Judæos ſemper. Tantum enim abeſt ut Pontificatus ſui nomine Synedrii ſemper Princeps fuerit, ut ne quidem illius pars aliqua foret niſi propter rerum agendarum peritiam adſciſceretur. Adſcitum eum *Maimonides* teſtatur אם הוא ראוי בחכמה, *ſi cordatus & capiendis conſiliis non ineptus eſſet.* Alioqui reprobare fas fuit. Non enim ſuo jure in ſenatum ibat: ſed admiſſus ſuffragiis eſt. Res eſt nota eruditis; & uti talis ſupponitur a Seldeno: *Pontificem ſeu ſacerdotem ſummum, quatenus tantum ſacra functione inſigniebatur cum imperio ex primaria illa inſtitutione non præfuiſſe: adeo ut non male quis dixerit, ad Pontificem ea quæ ſunt Ordinis plene attinuiſſe, quæ vero Juriſdictionis ad Principes ac Synedria.*

Cun. de Rep. Heb. lib. I. cap. XII.

De Succeſſ. in Pontif. Hebr. cap. XII.

X. Ad Synedria autem nulli aditus præcluſus eſt natalium nomine: adeoque tam *Iſraëlitis puro ſanguine* quibuſcunque, quam *Sacerdotibus* aut *Levitis* apertus fuit. Verum quidem eſt quod plerumque Synedriorum pars maxima ex Sacerdotibus & Levitis conſtiterit; ſed id non fuit neceſſarium. Præclare *Maimonides*: ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולוים שנאמר ובאת אל הכהנים הלוים ואם לא מצאו אפילו היו כולם ישראל הרי זה מותר *Etiam in præcepto habetur ut admittantur ad Synedrium magnum Sacerdotes & Levitæ, ſecundum id quod legitur* Deut. XVII. 9. Et accedes ad Sacerdotes & Levitas (quod ad Synedrium pertinere volunt.) *Verum tametſi ex illis nullus ibi fuerit, ſed univerſi collegæ ex Iſraëlitis conſtarent reliquis, id ſatis legitimum habebatur.* Sequitur enim in textu illo. ואל השופט, *& ad Judicem*, qualemcunque ſcilicet ex Iſraëlitis puris. Unde ואל השופט והוא שאמרנו אף על פי שאין בו כהנים ולוים כשר. *Et ad judicem: inde eſt quod*

Selden de Synedr. lib. II. cap. VIII. §. I.

quod dicimus, etiamsi deessent ibi Sacerdotes & Levitæ Synedrium fuisse satis legitimum. Solius ergo Sacerdotii, ratione, quod privo juræ Leviticæ tribui concessum erat, non potestatis judicialis respectu, quæ aliis tribubus concedi, & a sacerdotibus sejungi poterat, de *Levi* cecinit Moses Deut. XXXIII. 8. *Thummim tui & Urim tui penes virum quem beneficio prosequeris.* Hinc & legimus, SACERDOTEM *stantem cum Urim & Thummim.* Neh. VII. 65. non item *Judicem.* Quum itaque apud Ægyptios Bulla illa quam Ἀλήθειαν dixerunt insigne fuerit *summi Judicis;* Hebræorum autem *Thummim* ad apparatum *summi Pontificis* pertinuerit, quem judicem semper esse, nedum summum judicem, haut fuit necesse: consequitur Ægyptiorum Ἀλήθειαν ab Hebræorum *Thummim usu* fuisse distinctam.

XI. Accedit & alia differitas, quam, ex ipsius etiam *Spenceri* hypothesibus, capitalem merito dixeris. Hebræorum enim *Thummim*, una cum *Urim*, arcano pectoralis duplo *recondita* jacuisse vult, dum *Sapphirus* illa *Ægyptiaca*, ad conciliandam judici auctoritatem, a collo suspensa vulgi oculis *pateret.* Gloriatur quidem *Spencerus* operis haud adeo molesti sibi esse, discriminis hujusce rationes speciosas afferre. Interim nihil omnino dicit, quod ad rem ullo modo pertineat. Multa inaniter de gemmis verba quasi in aërem jactat; quas gemmas non tam *Thummim* quam *Urim* gratia *Pectorali*, *oraculi Divini sedi*, *accessisse* censet, quasque *commodum & consentaneum fuisse* dicit, *ut oculos jubare masculo ferientes pectorale illuminarent*, *quo Oraculum Divinum non minus splendore quam Veritate fatidica Ægypti simulacra superaret.* Additque *non sapphirum tantum, sed & gemmas alias Pontifici Ægyptio decus & nitorem addidisse: ideoque & Deo forsan visum fuisse*, *Pontificis sui pectus*, *non tantum insigni illo Thummim appellato*, *sed & gemmis tam augustam speciem offerentibus*, *distinguere & decorare.* At quis in tanta otiosorum verborum pompa vel micam rationis cernit? Cur si ad Ægyptiorum Ἀλήθειαν formata Hebræorum *Thummim* sint, hæc Deus in duplicitate pectoralis recondita latere voluerit? quum illa ad ostentationem comparata omnium exposita oculis esset. Adeone hominem opinionum suarum captum esse amore ut tam aliena fundens speciosas se adferre rationes existimet! p. 227.

XII. At demus magnam fuisse Ἀληθείας καὶ τῶν *Thummim* convenientiam, quia Græcis Interpretibus libuit, (ob quas causas, ipsi dixerint) Hebræorum vocabulum isthoc Græco exponere: qua ratione conficiet *Spencerus*, tam *antiquum* fuisse illius ornamenti Pontificalis apud Ægyptios usum, ut *Mosis* superet ætatem? Neque enim vel *Diodorus* vel *Ælianus* quicquam de ea re tradunt. Hic solum dicit τὸ ἀρχαῖον *quondam eosdem apud Ægyptios judices fuisse*, *qui & Sacerdotes.* Non dicit: quo tempore Sacerdotes judices esse ceperunt, mox eos illud dignitatis insigne usurpasse. Et quod Mosis ætate seculis aliquot recentius fuit, id *Æliani* ætate

τὸ ἀρχαῖον potuit vocari. Veteriores autem, ut *Herodotus*, *Manethos*, *Sanchuniaton*, quantum quidem nobis conſtat, totam rem ſilentio prætermittunt. Hiſtoriæ ſilentium, in quæſtione facti, meris ſarcire conjecturis, neſcio an prudentis ſit.

P. 220. XIII. Audet tamen hariolari *Spencerus*, Sapphyri iſtum ſymbolicum uſum eandem pene cum ipſo regno Ægyptiaco æram habuiſſe. *Nam*, inquit, *e ſacro Inſtrumento manifeſtum eſt, Ægyptiis ſuos fuiſſe ſacerdotes diu ante legem datam, iiſque Regem quandoque ſumtus ad vitam neceſſarios ex publico præbuiſſe, eorum aliquos principum titulum & dignitatem in Ægypto tenuiſſe, adeoque judicum munera nonnunquam exercuiſſe.* Gen. XLVII. 22. & XLI. 50. *Sed & ſcriptura Ægyptios moribus tam concinnis & limatis, vel Joſephi ſeculo, fuiſſe refert, quod catenam auream, tanquam loci & dignitatis ſummæ indicium, clarioris notæ viris geſtandam dederint. Suadet etiam ratio, ut credamus ſummos in regno viros, ſplendido aliquo muneris & virtutis ſuæ ſymbolo conſpicuos, in populum prodiiſſe. Qui mos apud gentes pene omnes non plane barbaras antiquitus inolevit: maxime apud Ægyptios, quibus in morem abiit doctrinas ſuas non orationis flumine, ſed verbi aut ſymboli alicujus gutta tradere.* Hæc quidem prolixe ſatis Doctiſſimus *Spencerus*: at quis ex poſitionibus adeo generalibus hanc tam ſpecialem concluſionem ulla ſequelæ probabilitate eliciet, *Ergo Ægyptiorum Pontifex jam inde a regni initio Sapphirinam e collo Bullam geſtavit inſcriptam nomine Veritatis?* Iſtiuſmodi illationes vatum fortaſſe ſunt, philoſophorum non ſunt.

XIV. Concludimus itaque, quum magna ſit inter Ægyptiorum judicum Sapphirinum inſigne & Hebræi Pontificis *Thummim* differentia, convenientia vero vel nulla vel exigua, quumque nullo ullius hiſtoriæ, ſive ſacræ ſive profanæ, ſive accuratioris ſive fabuloſæ, teſtimonio conſtet, Sapphirinum illud inſigne ante Moſis ætatem uſurpatum fuiſſe; temere aſſeritur, ex Ægyptiorum ritibus in Hebræorum ſacra τὰ *Thummim* tranſſumta eſſe.

XV. Cætera quod attinet in quibus *Pontificis Ægyptiaci* apparatus cum Sacris *Aaronis veſtimentis* conveniſſe dicitur, liceat *Spencero* reſpondere verbis Cl. *Prideauxii*: *Non vacat nec libet Ethnicorum hac in parte* δαιμονίας *perſequi. Ut fuerunt illi in aliis Eccleſiæ* Simia, *ita in iſta veſtium ſacrata ſolemnitate nihil omiſiſſe videntur, quo vel reverentiam perſonis, vel religionem myſteriis ſuis, pro ratione loci aut colentium, conciliarent. Quis enim non legerit apud* Herodotum, Plinium, Plutarchum, *& alios, Ægyptios ſuas* Tunicas lineas & Hyacinthinas, *ſua* Pectoralia, *ſua etiam* ſiſtra *argutum tinnitu conſtrepentia in ſacris ſolemnioribus adhibuiſſe?* Lapidibus *duobus* Onychinis *ſuper humeros Aaronis conſpicuis, corallia quadam inter Sacerdotes* Indicos *memorat fuiſſe analoga* Alexander ab

Orat. de Veſt. Aaronis.

Ale-

Alexandro. Infulæ, Mitræ & Tiaræ, *quam obvia ſunt apud* Apulejum & *alios profanos auctores vocabula?* Femoralia *a nullis fuiſſe neglecta exiſtimat* Gulielmus Stuckius *in* ſacrorum gentilium *deſcriptione: quia in fano aut Templo ſe nudare nefas erat apud quam plurimos, ut auctor eſt* Plutarchus. *Ita dictavit ipſa natura non peragendum eſſe Divinum cultum abſque omni cultu: ſed cærimonias nonnullas conducere, ſive ad rei* ſolemnitatem, *ſive ad* perſonarum diſtinctionem, *ſive ad* morum conformationem. Hæc *Prideauxius*. Brevius, ſed emphatice *Grotius*: IMITATI HOC SUNT, SED UT PUERI VIRORUM RES IMITANTUR, ÆGYPTII. In not. ad lib. 1. De Ver. Rel. Chr. §. XVII.

CAP. XII.

Oſtenditur per quos, & qua via multa Hebræorum ſcita ad Ægyptios pervenerint.

I. *Ægyptiorum hic fuit genius ut magna eos veneratione proſequerentur, quos vel ſapientia vel præclaris erga ſe factis inclytos deprehendebant.* II. *Teſte Clemente.* III. *Et Diodoro.* IV. *Atque ita affecti erant non erga populares modo ſuos, verum & erga peregrinos,* V. *Et quid ni erga antiquiſſimos gentis Hebraicæ proceres?* VI. VII. *Abrahamum puta: Venerandum Cananæis atque Ægyptiis Regibus ac Sophis nomen.* VIII. *Ac Joſephum, ſapientia, meritis, connubio Sacerdotali, Ægyptiis Venerabilem.* IX. *Informandiſque Principibus a Rege præfectum.* X. *Adde Moſen, quem pari ſuperis honore a Sacerdotibus affectum tradunt.* XI. *Atque etiam tum quum Iſraëlitici populi cauſſam adverſus Regem ſuſcepiſſet, cœleſtis ſuæ legationis fidem inauditis fecit prodigiis.* XII. *Accedit legum Iſraëliticarum incredibilis ſapientia & ſanctitas, quarum famam late diditam ſacræ literæ teſtantur.* XIII. *Et portentorum, quibus eos ſibi aſſeruit Deus, diffuſus ubique rumor.* XIV. *Florenſque ſub Joſuæ ducatu Reſpublica.* XV. *At florentiſſima ſub Davide & Salomone. Quo tempore ad nomen Jehovæ magnus fuit extraneorum concurſus.* XVI. *Multum etiam ſplendoris Judaicæ religioni addidit Danielis, Nehemiæ, Mardochæi, ſimiliumque Principum Auctoritas.* XVII. *Adeo ut plurimum fallantur, qui tam abjectum Judaicæ religionis nomen fuiſſe contendunt, ut cæteris omnibus gentibus deridiculo eſſet.* XVIII. *Non certe Ægyptiis, quum Regiam filiam ſapientiſſimo Regum Salomoni deſponſarunt.* XIX. *Quæ omnia ſi jungantur, facile perceptu eſt, quomodo aliqua ſaltem Hebraicæ religionis ſcita ad Ægyptios pervenerint.*

I. MAGNA quidem laterum contentione reclamat Doctiſſimus *Spencerus*, prorſuſque incredibile eſſe contendit, conſiderato gentis utriuſ-

utriuſque genio, ut ab *Hebræis Ægyptii* in ſuam tam multa religionem adſciverint. At quod ipſi incredibile videtur, id mihi, poſt alios eruditione atque judicio clariſſimos, per quam probabile eſt: ipſo Ægyptiorum id ſuadente genio. In eo quippe præſtantiſſimi auctores conſentiunt, ſolitos fuiſſe Ægyptios maxima eos exiſtimatione proſequi, quos ſapientia atque virtute excellentiores cernerent, & a quibus ſe ingentibus beneficiis affectos eſſe meminerant: adeo quidem ut ejuſmodi mortales, non defunctos ſolum, ſed & ſuperſtites, pro *Diis* haberent.

Strom. lib. 1. p. 303. II. Clemens Alexandrinus clarum eſſe dicit, *Barbaros eximie ſemper honoraſſe ſuos Legumlatores & præceptores*, DEOS *ipſos apellantes. Bonas enim animas, ut* Plato *ait, ſupercœleſti loco relicto ſuſtinuiſſe venire in hunc tartarum, & corpore ſuſcepto malorum omnium quæ & generatione contrahuntur fuiſſe participes exiſtimant, humani generis curam gerentes, quæ & leges tulerunt, & philoſophiam prædicarunt, qua majus bonum ad hominum genus nunquam venit nec veniet.* Inter Barbaros autem cum maxime id præſtiterunt *Ægyptii.* Καὶ τὸ τῶν Αἰγυπτίων γένος ἐθεολόγησαν ἀκριβῶς τὰ ἐκείνων. QUIN ETIAM GENUS ÆGYPTIUM DILLIGENTISSIME ILLOS IN DEOS RETULIT.

Lib. 1. p. 81. III. Aſſentitur *Diodorus:* Καθόλε δὲ φασὶ τὲς Αἰγυπτίες ὑπὲρ τὲς ἄλλες ἀνθρώπες εὐχαρίσως διακεῖσθαι πρὸς πᾶν τὸ εὐεργετῆν. νομίζονταs μεγίσην ἐπικυρίαν εἶναι τῷ βίῳ τὴν ἀμοιβὴν τῆς πρὸς τὲς εὐεργέτας χάριτος. ÆGYPTIOS DENIQUE SUPRA CÆTEROS MORTALES QUICQUID BENE DE IPSIS MERETUR GRATA MENTE PROSEQUI AFFIRMANT. *Siquidem palam ſit; omnes ad benefaciendum illis propendere maxime, apud quos gratiæ theſauri quam pulcherrime recondantur.*

IV. Neque *popularibus* modo ſuis atque *indigenis* ea grati animi indicia præbuerunt, ſed & *peregrinis*, quorum aut virtus illuſtris, aut præclara in ipſos exſtabant merita. Facit huc *Darii* Perſarum regis exemplum,

P. 85. quod *Diodori* iterum verbis exponam. *Tandem Darius, Xerxis pater, legibus Ægyptiorum animum appuliſſe dicitur. Deteſtatus enim, non ſine odio, Cambyſis, qui in regno præceſſerat, impietatem in templa Ægyptiorum, benignitati in homines, & pietati ergo Deos operam dedit. Nam cum ſacerdotibus Ægypti familiaritatem iniit, & Theologiæ ipſorum, rerumque in ſacris voluminibus annotatarum, particeps factus eſt. Unde edoctus qua reges antiqui magnitudine animorum & erga ſubditos humanitate fuiſſent, ad imitationem vitæ ipſorum ſe attemperavit.* Καὶ διὰ τῦτο τηλικαύτης τυχεῖν τιμῆς, ὥσθ' ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ζῶντα μὲν θεὸν προσαγορευθῆναι μόνον τῶν ἄλλων βασιλέων, τελευτήσαντα δὲ τιμῶν τυχεῖν ἴσων τοῖς τὸ παλαιὸν νομιμώτατα βασιλεύσασι κατ' Αἴγυπτον. *Propterea tantum honoris conſecutus eſt,* UT SUPERSTES ADHUC DIVI *appellationem, quod nulli regum aliorum contigit, promeruerit; & defunctus vita, honoribus juſtiſſimos olim Ægypti principes æquipararit.*

V.

V. Eo animo præditi quum fuerint Ægyptii, mirumne aut incredibile eſt, ipſos *Abrahamum*, *Joſephum*, *Moſem*, quibus pares ſapientia, virtutibus meritiſque viros vix ulla ætas, in magna veneratione habuiſſe, & quæ illi præclara de ſummo numine, omnibuſque tam ſacræ quam ſecularis Philoſophiæ partibus, tradebant, hactenus ſaltem imbibiſſe, ut eorum tinctura quædam poſterioribus quoque ſeculis ſuperfuerit?

VI. ABRAHAMUS tantis a Deo dotibus inſtructus, tot opibus facultatibuſque auctus, tantaque ſapientiæ ac pietatis fama inclutus fuit, ut veluti Princeps aliquis Dei regibus ſumme venerabilis eſſet. Etiam Ægyptio Pharaoni, qui multa in eum beneficia, uxoris ipſius pulcritudine captus, cumulavit. Ac ſua ſuorumque experientia cognovit, præ cæteris eum mortalibus inſignite Deo charum eſſe; quippe qui familiam ipſius Sacroſanctam atque inviolabilem præſtiterit. Gen. XII. 13, 14. Eo nomine cognitus vicinis, atque exteris etiam ſcriptoribus celebratus fuit. *Eupolemus* apud *Alexandrum Polyhiſtora*, quem allegat *Euſebius*, eum laudat, ut ἐυγενείᾳ καὶ σοφίᾳ πάντας ὑπερβεβηκότα, ὃν δὴ καὶ Ἀστρολογίαν καὶ Χαλδαϊκὴν, ἐυρεῖν, ἐπί τε τὴν ἐυσέβειαν ὁρμήσαντα ἐυαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, *qui quum nobilitate atque ſapientia omnes anteiverit, tum vero Aſtrologiam pariter & Chaldaïcam invenerit, & ſingulari ſtudio pietatis Divinam ſibi gratiam conciliarit.* Præp. lib. IX. cap. XVII. Hunc de Divinis rebus cum Ægyptiorum Rege, magnatibus, Sacerdotibus atque Philoſophis diſſeruiſſe uti credamus, illuſtris viri pietas jubet: ut autem cum favore atque admiratione auditum exiſtimemus, tum ea qua polluit ſapientiæ fama, tum Ægyptiorum erga homines Theologos reverentia ſuadent.

VII. Denique & antiquæ conſciſcunt hiſtoriæ. Ita enim de Abrahamo *Nicolaus Damaſcenus*, apud *Euſebium*: *Quum Ægyptiorum*, inquit, *eruditiſſimis familiariter uteretur, novum ipſe non ad virtutem modo ſuam, verum etiam ad nominis exiſtimationem decus ac ſplendorem adjunxit. Nam quod* ÆGYPTII DISCREPANTIBUS MORIBUS DELECTATI, *ſuos ipſimet aliorum alii ritus verbis elevarent, mutuoque propterea odio tenerentur, ille cum ſingulis ita ſeorſim agebat, ut quicquid ſuis quique de rebus ac placitis diſputarent, id totum ipſe reſpueret, & ab omni veritate vacuum eſſe demonſtraret.* Θαυμασθεὶς ἂν ὑπ' αὐτῶν ἐν ταῖς συνουσίαις ὡς συνετώτατος ὢν, καὶ δεινὸς ἀνὴρ, ὃ νοῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πεῖσαι λέγων, περὶ ὧν ἂν ἐπιχειρήσειε διδάσκειν. *Quo factum eſt ut in quotidianis eum mutuisque congreſſibus, tanquam ſapientiſſimum, nec ſingulari tantum intelligendi vi præditum, ſed etiam ad perſuadendum aliis quicquid probandum ſuſcepiſſet potentiſſimum admirarentur.* Præp. lib. IX. cap. XVI. Nolim quidem ego in omnibus ſcriptorum iſtorum fidem præſtare, ſed quotieſcunque tam conſentanea rationi narrant, poſtulare, ut minus iis fidei tribuamus quam *Herodoto* alicui aut *Diodoro*, de vetuſtis Ægyptiorum rebus garrientibus, aut ipſis iis alibi,

quotiescunque ex sui sententia animi loquuntur; næ id hominis est pro ratione auctoritatem suam prætendentis: a qua nos provocamus.

VIII. Quanta JOSEPHI in Ægyptios merita, quanta auctoritas fuerit, dicere supervacaneum est. Eum autem virum sapientiam suam ac Divinarum rerum peritiam sub modio condidisse, neque cum Rege Principibusque regni, & quos multis sibi nominibus obstrinxerat sacerdotibus, communicasse, postquam tam oportunam Divina virgula occasionem nactus esset, sine tantæ pietatis contumelia ne cogitari quidem potest. Porro quæ communicabat, eo pronioribus animis accepta fuisse par est, quo & ipse regi charior, ac sacerdotibus, eorum per connubium affinitati implicitus, totique populo gratior erat, & quæ dicebat cum ratione sana, plusquam diversa aliorum omnium scita, convenirent: accedente etiam abavi sui Abrahami memoria. Quæcunque ergo Ægyptii cum veterrimis Hebræorum in religione communia habuerunt, ea ex quo fonte melius quam ex hac *Abrahami* ac *Josephi* institutione derivabimus?

IX. Imo vero facessere necesse est hæsitationes omnes, quum fallere nescius Dei Spiritus ita per regem Psaltem cecinerit. Psal. CV. 20. 21. 22. *Mittens rex* (Pharao) *expediri jussit eum: Præposuit eum dominum familiæ suæ, dominatorem in totam possessionem suam; ut vinciret principes ejus ex animo suo*, ET SENIORES EJUS INFORMARET. Informaret sapientia quidem *Politica*, & qua ratione rempublicam administrare deberent tempore famis; sed non ea sane lege ut nullus de *religione*, immiscereturfermo. Quod fieri potis non est, ut a se animus usque adeo numinis plenus impetret. Verum quidem est, obstinatos in superstitione sua mansisse Ægyptios. Si quid tamen in medio superstitionum veri sanctique fuerit, uti persuasiones istæ de mundi conditu, animarum immortalitate, diverso defunctorum statu, & quæ id genus plura memorantur, id ipsis a Josepho inculcatum, repetitum confirmatumque esse, ecquis dubitet? Et fortassis ab eo tempore quo ex Sacerdotali Ægyptiorum familia uxorem sibi adscivit Josephus, tam illustris viri exemplo *circumcisionem* suscepere primum affines ejus, tum & Sacerdotum reliqui.

X. MOSIS etiam, a Regia filia adoptati, in aula ad summas spes educti, ingenio omnium rerum capaci, virtutibusque admirandis præditi, magnam apud Ægyptios auctoritatem fuisse, & res loquitur, & quotquot fere ejus meminerunt scriptores uno ore attestantur. Olim ex *Artapano* audivimus, præclaris eum in rempublicam meritis non populorum modo sibi favorem conciliasse, verum etiam *parem superis honorem a Sacerdotibus esse consecutum.* Et *Josephus* ait, *Mosen ab Ægyptiis ita mirabilem & divinum existimatum fuisse, eum ut sibi vindicaverint, ac Heliopolitem fuisse finxerint.* *Cyrillus* etiam virtutem Mosis & mirabilem sapientiam

Antiqu. lib. III. cap. XIII. & I. contr. Apion.

tiam ſummæ apud Ægyptios admirationi fuiſſe non ſemel aſſeverat: nec Judæos ſolum, ſed & Ægyptiorum aliquos eum Dei nomine affeciſſe; gnaros fortaſſe illius quod Deus dixerat: *Ecce dedi te Pharaoni Deum.* Exod. VII. 1. Demus ineſſe aliquam locutionibus hiſce hyperbolen. At id, opinor, in controverſiam vocari non debet, quin quo tempore nondum regis indignationem incurrerat, eo tempore illuſtre ipſius ac venerabile Ægyptiis nomen fuerit. Et quis credat, virum tanta pietate tantoque zelo præditum, tam ſermonibus quam exemplo ſuo nihil de religione Ægyptios docuiſſe? Aut Ægyptios nihil ſibi perſuadere paſſos ab eo viro, cui Divinum aliquid ineſſe, neque ignorare poterant, neque diſſimulare volebant: præſertim quum omnes adhuc odii atque invidiæ cauſſas procul haberent?

XI. Poſteaquam vero ſuſcepta, Dei inſtictu juſſuque, popularium ſuorum cauſſa, Regis Tyrannidi ſe oppoſuit, tam ſtupendis prodigiis legationem a Deo ſuam comprobavit, ut univerſa contremuerint Ægyptus. Quæ quidem prodigia, quum conjuncta fuerint cum Ægyptiorum clade atque pernicie, præfactos impiorum hominum animos odio adverſus Moſen, &, cujus ille miniſter erat, Deum, accendere potuerunt; ſed & ſimul metum incutere, qui religionis quandoque principium eſt. Quid quod tradit *Suidas*; quendam ex *Hierogrammateïs* Ægyptio regi prædixiſſe futurum, *ut olim naſceretur aliquis inter Iſraëlitas, virtute præſtant ac meritis, qui Ægyptiorum dominatum ac potentiam eſſet acciſurus & depreſſurus, res vero Iſraëlitarum ac gloriam valde promoturus:* quibus verborum ambagibus Moſen deſignabat. Quæ ſi vera ſunt, nihil ſane non auguſtum atque ingens ſentire potuerunt de eo cujus ortum majoribus ſuis a Deo præſignificatum fuiſſe acceperant. Prona ſane erat ea gens ut religione quadam ea proſequeretur, quæ ſibi vel *utilia* admodum vel *damnoſa* eſſe ſenſerat. Quorum utrumque in Moſe concurrit.

In voce Ἱερογραμματεῖς.

XII. Sed & fama earum Legum, quas Deus partim in totius Populi Iſraëlitici panegyri, e medio tonitruum ac fulgetrorum, tremendiſque prodigiis, ſua ipſe voce promulgaverat, partim in ſacri montis ſecreto famulo ſuo Moſi tradiderat Iſraëli præſcribendas, aſſitas Palæſtinæ gentes longe lateque permeavit, implevitque exiſtimatione ſingularis prudentiæ ac ſanctitatis, quibus aliorum inſtituta populorum longe ſuperabant. Nimirum id ita fore prædixit moſes: Deut. IV. 6. 8. *Obſervabitis ergo & facietis: nam hæc eſt ſapientia veſtra & prudentia ante oculos populorum: qui audientes omnia ſtatuta iſta dicent, tantum gens iſta maxima populus ſapiens eſt ac prudens. Nam quæ gens maxime exſtat, cui ſunt ſtatuta & judicia juſta, ſicut eſt tota hæc lex quam ego propono hodie vobis?*

XIII. Pro exemplo nobis ſint ea que Jerichuntina *Rahab* exploratoribus Iſraëlitis dicebat, Joſu. II. 9. 10. 11. *Novi Jehovam dediſſe vobis*

terram hanc : cum quia irruit terror veſtri ſupra nos, tum quia diffluxerunt omnes habitatores terræ iſtius metu veſtri. Audivimus enim quomodo arefecit Jehova aquas maris algoſi propter vos, quum exiretis ex Ægypto &c. Quod audientibus nobis liquefactum eſt cor noſtrum; neque conſtat animo quiſquam amplius metu veſtri. Nam Jehova Deus veſter eſt Deus in cœlis ſupra, & in terra infra. Certe non erant eo tempore Iſraëlitæ *gentium ſordes ac rejectamenta :* & qui ea de ipſis audiverant non habebant eos pro ſola *jocorum cachinnorumque materia*, aut *cote tantum publici ingenii*; neque crediderunt eos *ſimiarum inſtar ad riſum ſolummodo movendum natos*, uti ludere *Spencero* libuit. P. 209.

XIV. Quum igitur deturbatis poſſeſſione ſua veteribus colonis, rebuſque in Palæſtina compoſitis, ſub ducatu Joſuæ rempublicam formaſſent, religionemque ex numinis præſcripto ordinaviſſent, & victores per virum ora volitarent; victorias interim ſuas ſolius numinis auxilio & debentes, & acceptum publice ferentes, adeone incredibile eſt ex tam florentis tunc populi religione aliquantillam partem decerpſiſſe, ſuiſque applicuiſſe ſacris, gentes vicinas?

XV. At nemo inficiabitur, florentiſſimas Iſraëlitarum res ſub regno DAVIDIS & SALOMONIS fuiſſe. Cui Salomoni naturæ rerum par, & fatali quadam lege ſcientiarum omnium capax ingenium obtigerat. Tunc certe Iſraëlitarum perſonæ & mores anomali non provocabant quicquid eſt domi cachinnorum. Sed ſi fides Judæorum eſt annalibus, præſens apud Iſraëlitas numinis favor, ac religionis Majeſtas, ingentem proſelytorum acciebat numerum. Ipſaque Schebæ Regina *audiens famam Salomonis* AC NOMINIS JEHOVÆ *Hieroſolymam accurrit*, aures ſuas oculoſque tantis miraculis expletura. 1 Reg. x. 1. Structo autem incredibilis magnificentiæ templo, uti novum ſacris acceſſit decus, ita & ad plures dilata Judaicæ religionis fama eſt. Hinc fore collegit Salomon, ut *extraneus veniret e terra longinqua propter nomen Jehovæ : audient enim*, inquit, *de nomine tuo magno, & manu tua robuſta, & brachio tuo extento : & advenientes orabunt verſus domum hanc.* 1 Reg. VIII. 41. 42.

XVI. Neque dubitare fas eſt, quin DANIEL & ſocii ejus, NEHEMIAS etiam & MARDOCHÆUS, quorum illuſtris fuit & ſapientia & virtus & pietas, quique ad primas potentiſſimarum Monarchiarum dignitates evecti fuerunt, religionis ſuæ, tot novis prodigiis confirmatæ, decus apud Babylonios, Medos, Perſas, aliaſque gentes, ad quas cum poteſtate mittebantur, amplificaverint. Præſertim quum rerum Dominos timendosque tyrannos ei favere cernerent. Quod ex edictis *Nebucadnetzaris*, *Darii Medi*, & *Cyri*, & *alterius Darii* ſive *Hiſtaſpidis* ſive *Nothi*, palam eſt. Dan. III. 28. 29. & IV. per totum, & VI. 26. Ezr. I. 1. 8. & ſeq. & VI. 10. Vide etiam Eſth. IX. 4. X. 3.

XVII.

XVII. Falluntur itaque, quotquot religionis Hebraicæ instituta ita angustis Palæstinæ limitibus inclusa fuisse arbitrantur, ut non eorum cognitio ad alias quoque gentes dimanarit: aut qui tam abjectum semper fuisse Judæorum nomen cavillantur ut deridiculo tantum aliis eorum dogmata fuerint. Non fuit sane in ea opinione *Origenes*; cujus hæc adversus *Celsum* verba exstant: *Mosis vero scripta etiam multos alienos a Judæorum ritibus ad credendum moverunt; nimirum quia, sicut in ipsis continetur literis, primus earum legum lator fuit Deus, hujus mundi conditor, qui eas Mosi tradidit.* Addit rationem cedro dignam: Καὶ γὰρ ἔπρεπε τὸν ὅλου τοῦ κόσμου δημιουργὸν, νόμους τεθειμένον ὅλῳ τῷ κόσμῳ δύναμιν παρασχεῖν τοῖς λόγοις, κρατήσαι τῶν πανταχοῦ δυναμένην, PAR ENIM ERAT UT TOTIUS MUNDI OPIFEX POST LEGES TOTI MUNDO IMPOSITAS VIM EIS ADDERET QUÆ VALERET UBIVIS GENTIUM. Lib. I. p. 15.

XVIII. Sed de *Ægyptiis* nunc nobis potissimum sermo est; qui certe Israëlitas non ut *mancipia sua* considerarunt, quando Regiam filiam desponsarunt Salomoni. Earum autem nuptiarum occasione factum est, ut crebriora multo quam olim utriusque gentis fuerint commercia. Quid vero & dictu credibilius, & factu facilius est, quam ut crebris gentium commerciis, mutuisque regiarum familiarum connubiis, aliqua etiam religionis inter ipsos communicatio fiat? Imprimis si regum fœderatorum alter, inusitatæ prorsusque incomparabilis sapientiæ nomine celebris, religionis suæ negotia non cordi solummodo habeat, sed & tantum iis decus addiderit, quod cum stupore propinquiores spectent, remotiores audiant?

XIX. Hæc omnia si in compendium redacta unico mentis obtutu contemplemur, repetamusque memoria, ea fuisse Ægyptios indole ut viros sapientia celebres meritisque insignes in magna habuerint veneratione: addamusque, Hebræorum Summates viros, Abrahamum, Josephum, Mosen, cum magna sapientiæ virtutisque existimatione inter eos fuisse conversatos; tum, religionem Hebræorum stupendis prodigiis fuisse confirmatam, quorum magnam partem ipsi Ægyptii senserint, porro, eum Hebræorum Regem, qui parem sibi sapientia ex mortalibus habuit neminem, quique religionem suam ad supremum majestatis culmen evexit, affinitate regiæ Ægyptiorum familiæ fuisse innexum: si, inquam, hæc cuncta simul expendamus; mirabimur non plura Sacratissimæ religionis instituta ad Ægyptios fuisse propagata, & stupori eorum atque obstinationi in errore adscribemus, quod non nisi tantillam particulam, tenuesque fugientis veluti veritatis pietatisque umbras, retinuerint. Quibus rite consideratis sponte sua cadunt ratiunculæ illæ ab Ægyptiorum atque Hebræorum indole petitæ, quas tanto apparatu Lectori obtrusit Doctissimus *Spencerus*, ut obtineret non Ægyptios ab Hebræis, sed Hebræos ab Ægyptiis, ea omnia mutuatos esse, in quibus utrimque conveniunt.

CAP. XIII.

Græcorum Philosophos multa ab Hebræis didicisse.

I. *Ipsa quoque Græcia magnam sapientiæ suæ partem Hebræis debet.* II. *Megasthenes & Clearchus Judæos inter Barbaricæ Philosophiæ antesignanos laudant.* III. *Eos maximi quique e Græcia discendi causſa consuluerunt, nominatim Pythagoras & Plato.* IV. *Testantibus id non Judæis modo;* V. *Sed & Christianis Patribus.* VI. *Pythagoræ & Platonis ætas.* VII. *Quin & ipsi adstipulantur Gentiles.* VIII. *Numenii de Platone testimonia.* IX. *Clearchi, de Aristotele.* X. *Hecatæi, de Judæis.* XI. *Quem Hecatæum perperam Scaliger fictitiis accenset Historicis.* XII. *Lactantii de Pythagora error tot probatæ fidei testibus, ipsiusque adeo veritatis evidentiæ præjudicare non debet.* XIII. *Quod quidam apud Josephum dicunt Reipublicæ Judaicæ constitutionem novellam videri, de qua a Græcis nihil scriptum sit, palam falsum est.* XIV. XV. *Cadmus non ex Ægypto, sed Phœnice, sua in Græciam detulit.* XVI. *Communis Græcorum ante Captivitatem Babylonicam incuria Pythagoræ diligentiam non destruit.* XVII. XVIII. XIX. *Quæ de Hebræorum averso a peregrinis animo objectantur, neque universaliter vera sunt, & facile in Ægyptios possunt retorqueri.*

I. NEQUE soli fuere *Ægyptii* qui ex hoc fonte hauserunt, sed ipsa quoque *Græcia*, illa literarum artiumque parens ac communis Europæ Magistra *Græcia*, magnam sapientiæ suæ partem *Hebræis* debet. De qua re ut hoc loco dicamus instituti nostri ratio postulat: quamvis ita sit exhausta doctissimorum virorum commentationibus, novis ut observationibus vix quicquam reliqui sit factum. Profecto non pro *Simiis*, ut urbane sibi ludere *Spencerus* visus est, sed pro præclaris *Philosophis* a Græciæ antiquis sapientibus Hebræi habiti sunt, versatique in magna eruditionis existimatione. Cum *Ægyptiis*, *Magis*, aliisque Orientis *Philosophis*, non raro, velut ex primariis, atque *Barbaricæ Philosophiæ* antesignanis, recensentur Judæi veteres.

Apud Clemens. Strom. I. & Euseb. Præp. Ev. lib. IX. cap. VI.

II. *Megasthenes* Historicus, Scriptor vetustissimus, qui cum *Seleuco Nicanore* vixit, libro *de rebus Indicis tertio*, ita scribit. Ἅπαντα μέντοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφῆσι τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων. *Quicquid ab antiquis de natura dictum est, eorum etiam qui extra Græciam philosophantur, ut Brachmanum apud Indos, & Judæorum in Syria, sermone celebratur.* Et *Clearchus*, e Peripato Philosophus, *Aristotelem* de *Judæis* hunc in modum loquentem introducit:

Οὗτο

Οὗτοί εἰσιν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοτόφων. Καλεῖσθαι δὲ, ὡς φασὶν, οἱ φιλόσοφοι παρὰ τοῖς Ινδοῖς Κάλλανοι, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι, τέγομα λαβόντες ἀπὸ τῦ τόπυ. *Sunt hi philoſophorum qui apud Indos claruere propago* (ſed hic fugit philoſophum ratio) *Nuncupantur autem, ut fama eſt, philoſophi apud Indos* Calani, *ſed apud Syros* Judæi, *a loco nomen ſortiti.* Animadvertendum hinc, *Judæi* nomen pro eo quod *Philoſophum* ſignantius ſonat ab Ariſtotele ibi ſumi. *Numenius* pariter, philoſopus Pythagoricus, Brachmanibus, Magis ac Ægyptiis *Judæos* expreſſim conjungit, quum celebriorum enumerat per Orientem Philoſophorum ſectas. Uti & *Porphyrius.* Apud Joſeph. lib. I. cont. Apion. Apud Euſeb. Præp. Evan. lib. IX. cap. VII.

III. Fecit hæc ſapientiæ exiſtimatio, ut qui eruditionis ſtudioſiſſimi habebantur Judæos conſulendi atque audiendi gratia adierint. De qua re compluria exſtant teſtimonia; quæ ordinis cauſſa ita diſpeſci poſſunt, ut primo JUDÆORUM illa, tum CHRISTIANORUM, denique ipſorum GENTILIUM producamus.

IV. *Ariſtobulus*, JUDÆUS Ægyptienſis, *Ptolomæi Philometoris* magiſter, de PYTHAGORA expreſſim: πολλὰ τῶν παρ', ἡμῖν μετένεγκε εἰς τὴν αὐτῦ δογματοποίαν, *permulta noſtris e legibus in ſectæ ſuæ præcepta traduxit.* De eodemque *Joſephus*: Non ſolum ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν δηλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστυ γεγενημένος, *plane diſciplinam noſtram noverat, ſed etiam ejuſdem multa cupide eſt amplexus.* De PLATONE mox laudatus *Ariſtobulus.* Καθηκολύθηκε δὲ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιεργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ γενομένων. *Plato ipſe quoque Reipublicæ noſtræ leges atque inſtituta ſectatus eſt, a quo partes eorum ſingulas curioſe ac diligenter inſpectas & excuſſas eſſe conſtat.* Quin etiam ex *Ariſtobuli* illius auctoritate dicitur apud *Clementem*, PHILOSOPHIAM PERIPATETICAM, cujus princeps *Ariſtoteles*, & ſectator ipſe *Ariſtobulus*, ἐκτε τῦ κατὰ Μωϋσέα νόμυ καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν, *ex lege Moſaica atque aliis pendere Prophetis.* Taceo nunc ea quæ ex Hebræorum ſubleſtæ fidei commentariis profert Cl. *Seldenus*, *Ariſtotelem* ſcilicet jam moribundum diſcipulos ſuos tum animæ immortalitatem, tum pœnæ ac præmii rationem, veluti a peculiaribus *Semi* poſteris, id eſt, Judæis, edoctum docuiſſe, tum a *Simeone Juſto* Pontifice monitum priſtinas mutaſſe ſententias, in univerſis de quibus antea ſenſerat contra legem ac doctrinam Hebræorum, indeque in hominem plane alium migraſſe. Utcunque fictis hiſce non ſit cur credamus, bene tamen hinc infert diligentiſſimus *Seldenus*, invaluiſſe apud Hebræos ipſos ſententiam de ſingulari ipſorum atque veterum apud Græcos Philoſophorum in diſciplinis tradendis accipiendiſque communione. Apud Euſeb. Præp. Evan. lib. IX. cap. VI. Lib. I. cont. Appio. Apud Euſeb. lo. c. Strom. lib. V. De Jur. Nat. & Gent. lib. I. cap. II.

V. Conſoni Judæis PATRES CHRISTIANI ſunt. *Clemens Alexandrinus* Ariſtobuli verba de *Pythagora* refert, neque de eorum fide dubitat. Adjicit etiam eum *circumciſum* fuiſſe; quod & memorat *Theodoretus.*

Quam-

Quamvis alii hæreant. Inclinare tamen in partem ajentem videtur *Seldenus*, quia etiam apud *Laërtium* occurrit, quod, dum peregrinabatur, πάσας ἐμυήθη τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ τὰς Βαρβαρικὰς τελέτας, *cunctis tam Barbarorum quam Græcorum myſteriis initiatus ſit.* Atque *Laërtio* conſentit *Jamblichus*: qui cum *Phœniciis Sacerdotibus aliiſque congreſſum Pythagoram initiatum eſſe ait omnibus Sacris quæ in Byblo urbe & Tyro fuere, & quæ per Syriam in uſu.* In quibus verbis niſi hyperbole ſit, par eſt ſane ut & ritu Judaico eum initiatum fuiſſe exiſtimemus. Sed & de eodem *Ambroſius*: Quum *ex populo Judæorum, ut plerique arbitrantur, genus Pythagoras duxerit, ex ejus diſciplina derivavit etiam magiſterii præcepta.* Quod de genere Pythagoræ ex Judæis dixit, non eſt admodum probabile: attamen tanta fuit Pythagoricorum dogmatum cum Judaicis conſonantia, ut propterea etiam gente Judæus creditus a quibuſdam fuerit. Sic & *Platonem Clemens* τὸν ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφον EX HEBRÆIS PHILOSOPHUM nuncupat. Pluribuſque in locis inculcat, Græcorum generatim Philoſophos *fures* fuiſſe, utpote παρὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων ὐκ ἐυχαρίστως ἐιληφότας, *qui a Moſe & Prophetis præcipua ſua dogmata ſatis ingrati acceperint.* Aſtipulatur *Ambroſius*, ubi Platonem ſcribit, *eruditionis gratia in Ægyptum eſſe profectum, ut Moyſis geſta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret.*

Lib. III. Epiſt. xx.

Itu. I.

Strom. V.

Ad Pſal. CXVIII.

VI. Quo tempore autem floruerint tam *Pythagoras* quam *Plato* ex *Auguſtino* diſcas. *Samius Pythagoras*, inquit, *eo tempore quo ſoluta eſt Judæorum captivitas cœpit excellere atque cognoſci.* In quem locum obſervat *Ludovicus Vives*: Pythagoram *Cicero* dicit fuiſſe *ſuo regnante gentili*, hoc eſt *Servio Tullio.* Quod quum & *Livius* teſtetur, colligit *Vives* eum haut dubie vixiſſe temporibus *Cyri Perſæ*, & *Tullii Romani* regis, ſed ultimis. Floruit enim LX *Olympiade*: quæ regnum *Tarquinii Superbi* incurrit. *Euſebius* mortem ejus in LXX *Olympiade* locat. Quo tempore jam Hieroſolymis Judæi captivitate ſoluti tranquille degebant. Attamen ſecundum *Seldenum*, accuratiſſima Chronologia Ezechielem & Pythagoram, inter L & LII. Olympiadas, ſimul floruiſſe docet. Unde & quorundam ex veteribus opinio eſt, *Nazaratum*, vel, ut alii ſcribunt, *Zabratum* Aſſyrium, *Pythagoræ* præceptorem ipſiſſimum *Ezechielem* eſſe. Quicquid ſit, id palam eſt, quo tempore in Ægypto verſatus eſt Pythagoras, non defuiſſe ibi Judæos, & vel vixiſſe ibi Jeremiam, vel ſaltem recentem fuiſſe ejus memoriam: quando autem Babylone egit, ſive durante adhuc, ſive recens ſoluta captivitate Babylonica, inveniſſe ibi plurimos & magni nominis Judæos. In quorum ſacra non inquiſiviſſe eum, quem mera diſcendi cupiditas tot jam annos in peregrinationibus detinebat, quis dixerit? quis dicenti accredat? Vide *Uſſerium Annal. l. I. p.* 151. Pergit Auguſtinus: *Socrates poſt Ezram in Chronicis invenitur. Non multo poſt etiam*

De Civ. Dei. lib. XVIII. c. XXXVII.

Tuſc. Quæſt. lib. I. cap. XXXVIII.

Lib. I. cap. XVIII.

De Diis Syris Synt. II. Cap. I.

etiam Plato natus est. Socrates nimirum, ut *Apollodorus* testatur, LXXVII. *Olympiadis anno* IV. Quadraginta fere annis postquam Judæi a Dario jussi sunt templum & urbem reparare. Plato, *Olympiade* LXXXVIII. Adeo ut Judæi, quibuscum uterque conversatus in Ægypto fuit, diu ante Ptolomæorum tempora eo se contulerint. Et de Judæis, qui ibi seculis vetustioribus degebant, luculenta sunt in sacris testimonia. Jerem. XLIV. Quod novum nobis suppetit argumentum, non tam nullam fuisse Judæorum cum Ægyptiis communicationem, neque tam invisum abjectumve eorum nomen, uti cum *Marshamo Spencerus* vult. Adde *Tertullianum: Quis Poëtarum, quis Sophistarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit? Inde igitur Philosophi sitim ingenii sui rigaverunt.* Apologet. cap. XLVII.

VII. Sed peremtoria in hanc caussam ipsorum testimonia PAGANORUM sunt. Eos ergo de se loquentes audiamus. *Hermippus*, Vetustissimus & diligentissimus Vitæ *Pythagoræ* scriptor, homo Paganus, diserte ait, eum πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν ἑαυτῦ μετανεγκεῖν φιλοσοφίαν, *multa eorum quæ Judæis recepta sunt in suam transtulisse philosophiam.* Memorat etiam, quædam de *Anima*, de *Immunditie*, & interdictum de *Blasphemia* docuisse, quibus subjungit: ταῦτα δὲ ἔπραττε καὶ ἔλεγε Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτὸν, *hæc autem fecit dixitque, Judæorum & Thracum imitatus disciplinas, quas & sibi assumpsit.* Sed & ipse *Hermippus* totam alibi accepto fert Judæis Pythagoræ Philosophiam. *Origenes:* λέγεται δὲ καὶ Ἕρμιππον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τῶν νομοθετῶν ἱστορηκέναι, Πυθαγόραν τὴν ἑαυτῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Fertur & Hermippus in primo de Legislatoribus prodidisse, Pythagoram suam Philosophiam a Judæis traduxisse in Græciam. Malchus* item, qui est ipse *Porphyrius*, eum ait non solum *Arabas* & *Ægyptios*, sed etiam *Hebræos* & *Chaldæos* discendi caussa adiisse. Atque ex iis, inquit, περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο, *ex peregrinatione ad hasce gentes Pythagoras potissimam sapientiæ partem acquisivit.* Apud Joseph. con. Apio. lib. I. Adverf. Celf. lib. I. p. 13. In vita Pythago.

VIII. Notissimum etiam de *Platone* est *Numenii* illud *Pythagorici*: τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς Ἀττικίζων; QUID ENIM ALIUD EST PLATO QUAM MOSES ATTICA LINGUA LOQUENS? Eundemque hoc nomine a *Numenio* perstrictum legimus, ὡς ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰ περὶ Θεῦ καὶ κόσμου ἀπεσυλήσαντα, *quod ea quæ de Deo & mundo tradiderit ex Libris Mosaicis velut plagio surripuerit.* Sed & de ipso Numenio *Origenes: Quanto præstantior Celso vir, ut ex ipsius scriptis apparet, doctissimus, qui multo plura perscrutatus est dogmata, & ex pluribus collegit quæ visa sunt, Pythagoricus Numenius? Is in primo libro* περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, *ubi enumerat gentes existimantes Deum esse incorporeum, inter eas & Judæos recenset:* ἐκ οἰκήσας ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτῦ χρήσασθαι λόγοις προφητικοῖς, καὶ τροπολογῆσαι αὐτούς. *Nec piguit eum suis commentariis verba prophetarum inserere, eorumque interpretari figuras.* Heſych. Illust. in Nume. & Suidas. Ut supra.

Euſeb. de Præp. lib. VI. cap. VI. ex Clement.

IX. Pariliter de *Ariſtotele Clearchus Solenſis*, ejus quondam diſcipulus, ἰυδέαι φησί τινα Ἰυδαῖον ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο, *Judæum quendam, qui cum Ariſtotele verſatus eſt abs ſeſe viſum commemorat.* Nimirum dum in maritimis aliquot Aſiæ regionibus ſimul cum aliis Philoſophiæ ſtudioſis agebat Ariſtoteles, Judæus ille ſtudiorum ſocius & explorator factus eſt. Atque is cum illis ita familiariter agens, παρειδὼς τι μᾶλλον ὧν εἶχε, ut verba ſunt Ariſtotelis, referente Clearcho, id eſt, *plus aliquanto quam acciperet ipſe communicabat.*

Contr. Celſ. lib. I. p. 13.

X. Neque omittenda videntur quæ de *Hecatæo Origenes* tradit: Καὶ Ἑκαταίῳ τῷ Ἱστορικῷ φέρεται περὶ Ἰυδαίων βιβλίον, ἐν ᾧ προστίθεται μᾶλλόν πως ὡς σοφῷ τῷ ἔθνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ Ἐξήνιον Φίλωνα, ἐν τῷ περὶ Ἰυδαίων συγγράμματι, πρῶτον μὲν ἀμφιβάλλειν εἰ τῷ Ἱστορικῷ ἐστὶ τὸ σύγγραμμα, δεύτερον δὲ λέγειν ὅτι, εἴπερ ἐστὶν αὐτῷ, εἰκὸς αὐτὸν συνηρπάσθαι ἀπὸ τῆς παρὰ Ἰυδαίοις πιθανότητος, καὶ συγκατατεθεῖσθαι αὐτῷ τῷ λόγῳ. *Exſtat & Hecatæi Hiſtorici de Judæis liber, in qua adeo probat hujus gentis ſapientiam, ut Herennius Philo in ſuis de Judæis commentariis primum dubitet, an hujus Hiſtorici id ſit ſcriptum: deinde addat, ſiquidem ejus eſt, videri eum correptum Judæorum perſuaſionibus, probaſſeque illorum placita.* Fuit autem Hecatæus Abderita, *Joſepho* teſte, ἀνὴρ φιλόσοφος, ἅμα τε περὶ τὰς πράξεις ἱκανώτατος, Ἀλεξάνδρῳ τῷ Βασιλεῖ συνακμάσας, καὶ Πτολεμαίῳ τῷ Λάγου συγγενόμενος, *Vir non modo Philoſophus, ſed & rebus gerendis aptiſſimus, qui Alexandri Regis tempore floruit, & Ptolomæo Lagi filio familiaris fuit.*

Lib. I. cont. Apio.

XI. Mirum profecto eſt, *Scaligerum* repoſuiſſe *Hecatæum* hunc inter ὑποβολιμαίων ſcriptorum monſtra, quales ſunt *Dares Phrygius* & *Dictys Cretenſis*. Magis mirum, quod ex allegato *Origenis* loco manifeſto colligi exiſtimet, *Hecatæum* ab Helleniſtis antiquitus fuiſſe confictum. Quum nihil minus dicat *Origenes*: ut verba inſpicienti patebit. Non enim id agebat *Origenes*, ut ſcriptorem ὑποβολιμαῖον in cauſſæ Judaicæ patrocinium adduceret; ſed eam maxime ob rem *Philonis* de *Hecatæo* judicium allegavit, ut incredibilis propemodum *Hecatæi* cum Judæis conſenſus eo certius conſtaret: tantus quippe, ut dubitandum ſibi *Herennius Philo* exiſtimaverit, utrum commentarios hos *Hecatæo* adjudicare deberet: ſi tamen deberet, uti ſane debebat, quum præter hanc dubitandi cauſſas haberet nullas, eum Judæorum perſuaſionibus correptum pronunciaret. Sed ipſe *Spencerus* merito hoc nomine *Scaligerum* caſtigavit.

In Annotat. ad Origen.

XII. Hæc tam clara, tam diſerta, tot *Judæorum*, *Chriſtianorum*, *Paganorum* teſtimoniis confirmata, eludi non poſſunt unico *Lactantii* dicto, qui, ab omnibus hiſce diſſentiens, miratur, quod quum *Pythagoras* & *Plato*, *amore indagandæ veritatis ad Ægyptios & Magos, & Perſas uſque penetraſſent*

Inſt. lib. IV. cap. II.

netrassent, ad Judæos tamen non accesserint, penes quos tum solos fuit sapientia & quo facilius ire potuissent. Splendide enim quum id scriberet erravisse *Lactantium*, non solum ea quæ produximus testimonia arguunt; sed & res ipsa loquitur, modo *Pythagoræ* placita cum *Judæorum* dogmatis contendamus. Interdicta Judæis sculptilia fuere. Vetuit etiam Pythagoras *imaginem Dei annulo inscribi.* Legem de non comedendis *morticiniis* in præcepta etiam sua Pythagoras transtulit. Idem quum *nudis pedibus sacra fieri* jusserit, nonne mandatum Mosi de rubo ardenti editum videtur in mente habuisse? quemadmodum ab *Ambrosio* notatum est. Integrum quoque Mosis præceptum repræsentavit Pythagoras, quo *ne frugiferæ succiderentur arbores* interdixit. Ex historia *Bileami* & *Asinæ* prodiisse etiam videtur Pythagoricum illud, *non transeundum illuc ubi asinus procubuerit.* Alia nunc prætermitto, alibi a nobis notata, in quibus manifesta *Pythagoricorum* cum *Judaicis* scitis consonantia est. Epistol. lib. III. Epist. XX.

XIII. Facilis hinc est responsio ad illas *Marshami* ratiunculas, quibus anomalæ & paradoxæ *Lactantii* φάσεις fidem astruere nititur. Etenim quod quidam apud *Josephum* objectant, *Reipublicæ Judaicæ constitutionem novellam videri, quippe de qua a scriptoribus Græcis nihil dictum sit*, omni modo falsum est. Nullius Reipublicæ antiquiores habemus annales: quum omnes fateantur, tempora quæ Trojanum bellum antecesserunt, si cæteras gentes spectes, fabulosa esse. Et Græcorum multos non meminisse solum Judæorum, sed & eorum cum prolixis meminisse laudibus, ea quæ modo protulimus testimonia palam faciunt.

XIV. Si id verum sit, quod *Marshamus* contendit, *ante captivitatem Babylonicam*, sive VII. sapientum ætatem, Græcos non solum Philosophiæ, sed & rerum suarum, magis exterarum, adeo fuisse incuriosos, ut non eorum quidam commercium cum Hebræis habuerint; edisserat mihi qui factum sit, ut incuriosis istis tanta cum Ægyptiis intercesserit necessitudo, quantam ille ubique deprædicat. Nam quod *Cadmum* dicas, qui ex *Thebis Ægyptiis* multa secum Ægyptiaca in Græciam intulit; erraveris plurimum. Non *Ægyptius* fuit Cadmus, sed *Phœnix*; quod & nomen arguit. Nimirum, ut acute, pro more suo, observavit *Bochartus*, ex illis eum *Cadmonæis* fuisse credibile est, quos memorat Moses Gen. XV. 19. Hi porro *cadmonæi* cum *Hevæis* iidem erant. Neque obscura ratio cur Hevæi *Cadmonim*, id est *Orientales*, dicti sint: quum Jos. XI. 3. & Jud. III. 3. legamus eos occupasse montem *Hermonem*, quæ pars erat terræ Canaan maxime *Orientalis*. *Cadmonæus* igitur idem qui *Hermonæus*. Atque hinc factum ut *Cadmi* uxor vocetur *Hermonia*, vel *Hermione*, nempe a monte *Hermone*, ex quo erant oriundi. Cana. lib. I. cap. XIX.

XV. Neque ex *Ægypto* eum venisse constat; quamvis id multi contendant, sed ex *Phœnice* potius. Et probabilis admodum *Bocharti* senten-

tia est, eum sub Josua vixisse; & ducem fuisse eorum qui ut imminenti se eriperent exitio, mari se comiserunt, alias terras quæsituri. Ac *Cadmum* ex *Phœnice* literas in *Græciam* intulisse multi tradiderunt. *Plutarchus*: Mari advexit Cadmus ἐκ Φοινίκης γράμματα μνημόσυνα λήθης *ex Phœnice literas adversus oblivionem remedium.* Neque vel ipse eas invenit *Cadmus*, vel ab *Ægyptiis* didicit; sed a *Syris*. *Diodorus*: Σύροι μὲν εὑρεταὶ γραμμάτων εἰσὶ. παρὰ δὲ τῶν Φοίνικες μαθόντες τοῖς Ἕλλησι παραδεδώκασιν. ὅτοι δ' εἰσὶν οἱ μετὰ Κάδμου πλεύσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην, Syri *quidem literas invenerunt; ab iis vero edocti* Phœnices *Græcis tradiderunt; hi nimirum qui cum Cadmo navigaverunt in Europam.* Consentit *Plinius*: *Literas semper arbitror* Assyrias *fuisse, sed alii apud* Ægyptios *a Mercurio, ut Gellius; alii apud* Syros *repertas volunt. Utique*, vel ut alii legunt *Utrique*, *in* Græciam *intulisse e* Phœnice *Cadmum.* Certe Cadmus non *Ægyptiorum* instituta in *Græciam* intulit, sed *Phœnicum*; ab *Ægyptiacis* diversissima. Quod vel *Bacchi* sacra evincunt, a *Cadmo* tradita, in quibus nihil non *Phœnicium* esse, *Vossius*, *Heinsius*, *Bochartus* luculentissime demonstrarunt.

Lib. De Aqua & igne.

Lib. v.

Lib. VII. cap. LVI.

XVI. At fuerit tanta Græcorum ante captivitatem Babylonicam incuria, ut de exterorum sapientia non fuerint admodum soliciti: præterquam quod ex communi gentis ignavia adversus *Pythagoræ* alicujus diligentiam argumentum formari non possit, non vixit etiam *Pythagoras* nisi ea ætate in quam captivitas Babylonica incidit. Et sane hac ratione non magis *Pythagoræ* ad *Hebræos* quam ad *Ægyptios* excursionem confutaveris. Post reditum ex Babylone, non tam vile Judæorum nomen fuit, quin præstantissimis Orientis Philosophis accenserentur. Nec convitiis *Taciti*, qui se rerum Judaicarum admodum imperitum fuisse ostendit, magis credendum est, quam antiquiorum non emendicatis in Judæorum laudem testimoniis.

XVII. Porro quod ex *Josepho* objectat *Marshamus*, *non habuisse Judæos cum aliis nationibus consuetudinem, & propter propriam sibi vivendi rationem nihil fuisse antiquis temporibus quod conversationem iis faceret cum Græcis*, id non absolute atque simpliciter est intelligendum, sed comparatione facta cum aliarum gentium crebrioribus ob negotiationes excursionibus. Nam cæteroqui *Salomonem* navibus suis in exteras ac longinquas regiones missis mercaturam exercuisse, proditum sacris literis est. Neque adeo judicii expers, aut instituti sui oblitus erat *Josephus*, ut quum universa hac adversus *Apionem* disputatione Gentis suæ Antiquitatem, Nobilitatem, Celebritatem, & in vera Sapientia Primatum asserere animo destinasset, unico hoc ipse ictu omnes suas copias sterneret. Multa enim ipse & conferta exterorum, Græcorum etiam, de gentis suæ negotiis testimonia producit.

XVIII.

XVIII. Quod additur de *Judæorum* adverſo a legis ſuæ cum aliis nationibus communicatione animo, & fuga commercii cum Gentilibus, facile in *Ægyptios* retorqueri poteſt. Nam, ut ſupra ex *Herodoto* audivimus, non modo ab oſculo Ægyptii Ægyptiæve repulſi Græci ſunt, ſed nec Græcorum quidem veru, aut cultro, aut olla uti, aut pura bovis carne cultro Græco inciſa veſci ſuſtinuerunt. Neque minus quam Judæi, *Chæremone* teſte, τῶν ἐξωλικῶν τῆς θρησκείας ὐδενὶ συνεθίων, *nemini cultus extranei convivebant.* Tanta adeo fuit priſcorum Ægyptiorum inhoſpitalitas, ut peregrinos in regionem ſuam ne admitterent quidem. Primus omnium *Pſammetichus* fuit; qui ἐνηργέτει τῶν ξένων τὰς ἐθελουσίους εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπιδημίας, *liberalem & benignum ſe præbuit in peregrinos ſponte in Ægyptum commigrantes. Primus certe omnium Ægypti regum gentibus aliis peregrinæ regionis emporia patefacit, magnamque navigationibus exterorum ſecuritatem præſtitit. Nam rerum ante ipſum potiti inacceſſam peregrinis Ægyptum faciebant; appulſos vel ſervitute multantes. Buſiridis equidem impietatem inhoſpitalitas gentis tam famoſam Græcis reddidit. Non enim revera ſic accidit, ſed immanitas ſumma fabulæ commento locum dedit.* Regnavit autem *Pſammetichus* in Ægypto, quo tempore *Manaſſes* in Juda, ſeptem fere ſeculis ante natum Dominum. Sed & poſt illa Ægyptiorum Sacerdotes *Myſticos atque incommunicabiles fuiſſe; multoque obſequio vix exoratos, nonnulla ſaltem cum peregrinis communicaſſe, alia invidentes, Strabo* conqueritur. Iſta ergo περὶ τὸν βίον ἰδιότης *propria vivendi ratio*, (ut ſua *Marshamo* verba reddam) *quam* Judæis *attribuit* Joſephus, *etiam apud* Ægyptios *in more fuit.* Quæ ſi communicationem Ægyptiacorum inſtitutorum non impediverit, cur Judaicam iſtam ἰδιότατα ſuorum inſtitutorum communicationem impediviſſe conſebimus?

Diodor. lib. I. p. 61.

Lib. XVII. p. 816.

XIX. Sed & invidioſe nimis objectum aliquoties Judæis eſt τὸ ἄμικτον καὶ τὸ ἀκοινώνητον, quum ab omni ævo proſelytos in fidei ſuæ atque Eccleſiæ communionem receperint. Nam & *Salomo* in iis precibus quibus templum dedicavit, prædixit fore ut & alienigenæ ibi vota ſua nuncuparent, preceſque eorum a Deo exaudiri petiit. Apud *Joſephum* autem hæc ei tribuitur oratio: Ἡμεῖς οὐκ ἀπάνθρωποι τὴν φύσιν ἐσμέν, οὐδὲ ἀλλοτρίως πρὸς τοὺς οὐκ ὁμοφύλους ἔχομεν: NON SUMUS INHUMANO INGENIO, NEQUE MALE AFFECTI ERGA EXTRANEOS. Et profecto peremtorium eſt quod idem *Joſephus* apud *Euſebium* in hæc verba diſſerit: *Operæ pretium quoque fuerit videre, qua nos adverſus ipſos quoque extraneos æquitate ac facilitate noſter hic Legislator eſſe voluerit. Quivis enim intelliget omnium optime proſpectum ab eo ac proviſum id fuiſſe, uti nec patriorum ipſi rituum integritatem labefactemus, nec eorum tamen communionem rerum noſtrarum cupidis invideamus. Quotquot enim legibus noſtris vivere optaverint omnes peramanter excipit; utique non ſolo genere, ſed etiam voluntaria*

Antiq. lib. VIII. cap. II.

Præp. Lib. VIII. Cap. IX.

taria instituti societate, communionem istam contineri ratus. Qui vero non nisi obiter ad eos, atque aliud agentes accederent, eos in consuetudinem penitus admitti noluit.

CAP. XIV.

Dei in ferendis Legibus Ritualibus intentio ex Scriptura aperitur.

I. *Non recte assecuti sunt Dei mentem, qui cærimonias Israëli datas existimant, ut indulgentia quadam eorum quibus in Ægypto assueverant, & eos sibi devinciret, & Gentiles alliceret.* II. *Non enim indiget Deus, neque utitur Politicorum hominum vaframentis.* III. *Sed, ut Majestatem numinis decet, pro omni statutorum ratione suam obtendit voluntatem.* IV. *Nec in re religionis permisit Israëli tolerabiles ineptias, sed quod fieri vellet districte jussit.* V. *Et expresse quidem vetuit ne se colerent, quemadmodum Deos suos colunt gentes, & nominatim Ægyptii.* VI. *Hinc pleraque in Divinis legibus directe opposita sunt institutis Ægyptiorum, Zabiorum, & Cananæorum.* VII. *Observante Maimonide.* VIII. *Et Abenephio.* IX. *Imo ne Proselytis quidem licuit ritus Idololatrarum æmulari, etiamsi idoli cultus procul abesset.* X. *Eum in finem rituum leges præscripsit Israëli Deus, ut ferociam populi edomaret.* XI. *Hinc redacti dicuntur in servitutem elementorum mundi.* XII. *Pressique jugo servitutis.* XIII. *Ac veluti præsidio concluſi.* XIV. *Deinde, ut cærimoniis, tanquam pariete intergerino, dirimerentur a cæteris gentibus.* XV. *Hinc cærimonias inimicitiam vocat Apostolus.* XVI. *Tantum abest ut rituum consensione allicere gentiles in animum induxerit Deus.* XVII. *Denique in rerum spiritualium ac cœlestium umbras datæ sunt cærimoniæ:* XVIII. *An* Ezech.xx. 25. *per statuta non bona leges rituales intelligantur, admodum controversum est.* XIX. *Qui tamen in ea sunt mente, longe sapientiores sanctioresque illius denominationis rationes edunt quam Spencerus.* XX. XXI. XXII. *Non ideo statuta ista non bona dici, quia seculi moribus ortum debent, & Israëli præfracte ea cupienti indulta sunt, variis argumentis probatur.* XXIII. *Israëlitarum mores, quos pertulisse in deserto Deus dicitur, non consuetudines sunt in Divinorum rituum numerum assumtæ; sed prava populi indoles.*

I. SED nec in consilio Dei steterunt, mentemque ejus recte assecuti sunt viri Doctissimi, dum de rituum Mosaicorum *origine* & *scopo* in hunc ferme modum differunt. Dictant, Deum pro sua Sapientia & Bonitate in eorum jussione rationem habuisse tam *Populi Israelitici*, quam *Genti-*

Conf. lib. 1. cap x. §. XIV. & seq.

Gentilium. Iſraëlitas quum ſibi vindicare vellet, conſultum duxit eorum ſe ingenio atque indoli accommodare. Rudis autem erat ille populus, duræque cervicis, ſuis ſeculique moribus aſſuetus, nec facile ab iis dimovendus. Suadebat itaque *Prudentia*, ut ritus non pauci, quos vicinis gentibus uſitatos eſſe videbant, quoſque Deus *ineptias norat magis tolerabiles*, ſed immutati paululum, & ad auguſtiorum ſignificationem myſteriorum traducti, illis relinquerentur, ne nimia eos novitatis ſpecies offenderet. Nova quidem inſtituenda erat Reſpublica, ſed ad eam alliciendi animi per umbratiles aliquas veteris reliquias. Scilicet ex Politices cautiſſimæ præcepto: *Arcanum novi ſtatus, imago antiqui.* Accedit, quod Reformatio, quam moliebatur Deus, nunquam felicius procedat, quam ſi inſtituatur gradatim, non protinus tollendo quicquid ex uſu veteri eſt, ſed tolerando quicquid commode tolerari poteſt. Denique niſi ita inſtituiſſet Deus, metus erat, ne populus Iſraëliticus vanitatum veterum zelo raptus, Dæmoni per eos cultum deferre vellet, ſi minus Deo licuiſſet. Sed & *Gentibus* conſuluit Deus hac antiquorum rituum retentione: quippe quorum conſenſus aliquis aptus natus erat propenſa Gentilium in Judæos eorumque religionem ſtudia fovere.

II. Verum enimvero quantamcunque hæc civilis Prudentiæ ſpeciem habeant, præter Dei verbum cuncta dicuntur, & humani commenta ſunt ingenii, Divini numinis Majeſtate haut ſatis digna. Nimirum cauti catique in ſeculo mortales Deum ex ſua metiuntur indole: arcanaſque imperandi artes, & vaframenta Politicorum, quæ vix terra probet, cœlo locant. Quaſi vero in populo ſibi formando firmandoque iis aſtutiarum ambagibus indigeat, is, qui, mortalium corda in manu ſua habens, ea quorſum vult flectit. Non nego equidem Deum cum hominibus, uti cum creaturis rationalibus, agentem, media adhibere iis perſuadendis idonea, inque eorum mediorum delectu ſapientiam oſtendere prorſus admirabilem. Attamen Dei ſanctiſſima iſta ſapientia cum Politicorum aſtibus ac vafritie comparari ſine inſigni illius contumelia non poteſt.

III. Uti revera novam moliebatur Rempublicam, ita & novam, qualis erat, videri eam Iſraëlitis voluit. Quippe cujus forma ſive ſpecies, non ex rituum ruderibus Cananiticorum aut Ægyptiacorum efficta, ſed cœlitus delapſa, Moſi primum in ſacro monſtrata monte erat, ut ad illud inſtar cuncta in Iſraële componerentur. Neque permiſſum eſſe populo voluit, ut in religionis negotio vel tantillum ſuo ageret arbitratu. Omnia determinavit ipſe, ad minutiſſimas uſque circumſtantias; quibus ita eos alligavit, ut non ſine præſentaneo vitæ diſcrimine quicquam vel omittere vel aliter agere potuerint. Adeoque a ſuæ eos voluntatis arbitrio dependere juſſit, ut frequenter pro omni ſtatutorum ratione ſolam allegaverit imperantis auctoritatem: *Ego ſum Jehova.* Nec alia eos lege in popu-

populum ſuum adſcivit, niſi ut conceptis ſacramenti verbis, omnia quæ præſcribere Deo, veluti Regi ſuo, liberet, præſtituros ſe eſſe pollicerentur. Exod. XIX. 8. XXIV. 3. Ita Majeſtatem ſummi numinis decuit, non tortuoſis vaframentorum ambagibus, ſed via regia, ſolo Auctoritatis ſuæ obtentu, populum ſibi ſubjicere: eumque ab initio ſic aſſuefacere, ut abnegato omni carnis ratiocinio, unicam Regis dominique ſui voluntatem pro agendorum omnium norma ſuſciperent.

IV. Nec ulli in religione ritus fuerunt, ab Iſraëlitis olim ſine numine uſurpati, quibus propter aſſuetudinem, quia *ineptiæ erant tolerabiles*, ut in poſterum quoque uterentur lege lata *permiſit:* ſed præſcripta *juſſaque* ſunt omnia. Et quidem ita diſtricte, ut nec tranſverſum digitum dextrorſum aut ſiniſtrorſum declinare fas fuerit. Deut. v. 38. Convitium autem Deo dicit, qui quæ mandatis ſuis Deus inſeruit, ut ritus in religione obſervandos, ea *ineptias*, ut ut *tolerabiles*, vocare non reformidat.

V. Porro nec *permiſit*, nec *juſſit* Deus, ut eo ſe modo Iſraëlitæ colerent, quo modo Deos ſuos colebant gentiles; veritus ſcilicet, *ne per veteres iſtas vanitates Dæmoni cultum deferrent, ſi minus Deo licuiſſet.* Nam & inanis ille metus erat: quum Deo propemodum perinde ſit, ſive quis Dæmoni cultum deferat, ſive per vanitates aliquas veteres Deo cultum deferre præſumat. Et longe aliter Deum inſtituiſſe Moſes docet. Deut. XII. 30. 31. 32. NE EXQUIRAS DE DIIS GENTIUM DICENDO: QUOMODO COLUERUNT GENTES ISTÆ DEOS SUOS? UT SIC FACIAM EGO QUOQUE. NE FACITO SIC JEHOVÆ, DEO TUO: NAM QUICQUID ABOMINATIONI EST JEHOVÆ, QUICQUID ODIT, FECERUNT DIIS SUIS. UNAMQUAMQUE REM QUAM EGO PRÆCIPIO VOBIS EAM OBSERVANTES FACITE: NE ADDITO EI, NEQUE DETRAHITO EX EA. Adde Lev. XVIII. 2. 3. 4. *Alloquere filios Iſraëlis edicens eis: Ego ſum Jehova Deus veſter.* SECUNDUM OPERA TERRÆ ÆGYPTI, IN QUA HABITASTIS, NE FACITOTE: *Similiter ſecundum opera terræ Canaan, in quam duco vos, ne facitote, & in ſtatutis eorum ne ambulatote. Judicia mea exercetote, & ſtatuta mea obſervatote ambulando in eis. Ego ſum Jehova Deus veſter.* Audin, *Spencere*, qua ratione ab Ægyptiacis vanitatibus ad ſuorum obſervantiam præceptorum Iſraëlitas Deus avocet? Eo id facit nomine quod ipſe Jehova & Deus ipſorum ſit, qui ex Ægypto eos eripiens nihil poſthac cum Ægyptiorum vanitatibus commune habere voluit. Hoc profecto non eſt, id quod tu dicis, allicere eos per umbratiles veterum Ægypti rituum reliquias.

VI. Atque hinc factum eſt, ut plurima Deus legibus ſuis ritualibus inſeruerit, *Ægyptiorum*, *Zabiorum*, *Cananæorum* inſtitutis ἐκ παραλλήλου oppoſita. Idque non in iis ſolum quæ *naturalem* aliquam bonitatis aut mali-

malitiæ rationem habere videntur, ſed & in iis de quibus *Maimonides*, שאלמלא התורה לא היו רעות כלל. *Si lex non exſtaret, ea quæ iis adverſantur omnino mala non forent.* Unde idem fatetur *Maimonides*: *multarum legum rationes ſibi innotuiſſe, ex ſola cognitione fidei, cultus, & rituum Zabiorum, quibus directe adverſabantur.* Cujus rei varia a nobis exempla alibi allata ſunt. Nunc alia addemus. Mor. Nevoch. part. III. Cap. XXIX.

VII. Interdixit Deus, *ne circumciderent pilos ad latus capitis, neque corrumperent latus barbæ*, Levit. XIX. 27. propterea quod ita ſe radere & tondere ſolerent Sacerdotes Idololatrici. Et hæc eadem ratio eſt præcepti de *non geſtando veſtimento ex diverſis generibus confecto.* Lev. XIX. 19. quod videlicet tum temporis ſacrificuli idololatrarum ita ſolerent incedere. Simul enim adhibebant, tum *plantas*, id eſt *linum*, tum *animalia*, id eſt *lanam*, ad veſtimentum unum. Sic eadem cauſa ſubeſt in eo quod dicitur, *ne mulier induat veſtimenta viri*, Deut. XXII. 5. Invenies enim in libro טומטום præcipi, *ut Vir geſtet veſtimentum muliebre coloratum, quando ſtat coram ſtella Veneris: ſimiliter ut Mulier induat loricam & arma bellica quando ſtat coram ſtella Martis.* Hæc *Maimonides*. Oecon. fœd. Dei. Lib. IV. cap. XIV. §. VIII. Mor. Nevo. Part. III. cap. XXXVII.

VIII. Cui *Abenephius Arabs* ita conſentit, ut, niſi *Kircherum* ſua fallat opinio hujuſmodi antiquorum Ægyptiorum opiniones ex uno auctore collegiſſe videantur. At operæ pretium erit ipſa *Abenephii* verba, quatenus noſtro ſerviunt inſtituto, ex *Kirchero* deſcribere. *Tota Lex*, inquit *opponitur erroribus antiquorum. Nam notum eſt quod Ægyptii ſolebant imagines exſtruere, & idola diſponere in montibus excelſis, & ad Orientem converſi ea adorare, maxime vero Solis ſimulachrum. Ideo Lex abrogat excelſa, & converſionem verſus Orientem: & ideo dicunt Sapientes*, Gloria in Occidente eſt. *Iterum, Ægyptii ſolebant in ſumma veneratione habere Boves, Arietes, Hircos; & ea animalia occidere graviſſimum piaculum arbitrabantur. Hebræos vero, ut ab hoc ritu averterentur, Lex contrarium docuit: immolationem nempe Boum, Arietum, Hircorum. Porro, in ſacrificiis Ægypti Sacerdotes fermento & melle utebantur: ſalem vero, quem* Typhonis ſpumam *dicebant, abominabantur. Verum Lex fermento & melle neglecto in ſacrificiis ſalem adhibet.* Interjectis aliis concludit tandem: *Vides igitur quo modo ex occaſione variorum rituum Ægyptiacorum, qui jam totum Orientem occupabant, Lex eos prohibens reſultaverit.* Sed & noſtrum eſt hinc concludere; quod is, qui in minimis quibuſcunque, ſua inſtituta Ægyptiacis e diametro oppoſuit, ſuiſque expreſſim interdixit, ne Ægyptiorum opera imitarentur; quod is, inquam, non propterea in cultum ſuum plurima Ægyptiorum transduxerit, ut iis aſſuetum populum facilius ſibi devinciret. Oedip. Tom. I. Syntag IV. cap. I.

IX. Et quid de *Iſraëlitis* dico? Hæc ſimiliaque alia multa, quæ Idololatriæ imitamenta vel invitamenta videri poterant, etiam *Proſelytis* domi-

cilii interdicta fuisse, Hebræorum sapientes scisçunt. De qua re postquam multis egisset *Seldenus*, ita tandem se recolligit: *Summa demum est, actus omnimodos, qui viciniorum gentium idololatriam ejusve ritus omnino saperent, aut imitari viderentur, tametsi idoli cultus procul abesset, ex Jure Interveniente; Non vero Communi seu Naturali, Proselytis domicilii, ut ex Civili Israëlitis, interdictos.* Tantum abest ut voluerit Deus aliqua rituum similitudine Gentiles ad Politiam Israëlis allicere. Sed de eo mox plenius.

De Jur. nat. & gent. lib. II. Cap. VII.

X. Non poterimus fictas has rituum Mosaicorum causças certius refellere, quam assignando veras; quas non temeraria Divinæ sapientiæ æstimatio, aut susceptæ semel hypothesios amor, sed ipse Dei Spiritus, in fallere nesciis Sacrarum literarum monumentis, dictavit. Id itaque sibi *primum* in rituum jussione propositum habuit Deus, ut laboriosis istis exercitiis *ferociam* populi indomitam, veluti *difficillimo jugo, subigeret.* Scilicet ut *infans* aut *puer* Deo obversabatur Israël, qui uti sibi semitam non sapiebat, ita petulans indole, præfractique ingenii, monitoribus asper erat. Non conveniebat isti statui blanda nimis indulgentia; fomes potius proterviæ futura, quam remedium. Hinc legem veluti pædagogum populo dedit, qui ferula atque virga armatus ferocientium affectuum impetus compesceret. Gal. III. 23. Et *quamvis filius* esset Israël, *atque hæres omnium*, ita tamen eum excepit Deus, *ut non multum a servo distare* videretur. Patriis exemtum amplexibus atque blanditiis, *sub tutoribus ac curatoribus* esse jussit. Ac *in servitutem redegit sub elementis mundi.* Gal. IV. 1. 2. 3.

XI. Quod emphatice ab Apostolo dictum est. Nam elementa, vocat cærimonias propter earundem ruditatem sive imperfectionem; translatione sive a natura, sive ab arte petita. Et quidem *Mundi* elementa, vel quia terrestria erant, e mundo sumta, iisque rebus quas mundani quoque homines cum piis communes habebant, quæque non continent in se benedictionem & bona hæreditatis: vel quia Deus mundum, id est mundi incolas, erudire volens, a tenuibus illis principiis exorsus est, inferiori primum Schola, in uno duntaxat mundi angulo, aperta. Elementis hisce mundi Israëlitæ erant δεδουλωμένοι, *in servitutem redacti.* Data enim erant cum severa interminatione, ne vel negligerentur, vel aliter ac jussum erat usurparentur: & additi fuerunt Principes ac Seniores, potestatem habentes, in Cathedra Mosis sedentes, qui ad observationem rituum eos tenerent atque adigerent: atque ipsa demum observatio servile quid referebat, quippe in qua erat exprobratio pueritiæ, quum minutilis præceptis ac dogmatis constaret, qualia præscribuntur puerulis: *ne ederis, neque gustaveris, neque attigeris.* Col. II. 21.

XII. Fuit etiam in immensa illa rituum multitudine, cum tam severa interminatione Israëli injuncta, *onus grave, & jugum difficile portatu.*

Act.

Act. xv. 10. quod Apostolus *jugum servitutis* vocat Gal. v. 1. quo juvencæ illius indomitæ collum pressum fuit, ut ad obsequium adigeretur. Sive enim *materiam* rituum spectes, quæ *infirmis & egenis mundi elementis* consistebat. Gal. iv. 9. quæ non poterant τὸν προσεχόμενον τελειῶσαι. Heb. x. 1. & in quorum observatione per se non erat sanctitas, neque imago Dei, neque cultus rationalis: sive *multitudinem*, qua fatigabantur: sive *observationem*, quæ onerosa ut plurimum erat, & cum susceptione dololoris, sumtu ingenti, & scrupulosa minutiarum attentione conjuncta; sive *rigorem*, quo exigebantur cuncta cum intentatione maledictionis, & interminatione excidii: sive denique *partem significationis*, quod cogerentur confessionem edere suæ *impuritatis*, per *lotiones*; & *reatus*, per *sacrificia*; ac reatus quidem nondum expiati, per sacrificiorum crebram repetitionem, atque ita *Chirographum* subsignare *sibi ex parte contrarium*: Col. ii. 14. erat in omnibus hisce onus ac jugum puerili petulantiæ compescendæ perquam idoneum.

XIII. Neque onus tantum, sed & φρουρὰ *præsidium*. Ita enim Apostolus: Gal. iii. 23. ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι, *sub lege velut præsidio custodiebamur; concluси*. Nimirum elegerat Deus populum Israëliticum ex omnibus gentibus in populum sibi peculiarem. Ideoque eum a cæteris gentibus voluit esse sejunctissimum. Hoc fine legem posuit tanquam φρουρὰν, *custodiam*, sive *carcerem* aliquem, aut *arcem*, qua *concluси* exercitarentur. Quæ plurimum distant ab ista quam *Spencerus* fingit *indulgentia*, qua, cedendo petulantiæ ac proterviæ populi, consuetudinum Ægyptiacarum iis veniam dederit Deus.

XIV. Deinde hæc quoque Dei in rituum jussione intentio fuit, ut eorum observantia veluti *pariete intergerino* eos a gentium communione longe semoveret. Iterum Apostolum audiamus. Eph. ii. 14. 15. *Ipse enim est pax nostra, qui utraque fecit unum, & intergerini parietis septum solvit: inimicitiis, id est lege præceptorum quæ in ritibus posita est, per carnem suam abolitis, ut ex duobus illis conderet in semet ipso unum novum hominem, faciens pacem.* Quum *septum parietis intergerini* dicit, alludere videtur ad duplex *Templi septum*: quorum *exterius*, intra quod Judæi, qui mundi erant, religionis causa conveniebant, loricam habebat, in qua paribus intervallis dispositæ erant columellæ, Græcis ac Latinis literis inscriptæ, quibus significabatur, nemini alienigenæ licere; sub capitis pœna, loricam istam ingredi, & irrumpere in interius septum. Pariter in *interiori* septo alia fuit isti similis lorica, qua populus a Templi ingressu, & Atrio Sacerdotum arcebatur. Quod ex *Josepho* observavit, & scite huic Apostoli dicto applicuit, *Ludovicus Cappellus*. Cum utroque illo septo, sive lorica, comparari possunt Cærimoniæ: quæ *Gentiles* a *Judæis* submovebant, quo nomine similes erant *prioris* septi loricæ; & *Judæos* ipsos quodammodo a *Deo* & familiari ad ipsum accessu.

XV. Quum autem Legem præceptorum in ritibus *inimicitias* vocat, hoc inter cætera innuit, fuisse eam symbolum atque instrumentum divisionis atque odii inter Israëlem & Gentes. Judæi enim ritibus a Deo institutis superbi, Gentes, humanis vel Diabolicis etiam superstitionibus mancipatas, contemnebant. Ethnicis vicissim exosæ erant, & absurdæ atque ridiculæ videbantur, multæ Judæorum cærimoniæ. Atque hinc mutua nationum odia; Lege non quidem jussa, attamen certo modo stabilita. Quamobrem sæpenumero Judæis gentes exprobrarunt insociabilem suam vivendi rationem. *Apollonius Molo* objecit, *non admitti ab iis qui de Deo sentiret alia, nec quicquam ipsis commune esse cum his qui institutis differrent.* Pariliter amici *Antiochi* apud *Diodorum* eos accusant, μόνους ἁπάντων ἐθνῶν ἀκοινωνήτους εἶναι τῶς πρὸς ἄλλο ἔθνος ἐπιμιξίας, καὶ πολεμίους ὑπολαμβάνειν πάντας: *Solos ex omnibus populis insociabiles extraneis esse, ita ut cæteros pro hostibus ducant.* Fluxit id ex rituum contrarietate. *Tacitus*: *Moses, quo sibi imposterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque cæteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta.* Et post aliqua. *Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. Cætera instituta sinistra, fœda pravitate valuere.* Deinde; *Judæorum mos absurdus sordidusque.* Hanc Judæorum Gentiumque inimicitiam pace facta interemit Christus, remoto quo sejungebantur septo, abrogataque rituum lege, & sic fecit τὰ ἀμφότερα ἓν. unum nempe novum hominem, qui Deo non in antiquitate literæ, sed in novitate Spiriritus serviret.

Hist. Lib. V.

XVI. Unde palam est, toto cœlo errare *Spencerum*, quando contendit ita comparatam fuisse rituum Mosaicorum rationem, ut Gentiles, animadversa aliqua eorum cum suis ritibus consensione, propensiora haberent in Judæorum religionem studia: utque ea quantacunque Sacrorum communio animos eorum Judæorum cultui & communioni facilius blandiusque adjungeret, ac devinctos detineret. Contra docet Apostolus, datam esse Legem ut veluti paries intergerinus Judæos a Gentilibus sejungeret, & occasio esset mutuæ inimicitiæ, non dirimendæ, nisi Lege ista sublata.

XVII. Denique & hic cærimoniarum scopus fuit, ut *rerum spiritualium figuræ* atque *umbræ* essent, & exstaret in iis artificiosa *pictura Christi*, ac gratiæ per ipsum impetrandæ. Col. 11. 17. Et profecto fuit hæc insignis Israëlis felicitas, quod, quo tempore libebat Deo mysteria sua non nisi per ænigmata, parabolas & figuras proponere, has Divinæ bonitatis ac venturi Sospitatoris picturas continuo ante oculos haberent. Eo magis, quod per Patriarchas, Prophetas, & qui ab iis edocti erant, de mystico earundem significatu, pro modulo istorum temporum erudirentur. 1. Pet. 1. 10. 11. 12. Non est autem probabile, Deum ex impiis Ægyptiorum ac Diabolicis Sacris, ex veteribus vanitatibus, ex tolerabilibus

bilibus nugis, ex Magicæ artis imitamentis, picturas feciſſe rerum ſpiritualium atque cœleſtium. Id certum, multo utiliorem, Deoque glorioſiorem operam collocaturos fuiſſe Viros eruditiſſimos, ſi juſſarum a Deo cærimoniarum exactam potius cum rebus ſignificatis, quam cum tetricis quibuſdam Ægyptiorum nugis, convenientiam aſſignare conati eſſent.

XVIII. Quia tamen aliquid ſe in ſacris reperiſſe *Spencerus* exiſtimat, quod ad opinionis ſuæ firmamen adducendum ſibi judicavit; id quoque nunc breviter excutiamus. Primo igitur id urget quod Deus apud Ezechielem dicit cap. xx. 25. *Dedi ipſis ſtatuta non bona, & jura per quæ non viverent.* Unde id ſibi ſumit, per *ſtatuta non bona*, *Leges rituales* intelligi: quæ ſtatuta *non bona* dicantur, quum ob alias cauſſas, tum præcipue ratione *originis*, quia ſeculi moribus ortum debuere; ſancita quippe ut eorum nonnullos vitio aliquo notatos e medio tollerent, alios autem, ſumma cum cautela, tolerarent. Sed non poteſt ignorare *Spencerus*, controverſum admodum illius loci ſenſum eſſe, & quem ipſe elegit. quia videbatur ſervire hypotheſi, quamvis timide & hæſitante animo, eum pleriſque Interpretibus ob rationes non contemnendas improbari. Quia tamen ex noſtratibus etiam Viri Doctiſſimi ſunt quibus ea illius explicatio hactenus allubeſcit, ut per ſtatuta non bona leges rituales intelligant, non lubet nunc ſuper ea re altercari. Satius pro communi pietatis cauſſa erit, ut oſtendamus, ne quidem ea interpretatione data id conſequi quod *Spencerus* pugnat.

XIX. Qui præcepta, quæ *dogmata* dicuntur, ſive placita, vulgo cærimonialia, *non bona* hic a Deo dici autumant, has illius denominationis producunt rationes. Non ſunt bona. I. Ut in quibus conſiſtat imago Dei, & vera ſanctitas hominis. II. Ut jucunda, quia ſunt grave & importabile jugum. III. Ut in quibus vita ſit. IV. Quia quamdiu illa præcepta incumbunt, exſpectatur, διόρθωσις ſive *mutatio in melius*, excluſa eſt κρείττων ἐλπὶς, *melior ſpes per quam prope accedimus ad Deum*, neque datur hæreditas mundi, & adimitur lætitia illa quæ ex communione gentium cæteroquin oritura erat. Ut autem propterea non bona dicerent, quia ex malis ſeculi moribus ortum traxerunt, & ex iis, quamvis cum cautela, aliquid admiſerunt; alienum a pietate ſua ducunt.

XX. Et merito. I. Etenim non ſolum nullo verbulo monet Deus, ſe id præfracto populi ingenio dediſſe, ut cederet aliquantulum eorum duritiei, indulgendo rituum quorundam uſum quibus aſſueverant. Sed auctoritatem ſuam Regiam, ac poteſtatem Herilem identidem inculcat, cui ſine exceptione ulla dicto audientes eſſe debeant. ℣. 19. *Ego ſum Jehova Deus veſter, in ſtatutis meis ambulate, & jura mea obſervate, & facite ipſa.* Ni facerent, *ſublata manu juravit, ſe effuſurum excandeſcentiam ſuam ſuper eos in ipſo deſerto ad conſumendum eos.* ℣. 13. 15.

XXI. 11. Tantum abeſt ut fateatur Deus ſe propter populi duritiem ex Ægyptiorum inſtitutis quædam in ſua transcripſiſſe, ut ab Ægyptiorum inſtitutis quantum fieri poteſt procul eos eſſe jubeat. Id patribus dixerat: ℣. 7. *Quiſque abominationes oculorum ſuorum projicite, & ſtercoribus Ægypti ne inquinetis vos: Ego ſum Jehova Deus veſter.* Hoc eſt, ut ſuas cogitationes, cupiditates, conſilia, & quicquid ipſis videbatur rectum, tanquam abominabilia abjicerent & abnegarent; omnemque cultum Ægyptiorum & inſtituta eorum haberent pro ſtercoribus, & in nulla re cum ipſis haberent communionem. Uti bene mentem Domini exponit Celeberrimus Interpres. Quum autem iſta Domini præcepta neglectim habuiſſent patres, non exiſtimavit aliquantulum ſibi de rigore iſto remittendum eſſe, aut aliquid dandum inveteratis populi moribus: ſed dixit ad filios ipſorum in deſerto; *in ſtatutis patrum veſtrorum ne ambuletis, & judicia ipſorum ne obſervetis, & ſtercoribus ipſorum ne polluamini.* ℣. 18. Qui ita inſtituit, is non docet ſe in gratiam pertinacis populi ritus quoſdam Ægyptiacos indulſiſſe.

Coccej. in h. l.

XXII. 111. Accuratius exponendum erat, quo modo ſtatuta iſta ratione originis ſuæ non bona dicantur. Si enim ex bonis Ægyptiorum moribus orta, iiſque conſona ſunt, utique eo ipſo nomine ſunt bona. Nam bonum eſt, quicquid cum bono convenit. Si ex malis moribus orta, iiſque conſona; bona quidem ſtatuta non erunt, ſed nec Dei ſtatuta. Quippe qui præcipere non poteſt niſi quod bonum eſt, aut præcipiendo bonum facit. Si hactenus ſeculi moribus ortum ſuum inſtituta hæc debuiſſe velit, in quantum iis corrigendis deſtinata ſunt, id quidem dicit *Spencerus* quod verum eſt; ſed neque probat id quod probandum ſuſceperat, neque rationem reddit, ob quam ſtatuta iſta non bona dicantur. Imo eo ipſo bona ſunt, quod ritus vitio aliquo notatos e medio tollant. Secundum vetus verbum: *E malis moribus bonæ leges.* Nihil itaque hic Domini apud Ezechielem ſermo Spencerum juvat.

XXIII. Uti nec Pauli illud Act. XIII. 18. Ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς *mores eorum pertulit in deſerto.* Hactenus quidem conſentimus *Spencero*, non eſſe ſollicitandam vocem Græcam, aut ungues criticos injiciendos ſacro textui. Eſt enim vox bene Græca, qua & *Cicero* uſus eſt ad *Atticum: in hoc* τὸν τύφον μὴ πρὸς Θεῶν τροποφόρησον. Sed de cætero *Spenceri* interpretationem admittere nullo modo poſſumus. Si enim per *mores* illos intellexiſſet Paulus, *conſuetudines extra culpam poſitas*, & in rituum Divinorum numerum aſſumtas; non erat ea res memorabilis, neque Divinæ clementiæ argumentum, quod mores inculpatos, imo vero legibus ſuis præſcriptos, toleraverit. Nec *toleraviſſe* tales mores dicendus erat, ſed approbaſſe, laudaſſe, & præmiis proſecutus eſſe. *Sed nec de malis moribus intelligi*, inquit, *poteſt.* Imo vero, inquam ego, debet. Nam boni

Epiſt. XXIX. lib. III.

præ-

præceptique non tolerantur. *At*, ait, *malos illos non toleravit: sed ultus est Deus.* Recte: sed infra meritum ultus, neque in omnibus, neque semper. Ezech. xx. 17. *Pepercit tamen oculus meus illis ne perderem illos, neque feci ex eis consummationem in deserto.*

CAP. XV.

Respondetur ad objectas Auctoritates.

I. *Ad laudata in contrarium testimonia generales quædam observationes.* II. *Prima. Quum Græci Ægyptiorum res prius cognitas habuerint quam Hebræorum, & Ægyptiis antiquitatem suam jactantibus crediderint; hinc factum est ut nimis liberaliter multa iis attribuerint.* III. *Idem & in Christianis quibusdam observandum, qui secularia studia prius quam sacra tractaverunt.* IV. *Secunda. Ecclesiastici quidam scriptores plus dixerunt, quam Marshamus aut Spencerus vellent.* V. *Tertia. Quum recentes sint, non valet eorum de rebus antiquissimis auctoritas, nisi rationibus suffulta; quæ sæpe ficulneæ sunt.* VI. *Et temerariæ.* VII. *Quarta. Nonnulla testimonia id tantum dicunt, quod utrimque in confesso est, neque decidunt litem.* VIII. *Quinta. Præcipui eorum qui laudantur a nobis potius, quam a parte adversa stant. Quod ostenditur exemplo.* IX. *Maimonidis.* X. XI. XII. *Origenis.* XIII. XIV. *Et Grotii.* XV. *Operis Epilogus.*

I. DENIQUE ut NOVITATIS & SINGULARITATIS invidiam amoliantur, instructissimam Auctorum, in eadem omnia, ut ajunt, secum euntium, phalangem producunt. Nos autem necesse non existimamus ut ad Auctores singulos, laudataque eorum testimonia, nimia diligentia respondeamus. Suffecerit generales quasdam observationes exponere, quibus scrupulos omnes, si qui remanserint, Lectorum animis eximi posse arbitramur. Conf. lib. I. cap. x. §. XVII.

II. Et *primo* quidem observari velim: quum *Ægyptiorum* res apud *Græcos* celebratissimæ fuerint, quo tempore *Hebræorum* nomen vix erat iis cognitum, omnesque propemodum Græci Scriptores, a quibus eruditio ad alios dimanavit, multo & *prius* & diligentius *Ægyptiacas* antiquitates quam *Hebraicas* scrutati sint, hinc facile contigit, ut quæ apud Ægyptios antiquitus recepta fuisse intelligebant, ea etiam ab iis inventa esse crederent: & si quid postea iis quodammodo simile in Hebræorum deprehenderent institutis, id ab Ægyptiis ad eos derivatum esse suspicarentur. In qua suspicione confirmati admodum fuerunt, partim per superbam *Ægyptiorum jactantiam*, qui sapientiæ opinione tumidi rerum suarum

ſuarum egregii oſtentatores erant, partim per eam *traditionem* quæ multorum occupaverat animos, *Hebræos*, ipſumque adeo *Moſen*, populi ducem, ab *Ægyptiis* eſſe oriundos. Sane *Herodotus* de Hebræis nihil omnino ſcivit: *Diodorus Siculus*, *Plutarchus* aliique pauca vel erronea de iis acceperant. Ægyptiaca autem monumenta pridem mentes ipſorum impleverant: ideoque in iis prædicandis toti, quam ipſi temere ſuſceperant opinionem eam etiam Lectoribus ſuis impreſſere. Qui ſi id ſciviſſent, quod nos ex Divinis ſcimus Scripturis, Hebræos ab antiquis prognatos Patriarchis, & ſacra eorum inſtructos diſciplina in Ægyptum veniſſe, regibus principibusque charos atque venerabiles; ac deinceps ab ipſo Deo rituum ſuorum ſyſtema accepiſſe, non ea omnia Ægyptiis uti inventoribus attribuiſſent, quæ nunc liberaliter nimis iis attribuerunt.

III. Valetque hæc obſervatio non ſolum adverſus *Gentiles* iſtos, verum etiam adverſus *Chriſtianos* quoſdam: qui quum ſecularia ſtudia gnaviter tractaſſent, antequam ſacræ hiſtoriæ exactam nanciſcerentur peritiam; & ſæpenumero non admodum accurati originum ruſpatores ac temporum putatores eſſent; profanarum antiquitatum præjudiciis occupatum ad ſacra animum appellentes, minus aliquando perite de iis cenſuerunt. Et quod prius didicerant, id etiam antiquius fuiſſe temere opinati ſunt.

IV. *Deinde* hoc quoque notandum, *Eccleſiaſticos* quandoque Scriptores tanta Gentilium antiquitatum præſumtione laboraſſe, ut de iis non paullo *plus* dixerint, quam *Marshamus* aut *Spencerus* velint. Ut verbi gratia *Chryſoſtomus*; quando *omnes Judæorum cærimonias omneſque ritus, & ſacrificia, & purificationes, & neomenias, & Arcam, Templumque ipſum, originem a Gentium ruditate traxiſſe* aſſerit. Quo aſſerto neque modeſtiæ eum, neque veritati, ut par eſt, litaſſe, *Spencerus* fatetur. Unde conſequitur, non eſſe ipſis ἀβασανίστως ac ſine rationum examine in talibus ſubſtringendam fidem.

V. Tertio id quoque attendendum, quum de rebus ſua ætate longe antiquioribus loquantur, non valere hic eorum auctoritatem, niſi claris ſpeciminibus fidem dictis ſuis aſtruant. Quæ autem proferunt ſpecimina, ea vel aliena, vel admodum incerta ſunt. Repetamus memoria quod ſupra perorantem audivimus *Chryſoſtomum*, qui probaturus Deum multa Judæis quorum deſiderio in Ægypto correpti erant conceſſiſſe, pro exemplo tam magnifici templi ſtructuram memorat, quod quamvis *Marshamo & Spencero* non improbatum, perquam tamen alienum eſſe multis rationibus ſupra adſtruximus. Sicuti & illud admodum incertum eſt, quod de Gentilium more *comam promittentium*, eamque *Dæmoniis nutrientium*, aut *Nymphis, aut fluvio offerentium Cyrillus Alexandrinus* narrat: incertum, inquam, eſt utrum mos ille tam antiquus fuerit, & apud eas tunc gen-

Confer. lib. III. cap. X.

gentes, quibuscum Israëlitis interceſſit commercium, receptus, ut Divinis de *Naziræatu* legibus originem dare potuerit. Nonne probabilius diceretur oppoſitas eas fuiſſe *Zabiorum* conſuetudini de qua *Maimonides*: *omnia ea quæ ſeparantur a corpore, ut pili, ungues, ſanguis, pro immundis habebant; unde tonſores omnes iis immundi erant, quia ſanguinem & pilos tangunt. Quicunque novaculam ſuper carnem ſuam tranſire ſinebat, lavare ſe cogebatur, in aqua fontana, clara, limpida.*

VI. Nec quia *Spencero* nulla alia Divini de Naziræatu præcepti occurrit ratio, idcirco iſta optimi *Cyrilli* amplectenda nobis ſententia eſt. Quid enim tantum nobis permittimus homulli, ut non modo Divinarum Legum omnium rationes exponere nos poſtulemus; verum etiam, ſi non niſi una aliqua nobis in mentem fortaſſe veniat, eaque, quod ne ipſi quidem diffiteri auſimus, ſatis frigida, præter hanc nullam eſſe temere aſſeramus? Si humani juris conſulti tantum majoribus natu deferunt, ut multa prudenter ab iis conſtituta dictent, quorum tamen a poſteris reddi non poteſt ratio; quanto magis ita nos de Divinis Legibus exiſtimare par eſt, earum ſapientiſſimas ſemper ſanctiſſimasque Deo conſtare rationes, etiam ſi noſtri eas ingenii caliginoſus ſtupor non aſſequatur? Id genus præcepta δόγματα ſunt, a mero Legiſlatoris arbitrio pendentia, quibus exercere populi ſui obſequium voluit, ut diſcerent in ſola jubentis auctoritate acquieſcere; non poſtulata ratione juſſionis. Hoc interim tenendum fide eſt, quicquid jubetur, juſtum atque obedienti bonum eſſe: atque externo iſti præcepto arcanum aliquid ſubeſſe, cujus complementum in Chriſto & corpore illius myſtico quærendum eſt. Eam potius operam præſtitiſſet nobis Doctiſſimus *Spencerus*, ut præcepti de Naziræorum comis, alendis primum, tum cremandis, ſpiritualem ſignificationem, ex Scripturarum collatione, ediſſereret.

VII. *Quarto*: Nonnulla etiam tanquam ſuam ſtabilientia opinionem *Spencerus* laudat, quæ tamen utrimque conceſſa, extra eam de qua nunc diſputatur quæſtionem ſunt. Nam & nos nulli ambigimus, quin Deus multa ad externi cultus apparatum facientia, olim in mundo uſitata, ſed a Deo ipſo, aut generalioribus aut ſpecialioribus mandatis, inſtituta, atque approbata, a gentilibus autem corrupta, de novo Israëlitis præſcripſerit, ut per ea ad majora, ſpiritualia, cœleſtia eos paullatim manuduceret; hactenus ſe ruditati populi accommodans, qui unico ſaltu a viſibilibus quibus aſſueverat, ad mere ſpiritualia, ſola mentis meditatione ac ſublimi fide apprehendenda, transferri vix poterat. Eam ob cauſſam Paulus cærimonias iſtas *egena mundi elementa vocat.* Referri huc poſſunt, Sacrificia, Altaria, Templa, Dierum diſtinctiones, & id genus plura, quæ majoribus natu uſurpata, in Israëlitarum quoque religione obſervari Deus voluit. Sed ea nobis lis eſt, utrum propter Israëlitarum cum

Ægyptiis conſuetudinem, ex Ægyptiorum ſuperſtitionibus multa Deus, ſed correcta paululum atque immutata, in ſuum cultum tranſſcripſerit, ne, ſi id pervicaci populo indultum non fuiſſet, omnem numinis reverentiam excuteret. Hoc autem non invenimus in prolixo qui allegatur *Maimonidis* diſcurſu. Qui quidem docet, Sacerdotes, Sacrificia, Templa, Altaria, qualia Gentiles impie Soli, Lunæ, aliiſque commentitiis numinibus dicaverant, Divino juſſu a rebus creatis & phantasmatibus quæ nullam veritatem habent, ad nomen & numen ſuum tranſlata eſſe; ſed nequaquam docet, rituum Moſaicorum rationes ex convenientia cum Ægyptiorum ineptiis exponendas eſſe; aut iis rebus coli voluiſſe Deum, quas illi ad idololatricum ſuum cultum improbe commenti erant. Et ſic *Maimonidis* illud teſtimonium noſtræ ſententiæ non adverſatur.

VIII. Addimus *Quinto:* Laudari nonnullos a *Spencero* qui a nobis potius quam ab ipſo ſtent. E multis tria Illuſtrium virorum exempla proferam, ſed qui ob eximiam ſuam eruditionem, & peritiam harum rerum non vulgarem, omnium inſtar eſſe poſſint. Ii ſunt ex Judæis MAIMONIDES, ex Antiquis ORIGENES, ex recentioribus GROTIUS.

IX. MAIMONIDES, ut ab eo nunc ordiamur, quem noviſſime loquentem audivimus, mentem ſuam ſuper ea quam præ manibus habemus controverſia, conceptis verbis ita exponit, idque eo ipſo capite quod pro ſe allegat *Spencerus*. *Horum omnium*, inquit, *una & eadem eſt intentio, videlicet*, NE COLAMUS IPSUM EO MODO QUO IDOLOLATRÆ FICTITIA SUA NUMINA COLERE SOLEBANT; *quam rem generaliter & univerſaliter prohibuit; dicendo*, NE DICAS QUOMODO GENTES ILLÆ COLUNT DEOS SUOS SIC FACIAM ET EGO. Deut. XII. 30. *Vult dicere, illos non debere ita facere Deo, idque propter cauſſam quam ſubjungit:* QUIA OMNEM ABOMINATIONEM DOMINI QUAM ODIT FECERUNT DIIS SUIS. Id autem multorum exemplorum inductione probat. *Communis*, inquit, *eo tempore ſuperſtitio fuit, ſolem adorare ac pro Deo habere, hinc factum procul dubio ut ad Orientem ſe converterint adoraturi. Abraham autem convertit ſe ad Occidentem in monte Moria, ut tergum ſuum obverteret ſoli. Iterum, quia idololatræ tum temporis altaria ſua ex lapidibus cæſis ædificarunt, ideo interdixit, ne aſſimilemur ipſis, & ut omnibus modis id vitemus, præcepit altare fieri ex terra, ſicut dicitur* Exod. XX. 24. Altare terreum facies mihi. *Et, ſiquidem abſque lapidibus fieri non poſſit, ut lapides in forma ſua naturali maneant, neque cædantur, vel dolentur, ſicuti etiam prohibuit lapidem pictum, & plantationem arborum juxta altare.* Lev. XXVI. 1. Deut. XVI, 21. Plura addit, ſed quæ Lector apud ipſum videat. Hæc certe *Marshami Spencerique* cauſſam non juvant.

Part. III. Cap. XLV.

X. ORIGENEM etiam laudat *Spencerus*: ſed is Judæorum cauſſam tam fortiter adverſus *Celſum* tuitus eſt, ut temperare mihi non queam, quin

Orig. lib. v. p. 259.

quin quædam saltem ex apologia ista hic exhibeam. Criminabatur Judæos *Celsus*, quod altioris cujusdam sapientiæ cognitione sibi placerent, ideoque aliorum dedignarentur consuetudinem: quum tamen magnam sacrorum suorum partem cum aliis Gentibus communem haberent. Cum *Persis*, quod utrique in *montibus celsissimis Jovi* sacrificent, quo nomine totum hoc cœli convexum intelligunt. Cum *Ægyptiis*, & *Colchis*, quod *circumcidantur*, & *porcina abstineant*. Respondet autem cordate *Origenes*, merito sibi Judæos altiorem sapientiam attribuisse: *nam*, inquit, *si quis erecta mente ad contemplandum Legislatoris consilium, examinet collata instituta ejus gentis cum reliquarum moribus, quibus hodieque utuntur, nullum hominum genus magis admirabitur: ut quod, repudiatis omnibus rebus inutilibus, solas recipit utiles.* Et post aliqua. *Velit nolit Celsus, altiorem sapientiam tenent Judæi, non soluni, quam vulgus, verum etiam quam hi qui habentur pro philosophis. --- Et merito hac de caussa sibi placent, aliorum, ut impurorum & impiorum, devitantes consuetudinem.* Porro docet, in Hebræorum republica habere nos παράδειγμα πόλεως ἐπουρανίου, EXEMPLUM CIVITATIS COELESTIS, *quam Plato quidem conatus est effingere, sed Moses cæterique post eum Prophetæ formarunt, Deo dicatam, pureque educatam, procul omni superstitione.*

XI. Quoniam autem *Celso* libuit sacra Judæorum quibusdam gentibus communia facere; *agedum*, inquit, *dispiciamus quid sit hoc quoque. Putat de Cœlo dogma nihil differre ab opinione de Deo, aitque* παραπλησίως τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Πέρσας *Persas pariter ac Judæos Jovi sacra facere in celsissimis montium: non videns quod Judæi, quemadmodum unum Deum sciebant, ita unicam sanctam precationis domum, unum altare holocautomatum, & sacri suffitus aram unicam, unumque Dei summum sacerdotem. Nihil igitur commune Judæis fuit cum Persis, altissimos montes eosque plures conscendentibus sacrorum caussa*, LONGE DISSIMILIUM SACRIS MOSAICIS, QUÆ AD QUANDAM SIMILITUDINEM ET UMBRAM COELESTIUM PERAGEBANTUR *a Sacerdotibus Judæorum, in arcano intellectum legitimorum sacrorum enarrantibus, & quidnam significaretur per ea.*

XII. De *Circumcisione* vero hæc *Celso* reponit: *Cæterum circumcisionis caussa non eadem est Judæis quæ colchis & Ægyptiis, ac proinde nec eadem circumcisio.* Et post pauca. *Itaque circumcisionem hanc, qua se jactant Judæi, non patientur sibi communem esse cum Colchis atque Ægyptiis.* Alibi de Circumcisione: *Post hæc circumcisionem Judæorum non reprehendendens Celsus Judæis usitatam, ait eam mutuatos ab Ægyptiis*, MALENS ÆGYPTIIS CREDERE QUAM MOSI, *qui refert, primum mortalium circumcisum esse Abrahamum.* Qui ita incomparabilem Judæorum sapientiam deprædicat, ut repudiatis omnibus rebus inutilibus solas receperint utiles; qui in sacra eorum Politia merum cœlestis civitatis exemplum agnoscit; Lib. I. p. 17.

cit; qui totus in eo eſt ut Judæorum ſacra ſacris Gentilium diſſimillima fuiſſe probet, etiam ubi ſimilitudinem ipſi Gentiles urgent; qui Moſaica ſacra ad ſimilitudinem & umbram cœleſtium peracta, & arcanorum ſignificatuum plena fuiſſe contendit; qui denique circumciſionem ab Ægyptiis arceſſi non patitur: is an *Marshamo* & *Spenc.* faveat, judicent cordati.

XIII. Denique & GROTIUM ſibi ſuffragantem laudat Spencerus. At quo modo, videamus. Is in Levit. 1. 9. Poſtquam de holocauſtis multa erudite diſſeruiſſet, ſubjungit. *Sicut autem fines ſacrificiorum diverſi ſunt, quos & apud Arnobium & apud Jamblichum reperias, partim & apud Macrobium* III. *Saturnalium, ex Trebatio; ita & ritus; qui aut ab Hebræis ad gentes alias venere, aut, quod credibilius eſt, a Syris & Ægyptiis uſurpati, correcti ſunt ab Hebræis, & ab aliis gentibus ſine ea correctione uſurpati.* Ubi obſervandum. I. Nihil ab ipſo cum aſſeveratione determinari. Aut illud, inquit, aut, quod credibilibus, hoc. II. Judicioſe ipſum *Syrorum* facere mentionem, ex quibus quum orti ſint Hebræi, mirum non eſt, ſi ritus quoſdam a majoribus traditos, quos illi a vetuſtiſſimis Patriarchis habebant, retinuerint. Quod & nos ſæpe inculcavimus. III. Ex eodem fonte conſimiles ritus habere potuerunt Ægyptii, qui gliſcente ſuperſtitione corrupti, a Moſe correcti ſunt.

XIV, Quicquid ſit, idem certe *Grotius* alibi manifeſte pro nobis eſt. Qui in *notis ad Lib.* I. *De veritate religionis Chriſtianæ* ex profeſſo docet, pleraque eorum quæ ab *Ægyptiis* derivat *Marshamus* ex *Moſe* petita eſſe, & ab *Hebræis* ad *Phœnices*, a *Phœnicibus* ad *Græcos* perveniſſe: qui *Pythagoram* a *Judæis* ſua hauſiſſe, multis argumentis adſtruit: qui antiquiſſimas Leges *Atticas*, unde & *Romanæ* poſtea deſumtæ ſunt, ex legibus *Moſis* originem duxiſſe, variis exemplis probat: qui denique, quod cauſſæ *ſpenceranæ* jugulum petit, de Oraculo quod ex pectorali ſummi Pontificis effulgebat diſſerens, IMITATI HOC, inquit, SED UT PUERI VIRORUM RES IMITANTUR, ÆGYPTII.

XV. Hæc obſervanda exiſtimavimus ad Auctoritates iſtas quas pro ſe *Spenceris* citat. Quum autem hac ſolum fini eas proferat, *ne novitatis in Theologia avidus videatur*, ſatis ipſe fatetur contrariam ſententiam longe eſſe receptiorem. Ideoque operam luderem, ſi qui in alia omnia ab eo, in eadem nobiſcum eunt, viros eruditiſſimos graviſſimosque enumerare ſatagerem. Et quod rei caput eſt, non tam recentiorum aliquot ſcriptorum auctoritate, quam rationum argumentorumque evidentia, diſceptari hæc controverſia, & decidi hæc lis debet. Quæ quum utrimque nunc producta ſint, integrum æquo lectori judicium eſto. Ego ſcribendo laſſus, & exeuntibus feriis ad alia laborioſæ functionis officia vocatus, manum tollo. Ita finiebam ante diem v. Kal. Febr. Anno Æræ vulgaris MDCLXXXIII.

ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ.

SIVE

DE

DECEM TRIBUBUS ISRAELIS

LIBER SINGULARIS.

AD CLARISSIMUM VIRUM,

D. ADRIANUM PAULI GEDANENSEM,

SS. THEOLOGIÆ DOCTOREM,

In Ecclesia Patria Fidum Christi Domini Ministrum.

PROLOGUS.

Sæpenumere cum non exigua animi mei voluptate redeo in illius temporis memoriam, ADRIANE PAULI, quo juvenes admodum sub ductu Celeberrimi Maresii Sacris Literis *Groningæ* operabamur. Tunc ego in haut contemnenda felicitatis meæ parte collocabam, quod Te ibi invenire, cognoscere ac familiariter frui dabatur. Suspiciebam enim ingenium Tuum, venerabar Pietatem, exosculabar Modestiam, æmulabar Diligentiam, atque in exemplum mihi proponebam Virtutes cæteras, quibus Juventutis Academicæ facile Princeps eras. Denique ex iis omnibus colligebam, in quantum Virum creſceres, & quam præclara ſibi Chriſti Eccleſia de Te polliceri poſſet. Neque exſpectationem fefellit eventus. Etenim emenſo ſtudiorum curriculo, in *Hammonenſi* primum Gymnaſio maxima cum laude Doctoris officio functus, mox in *Gedanenſi* Eccleſia ScribamTe præſtitiſti, atque etiamnum præſtas, vere Evangelicum, exercitatum in myſteriis cœleſtis regni, qui ex bono cordis ſui theſauro Vetera ſimul & Nova profert: vitiorum hoſtis, errorum domitor, piorum amor, terror improborum, ſeculi exemplum, Patriæ decus, Chriſti gloria. Ego interim ruri degens, & vix vicinis notus, commiſſam mihi a Domino Eccleſiolam, non dicam quo modo, tenero certe pietatis affectu, paſcebam. At non diuturna mihi otii illius conceſſa uſura eſt. Placuit ſupremo rerum noſtrarum arbitro umbraticum hunc hominem e latebris in lucem protrahere; & poſt crebras ſtationum mutationes tandem Theologicæ Cathedræ in non uno admovere Lyceo. Quam Provinciam quum, præter Eccleſiaſtici labores Miniſterii non niſi trepidante animo ſuſcepiſſem, tantæ rerum moli impar; Divini tamen numinis incredibilem expertus beneficentiam, quæ laſſo vires ſufficit, jam octennium ſuſtineo. In illius autem quum verſarer primordiis, Frisiis tunc meis addictus, ibi Tu, Vir Clariſſime, voluiſti gratiſſimam Tui refricare memoriam; & poſtquam nobis, magna locorum intercapedine ſejunctis, a multis jam annis nullum interceſſiſſet commercium, primus me humaniſſimis literis Tuis ſalutaſti; aliquoties exinde teſtatus; non diſplicuiſſe Tibi qualiacunque ſtudiorum meorum ſpecimina. Quam id jucundum mihi accideret, non Tibi modo privatim, ſed & publice teſtari lubet: ac ſi qua ſui reverentia eum quem

nunc offero libellum ſcriptum credet poſteritas, ſimul credet magna me veneratione ADRIANUM PAULI perſecutum eſſe. Sed & aliæ ſuberant cauſſæ, cur Te in hujus limine Exercitationis compellare debuerim. Excuſandum nimirum purgandumque venit, quod poſt Te de *Decem Tribubus Iſraëlis* aliquid commentari auſus fuerim. Quam Tu pridem materiam ita erudite, judicioſe, copioſe pertractaviſti, ut non mediocriter ſolum eruditos, qualis ego fortaſſis & mei ſimiles, ſed & doctiſſimos quosque plurima docueris. Succeſſit, quaſi in partem laboris tui, Clariſſimus Vir, Tuus quondam Collega, meus autem amicus deſideratiſſimus, WILHELMUS WILHELMIUS, eleganti ſuper hoc ipſo argumento diſſertatione; in qua varias doctiſſimorum hominum ſententias ad partes vocans, quid in quaque laudandum culpandumve ſit, non minus modeſte quam proſpicienter arbitratus eſt. Et quis tandem ego ſum, qui poſt tantos viros in circum prodire auſim? θρὶξ παρὰ λύδιον ἄρμα, Trax aut ſecutor rudis & agreſtis, & neſcio quis Myrmillo aut Andabatarius, poſt tot palmarum gladiatores. Sed veniam dabis Tu, ſat ſcio, Vir Clariſſime, veniam daturus eſſet, ſi viveret, *Wilhelmius* noſter, poſtquam profeſſus fuero publice, veſtris me plurimum obſervationibus adjutum, veſtra face per obſcuras ſalebras deductum, veſtris humeris inſidentem, veluti nanum aliquem aut puſionem aliquo uſque fortaſſis proſpectaſſe. Adeo ut, ſi quid in hac Exercitatione boni ſit, id Vobis, deberi velim; qui vel eas mihi cogitationes præformaſtis, vel ſane ad eas occaſionem aditumque præbuiſtis. Neque tamen eadem omnia vobiſcum dico: neque eodem modo, aut ordine. Et licet eandem inſiſtam viam, eſt tamen ubi paullo ſeorſim abiens in alium declino tramitem. Quam libertatem qui eruditis ademtum it, is e Senatu illud receptiſſimum, QUI ALIA OMNIA, & eadem opera ſolem e cœlo tollat. Vobis quidem veſtri operis atque ordinis conſtitere rationes. Mihi vero potiſſimum hoc fuit propoſitum ut integram decem tribuum Iſraëlis hiſtoriam, in certas partitam periodos, continuaque ſerie junctam, quantum quidem illius fieri poterat, ad candidam calcem ſiſterem. Id interim accurans ut quæ de ſingulis periodis ſacra vatum carmina cecinere, ea cum ipſo rerum eventu confligerem. Unde plurimæ mihi exponendæ fuerunt prophetiarum pericopæ, partim quidem a vobis attactæ; ſed & partim, quia ſic ferebat inſtituti veſtri ratio, a mea aliquantulum diverſa, certo judicio omiſſæ; partim etiam, quod veſtra ſit factum pace, paullo aliter expoſitæ. Quidquid autem hac in parte a me eſt præſtitum, id Tibi, ADRIANE Clariſſime, cenſendum corrigendumque offero: Te judicem expoſco. Tu arbitraberis.

Opera nobis hæc inanis an in uſum impenſa ſit.

Et quam feciſti mihi ſpem, fore ut iterata cura auctiores nobis de hoc argumento lucubrationes tuas reddas, ea te fide ut quantocius exſolvas, eademque opera me ubi aberravero in viam revoces, etiam te atque etiam obteſtor. Liceat mihi hæc præfato ipſa nunc rerum capita partitim exponere.

ΔΕΚΑΦΥΛΟΝ.

SIVE

DE

DECEM TRIBUBUS ISRAELIS

LIBER SINGULARIS.

CAP. I.

Separatio Decem Tribuum a Domo Dei & Davidis.

I. *Historia decem tribuum quatuor habet periodos.* II. *Primæ periodi initium a Jeroboamo est, divellente decem tribus a regno Judæ.* III. *Quam rerum mutationem Deus olim prædixerat.* IV. *Jeroboamus, ut regnum sibi firmaret, prohibuit suos ne communia cum Judæis in eodem templo sacra haberent.* V *Non tamen consultum existimavit totam religionis faciem immutare, populo ad aliena numina traducto.* VI. *Sed accommodans se populi ingenio, locum cultui commodum designavit.* VII. *Addito signo visibili quasi præsentis numinis.* VIII. *In quam rem elegit vitulos aureos.* IX. *An quia ea figura dicata olim Josepho erat, unde genus trahebat Jeroboam?* X. *Quo pertinere creditur nomen Serapis, quasi Bovem Patrem dicas; quia Josephus, Pater Regni Ægyptiaci, fuerit Symbolo bovis signatus.* XI. *Cæterum id valde incertum est.* XII. *Neque ex Serapidis sive nomine sive numine quicquam concludi potest.* XIII. *Huetius quomodo in Apide & Serapide Mosen inveniat.* XIV. *Probabilius est Jeroboamum aliquod religionis symbolum in mente habuisse; sive Judaicæ,* XV. *Sive, quod*

quod malim, Ægyptiacæ. XVI. *Miniſtros Sacrorum ex toto populo, ſine tribus aut familiæ diſcrimine, ſumſit Jeroboam: ut res ad priſtinam ſimplicitatem reducta videretur.* XVII. *Ab extremis populi non eſt idem quod ex infimis.* XVIII. *Tempus etiam cultus immutatum ivit.* XIX. *At hæc quantumvis aſtute excogitata, cuncta tamen factu fœda fuere.* XX. *Nam & Jeroboamus & populus ingenti ſe ſcelere obligaverunt.* XXI. *Quamobrem & regibus infeliciter ceſſit;* XXII. *Et populo.* XXIII. *Non fuit hæc defectio tam univerſalis, quin multi adhæſerint Deo & domui Davidis: ut Simonidæ;* XXIV. *Levitæ.* XXV. *Et ingens piorum multitudo ex omnibus tribubus.* XXVI. *Abia quoque & Aſa multas urbes regni Iſraëlitici ceperunt.* XXVII. *Pii etiam aliquod in Iſraëlitide habitantes ad feſta ſolemnia Hieroſolymam aſcenderunt.*

I. OMnis DECEM TRIBUUM ISRAELIS hiſtoria QUATUOR quaſi *periodis* comprehenditur. PRIMA eſt a ſui ſub JEROBOAMO ſegregatione, tam *Sacra*, quam *Politica*; tam a domo *Dei*, quam *Davidis:* qua factum, ut ſeparatam non minus *Eccleſiam* quam *Rempublicam* conſtituere cœperint: & decurrit uſque ad DEPORTATIONEM ASSYRIACAM. ALTERA inde orſa ad CAPTIVITATEM JUDÆ BABYLONICAM ſe extendit. TERTIA incipit a REDVCTIONE populi ex *captivitate Babylonica*, duratque ad noviſſimum POLITIÆ ISRAELITICÆ per Romanos EXCIDIUM. QUARTA dehinc fluit uſque ad optatam ſperandamque TOTIUS ISRAELIS RESTITUTIONEM.

II. PRIMÆ periodi initium ac ſeries in hunc modum ſe habent. *Jeroboamus*, vir ſagax, inquietus, & dominandi avidus, atque ab ineunte ætate iis eruditus artibus quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum incitantur, mortuo *Salomone*, ſuffectoque *Rehabeamo*, quem tantæ moli imparem non vane conjectabat, ipſe ingentis ſpei plenus, res novas moliri cœpit. Fultus igitur optimatum favore, ac ſtudio vulgi, qui ſua ſponte contumax adverſus imperantes, levi momento ad rebellionem impellitur, ſpecioſo prætextu, onera pridem populo impoſita minui petiit. Non attendebat *Rehabeamus* difficillima eſſe principatus initia: in quo quum explere omnium deſideria nec poſſis, nec velle debeas, ea tamen in delectu obſervanda eſt commoditas, & morum comitas, ne quiſquam bonus a vultu & ſermone principis triſtior receſſiſſe conqueratur. Spreto igitur ſenio-

seniorum consilio, quos longa ætas, & negotiorum usus, & sapientissimi *Salomonis* consuetudo, idoneos dandis consiliis fecerant, qui uno suadebant ore, ut unius diei obsequio firmum ac diuturnum mercaretur imperium, ab æqualibus rerumque imperitis instigatus, ferociter respondit: *Minimum suum digitum crassiorem fore lumbis patriis: intensurum se gravitatem jugi: Patrem flagellis, se scorpionibus in ipsos animadversurum; atque ita domiturum istam petendi querendique contumaciam.* Non potuit *Jeroboamo*, ad omnia invigilanti, optatior subnasci occasio. Denæ enim ex duodenis tribubus, tam trucibus exasperatæ responsis, secessione a Domo Davidis facta, lubentes se *Jeroboamo*, egregio nimirum libertatis patrono ac vindici, submisere. Hunc finem habuere juvenilia & calida consilia, quæ ut prima specie læta sunt, ita tractatu comperiuntur dura, eventu tristia.

III. Tantam rerum mutationem multo ante Deus, tum *Salomoni*, tum *Jeroboamo* prædixerat. Illum quidem minaci voce compellavit: *eo quod fuit hoc apud te, quod non observasti fœdus meum & statuta mea quæ præcepi tibi; omnino lacerabo hoc regnum a te, & tradam servo tuo.* 1. Reg. XI. 11. Huic autem quum forte in via occurrisset *Ahias Silonites*, prehenso novo quod indutui habebat vestimento in duodecim illud laceravit fragmenta: quorum dena *Jeroboamo* tradidit, addito: *sic ait Jehova Deus Israëlis, ecce ego laceraturus sum regnum hoc e manu Salomonis, & daturus tibi decem tribus.* ibid. ℣. 29. 30. 31. Frustra fato obluctans *Salomo* de necando *Jeroboamo* consilia inibat. Supervixit ille, & potitus regno est. Quippe *quæ fato manent, quamvis significata non vitantur.* Ipsa *Rehabeami* stolida imprudentia consilio Dei inservivit, *ut quod accidit, etiam merito accidisse videretur.* O Sapientia, & *occulti miranda potentia fati!* quæ res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipsi illuc iviisse videamur; & consiliis factisque nostris gradum nobis struamus ad fatalem illum lapsum sive adscensum.

IV. Proxima nunc *Jeroboamo* cura erat; ut gentem sibi regnumque firmaret. Non enim confidebat promisso Dei per fatem facto, fore ut solium sibi posterisque stabiliretur, modo pia animi inclinatione Deo adhæreret. Ad sueta regibus vaframenta deflexit. Idque imprimis operam dedit, ne populus festis diebus *Hierosolymam* proficisceretur, aut communia dehinc cum Judæis sacra haberet. Hoc enim, quoquo sese verteret, periculosæ plenum opus aleæ esse videbatur. Centrum religionis coibat in urbem *Hierosolymam* insessam regibus Judæ. Ejus aditus, nisi permittentibus illis regibus, inaccessus erat. Quare aut deserenda religio, aut suscipiendum obsequium. Si populus quomodocunque iret, vel adesse profectionis religiosæ comitem, vel abesse oportuit *Jeroboamum.* Utrobique par

periculum. Abſens enim, numinis contemtor, omniſque religionis expers videri poterat: quod ante omnia principi qui populo ſe placere poſtulat enixe cavendum eſt. Nec metus aberat, ne Iſraëlitæ ab antiquo Rege, ac recens deſertis fratribus, ſed præcipue a Sacerdotibus & Levitis, ad defectionem ſolicitarentur, Templique & regiæ urbis ſplendore capti, *Davidiſque & Salomonis* memoria inſtigati ad rerum mutationem, *Jeroboamum* non dignitate ſolum, ſed & vita privarent. Adeſſe tamen ipſi non licebat. Non enim patebat aditus. Neque, ſi pateret, tutus erat in hoſtico. Et ſi vel tutus foret, non erat e dignitate, Regi Judæ poſtponi: nec ſperandum, ut æquali honore uterque in eadem æde ſacra faceret. Non inepte hæc profani, ſed aſtuti hominis, ratiocinia *Talmudiſtæ* perſecuti ſunt. *Didicerant*, inquiunt, *nemini jus eſſe in atrio templi ſedendi præterquam regibus Judæ, qui e domo Davidis ſunt. Si igitur, ajebat apud ſe Jeroboam, ſedente Rehabeamo me ſtantem viderint, ſtatuent unum eſſe regem, alterum ſervum: aut, ſi ſedeam, me in regem eſſe rebellem: ac me proinde interfecto, ſtatim illi adhærebunt.* Verba *Talmudis Jarchius* & *Kimchius* in commentariis ſuis habent. Itaque quum debuiſſet *Jeroboam* rem totam Deo committere, cui facile erat eum, ſuo numine ad regnum evectum, inter tot pericula ſartum tectum conſervare; ad malas confugit artes, &, pravo dominantium more, religionem ad ſua commoda callide detorſit; ut illius obtentu dominationem ſtabiliret.

V. Porro imprudens admodum ac temerarium facinus commiſiſſet, ſi conatus fuiſſet populum ab eo Deo, quem ſuæ ex *Ægypto* liberationis auctorem agnoſcebat, ad peregrina numina abducere. Difficulter enim ex animo evellitur quod a patribus traditum altas cum tempore radices fixit. Præſertim in Religionis negotio. *Omnes* enim (ut *Cicero* ait) *religione moventur, & Deos patrios quos a majoribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, ac retinendos arbitrantur.* Prudenter ergo *Jeroboamus*, populum ab eo quod avitum erat, & imbibitum, alienare noluit. LOCUM duntaxat mutavit, RITUSQUE colendi, tum MINISTROS etiam, ac TEMPUS cultus: idque tam aſtute, ut revocari potius ad omnium antiquiſſimos mores, quam novitiis initiari inſtitutis, Iſraëlitæ viderentur.

Orat. x. in Verrem.

VI. LOCA cultus ea ſelegit, quæ ſe & inſigni commoditate, & memoria veterum commendabant. BETH-EL nimirum & DAN. Quarum urbium illa ad *Auſtrum*, hæc ad *Aquilonem* fuit. Et BETH-EL quidem dudum celebris, quia princeps gentis Jacob, Deo ibi ſemel iterumque conſpecto, aram iſthic loci ſolemniter dedicaverat. Nomen ipſum, *Domum Dei* deſignans, & portam cœli, tam præclarum erat, ut auguſtiori indigitamento nulla terræ pars nuncupari potuerit. DAN autem clara fuit propter idolum Michæ, ibi a Danitis non diu poſt Joſuam erectum.

multo-

multoque tempore ab accolis religioſe cultum. Jud. XVIII. 30. Quare commodiſſime huc impelli potuerunt hominum animi.

VII. Cæterum e re videbatur mentes Iſraëlitarum SIGNO aliquo VISIBILI retinere, quod monumentum inviſibilis Dei, & inſtrumentum cultus illius eſſet. Fecit ergo duos vitulos, ſive juvencos, aureos, de quibus dixit, *ſufficit vobis hactenus adſcendiſſe Hieroſolymam, Ecce Dii tui o Iſraël, qui eduxerunt te ex terra Ægypti.* Quaſi diceret: Non eſt, Iſraëlitæ, cur magnis ſumptibus, moleſtisque itineribus, ter quotannis Hieroſolymam vos conferatis: quippe idem ille verus Deus, qui patres veſtros ex *Ægypto* eduxit, ſeque in medio Iſraëlis habitaturum pollicitus eſt, non minus hic quæri vult, aut inveniri poteſt, quam apud *Hieroſolymam.* Ipſum quidem naturæ ſuæ immenſitate ubique locorum eſſe non ignoratis, Salomone edicente, nec cœlis celſiſſimis Majeſtatem ejus terminari: & ſi ſpecialis præſentiæ ſymbola requiritis, eccilla in vitulis quos erexi.

VIII. Sed cur *hæc* potius ſymbola ſibi delegit, quam quævis *alia?* Ingenioſa admodum *Hugonis Grotii* commentatio eſt: quam tamen, ut ut a ſeſe expolitam, Hebræis interpretibus debet. *Volebat*, inquit, *Deum coli in ea figura, quæ Joſepho Dei miniſtro, unde ortus erat Jeroboamus, dicata olim fuerat, & quæ in Cherubinis partem faciebat præcipuam: ut vel illo adſpectu populus retineretur in veneratione poſteritatis Joſephi, faciliusque crederet eis regnum deberi, qui orti eſſent ab eo, cujus maxima in omnes Iſraëlitas fuerant beneficia. Sic Julia domus Æneæ laudes per omnes Poëtas cani voluit, ut eo lenius ferret populus imperium illud, velut fatis datum.*

IX. Ad cujus obſervationis intelligentiam ſciendum eſt, adſumi a *Grotio* eorum ſententiam, qui *Joſephi* memoriam ab *Ægyptiis* in *bobus* cultam memorant, totamque fabulam *Apidis* & *Serapidis* ad hanc originem referunt. Qua de re erudite comprimis & copioſe agit *Voſſius, de Origine & progreſſu Idololatriæ.* Lib. I. cap. XXIX. Ac multa ſane ſunt quæ conjecturam illam faciunt probabilem. Ex Moſaica hiſtoria cuivis notum eſt, nullum fuiſſe honoris genus, quo non rex Ægypti *Joſephum* vellet ornatum. Porro moris erat *Ægyptiis*, ut bene meritorum memoriam ſacris ad poſteros ſymbolis propagarent. Jam vero nullum beneficiis *Joſephi* exprimendis ſignum magis erat idoneum *bove.* Quum enim interpretatus ſit *Pharaonis* ſomnium de ſeptem *vaccis* pinquibus; quas devoraverant vaccæ aliæ totidem adſpectu fœdæ, ac macie confectæ, in quibus fertilitatis ac ſterilitatis erat ſymbolum; quumque ob Divinam viri prudentiam rei annonariæ præfectus, tempore famis *Ægyptiis* optime proſpexerit: nullo ſymbolo convenientius quam illo *bovis* potuit honorari. Annonæ enim ratio magnam partem ab agricultura dependet; in qua *bos homini laboris ſocius* eſt; idcirco *Ce-*

veris ministeri Varroni dictus,& *agriculturæ animal, Plinio.* Hinc etiam apud Romanos *L. Minutius*, Annonæ præfectus, *bove aurato extra portam trigeminam est donatus, ne plebe quidem invita, quia frumentum Melianum, assibus in modios æstimatum, plebi divisit.* Accedit quod Josephus ex multorum sententia Deut. XXXIII. 17. *Bos* vocetur secundum codices Hebræos: vel saltem, juxta vulgatum interpretem, bovi comparetur.

Livius lib. IV.

X. Nec abludit nomen *Apis*, aut *Serapis*: nam quum Hebræis אב, *Ab*, *Patrem*, שור, *Sor*, bovem, & שר, *Sar*, *Principem* notet; inde Josephus *Apis*, id est *Pater* dici potuit, uti vocatur אב *Pater Pharaonis*. Gen. XLV. 8. item *Sarapis*, *Princeps Pater*, quum præfuerit toti Ægypto; vel *Sorapis*, *Bos Pater*, hoc est Pater regni Ægyptiaci symbolo bovis signatus. Quis negaverit ab eximio *Vossio* acute hæc excogitata esse? Sique tam solida quam ingeniosa sunt, quid obstat quo minus *Grotio* adstipulemur, hanc erectorum a *Jeroboamo* vitulorum caussam urgenti, ut eorum intuitu commonefierent *Israëlitæ* de *Josephi* ab *Ægyptiis* tam prolixe ornati præstantia? Ipse autem *Jeroboamus*, non degener tanti viri nepos, eccur imperio quam quisquam e *Davidica* gente indignior censeretur?

XI. Verum enimvero validis rationibus intercedit Doctissimus *Bochartus*, ut fidem tam eruditæ cæteroqui dissertationi adhibere non audeamus. Nam uti *Josephus* vivus non passus fuisset eos sibi honores exhiberi qui a Divinis non procul aberant, quos saltem in idololatriam facile degeneraturos prospiciebat; ita & demortui memoria apud ingratos Ægyptios brevi intercidit. Mox enim *alius surrexit rex qui Josepum non noverat.* Exod. I. 8. quique nulla ejus, nec fratrum, aut posterorum ratione habita, gravissimam in eos tyrannidem exercuit. Cui alii, pariter *Israëlitis* infesti, succesere.

XII. Accedit quod *Serapidis* apud Ægyptios cultus neque tam vetustus, neque patrius fuit, sed recentior, &, ut *Attici* dicunt, ἐπήλυτος, sive *inquilinus*. *Herodotus*, qui de Diis *Ægyptiorum* tam multa scripsit, de *Serapide* ne gry quidem habet. Neque quisquam alius ante *Alexandri* tempora. Et plerique ex *Ponto* in *Ægyptum* advectum scribunt, ita procurante *Ptolomæo*. Quod argumentum fuse persequitur, & adversus *Vossii* acceptiones vindicat laudatissimus *Bochartus*. Adde, *Apidis* quidem Symbolum *bovem* fuisse, *Serapidis* non item. Saltem si *Macrobio* standum; qui de Serapide ita: *Simulachro signum tricipitis animantis adjungunt, quod exprimit medio, eodemque maximo, capite Leonis effigiem. Dextera parte caput Canis exoritur, mansueta specie blandientis; pars vero lævæ cervicis rapacis Lupæ capite finitur: easque formas animalium Draco connectit volumine suo, capite redeunte ad Dei dextram qua conspicitur monstrum.* Videri potest de hac effigie, illiusque mystica expositione *Athanasius Kircherus*,

Hierozoi. part. I. lib. II. cap. XXXIV.

Satutnal. lib. I. cap. XXI.

Oedipi

Oedipi Ægyptiaci Syntag, III. *cap.* V. Contendit autem Ægyptiaca lingua σὼρ *ciſtam*, ἀπ *bovem* ſignificare; laudatque *Varronis* & *Nymphodori* obſervationes, qui *Apin* taurum mortuum, in *Soro*, quod Latine *arcam* dicimus, poſitum, *Sorapim* primo, ac deinde *Serapim*, dictum fuiſſe memorant. Quibus admiſſis prorſus concidit originatio illa Hebræa ex שור & אב.

XIII. Et profecto, ſi rem dicere amamus, nihil incertius Id genus conjecturis eſt; quæ auctoribus ſuis eruditionis & ἀγχινοίας non invidendam laudem facile conciliant; ſed adſenſum judicioſi lectoris vix eſt ut impetrent. Præſtantiſſimus *Huetius* non quidem ex quovis ligno Mercurium ſed ex omnibus fabularibus antiquorum Diis *Moſen* facere animum induxit ſuum; atque horſum ſibi famulari omnem eruditionem ſuam juſſit. In *Apide* ergo & *Serapide* quoque Moſen invenit. Nec deſtituitur ſuis argumentis. Sane apud *Euſebium* narrat *Artapanus*, *Nacherotem Ægyptium*, quum a *Moſe* quæreret ecquid hominibus valde eſſet utile, hunc *boum* genus reſpondiſſe, qui terram arant: *Chenephrem* itaque Ægypti regem, *taurum* nominaſſe *Apim*, eique templum exſtrui juſſiſſe: Quid promtius hinc fuit poſteris, quam cum *Apide Moſen* confundere, cujus dictum in cauſſa fuit quod *Apis* hoc cultu conſecratus ſit? Sed & *Serapidis* aliam etimologiam audi, Voſſiana illa non minus probabilem. *Tacitus Hiſtor. lib.* IV. *cap.* LXXXIII. LXXXIV. refert *Ptolomæo Lagide ſecundum quietem Serapidem viſum in cœlum igne plurimo attolli.* Hinc origo nominis. Nam שרף eſt *incendere*. Unde & שרפים *Seraphim* dicti, id eſt *incendentes*, *ardentes*. Indidem ergo *Serapis*, quod *igne plurimo in cœlum tolleretur*. Merito autem appellationem ex *igne* habuit *Moſes*: qui *vultu flammeo* ad ſuos de monte reverſus eſt, & *inter ignes* Legem a Deo accepit. Accedit & aliud: Gemmæ formam exhibet *Pignorius*, in qua ſculpta videtur imago *Serapidis*, *cornuti & radiati*, *virgam* tricuſpidem *anguæ* circumplicatam geſtantis. Cujus hæc ſint ſymbola, ſi non *Moſis*? qui *radiatus* de Horebo deſcendit, qui *cornutus* pingitur vulgo, cujus geſtamen *virga* fuit in *ſerpentem* non ſemel *mutata*. Ita pro *Joſepho* in *Apide* & *Serapide* ſubſtitutum videmus *Moſen*, pari ingenio, ſed & pari fortaſſis incertitudine.

Demonſtr. Evang. lib. I. Propoſ. IV. cap. IV. Paragr. IV. & V.

Præp. Evang. lib. IX.

XIV. Quicquid hujus rei ſit, id utique certum eſt, vitulos a Jeroboamo erectos non *Politicæ* ſolum dignitatis in *Joſephi* tribu monumenta, ſed potiſſimum *Religionis* ſymbola atque inſtrumenta fuiſſe. Sive id fecerit ad imitationem *boum æneorum* quibus mare æneum in Templo Salomonis innitebatur. I Reg. VII. 25. ſive cum reſpectu ad *Cherubinos*, quos ad vitulorum ſpeciem proxime acceſſiſſe alibi prolixe diſputavimus. Sive denique *vitulis* pridem in *Ægypto* aſſuetus, ubi degerat multos annos, ſub Rege *Seſako*, I Reg. XI. 40. eoſdem in Iſraëlitarum ſacra, quorum patres eandem olim inſaniam inſaniverant, transferre conſultum duxerit.

XV. Quod quidem omnium cogitatu dictuque ſimpliciſſimum eſſe videtur. Nam de *ſuis vitulis* iiſdem verbis locutus eſt *Jeroboam* 1. Reg. XII. 28. quibus *Iſraëlitæ*, de *vitulo Aaronis*, Exod. XXXII. 4. *Hi ſunt Dii tui, Iſraël, qui eduxerunt te e terra Ægypti.* Illi vero ſuperſtitionem vitulorum ex *Ægypto* hauſerant: Stephano id conteſtante, Act. VII, 39. 40. *Averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum, dicentes Aaroni, fac nobis Deos qui præeant nobis.* Atque hæc eſt ratio, cur *Aholæ*, id eſt Iſraëli, exprobret Deus per Ezechielem Cap. XXIII. 8. quod *ſcortationes ſuas delatas ab Ægypto non dereliquerit*, ſectans nimirum cultum vitulorum. Accedit quod *Ægyptii* jam inde ab antiquo *duos* habuerint *boves*, *Memphiticum* alterum, alterum *Heliopolitanum*, Ad quod geminum numen ſuis etiam vitulis reſpexiſſe *Jeroboamum* probabile eſt. *Hieronym. in Hoſ.* IV. *Videtur mihi idcirco & populus in ſimilitudine feciſſe ſibi caput vituli quod coleret, & Hieroboam filius Naboth vitulos aureos fabricatus, ut quod in Ægypto didicerant* Ἄπιν καὶ Μνεῦιν, *qui ſub figura boum coluntur, eſſe Deos: hoc in ſua ſuperſtitione ſervarent.*

XVI. *Loco modoque* cultus ita immutato conſequens fuit ut MINISTRI quoque mutarentur. Quia enim *Levitici ſacerdotes* noluerunt cultui huic idololatrico ſeſe mancipare, ſumſit ſibi *Jeroboam* Sacerdotes מִקְצוֹת הָעָם *ab extremis populi, qui non erant e filiis Levi*, 1. Reg. XII. 31. Uti ſic quoque res ad priſtinam ſimplicitatem libertatemque reducta videretur: quippe ante Moſis tempora nulla familia ab altari arcebatur.

XVII. Longe eos falli qui *ab extremis populi*, idem eſſe putant quod *ex infimis populi*, Vir excellentiſſimus *Ludovicus de Dieu* ad Ezech. XXXIII. 1. erudite obſervavit. Notum eſt קָצֶה proprie notare *finem, extremitatem.* Quia vero extremitas rei eſt ejus complementum atque univerſitas, hinc pro univerſitate rei uſurpatur. E multis exemplis tria ſolum, ſed ea evidentiſſima, proferam. Gen. XIX. 4. dicuntur *Sodomitæ* domum *Lothi* circumdediſſe a puero uſque ad ſenem, Deinde additur כָּל־הָעָם מִקָּצֶה *totus populus ab extremitate*, id eſt, in univerſum. Gen. XLVII. 2. de Joſepho dicitur מִקְצֵה אֶחָיו *Et ex univerſitate fratrum ſuorum accepit quinque, & conſtituit eos ante Pharaonem.* Sic & Ezech. XXXIII. 1. וְלָקְחוּ עַם הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְצֵיהֶם. *Et ſumſerit populus terræ virum aliquem ex univerſitate ſua.* Eodem modo exponendum eſt id de *Jeroboamo: Fecit Sacerdotes ex extremitatibus populi*, id eſt, ex univerſo populo. Non enim culpatur, quod, neglectis *magnatibus*, ex *vulgo* creaverit Sacerdotes: ſed quod, quum ſola tribus *Levitica* muniis Sacerdotalibus a Deo eſſet deſtinata, ex *univerſo populo* eos deſumſerit. Uti & Sacerdotium ipſe invaſit, & Diis a ſe confictis propria manu ſacrificia obtulit. 1. Reg. XIII. 1.

XVIII. Sed nec TEMPUS religioſi cultus intemeratum reliquit. Novam inſtituit ſolemnitatem, non ſeptimo menſe, ut lex juſſerat, ſed octa-

octavo celebrandam: *menſe illo quem commentus fuerat animo ſuo.* 1. Reg. XII. 32. 33. Eo conſilio omnia, ut ſubſtantiam quidem & corpus quaſi Religionis commune cum Judæis Iſraëlitæ retinerent, ne nimia novatione animi turbarentur: in circumſtantiis tamen notabilis eſſet diverſitas, quæ utriuſque regni populos, quod optandum *Jeroboamo* erat, magis magiſque a ſeinvicem alienaret.

XIX. At quantacunque hæc ſolertia ab homine politico inventa ſint, fœda tamen factu, atque exitu infelicia fuere. Profana quippe omnia, profani Dii, profani ſacerdotes, profana feſta, profana ſacrificia. Nam in materia Religionis profanum eſt, quicquid non habet Deum Auctorem. Itaque hi vituli pro *Diis* vocantur *Diaboli.* 2. Paralip. XI. 15. Et horum myſtæ pro Sacerdotibus, כְּמָרִים *ſacrificuli.* Hoſ. X. 5. Et ſolemnia pro Dei *feſtis*, *Regis dies.* Hoſ. VII. 5. quia a Rege, non a Deo fuerunt inſtituta. Et locus pro Beth-Ele, *Beth-Aven.* Hoſ. X. 5. id eſt, pro domo Dei, *domus Idoli*, vel *domus iniquitatis.* Præclare *Petrus Martyr. Certe injuſtiſſimas vices Jeroboamus Deo reddidit. Is uſque ad regnum illum extulit. Iſte vero Deum ipſum uſque ad boves dejecit.*

XX. Sic ergo triſtia defectionis initia vidimus, qua decem tribus ſeparatum ſibi regnum a regno Davidis, & ſegregem cœtum ab Eccleſia Dei fecerunt. Neque dubitandum eſt quin magno ſe ſcelere tam *Jeroboamus* quam *populus* in hoc negotio obligaverint. Sibi quidem Deus hanc rerum converſionem attribuit. 1. Reg. VII. 15. 24. & per Ahiam regiæ conjugi dixit: I, *dic Jeroboamo, ſic ait Jehova Deus Iſraëlis, Ego te extuli e medio hujus populi, & impoſui te anteceſſorem populo meo Iſraëli, & laceratum regnum a domo Davidis tradidi tibi.* 1. Reg. XIV. 7. 8. Sed qua in re juſtiſſime egit Deus, in eadem re perfide cum populo egit *Jeroboamus.* Adoranda hic nobis ſanctiſſimi numinis providentia eſt, *Salomonis* peccatum merito punientis, ſed altero peccato. Peccavit enim *Jeroboam*, quod, ſecus ac *David*, promiſſum ſibi a Deo regnum *rapere maluit quam exſpectare:* & per rebellionem occupatum peſſime adminiſtravit. Peccavit item *populus*, qui, Dei conſilium ignorans, contra legem ejus expreſſam defecit a domo Davidis; & legitimo ſucceſſori ſubſtituit alienum. Proinde Deus his verbis eos increpat, Hoſ. VIII. 3. 4. *Deſeruit Iſraël bonum, inimicus perſequetur eum.* הם המליכו ולא ממני *Ipſi regem conſtituerunt, & non ex me: Principem ſtabiliverunt, & ego non agnovi;* id eſt, me inconſulto, nec approbante.

XXI. Quamobrem & *regibus*, & *populo* male ceſſit. Nam primo defectionis auctori *Jeroboamo* qui ſucceſſit filiis *Nadab*, is tantum regnavit *biennium:* quo exacto *Bahaza* illi bellum intulit, & cum univerſa familia interemto, regnum invaſit. 1. Reg. XV. 25. Inſecuta mox talionis pœna eſt. *Bahazæ* filius *Ela*, *ſecundo* item regni ſui *anno* a *Zimrio* interfectus

ctus est. 1 Reg. XVI. 8. Sed & hic brevem sceleris sui fructum percepit. *Ab Homrio* enim obsessus, & ad incitas redactus, *septimo regni sui die* domum regiam atque in ea se cum suis incendit, ac nefario vivicomburio periit rex ἑπταήμερος. 1 Reg. XVI. 15.—Sed nec *Homrio* regnum contigit nisi post quadriennale cum *Tibnio* æmulo certamen. Quo tandem potitus, hæredem quidem imperii *Achabum* filium habuit; sed & eum prælio cæsum. 1 Reg. XXII. 34. Hujus filius *Ahazia*, quum ex cancellis delapsus in lethalem morbum incidisset, mox successorem habuit *Joramum* fratrem. 2 Reg. I. 2. 17. Atque hic est ille *Joram* quem jugulavit *Jehu* cum *Jezabele* matre, & fratribus LXX. 2 Reg. IX. 24. & X. 7. Secundum illud quod per *Eliam Achabo* comminatus erat Deus: 1 Reg. XXI. 22. *Reddam domum tuam sicut domum Jeroboami filii Nebat, & sicut domum Bahasæ.* Quæ vero *Jehu* posteros fata urserint, exponemus post pauca. Id certe ex his exemplis claret, vindicem Dei manum impios reges persecutam esse, donec mutuis cædibus attriti scelerata Assyriis colla submisere.

XXII. Nec sibi eam rerum mutationem gratulatus *populus* est. 2 Reg. XVII. 20. 21. *Projecitque Jehova omne semen Israëlis, & afflixit eos, & tradidit eos in manum diripientium, donec projiceret eos a facie sua: quia sciissus est Israël a domo Davidis, & constituerunt sibi Regem Jeroboam filium Nebat.* Hinc enim Israëlitis prima mali labes, & in religione defectio, & clades prope internecinæ. Prisca eorum sub Aarone μοσχοποίια ter millenorum cæde expiata fuit. Exod. XXXII. 22. Hoc autem crimen, quingentorum millium unico prælio corruentium. 2 Chron. XIII. 17. Qua clade majorem haut temere reperias. Ita *desertores sui Deus deserit: nec cadunt solum turpiter, sed & ruunt.* Serio hoc populo cogitandum; *vix est ut quis impune ferat rebellionem.* Discantque hoc exemplo omnes, quod *neglecta religio traxerit semper rempublicam secum & trahet.*

XXIII. Observandum tamen, *non* tam *universalem* fuisse defectionem, quin multi ex illis tribubus fidem Deo & domui Davidis intemeratam servaverint, omnesque res relictas habuerint præ eo quod Deus jussit. Et *primo* illi quidem, qui in civitatibus Judæ habitabant. 1 Reg. XXII. 17. *Tantum super filios Israëlis qui habitant inter civitates Judæ, regnavit Rehabeam.* Tales fuerunt SIMEONITÆ magnam partem, quibus portio sua intra terminos tribus Judæ assignata fuit: juxta Jacobi vaticinium Gen. XLIX. 7. *Dispertio eos* (Simeonem & Levi) *per Jacobum, & dispergo per Israelem.* Cujus complementum est Jos. XIX. 1. *Deinde prodiit sors secunda Simeoni: pro tribu Simeonitarum per familias eorum: fuitque possessio illorum intra possessionem filiorum Judæ.*

XXIV. *Deinde*, tota LEVITARUM natio ex omnibus Israëlitarum urbibus certatim Hierosolymam confluebat. 2 Chr. XI. 33. 34. *Sacerdotes quoque & Levitæ qui erant in toto Israele, stiterunt se ei* (Rehabeamo) *e to-*

e toto termino suo. Nam derelinquentes Levitæ prædia suburbana sua & possessionem suam, abiverunt ad Judam & Hierosolymam.

XXV. Accessit *tertio* ingens hominum piorum multitudo ex OMNIBUS TRIBUBUS, quibus Jeroboami instituta displicuere, & sincerus veri numinis cultus cordi fuit. 2. Chr. XI. 16. 17. *Et sequuti illos ex omnibus tribubus Israëlis, qui dedebant animum suum ad requirendum Jehovam Deum Israelis, venerunt Hierosolymam ad sacrificandum Jehovæ Deo majorum suorum. Qui confirmarunt Regnum Jehudæ.*

XXVI. Multas etiam regni Israëlitici URBES REX ABIA cepit. 2. Chr. XIII. 19. *Nam persecutus Abia Jeroboamum cepit ab eo civitates, Beth-Elem cum villis ejus, & Jeschanam cum villis ejus: Hephravim quoque cum villis ejus.* ASA quoque, filius ejus, civitates nonnullas cepit de *montanis Ephraimi. Et congregavit totum Judam & Benjaminem, & illos qui peregrinabantur apud eos ex* EPHRAIMO & MANASSE, *etiam ex* SIMEONE: *nam defecere ad eum* EX ISRAELITIS PLURIMI, *quum vidissent Jehovam Deum ejus esse cum eo.* 2. Chr. XV. 8. 9.

XXVII. Denique pios aliquot Israëlitidis incolas, etiamsi domicilii sedem in patria terra retinerent, communionem tamen Religionis cum Juda coluisse, & ad festa solemnia Hierosolymam adscendisse, colligere est ex Tob. V. 18. 19. *Novi enim Chananiam & Jonathanem, filios Semajæ illius magni, ut qui iverimus una Hierosolymam adoraturi.* Quæ probe attendenda sunt, ut meminerimus, jam inde ab initio schismatis, præstantissimos ex Israële, eosque maximo numero, multis necessitudinibus regno & Ecclesiæ Judaicæ innexos mansisse.

CAP. II.

Eversio Regni Israëlis per Assyrios.

I. *Altera Periodus incipit ab eversione regni X. Tribuum.* II. *Cujus eversionis gradus primus est in cæde Jeroboami secundi, aut Zachariæ filii ipsius.* III. *Nam qui Zachariæ successerunt, fures potius & latrones quam Reges fuere.* IV. *Quorum horrendæ confusiones ut Reipublicæ ad finem vergentis præsagia a Jesaia prædicta sunt. Cap.* IX. 11. V. *Pul, qui Israelitidem invasit, secundum Usserium videtur Pater Sardanapali esse, idemque Ninivitarum Rex quem Jonas ad resipiscentiam commovit.* VI. *De Puli invasione vaticinatur Hoseas. Cap.* VII. 1. VII. *Alter eversionis gradus est in victoria Tiglat Pilesaris.* VIII. *De qua clade iterum vaticinatus Hoseas est. Cap.* VII. 8, IX. *Tertius gradus est in expeditione Salmanassaris: qui finem imposuit regno decem tribuum postquam stetisset annis* CCXXXV. X. *Quæ omnia pridem prædixerat Abia Silonites.* 1. *Reg.* XIV. 14. XI. *Et*

Ægyptiac. Amo-

Amosus Cap. v. 27 *Qui locus conciliatur cum Act.* vii. 43. XII. *Erudita Petiti observatio.* XIII. *Jesaiæ de hujus excidionis tempore difficilis prophetia. Cap.* vii. 8. XIV. *Grotii in textu emendando audacia.* XV. *Modestius alii computationem ab Amosi vaticinio incipiunt.* XVI. *At nec sic omnia sunt in liquido.* XVII. *Coccejus laudatus, qui computationem incipit a morte Jeroboami secundi.* XVIII. *Hiskiæ tempore quidam ex X. tribubus Hierosolymam venerunt ad Pascha, & cum Judæis egressi in suis quique urbibus destruxerunt instrumenta Idololatriæ.* XIX. XX. *Quod perperam a Crotio restringitur ad oppida quæ Reges Judæ sibi acquisiverant.*

I. AD ALTERAM nunc periodum accedimus. In qua distincte rursus exponenda: 1. *Eversio regni decem tribuum* 11. *Status Israelitarum post eversum regnum.*

II. In EVERSIONE Regni, quod *Israeliticum* vel *Samaritanum* appellatur, *tres* observa gradus. *Primus* est in *morte Jeroboami secundi*, aut *Zachariæ* filii ipsius, abnepotis *Iehu*, qui postquam sex menses imperasset, a *Sallum*, conjuratione inita, coram toto populo interfectus est. 2. Reg. xv. 10. 17. Ita Divinæ promissioni sua constitit veritas, qua Deus addixerat *Iehu*, fore ut *abnepotes ipsius sederent in Throno Israëlis.* 2. Reg. x. 30. *Abolitum autem est regnum domus Israëlis*, quum Deus *visitavit sanguines Iizreelis in domum Iehu.* Hos. 1. 4. Multum sanguinis *Iehu* in *Iizreele* effuderat, *Achabi* nimirum & *Iezabelis*, *Ahasiæ* & agnatorum ejus. 2. Reg. ix. 25. 26. 27. 30. 36. Fecerat id quidem jussu Dei, sed *animo non integro, non enim ipse recessit a peccatis Jeroboami, quibus ad peccandum induxerat Israëlem.* 2. Reg. x. 31. Ideoque Deus eum sanguinem in noxiam domui *Iehu* imputat. Vindictam a posteris exposcens: cujus vindictæ consummatio est in cæde *Zachariæ* abnepotis ejus, per conjurationem regno pariter ac vita exuti.

III. Cum eo judicii articulo per Hoseam connectitur *abolitio regni* decem tribuum. Non quidem ut statim populus ipse esse desinat, sed Rex in populo. Nam successores *Zachariæ* non tam *reges* fuere, quam *fures*, latrones ac tyranni, augusto regum nomine indigni; qui tyrannidem male partam, neque melius habitam, fœde amiserunt. *Sallum* conjurator post unum mensem occisus est. 2. Reg. xv. 14. *Menachem*, parricida, auxilio hostium de rapinis suorum emto, regnum aliquanto diutius tenuit. 2. Reg. xv. 19. 20. *Pacachja* filius ejus, duorum tantum annorum rex, a *Pecacho* sede motus & vita privatus est. ibid. vers. 25. *Pecachi* non dispar fatum fuit: quippe quem *Hoseas* interfecit. ib. vers. 30. Is autem beneficio Assyrii vix tandem regium nomen pauliſper obtinuit. Adeo fluctuabat sine certo hærede solium in prædam raptoris, vi sive per insidias

dias prævalentis. Tyrannis per mutuas cædes ſibi invicem ſuccedentibus, *partaque per gladios regna nocente manu* invadentibus. Ut *Aricinæ Dianæ* ſacerdotium nemo obtinebat quam ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τὸν ἱερεύσαντα πρότερον, *qui ſacerdotem priorem ſua manu trucidaverat.* Aut quomodo apud Romanos *Pompejum* ſuſtulit *Julius Cæſar*, *Cæſarem Brutus* & *Caſſius*, hunc *Auguſtus.* Aut quomodo *Galbam Otho*, *Othonem Vitellius*, *Vitellium Veſpaſianus*, & *Veſpaſiani* filium *Titum Domitianus.* Sed horrendæ hæ confuſiones & latrocinia reipublicæ ad finem vergentis ominoſa erant præſagia. Strab. lib. v.

IV. Et ceu talia a Jeſaia prædicta ſunt. Cap. IX. 11. &c. *Nam exardeſcet improbitas velut ignis*, impietas Iſraëlis late graſſabitur, inſtar flammæ quæcunque attigerit depopulantis: *ſentes ac vepres abſumet; & incendet perplexitates ſylvæ, adeo ut in minutiſſimum pulverem abeant elato fumo. Sentes & vepres* ſunt homines plebei & ignobiles, vel etiam infrugiferi, ſcandaloſi, impedimenta ædificationis. *Perplexitates ſylvæ* notare poſſunt nobiles & proceres mutuis confœderationibus ac conjurationibus nexos. *Pulveratio per elevationem fumi*, diſſolutionem reipublicæ notat. *Excandeſcentia Jehovæ exercituum obſcurabitur terra.* Creſcente Dei indignatione totus Iſraël involvetur fumo erroris, & tradetur in reprobum ſenſuum. *Eritque iſte populus quaſi pabulum ignis*: continuis diſſenſionibus quaſi lento igne atteretur. *Nemo in fratrem ſuum utetur clementia. Et ſcindet ad dextram & eſuriet, & comedet ad ſiniſtram & non ſatiabuntur: ſinguli carnem brachii ſui comedent.* Tanta erit Iſraëlitarum tum rabies & crudelitas, tum fames, ut, ſicut fera fame preſſa inter armenta ſævit, & modo a dextris modo a ſiniſtris obvia pecora jugulat, ita & ipſi inter fratres & proximos ſuos graſſaturi ſint. Et ſicut furioſos homines in manus quandoque ac brachia ſua ſævire cernimus, ita in eos quoque impetum facient, qui & cognatione ſibi proximi ſunt, & a quibus in adverſis rebus opem ſibi præſidiumque polliceri cæteroquin habebant. *Menaſſes Ephraimum*, *& Ephraim Menaſſem.* Tribus cætera conjunctiſſimæ, uno patre Joſepho ortæ, odiis flagrantes in mutuas ruent cædes. Tantumque abeſt ut præſidium ſibi in regno Judæ quærant, ut potius *ſimul contra Judam futuri ſint.* Vid. 2 Reg. XV. 37. Hæc ſunt mala excidii omina. *In omnibus his non avertitur ira ejus, ſed adhuc manus ejus eſt extenta.*

V. Et ſane ſub *Menachemo*, *Pul*, Aſſyriorum rex, invaſit terram, impoſito gravi tributo. 2 Reg. XV. 19. Dignum memoratu eſt quod obſervavit *Uſſerius*, *Pulum* hunc videri patrem fuiſſe *Sardanapali* qui ab eo *Sandan-pul* dictus ſit. Conſideratisque annis ab *Africano* & *Euſebio Pulo* aſſignatis, quem ille *Acracarnem*, hic *Ocrazapem* vocat, atque ab initio *Nabonaſſari*, & (quem cum eo conjunctum fuiſſe exiſtimat *Uſſerius*) *Sardanapali* exitu, retro numeratis; hic ille ipſe quoque fuiſſe videri poſſet, qui prædicatione *Jonæ* Prophetæ ad reſipiſcentiam adductus fuerat. Ut hic etiam Annal. Tom. I. p. 83.

viri *Ninivitæ* ſurrexerint in judicio cum gente iſta : & pœnitentem Ethnicum excitaverit juſtus Deus, ad pœnam de impœnitente Iſraële repoſcendam. In calculi certitudinem non lubet nunc ſcrupuloſius inquirere. At non potuit non placere pia viri ſancti obſervatio.

VI. De hac invaſione *Hoſeas* vaticinatur Cap. VII. 1. *Quum ſanaſſem Iſraelem, per Jeroboamum* ſecundum reſtituendo Iſraëlis terminos, 2 Reg. XIV. 25. 27. *manifeſta eſt pravitas Ephraimi*, quæ eſt via domus *Achab* ; partim enim inſiſtebant viam *Jeroboami*, adolendo, quanquam in nomine veri Dei, extra locum quem Deus elegerat, & non per filios *Aaronis* ; partim conteſſerabant *Achabo*, adorantes Baalem. Hæc pravitas tum maxime manifeſtata eſt quum Deus *Iſraelem ſanaſſet*. Tunc enim eluxit ſtudium mendacii, a quo neque beneficiis neque cladibus dimoveri ſeſe paſſi ſunt. Sequitur pœna. *Et fur venit*. *Saltum*, parricida, qui nullo jure imperium ſibi furatus eſt. *Effundit ſe exercitus in campis*. Is eſt exercitus *Pulis Aſſyrii*, qui monte decurrens velut amnis terram inundavit, acceptoque argento diſceſſit.

VII. *Alter* everſionis regni gradus eſt in *victoria Tiglat Pileſaris Aſſyrii*, qui armis in *Pecachum* verſis, totam *Galaaditin*, *Galilæam* & *Naphtalitim* pervaſtat, incolaſque in *Aſſyriam* abducit. 2 Reg. XV. 29. 1 Chr. V. 25. 26. *Sed quum prævaricati eſſent in Deum majorum ſuorum, & ſcortati eſſent ſectando Deos populorum ejus regionis, quos perdiderat Deus a facie eorum : ſuſcitavit Deus Iſraelis animum Pulis regis Aſſyriæ, & animum Tiglat Pileſaris regis Aſſyriæ, ut deportaret ipſos Rubenitas, & Gaditas, ac dimidiam tribum Manaſſis : itaque abduxit eos in Chelachum, & Chaborem, & Haram, & Nehar Gazanem, uſque in diem hunc.*

VIII. Et hanc quoque cladem Hoſeas prædixit. Cap. VII. 8. *Ephraim populis ſeſe miſcet*. *Iſraelitæ* cum *Syris* inivenerunt conſilium occupandi regnum Judæ, tollendique cultum a Deo inſtitutum. Jeſ. VII. 1. 2. Hæc eſt culpa. Succedit pœna. *Ephraim factus eſt ut placenta non converſa* : quam prunis impoſitam ab uno latere uſtulari, & carbonem fieri neceſſe eſt. Innuitur deportatio partis dimidiæ regni in *Aſſyriam*, per *Tiglat Pileſarem*. Quod confirmatur ex verſu undecimo. *Et exiſtit Ephraim ut columba ſtolida, ſine corde. Ægyptium vocarunt, in Aſſyriam abierunt*. Id eſt, quum jam magnam partem abiiſſent Iſraëlitæ in *Aſſyriam*, omnesque facti eſſent *Aſſyrio* obnoxii, ſtolido conſilio *Ægyptiorum* imploraverunt ſuppetias : quod peſſime iis ſucceſſit, & extremi excidii cauſſa fuit. Hiſtoriam habes, 2 Reg. XVII. 3. 4.

IX. *Tertius* everſionis gradus eſt in *expeditione Salmanaſſaris*, qui pervaſtata cætera terra, anno nono regis *Hoſeæ*, ſexto *Hizkiæ*, poſt triennalem obſidionem *Samariam* capit, regem vinculis onerat, *Iſraelem* omnem reliquum in *Aſſyriam* deportat, & Barbararum gentium colonias in

Iſraëli-

Ifraëlitidem immittit. 2 Reg. XVII. 4. &c. Atque hic finis fuit Reipublicæ X. Tribuum, quæ ſub *regibus novemdecim*, quorum *primus Jeroboam* filius Nebathi, ultimus *Hoſeas* filius Selæ, juxta computationem viri Eruditi, ſtetit Annis CCXXXV. *Menſibus* VII. totidemque diebus. Alii tamen plures ei annos attribuunt.

X. Nihil horum non prædixit *Jeroboamo* idem ille *Ahia Silonites*, qui primus ipſi ſpem regni fecerat. 1 Reg. XIV. 14. 15. *Itaque ſuſcitabit ſibi Jehova regem ſuper Iſraelem, qui excidet domum Jeroboami eadem die. Quid autem etiam nunc? præterea percutiet* Jehova *Iſraelem, quemadmodum agitatur arundo in aqua, & convellens Iſraelem, a terra optima quam dederat majoribus ipſorum diſperget eos procul, ultra ipſum flumen: eo quod fecerant lucos ſuos provocantes Jehovam.*

XI. Geminum eſt *Amoſi* vaticinium. Cap. V. 27. *Et transportabo vos* מהלאה לדמשק *ultra Damaſcum, dixit Jehova, cui Deo exercituum nomen eſt.* Stephanus prophetiam illam allegans Acto. VII. 43. pro *ultra Damaſcum* explicationis gratia dicit *ultra Babylonem.* Hoc ſenſu: non ſolum extra patriæ fines dulciumque arvorum terminos, qualis *Damaſcus* eſt terræ ſanctæ limes, ſed & ultra *Babyloniam* tranſportabimini, in locos magis diſſitos, extra terræ fere veſtræ notitiam, ac redeundi ſpem. Habebat Amoſus peculiarem ſuo tempore rationem, cur *ultra Damaſcum* diceret. Habebat & ſuam Stephanus, cur id *ultra Babylonem* interpretaretur. Ante Amoſi tempora *Haſael* Rex *Damaſci* magnis cladibus terram X. Tribuum affecerat, nonnullisque interemtis alios, uti credibile eſt, in *Syriam* captivos abduxerat. 2 Reg. X. 32. 33. Pergit itaque Propheta majorem iis calamitatem denunciare: fore ut brevi ultra *Damaſcum* longius deportentur. Quam autem longe, quum non definiret; definivit illud Stephanus: nimirum ultra *Babylonem*, in fines *Mediæ.* Quod & eventus comprobavit. Non eſt ergo neceſſe, ut Stephani allegationem in mendo cubare exiſtimemus: quum Stephanus, nihil quidem præter veritatem dicens, ſed explicationis ergo *Amoſi* vaticinio aliquid ſuperaddens, ex ejusdem Spiritus qui Amoſum prophetare fecerat inſtinctu, illud non corruperit, quod abſit! ſed luculenter illuſtraverit.

XII. Nec hoc uno modo Stephani verba cum Amoſi mente conciliari poſſunt. Obſervavit *Samuel Petitus*, Vir doctiſſimus, Amoſi vaticinium in hunc ſenſum poſſe verti: *Submovebo vos longinquius, quam ſubmota eſt Damaſcus.* Nimirum cum *Rezine Syrorum* Rege, cujus metropolis *Damaſcus* erat, conjuraverat *Iſraelitarum* Rex *Pecachus*, ad regnum *Judæ*, familiamque Davidis, ex qua naſciturus Meſſias erat, excindendam. Jeſ. VII. 2. 2 Chr. XXVIII. 6. 7. 8. Neuter tantum ſcelus impune tulit. Uterque eundem ſenſit vindicem. Nam *Tiglat Pileſer* Rex *Aſſyriæ*, interfecto *Rezine*, deſtructo regno *Syrorum*, everſa *Damaſco*, populum

Damaſcenum deportat. 2 Reg. XVI. 9. Dein impetu belli in *Pecachum* verſo, partem X. Tribuum captivam abduxit. Sed graviora reſiduis Iſraëlitis incommoda nunc prædicuntur. Fore ſcilicet, ut deportentur ulterius quam deportati *Damaſceni* ſunt. *Damaſceni* autem exportati ſunt in *Kiram.* 2 Reg. XVI. 9. juxta Amoſi prophetiam Cap. I. 5. ſive ſit ea *Ptolomæi* Κυρήνη, interpretibus *Cyrna*, Mediæ urbs mediterranea, quod *Bochartus* conjicit; ſive *Albaniæ* pars ubi Κύρος fluvius eſt, eidem *Ptolomæo* memoratus, quod *Grotius* opinatur: ſive *Syriæ pars* Κύρρος vel Κυρρηστική, *Ptolomæo* quoque agnita, quod *Coccejus* obſervat, ſive denique *Babyloniæ* civitas, quæ *Ptolomæo Chiriphe* appellatur, quod *Petitus* mavult: id utique conſtat, bene, & ad mentem Amoſi, Stephanum dixiſſe, ultra Babylonem deportatum eſſe *Iſraelem*, quippe in quam, vel etiam ultra deportata ſit *Damaſcus*: cujus *Damaſci* deportationem ea Iſraëlis citeriorem fore, prophetavit Amoſus.

XIII. Jeſaias non ipſum modo excidium prædixit: ſed & *Tempus* illius prædefinivit. Jeſ. VII. 8. וּבְעוֹד שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם מֵעָם *Deinde intra ſexaginta quinque annos confringetur Ephraim ut non ſit populus:* non ut prorſus *non ſit*, ſed ut *populus non ſit*, ut rempublicam non habeat. Cæterum non exigua difficultas eſt, ut juſtam horum annorum computationem inveniamus. Id certum ab eo tempore quo Jeſaias prædicavit ad deportationem X. Tribuum non fluxiſſe ultra annos XXIII. Quod hoc pacto demonſtratur. Edita hæc prophetia eſt temporibus *Achazi.* verſ. 1. Excidium X. Tribuum incidit in VI. *Hizkiæ:* qui eſt IX. Hoſeæ Regis Iſraël. 2 Reg. XVII. 6. col. cum XVIII. 1. *Achaz* ad ſummum non niſi XVI. annos regnavit: quibus adde Hizkiæ VI. habebis XXIII.

XIV. *Grotius* ergo ut difficultati medeatur, textum ſollicitat. *Omnino*, inquit, *videtur error eſſe in ſcriptura Hebraica, addito* ים *ad* שש. Jubet ergo legi שש וחמש *ſex & quinque*, id eſt, undecim. *Ex quibus duo*, inquit, *pertinent ad ultima tempora Phaceæ Regis: novem autem ad tempora Hoſeæ itidem regis X Tribuum. Vide 2 Reg.* XV. 27. & XVI. 1. & XVIII. 10. *videbis hæc eſſe veriſſima.* Verum enimvero hoc non ſolertia eſt aliqua medelam facere difficili pericopæ, ſed ſævis eam ſtigmatis inurere, & truculenta manu truncare. *Primo* enim tam audax mutatio contra codicum omnium, omniumque antiquarum verſionum, fidem eſt. *Deinde* abſonum eſt Hebraiſmo, loco *undecim, ſex & quinque*, dicere; cujus locutionis, aut quæ ei ſimilis ſit, nullum, opinor, e Scripturis exemplum dabit. *Denique* nihil eſt in allegatis locis quo temerarium id ſuum adſertum fulciat. Nulla enim certitudine, imo ne probabilitate quidem ulla inde conficitur, duobus annis ante finem *Phaceæ*, ſive *Pecachi*, hæc Jeſaiæ dicta eſſe. Procul a nobis audaces illiuſmodi hariolationes ſint.

XV. Reſtat ergo ut initium hujus computationis ad antiquiora refera-

referamus tempora. At quæ tandem? Poſt Hebræos, ex Chriſtianis interpretibus quam plurimi conjectant ad Amoſi prophetiam reſpici. Quaſi dixiſſet vates: Ego Jeſaias repeto, confirmo, & illuſtro prophetiam Amoſi, qui jam ante annos fere XLV. ruinam & exitium denunciavit Iſraëlitis X Tribuum, Am. IV. 23. V. 27. atque ipſi etiam Damaſco, Am. I. 3. denuncioque, quod non denunciavit Amoſus, intra LXV. annos a vaticinio iſto Amoſi computandos, paullatim atterendum, tandem conterendum Iſraëlem eſſe, ut populus eſſe deſinat. Anni autem iſti ita conficiuntur. Prophetavit Amoſus anno XXV. Regis *Uſſiæ*, biennio ante terræ motum. Am. I. 1. qui incidit in annum *Uſſiæ* XXVII. Jam ſi a XXV. anno *Uſſiæ* computes, reſtabunt ex annis *Uſſiæ* (qui LII. annis regnavit) anni XXVII. His adde XV. annos *Jothami*: & XVI. *Achazi*, denique VI. *Hizkiæ*, invenies annos LXV. Ita *Cornelius a Lapide*. Cum quo plerique interpretes faciunt.

XVI. Sed ne ſic quidem omnia ad certum liquidumque deducta ſunt, nullus ut remanſerit ſcrupulus. Nam ut omittam quod nulla Amoſiani vaticinii apud Jeſaiam exſtet mentio: ſi ab ejuſdem rei prophetia aliqua annorum computatio ordienda ſit, quæ cauſſa dici poteſt cur non potius ab illa *Abiæ Silonitæ*, quæ nec diſerta minus, & multo antiquior, ad ipſamque regiam conjugem facta eſt? 2. Reg. XIV. 15. Deinde & id gratis ſumitur, terræ motum factum eſſe anno XXVII. *Uſſiæ*: conſequenter vaticinium Amoſi incidere in ejus annum XXV. Id enim ſacræ literæ nuſquam dicunt; imo potius contrarium. Prophetavit Amos quum *Uſſias* Judæ, *Jeroboamus* ſecundus Iſraëlis Rex eſſet. Amoſ. I. 1. *Jeroboamus* autem non regnavit cum *Uſſia* niſi annos XIV. Ponamus ergo verbum Domini factum eſſe ad Amoſum anno ultimo *Jeroboami*, terræ motus factus erit XVI. *Uſſiæ*. Qua obſervatione omnes illas Hebræorum & qui eos ſequuntur rationes prorſus turbari clarum eſt. Vide ſis Celeberrimum *Coccejum in Amoſ.* I. 1.

XVII. Quid ergo? inquies. Omnia ex facili fluunt, ſi, quod Clariſſimus *Coccejus* contendit, computationem incipere liceat a morte *Jeroboami* ſecundi, in qua abolitum eſt legitimum regnum Iſraëlis. Nam *Zachariæ* filius ejus tarde ad gubernacula admotus eſt, & non niſi ſex menſes imperio potitus: reliqui fures potius ac prædones fuerunt, quam reges, uti paragrapho ſecundo explicuimus. Docet ergo Jeſaias LXV. annis poſt abolitum regnum, populum quoque confractum iri ne ſit populus. Non eſt inſolens ſcripturis ut æram vetuſtiorem a ſua conſummatione denominent: cujus rei ex libro judicum varia proferuntur exempla. Certum utique eſt, non poſſe huic numero ſuam conſtare rationem, ſi computationem ab eo ordiaris tempore quo hæc a Jeſaia prædicata ſunt. Sic enim finirent anni LXV. prope in medio regni *Manaſſis*. Tam diu autem ſtetiſſe

regnum

regnum *Iſraelis*, aut aliquam tunc in eo publici ſtatus faciem fuiſſe, ſi quis aſſerat; is ſe ſacræ hiſtoriæ auctoritate deſtitutum, imo convictum, inveniet. *Aſarhaddon Sennacheribi* filius, quum *Manaſſem*, non diu poſt regni ſui peſſima initia, captivum *Babylonem* duxit, nullas regni *Iſraelitici* reliquias ſecum duxiſſe legitur. Non eſt igitur nimis urgenda diſtricta ſignificatio particulæ בעוד *abhinc* quaſi initium ſuum in præſenti iſthoc tempore haberet. Sique ad ſuperiora adſcendendum eſt, quod ipſa rei cogit evidentia, quam potius æram eligemus præ illa quæ & notabilis admodum in iſto populo fuit, & unde annorum quæſitus numerus facile ac certo ſubducitur? Porro ſubductio iſta hoc pacto fit. *Jerobeam* moritur anno regni XLI, id eſt XV. *Uſſiæ*. Superſunt ergo anni *Uſſiæ* XXXVI. Nam imperavit in univerſum LII. *Jothami* vigeſimo, id eſt quarto poſt mortem ejus, *Hoſeas* filius *Elæ*, rex Iſraëlis fit 2. Reg. XV. 30. Nono *Hoſeæ* capta eſt Samaria, & deportatus Iſraël.

Adde ſic
37. Uſſiæ.
19. Jothami.
9. Hoſeæ.

Summa 65.

Sed nimis fortaſſe in Chronologicis numeris diligentes fuimus: ſi modo nimia ea diligentia exiſtimari debeat qua lux aliqua Dei verbis affunditur, aut nos certe in eorum cognitione proficimus, in quibus nihil minutum eſt, nihil quod impenſiſſima cura noſtra dignum non ſit. Attamen ad amœniora nunc deflectentes cœptam perſequamur hiſtoriam.

XVIII. Memorabile eſt quod paullo ante ultimam Tribuum deportationem factum narratur: 2. Chr. XXX. 11. &c. non paucos *ex Aſere, Manaſſe & Zabulone, Ephraimo & Iſachare*, invitatos ab *Hizkia* ſtitiſſe ſe Hieroſolymis, & celebraſſe Paſcha: quo finito cum Judæis egreſſi per civitates Judæ, Ephraimi etiam & Manaſſis, inſtrumenta idololatriæ, & loca ei dicata, fregerunt, ſuccideruntque, deſtruxerunt; ad ſua deinceps & ſuas quique urbes reverſi. 2. Chr. XXXI. 1. Omnia hæc ultimam deportationem præceſſiſſe, hinc colligitur: quod reformatio *Hizkiæ*; cujus vel pars vel appendix certe celebratio Paſchatis illius fuit, facta ſit anno regni ejus primo. 2. Chr. XXIX. 3. Deportatio autem anno ſexto. 2. Reg. XVIII. 10.

XIX. Non impetrat adſenſum *Grotius*, qui ad ea hæc oppida reſtringit, quæ Reges Judæ per bella ſibi acquiſiverant: eo quod extra loca ſuæ ditionis idola frangendi legem non haberent. Etenim non immerito dubitatur, an eo tempore tales urbes decem Tribuum ſub dominio Regum Judæ fuerint. *Joaz* enim Rex Iſraëlis, *Amaſiæ* victor, ipſam Hieroſolymam muris, templum auro argentoque orbavit, obſidibus ſecum ſumtis Samariam. 2. Reg. XIV. 12. Quis credat eum tunc urbes aliquas ſuæ ditionis reliquas feciſſe Judæis? *Achaz* autem, *Hizkiæ* pater, Judæam tutari non potuit, nedum Iſraëlitarum fines invadere. Jeſ. VII. 1. Porro *Hizkias*, cujus

cujus initio hæc contingebant, nihil adhuc bello egerat. Mirum ergo si quæ loca de X. Tribubus sub imperio ipsius fuerint. Sed & id diserte textus habet, *Hizkiæ* tabellarios ad redintegrationem sinceri cultus hortantes, ISRAELITIDEM OMNEM A BERSEBA AD DANEM *usque* percurrisse. 2. Chr. XXX. 5. adeo ut ex singulis fere urbibus aliquot collecti pio isti operi manum admoverint, & Judæa repurgata, nisi postquam *in Ephraimo & Manasse absolvissent*, non acquieverint.

XX. Tota terra Israëlis terra Jehovæ erat: quam excelsis arisque aut lucis polluere, nefas. Nihil igitur præter legem fecerunt Israëlitæ, quum animante *Hizkia*, suam quoque regionem fœdis istis abominationibus iverunt expurgatum. At, inquies, quomodo hoc fieri potuit in ditione alieni Regis, qui nihil sibi cum *Hizkiæ* religiosa ἀκριβείᾳ commune esse voluit? Respondeo: tempus tunc fere ἀναρχίας in Israëlitide fuisse, *Hosea* rege in arctum redacto, multisque urbibus *Assyrio* jam parentibus. Denique Divinus iste impetus fuit: qui omni hominum imperio major est, atque validior. Et hæc quidem de *eversione Regni X Tribuum* pro instituto nostro sufficiant.

CAP. III.

Status populi post cladem Assyriacam, quod ad eos qui in terra remanserunt.

I. *Geminus Israëlitarum post eversum regnum status.* II. *Nonnulli ex plebe ab Assyriis in terra relicti: prædicente id Jesaia Cap.* XVII. 3. & seq. III. *Concinente Amoso. Cap.* III. 12. IV. V. *Attestante Historia.* VI. *Residui illi neque Divinæ legis peritia, neque numinis metu admodum præditi fuere.* VII. *Eorumque multi Barbaris se Cuthæorum matrimoniis implicuere,* VIII. *Jojadæ filius qui Sannebalathi Horonitæ filiam duxit, Neh.* XIII. 38. *non est Manasses Jaddi Pontificis frater.* IX. *Mixturam matrimoniorum secuta mixtura religionis est.* X. *Cui miscellæ religioni firmandæ plurimum inserviit Manassis ambitio, templum ædificantis & Pontificatum sibi arrogantis, in monte Garizim.* XI. *Hic caput factus est sectæ Samaritanorum.* XII. *Quæ legis quidem Mosaicæ ex parte studiosa videri aliquando voluit, sed Prophetas rejecit.* XIII *Imo nec legis satis retinens fuit, præsertim in rebus adversis.* XIV. *Nam in rebus prosperis Judæorum propius ad eorum sacra accesserunt.* XV. *Semper tamen manserunt de templis jurgia, futilibus sæpe argumentis agitata.* XVI. *Quamvis validiora fuerint a Parte Judæorum.* XVII. *Pessimo ausu Divinam legem corruperunt Samaritæ, ut favere institutis suis videretur.* XVIII. *Quæ corruptiones quando factæ sint, in obscuro est*

XIX. *Admodum exosi Israelitis Samaritani fuere: maxime prisci illi Idololatræ.* XX. *Nam de posterioribus, qui legem susceperant, paullo clementius judicatum est.* XXI. *Illustrant hæc historiam Evangelicam.* XXII. *Dominus Jesus inconsiderata ista odia sermone & exemplo suo damnat.* XXIII. *Non defuere ex Israelitis in terra sua a Salmanassare relictis, qui constanter Deo adhæserunt.*

I. POST *eversionem Regni* per Assyrios, *Status* populi considerari potest bifariam; partim quoad eos QUI IN TERRA REMANSERUNT; partim quoad DEPORTATOS IN EXTERAS REGIONES.

II. Non enim tam generalis hæc deportatio fuit, quin nonnulli ex viliore plebe RELICTI sint. Prædixerat id accurate Jesaias Cap. XVII. 3. 4. 5. 6. *Desinet munitio ab Ephraim. Erit autem tempore illo quo attenuabitur gloria Jacobi, & pingue carnis ejus emaciabitur: erit, inquam, perinde ac si colligeret messor segetem, & brachium spicas demeteret: denique erit ut qui legit spicas in convalle Rephaim.* Ita fiet *messis* populi, ut tollantur quidem ex loco suo, quemadmodum seges per falcem separatur ab humo & radice: non tamen projiciantur conculcandi, aut ut spinæ ac tribuli comburantur, sed *brachio messoris, Dei* per *Assyrios*, veluti spicæ inter secandum retineantur, in alium locum *transportentur*, denique *in manipulum colligantur*: quemadmodum passim a messoribus fieri solebat in fertili convalle *Rephaim*, prope *Hierosolymam*. Exponitur itaque parabola ithac partim *ira*, partim *clementia* Dei adversus Israëlem. *Illa* in *demetendo*, & *transportando* populo: *ista* in *retinendo*, & *recolligendo* in armum ac manipulum. Pergit propheta: *Tantum relinquetur in eo racematio, ut quum stringitur olea, duæ tresve baccæ in vertice summi rami: quatuor aut quinque in ramis ipsius frugiferæ, dictum Jehovæ Dei Israëlis.* Pertinet hoc ad residuum populi in terra remanens: quod exiguum futurum erat ac contemtum, non tamen omni prorsus vita ac vigore destitutum.

III. Concinit Amos. III. 12. *Sic ait Jehova; quemadmodum eripit pastor ex ore leonis duo crura aut particulam auris: ita eripientur Israëlitæ, qui desident Samariæ in latere lecti, & in crure spondæ. Israël* comparatur *ovi dilaceratæ. Assyrius* hostis, *Leoni. Deus, Pastori*, qui particulas quasdam direptæ pecudis servat. Hæ sunt Israëlitarum residui, sed pauci numero, *duo*: humiles conditione, non caput, non brachia, non cor, sed *crura*: & debiles viribus, uti qui *in latere lecti*, in *tibicine spondæ* ægri defectique jacent. Talis iis futura erat terra sua. Non, ut olim, sedes lautitiæ ac deliciarum.

IV. Prophetiæ respondet historia. De *Simeonitis* enim refertur, eos tempore *Hizkiæ* regis, novas terras occupasse, incolas internecione devovisse, pascua eorum gregibus suis sumsisse, *ibique habitasse usque in eum diem* quo conscripti sunt Chronicorum libri. I Chron. IV. 24. 38. 41. item

quin-

quingentos eorum cecidisse residuum quod evaserat Amalecitarum, ibique consimiliter in eundem usque diem habitasse. Scripti autem sunt Chronicorum libri, vel ab ipso *Ezra*, ut plerisque creditum est, vel certe ab aliquo qui ei fuit σύγχρονος; post reduces Babylone Judæos. Nam & reductionis ex captivitate Babylonica meminerunt 1 Chr. IX. 1. 2. 2. Chron. XXXVI. 22. & posteri *Zerubbabelis*, cujus ductu liberatio illa cœpit, enumerantur Cap. III. 19. Alterutrum ergo necesse est, vel gesta hæc esse ante annum sextum *Hizkiæ*, & sic *Simeonitarum* isti *Assyriacam* captivitatem evaserint: vel post, & sic produnt numerum aliquem relictorum a *Salmanassere*.

V. Sed nec illud prætereundum quod memoratur 2 Chron. XXXIV. 6. 9. *Josiam* nimirum, *Hizkiæ* pronepotem, multis annis post deportatas præcipuas familiarium, urbes *Manassis*, *Simeonis*, *Ephraim*, *Nephtalitarum*, maximam partem vastatas, ab instrumentis idololatriæ repurgasse, & a reliquiis earum tribuum sacrum exegisse & reportasse tributum. Pro iisdem etiam Deum consuluisse. vers. 21. Superfuere igitur nonnulli.

VI. Residuos hos nec Sacrarum *legum* magna *peritia*, nec *numinis metu* admodum præditos fuisse, ex eo colligere est, quod *Cuthæi*, *Avæi*, *Hamathæi*, similesque novi colonii ab *Assyriis* in *Israëlitidem* transmoti, & ob neglectum religionis, per leones, a Deo immissos, castigati ac pessime habiti, ab Rege *Assyriæ* sacerdotem petierint, *qui ritus Dei istius regionis eos condocefaceret*. 2 Reg. XVII. 24. Quæ supinam penes Israëlitas superstites religionis ignorantiam ac negligentiam arguunt.

VII. Cum ista *Barbarorum* gentium fece, multos qui remanserant *Israëlitarum*, matrimoniis coaluisse, non modo ex genio abjectioris illius popelli probabile est: sed vel ex eo maxime, quod nequidem reduces *Babylone Judæi*, imo ex optimatibus ipsis, *Samaritanorum* sive *Cuthæorum* affinitatem spreverint. Cujus rei turpe exemplum præbuit aliquis e filiis *Jojadæ* filii *Eliasibi* sacerdotis summi, gener factus *Sanballatho Horonitæ*, quem eo nomine fugavit *Nehemias*. Nehem. XIII. 28.

VIII. Non bene a viris quibusdam doctissimis asseritur, eum quem *Nehemias* indigitat *Jojadæ* filium, *Manassem* fuisse *Jaddi* Pontificis fratrem, qui *Sanneballathi Cuthæorum* Principis filiam uxorem sibi despondit: cujus historiam *Josephus* habet. Nam *Manasses* ille non fuit filius *Jojadæ*, sed *Jonathanis*, quem Josephus *Johannem* vocat, *Iojadæ* nepos: illiusque socer *Sanneballathus* non fuit *Horonita* ille, qui sub *Artaxerxe* præfecturam habuit; sed ei cognominis *Cuthæus* aliquis, qui *Bagosæ* successit, qui satrapa missus in *Samariam* fuit a *Dario*, rege ultimo Persarum, quod expressim annotavit Josephus. Vid. *Petavi. de Doctri. Temp. lib.* XII. *cap.* XXV. *Iacob. Cappel. Histo. Sacr. & Exot. ad A.* 3366. *Huetii Demonst. Evang. Propos.* IV. *De libris Ezræ. Paragr.* IV. *p.* 305. *Edit. in Octav.* Antiq. lib. XI. c. VII. & VIII.

IX. *Mixturam* hanc *matrimoniorum* comitata aut consecuta est *mixtura Religionis*; quæ a germano ac puro *Judaismo Apostasia* quædam ac defectio fuit. Nam sicuti Samaritani, accepta a Sacerdote lege, Deum quodammodo revereri ac colere cœperunt, ita & priscæ suæ superstitionis reliquias aliquas Israëlitis apud eos commorantibus, iis præcipue quibuscum affinitate juncti erant, affricuisse credibile est. Vix enim unquam factum esse animadvertimus, ut non gentilia ista ac profana matrimonia insignem morum religionisque corruptionem induxerint. Vide Neh. XIII. 26.

X. Maxime autem miscella ista religio stabilita est, postquam is quem modo dixi *Manasses*, crassiore *Cuthæorum* superstitione aliquantum reformata, temerario ausu multa viciſſim alia iis obtrusit, quæ a recta Divini canonis norma plurimum recedunt. Ad quæ fœdus eum ambitus impulit. Nam quum ob vetitos hymenæos aditum sibi Hierosolymis ad honores præclusum esse cerneret, ad *Sanneballathum* socerum profectus, se quidem filiam ejus amare dixit, nolle tamen propter eam sacerdotio privari, qui honor & gentilitius sit ipsi, & apud Judæos maxima semper in æstimatione fuerit. Respondit *Saneballathus*, se ipsi non *sacerdotium* solum conservaturum, sed & *Pontificatum* paraturum, & totius suæ provinciæ principem facturum, modo filiam suam uxorem retineat: templum etiam ædificaturum Hierosolymitano suppar in monte *Garizim*, qui imminet *Samariæ* reliquis montibus celsior. Dictum factum. *Alexandro* permittente structum ibi sanctuarium. *Manasses* constitutus Pontifex. Sacerdotes multi, alienigenarum connubiis impliciti, ad *Manassen* defecerunt *Sanneballatho* præbente eis & pecuniam, & agros colendos, & domicilia, ac modis omnibus adjutante ambitionem generi. Fuit autem, ut Hebræa Historia loquitur, *sanctuarium illud in lapidem offensionis, & in petram offendiculi:* structum enim erat in æmulationem atque invidiam Hierosolymitani; sicut olim vituli in *Dan* & *Beth-El*. Neque erraverit profecto, qui templum illud Sichimiticum *azylum* appellaverit *hominum sceleratorum*. *Etenim*, quod *Josephus* annotavit, *si quis apud Hierosolymitas, aut illiciti cibi sumti, aut violati sabbati, aut similis forte criminis reus ageretur, ad Sichimitas confugiebat, calumniam sese passum dictitans.* Stetit autem templum illud per annos ferme ducentos, donec flamma ferroque *Hyrcani* abolitum est. *Joseph. antiq. lib.* XI. *cap.* VIII. *Zemach. David. p.* 26. *Juchasin, fol.* 14. *col.* 2.

XI. Hoc modo *Manasses* caput factus est sectæ SAMARITANORUM. Turbæ miscellæ ex Barbaris Israëlitidis colonis, Israëlitis antiquis qui iis-cum coaluere, & Judæis aliquot ad eos profugis. Quorum religio uti aliquid ex vero traxit; ita & plurimis inquinata fuit erroribus. Taceo de Idololatria, & circumcisione in nomine montis *Gerizim*, de imagine *columbæ* in montis cacumine inventa Templo suo imposita, ac religiose cul-

culta, quæ conſtanter iis a Judæorum magiſtris exprobrata invenimus. Fortaſſe enim, ex odio magis quam ex vero, poſteris adſcripta, quæ male a parentibus patrata fuere. Nimirum non incongrue Samariæ tempora ſub ſecundo Templo partiaris in *Ethniciſmum* cum aliqua tamen & exigua *Judaiſmi* mixtura, ante conditum Templum Garizitanum: & exinde in *Samaritiſmum*, prout is erat ſecretus a *Judaiſmo*, at eum tamen magna parte mentiebatur, ex quo *Manaſſes*, & cum eo Judæorum multi, ſe antiquis Samaritis junxerunt. Tunc enim *Samaritica* religio quaſi *ſecta* quædam *Judaica* conſiderari cœpit: quippe quæ nec mere gentilis, nec vere Iſraëlitica erat. Non male hactenus auctor *Juchaſin*: *Tunc in partes itum eſt, Iſraeli. Pars ſecuta eſt* Simeonem Juſtum, Antigonumque *diſcipulum ejus, eorumque Scholam; prout didicerant illi ab Ezra & Prophetis: pars* Sannebalathum *generumque ejus; obtuleruntque ſacrificia extra templum Dei, ritusque inſtituerunt e corde proprio.* Conſentit *Zemach David*, qui & *ſectam* nuncupat, & commentitias iis cærimonias imputat: הכת הזה חקקו חקים ומשפטים אשר מלבם ברו *ſecta hæc conſtituit ſibi ſtatuta & judicia quæ ex corde ſuo finxerat*; nequaquam pure ſuſcepta religione, prout eam Deus per Moſen & Prophetas populo Iſraëlitico tradiderat. Fol. 14, col. 2. Part. I. p. 26.

XII. Legem quidem Moſaicam agnoverunt, ac *Maimonide* teſte, eam acceperunt על פשוטה, *ſecundum ſenſum literalem, ac præcepta quæ apprehenderunt obſervarunt accuratiſſime, adeo ut habiti fuerint pro credentibus in legem, & unum ſolum Deum agnoſcentibus.* Addit *Obadias de Bartenora*: *omne præceptum ſcriptæ legis quod tenuerunt id eos accuratius ac longe diligentius obſervaſſe ipſis Iſraelitis.* Attamen in eo religionis peſſimi fuere corruptores, quod contra expreſſum numinis mandatum alibi templum exſtruxerint quam eo loco quem ſibi elegerat Dominus; quodque Divinorum vatum ſacratiſſima Oracula vaniſſimis de cauſſis proterve ac contumelioſe rejecerint. Ita enim vulgo de iis traditur: quamvis & dubitandi cauſſas doctiſſimus adferat *Lightfootus.* Super Berachot cap. VIII. §. VIII. Cap. VII. §. 1. ejuſdem tractat. Ad Joh. IV. 15.

XIII. Sed ne Moſaicæ quidem Legis ſatis fuere retinentes, præſertim ſi pericula ingruerent. Quum enim furioſus ille *Antiochus Epimanes* potius quam *Epiphanes* dicendus, crudeliter admodum in Judæos religionis nomine ſæviret, epiſtola ad Antiochum data proteſtabantur Samaritæ: *Majores quidem ſuos compulſos crebris regionis ſuæ peſtilentiis, & inductos veteri quadam ſuperſtitione, morem feciſſe obſervandi eam feſtivitatem quæ apud Judæos vocatur Sabbathum: & exſtructo in Garizino monte templo innominati numinis, ſolennes in eo victimas immolaſſe. Nunc autem rogare ſe Regem, ut mandet* Apollonio *Præſidi*, & Nicanori *procuratori Regio, ne quid poſthac ſibi moleſti ſint, quaſi hærentibus in eodem cum Judæis crimine, a quibus non moribus minus quam origine diverſos ſe eſſe profitentur: utque templum quod hactenus nullius Dei titulum habue-* Joſeph. Antiq. Lib. XII. Cap. VII.

rat, posthac vocetur JOVIS GRÆCANICI. Quæ aperta erat Mosaicæ religionis abnegatio.

XIV. Postea tamen, quum, cessante persecutione, florentiores Judæorum res erant, propius iterum ad eorum sacra accesserunt. Nam, ut alibi observatum a Josepho est, *hoc sunt ingenio Samaritæ ut in rebus Judæorum afflictis negent se cognatos: quum vero affulgere iis fortunam viderint, confestim in societatem irrunt, attinere ad se affirmando, & a Josepho ejusque filiis & Manasse & Ephremo seriem generis sui deducendo.* Unde etiam in Evangelio Samaritana illa *Jacobum patrem suum* nuncupat, fidemque in Messiam, tanquam ad se quoque pertinentem, profitetur Joh. IV. 12. 25.

Antiq. lib. XI. cap. VIII.

XV. Remanserunt interim perpetua de Templo jurgia. Mirum autem dictu est, quam futilibus utrimque argumentis caussam suam tam *Judæi* quam *Samaritæ* egerint. Eorum specimina quædam ex Rabbinicis scriptis in lucem prodidere Viri eruditissimi. Narratur in *Bereschit Rabba Sect.* LXXXI. *R. Ismaelem* filium *Iosephi*, quum orandi gratia proficisceretur *Hierosolymam*, transiisse per montem *Garizim. Videns eum Samaritanus aliquis, dixit, quonam tu? Et ille, eo precatum Hierosolymis. Cui alter: Nonne præstaret orare in monte hoc benedicto, quam in isto maledicto? At ille; ego dicam, cui rei vos similes sitis, cani scilicet cupido cadaveris. Vos pariter, quum sciatis idola esse sub hoc monte occultata, sicut dicitur Genes.* XXXV. 4. & Jacob abscondit ea, *omni aviditate post ea ferimini.* Sic scilicet pro suo templo pugnabat *Judæus.* Sed & *Samaritam* audiamus, ex eodem in Genesin commentario. *R. Jochanan proficiscens Hierosolymam ut orrret, transiit per montem istum. Videns eum Samaritanus quidam dixit ei, quo tendis? Et ille, eo precatum Hierosolymis. Cui alter, nonne præstaret tibi orare in hoc monte benedicto, quam in domo ista maledicta? Unde autem hic mons benedictus? ait ille. Cui Samarita:* דלא טף במוי דמבולא *quia non inundatus fuit aquis diluvii.* Idem fere repositum est *Rabban Jonathani*; cui interroganti, cur montem istum pro sancto haberent, respondit Samarita, *quia non est punitus aquis diluvii.* Quumque argumentum poscereturr, allegavit Ezech. XXII. 24. *Fili hominis dic ei: Tu es terra non mundata, non compluta in die furoris.*

Jacob. Capp. XI. in. Joh. 20. Lightfoot in eund. loc.

Sect. XXXII.

Elle Haddeb. Rabba. Fol. 292. col. 2. 3.

XVI. At credibile est validioribus utrimque rationibus esse pugnatum, quum capitis periculo utriusque templi caussa disceptabatur apud *Ptolomæum Philometorem.* Orta enim apud *Alexandriam* seditione *Judæos* inter & *Samaritas* de utriusque gentis sacris; dum *Judæi* contendunt, juxta Mosis præscripta *Hierosolymitanum* templum esse legitimum, *Samaritæ* vero *Garizitanum*: provocatum est ad Regem & consessum purpuratorum, ea lege, ut utrius partis caussidici succumberent morte multarentur. Patrocinabatur Samaritis *Sabbæus* cum *Theodosio*, Hierosolymitanis Judæis *Andronicus Messalami* filius, juraveruntque per Deum & Regem, se ex

Joseph. Antiq. lib. XIII. cap. VI.

ex Lege probationes allaturos esse, rogaveruntque Regem ut necaret eum, qui jus jurandum non servasse deprehenderetur. Itaque Rex, multis amicorum in consilium adhibitis, consedit caussam auditurus. Et quum *Sabbæus* ac *Theodosius* consensissent *Andronico* ut prior diceret, orsus is est *Hierosolymitani* templi sanctitatem ex lege probare, ostendens per continuas Pontificum successiones Sacerdotii usque in sua tempora propagationem, & ab omnibus Asiæ Regibus majestatem ejus loci honoratam donariis: *Garizitani* vero, ac si omnino nullum esset, nunquam ab his habitam rationem. His & similibus rationibus persuasit Regi, ut decerneret *Hierosolymitanum* esse ex sententia Mosis conditum, *Sabbæum* vero & *Theodosium* addiceret supplicio.

XVII. At non est mansum intra disputationis terminos. Ausi sunt *Samaritæ* sacrilegas manus in ipsam Dei legem injicere, immani eam facinore stuprantes, ut superstitioni suæ patrocinari videretur. Quum dixerit Israëlitis Deus: Deut. XXVII. 4. *Eritque quum transieritis Jordanem, ut erigatis lapides istos quos ego præcipio vobis hodie* בהר עיבל IN MONTE EBAL: impudentissimi mortalium sustinuerunt sacrosancta Domini verba violare, iisque substituere בהר גריזים IN MONTE GERIZIM. Neque hic substitit audacia. Ipsam *Decalogi* legem aggressi sunt, qua nulla unquam lex post homines natos pluribus se Divinitatis inviolabilisque sanctitatis argumentis mortalium conscientiæ approbavit: decemque illius mandatis undecimum addidere, nempe scelus proprium. Duobus in locis Decalogus enarratur, videlicet Exod. xx. ubi primum datus est, & Deut. v. ubi solemniter repetitur. Utrobique præceptum illud suum Dei mandatis assuerunt. Verba, prout in *Polyglottis Londinensibus* exstant, ita sese habent. *Quum autem introduxerit te Dominus Deus tuus in terram Cananæorum ad quam vadis possidendam, eriges tibi duos lapides magnos, & oblines eos calce, scribesque super lapides istos omnia verba legis hujus. Postquam enim transiveris Jordanem,* STATUES LAPIDES ISTOS QUOS EGO PRÆCIPIO VOBIS HODIE IN MONTE GERIZIM ET ÆDIFICABIS ALTARE DOMINO DEO TUO *altare lapideum; non levabis super eos ferrum. Ex lapidibus informibus ædificabis altare istud Domino Deo tuo in monte isto, & sacrificabis pacifica, & comedes ibi, & lætaberis coram Domino Deo tuo in monte isto, ultra Jordanem, post viam occasus solis, in terra Chananæi habitantis in planitie, e regione Gilgal, juxta quercum More, versus Sichem.* Scilicet existimarunt, non tutos se in scelere suo fore, nisi mandatum Dei e monte *Horeb* obtendere possent; quod quum nusquam gentium inveniretur, nihil se indignum facturos nebulonum impurissimi arbitrati sunt, si id propudiosis ipsi commentis fingerent.

XVIII. Quando tamen scelerata hac additione sacrum textum corruperint, haut temere dixerim. Doctissimus *Owenus* non improbabile existimat, Theolog. lib. IV. Dissert. II. p. 305.

existimat, id factum esse dum staret adhuc templum ab ipsis in monte Garizim exstructum, ante *Hyrcani* Pontificis Judaici regnum, qui, ut diximus, templum illud æquavit solo. Sed obstare videtur, quod quum in *Thalmude* Rabbini aliquoties iis textus sacri falsificationem objeciſſe memorentur, minutula solummodo exempla proferant, hanc autem depravationem, quæ omnium est sceleſtiſſima, perpetuo silentio transmittant. Quod, pro ingenti quo adversus Samaritanos flagrabant odio, non videntur fuisse facturi, si tanti eos criminis postulare potuissent. Vide sodes *Lightfooti* observationes, in *Disquisitione Chorographica Johanni præmissa.* Ex hoc specimine judicium fieri potest, quanti æstimandus sit *Pentateuchus Samaritanus*, quem insano quidam molimine Judæorum præferendum esse codicibus nuper contendere cœperunt. Cæterum id propter viam observatum esto.

Cap. IV. §. III.

XIX. Omnibus his nominibus admodum exosi puri sanguinis Israëlitis Samaritani fuere. Exstat antiqua dirarum formula in *Capitulis R. Eliesaris*, & in *Tanchum*, quibus *Ezra*, *Zorobabel* & *Josua* devovisse dicuntur *Cuthæos, anathemate domus judicii superioris*, sive cœlestis, & *anathemate curiæ inferioris*, vel terrestris, *ne quis unquam ex Israële comedat fructum aut buccellam Cuthæi. Hinc dicunt: quicunque comedit carnem Cuthæi, is vescitur quasi carne porcina.* Unde patet, magis Cuthæos Judæis horrori fuisse, quam gentes alias quascunque, quarum eduliis vesci licuit, modo immunditiæ abesset suspicio. Imo ne pro gente quidem censeri eos volunt inter LXX populos, quibus nugantur Deum post confusionem linguarum orbem terrarum esse partitum. Huc facit illud *Syracidis* Ecclesiastici L. 27. 28. *Duas gentes odit anima mea: tertia autem non est gens; Qui sedent in monte Seir, Philistiim, & stultus populus qui habitat in Sichimis*, id est, Sichem urbe Samariæ.

Cap. XXXVIII.

Fol. 17. col. 4.

XX. Cæterum hæc intelligenda videntur de *priscis* illis *Samaritanis*, qui *Gentiles* atque *idololatræ* erant. Nam ex quo Israëlitarum connubiis impliciti religioni eorum facti sunt viciniores, paullo mitius de ipsis judicatum est. Fatentur enim *Talmudistæ*, quod ארץ כותיים טהורה *terra Samaritanorum munda esset, & fontes mundi, & mansiones mundæ, & semitæ mundæ.* Disputarunt etiam victualia ipsorum licita esse, modo non esset immistum eorum vinum atque acetum. Imo & *Azyma Cuthæorum* permissa esse censuerunt, posseque Israëlitam rite iis uti in Paschate. Mansit tamen perpetuum odium, omnem propemodum officiorum comitatem excludens. A Samaritis enim mutuo aliquid aut gratis accipere, nefas sibi semper Israëlitæ duxerunt.

Talm. Hieros. Avod. Zar. fol. 44. c. 4.

Bab. Kidduſ. Fol. 76. col. 1.

XXI. Lucem hæc fœneranturhistoriæ Evangelicæ: hinc enim videmus, cur & Dominus Jesus *Samaritæ* meminerit misericordiam spoliato vulneratoque a latronibus viatori præstantis Luc. x. 33. & mulier illa Samaritana

Domino

Domino dixerit: *quomodo tu Judæus quum ſis potum a me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana:* οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, *non enim utuntur Judæi Samaritis.* Joh, IV. 9. Quæ poſtrema verba dubium eſt an *Samaritidis*, an *Johannis* ſint. Nimirum Judæus ex patriis inſtitutis ne frigidam Samaritano dare velit, nec iter monſtrare, nec fontem. Hinc memorabile viſum eſt Domino, quod *Samaritanus* aliquis communia humanitatis officia melius calleret promtiuſque præſtaret quam *Sacerdos* aut *Levita*, ſeque *proximum* Judæis probaret, a quibus ſua gens tanta excipiebatur inhumanitate. Mirumque videbatur fœminæ, quod a ſe peteret Jeſus, quæ Samarita fruſtra a Judæo petiiſſet: & quæ Judæus, vel oblata a Samaritano, fuiſſet ſpreturus, niſi fortaſſe neceſſitas, quæ durum telum eſt, eum ad receptionem adegiſſet. Garrula cornix irridet Jeſum, ut Judæum, qui ſitiens non aſpernetur ipſius opem, alias ſuperbus, & contemtor Samaritanorum.

XXII. At tam ſermone quam exemplo ſuo docuit Jeſus, inconſiderata ejuſmodi odia eſſe, neque priſtinorum maleficiorum memoriam, aut aliquod religionis diſcrimen, abrogare poſſe legem charitatis, quæ hominibus omnibus debetur, quia homines ſunt; magis adhuc iis, quibus aliquid de Divina veritate cognoſcere datum eſt. Sic tamen ut propiores nobis eos cenſeamus quos arctiori ſibi fœdere junxit Deus. Atque hinc factum eſt, ut ipſe quidem Dominus laſſus ex itinere, & ad fontem Sycharis conſidens, exſpectaverit oviculam aliquam quam ſalvet: quam nactus humaniſſime ad ſui cognitionem deduxit, non illam modo, ſed & cives ejus cupiens colligere per eam: Apoſtolis interim ſuis interdixerit, ne in prima illa expeditione Evangelica *abirent in viam gentium, aut in urbem Samaritanorum ingrederentur, ſed proficiſcerentur potius ad oves perditas domus Iſraëlis.* Mat. X. 5. 6.

CAP. IV.

Status deportatorum a Salmanaſſare.

I. *Deportari Iſraëlitas curarunt Aſſyrii ut manſueſcerent.* II. *Loca in quæ primo deportati ſunt in Aſſyria & Media fuere.* III. *Nihil admodum tranſportatio iſta promovit eorum converſionem.* IV. *At poſtquam Judæi quoque in captivitatem abducti ſunt communionem aliquam cum Prophetis & populo Dei habere cœperunt.* V. *Maxima Iſraëlitarum pars in ſedibus ſibi primum aſſignatis manſit.* VI. *Apocryphi Ezræ de itinere X Tribuum narratio.* VII. VIII. IX. X. XI. XII. *Quæ multis argumentis convincitur mendacii.* XIII. *Succeſſu tamen temporis fieri potuit ut propagines quædam Iſraëlitarum in remotiſſima Orientis loca delata ſint.*

I. NUNC DEPORTATORUM conditionem videamus. Illi collocati sunt in *Assyria*, *Chalacho*, *Chabore*, *Gozane*, & *in civitatibus Mediæ*. 2 Reg. XVII. 6. Fuit ab antiquo is regibus mos, gentes pro lubidine huc illuc transferre, pecudum in morem, quas pastores nunc in hybernos, nunc in æstivos saltus trajiciunt. Ita enim ingenia populorum emolliuntur, mutanturque, & qui in suo solo quodlibet audent, placidi quietique in alieno sunt. Sic Romani *Liguras*, montium fiducia sæpius rebellantes, in plana; *Cilicas* piratas, a conspectu maris semotos, in mediterranea loca ablegaverunt. Eodem consilio *Babylonii Judæos*, & nunc *Assyrii Israelitas* e patria exules transvexerunt, ut pro *Jordane Euphratem Tigrimque* biberent.

II. Porro in quo præcise tractu deportatorum Israëlitarum mansiones fuerint, & quibus nominibus aliis e seculo scriptoribus designentur, Geographi certant, & adhuc sub judice lis est. Non lubet per singula ire, quod uti molestum nobis, ita tædiosum lectori foret. Præ cæteris mihi *Grotii* ac *Bocharti* sententia arridet: cui merito displicet in *Colchidam* & *Iberiam* vel in *Armeniam* minorem vel in ultimam *Scythiam* eos relegari, quos scriptura dicit expresse migrasse in *Assyriam* & *Medorum urbes*. Maxime quum in *Assyria*, vel in *Mediæ* parte ei vicina, reperiantur loca nominibus proxime illis accedentia, quæ in sacra historia memorantur: nempe חלח *Chalach*, חבור *Chabor* & גוזן *Gozan*. *Chalach* est *Ptolomæi Calachena* ad *Aquilonem Assyriæ*. *Chabor* ejusdem *Ptolomæi* est ὁ Χαβάρας τὸ ὄρος, *mons Chabaras*, inter *Mediam* & *Assyriam*. A quo monte ad mare *Caspium* euntibus medio fere spatio occurrit *Gauzania* urbs, id est *Gozan*, inter duos *Cyri* alveos, quam regioni & fluvio proximo nomen dedisse verisimile est, antequam ibi locorum Persæ dominarentur, a quibus *Cyrus* dici cœpit iste amnis, ut vicinus alter *Cambyses*, in gratiam *Cyri* & *Cambysis*. Pro *Media* 1 Chr. v. 26. est *Hara*. Nempe Media, etiam Græcis alio nomine *Aria*, & Medi *Arii* appellantur, adspiratione neglecta. *Herodotus* in *Polymnia*. Οἱ Μῆδοι ἐκαλέοντο πάλαι ὑπὸ πάντων Ἄριοι. *Medi quondam ab omnibus Arii appellabantur*.

phaleg. lib. III. cap. XIV.

III. Nihil admodum transportatio ista ad conversionem eorum valuit, nec effectum ea est, ut faciem Dei, quem in terra sua colere neglexerant, in peregrinis regionibus quærerent. Ezech. XXXVI. 19. 20. *Dispersi eos in gentes, sparsi sunt per regiones, secundum viam eorum, & secundum actiones eorum judicavi eos. Etiam quum venissent in gentes quo venerunt, similiter profanarunt nomen sanctitatis meæ.* Tobias omnes *fratres ac gentiles suos in Assyria comedisse cibos gentium* conqueritur. Tob. I. 11. Ideoque & deserti a Deo sunt, quem ad eos prophetas misisse, quales ad Judæos misit in captivitate Babylonica, non invenimus.

IV. Deinceps tamen tantum iis captivitas *Judæ* profuit, ut ab eo tem-

tempore communionem aliquam cum populo Dei & Prophetis ejus habere inceperint. Nam quum iisdem utrique Dominis subessent, mutuo quodam ut calamitatis, ita & fraternæ charitatis & religionis, vinculo colligati fuere. Divina id ita disponente providentia, ut qui contigui fuerant in terra propria, contigui etiam forent in terra aliena: ut quos univerat Deus promissione vocationis suæ olim futuræ, uniti etiam forent in iisdem propemodum sedibus, saltem sub iisdem Dominis, quo una vocarentur. Jeremias jussus est ad pœnitentiam eos invitare, & misericordiam Dei polliceri. Jer. III. 11. 12. Ezechiel quoque de eorum reassumtione vaticinatus est Capitibus XXXVI. & XXXVII. Quarum prophetiarum eos per pios Judæos compotes esse factos, par est credere. Indubium, Danielem ac socios satrapias suas & præfecturas habuisse in iis Assyriæ locis ubi Israëlitæ degebant, ita saltem ut communicare cum iis ea potuerint, quæ ut communicarent pietas suadebat. Certe Danielem *Josephus* tradit *Ecbatanis* in *Media* vixisse, & Regiam, artificiosissimum ac stupendum plane opus, ædificasse, cujus custodia eo nomine ad sera usque tempora, & ipsius etiamnum *Josephi* ævo, Judæo alicui sacerdoti credebatur. Antiq. lib. X. cap. ult.

V. Fieri quidem potuit ut singuli aliquot, vel pauculæ etiam familiæ Israëlitarum, in ulteriora terrarum paullatim fuerint dilapsi: corpus tamen, ut ita dicam, & universitas populi, in sedibus quas domini assignaverant mansit. 2 Reg. XVII. 23. *Ita demigravit Israël e terra sua in Assyriam, usque in diem hunc.* Idemque 1 Chron. v. 26. *Itaque abduxit eos in Chalachum, & Chaborem, & Haram, & Nehargozanem, usque in diem hunc.* Id est, post scriptos Chronicorum libros, & solutam captivitatem Babylonicam.

VI. Expendenda hic venit Apocryphi Ezræ de itinere X Tribuum narratio. 4 Ezr. XIII. 40. Summa huc redit. Decem tribus ab Assyriis deportatæ, novoque religionis quam in patria male observaverant amore captæ, consilium sibi ceperunt, ut relicta gentium multitudine in ulteriorem regionem, nullis unquam hominibus habitatam, proficiscerentur. Tanto conatui rapidus obstabat Euphrates. Sed favebat ille qui maris fluminumque aquis præsidet. Is venas amnis stitit, dum transirent Israëlitæ. Itaque anno uno & dimidio longo molestoque itineri impenso, tandem in desideratam sibi regionem pervenerunt. Dicitur autem illa regio *Harsaret*. Ibique habitabunt usque ad tempus ultimum, inde reversuri, refluis, ut ante, Euphratis aquis.

VII. Multa a Viris doctissimis observata sunt, quibus insubida fabella vanitatis arguitur. Nos ea in compendium dabimus. 1. Ea quæ falsus Ezras fingit vero manifeste repugnant. Is enim decem tribus suis adhuc temporibus & post Judæorum e Babylonia reditum, in primæ deportationis locis hæsisse, diserte, ut modo audivimus, testatur. Noster autem

fabulator, revelationes illas quibus profectionis istius ut pridem factæ meminit, contigisse narrat anno Judaicæ captivitatis xxx. cap. III. I.

VIII. II. Falsum quoque est, *Harsaret* regionem esse ab *Assyriæ* anni unius & dimidii itinere remotam. *Ptolomæus* enim *Arsaratam* urbem in *Media* collocat, cis *Araxem* amnem, paulo ultra *Caspios* montes. Nec improbabilis est doctissimorum virorum conjectura, ab ipsis Israëlitis eum tractum hoc nomen consecutum esse. Sive cum *Fullero* dictam velis, עיר שאירת, *civitas reliquiarum*, quod satis magna Israëlitarum manus cum *Medis* indigenis ibi habitaret: sive cum *Hottingero* malis, הר שרת, *mons ministerii*, ubi servire liber cæteroquin Israëlitarum populus subigebatur.

IX. III. Nec id speciem veritatis habet gentem ob ferociam suam recens patriis sedibus expulsam, omnique exutam potestate, inconsultis invitisve qui captivos eos detinebant dominis timendisque tyrannis, suo sibi consilio iter in tam longinquas oras affectasse, & perfecisse. Causa etiam quæ laudatur consilii illius, purioris nimirum religionis amor, vana prorsus est. Quando enim nova eos ista incessit religio, quos non minus inter gentes quam in sua olim terra nomen Dei sui profanasse modo ex Ezechiele audivimus? Si tamen tantus iis religionis amor, quid necesse fuit in loca nullis unquam culta mortalibus, sub alio sole aliisque sideribus sita, excurrere, atque, ut cum Tragœdo dicam, supra hiemes positos & canas nives, per longinqua, clausa, abstrusa, diversa, invia hominum omnium vestigia vitare? Quid caussæ dici potest, cur non maluerint, cum fratribus suis ex Iuda & Benjamine, in patriam reverti, quam Deus Israëlitis in pignus cœli dederat, extra quam templum & altare struere nefas, ubi denique Messias, unicum fidei fundamentum, spei fulcrum, religionis centrum, præstolandus erat?

X. IV. Res ipsa loquitur, tale iter in earum rerum numero esse, quæ res fieri nequeunt. Quonam enim pedem moverent homines miseri, inermes, duro servitutis jugo pressi, per hostiles terras varie dispersi ac dissipati? Impossibilis erat reditus: inexplicabilis æque processus. Nam aut revertendo mediæ hostium phalanges inexpugnabiles fuissent perrumpendæ, aut progrediendo ingens ac teterrima totius *Scythiæ* movenda fuisset Camarina, & innumerabiles copiæ ferocissimarum gentium quum lacessendæ tum profligandæ. Breviter, vel nolentibus, vel volentibus *Assyriis* susceptum iter est. Si hoc, quorsum miraculosus iste Euphratis transitus, quum ordinaria via pateret? Non solet Deus miracula citra necessitatem facere. Sin illud, quo pacto jugum excutere potuerunt, quod toti tunc mundo grave erat? aut armis, animis, duce, omnique præsidio destituti, in libertatem se asserere, quam, hisce omnibus instructi, post patria mœnia tueri non valuerant? Nisi fortasse Deus ἀπὸ μηχανῆς. Sed hic longe alia iis interminatus est. Lev. XXVI. 37. 38. *Non erit vobis consistendi facultas adversus ini-*

inimicos vestros: sed peribitis in ipsis gentibus & absumet vos terra inimicorum vestrorum.

XI. v. Porro id expediri mihi velim, si verum sit quod refluæ Euphratis undæ transeuntibus viam tribubus fecerint, quî fiat ut neque sacræ neque exoticæ Historiæ tam miri mirandi meminerint? Quî enim potuisset res tam prodigiosa, in tam clara luce, in celebratissimis gentibus, in cultissima totius terrarum orbis regione facta, si facta, latere, aut silentio prætermitti? Cur nullus saltem *Josephus*, tantus rerum gentis suæ buccinator, vel verbulo eam attingit? Prorsus credibile est, totam hanc scenam instructam esse ad imitationem gemini miraculi, alterius in mari Rubro, alterius in Jordane facti; quum in promissam sibi Cananitidem priscus Israël tenderet. Sed invita omni arte lusit quisquis commenti auctor est.

XII. VI. Nam ipse locorum situs putidum mendacium arguit. Docet enim Scriptura, Israëlitas transmisso *Euphrate*, non in *Assyriam* solum, sed & *Mediam*, vicinaque loca, satis ab *Euphrate*, remota, abductos esse, versus orientem. Fabulator noster dicit in ulteriorem eos regionem esse profectos, ubi nunquam hominum genus habitavit: id est, nisi fallor, longius ad orientem dissitam; ubi utique Euphratem non a fronte sed a tergo habebant. Priora enim relegere vestigia, & in occidentem remeare, non est ulterius proficisci. Semel autem trajecto Euphrate, quis novus Euphrates ulterius progredientibus iterum trajiciendus restat? Vide sodes quæ ad hujus argumenti vindicias erudite observavit D. WILHELMUS WILHELMIUS. Concludimus totam illam de decem tribuum per refluum Euphratem itinere, nil esse nisi

Dissertat. de X Trib. Sect. IV. §. IX.

Rumores vacuos, verbaque inania.

XIII. Id interim non infitemur, successu temporis, in remotissima Orientis loca delatas esse Israëlitarum propagines, *Hyrcaniam* nimirum, *Parthiam*, *Persidem*, *Carmaniam*, *Indiam*, *Sinas*; uti & in *Armeniam*, *Colchidem*, *Iberiam*, *Ægyptum* etiam & vicinas regiones; dein *Asiam* minorem, *Græciam*, *Macedoniam*, atque omnes fere orbis angulos. Attamen, quo tempore duæ tribus ex Babylone in patriam remearunt, maxima gentis pars iis adhuc locis, viciniisque, hæsit, in quibus a victoribus suis Dominis sedes ei assignatæ fuerant. Uti modo ex sacra demonstravimus historia.

Cap. V.

Status eorum ex X. Tribubus, qui post solutam captivitatem Babylonicam una cum Judæis in patriam redierunt.

I. *Soluta captivitate Babylonica, nonnulli ex X. Tribubus cum Judæis redierunt; sed alii quam plurimi manserunt in exilii sui sedibus.* II. — X. *Rediisse aliquos, multis argumentis probatur.* XI. *Fore ut redirent prædictum est Jes,* XIV. 1. XII. *Mich.* II. 12. XIII. *Jer.* III. 12. XIV. *Jer.* XXX. 3. 4. *&c.* XXXIII. 7. *&c.* XV. *Qui ex decem tribubus cum reducibus Judæis in terra sua habitarunt, fuere in triplici differentia.* XVI. *Neque ut olim distinctas pro suis quisque tribubus & familiis possessiones habuerunt.* XVII. *Qui ex iis tribum & familiam suam cognoverunt, id habuerunt ex privatis commentariis: publici enim Catalogi cum regno perierunt.* XVIII. *Alii ne sic quidem genealogias suas sciverunt.* XIX. *Multo minus habuerunt sibi Israelitæ isti distinctam Rempublicam: sed coaluerunt cum tribu Juda.* XX. *Quod & prædictum est Jes.* VIII. 14. XXI. *Et Zach.* IX. 9. 10.

I. *Soluta captivitate Babylonica,* ubi TERTIA incipit periodus, non unus fuit X. Tribuum habitus. *Nonnulli* cum Judæis in *terram suam reversi*, sed *pauci*, si vel cum gentilium suorum universitate, vel cum reducibus ex Juda conferantur: attamen Divina benedictione immensum postea multiplicati. *Alii* novam patriam antiquæ prætulerunt, in *exilii sui sedibus remanentes.* Quæ singulatim nunc claranda, & probanda.

II. *Rediisse aliquos*, ita ostenditur. Edictum *Cyri omnibus qui de populo Dei erant*, per totum regnum suum *facultatem* dedit redeundi, 2. Chr. XXXVI. 22. 23. Ezr. I. 1. 2. 3. 4, *Excitavit Jehova spiritum Cyri, regis Persidis, ut promulgaret per totum regnum suum, idque etiam scripto, dicendo: .... Quis inter vos* DE TOTO POPULO EJUS EST? *Jehova Deus ejus sit cum eo, & adscendito..... Et quisquis residuus fuerit ex omnibus locis ubi peregrinatur, sublevanto eum homines loci illius argento & auro.* Per *totum* autem *populum Dei*, non duæ saltem tribus *Judæ* ac *Benjaminis* cum innexis sibi *Levitis*, aut illis etiam *Israelitarum* qui pridem eorum se politiæ adsociaverant, intelligendæ sunt, sed universus Israël. Id quod colligimus ex consimili edicto *Artaxerxis.* Ezr. VII. 13. *a me constituitur Lex, ut quicunque sponte se obtulerit in regno meo e* POPULO ISRAELIS, ... *ad proficiscendum Hierosolymam tecum proficiscatur.* Quæ si conferantur, facile perspiciemus, *populum Dei*, & *populum Israelis* ejusdem esse extensionis.

III. Ex

III. Ex *poteſtate* iſta ſibi facta *adſcenderunt viri populi Iſraëlis.* Ezr. II. 2. & ראשי האבות לישראל *Primores paternarum familiarum Iſraëlis.* cap. IV. 3. Quod ſane ad ſolam Judæ tribum reſtringere nulla jubet ratio. Nam quod quidam dictant, *Iſraëlitas* vocari, ut vel a *Samaritanis*, vel a *Levitis* ac ſacerdotibus diſtinguantur, plumbeum aut vitreum eſt. Quid enim attinebat *Iſraelitas* a *Samaritanis* diſtingui, quorum nulla prorſus facta erat mentio, quoſque cum *Zorobabele* in terram non veniſſe, etiam Ezra tacente, res ipſa loquebatur. Cæteri autem a *Levitis* non tam commode diſtinguuntur nomine *Iſraelis*, quod toti populo commune eſt, quam nominibus *Judæ* aut *Benjaminis*, quippe diſcretivis tribuum.

IV. Firmat hoc argumentum doctiſſimi *Lightfooti* obſervatio. Numeratur populus e Babylone redux. *Ez.* II. computaturque ſumma totalis v. 64. *quadragies bis mille trecentorum ſexaginta.* Et tamen non adſurgit numerus familiarum illic ſingulatim enumeratarum, ultra *tricies mille:* unde non improbabiliter colligas, cætera *duodena millia*, quæ intra ſummam totalem comprehenduntur, & tamen familiatim non enumerantur, e decem Tribubus fuiſſe, quorum ſtemmatographia, ut mox docebimus, tam accurate aſſignari non potuit. Ita ante Lightfootum *Seder Olam Rabba cap.* XXIX. In addendis ad 1. Cor. XIV. cap. XI.

V. Adde, reduces illos *habitaſſe quemque in civitate ſua.* Ezr. I. 1. Conſtat autem non ſolum civitates *Judæ*, ſtricte ſic dictæ, ſed & cæteras *Iſraelis*, ad regnum olim Samariæ pertinentes, occupatas habitataſque fuiſſe. *Samariam* quidem ipſam, aliaſque nonnullas urbes tenebat ea Barbararam gentium colluvies, quam *Aſſyrii* invexerant: at *Galilæam*, *Decapolim*, plurimoſque imperii Iſraëlitici tractus populo Dei inſeſſos fuiſſe, novi Teſtamenti hiſtoria abunde docet. Quos autem e populo Dei incolas habuere? *Judæos* fortaſſe ac *Benjaminitas?* At illi, initio ſaltem, pauciores numero fuere, quam ut ſuam replere terram potuerint. Tum etiam, *quemque in civitate ſua habitaſſe*, non alienas occupaſſe, Ezras auctor eſt. *Galilææ* autem priſci incolæ fuerunt *Iſaſcharitæ*, *Zabulonitæ*, *Nephtalitæ*, *Aſcheritæ*, partim etiam *Danitæ*. Idcirco Chriſti quoque tempore regio ea *terra Zabulonis & terra Nephtali* vocatur. Matth. IV. 15.

VI. Dubium autem omne tollitur I. Chr. IX. 2. ubi Ezras, laterculum eorum qui ex Babylonica captivitate redierunt orſurus, ita infit: *Et habitatores primi qui venerunt in poſſeſſionem ſuam, per urbes ſuas, fuerunt* ISRAELITÆ, *Sacerdotes, Levitæ & Nethinæi.* Hi primi avitas ſedes cur occupaverint, in mundo ratio eſt. Quia videlicet horum omnium certa erat poſſeſſio, nec jus iis habitandi in urbibus tribuum, *Judæ & Benjamin*: inter quarum tribuum familias ex tabulis genealogicis nova poſſeſſionum diſtributio facienda erat.

VII. Poſt-

VII. Poſtmodum Ezras, novo commeatu ab Artaxerxe impetrato, præter *Sacerdotes*, *Levitas*, & *Nethinæos*, alios quoque ISRAELITAS in patriam reduxit. Ezr. VII. 7. Quumque relicta jam Babylone ad flumen quod Ahavam alluit, veniſſet, luſtratoque populo Levitas deeſſe deprehendiſſet, *miſit ad Iddonem primarium in loco Caſiphja dicto, ut adducerent inde miniſtros pro domo Dei.* Ezr. VIII. 15. 17. *Caſiphja* autem *Caſpiorum* terra eſſe videtur, ubi X Tribuum ſedes. Nam & nomen apprime convenit, & res atteſtatur. Quia enim in *Babylonia* vel *Perſia*, unde veniebat Ezras, ubi Judæi commorati fuerant, non inveniebat ſufficientem numerum miniſtrorum pro domo Dei; ex qua eos terra petere potuit, ſi illam excipias ubi Iſraëlitæ tunc degebant?

VIII. Sed & illud validum nobis argumentum ſuppeditat, quod *Ezr.* VI. 16. 17. memoratur: ISRAELITAS, ſacerdotes, ac Levitas, & reliquos REDUCES DEPORTATIONIS, dedicationem domus Dei cum gaudio celebraſſe, & præter multas alias hoſtias in dedicatione ſacræ Ædis obtuliſſe *duodecim hircos lactentes in peccata* PRO TOTO ISRAELE, PRO NUMERO TRIBUUM ISRAELIS. Quod repetitur cap. VIII. 35. *Qui venerant a captivitate reduces deportationis obtulerunt holocauſta Deo Iſraelis, juvencos* DUODECIM PRO TOTO ISRAELE. Dubium non eſt quin hæc facta ſint ad exemplum dedicationis Tabernaculi per Moſen, & Templi prioris per Salomonem factæ. Uti ergo ea ſacrificia pro iis oblata fuerunt, qui tabernaculum templumque frequentaturi erant: ita & hic. Unde conficitur, totum Iſraëlem, omneſque duodecim tribus, id eſt ex ſingulis aliquos, templi conſortes fuiſſe, partemque ſuam in illius dedicatione habuiſſe.

IX. Denique, quid ni in terram ſuam redierint Iſraëlitæ X Tribuum, quum etiam vicini Judæorum, qui tamen de populo Dei non erant, ut *Moabitæ*, *Ammonitæ*, *Idumæi*, *Philiſtæi*, aliique a *Nebucadnetzare* deportati, occaſione libertatis populo Dei indultæ, ad ſedes ſuas paullatim remigrarint? Juxta illud Jeremiæ XII. 14. 15. *Sic ait Jehova de omnibus vicinis meis malis, qui attingunt poſſeſſionem quam poſſidendam tradidi populo meo Iſraelis: ecce ego convulſurus ſum eos e terra ſua, quum domum Jehudæ convellero e medio ipſorum. Eritque poſtquam convulſero eos, ut rurſus miſereat me iſtorum, & reducam ipſorum quemque in poſſeſſionem ſuam, & quemque in terram ſuam.*

Antiq. lib. XI. cap. V.

X. Sacræ Hiſtoriæ conſentit *Joſephus*. *Ezras acceptis regiis litteris, quibus in patriam redeundi poteſtas populo Dei facta fuit, advocata Judæorum concione qui apud Babylonem degebant, & perlecta epiſtola, ipſam quidem retinuit: exemplar vero ejus in* MEDIAM, AD OMNES SUÆ GENTIS HOMINES, *tranſmiſit. Qui cognita regis erga Deum pietate, & erga Ezram benevolentia, omnes vehementer ſunt lætati: multi vero ex eis, ad-*

adſumtis ſuis facultatibus, Babylonem venerunt, cupientes reverti Hieroſolyma.

XI. Multa quoque & præluſtria exſtant in hanc rem vaticinia; ex quibus nunc pauca dabimus. Jeſaias poſtquam Babylonici Imperii per Medos everſionem prædixiſſet; ſubjungit Cap. XIV. 1. *Miſerebitur Jehova Jacobi, & eliget rurſus* ISRAELITAS, *quos exponat in terra ipſorum, adjungetque ſe advena ipſis, & adſociabunt ſe domui Iacobi.* Nota. 1. Promiſſionem hanc fieri, *Jacobo* & *Iſraëli*, quæ generalia totius gentis nomina ſunt, neque uni alicui tribui citra neceſſitatem adſtringenda. II. Promitti Iſraëli rehabitationem terræ: & nequis id in longe poſt futura tempora rejiciat, uti *conſequens excidii Babelis.* Populus vero reduci videtur in terram ſuam, quando illi qui politiam formare poſſunt reducuntur, data cæteris libertate ſe iis aggregandi. III. Reductioni in terram adjungi *acceſſionem proſelytorum & adſociationum domui Jacobi:* quod impletum eſt in *Moabitis* & *Idumæis* qui victi & ſacra Iſraëlitarum ſuſcipere coacti ſunt. (Confer Num. XXIV. 17. 18. 19. ubi *confractio laterum Moabi*, & *hæreditatio Edomi*, & *montis Seir*, ponuntur ut connexum antecedens dominationis Meſſiæ) ſed præcipue in vocatione gentium quando τὰ ἔθνη facta ſunt συγκληρονόμα, καὶ σύσσωμα, καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας. Eph. III. 6. & *Zioni dictum eſt, hic & ille genitus eſt in ea.* Pſ. LXXXVII. 5.

XII. Jeſaiæ σύγχρονος Michæas in eandem mentem prophetavit. Cap. II. 12. *Colligendo colligam te, Jacob.* TE TOTUM: *congregabo reliquias Iſraëlis.* Agit de tempore revelationem Meſſiæ antecedente, de qua verſ. 13. Prædicitque reductionem captivorum in terram Canaan, non *Judæ* ſolum, ſed & *reliquiarum Iſraëlis* & *Jacobi totius*, ut nulla tribus deſit: non quaſi nulli ex tribubus in terris exſilii manſuri eſſent; nam & Judæorum multi manſerunt in Babylone: ſed quod omnibus daturus eſſet occaſionem redeundi, ſi vellent: & ex omnibus actu reducturus quos ad hoc delegerat: Verum plura mox de hoc vaticinio dicenda erunt.

XIII. At omnium clariſſime Jeremias Cap. III. 12. *Abi ut proclames verba hæc verſus Aquilonem, dicens, revertere* AVERSA ISRAEL, *dictum Iehovæ: non faciam cadere faciem meam erga vos, nam benignus ſum, dictum Iehovæ, non adſervo iram in ſeculum.* Quandoquidem tetriora erant crimina *Judæ* delictis *X Tribuum*, jubetur Ieremias ſe *aquilonem* verſus convertere; ut compellaret *Iſraelitas* abductos jam in *Mediam*, aliaque loca remota ad ſeptentrionem: eoſque invitaret ad reſipiſcentiam, cum oblatione Divinæ gratiæ, quam cumulatiſſime iis præſtiturus erat, quum aliis multis beneficiis, tum etiam reductione in terram ſuam. Ita enim verſ. 14. *Revertimini Filii averſantes, dictum Iehovæ,* כי אנכי בעלתי בכם *quia ego conjugio junctus ſum vobis*, vel ut alii, *dominum exercui in vos*, id eſt, ſeverius vos habui, regnum meum in vos retinui quidem, ſed brachio extenſo, & ira effuſa. *Et recipiam vos, unum ex civitate, binos ex familia,*

paucos e multis. Etiamsi in integra aliqua civitate vel ūnus modo, ex integra tribu bini saltem mihi auscultarent, non tamen eos despiciam, & *adducam vos Zionem.*

XIV. Concinit & illud Jer. xxx. 3. *Ecce dies venturi sunt, dictum Jehovæ, quum reducam captivam multitudinem populi mei,* Israelis & Judæ, *ait Jehova: & me reducente eos in terram, quam dederam majoribus ipsorum, possidebunt eam.* Iterumque commate. 4. *Hæc sunt verba quæ locutus est Jehova de* Israele & *de* Juda. & 10. *Tu ergo ne timeto, serve mi* Jacob, *dictum Jehovæ, neque consternator* Israël: *nam ecce ego servaturus sum te a longinquo, & semen tuum e terra captivitatis suæ: ut reversus* Jacob *quiescat & tranquillus sit.* & 18. *Sic ait Jehova, ecce ego reduco captivam turbam tentoriorum* Jacobi: & *tabernaculorum ejus miserebor.* Nota 1. Distinctam hinc mentionem fieri *Israelis* & *Judæ*, qui deinceps uno *Jacobi* nomine junctim veniunt. 11. Toti *Jacobo*, id est *Israeli* & *Judæ*, promitti reductionem e terra captivitatis suæ in terram patribus olim suis possessam. 111. Quod reductio ista antecedat ἐπιφάνειαν ἐνσαρκον Messiæ, de qua com. 21. & turbinem indesinenter hospitaturum super caput improborum: qua similitudine indigitatur conditio Israëlis rejecti & indurati post spretum Messiam. com. 23. 24. Adde Cap. xxxiii. 7. *Reducam captivam multitudinem* Judæ, *captivamque multitudinem* Israelis, & *ædificabo eos ut antea.* 13. *In civitatibus montanis, in civitatibus humilis loci, & in civitatibus australis plagæ, & in terra Benjaminis, ac in locis circumjacentibus Hierosolyma, denique in civitatibus Judæ, adhuc transibunt greges, opera numerantis, ait Jehova.* 14. *Ecce dies venturi sunt, dictum Jehovæ, quum præstabo verbum istud optimum quod prolocutus sum erga domum* Israelis, & *erga domum* Judæ. Iterum designatur tempus antecedens & comitans nativitatem Christi de qua com. 15.

XV. Quicunque cum Judæis e Babylone reducibus in terra habitarunt e cæteris tribubus Israëlis *ii triplicis* omnino ordinis fuisse videntur. Vel *ex illis* orti, *quos reliquerant Assyrii*: vel eorum propago, *qui religionis amore dudum sibi res cum Judæa gente communes habere voluerunt*, iiscum abducti, reductique: vel denique *illis prognati, quos in Assyriam Mediamque deportatos* sæpe audivimus. Omnes tamen *exiguum* fecere numerum, sive cum cæteris eos contribulibus suis, sive cum Judæ reducibus contendas. Id quod Ieremias prædixerat, & historia omnis fidem facit.

XVI. Idcirco non *ut olim distinctas* pro suis quique *tribubus* ac *familiis*, urbium, vicorum, villarumque *possessiones* habuere. Fuit quidem sub templo secundo vulgata terræ partitio in Galilæam & Iudæam, quas Samaria disterminabat. Et sicut *hæc Cuthæorum* posteris plurimum infesta, *ista Judæis* stricte sic dictis inhabitata, ita & *illam Israelitas* aliarum tribuum habuisse, ad veritatis similitudinem propensum est.

Ade

Adeo quidem ut quos constabat *Zabulonitas* esse in antiqua *Zabulonitide*, *Nephtalitæ* pariter in sua provincia vixerint: & sic de cæteris. Attamen nequaquam tam accurata facta est possessionum inter eos distributio, atque olim. Nec potuit fieri: partim ob exiguum eorum qui redierunt numerum, partim qui *Cuthæi* non contemnendam *Israelitidis* portionem occupabant: sed vel maxime, quia stemmatographiam suam *Israelitæ* amiserant, secus ac *Judæi*, quorum indices genealogici, ad reditum in terram & ultra producti, apud Ezram, Nehemiam, & in primo Chronicorum exstant.

XVII. Postulat hæc observatio aliquam ἐπιμονὴν. Scivere quidem Israëlitarum multi ex privatis commentariis, cujus tribus essent. Ita *Annam* Prophetissam de tribu *Aser*, *Paulum* Apostolum de tribu *Benjamin* fuisse constat. Nequiverunt tamen gentilium suorum non interruptum indicem ex *publicis* catalogis edere. Non potuit, verbi gratia, *Anna* prophetissa ostendere, qua filiorum nepotumque recta linea ab *Asere*, stirpe suæ tribus, descendisset. Et hoc Hebræi interpretes existimant ab Ezra innui 1 Chr. IX. 1. *Et omnes Israelitæ* התיחשו, *recensiti sunt in genealogiis, & ecce scripti sunt in libro Regum Israelis: Judæi autem deportati sunt in Babel propter prævaricationem suam.* Quorum verborum ex mente *Salomonis Iarchii*, & *Davidis Kimchii*, hæc est παράφρασις: Habuere & Israëlitæ decem tribuum suas genealogicas recensiones, quæ in annales regum relatæ in Archivis asservabantur: sed istæ cum eversione regni abolitæ perierunt: quam ob caussam ego Ezras successionem illarum tribuum ulterius non deduco. At Iudæi in Babyloniam ob peccata sua deportati, stemmatographiam suam, cujus partem hic exhibeo, eo detulerunt, inde retulerunt.

XVIII. Non defuere etiam quibus ne *tribus* quidem suæ memoria superesset. Quales illi de quibus Nehem. VII. 6. *Hi sunt qui adscenderunt ex Telmolach, Telcharsa, Cherub, Addam, Immer* (quæ videntur nomina regionum esse aut urbium, in *Assyria* vel *Media* sitarum) *neque potuerunt indicare familiam majorum suorum, & semen eorum, utrum ex Israelitis essent.* Qui tamen, *Josepho* & re teste, Israëlitas se esse profitebantur: sed, amissis tabulis genealogicis, ne quidem memoriam nominis reservaverunt quod tribui suæ proprium erat. Vide sis *Jacobi Altingii Schilo. Lib.* IV. *Cap.* XII.

XIX. Qui non habuere *distinctas* pro tribuum ratione in nova Republica *possessiones*, eos multo minus *distinctum* sibi *principatum* regnumque habuisse æquum & verum est. Sed coaluerunt in unum Reipublicæ corpus cum tribu *Iuda*, eique accensiti, atque *Iudæorum* nomine nuncupati sunt. Partim quia reducibus ex tribu Judæ nequaquam pares erant, ὅτι ἐν λόγῳ, ut ille ait, ὅτι ἐν ἀριθμῷ. Partim quia post captivitatem Babylonicam summa rerum penes *Judæos* fuit, aut penes sacerdotes *Levitas*, jam inde a schis-

mate Jeroboami tribui Judæ innexos. Quomodo, uti erudite hæc comparat Doctiſſimus WILHELMIUS, *Romani Albanis & Sabinis*, licet in urbem adſcitis, non tamen hunc honorem deferre voluerunt ut ab iis ſimul populus denominaretur.

XX. Neque hæc *coalitio Iſraëlitarum cum Judæ regno* indicta Prophetarum carminibus eſt. Jeſaias quum dicit; *Iehovam in ſanctuarium* quidem fore, ſed & ſimul *in lapidem offendiculi* DUABUS DOMIBUS ISRAELIS, Ieſ. VIII. 14. ſubinnuit, duas has domos, & duo regna prius reunienda, ut fiant unus populus atque una reſpublica, antequam Iehova fiat in ſanctuarium, & offendiculum ambabus illis domibus, non diſtinctis temporibus vicibuſque, ſed ſimul. Et apud Ieremiam Iſraëli inclamatur, *Accipiam vos, & abducam vos Zionem.* Ier. III. 14. Vos quoque in Zione, ubi regni Metropolis, & Templum, religionis centrum eſt, partem veſtram, ſortemque habebitis, non ut olim ſacris regnove ſecreti.

XXI. Nec omittendum Zachariæ illud Cap. IX. 9. 10. Ubi palam eſt Meſſiæ regnum deſcribi. Additur autem tanquam nota temporis iſtius. *Et exſcindam currum ab* EPHRAIM *& equum ab* HIEROSOLYMA. Quibus verbis tria ſignificantur. I. EPHRAIM & IUDAM, quæ duæ olim principes tribus erant, fore combinatas: ut unius ſenatus gubernationi ſubſint. II. Habituras eas aliquando *currum & equum*, ita ut altera currum, altera equum conferat: id eſt, junctis viribus decus bellicum magnis triumphis aſſerturas. Quod factum in bellis *Aſmonæorum*, item contra *Moabitas & Edomæos.* III. Poteſtatem belligerandi iis ademtum iri, circa adventum Chriſti: quod factum per *Pompejum & Auguſtum*, dein per *Veſpaſianum.* Summa huc redit: *Ephraimo & Judæ* communes res omnes fore, tam proſperas, quam adverſas, quippe una junctis Republica.

CAP. VI.

Beneficia eximia a Deo collata in Iſraëlitas reduces.

I. *Reducum Iſraelitarum magnum incrementum prædixit Jeſaias Cap.* IX. 2. II. III. IV. V. *Michæas Cap.* II. 13. *cujus vaticinium, quia multa continet, fuſius exponitur.* VI. VII. VIII. *Obadias* ℣. 17. *& ſeq.* IX. *Sepharad non eſt Hiſpania.* X. *Amplificationem Iſraelitarum comitatur Meſſiæ adventus.* XI. *Conſentit Ieremias. Cap.* III. 16. XXX. 18. 19. XII. *Et Zacharias Cap.* VIII. 11. XIII. *Nec prophetiam fruſtravit eventus.* XIV. *Incredibilis multitudo civium in urbe Ioppe.* XV. *Iſraelitis X Tribuum obtigit prima Evangelii prædicatio.* XVI. XVII. *Atque id quoque ſecundum Prophetiam. Gen.* XLIX. 21. XVIII. *Qui primi*

mi ad Apoſtolatum vocati ſunt ex X Tribubus fuerunt. XIX. *Quinam ſint Notzerim in monte Ephraimi. Ier.* XXXI. 6.

I. ISRAELITÆ, qui primum *exiguo* in terram ſuam numero redierant, Divina poſtmodum benedictione in immenſum numerum excrevere. Et id quoque juxta prophetias, quæ conſtanter reducis populi incrementa promittunt. Ieſ. IX. 2. *Amplificaſti gentem*: totum *Iſraelem*: & eam nominatim Iſraëlis partem, cui olim in tenebris ambulanti primum oborta eſt magna Evangelii lux. Quod factum in ſedibus *decem tribuum*, uti mox videbimus. *Non magnificaſti lætitiam.* Non tamen ea populi amplificatio ſufficere potuit ad magnum illud gaudium toti genti promiſſum. Confidendum adhuc iis aliquantiſper erit in tenebris & umbra mortis. Et quicquid hactenus gaviſi ſunt, nihil eſt ad exuberantiſſimam hanc lætitiam quæ iis imminet. Nam *lætabuntur* aliquando *coram te*; quando tu te facie ad faciem videndum præbebis, pro typica præſentia in propitiatorio veram exhibens. Hæc eſt illa χαρὰ μεγάλη, de qua Angelus Luc. II. 10. Agitur ergo de eo tempore quod Meſſiæ ἐπιφάνειαν antecedit. Sicut etiam Cap. XXVI. 15. *Addidiſti ad gentem, Iehova, addidiſti ad gentem: & glorificatus es*, exhibitione Meſſiæ.

II. In eandem, niſi fallor, ſententiam *Michæas* Cap. II. 12. 13. quod vaticinium, ſupra a nobis breviter laudatum, fuſius nunc exponere animus eſt; ut omnes, quantum fieri poteſt, lectorum animis ſcrupulos eximamus. אסף אאסוף יעקב כלך, *Congregando congregabo te JACOB, TE TOTUM, omnino cengregabo reliquias Iſraelis: ſimul diſponam eos ut oves Botzræ, ut grex in medio ovilis ſui, perſtrepent præ multitudine hominum. Aſcendet* הפרץ *effractor in conſpectu eorum, perrumpunt & tranſeunt portam, & exeunt per eam: tranſitque rex eorum ante ipſos, & Iehova, in principiis illorum.* Non deſunt ex interpretibus, qua Iudæis, qua Chriſtianis, qui contendunt, Deum hac pericopa minas ſuas adverſus Iſraëlem perſequi, & de violenta eorum coarctatione in munitis locis metu hoſtium agere: quaſi dixiſſet: Efficiam ut cogente hoſte congregemini in urbibus veſtris munitis, quas ille obſeſſurus eſt: imprimis ut obſideamini intra *Samariam* & *Hieroſolymam*: nam par ſors utrique populo prædicitur. Per *Iacobum* intelligi poſſunt *decem tribus*; per *reliquias Iſraëlis*, duæ tribus reliquæ. De *illis* dicit Deus, cogam vos in unum deportandos, non ex parte, ut per *Tiglatpileſarem*; ſed omnes, per *Salmanaſſarem*. De *his*, in unum conducam, idque per *Nebucadnetzarem*. Ibique pariter ponentur ut *grex in Botzra*, quemadmodum *Botzranæ* oves intra ſepta coguntur. Confer Jeſ. XXXIV. 6. *Quoniam victima Domino eſt in Botzra.* At Græci alia puncta legerunt: & ב ſumſere pro præpoſitione, צרה autem pro *anguſtia*. Nam tranſtulerunt ὡς πρόβατα ἐν θλίψει. Ibique confertim erunt ac *tumultuabuntur*, in anguſtiis illis ob prementem multitu-

dinem ſtrepitum tumultuoſum edituri. Et ſic *effractor* notaret militem Aſſyrium & Babylonium, oppugnantem & expugnantem urbes illas. Ita fere *Pater Davidis Kimchii*, *Theodoretus*, *Vatablus*, *Iunius*, *Druſius*, *Grotius*, alii, qui, quantumvis quoad ſingula hujus vaticinii membra in diverſa eant, in eo tamen omnes conſpirant, quod פורענות, ſive *judicii denunciationem*, prophetia hac contineri pugnent.

III. At nos cum *Chaldæo* & *Veteribus Hebræis*, ac *Rabbi Salomone*, & Chriſtianorum præſtantiſſimis, in alia omnia lubentes concedimus, Deique verba de inſigni potius promiſſione interpretamur, quibus Meſſiæ adventus, & temporis iſtius characteres, luculente deſcribantur. Nimirum ita ſolet Deus, ut diriſſimas minas dulciſſimis temperet promiſſis ac conſolationibus. Cujus rei tam frequentia ſunt apud ſacros vates exempla, ut neminem id fugere queat qui animum ſuum ad prophetiarum commentationem appellere ſtatuit. Ex innumeris aliis conſideretur nunc modo apud ipſum Michæam noſtrum tertii capitis cum quarto nexus. Hæc autem verba talia ſunt, ut de comminationibus nunquam ea uſurpata inveniamus. *Congregare reliquias Iſraëlis*, quantum quidem nobis ſcire datum eſt, in alia atque benedictionis ac gratiæ ſignificatione nuſquam ponitur. Vide Mich. IV. 6. 7. & V. 6. 7. Jeſ. X. 20. 21. Jerem. XXIII. 3. Facere *ovium ſimiles*, & quidem *ovium Botzræ*, quæ pecoroſæ *Moabitidis* urbs nobilis erat, ubi læta paſcua, oveſque opimæ; & *ſimiles gregis in caula*, qui nuſquam tutius & placidius quieſcit, non eſt obſidendus, aut patria pellendus, intra mœnia coarctare. Ne cætera nunc proſequar.

IV. A triſtibus ergo ad læta tranſit Deus. Atque hic verborum nexus eſt, quem acute obſervavit *Caſtalio*: ſi quis ventoſus & vanus homo eſſet, qui mentiretur & multum vini promitteret, huic quantumvis mentienti credideretis potius quam alteri vera dicenti hoc ſolo nomine quod læta prædiceret. Sed & ego bona prædicam & quidem de re omnium maxima, quæ eſt hujuſmodi: poſtquam vos in exilium, ut ſupra minatus ſum, relegavero, inde colligam. Obſervandum hic, *quibus* promittat, tum *quid*. Promittit aliquid congregationi *Iacobi*, & quidem *toti*, tam *decem tribubus*, quam *Judæ*; tam *populo Samariæ*, quam *Hieroſolymæ*. Super utriſque enim Propheta verbum Jehovæ viderat; utriſque excidium prædixerat. Cap. I. ℣. 1. 6. 9. Utroſque nunc conſolatur.

V. Utriſque ergo promittit, 1. *Reductionem ex captivitate* ſua in terram Canaan, ita ut nulla tribus deſit. Non quaſi ſinguli actu reducendi eſſent. Certum enim eſt *Iſraëlitarum* pleroſque non rediiſſe, & *Judæorum* magnam partem manſiſſe Babylone. Sed quod omnibus, ut ſupra oſtendimus, aperienda fuerit porta, & danda redeundi libertas. II. *Conjunctionem reliquiarum de decem tribubus* cum Juda in unam Politiam & communionem religionis in uno templo; a quibus rebus ſejuncti olim fuerant

rant per ſchiſma Jeroboami. Hoc ſignificari videtur iis verbis, *congregando congregabo reliquias Iſraëlis*, aſſociando eas inter ſe & cum Juda, ut ſimul conſtituant *totam congregationem Jacobi.* III. *Amplificationem Iſraëlis*, tam *numero*, quam *rerum omnium affluentia.* Quæ eleganter ſignificatur emblemate *ovium Botzræ*, & *gregis in ovili ſuo* recubantis, *perſtrepentiſque præ multitudine.* Confer Zach. II. 4. IV. *Exaltationem Iſraëlis ex omnibus anguſtiis*, quibus poſt reditum ex captivitate Babylonica exercendi erant, potiſſimum per Syriæ Reges. Prædicitur ergo fore, ut, potentia Dei Macchabæos alioſque ſtrenuos populi duces animante, qui *Perfractoris* inſtar iis præituri erant, anguſtias illas omnes perrumpant, terram ſubigant, urbes occupent, eaſque retineant, & ex iis prodeant, atque ubi lubitum fuerit in eaſdem redeant. V. *Dationem Meſſiæ*, qui futurus eſſet & *Rex eorum ante ipſos*, & *Jehova in principiis illorum.* Hæc enim prophetiarum ſeries ad Judæorum convictionem probe attendenda eſt. *Aſſyriaca Iſraëlis* captivitas, tum *Babylonica Judæ.* Reductio populi. Ejuſdem multiplicatio, anguſtiæ, liberatio. Occupatio terræ totius, & vicinarum regionum. Tum adventus Meſſiæ. Quas temporum notas, ut alibi paſſim, ita & hic cernimus.

VI. Copioſus quoque in hanc rem Obadias eſt, qui poſtquam procaci petulantique *Eſavo*, id eſt *Idumæis*, triſtia ſua fata ceciniſſet, inde a verſu 17. lætiora multo *Iſraeli* pollicetur. *In monte Zionis*, ſecus ac in monte *Seir*, ubi nemo elabetur, in monte, inquam, Zionis, *erit* פליטה *evadentium multitudo*, eo e terris captivitatis ſuæ ſeſe recipientium. והיה קדש *Eritque ſanctuarium*, reædificabitur ibi templum. *Et hæreditario jure poſſidebunt* DOMUS JACOBI, ſine ullius tribus excluſione, *hæreditarias poſſeſſiones ſuas. Eritque* DOMUS JACOBI, tota Iſraëlitarum reſpublica, velut ignis, & DOMUS JOSEPHI, quæ principatum olim decem tribuum obtinuit, nunc tribui *Judæ* aſſociata, erit *flamma*, undique hoſtes ſuos devorans. *Domus autem Eſavi in ſtipulam. ut accenſi in hos conſumant ipſos.* Quemadmodum ſtipula ignem facile concipit, & cito abſumitur ab eo, ita *Idumæi* & facile & cito ab Iſraëlitis debellabuntur. *Neque erit ſuperſtes domui Eſavi*, qui nocere Iſraëli queat, aut judicia Dei avertere: *Jehova eloquitur.* Cujus conſilia ut caſſa, cujus dicta ut inania ſint, fieri nullo modo poteſt.

VII. וירשו הנגב את הר עשו והשפלה את פלשתים *Et hæreditario jure poſſidebunt auſtrales montem Eſavi, & humilis regio Philiſtæos, & hæreditario jure poſſidebunt agrum Ephraim & agrum Samariæ: & Benjamin Gileaditidem.* Id ut intelligatur ſciendum eſt, Iudæam olim, Joſuæ XV, in quinque partes diviſam fuiſſe: ex quibus una ibi verſ. 21. נגב, id eſt *Auſtralis*, prope *Idumæam*, altera שפלה, id eſt *humilis*, dicebatur verſ. 33. vicina *Philiſtæis.* Docetur ergo, Iſraëlitas non ſolum priſtinam hæreditatem ſuam cum ſua juſta magnitudine & plena integritate obten-

tenturos, tam quod longitudinem, quam quod latitudinem attinet; ſed etiam eandem amplificaturos. *Auſtralem* enim Judææ regionem *Idumææ* conterminæ, *humilemque* adjacentis *Palæſtinæ* adjectione, & *Benjaminem Gileaditide* auctum fore: adeo ut habitationem ſuam ultra *Jordanem* extendere præ maxima multitudine cogatur.

VIII. Quod ſequitur comma vigeſimum, verti poteſt bifariam: vel in hanc mentem, *Et deportatæ copiæ iſtæ Iſraëlitarum, qui ſunt Cananæi*, id eſt inter *Cananæos* diſperſi, *Sareptam uſque*, quæ *Sidoni* vicina fuit, & *deportati Hieroſolymorum qui ſunt in Sepharad, hæreditario jure poſſidebunt civitates auſtrales*; id eſt habebunt jus & acceſſum ad urbes illas Judæ, commercio & religione iis juncti. Ita *Chaldæus*, R. *Salomo*, & *Kimchi*, *Pagninus*, *Vatablus*, *Coccejus*, alii. Vel in hanc mentem, *Et deportatæ copiæ iſtæ Iſraelitarum, quod fuit Cananæorum Sareptam uſque*, ſcilicet poſſidebunt, quod ἀπὸ τῦ καινῦ repetendum eſt, *Et deportati Hieroſolymorum id quod eſt in Sepharad poſſidebunt cum civitatibus auſtralibus.*

IX. Nugas agunt Judæi qui per *Sepharad Hiſpaniam* intelligunt, audentque tam fanatica expoſitione eorum regnorum poſſeſſionem ſibi ſpondere. De *Sarphat* quidem conſtat, fuiſſe eam urbem *Sidoniorum*. 1. Reg. XVII. 10. Sarepta, inquit *Joſephus*, eſt notum oppidum *in finibus Cananæorum medio inter Tyrum & Sidonem intervallo. Antiq. lib.* VIII. *cap.* VII. De *Sepharad* nihil alibi legitur, itaque itum eſt in varias ſententias. Aliis locum *Babyloniæ*, aliis *Boſphorum*, aliis *Hiſpaniam* intelligentibus; aliis vertentibus, *finis dominatus ipſorum*; quaſi derivanda vox eſſet a סוף *finis* & ורה *dominatus eſt.* In tanta caligine facilius quid fugias dignoſcitur, quam quid ſequaris. Et fortaſſe prudentiſſime omnium agit, qui ignorantiam faſſus nihil aſſerit. Non eſt improbabile fuiſſe locum in *Babylonia*, tunc notum. Nobis ſuffecerit, præmitti inſignem Iſraëlitarum amplificationem.

X. Quam conſequetur aut comitabitur Meſſiæ adventus. Ita enim pergit Propheta. *Et aſcendent ſervatores in monte Sionis, ad judicandum montem Eſavi.* Quod vel de *Politicis Servatoribus* intelligi poteſt, quales *Hyrcanus* ac ſucceſſores ejus, qui Hieroſolymis agentes jus dixerunt *Idumæis*; vel de *Eccleſiaſticis* & *Spiritualibus*, quales *Apoſtoli*, *Evangeliſtæ*, cæterique verbi Divini præcones, qui unici illius Soſpitatoris Jeſu aſſeclæ & miniſtri, per ipſius præconium & fidem, tam ſe ipſos ſervarunt, quam alios, 1. Tim. IV. 16. Jac. V. 20. Et illi *judicarunt montem Eſavi*, judicia Dei in hoſtes & hypocritas pronunciando. *Regnum autem fiet Jehovæ.* Qui in Chriſto regnum cœlorum, toties promiſſum, Eccleſiæ exhibuit. Iterum hic eandem rerum συνάφειαν videmus.

XI. Conſentit Jeremias Cap. III. 16. *Et fiet quum multiplicabimini, & fructificabitis in terra, in diebus illis, ait Jehova, non dicent amplius*

arca

arca fœderis Jehovæ, &c. Eos dies describit, quibus *Israelitæ* fideles Messiæ præsentia fruentes, non gravate carituri erant arca fœderis, quæ utut olim egregium exhibendi Messiæ symbolum esset, testimonium tamen erat nondum exhibiti. Illorum dierum signum antecedens & concomitans constituit, multiplicationem & fructificationem populi in terra. Et quod notandum, id dicere jubetur *aversæ Israëli*, cum Juda redituræ. Cui itaque hæc promissio multiplicationis speciatim competit. Adde Cap. XXX. 18. 19. *Sic ait Jehova: ecce ego reducam captivam turbam* TENTORIORUM IACOBI, *& tabernaculorum ejus miserebor. Et prodibit ex eis vox gratiarum actionis*, ob publicas & privatas benedictiones, *& vox ridentium*, ut in victoria, & pace: *multiplicabo eos, & non minuentur: amplificaboque eos & non exigui fient.* Iterum nota, toti hoc Iacobo promitti, & ut signum temporis, quo exhibendus est Messias: de quo vers. 21.

XII. Non abludit Zacharias Cap. VIII. 11. & seq. ubi reduces ex captivitate in hæc verba affatur: *Nunc vero non sum ut diebus illis prioribus ego; reliquiis populi hujus, dictum Jehovæ exercituum. Nam sementis pacis est vitis edit fructum suum, & terra edit proventum suum; cœlique edunt rorem suum, denique facio ut possideant reliquiæ populi hujus omnia ista. Eritque ut quemadmodum fuistis maledictioni in gentibus,* O DOMUS IUDÆ ET DOMUS ISRAELIS, *ita servem vos, & sitis benedictioni, ne timetote, confirmantor manus vestræ.* Et quæ sequuntur.

XIII. Nec prophetiam frustravit eventus. In tantam enim populus numerositatem excrevit, ut non suam modo terram frequentissimis urbibus stiparit, quæ eximiæ etiam in Galilæa fuere, sed & maximas quasi colonias per *Asiam* totam, majorem & minorem, *Ægyptum, Africam, Græciam, Italiam, Hispaniam* duxerit: gentes etiam circumvicinas subegerit, ut *Moabitas* atque *Idumæos*, oppida etiam quam plurima *Palæstinorum* possiderit.

XIV. Quam vero partem in isto totius populi incremento Israëlitæ habuerint; una docebit *Joppe*, oppiduum maritimum in ditione X Tribuum: de qua *Strabo lib.* XVI. καὶ δὴ καὶ ἐυήνδρησεν ὥστ' ὁ τόπος, ὡς ἐκ τῆς πλησίον κώμης Ἰαμνείας, καὶ τῶν κατοικιῶν τῶν κύκλω τέτταρας μυριάδας ὁπλίζεσθαι. *Atque locus hic adeo hominibus abundavit, ut ex Jamnia proximo vico, & circumvicinis habitationibus, quadraginta hominum millia armarentur.*

XV. Hoc quoque de Israëlitis X Tribuum memorabile, quod *prima* iis *Evangelii prædicatio* obtigerit. Nam Christus in *Galilæa* primum prædicavit in *Capernaumo urbe maritima, in finibus Zabulon & Nephtalim.* Mat. IV. 13. Et aliquoties in Evangelio missum se dicit ad *perditas oves Israelis.* Matth. XV. 14. ad quas etiam mittit Apostolos. Mat. X. 6.

XVI. Et hoc factum est secundum prophetias. Illam taceo quam

Matthæus allegat ex Ieſ. VIII. 23. & IX. 1. Lubet altius adſcendere, ad Iacobæum oraculum. Gen. XLIX. 21. נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. Quod ita verti poſſe Celeberrimus Interpres obſervavit: *Naphtali eſt cerva emiſſa ejus qui dat verba decoris.* *Hieronymus* vidit optimum fore, ſi *ad doctrinam Servatoris cuncta referamus, quod in portione Naphtali maxime docuerit.* Utinam præiviſſet nobis viam qua pateat verba eo commode referri! Nos id conabimur. Id ſuppono, nulli juſtius hoc elogium attribui poſſe quod *det verba decoris*, quam Chriſto Domino, *in cujus labia effuſa eſt gratia.* Pſ. XLV. 3. *cujus palatium mera dulcedo eſt.* Cant. V. 16. Cujus λόγοι τῆς χάριτος in ſtuporem auditores dabant. Luc. IV. 22. Porro inſolens Spiritui Sancto non eſt fideles *cervis* comparare. Cant. II. 7. Jeſ. XXXV. 6. Haba. III. 19. Pſ. XLII. 2. Et *cerva emiſſa* cujus rei convenientius emblema eſt, quam turmæ alicujus maxima animi alacritate eo accurentis, ubi fontes aquæ vivæ ad reſtinguendam diuturnam ſitim invenit? Quum ergo Naphtali *cerva emiſſa* dicitur *ejus qui dat verba decoris*, quid propius eſt quam ut iis verbis intelligamus Chriſtum in Naphtalitide prædicaturum Evangelium regni & pacis: ac Naphtalitas perruptis mundanarum occupationum retibus, ad Dominum Jeſum alacriter accurſuros? Nam & verba ei rei ſignificandæ idonea ſunt: & res ipſa conſonat. Docuit enim Chriſtus primo in *Capernaum*, quæ urbs ſita eſt in finibus *Zabulon* & *Naphtalin*, id eſt in ea regione *Naphtalitica* quæ contermina eſt *Zabylonitidi.* In iis oris plurima turba, ſedibus ſuis excita, ad Chriſtum audiendum ſumma alacritate confluxit. Mat. IV. 25.

XVII. Non diſſimulo eſſe aliquid quod verſioni noſtæ obſtare videatur, nimirum verba Hebræa אילה שלוחה poſita eſſe in ſtatu abſololuto, ideoq; juxta analogiam Grammatices non regere genitivum rei diverſæ, ut exponas, *cerva dantis*; ſed potius vocem *cervæ*, ut ſubſtantivam, jungendam eſſe cum adjectiva *dans*, ut interpreteris, *cerva dans.* Cæterum illud aliquid prorſus nihil eſt. Quomodocunque enim verba conſtruas, non effugies anomaliam. Si componas אילה הנותן *cerva dans*: ſubſtantivum fœminini generis, adjectivum maſculini erit: & præter anomaliam dictionis in anomaliam rei incides. *Cervæ* enim non eſt *pulcre loqui.* Deinde frequenter in Hebræo ſermone ſtatum abſolutum pro conſtructo poni, pueri ex *Buxtorfio* norunt. Si cui tamen alia explicatio magis allubeſcat, per me quidem ea fruatur. Non eſt noſtrum altercari.

XVIII. Illud utique evidens eſt, Jer. III. 15. *Averſæ* olim *Iſraëli* promitti *paſtores ſecundum cor Dei, ad paſcendum eos ſcienter & conſiderate.* Nec prætereundum, eos qui primi ad *Apoſtolatum* vocati ſunt, *Petrus*, *Andreas* frater ejus, & *Philippus* fuiſſe ex *Iſraelitide*; omnes enim nati erant *Betſaidæ*, urbe Galilææ, in tribu Zabulon. Joh. I. 45.

XIX. Conſentit Jer. XXXI. 6. *Nam dies eſt futurus quo clamabunt* נוצרים

נוצרים NOTZERIM, *custodes*, sive *retinentes*, *in monte* EPHRAIMI, *surgite & adscendamus ad Zionem*, *ad Jehovam Deum nostrum.* Quos hic per *Notzerim* melius intelligemus, quam Discipulos & Apostolos Christi Domini, qui fuerunt *retinentes* fœderis, & studuerunt *conservare* fratres suos, & ut fidi *custodes* ac *vigiles* inclamarant aliis, surgendum esse ex somno & morte; qui denique fuerunt *principes sectæ Nazarenorum* Act. XXIV. 5. discipuli & amici ישוע הנוצרי JESU NAZARENI, illius ipsius quem Iobus profitebatur נוצר האדם NOTZER HAADAM, *custodem hominum*; Iob. VII. 20. & qui occasione commorationis suæ in Nazaret, oppido ad decem tribuum ditionem pertinente, NAZARENI nomen consecutus est. Mat. II. 23. Illi audiendi erant *in monte Ephraim:* emissi a Christo ad *obeundum urbes Israelis.* Mat. X. 23. & ut *testes ipsius essent in tota Judæa & SAMARIA* Act. I. 8. ubi, ut & in *Galilæa*, florentes formarunt Ecclesias. Act. IX. 31.

CAP. VII.

Historia eorum ex Israële, qui soluta Captivitate Babylonica in terris dispersionis suæ manserunt.

I. *Longe maxima pars X Tribuum mansit in terris dispersionis suæ.* II. *Quod & sacra Historia docet.* III. *Et Josephus.* IV. *Et prædixerat Hoseas Cap.* I. 6. 7. V. *Eorum nonnulli profanis gentibus mixti, inque iis absorpti sunt.* VI. *Alii avitæ religionis retinentiores, communionem cum fratribus suis Judæis coluerunt.* VII. *Quod Hamanis convitium arguit. Esth.* III. 8. VIII. *Judæorum nomen post captivitatem Babylonicam non Tribum, sed populum, vel etiam religionem notat.* IX. X. XI. *Evangelica quoque Historia firmat dispersorum Israelitarum cum Judæis commercium.* XII. *Lichtfooti ingeniosa observatio.*

I. LONGE *maximam multitudinem*, & corpus atque universitatem X *Tribuum*, *mansisse in terris dispersionis suæ*, neque cum tribu *Judæ* ac *Benjaminis* in patriam revertisse, tam sacrorum quam exoticorum scriptorum auctoritate comprobari potest.

II. *Primo.* Peremtorium est quod supra adduximus ex I. Chr. v. 26. *Adduxit eos in Chelachum, & Chaborem, & Haram, & Nehar-Gozanem*, USQUE IN DIEM HUNC, id est post scriptos Chronicorum libros, in quibus solutæ captivitatis non semel mentio est. *Deinde.* Ezras ipse profectionem reducum Cap. I. 5. describens, præter principes ex *Juda & Benjamine*, cum sacerdotibus & *Levitis*, duces alios hujus expeditionis commemorat nullos. Non autem credibile est, si insigni aliquo numero ex singulis tribubus *Israelitæ* se adjunxissent, eos aut du-

cibus ſuis carniſſe, aut ſi duces habuiſſent, ſilentio eos ab Ezra tranſmittendos fuiſſe. *Tertio*, Ezr. II. 1. Neh. VII. 6. impreſſe dicitur, reverſos fuiſſe ex iis, aut eorum poſteris, *quos Nebucadnetzar Rex Babylonis abdaxerat.* Quod *Judæis*, & *Benjaminitis*, non *decem tribubus*, longe ante a *Salmanaſſere* deportatis, competit.

Antiq. lib. IX. cap. X. III. Suffragatur *Joſephus*: *Reliqua Iſraelitarum multitudo aſſuetum jam domicilium noluit relinquere: qua propter duæ tantum tribus per Aſiam & Europam ſub Romano degunt imperio. Decem autem tribus nunc quoque ultra Euphratem ſunt, infinita hominum millia, quæ vix eſt numero comprehendere.*

IV. Non incommode hic a nonnullis referri videtur Hoſeæ vaticinium. Cap. I. 6. 7. Ubi diſtinctione inter *Iſraelitas* & *Judæos* facta, ita infit: *Et concepit iterum & peperit filiam, & dixit ipſi; Voca nomen ejus Lo-Ruchama* (hoc eſt, *non adepta miſerationem*) *quia non pergam amplius miſereri domus Iſraelis*, כִּי נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם: quod *Junius* vertit, *ut ullo pacto condonem illis: Belgæ, ſed omnino deportabo eos: Coccejus, ſed ferendo perferam in ipſos*, ſcilicet ſententiam, (omiſſo & ſubintellecto conjugato מַשָּׂא, quemadmodum etiam 2. Reg. IX. 25.) *ſed domus Jehudæ miſerebor.* Proles ea ſecunda *ſexu fœmineo* repreſentat ætatem Iſraëlis non emendatam magnis iſtis plagis, quæ verſ. 4. 5. prædictæ erant, ſed æque ſcortatricem, quamvis imbecilliorem præcedenti. *Nomen* proli Divino juſſu inditum, excludit eam a *participatione Divinæ miſoricordiæ.* Quæ excluſio in eo collocatur, quod *omnino deportandi ſint Iſraelitæ*, ex peremtoria Dei ſententia, ſublata ſpe veniæ: ſecus ac *Iudæi* qui ſimiliter quidem ob peccata ſua deportandi, attamen poſt breve tempus reducendi erant. Senſus eſt: Deum multa gratiæ ſuæ beneficia, quibus hactenus *Iſraelitas* una cum tribu *Judæ* dignatus erat, illi ætati, & eorum poſteris, quoad maximam partem, reliquiis quibuſdam exceptis, de quibus nuper diximus, denegaturum eſſe: eoſque a terra ſua, quæ ſedes gratiæ, typus gloriæ, erat, abjecturum; neque cum tribu *Judæ*, cui ſalus illa adſtringitur, reducturum. Quo tamen dicto poſteris eorum non omnis ſpes communionis cum Chriſto ac ſacramentis gratiæ, aut ſalutis, æternum præſcinditur. Nam quod ſignata aliqua temqoris periodo factum non eſt, id futurum prædicitur deinceps, quando *congregabuntur filii Judæ, & filii Iſrael una, & ponent ſibi caput unum & adſcendent ex terra*, mutato nomine *Lo-Ruchamà*, id eſt *Dilectam.* verſ. 11. 12.

V. Qui remanſerant in terra captivitatis ſuæ, illorum *nonnulli* impiis ſacris polluti, profaniſque *gentibus mixti*, veluti pauculæ aliquot guttulæ in magno mari ſunt *abſorpti*, juxta vaticinium Deut. XXVIII. 64. *Diſperget te Iehova in omnes populos, ab extremitate terræ una, uſque ad alteram extremitatem ejus: ubi ſervias Diis alienis quos non noveras, tu aut majores*

majores tui, ligno & lapidibus. Levit. XXVI. 38. 39. *Sed peribitis in ipsis gentibus, & absumet vos terra inimicorum vestrorum. Qui autem reliqui fuerint a vobis, tabescent propter iniquitatem suam in regionibus inimicorum vestrorum: etiamque propter iniquitatem patrum suorum cum ipsis tabescent.* Quod *in parte* saltem populi verificari debuit.

VI. Consulto consilio dico, *in parte*: nam de cæteris ita Dominus: Ezech. XX. 32. *Ideoque quod adscendit in spiritum vestrum, minime omnium futurum est, quod vos dicitis, erimus ut istæ gentes, ut nationes istarum regionum, ministrando ligno & lapidi.* Quod cum Mosis vaticiniis non eo conciliandum est pacto, quasi illa de *Israëlitis*, hoc de *Judæis* prædictum sit. Utrobique enim sermo ad universitatem totius populi istius dirigitur, quicum Deus fœdus pepigerat in deserto. Atque Ezechielis illud de parte aliqua decem tribuum intelligendum esse, ex eo claret, quod Dominus desperatas eas cogitationes de universali veri cultus sublatione refellens vers. 40. promittat, *totum Domum Israëlis*, QUANTA QUANTA ERIT, se aliquando culturam esse in monte celsitudinis & sanctitatis suæ. De aliquibus ergo verum est, quod vicinorum gentilium idololatricis cultibus, commerciis, matrimoniis impliciti, nomen speciemque populi Dei amiserint: alii vero avitæ religionis tenaciores, a profana ista commixtione sibi caverunt, communionem cum fratribus suis Judæis colentes, tam illis qui in voluntario secum vivebant exilio, quam reducibus in terram Canaan.

VII. Præclarum hujus rei argumentum exstat in ea *Humanis* delatione, quæ memoratur Esth. III. 8. *Dixerat enim Haman regi Assuero, est populus quidam dispersus ac dissipatus inter populos, in omnibus provinciis regni tui: quorum jura diversa sunt a jure omnium populorum.* Quod non de solis reliquiis tribus *Judæ*, sed de toto populo *Israelitico*, per ampliſſimam *Assueri* ditionem longe lateque diffuso, exponendum esse res ipsa loquitur. *Decem* enim *tribus*, *Juda* cum *Benjamine* reversis, maximam populi per provincias dispersi partem faciebant. Hi omnes, quantumlibet dissipati, in eo conveniebant, quod discretos, a cæteris gentibus ritus moresque haberent. Eos nimirum quos a Mose didicerunt, toti populo traditos. *Tacitus*: *Moses, quo sibi imposterum gentem firmaret, novos ritus, contrarioque cæteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Israelitæ* cum *Judæorum* residuis in provinciis vasti istius imperii eodem sacrarum cærimoniarum vinculo juncti fuere. Hist. lib. V.

VIII. Neque obstat quod populus ille passim *Judæorum* nomine veniat: quippe quod ab eo tempore *Israelitis* omnibus dabatur, & non *tribus* alicujus, sed *populi*, imo vero *religionis* vocabulum erat. Certe *Judaice loqui*, apud Nehemiam Cap. XIII. 24. est ita loqui ut populus Dei integer

loquebatur, cui locutioni opponitur *Aſdodice loqui.* Et quod Eſth. VIII. 17. dicitur, *multi ex populis terræ* מתיהדים *Iudæi fiebant*, non poteſt alium ſenſum habere, quam quod, ut in vulgata eſt, *ſectæ eorum religione & cærimoniis jungebantur.* Ita etiam Ἰουδαϊσμὸς *religionem* notat 2 Macch. VIII. I XIV. 38. Gal. I. 14. Religionem, inquam, non tribui *Judæ* peculiarem, ſed toti δωδεκαφύλῳ communem. Act. XXVI. 7. Jonas rogatus quis eſſet, reſpondet, *Hebræus ego* ſum. Jon. I. 9. Ubi *Aben Ezra* obſervat dici שחם על אמונת עבר, *qui ſunt in fide Heberi.* At *Chaldæus* Jonam reſpondentem indicit יהודאה אנא *Judæus ego ſum.* *De Idumæis Joſephus* ſub *Hyrcano* circumciſis, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους, *adeo ut deinde eſſent ipſi Judæi.* Et *Dio Caſſius* de *Judæi* nomine, qua Patriam denotat locutus, φέρει δὲ, inquit, καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὅσοι τὰ νόμιμα αὐτῶν καίπερ ἀλλοεθνεῖς ὄντες ζηλοῦσι: *pertinet etiam ad alios homines quotquot eorum inſtituta amplexantur, etiamſi alienigenæ ſint.* Si ergo alienigenis id nomen attributum, multo magis *Iſraëlitis* nativis, ob ejuſdem communionem religionis, cujus in regno *Judæ* jam a longo tempore præcipua ſedes & veluti arx fuerat. Pulcre ad inſtitutum noſtrum *Elias* in *Thisbi.* ידוע כי כל ישראל נקראים יהודים אבל לא נמצא במקרא שנקראים יהודים רק מזמן גלות עשרת השבטים ונשאר מלכות בית יהודה מאז נקראו יהודים ולשונם לשון יהודית ולא קודם לכן וגם שבט בנימין עמהם שנאמר במרדכי איש יהודי וגו׳ והוא איש ימיני; *Notum eſt*, OMNES ISRAELITAS *vocari* JUDÆOS: *non tamen hoc Judæorum nomen ipſis in ſacris literis attributum legitur, niſi ex illo tempore quo decem tribus in captivitatem abductæ ſunt, & ſuperſtes manſit regnum domus Judæ. Poſt illa vocati ſunt* Judæi, *& lingua eorum, lingua* Judaica: *non antea. Imo & tribus* Benjamin *cum illis. Dicitur quippe de Mardochæo*, Vir Judæus *Eſth.* II. 5. *quum tamen fuerit Jeminita.* Concludimus, *Judaicum* illum populum, quem Haman criminabatur uti privato ſuo jure utentem, totam gentem *Iſraeliticam* deſignare, quæ religionis ſuæ etiam in mediis gentilibus, cumque eorum invidia, erat retinens. In cujus rei demonſtratione prolixiores fuimus, quia Vir aliquis Doctiſſimus ſerio autumat, *nunquam duodecim tribus* Hebræas *de nomine* Judæorum *appellatas eſſe.*

Antiq. lib. XIII. cap. XVII. Lib XXXVIII.

IX. Præterea ex non uno Novi inſtrumenti loco id quod diximus firmari poteſt. Act. II. 5. 6. Sanctus Lucas memorat *viros religioſos ex omni nationi eorum qui ſub cœlo ſunt*, nominatim *Parthos*, *Medos*, *atque Elamitas*, Hieroſolymis ſe ad cultum numinis ſtitiſſe. Hos ſi non maximam, aliquam ſaltem partem, ex decem tribuum reliquiis fuiſſe, ſi una fortaſſe cum Judæis ſtricte ſic dictis, & in medio eorum habitantibus, adſcenderint, propterea veriſimile eſt, quod in *Media* viciniſque regionibus

nibus diſperſorum Iſraëlitarum ſedes fuerint. Neque iterum mihi objici velim, univerſam iſtam multitudinem *Judæorum* nomine deſignari. Omnes enim circumſtantiæ clamant, non *tribum*, ſed *religionem* eo ſignificari: uti frequenter *Judæi Græcis* hoc ſenſu opponuntur, ceu adoratores veri Dei ſimulacricolis. Nam qui verſ. 5. *Judæi* vocantur, iidem verſ. 11. diſpeſcuntur in *Judæos*, qui tam gente quam religione tales erant, & *Proſelytos*, qui religione Judæi erant, non gente. Et Petrus quos com. 14. *viros Judæos* dixerat, eoſdem com. 22. *viros Iſraëlitas* nuncupat: commate autem 36. *totam domum Iſraëlis* compellat. Quo innuitur ex omnibus tribubus aliquos tunc fuiſſe præſentes.

X. Adde Act. XXVI. 7. Ubi Paulus teſtatur, DUODECIM TRIBUS ISRAELIS *Deum die ac nocte aſſidue colere, ſperareque deventuras ſe ad ſpem promiſſionis quæ patribus a Deo facta eſt.* Quod ad ſolos *Iſraëlitidis* incolas arctare, neque pati ut extendatur ad quam plurimos Dei timentes ex omni poſteritate Iſraëlis ubicunque locorum degerent, hominis eſt nimium ſibi in limitando auguſto Pauli ſermone permittentis. Quod nos profecto non audemus. Quum enim Paulus falſo poſtulatus eſſet ſeditionis a ſe motæ *omnibus Judæis per orbem terrarum.* Act. XXIV. 5. ſapienter provocat ad communem gentis univerſæ fidem, in quacunque demum orbis parte ævum agitent.

XI. Et ſane Jacobus ac Petrus de *diſperſis tribubus* vel invitos cogitare ſubigunt. Ille enim DUODECIM TRIBUBUS DISPERSIS ſcribit, quarum tribuum homines *fratres ſuos* vocat, & *fidei* ipſorum egregium perhibet teſtimonium. Jac. 1. 1. 2. 3. Hic autem epiſtolas ſuas inſcripſit *advenis diſperſionis, per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam, Bithyniam*: qui in longinquas illas ab *Iſraëlitide* regiones plus una διασπορᾷ avecti fuerant, per *Aſſyrios* nimirum, *Babylonios*, *Antiochum Epiphanem*, alioſque: atque ibi Deum colentes, & Chriſtum ejus agnoſcentes, ſanctificationis per Spiritum, & ἰσοτίμῳ ἡμῖν πίστεως participes erant. 1 Pet. 1. 1. 2. 2. Pet. 1. 1.

XII. Ingenioſa Doctiſſimi *Lightfooti* obſervatio eſt. Qui notat univerſum terrarum orbem dividi in ISRAELITAS & GENTILES: Iſraëlitas iterum in DECEM TRIBUS & JUDÆOS, Iudæos rurſus in HEBRÆOS & HELLENISTAS: Hebræos denique in eos qui INTRA TERRAM ISRAELITICAM habitarunt, & qui EXTRA. Hic lux aliqua affulget hiſtoriæ Evangelicæ atque Apoſtolicæ. Evangeliſtas enim quod attinet, videtur MATTHÆUS Evangelium ſuum primitus ſcripſiſſe pro HEBRÆIS INTRA TERRAM ISRAELITICAM, eique conterminam SYRIAM. MARCUS, pro HEBRÆIS EXTRA TERRAM, in BABYLONIA & ASSYRIA, ubi etiam X TRIBUS. JOHANNES, pro HELLENISTIS. LUCAS pro GENTILIBUS. Deinde quum celebrentur tres *Apoſtoli circumciſionis*, *Jacobus*, *Petrus* ac

Id Addendis ad 1. ad Cor. IV.

ac Johannes. Gal. II. 9. hinc Diœceſin unicuique hoc modo diſtribuas: *Palæſtinam*, &, quæ ei connumerata, *Syriam*, *Jacobo*; *Babyloniam* & *Aſſyriam*, *Petro*; *Helleniſtas*, *Aſianos* præſertim ulterioreſque, *Johanni.* Quicquid hujus ſit, id ſaltem demonſtravimus, gentem Iſraëliticam X Tribuum, communia cum fratribus ſuis Judæis ſacra habuiſſe, uſque ad Chriſti Domini ἐπιφάνειαν. Ab eo tempore Evangelium iis quoque prædicatum per Apoſtolos in terris diſperſionis ſuæ.

CAP. VIII.

Hiſtoria X Tribuum, in excidio Politiæ Judaicæ.

I. *Decem tribuum in Iſraëlitide hominis, ob contemtum Evangelium ſibi primo prædicatum, primi etiam Romanorum, arma ſenſere.* II. *Quod multis exemplis docetur.* III. *Deleta Judæorum Republica confuſæ paullatim omnes tribus ſunt.* IV. *Ii Iſraëlitarum qui in Aſſyria vicinisque locis ſubſiterant, cum Judæis ibidem commorantibus mixti ſunt. Nullamque uſpiam rempublicam habent.* V. *Secundum Hoſeæ vaticinium Cap.* IX. 17. VI. *Adeo quidem ut diſtincta eorum memoria ex hominibus ceſſet.* VII. *Summa totius hiſtoriæ.* VIII. *Aliarum nugaces de Iſraëlitis narrationes.* IX. *Aut docti errores.* X. *Nuperus Judæus ex Jeſa.* XXVI. ℣. *ult. contendit ſupereſſe X Tribus, a reliquis diſtinctas, at neſciri ubi ſint.* XI. *Sed abutitur Scriptura.*

I. CÆTERUM quum plerique eorum oblatum ſibi Evangelium proterve rejeciſſent, Chriſtumque ipſum, dein & Apoſtolos viam vitæ commonſtrantes, male excepiſſent, *communi* cum *Judæis*, quibus crimine jungebantur, *exitio impliciti ſunt.* Et illi quidem *qui in terra Iſraelis* erant, & quos Chriſtus primo Evangelii ſui præconio dignatus fuerat, primi etiam ſæva Romanorum arma ſenſere.

II. *Titus Alexandria* cum duabus legionibus veniens, quibus copiæ omnes cum Regum auxiliis jungebantur, *Galilæam* pervadit, *Gadarenſium* urbem, qui porcos ſuos Evangelio prætulerant, primo impetu capit, evertit, incendit. Deinde *Jotapatam* venit: quam fortiter a Joſepho, qui iſthic cum imperio erat, defenſam, tandem poſt XL. dierum obſidionem, vi occupat & in cineres redigit. *Jotapata* exciſa *Veſpaſianus* ad *Tiberiadis* & *Tarichææ* obſidionem ſe parat, & *Tiberienſes* quidem quum ſtatim ſe dederent, precibus *Agrippæ* Regis data eſt civitas, ne exſcinderetur; *Tarichæa* autem, quum paſſa eſſet obſideri, exciſa eſt. Navali prælio in lacu *Geneſar Iſraelitarum ſex millia & quingenti* cecidere. Urbe capta *Veſpaſianus* ſeniores cum imbellibus, qui ad *mille ducentos* erant, juſſit

jussit occidi; juvenum autem validissimos, *sex milla* lectos, ad *Isthmo Neroni* transmisit. Cæteram multitudinem, *triginta millia & quadringentos*, vendidit. Et sic tota paullatim *Galilæa*, quæ in territorio X Tribuum erat, victricibus *Romanorum* copiis cessit, antequam ad *Hierosolymorum* se excidium accingerent.

III. Deleta autem *Judæorum* politia, & qui ex nefanda clade supererant miserabiliter dissipatis, genealogiisque una cum templo ac urbe crematis, ac toto corpore gentis *Israeliticæ* Divino anathemate percusso, omnibusque populis exoso, *confusæ* paullatim *omnes Tribus* sunt in terris dispersionis suæ; longisque itineribus alii alio profecti, prout necessitas cogebat, vel spes commodioris habitationis invitabat: adeo ut totum fere terrarum orbem ad extremos illius angulos exsulibus repleverint.

IV. Ii vero *Israelitarum* qui in *Assyria*, *Media*, vicinisque locis hactenus substiterant, cum *Iudæis* ibidem commorantibus confusi mixtique sunt: quum nullam caussam digladiandi de templo aut regno haberent. Iisdemque consimul fatis acti omnes sine discrimine in gentibus palantur. Neque demonstrari ex ulla fide digna historia potest, decem tribus distinctum a reliquis Judæis populum nunc esse, Nedum Rempublicam aut Politiam aliquam habere. Quanquam negare nolim, reliquias fortasse earum aliquas hic illic reperiri, non magnæ tamen illas existimationis, sed inopes afflictasque, & quas non facile a cæteris Judæis discreveris.

V. Et hoc quoque secundum Prophetias iis evenit Hos. IX. 17. *Reprobat ipsos Deus meus, quia non obedierunt ipsi; & erunt* PALABUNDI IN GENTIBUS. Continent hæc verba extremam partem Divinæ sententiæ in rebellem *Ephraimum*, quam Propheta velut actuarius Dei, ipsius ore populo prælegit. Docetur autem, eos propter inobedientiam & incredulitatem a Deo rejectos fore, fœderis gratiæ omniumque beneficiorum salutarium exsortes, ac sine certa sede quibusvis gentibus palabundos, *sine rege* nimirum & *sine principe; sine sacrificio, & sine cippo; & sine Ephod, & sine imaginibus:* donec tandem *convertantur filii Israel, & quærant Iehovam Deum suum, & Davidem*, id est, Messiam, *regem suum, & trepident ad Iehovam & bonum ejus in extremo dierum.* Hos. III. 4. 5.

VI. Atque ita nunc historiam *decem Tribuum*, inde ab initio suæ separationis a Juda, per distincta sæculorum spiramenta, ad illud usque tempus persecuti sumus, ubi memoria eorum cessat ex hominibus, partimque vel in gentibus tabuerunt, vel variis casibus inter se confusi, discerni, tam a se mutuo, quam a fratribus Judæis, desiere.

VII. Si contractam totius historiæ summam velis, ut uno velut obtutu conspici queat; numero exhibebo Stante adhuc tam *Israelis* quam

Judæ regno, variis occasionibus *multi se ex decem tribubus Reipublicæ & Ecclesiæ Iudaicæ adgregarunt.* Quum *Salmanassar* regnum *Samariæ* deleviſſet, *aliqui* tamen *in terra Patria remansere.* Qui abducti sunt a *Salmanassare*, in ea sunt transportati loca quæ postea sub ditione *Nebucadnezaris*, dein *Cyri*, fuerunt. Post *captivitatem Judæ Babylonicam*, tam *Israelitæ* quam *Iudæi* eosdem agnoscentes Dominos, sibique invicem contigui in terra exilii, uti pridem fuerant in patria, *multis vinculis consociati sunt. Cyri & Artaxerxis* edicto *omnibus* sine discrimine qui *de Populo Dei & Israëlis erant facultas facta est in Patriam redeundi.* Hac libertate usi pars magna ex omnibus tribubus reversi sunt in terram *Canaan*, partim ducibus *Zorobabele & Ezra*, partim privato consilio captataque commoditate. Ubi *in suis singuli urbibus habitarunt*, sub uno Senatu, idem omnes templum frequentantes, in eandemque rempublicam adunati; quæ ob multas tribus *Judæ* præeminentias *Iudaica* dicta est. *Multi* etiam ex omnibus tribubus, præsertim decem illis, *manserunt in terris* ditionis *Persarum*, *Græcorum*, & postea *Romanorum*, ac *Parthorum.* Qui quotquot adhæserunt legi Mosis *pro uno populo habiti*, omnesque *Iudæi* nominati sunt. Quumque libere in peregrinis istis terris manerent, *quoties libuit Hierosolymam ad sacra* sunt *profecti.* Qui in patriam redierant ex *decem tribubus*, *primi* in terra sua *Evangelium* ex ore Christi & discipulorum ejus audiverunt. Ad eos qui in *Babylonia & Assyria remansere Petrus* cum sociis excurrit. Urbe ac Politia eversis, libriſque genealogicis crematis, vel certe deperditis, tribus magis magisque confusæ sunt: *omnesque* quotquot Christianismum non receperunt, *sine discrimine in gentibus palantur*, cœli ac soli sui extorres, *unus populus*, eidem nunc obnoxius calamitati, & mira numinis providentia in eandem spem hactenus reservatus porro reservandus.

VIII. Hæc nos e sacris plerumque literis, continua fere serie, & evidentibus, quantum res patitur, argumentis deduximus: multum profecto anteponenda iis quæ de decem adhuc tribuum innumerabili numero, aut regno etiam in *Tartaria*, & vicinis *Persiæ* ac *Mediæ* regionibus; & ultra fluvium *Sambation m*, aut in *America* etiam, nonnulli nugantur, & noviſſime omnium *Menasse Ben Israël*, in futili libello quem sub titulo מקוה ישראל SPES ISRAELIS anno hujus seculi quinquagesimo edidit, ac *Parlamento Britannico* dicavit. Verum enimvero ea omnia nihil aliud sunt quam ineptientium deliria agyrtarum, a quorum ore pavida veritas fugit: immensa fabularum strues, in quam si intuearis, *tale aliquid dicas te in infantia inter somni difficultates a nutricula audisse.*

IX. Non paullo doctius Viri præstantiſſimi, *Caduſios Mediæ* Aquilonaris & Montanæ incolas, *Colchos*, *Tartaros*, *Turcas*, aliasque gentes ex *Israëlitis*, paullatim in gentiliſimum degenerantibus, ortos hariolantur:

sed

ſed quam tenuibus tamen conjecturis, &, ut quod rei eſt dicam, eruditis, erroribus, in proclivi nobis eſſet oſtendere, niſi hanc operam ſumma diligentia ſubactoque judicio occupaſſet magnus, dum viveret, amicus noſter, WILHELMUS WILHELMIUS: qui tam copioſe id caput pertractavit, ut ſolidum nobis otium fecerit.

X. Cautius ſociis ſuis *Judæus* ille egit; cujus *Reſponſiones* libro ſingulari examinavit Celeberrimus *Coccejus*. Ille, inquam, Judæus Cap. XXIV. rogatus, *Ubi nunc ſunt decem tribus Iſraelis, quæ ab Aſſyriis captivæ abductæ ſunt, & quid de illis futurum eſt?* in hæc verba regeſſit: *Propheta Jeſaias ad utrumque quæſtionis hujus membrum exacte reſpondet, quando ita loquitur Jeſ.* XXVII. ℣. *ult.* Et erit in die illo, ut magna infletur tuba; ac tum venient perditi in regionibus Aſſur & ejecti in regionibus Ægypti, & Deum adorabunt in monte ſancto Hieroſolymis. *Nam quum eos qui in terram Aſſur captivi abducti ſunt* perditos *vocet, indicat, nemini compertum eſſe poſſe ubi nunc ſint. Alias ſi ſciri hoc poſſet, quomodo perditi dicerentur? Quum ergo ſcriptura eos* perditos *dicat, conſequens eſt abditos & occultos manſuros, donec infinitæ Dei ſapientiæ viſum fuerit eos in apertum rurſus producere, perinde ut Ioſephus duobus & viginti annis in Ægypto occultus fuit, antequam de eo quippiam innoteſceret, Deo rem ſic diſponente. Et quum Propheta ait*: & adorabunt Dominum in monte ſancto Hieroſolymis, *reſpondet ad ſecundum membrum hujus quæſtionis, quid futurum ſit.*

XI. Cæterum etiamſi qui ita reſpondet minoribus quam cæteri audaculi difficultatibus prematur: non tamen ingenue agit, ſed ſcriptura ad ſtuporis ſui velamentum abutitur. Ponit decem tribus a cæteris diſtinctas ſupereſſe & alicubi in exilio eſſe, ſed neſciri ubi ſint. Verum ſi nemo ſciat ubi ſint, quis ſcit eos alicubi eſſe, & latere? Quis id ei dixit? Non certe Jeſaias eo quem infeliciter exponit loco. Nam אובדים *perditi*, non ſignificat eos qui latent, & neſciuntur ubi ſint, ſed qui male habentur, & miſeri ſunt. Deut. XXVI. ה. ארמי אובד *Syrus miſer erat pater meus, & deſcendit in Ægyptum* Job. XXIX 13. ברכת אובד *Benedictio pereuntis veniebat ſuper me.* Prov. XXXI. 6. תנו שכר לאובד. *Date potum inebriantem perituro.* Quid autem de reliquiis decem tribuum fata parturiant lubentes ex ſacrorum monumentis vaticiniorum diſcemus: ad quorum meditationem noſtra ſe nunc accingit oratio.

CAP. IX.

De ſalutari Iſraëlis Reſtitutione.

I. *Expectanda aliquando eſt efficax totius Iſraëlis, ſine Tribuum diſcrimine, ad communionem Chriſti vocatio: nec deſperandum iis de reditu in*

Patriam. II. *Utrumque continetur in fœdere Dei cum Abrahamo Gen.* XVII. 7. 8. III. *Ubi Fœderati ſunt, hinc Deus, inde Abraham, cum ſemine ſuo, tum ſpirituali, tum naturali, ſed reſtricto ad poſteros Jacobi.* IV. *Promiſſio gemina eſt; altera ſpiritualis, de electis ſemper in poſteritate Abrahami ſervandis.* V. *Et danda ei hæreditate gentium.* VI. *De qua non poſſet ſibi gratulari Eccleſia Iſraelitica, ſi bonorum Teſtamenti exſors maneret.* VII. *Altera promiſſio magis terreſtris eſt, de poſſeſſione terræ Canaan, ad milleſimam extenſa generationem.* VIII. *Quæ omnia æterno fœdere, & immutabili jurejurando addicta ſunt.* IX. *Cui nulla Iſraelis indignitas, ullumve peccatum obicem ponere poteſt.* X. *Comminationes & promiſſiones quæ exſtant Levit.* XXVI. *conditione poſita in abſolutas prophetias tranſeunt.* XI. *Com.* 31. *& ſeq. agitur de expulſione X Tribuum per Aſſyrios, & Judæ per Nebucadnetzarem.* XII. *Com.* 41. *prædicitur nova calamitas, per quam redditus terræ ſuæ populus, redigendus eſt in poteſtatem gentium. Sed & tunc nova promittitur gratia.* XIII. *Denique com.* 43. *& ſeq. prædicitur ultima deſolatio per Romanos: ſed & in illa ſe tandem fœderis ſui recordaturum pollicetur Deus.*

I. ATQUE id quidem ex iis tuto nos ſperare poſſe arbitramur; fore aliquando tempus, ut *Iſrael univerſus*, corpus poſteritatis Jacobi, non ii modo qui ex tribu *Judæ* ſuperſtites ſunt, ſed & cæterarum tribuum reliquiæ, ubi ubi ſint, ſive fortaſſis alicubi tam a cæteris gentibus quam a fratribus ſuis ſecretæ degant, ſive immiſtæ aliis omnes diſcriminis notas amiſerint, vi fœderis cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo pacti, ad *ſalutarem Chriſti Domini cognitionem*, fidem, ac communionem vocentur: non certe *omnes & ſinguli*, neque ex *ſingulis* tribubus *pauci*, verum *populi univerſitas*, ſine ulla *Judæ* præ cæteris familiis prærogativa. Sed nec de *reditu in patriam deſperare* jubemus: non ut eam, uti ante, ceu *pignus cœli poſſideant*, *cum ulla ſubjectione ad elementa mundi*: ſed ut *libera ab anathemate* cui nunc ſubjacet, & *erepta tyrannidi gentium* a quibus nunc calcatur, *Chriſti & Eccleſiæ* ſit, imprimis *Eccleſiæ Iſraeliticæ*, ut ibidem Meſſiam pie adoret, ac regnum ejus agnoſcat, ubi a majoribus impie ſpretus ac crucifixus. Quæ iſtam nobis ſpem faciunt vaticinia, e multis hæc potiſſima ſunt.

II. PRIMO ſolemne illud fœdus quod cum *Abramo* Deus pepigit. *Gen.* XVII. 7. 8. *Stabilio fœdus meum inter me ac te, ac ſemen tuum poſt te per ætates ſuas* לברית עולם *ut* FOEDUS SIT ÆTERNUM, *me eſſe tibi Deum & ſemini tuo poſt te. Daturumque tibi & ſemini tuo poſt te terram peregrinationum tuarum, univerſam terram Canaanis,* לאחוזת עולם IN POSSESSIONEM

NEM ÆTERNAM, *ut sim illis Deus.* Observa hic I. *Personas fœderatas.* II. *Fœderis promissa.* III. *Ejusdem firmitatem* ac *constantiam.*

III. *Fœderati* sunt hinc *Deus*, אל אמונה *Deus fortis veritatis* Deut. XXXII. 4. אלהים אמת אלהים חיים *Deus veritas, Deus vita* Jer. X. 10. inde *Abrahamus & semen ejus.* Non solum *spirituale* illud, id est fideles undecunque sint oriundi, sed & *naturale*, cui primo competit promissio hæreditatis. Agitur enim de *semine* ex *Sara* nascituro. ℣. 16. de *semine* quod *possessurum erat terram Canaan:* de *semine circumcidendo.* ℣. 10. de semine *per generationes suas multiplicando:* quæ omnia ad *naturales Abrahami posteros* pertinent. Non *omnes* quidem illos: ipse enim Deus restrinxit primo ad *Isaacum* illiusque semen, excluso *Ismaele.* ℣. 18-21. deinde ad *Jacobum* & filios ejus, excluso *Esavo.* Gen. XXV. 23. XXVI. 24. Hic terminatur exclusio, omnesque *duodecim Patriarchæ* hæredes promissionis cum posteritate sua dicti sunt. *O semen Israelis servi ejus: filii Jacob electi ejus. Hic est Jehova Deus noster: in tota terra judicia ejus sunt. Recordamini in* SECULUM FOEDERIS *ejus; in* MILLE ÆTATES *verbi quod præcepit: Quod pepigit cum Abrahamo, &* JURAMENTI *ejus cum Isaaco: Quod stabilivit etiam Jacobo in statutum, Israeli in* FOEDUS PERPETUUM I. Chron. XVI. 13. 14. 15. 16. 17. Hic ordine & accurate enumerari fœderatos videmus, Abrahamum, Isaaeum, Jacobum, & filios Jacobi, semen Israëlis, per mille generationes. Sub qua universalitate non minus *X Tribus* quam illa *Judæ & Benjaminis* comprehenduntur.

IV. *Promissio duplex* est, *altera spiritualis, altera terrena* magis. *Spiritualis* hæc est: *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Quo significat se passim in ea posteritate *Abrahami* omnibusque tribubus *Israelis* aliquos habiturum, qui sibi populus sint, quosque intima ac mystica sui communione beet. *Plurimi* quidem eorum futuri erant increduli atque carnales: futurum quoque erat ut *magna pars populi* a fratribus suis, & a communione templi ac religionis separaretur: utque tota tandem *populi universitas* a Deo sperneretur. Non tamen illud impediturum erat quo minus sibi Deus in ista gente *aliquos passim* habeat, in quibus promissi hujus impleat veritatem. *Num igitur abjecit Deus populum illum suum? absit. Non abjecit Deus populum illum suum quem præcognovit. Igitur & hoc tempore reservatio* SECUNDUM ELECTIONEM GRATUITAM *facta est. Electi assecuti sunt; reliqui vero occalluerunt.* Rom. XI. 1. 2. 5. 7. *Nolim enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, obdurationem* EX PARTE ISRAELI *evenisse.* ℣. 25. Neque fas est promissionem illam intra *temporis alicujus* limites arctare, ut cessare existimetur cum tremenda illa populi rejectione quam comitata est templi terræque excidio. Deus enim ipse fœdus hoc *æternum* vocat, extenditque, ut modo audivimus, ad *millesimam generationem.*

V. Sed neque conſervatio ejuſmodi λείμματος *reliquiarum* ex univerſo Iſraële omnem hujus promiſſi magnitudinem exæquat. Nam & id Abrahamo dixit Deus: *fœcundabo te quamplurimum, efficiam tibi gentes multas.* Gen. XVII. 6. Quod ſi ad *gentes* quoque *Abrahamo accenſendas* extendendum eſt, uti eſt, includit certe multiplicationem *ſpiritualis ſeminis* in *naturali* Ahrahami poſteritate. Iſti enim ſemini promiſſa eſt hæreditas gentium & mundi. Rom. IV. 13.

VI. *Iſraelitica* Eccleſia *matris* inſtar habet: ii qui ex gentibus ſunt, inſtar *filiorum & filiarum*: ut paſſim Scriptura loquitur. Non poteſt ergo de *hæreditate gentium* gratulari ſibi Eccleſia Iſraëlitica, ſi ipſa bonorum teſtamenti exſors maneat, aut naturalibus filiis orba, ut adſcititii eorum locum impleant. *Initio quidem opulentia gentium, illius fuit imminutio*: ſed non ita futurum eſt *quum plenitudo gentium intrabit*; tunc *totus Iſraël ſervabitur.* Rom. XI. 12. 25. 26. Totus, inquam, Iſraël, tam *naturalis* quam *myſticus.* Et fideles Abramidæ, & fideles ex gentibus inſigniter ſe multiplicatos videbunt. Atque hæc eſt promiſſa illa *gentium hæreditas*, quam gratulabitur ſibi aliquando Eccleſia Iſraëlitica quando ipſa, alma innumerorum liberorum mater, una cum gentibus, ſibi accenſitis, in Deo ſalutis ſuæ deliciabitur. *Nam dextrorſum ac ſiniſtrorſum prorumpes: & ſemen tuum gentes hæreditario jure poſſidebit*, Jeſ. LIV. 3. Omnis gloria gentibus & Iſraëli communis erit: atque ita quidem ut in illius communionem veniant etiam *X Tribuum* reliquiæ. Non minus *domui Iſraëlis* quam *domui Judæ* dicitur, *Quomodo te repoſiturus ſum inter filios? & daturus tibi poſſeſſionem decoram exercitum gentium?* Jer. III. 19. Nihil horum eſt quod non fundetur in fœdere Abrahami, & exinde deduci non debeat.

VII. *Spirituali* huic promiſſioni alia rei *terrenæ* acceſſit, quæ tamen *typus*, ſymbolum, & pignus *rei ſpiritualis* ac *cœleſtis* eſſet, *poſſeſſio* ſcilicet *totius terræ Canaan*, in *poſſeſſionem æternam*: ut quamdiu aliqui ſupereſſent de ſemine Abrahami jus haberent in illam terram ex donatione Dei. Poſſeſſio quidem non *mox* Abrahamo aut ſemini ejus *adeunda*, & adita aliquoties *interrumpenda* erat: *jus* tamen in Dei fundatum donatione ſartum tectum Iſraëli manet; adeo ut vel in longiſſimo exilio ſpem fovere liceat poſtliminio ad illam redeundi. Dico, vel in *longiſſimo exſilio*: obſtrinxit enim ſe Deus ad *milleſimam generationem.* Pſ. CV. 8. 11. *Recordatur in* SECULUM FOEDERIS SUI, *verbi quod præcepit* IN MILLE GENERATIONES *Dicendo tibi daturus ſum terram Canaan*: *funiculum poſſeſſionis veſtræ.* Non ſolum de obtinenda, ſed & de ſervanda poſſeſſione illius terræ loquitur. Ne quis dicat exhauſtam nunc eſſe promiſſionem & ſatisfactum fœderi, *milleſimæ generationi*, id eſt maximo intervallo ab Abrahamo diſtanti, fidem ſuam obſtringit Deus. Et quum ne *quingenteſima* quidem gene-

generatio nunc præterierit, habent adhuc hodiernorum Israëlitarum posteri, ferique nepotes quo se consolentur: non enim magis se mendacem præbebit Deus nascituris, quam præbuit majoribus.

VIII. Considerandа denique est fœderis hujus *firmitas*, cujus ratione FOEDUS ÆTERNUM vocatur. Non enim est promissio aliqua ab incerta conditione suspensa, sed *testamenti* firmissimi & irrevocabilis rationem habet. Hinc Ps. cv. 8, & seq. variis insignitur nominibus quæ omnia ad immobilem ipsius firmitudinem inculcandam comparata sunt. Vocatur *Fœdus*, *verbum præcepti*, *statutum*, *jus jurandum*, *fœdus æternum*, cujus Deus *in æternum recordetur*. Quid validius dici potuit ad exprimendum τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ;

IX. Neque hic ullum obicem ponet Israëlis *indignitas*. Ea enim gratiose erit removenda, condonato reatu, & expurgata pravitate. Ne ipsam quidem *Messiæ rejectionem* atque indignissimam cædem excipio: quæ cæteroquin atrocissima quævis scelera longo post se relinquit intervallo. *Veniet ex Sione ille liberator, & avertet iniquitates a Iacob. Et hoc illis a me pactum, quum abstulero peccota eorum.* Rom. XI. 26. 27. Iterumque: *quid tum enim, si infidi fuerunt quidam? num ipsorum infidelitas fidem Dei inanem reddet? Absit: imo esto Deus verax, omnis autem homo mendax.* Rom. III. 3. 4.

X. SECUNDO loco ea expendamus quæ LEVITICI XXVI suggeruntur. A commate 16 ad finem usque capitis telam invenimus terribilium *comminationum*, interspersis tamen subinde gratiæ *promissis*. *Comminationes* istæ *prædictiones* sunt: licet enim *sub conditione inobedientiæ* hic proponantur, alibi tamen testatur Moses, *non ambulaturum esse populum in præceptis Dei, & fœdus irritum facturum.* Deut. XXXI. 27. 29. Ea ergo conditione posita, in *absolutas prophetias* transeunt: tantâque arte sunt concinnatæ, ut historia singulis ordine respondeat.

XI. Longum esset per singula ire. Sufficit ad institutum nostrum observare, non unam *expulsionem* e terra in vastitatem redigenda, non unam etiam *reductionem* in terram prædici. Commate 31. & sequentibus, agit de vastatione terræ, desolatione sanctuariorum, dispersione populi in gentes, Sabbatis terræ quibus acquiescet, omnibusque iis malis ac calamitatibus quibus expositi futuri erant in gravi isthoc exsilio. Quæ quid aliud notant nisi expulsionem primo *X tribuum* per *Tiglat-Pilesarem* & *Salmanassarem*, dein *Judæ* per *Nebucadnetzarem*? Sed addit Deus com. 40. fore ut *confiteantur iniquitatem suam, & iniquitatem patrum suorum, & temere se cum Deo ambulasse.* Cujus rei historiam habemus Dan. IX. & Neh. IX. Porro alienum est a Dei misericordia ut hujusmodi peccatorum confessio veniam non consequatur. Quod & eventus docuit. Terræ enim suæ redditi sunt.

XII. De-

XII. Dehinc minatur Deus versu 41. *se quoque cum illis ambulaturum temere:* sic ut non videatur eos curare aut pensi habere. *Et introducturum eos in terram inimicorum suorum.* Hæc nova calamitas est; reductionem consequens. Et significare videtur redigendos eos esse in potestatem gentium, quibus ipsi cum sua terra futuri erant tributarii. Quod variis temporibus gradibusque consummatum est: dum primum *Alexandri Magni* successoribus servire coacti sunt, dein *Romanis*, a *Pompejo* subjugati; ut mox uberius sumus exposituri. Addit Deus fore ut *tunc humilietur cor ipsorum præputiatum, utque acquiescant in pœna iniquitatis suæ: ac tunc se rerecordaturum fœderis sui cum Jacobo, Isaaco atque Abrahamo, ac terræ ipsius recordaturum.* Nimirum *exhibendo* semen promissum *Messiam*, in quo est benedictio gentium; eumque exhibendo in *terra*, stante Sanctuario, & recollectis omnibus tribubus Israël. Quod factum est eo tempore, quando per Johannis ministerium *mihi filiorum Israël conversi sunt ad Dominum Deum ipsorum, & corda Patrum ad filios, & rebelles ad prudentiam justorum: & paratus est Domino populus instructus.* Luc. 1. 16. 17.

XIII. Pergit Dominus ℣. 43. *Et terra relinquetur ab iis*, hoc est ab illa parte quorum cor præputiatum manserit, *& acquiescet in sabbatis suis dum desolata illis est*, diu ab omni cultura cessabit, quasi læta quod impiis illis hominibus servire non subigatur; sed & ipsi quoque tandem *acquiescent in pœna iniquitatis suæ*, agnoscentes eos justitiam: *quia multis modis judicia mea spreverunt, & statuta mea fastidivit animus eorum. Sed insuper hoc quoque erit; quum erunt in terra inimicorum suorum, ut non spernam eos, neque fastidiam eos ad consumendum eos, irritum faciendo fœdus meum cum eis, quia ego sum Jehova Deus eorum. Recordabor erga illos fœderis priscorum, quos eduxi ex terra Ægypti ante oculos gentium, ut essem ipsis Deus. Ego Jehova.* Quibus verbis diserte pollicetur Deus in nullo exsilio, & speciatim non in hoc novissimo, se plane rejecturum populum Israëliticum; sed in eorum gratiam staturum se promissis prisci fœderis, cum Abrahamo, Isaaco & Jacobo pacti, & cum populo quem ex Ægypto eduxit. Quo fœdere quum non sola *Judæ* tribus sed & cæteræ omnes comprehensæ sint, ad eas quoque omnes pollicitatio hæc extenditur.

Cap. X.

Ostenditur ex Deut. xxx. geminam adhuc exspectandam esse Israelis restitutionem.

I. *Vaticinii Mosaici partitio.* II. *Promissio ista toti Universitati Israëlis fit.* III. *Addicitque bona tam spiritualia quam corporalia.* IV. *Temporis epocham & Moses indicat & res ipsa.* V. *Moses docet de eo tempore*

tempore se agere quod novissimam gravissimamque Dei in Israelitas maledictionem, quam per Romanos exsecutus est, consequitur. VI. *Et res ipsa loquitur, stante templo secundo Israelitas consecutos non esse eam cordis circumcisionem quæ toti populo hic promittitur.* VII. *Quamque Moses ipse, uti & Jeremias, ad extremitatem dierum differunt, postquam desævierit turbo excandescentiæ Jehovæ.* VIII. *Nunquam etiam post captivitatem Babylonicam tam amplæ fuerunt res Israelitarum, ut temporibus Davidis ac Salomonis: quod tamen hic futurum promittitur:* IX. *Mox a captivitate, in re tenui, tributarii fuere Persis; dein Alexandro.* X. *Postmodum Ptolomæis Ægypti, & Antiochis Syriæ Regibus, a quibus graviter fuerunt pressi:* XI. *Maxime ab Antiocho Epiphane & successoribus ejus: quorum tamen jugum excussere, vendicantes se in libertatem, & imperii sui fines extendentes.* XII. *Asmonæis fratribus de regno contendentibus Pompejus se pro arbitro & propemodum pro Domino gerit,* XIII. *Gabinius, Crassus aliique Romani, pro imperio, & severe cum Judæis agunt. Donec Herodes ex senatusconsulto regnum consecutus Tyrannice illud exercet, & Judæa pulso Archelao in provinciam redacta Syriæ accensita est,* XIV. *In omni hac historia nullum occurrit tempus, quo res Judæorum æquiparari nedum præferri possint iis rebus quas sub Davide aut Salomone habuerint.* XV. *Nam quæ de Alexandri Jannæi tempore narrat Josephus, ea quantumvis ab ipso amplificata, non excedunt Davidici regni felicitatem.* XVI. *Atque ea quoque tempora multis fuerunt calamitatibus fædata.* XVII. *Si quis Moabitarum & Idumæorum proselytismum objiciat, is sciat Proselytos illos pestem fuisse Israeli.* XVIII. *Non abnuente Cl. Coccejo:* XIX. *Quum Prophetiæ isti nondum satisfactum sit, concluditur ad seriora eam spectare tempora.* XX. *Respondetur ad Neh.* 1. 8. 9.

I. TERTIO. Non absimilis sententiæ esse videtur pericopa ea quæ exstat DEVT. XXX. versibus decem prioribus. In quibus similiter observo I. *Eos quibus hæc promissio fit.* II. *Promissas res.* III. *Tempus quo promissiones præstandæ sint.*

II. Promissio fit *Universalitati* totius populi *Israelis*, cui & benedictiones & maledictiones antecedenti capite memoratæ obvenire debebant; cunctis expulsis dispersisque in omnibus gentibus, & exulantibus in extremo cœlorum, ejusdem calamitatis consortio junctis: sine ulla tribuum distinctione. Non enim existimandum est tam magnificam pollicitationem absolvi beneficiis quibusdam quæ in *paucos* quosdam ex immensa multitudine *selectos* conferantur: sed sicut ea quæ de recollectione & amplificatione dicuntur, ad *publicam rem* populi spectant, ita & cætera promissa ad *universæ gentis* multitudinem & quasi *corpus* referenda sunt.

Universæ, inquam, *gentis*: cujus publicam panegyrim Moses nunc alloquebatur, & cujus posteris sine ullo familiarum discrimine hoc quicquid est addicitur.

III. *Promissa* ipsa duum generum sunt. *Alia spiritualia* de *conversione ad Iehovam Deum ipsorum*, quæ non est sine fide in Messiam; de *obedientia voci ejus exhibenda*, maxime Evangelio, idque ex *toto corde & ex tota anima*; de *circumcisione cordis ad Deum omnibus viribus diligendum*, eaque hæreditaria propaganda ad semen; & si quæ ejus generis plura sunt. *Alia magis corporalia*, de *recollectione exsulum ex omnibus terris dispersionis suæ*; de *reductione in terram a patribus hæreditario jure possessam*; de *amplificatione* in numero, opibus, & gloria *præ majoribus suis*. Quæ omnia tam grandi sermone proferuntur, ut exile quicquam aut mediocre cogitare nefas sit.

IV. *Temporis* Epocham *partim* designat *Moses*, partim *res ipsa* indicat: si enim res tanta quæ omnem dictorum granditatem impleat, nondum in Israële visa sit, necesse est ut in futurum eam præstolemur.

V. *Moses* de tempore in hæc verba fatur. Vers. 1. *Et erit* QUUM OBVENERINT TIBI OMNES RES ISTÆ, BENEDICTIO ET MALEDICTIO HÆC QUAM PROPOSUI TIBI, TUM *revocabis in animum tuum apud omnes gentes quo depulerit te Jehova Deus*. videndum ergo quænam sit maledictio noviſſime a Mose proposita, cui hæc tam insignis benedictio subjungitur. Memoratur ea capitis anterioris com. 23. & seq. Sulphure nimirum & salsagine exustum iri totam terram, ut neque sereretur, neque pullularet, neque proveniret in ea herba ulla, ad instar Sodomæ vicinarumque urbium, quas ira & excandescentia sua Jehova subvertit. Adeo ut gentes prorsus obstupefactæ in causam tam horrendi judicii inquisituræ essent; ac re bene perpensa agnituræ, evenisse hoc Israëli quia deseruerunt fœdus Jehovæ Dei majorum suorum, cultumque uni illi debitum peregrinis transcripserunt numinibus. Quis non videt contineri iis verbis peremptorium illud judicium quod per *Romanos* executus est Deus? Tunc enim tota terra, quasi fulmine cœlesti tacta, quavis sui parte Divinæ indignationis indicia ostentavit. Tunc deserta ab incolis, occupata latronibus, ac repetitis bellorum vicibus desolata, inculta jacuit, sementis & frugis omnis tam naturalis, quam spiritualis, expers. Tunc gentes verbum Dei, ab Israëlitis spretum, magna animi alacritate amplexæ, justitiam numinis piis sermonibus prædicarunt: ad animum revocantes defectionem Israëlis a fœdere majorum; ad cujus beneficia a Christo illiusque Apostolis tam comiter nuper invitati fuerant. Tunc agnitum est a gentibus, abnegationem justitiæ Dei, fiduciam in propriis operibus, exercitium cærimoniarum cum opinione justificationis per eas, rejectionem Christi & receptionem Cæsaris pro Rege, qualibus tunc se-

se criminibus Israëlitæ obstrinxerant, esse *cultum peregrinorum Deorum.* Denique istius hic temporis delineationem videmus, quo Israëlitarum rejectio, & Gentilium, fœdifragium atque idololatriam ipsorum detestantium, Deum autem justificantium, pietas, pari incedunt passu. Quod factum non est nisi in novissimo Judææ excidio. Quum ergo ea quæ hic promittit Moses eventura dicantur, postquam omnis ea maledictio Israëli obvenisset, non est quod eorum implementum stante secundo templo quæramus.

VI. Et incassum sane quæreremus. Nam sive *internum* ac *spiritualem*, sive *externum* & *Politicum* populi statum attendas, nihil invenies quod tam magnificæ pollicitationi satisfaciat. Fuere quidem, si *singulos* spectes, *millia aliquot Judæorum qui crediderunt.* Act. XXI. 20. Si tamen *populi universitatem* consideres, tantum abest ut data ei fuerit cordis circumcisio ad diligendum Deum omni animæ nisu, & quæ porro de conversione ac obedientia ipsorum prædicantur, ut contra dicendum Stephano fuerit, *duri cervice & incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritui Sancto obnitimini, quales fuerunt patres vestri, tales & vos estis.* Act. VII. 51. Jesaias eadem tempora describens, pervicacissimam populi incredulitatem, & pinguefactionem cordis, & obturationem aurium, & occœcationem oculorum loquitur. Jes. LIII. 1. VI. 9. 10. col. cum. Joh. XII. 38. Act. XXVIII. 25. Et quisquam in animum inducet, ut tam blandam liberalemque Mosis, tam duram diramque Jesaiæ prophetiam ad eundem populum eodem tempore referat? Adeone tempus *iræ* & *gratiæ*, *obdurationis* ac *conversionis* in eandem compingemus periodum? Nihilne aliud amplissimo hoc sermone populo Israëlitico promissum autumabimus, præter id quod tunc ei concessum est, quando ipse a Deo, Deus ab ipso aversissimus fuit?

VII. At ipsum Mosen audiamus ad seriora nos tempora revocantem. Deut. IV. 30. 31. *Quum angustia fuerit tibi, & obvenerint tibi omnes res istæ:* באחרית הימים IN EXTREMITATE DIERUM *converteris ad Jehovam Deum tuum, & auscultabis voci ejus. Quandoquidem Jehova Deus tuus est Deus fortis, misericors, non deseret te, neque perdet te: nam non oblivisetur fœderis majorum tuorum quod juramento sancivit illis.* Quæ pericopa, nisi quod verbis brevior sit, huic nostræ plane gemina est. Quidnam autem est illud, *In extremitate dierum?* Jeremias id dicat cap. XXX. 23. 24. *Quum desævierit turbo excandescentiæ Jehovæ, indesinenter hospitans super caput improborum, & quum perfecerit Jehova ac præstiterit omnes cogitationes animi sui:* באחרית הימים IN EXTREMITATE ILLORUM DIERUM ANIMADVERTITIS ILLUD. Per *Tempestatem* illam excidium Reipublicæ per Romanos designari &, quæ illud comitata ac secuta sunt; non puto esse dubium.

VIII. Accedit quod inde a ſoluta captivitate Babylonica nunquam tam Auguſtæ Iſraelitarum res fuerint, ut Davidis aut Salomonis felicibus imperiis anteferendæ videantur: quod tamen hic promittitur ℣. 5. ET BENEFACIET TIBI ET AUGEBIT TE SUPRA QUAM MAJORES TUOS. Et ℣. 9. *Excellentem efficiet te bonis Jehova Deus tuus in omni opere manus tuæ &.* Non infiteor profecto populum valde multiplicatum eſſe, multas quoque gentes vicinas ſubactas & ad communionem fœderis adductas: rempublicam etiam ſublato ſchiſmate duodecim fuiſſe tribuum: nunquam tamen puto eos acceſſiſſe ad faſtigium illud opulentiæ ac gloriæ quo gaviſi fuere majores in rebus ſuis florentiſſimis. Neque refutandum arbitror *Abarbenelem*, qui, in משמיע ישועה *ad hunc locum*, negat hoc verbum impletum ſuiſſe ſub domo ſecunda, quia tum, ſi non *ſemper*, quod ille ait, ſaltem plerumque, *in ſervitutem redacti fuerint, aliquando Perſis & Medis, aliquando Græcis, aliquando Romanis, & nunquam pertigerint ad gradum hominum domus primæ.* Res ipſa loquatur.

IX. Mox a ſoluta captivitate Reſpublica tributaria erat *Perſis*: & in re tam tenui, ut vexationibus ſannisque viliſſimorum vicinorum expoſiti eſſent: Nehemia ac Ezra teſtibus. *Tacitus: Dum Aſſyrios penes Medoſque & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſervientium.* Ab *Alexandro* parum abfuit quin peſſime haberentur, & plane actum fuiſſet, niſi inſigni numinis favore per *Iaddum* pontificem exoratus fuiſſet animoſus Macedo: cui tamen, ut *Perſis* olim, tributa pendere coacti ſunt, ſeptimi duntaxat anni immunitate conceſſa. Poſt mortem *Alexandri* Judæa primum paruit *Ptolomæo Lagi* filio, Ægypti Regi, qui illam armis occupavit; inde *Ptolomæo Philadelpho*: tum *Ptolomæo Euergeti*: ad extremum *Ptolomæo Eupatori* filio ejus. Huic *Antiochus* cognomento *Magnus* Syriam eripuit. Quod *Ptolomæus Epiphanes*, *Eupatoris* ſucceſſor, quum ferre non poſſet, miſſo *Scopa* duce *Antiocho* illam extorſit. At *Antiochus* repetito prælio, juxta fontes Jordanis *Scopam* fugavit, *Sidonem* cepit, arcem *Sionis* obſedit multo tempore, & expugnavit, Judæamque totam, male jam dudum bellis, ſive vinceret *Antiochus* ſive vinceretur, multatam, ditioni ſuæ adjecit, quam filiæ *Cleopatræ*, *Ptolomæo* nubenti, una cum *Cœle Syria, Phœnice, & Samaria*, dotis nomine conceſſit.

Hiſt. v.

X. Quemadmodum interjecto tempore *Antiochus Epiphanes* Judæam vaſtaverit, Hieroſolymam occupaverit, templum ingreſſus ſpoliaverit, multos occiderit, plurimos venundederit, tanquam nolens aliquem eſſe populum veri Dei, ex libris Maccabæorum cuivis conſtat. Non ceſſavit cum *Antiocho Epiphane* furor hoſtilis: novas expeditiones moliti ſunt *Antiochus Eupator*, *Demetrius*, *Alexander*, *Demetrius* II. filius prioris, *Antiochus Alexandri* filius qui *Sedetes* vocabatur. Quæ molimina prædicta videntur. Zach. XII. 3. Deo interim populus curæ fuit: & ſola ejus

ope

ope effectum est ut Israëlitæ liberarentur aliquantisper, non solum a violentia & rapinis, sed etiam a jugo & servitute gentium, imo & ipsi imperium suum in vicinas regiones proferrent: procul tamen ab eo imperii splendore, quem prisci sub Salomone viderant.

XI. *Judas Aristobulus*, *Hyrcani* Filius, *Philellen* dictus, primus *Asinonæorum* diadema regium capiti suo imposuit: sed successu parum prospero. Continuæ enim & cruentæ inter ipsum & fratres, cæterosque abhinc successores, de imperio ac sacerdotio contentiones fuerunt: donec *Aristobulo* & *Hyrcano* fratribus coram *Pompejo* Damasci de sacerdotio atque regno certantibus, *Pompejus Aristobulum* in vincula conjicit, Hierosolymæ ab *Hyrcani* parte receptus, Templum, quod a parte *Aristobuli* occupatum erat, post trium mensium obsidionem vi capit, Judæorum duodecim millia occidit, templumque ingreditur, *Antonio* & *Cicerone* consulibus: *Hyrcano* precarium regnum & sacerdotium restituit, *Iudæis civitates eas adimit quas supra finitimas occupaverant, jussis ut intra veteres ac proprios limites sese continerent.*

XII. *Hyrcanus* autem quum ab *Aristobulo* filioque ejus *Alexandro* vix sese tueretur, *Gabinius*, cujus ope adversus fratrem indigebat, res Judæorum pene pro arbitrio constituit. *Crassus* deinde expeditionem contra *Parthos* parans in Judæam pervenit, & pecuniam sacram quam *Pompejus* non attigerat, duo millia talentorum abstulit, totoque reliquo auro, cujus summa accedebat ad octo talentorum millia templum, spoliavit. Tulit etiam trabem ex auro solidam, trecentas minas pendentem, Mina autem constat duabus libris cum dimidia. Post *Crassum Cassius* Judæam invisit: *Tarichæas* primo impetu cepit, & ferme xxx millia captivorum abduxit. Idem *Cassius* post cædem *Cæsaris* iterum Judæam afflixit, plus quam septingentis argenti talentis imperatis: tantaque severitate exactis, ut quatuor præcipuæ civitates cum incolis suis venum darentur. Non multo post regnum invadit *Herodes Magnus*, *Antipatri* Idumæi filius, qui Romæ Senatus consulto, *Antonio* procurante Judæorum rex declaratur, semperque exinde magnitudinis Romanæ servus fuit. Post illius obitum *Judæa* in provinciam redacta: & *Syriæ* accensita est.

XIII. Ubi ergo eum temporis articulum inveniemus, quo Deus, stante secunda Æde, Judæos non numero solum, sed & opibus, honore, regni Majestate, & consimilibus beneficiis, præ majoribus suis, sub *Davide* v. g. ac *Salomone*, auxit atque ornavit? An fortassis *Alexandri Jannæi* temporibus? de quibus *Josephus*: *Per hæc tempora jam* Syrorum & Idumæorum & Phœnicum *urbes tenebant Judæi: ad mare*, Stratonis *turrim*, Appolloniam, Joppen, Jammiam, Azotum, Gazam, Anthedona, Raphiam, Rhinocuram. *In mediterraneis per* Idumæam *regionem*, Adora & Marisam, *totamque* Samariam, & *montes* Carmelum & Itabyrium. Antiq. lib. XIII. cap. XXIII.

Ad hæc Scythopolin, Gadara, Gaulanitidem, Seleuciam, Gabala, & Moabiticas urbes, Eſebonem, Medabam, Lembam, Oronas, Telithonem, Zaram, Aulonem Cilicium, Pellam. *Hanc ultimam diruerunt, quod incolæ recuſarent Judaicos ritus ſuſcipere. Poſſidebant & alia Syriæ non obſcura oppida, quæ imperio ſuo noviter adjecerant.*

XIV. Magnifice quidem hæc a *Joſepho* narrantur, uti non parcus eſſe ſolet in prædicanda gentis ſuæ gloria: nihil tamen videmus quod majorum res, quando florentiſſimæ erant, ſuperet. Nam & David *Philiſtæos* percuſſit ac depreſſit: *Moabitas* ſuperavit ac tributarios fecit: *Syros* item *Tzobæ* & *Syros Damaſcenos*: in tota quoque *Edomæa* ſtationarios poſuit. 2. Sam. VIII. Tandem & *Ammonitas* debellavit, ipſa civitate Regia capta, & corona Regis ſuo impoſita capiti. 2. Sam. XII. 29. 30. Ipſe hac de re brevius quidem, ſed longe magnificentius *Joſepho*. Pſ. LX. 8. 9. 10. *Diſtribuo Sichem, & vallem Succoth metior: cis & ultra* Jordanem regnum meum extenditur: & ut Dominus ac rex tribubus ſingulis hæreditatem ſuam admetior. *Meus eſt Gilead*: extremi omnium *Gaditæ*, ultra *Jordanem* in monte *Hermonis* & *Gileaditide* poſiti, me amplectuntur. *Manaſſes meus eſt. Ephraim arx capitis mei*, arx primaria in qua caput meum ſecure ac tuto ſervandum deponere queam. *Juda Legislator meus*: ſub me Rege ac præſide judicium & juſtitiam exercens. *Moab pollubrum meum*, viliſſimum mihi præſtans miniſterium. *In Edomum conjicio calceos meos*: ſic mihi ſerviunt ut mediaſtini, calceis meis excipiendis & auferendis deſtinati. *Super me, o Palæſtina, jubila.* Cane in mei gratiam, Io triumphe, vivat Rex David. De *Ammonitis* hic nihil, quippe quos poſtea demum ſubegit. Et certum eſt majorem adhuc gloriam & opulentiam fuiſſe Salomonis.

XV. Adde, res proſperas Judæorum ſub *Alexandro Jannæo* multas fuiſſe calamitatibus fœdatas. *Ptolomæus Lathurus* triginta millia, aut ſecundum *Timagenem* quinquaginta millia Judæorum, in prælio occidit: mulieres ac pueros promiſcue jugulatos, & in fruſta conciſos, in lebetes ferventes membratim conjici juſſit, ut ſuperſtites hoſtem humanis carnibus veſci crederent. *Alexander* ipſe crudelem potius tyrannum, quam legitimum regem egit. Offenſus enim Judæis potentiſſimos eorum compulſos in *Bethoma* expugnavit, & ad DCCC juſſit ſuffigi crucibus, & in conſpectu adhuc viventium uxores & liberos jugulavit. Sed a ſuis compulſus eſt ut quæ loca in *Moabitica* & *Galaaditica* regione ſubegerat reſtitueret *Arabibus*. Poſt *Alexandri* hujus & *Alexandræ* conjugis obitum accidit filiorum ejus *Hyrcani* & *Ariſtobuli* diſceptatio de regno apud *Pompejum*, de qua modo diximus. Ex eo tempore multum ſibi *Romani* in Judæam licere voluerunt. Hæccine florentiſſimo Davidis ac Salomonis imperio paria ſunt?

Joſep. Antiq. lib. XLII. cap. XXI. XXII.

XVI.

XVI. In eo fortaſſis ſuperiores iterum illius temporis Judæos dices, quod gentes ſubjugatas ad communionem fœderis adduxerunt, ritus Judæorum ſuſcipere coactas. Uti *Moabitas* ex parte & *Idumæos*, validam ſane gentem: cui nihil olim ſimile factum eſt. Cæterum, ſi uſquam: hic certe verum fuit Judæorum illud proverbium: קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת, *Difficiles ſunt Iſraelitis proſelyti ſicut plaga lepræ.* Earum enim gentium proſelytiſmo, qui coactus magis quam ſincerus fuit, effectum eſt, ut Judæi non minus in eorum mores, quam illi in Judæorum tranſiverint: adeo quidem, ut, ſi celeberrimo interpreti, qui diverſum hic a nobis ſentit, credere fas ſit, propter eam morum ac religionis, certe non bonæ, communionem, *Iſraelitæ* apud Prophetas *Moabiturum* ac *Idumæorum* nomine veniant.

XVII. Verum ipſa potius magni Interpretis verba demus. Johannes Hyrcanus *Levita & Dux populi coegit* Edomitas, Moabitas, *alioſque iſtiuſmodi peregrinos ſuſcipere circumciſionis ritum. Sed quum hi eſſent & manerent præputiati corde, Scriptura interpretatur, eos, ut ruptores fœderis, etiam manſiſſe præputiatos carne. Quippe circumciſio illis non erat ſignum fœderis,* σφραγὶς δικαιωσύνης πίστεως, *ut Abrahamo: ſed potius accuſatio fœderis rupti. Quid ergo circumciſio illorum niſi præputium fuit? .... Levitæ igitur, quando pro ipſis obtulerunt ſacrificia, eoſque ipſi non edocuerunt ut fœdus Dei ſervarent, cui adoleverunt, niſi ſtercoribus eorum, hoc eſt, dæmonibus? Ita hi populi Iſraeli offendiculum fuerunt, & maximæ parti hoc conciliarunt, ut & ipſi* Edom *ac* Moab *nuncuparentur, & cum illis peregrinis judicarentur.* Diſput. Sect. XXV. §. 20.

XVIII. Et profecto adductio Idumæorum ad communionem fœderis fecit ut Iſraëlitæ ipſi Idumæum Herodem pro Rege ſuo agnoſcere coacti ſint: quod quanto fuerit religionis ac libertatis diſpendio, quis ignorat? Concludimus ergo, nondum plene ſatisfactum eſſe promiſſioni illi Divinæ, de rebus Iſraëlitarum reducum amplificandis ſupra quam res majorum amplificatæ fuerunt; ideoque exſpectandum id eſſe in futurum.

XIX. Non neſcio verba quædam hujus qua de agimus prophetiæ a Nehemia allegari, & applicari, uti videtur, reſtitutioni ex captivitate Babylonica. Neh. 1. 8. 9. At non ea mente quaſi reductio iſta id omne abſolveret quod a Moſe prædictum erat, ſed potius ut allegatione majorum promiſſionum Deum urgeret, ſibique ſpem faceret ad impletionem minorum. Nam revera in iſta reductione typus quidam eſt & quaſi arrha alterius. Prolixiores paululum in ſenſu hujus vaticinii inquirendo fuimus, quod videremus in alia omnia ire Celeberrimum interpretem; cujus cæteroquin obſervationibus plurimum nos in hac ipſa exercitatione adjutos eſſe grati lubenteſque fatemur.

CAP.

CAP. XI.

Jesaiæ, Hoseæ & Jeremiæ quædam in hanc rem vaticinia.

I. *Jesaiæ Prophetia* XI. 11. 12. 13. II. *Temporis ibi designati character de eo quod adhuc futurum est agi demonstrat.* III. *Iterata populi Israelis eductio ex terris dispersionis suæ exponitur.* IV. *Pertinetque ea non minus ad X Tribus quam ad Judam.* V. *Non esse consultum hæc in allegoriam vertere graviter observat Musculus.* VI. *Hoseæ vaticinium. Cap.* III. 3. 4. 5. VII. *Quod vel directe ad X Tribus pertinet, vel saltem ad totum Israelem sine exclusione X tribuum.* VIII. *Illius & desertio prædicitur, & reassumtio.* IX. X. *Desertorum status ita describitur, qualis est Israelitarum hodiernus.* XI. *Reassumtio itaque futuram eorum conversionem notat.* XII. *Jeremias etiam Cap.* XXXI. 1. *pollicetur Deum, post novissimum iræ suæ in rebelles Israelitas turbinem, Deum fore omnibus familiis Israelis.* XIII. *Fœdus novum quod eodem capite com.* 31. *& seq. promittitur, ad electos quidem omnes, sed & nominatim ad Israelitas pertinet: infertque eam populi Israelitici conversionem quam non est consecutura populi aversio.* XIV.. *Quod invicte demonstratur ex com.* 35. *& seq.* XV. *Firmitas hujus promissionis.* XVI. *Ameſius laudatus.* XVII. *Com.* 38. 39. 40. *promittitur reædificatio Hierosolymorum, distincta ab ea quæ facta est per Zorobabelem & Nehemiam.* XVIII. *Quæ an spiritualiter an mystice intelligenda sit optime docebit eventus.*

I. QUARTO. Ad aliud transeamus vaticinium quod JESAIAS nobis exhibet CAP. XI. 11. 12. 13. *Erit tempore illo ut adhibeat Dominus secundo manum suam ut acquirat reliquum populi sui, quod reliquum fuerat ab Assyria, & ab Ægypto, & a Pathroso, & a Cusch, & ab Elamo, & a Sinear, & a Chamata, & insulis maris. Et sublato signo gentibus recipiet* DEPULSOS ISRAELITARUM, & DISPERSOS JUDÆ *colliget ex quatuor oris terræ. Et amota invidentia Ephraim, hostibusque Judæ excisis, Ephraim non invidebit Judæ, & Juda non aget hostiliter contra Ephraimum.*

II. Attendenda hic ante omnia est *designatio temporis. Erit die illo.* Quis autem hic dies sit, discendum ex antecedentibus. Nimirum prædicta hoc capite est salutifera Christi Domini nativitas ex familia Davidis multis cladibus attrita, & ubertas quiescentis in ipsum spiritus, & judicium ad piorum vindictam, impiorum deletionem; quo pertinet novissima Politiæ Israëliticæ per Romanos eversio. Consequitur vocatio gentium, & incredibilis illa rerum immutatio quæ *Constantino Magno* imperante contigit. Tunc enim cum *agno lupus, pardus* cum *hædo* cohabitavit, *vaccamq;*

&

& *urſam* unum paſcuum habuit. Mundus, nuper horrens ac furens contra Chriſtianos ſub *Diocletiano*, *Maximiniano*, *Galerio*, *Maxentio*, *Licinio*, uſque adeo ſe in alia omnia converſum miratus eſt, ut qui modo ferre non poterant Eccleſiam apud ſe peregrinantem, ii nunc Eccleſiæ cohabitare gauderent, deſertaque ſuperſtitione patria, ipſi *Chriſtiani* nuncupari vellent. Innuitur etiam, ex quorundam interpretatione, quam ego nunc neque confirmare neque refellere habeo, exortus *Antichriſti* ſub emblemate *Aſpidis* & *Baſiliſci*; illiuſque detectio ac pudefactio, quum *puer lactens ludet apud foramen Aſpidis, & ablactatus manum ſuam projiciet in cavernam Baſiliſci*; id eſt, doctores mundo contemptibiles Antichriſtianæ doctrinæ nugas exſibilabunt atque impugnabunt. Certe ea nobis noviſſima tempora delineantur, quibus Eccleſia Chriſtiana *Sancti montis* inſtar habet, ac *terra cognitionis Jehovæ plena eſt*: quibus *Radix Iſai ſtabit in ſignum populorum*, hoc eſt Meſſias evidentiſſimis demonſtratus argumentis, quibuſcunque populis pro pharo ac turri receptus erit: quibus denique *quies ipſius glorioſa futura* eſt, dum in ampliſſimo Eccleſiæ territorio pacate regnabit. Eo demum die eventura ſunt quæ allegata a nobis pericopa prædicuntur. Tota prophetiæ ſeries ad futura nos tempora deducit.

III. Quid autem tunc facturus Deus eſt? יוסיף ידו *Addet exſerere manum ſuam, acquirat ſibi populum.* Id eſt immenſam potentiam ſuam demonſtrabit in vindicatione populi redempti. Idque faciet *ſecundo.* Quod cum plus una antegreſſa vindicatione contendi poteſt Nimirum ut referatur, vel ad liberationem *ex Ægypto*, quæ *totius populi* fuit, & cui hæc altera ſignis & prodigiis futura ſit ſimillima, quemadmodum *Abarbenel* vult: vel ad reductionem *ex Babele*; ea mente, ut eorum hic recollectionem Dominus polliceatur qui tunc diſperſi manſerant; ſed eam potiſſimum *Spiritualem*: vel denique ad vindicationem *electorum ex gentilibus*, de qua in anterioribus ſermo fuit commatibus, ita ut quemadmodum olim manum ſuam extendit Deus ad vindicandos ſibi *gentiles*, nunc iterum eandem extenſurus ſit manum ad vindicandos *Iſraelitas*. *Reſiduos* videlicet eorum qui reſtant ex deportatis vel transfugis in *Aſſyriam*, *Ægyptum*, *Pathros*, hoc eſt, ut *Bochartus* probat, *Thebaidem*, *Cuſch*, ea eſt *Arabia* & *Æthiopia Africana*, *Elam*, quæ eſt *Perſia*, *Sinear*, ſive *Babylonem*, *Chamatam*, quæ regio ad mare mediterraneum vergit, e regione *Cypri*, in quo tractu nunc eſt *Tripolis*, tandemque in *inſulas maris*, quibus maxime ſignificatur *Europa*. Nulla enim harum regionum eſt quæ non frequentes habuerit Iſraëlitarum propulſorum colonias.

IV. Id autem ut quod maxime eſt obſervandum, totius *univerſitati gentis Iſraeliticæ* promiſſionem hanc factam eſſe: quippe quæ non minus *propulſos Iſraelis* colligendos eſſe dictat, quam *disjecta Judæ* membra: idque tam diſtincte, ut addatur priſcam illam quæ *Judam* inter & *Ephraimum*

interceſſit æmulationem plane abolitum iri; ſublata videlicet omni de regno aliiſve privilegiis contentione, confuſis miſtiſque tribuum reliquiis, nullo Sanctaario terreſtri de quo altercentur, omniumque animis in uno Meſſiæ regno, quod ſpirituale ac cœleſte eſt, per eandem fidem ac communionem caritatis ſecure acquieſcentibus.

V. In *allegorias* ea verba transferre, quæ tam planum facilemque ex ſe ſenſum gignunt, non video quid nos cogat. Lubet appingere *Muſculi* ſermonem ita in hunc locum commentantis: *Verſu præcedenti de* vocatione gentium *vaticinatus eſt Propheta: jam ſequentibus ad finem uſque capitis, de* reliquiis Iſraëlis *undique recolligendis ſpecialiter ſubjicit. Quod autem de illis tantum loquatur, ex ipſis verbis arbitror ſatis eſſe manifeſtum: non modo quæ hoc præſenti, ſed & quæ duobus ſequentibus verſibus leguntur. Quam inconſulto faciunt, qui hunc contextum ad eos quoque Chriſtianos trahunt, quos Evangelica doctrina ex gentibus traxit ad Chriſtum.* Quæ autem de modo magni hujus operis commate 15. & ſequentibus ænigmatice proponuntur, in arcanis fatorum latent: quæ ut ipſo ſe eventu pandant fide & ſpe exſpectare, quam audaci mente & ore temerare ſatius eſt.

VI. QRINTO. Non immerito quoque huc pertinere creditur HOSEÆ prophetia CAP. III. 3. 4. 5. *Et dixi ad illam: diebus multis* תשבי לי *ſedebis mihi, non ſcortaberis, neque eris viri alicujus.* וגם אני אליך, *atque ego etiam ad te. Nam diebus multis ſedebunt filii Iſraël, nullo Rege, nulloque principe, & nullo ſacrificio, ac nulla ſtatua; denique ſine Ephod, & Theraphim, amiculo & imaginibus. Poſtea revertentur filii Iſrael & quærent Jehovam Deum ſuum; & Davidem Regem ſuum; & pavidi accedent ad Jehovam & ad bonitatem ejus,* באחרית הימים *in extremo dierum.* Alibi quoque vaticinium hoc pro parte expoluimus; ea nunc ſolummodo obſervaturi quæ ad præſens inſtitutum faciunt.

Confer Ægypt lib. II. Cap. XII.

VII. Totus hic ſermo dirigitur ad *Iſraelitas*, & ſi non potiſſimum ad eos qui ex *decem tribubus* erant, ſaltem ita ad *totum populum* ut hi excludi nulla ratione queant. *Jonathan Chaldæus* primam vaticinii hujus pericopam, qua caput tertium inchoatur, ita παραφράζει: אזל אתנבי נבואה על בית ישראל *Vade, vaticinare prophetiam ſuper domum Iſraël, qui ſunt ſimiles mulieri, quæ dilecta eſt marito ſuo, & mœchatur apud ipſum, & nihilominus diligit illum, & non vult eam dimittere.* Vide ſodes & expende argumenta quibus pugnat *Rivetus*, prophetiam hanc potiſſimum de *decem tribubus* intelligendam eſſe. Ego ſaltem eo ſenſu hic *Iſraëlem* ſumo, quo ſumitur cap. I. 10. *Et fiet numerus filiorum Iſrael ut arena maris, quæ non menſuratur, nedum ut numeretur*: quibus verbis pollicetur Deus ſe miſericordiam exerciturum eſſe, non modo erga tribum *Judæ*, ſed & reliquias totius *Iſraëlis* poſt exercitam ſeveritatem in utramque domum,

in

in captivitate *Assyriaca* & *Babylonica*. Eo enim ducunt nos sequentia. ℣. 11. *Et congregabuntur filii Jehudæ & filii Israel una, & ponent sibi caput unum & adscendent ex terra.*

VIII. De Israëlitis istis duo hic exponuntur. I. *Longa ipsorum desertio.* ℣. 3. 4. II. *Desertorum reassumtio.* ℣. 5.

IX. In desertorum statu memorantur. I. Respectus *ipsorum* ad *Jehovam*, & *Jehovæ* ad *ipsos*. *Diebus multis*, id est seculis aliquot, *sedebis mihi*, Scripturam veteris Testamenti habens ac legens, promissiones scrutans, quamvis velo cordibus impositio, & promissionis exhibitionem, quam factam esse ignorare non debebas, frustra quidem, sed respectans tamen, *Non scortaberis*, castum te servabis ab Idololatria gentili, neque habebis potestatem aliquam extraneam cui innitaris contra regnum Christi. Conf. Cap. IV. 14. V. 13. *Non eris viri alicujus.* Et meo carebis commercio neque habebis principes & seniores ex tua gente qui legitimum in te imperium habeant. Conf. Jes. IV. 1. *Atque ego etiam ad te.* Animus meus ad te. *Cara mihi eris propter Patres.* Rom. XI. 28. neque abolebo fœdus meum tecum.

X. II. Distinctius I. *Remotio Regni & Politiæ. Sine Rege, sine Principe.* Non potuit autem cum sceptro Legislator prorsus a populo Dei recedere ante adventum Silo: unde arguitur de iis hic temporibus agi quæ Messiæ consecuta sunt ἐπιφάνειαν. Quæ *Benjamin* aliique habent de *Aichmalotarcha* ex familia Davidis, nulli rei sunt, & pompam magis *pædagogicam* redolent quam majestatem *principatus.* II. *Remotio cærimoniarum. Sine sacrificio & Ephod.* Confer Dan. IX. 36. *Ephod* est amiculum sacerdotis summi, ad quod pertinebant pectorale judicii, cum *Urim* & *Thummim*, quibus consulebatur Deus. Et sic symbolum erat tam potestatis *judicialis* in *sacerdote* quam *prophetiæ.* Hæc sub templo secundo paullatim deficientia, nunc plane cessant. III. *Remotio Idololatriæ* אין מצבה, quæ vox vel *statuam* significat, 2. Reg. III. 2. vel *cippum*, lapidem, qui μνῆμα ac σῆμα est. Gen. XXXI. 25. Erat instrumentum idololatriæ Levit. XXVI. 1. Sicut & *Theraphim*, Vide *Ægyptiaca rostra lib.* I. *cap.* X. Quid clarius est quam talem hic Israëlis conditionem describi, qualis est hodierna? Unde ipsis etiam recentioribus Hebræorum interpretibus confessionem hanc vis veritatis extorsit, ea per Hoseam tempora delineari quæ nunc vivunt.

XI. Sequitur *Reassumtio. Postea*, elapsis multis seculis, *revertentur filii Israël, a viis suis pravis quas institerant* hactenus: quomodo & Paulus loquitur 2. Cor. III. 16. *Quando vero se converterit ad Dominum, tolletur velamen illud.* Et *quærent Jehovam*, studentes eum cognoscere, ei grata facere, eoque frui. *Deum suum*, juxta testamentum gratiæ, ad cujus communionem cum maxime anhelabunt: & *Davidem*, Messiam

Davidis Filium ac antitypum. Conf. Jer. XXIII. 5. XXXIII. 15. Ezech. XXXIV. 23. *Regem ſuum*, de quo in cœcitate atque obduratione ſua olim dixerant, *nolumus hunc nobis Regem eſſe*, cui autem tunc acclamabunt, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et *pavidi accedent ad Jehovam*; id eſt feſtini accurrent, & cum ſancta reverentia ac confeſſione indignitatis ſuæ. *Et ad bonitatem ejus*, gratiam Evangelio prædicatam. *In fine dierum*: tempore teſtamenti Novi, & quidem ultima illius periodo.

XII. Sexto. Nonne & eodem ſpectat? Jerem. XXXI. 1. *Tempore eo, dictum Jehovæ, ero Deus* omnibus familiis Israelis, *& ipſi erunt mihi populus.* Ubi ante omnia attendendum, quam *temporis* pericopam Propheta deſignet. Niſi vim judicio noſtro faciamus, fatendum eſt, de eo tempore agere Prophetam quod deſcripſerat in antecedentibus. Deſcripſerat autem commate penultimo & ultimo noviſſimi capitis *turbinem excandeſcentiæ Jehovæ indeſinenter hoſpitaturum ſuper capite improborum, neque advertendum donec perfecerit Jehova & præſtiterit omnes cogitationes cordis ſui.* Quæ vix eſt ut aliter intelligere poſſimus quam de juſtiſſima numinis vindicta rebelli Judæorum populo ob ſpretum Meſſiam incubitura. Ejus enim Meſſiæ, & gratiæ per ipſum fidelibus Iſraëlitis conferenda, paulo ante fecerat mentionem. Nunc exponit, quæ pœna pervicaces maneat: quam & Paulus exſequitur 1 Theſ. II. 16. *Occupavit enim eos ira ad extremum uſque.* Futurus tamen, ſi populi univerſitatem ſpectemus, *iræ* aliquando *finis* eſt. Nam *quando perfecerit & præſtiterit Jehova omnes cogitationes cordis ſui*, tum quæ de ira exercenda, tum quæ de gratia effundenda decreta ſunt, nimirum *dum plenitudo gentium intret* Rom. XI. 25. tunc ceſſabit cœcitas atque induratio. *In fine dierum*, in extremo tempore, poſtquam omnia illa facta fuerint; tum, inquit Jehova, *tandem animadvertetis illud*, ea conſiderantes & intelligentes ad quæ patres ſtupuerunt. *His ipſis temporibus*, ita nunc pergit Jehova, *ero Deus omnibus familiis Iſraëlis.* Tota contextus ſeries docet, de Iſraële ſecundum carnem agi; qui poſt exercitam in eum iram in gratiam poſtliminio recipiendus ſit. Idque non uni alterive ſolum tribui; ſed omnibus Iſraëlis familiis promittitur; uti & vaticinantem audivimus Apoſtolum, Rom. XI. 16. *ita totus Iſraël ſalvabitur.*

VIII. Et erraverit meo judicio, ſi quis huc pertinere neget quæ eodem capite, verſ. 31. & ſeq. prædicuntur. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Jehovæ, quibus pangam* cum domo Israelis *& cum* domo Jehudæ *fœdus novum &c.* Ubi ea quidem Novi Teſtamenti bona deſcribuntur, quæ fidelibus quibuſcunque ex æquo communia ſunt; ſed & prædicitur fore aliquando ut *domus Iſraël* ac *domus Judæ* fœderis illius cum ſuis bonis particeps ſit. Quod quidem, ſi electos ex ea gente attendamus, fieri cœptum eſt in prima Evangelii prædicatione. Conjuncta enim fuit *novi pacti introductio*

troductio cum *antiquatione Veteris.* Heb. VIII. 13. Attamen ne quis existimet, promissioni huic tunc plane satisfactum esse; addit Deus, *non simile fore hoc pactum alteri illi quod pepigerat cum majoribus illorum, quo die apprehenderat eorum manum, ut educeret eos ex terra Ægypti, quod fœdus ipsi fecerunt irritum.* Hoc autem fœdus duraturum erat; non solum quoad *electos singulos* sed & quoad *populi universitatem.* Ut postea quam hæc gratia in plenitudine sua semel iis facta fuerit, non iterum populus Israëliticus fœdifragio se obstringeret, quemadmodum fecit die μοιχοποίας. *Nam hoc est fœdus meum quod pangam cum domo Israëlis post dies hos, dictum Jehovæ, indam legem meam menti eorum* &c.

XIV. Neve de *Israële* proprie sic dicto sermonem esse dubitemus, *sic ait Jehova, qui disponit solem ad lucem interdiu &c. si amovebuntur statuta ista a conspectu meo, dictum Jehovæ, etiam semen Israëlis cessabunt esse gens in conspectu meo omnibus diebus. Sic ait Jehova, si poterunt mensurari cœli superne, aut perveſtigari fundamenta terræ inferne; etiam ego spernam totum semen Israelis propter omnia quæ fecerunt, dictum Jehovæ.* Haut pauca notatu digna verbis istis continentur. I. Multa horrenda peccata commissum iri ab Israëlitis, quibus omni se rejectione dignos faciant. II. Multos ipsorum propterea juste spretum iri. III. Non tamen *totum semen*: partim quia in initio servabit τὴν ἐκλογὴν, & *populum quem præcognoverat.* Rom. XI. 2. 7. partim quia in fine, elapsa rejectionis tempore servabit *populi universitatem.* IV. Non cessaturum semen Israëlis, quo minus *gens sit in conspectu Domini.* Non exscindetur plane. Non commiscebitur aut confundetur cum gentibus. Et quamvis id aliquamdiu futurum sit ut videatur esse non gens: non tamen id semper ita erit. Rejicietur ad tempus; sed & reassumetur.

XV. Quia vero magni admodum momenti erat hæc promissio, quæ labente tempore incredibilis propemodum videri poterat, uti etiam nunc multis incredibilis est: hinc placuit sapientissimo atque optimo numini eam confirmare gemino statuto æque firmo atque immutabili. Quorum alterum est de perenni vicissitudine noctis & diei: alterum de immensurabili magnitudine cœli, & impermeabili perveſtigatione terræ. Nimirum spopondit olim Deus non esse cessaturum diem & noctem. Gen. IX. 1. Atque hactenus post tot decursum seculorum ipso facto ostendit se hujus sponsionis esse memorem. At non minus, inquit memor ero sponsionis qua Abrahamo & semini ejus me obstrinxi. Neque velim nimis vos solicitos esse de modo: sicuti enim potentiam immensam & sapientiam imperveſtigabilem ostendi in fabrica naturæ; ita non minus sensum captumque omnem humanam superant, ea quæ patraturus sum in regno gratiæ. Quis hæc alio, saltem in primo & literali sensu, quam ad *Jacobi* posteros, fœderatum olim Deo populum, retulerit? Huic autem do-

mui Iſraëlis promittitur Novi fœderis pactio, quæ poſtquam ſemel a *domo Iſraelis* plene accepta erit, nunquam a *domo Iſraëlis* iterum repudiabitur.

XVI. Non abs re erit, ſi ad deprecandam novæ, uti nonnullis, ſed perperam, videtur, interpretationis invidiam, acutiſſimi ſubjungam *Ameſii* verba; prout ea exſtant in *Coronide ad Collationem Hagienſem.* FACTA EST REVERA PROMISSIO TOTI POPULO ISRAELIS QUOAD CARNEM ET STATUM EXTERNUM; *ſed Typice. Facta eſt electis, vel vocandis, ſecundum veritatem, ut Paulus ipſe in ejuſdem fœderis applicatione oſtendit. Heb.* VIII. 8. 9. & X. 16. 17. *ad ſingulos vocatos illud extendens.* FACTA EST ETIAM TOTI POPULO QUOAD COMMUNEM EORUM STATUM, NON PRÆSENTEM SED FUTURVM POST GENTIUM PLENITUDINEM INGRESSAM: *quum maxima eorum pars ad veram fidem trahentur, ſicut idem Apoſtolus, in applicatione altera promiſſionis ejuſdem, non obſcure docet: Rom.* XI. 26. Tum totus Iſraël ſervabitur, *ſecundum ſtatum communem; vel multitudo magna tum victurorum.*

Artic. v. cap. 11.

XVII. Sed & amplius aliquid promittitur, verſ. 38. 39. 40. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Jehovæ, quam ædificabitur Jehovæ civitas hæc a turri Cananeëlis uſque ad portam anguli: Et procedet adhuc linea menſoria e regione illius, verſus collem ſcabioſi,* ſive *Gareb, ac deflectet Goham verſus. Et tota convallis cadaverum & cineris, cum omnibus agris illis uſque ad torrentem Kidronis, ad angulum uſque portæ equorum Orientem verſus, erit ſancta Jehovæ: non exſtirpabitur, neque deſtruetur amplius unquam.* Multa ſunt quæ perſuadent, non poſſe hæc intelligi de reædificatione ea Hieroſolymorum quæ facta eſt per *Zerobabelem* & *Nehemiam.* Nam I. Ex tota prophetiæ ſerie patet de iis agi temporibus quæ Meſſiæ in carnem adventum conſequuntur. II. Jeremias dicit, non templum modo, ſed & totam urbem, & vallem, & agros proximos, etiam vallem impuriſſimam filiorum *Hinnom*, quam a cadaveribus & cineribus denominat, fore *ſancta Jehovæ*, id eſt, non minus ſanctos fore iſtos locos, atque ſolum templi olim fuerat. Prorſus quemadmodum Ezechiel Cap. XLIII, 12. prædicit hanc legem fore domus ſtruendæ ſub temporibus Teſtamenti novi, *ut omnis terminus totius montis circumquaque ſit ſanctum ſanctorum.* Non poteſt hoc intelligi de reædificatione Hieroſolymorum quæ facta eſt per *Zorobabelem.* Nam in urbe ea aliud *ſanctum* fuit, aliud *profanum.* Quamvis & tandem per adventum Meſſiæ urbs tota factum ſit *ſolium gloriæ.* Jer. III. 17. Hic autem ſignificatur, ſtatim atque reædificata fuerit, totam ſanctam fore Domino. III. Denique negat eam urbem vel evulſum vel deſtructum iri uſque ad diem noviſſimum. Quod iterum argumento eſt, non agi de ea Hieroſolyma cujus excidium prædixit Daniel, & exſecuti ſunt Romani.

XVIII.

XVIII. Quid ergo? Nihil reliquum est, nisi ut novam promitti intelligamus Hierosolymam, a domo Israëlis inhabitandam, postquam ad novi fœderis communionem παρουσίαν vocati fuerint. Utrum tamen de urbe *materiali* agatur, an vero *spirituali*, qualis Ezechieli præfigurata est, & Johanni in sua Apocalypsi, nefas non sit ignorare, donec fata ipsa se rerum eventu explicent. Libet interim appingere Celeberrimi Interpretis commentarium. *Spondet*, inquit, *reædificationem Hierosolymæ, & quidem ut sit Jehovæ. Dicit enim:* ædificabitur Domino. *Non potest autem in Novo Testamento esse urbs Jehovæ, nisi sit Christi & a Christianis teneatur. Non peculiare hoc beneficium est ejus urbis, sed pertinet ad promissionem de restituendis jacturis Jacobi. Innuit, adeo damna Ecclesiæ restituenda esse, ut & urbs Hierosolyma restituatur, & quidem Domino. Facile intelligitur, quanti momenti hoc sit, & quanta mutatione rerum in mundo opus sit, ut hoc fiat. Hæc autem omnia; quæ necesse est fieri, ut Hierosolyma habitetur a Christianis, & quidem* Israëlitis Christianis, *& ut populi ipsis serviant, hic subintelligenda sunt. Christus Luc.* XXI. 24. *innuit, gentium tempora esse definita, &, postquam ea effluxerint, Hierosolyma restituenda esse.* Hactenus ille. Nobis impræsentiarum sufficit, hæc, qualitercunque exponenda sint, sive literaliter, sive mystice, ita promitti, ut cedant in commodum *totius domus Israëlis*, sine ulla tribuum distinctione: imo vero ita ut tam *domus Israelis*, quam *domus Judæ*, æquis partibus ad tanti boni communionem vocetur.

CAP. XII.

Ezechielis Vaticinia de restitutione Israëlis.

I. *Ezech.* XVI. 53. 55. II. *Multum hic locus torsit interpretes qui promissionem Divinam in comminationem vertunt.* III. *Sine ulla probabili caussa.* IV. *Vastatio Sodomæ ac Gomorræ non erit absolute æterna.* V. *Samaria & Sodoma apud Prophetam non tam urbes, quam reliquias earum gentium notant.* VI. *Restitutio earum in statum pristinum, significat concessionem prosperitatis, sed melioris quam olim, id est spiritualis.* VII. *Errant Judæi Interpretes, qui contendunt promissionem de dandis Hierosolymæ Samaria & Sodoma pro filiabus, non esse ex fœdere Abrahamico.* VIII. *Sed non est promissio ista ex fœdere Typico: quasi Samaria & Sodoma dandæ sint Hierosolymæ in communione cerimoniarum.* IX. *Omnia hæc in futurum prospiciunt.* X. *Ezech.* XX. *tota propemodum Israëlis historia narratur.* XI. *Introductio Israëlis in desertum populorum eum Reipublicæ Israëliticæ statum notare videtur quando Provincia fuit imperii Romani.* XII. *Tunc futura prædicitur Christi* ἐπιφάνεια, *cum*

cum beneficiis eam consecuturis. XIII. XIV. *Vindicta Dei in rebelles, excludendos prærogativis fœderis.* XV. *Promissio gratiæ post hæc omnia faciendæ domui Israelis.* XVI. *Cujus summa capita distinctim enarrantur.* XVII. *Ezech.* XXXVI. *Caput prope totum huc pertinet.* XVIII. *Promittuntur ibi multa beneficia, tam corporalia, quam spiritualia, nondum Israeli præstita.* XIX. *Nam quæ initio Evangelii Israelitis obtigere, non absolvunt prophetiæ hujus amplitudinem.* XX. *Ad Allegorias deflectere in sermone liquido non est tutum.* XXI. *Capitis* XXXVII. *Priore parabola repræsentantur fata Israelis, inde a captivitate Babylonica usque ad primum Christi adventum.* XXII. *Altero emblemate figuratur Judæ ac Israelis sancta beataque sub Christo unio.* XXIII. *Recollectio totius prophetiæ, quatenus ad institutum facit.*

I. SEPTIMO. Præclara quoque hujus rei vaticinia apud EZECHIELEM exstant; quorum aliqua saltem hic memorare lubet. CAP. XVI. 53. Ita fatur ושבתי את שבותהן את שבית סדם ובנותיה ואת שבית שמרון ובנותיה ושבית שביתיך בתוכהנה, Id, nisi addere textui quicquam ausimus, sic sonat. *Et reducam reducem turbam earum, reducem turbam Sodomi & filiarum ejus, ac reducem turbam Samariæ ac filiarum ejus: etiam reducem turbam multitudinis captivorum tuorum inter illos.* Iterumque versus 55. secundum Hebraicam veritatem ita habet: *Et Soror tua Sodoma & filiæ ejus revertentur ad pristinum statum suum, ac Samaria & filiæ ejus revertentur ad pristinum statum suum: & tu quoque & filiæ tuæ revertemini ad pristinum statum vestrum.*

II. Dici vix potest quantopere hæc vaticinia torserint interpretes, qui quum concipere non possent quomodo restituenda sit cum filiis suis *Sodoma*, ac de *Samariæ* restitutione nihil admodum determinati haberent, nescio quid non commenti sunt ut in sensum aliquem tolerabilem tam inexspectata Prophetæ verba exirent. Vide sodes ea quæ *Cornelius a Lapide* congessit. Ii ex interpretibus quorum nos fidem, diligentiam ac judicium plurimi facimus, arbitrantur enunciationes has conditionatas esse, sic ut postremæ pericoparum partes cum primis per particulam hypotheticam connectendæ sint; hoc sensu: *Si reducam* Sodomam & Samariam, *etiam te reducam.* Porro, subsumendum putant: atqui non reducam *Sodomam* & *Samariam.* Ergo nec te. Et sic plane contraria mens esset illi, quam verba Hebræa primo obtutu exhibere Lectori videntur. Neque haberemus hic promissionem ullam boni, sed denegationem irretractabilem.

III. Verum non puto interdictum nobis esse, ne eas rationes expendamus ob quas alii Viri doctissimi professi sunt, se in istam sententiam descendere non posse. 1. Quia nihil tale portendit phrasis & sermo propheticus

pheticus, sed plane contrarium. II. Quia certum est, Deum aliquando reducturum esse eum populum quem per Prophetam alloquitur. Id hoc ipso capite dicitur vers. 60. *Et recordabor fœderis mei tecum initi temporibus pueritiæ tuæ, & præstabo tibi fœdus perpetuum.* III. Quia ipse se Deus ita exponit, ut cum *Hierosolymis* sorores suas *Sodomam* & *Samariam* se restituturum dicat vers. 61. Nam *recordata viarum tuarum, pudore suffunderis, assumendo sorores tuas majores te cum minoribus te.* ET DABO TIBI EAS IN FILIAS, *quamvis non ex fœdere tuo.* Potuitne disertius?

IV. Unum tamen obstare videtur, quod alibi juraverit Deus vastationem *Gomorræ æternam* fore, sicut & illam *Moabitarum* & *Ammonitarum*. Zephan. II. ℣. 9. *Idcirco ut vivo ego dictum Jehovæ exercituum, Dei Israëlis* Moab *tanquam* Sodoma *erit, &* Ammonitæ *ut* Gomorra, *locus derelictus urticæ & fodinæ salis,* שממה עד עולם ET DESOLATIO IN ÆTERNUM. Attamen hoc ipsum vaticinium, rite expensum, satis evincit, non esse hic absolutam æternitatem intelligendam quæ nullo unquam tempore in lætiorem finem exeat. Ejusdem enim generis æternitas vastationi *Sodomæ* atque *Gomorræ* attribuitur, cujus generis est æternitas vastationis *Moabitarum* atque *Ammonitarum*. Atqui eorum vastatio habitura est aliquando finem. Ita enim Jeremias, qui eodem cum Zephania tempore vixit, breviores hujus prophetias suis prolixioribus exposuit. Jer. XLVIII. 47. *Attamen reducam multitudinem captivam* Moabi, *ultimis temporibus, dictum Jehovæ.* Et XLIX. 6. *verumtamen postea reducam captivam multitudinem* Ammonitarum. Designatur itaque vastatio multis quidem seculis duratura, attamen aliquando finienda.

V. Cæterum quando promittitur restituendas esse cum *Hierosolyma Samariam & Sodomam*, sorores ejus; non tam de *urbibus* cogitandum est, quam de *reliquiis* & posteritate earum *gentium*. Et per *Samariam* quidem *decem tribuum Israelitas* intelligi posse, qui regni sui Metropolim apud *Samariam* habuere, res per se plana est. De *Sodomitis* molestior est quæstio. Hoc certum, non omnes incolas Pentapolios periisse. Servata est *Tzoar*, & fortasse quidam aliarum civitatum qui peregre aberant. Alii intelligunt *Ammonitas* & *Moabitas*, illi enim orti sunt ex incestuosa, & Sodomiticis fœditatibus simili, mixtura *Lothi* cum filiabus suis, in tractu *Sodomitico*. Sunt qui suspicari malint, emblematice alias gentes designari, quibus aliqua cum *Sodoma* similitudo intercedit. At non male *Castalio*: *cujusmodi futura sit ea restitutio scietur suo tempore.* Nobis quidem de *Sodoma* non lubet nunc esse solicitis: ipsa se explicabunt fata. Satis ad institutum nostrum est, quod de *Samaria* id est, *decem tribubus*, dicitur, una cum Hierosolymis restituenda.

VI. At in quem statum? In *pristinum*. Sed is, inquias, pessimus fuit, non modo si *Sodomam* spectes, sed & si *Samariam*; cujus & primordium, & progressus malus fuit. Ita fiet ut, si in pristinum reponentur,

perpetua fiat viciſſitudo, ut peccandi, ita & pœnas dandi. Sciendum tamen habuiſſe olim tam *Sodomam* quam *Samariam* res ſuas florentes atque proſperrimas. Similem proſperitatem, neque tamen omni modo ſimilem, poſteris ipſorum nunc pollicetur Deus: ſic ut majorum terrenam felicitatem, qua ad luxum & ſcelera peſſimo exemplo abutebantur, cum ſpirituali felicitate, per Chriſti gratiam ſibi concedenda, commutatam cernant. Et *Samariam* quidem quod attinet, fuerunt illius incolæ, Iſraëlitæ, ſacro quondam fœdere numinis amicitiæ innexi. Id ipſi fœdus quum turpiter violaſſent, ſpreti a Deo abjectique ad tempus, probroſo nomine LO AMMI & LO RUCHAMA nuncupati ſunt; Deo edicente, *non eſtis populus meus, neque conſecuti miſericordiam.* At nunc, inquit Deus, reſtituentur in priſtinum, reaſſumentur in fœdus, diceturque ipſis AMMI & RUCHAMA, *o populi mi*, & *o miſericordiam conſecuta.* Hoſ. II 1.

VII. Sed & illud conſiderationem meretur, quod ℣. 61. dicitur, fore ut *Hieroſolyma accipiat ſorores ſuas filias non ex fœdere ſuo.* Quid illud foedus eſt? Sunt ex Judæis qui ſuſpicantur hic foedus Abrahamicum. Quaſi dixiſſet Deus: לא מפטר מניארת שלך לאנתתים לאברהם אבין בבריתא בין הבתרים. *Non ex patrimonio tuo: non enim dedi eos Abrahamo Patri tuo in fœdere inter ſegmenta.* Ita memorat *Abarbenel* ex *Deraſch.* Sed fallitur quisquis eſt ille Judæus. Nam Gen. xv. 18--21. promittit Deus Abrahamo, ſe ſemini ejus daturum *terram illam a fluvio* Ægypti *uſque ad* Euphratem. In eo patrimonio *Samaria* ac *Sodoma* continentur. Et de *Samaria* quidem non poteſt eſſe dubium. De *Sodoma* autem ita probatur. Orta inter paſtores ſuos contentione *Lothus* & *Abrahamus* terram inter ſe partiebantur. *Lothus* proſpiciens in tractum *Sodomæ*, illiuſque amœnitatem cernens, hunc eligebat Gen. XIII. 10 Poſt illius diſceſſum pollicetur *Abrahamo* Deus, ſe totam eam terram quaquaverſum reſpicere poterat ei daturum. ℣. 14. 15. *Jehova autem edixit Abrahamo, poſtquam ſeſe Loth ſeparaviſſet ab eo, attolle nunc oculos tuos, & circumſpice, ab iſto loco ubi es: ad Septentrionem & ad Meridiem, & ad Orientem & Occidentem verſus. Nam totam hanc regionem quam vides tibi daturus ſum & ſemini tuo uſque in ſeculum.* Unde infertur, etiam *Sodomæ* tractum *Abrahamo* datum eſſe; quippe quem, non minus quam *Lothus*, ex loco ubi conſiſtebat, oculis tunc ſuis poterat uſurpare.

VIII. Aliud ergo foedus intelligi neceſſe eſt, quum dicentem *Hieroſolymæ* audimus Deum, *at non ex fœdere tuo.* Nimirum foedus icerat cum *Hieroſolyma* Deus *cærimoniale* ac *typicum.* Eo foedere conſtituta erat *Hieroſolyma* Metropolis populi quem Deus hæredem fecerat terræ Canaan, ut in ea Templum eſſet, Sacerdotium Aaronicum, & Senatus populi, Principes atque imperium habentes. Sed non ex hoc foedere, quod

quod terreſtri *Hieroſolymæ* proprium eſt, *Samaria* ac *Sodoma* ei filiæ dantur, ut ad materiale aliquod templum ibi accedant, typicorum habentes communionem ſacrorum, & dependentes a Senatu principum ibi reſidentium. Aliud eſt ac multo præſtantius foedus, cujus participatione tam *Sodoma* quam *Samaria* in unum cum *Hieroſolyma* corpus coaleſcere debeant. Foedus videlicet pacis, quo illi qui procul ſemoti erant admoventur propius, quo utraque fiunt unum, intergerini parietis ſeptum ſolvitur, inimicitiis, id eſt lege præceptorum in ritibus, per carnem Chriſti abolitis. Uno verbo, Teſtamentum novum: cujus virtute, & in cujus communione, pulcra hæc hæreditas aſſignanda *Hieroſolymæ* eſt. Cujus vi & ipſa aliquando ad Dei ſui communionem revocanda eſt, uti modo ex Jeremia audivimus, & ſororũ ſuarũ ſpirituali poſſeſſione donanda. Hoc eſt *fœdus ſeculi* quod ſe cũ ipſa erecturũ eſſe Deus pollicetur, ℣. 60. & 62.

IX. Et ſic ſimul *tempus* aſſignari intelligimus, quando hæc complementum ſuum ſortientur. Enimvero in futurum omnia proſpiciunt. Tunc quando vigebit Teſtamentum æternum, ab altero illo umbratili diſtinctum: quando *Hieroſolyma*, id eſt Judæi, bonis illius Teſtamenti gaudentes, *recordabuntur viarum ſuarum*, ſancto ſuffuſi pudore, & *cognoſcent Deum eſſe Jehovam*, qui fidem ſuam liberavit maximorum promiſſorum præſtatione, & quod caput rei eſt, Meſſiæ exhibitione; imo cognoſcent ipſum Meſſiam eſſe Jehovam, quem majores ob hoc aſſertum ſibi nomen blaſphemiæ poſtulaverant. Cognoſcent autẽ illud non ſola mentis ſpeculatione, ſed experientia, & ſenſu Divinæ in Meſſia veritatis, bonitatis & omnimodæ ad ſalutẽ ſufficientiæ. Nam expiabuutur ab omnibus quæ fecerunt; peccatis condonatis propter ἀντίλυτρον ſponſoris fide apprehenſum. *Sicut ſcriptum eſt, veniet ex Sion ille liberator, & avertet iniquitates a Jacob. Et hoc eſt illis a me pactum, quum abſtulero peccata eorum.* Rom. XI. 26. 27.

X. OCTAVO. Nunquid & eodem pertinet ea EZECHIELIS pericope quæ legitur CAP. XX. verſ. 40. 41. 42. 43. 44. Nimirum totam propemodum Iſraëlis hiſtoriam compendioſo ſermone exponit Deus. Orſus ab *Ægypto* ordine enarrat quæ ab iis in *deſerto* male, a ſe juſte ac ſancte geſta eſſent; tum perſequitur quæ facta erant in terra *Canaan*, ad ea uſque tempora quibus hæc prophetia Iſraëli data eſt. Inde ad futura prædicenda ſe accingit; com. 32. Deſperatas fovebant cogitationes Jûdæorum quam plurimi, fore ut nullus impoſterum Dei cultus in mundo reliquus eſſet, renunciantes ita nobiliſſimæ iſti promiſſioni de adventu Meſſiæ, & ſœderi perpetuo quod cum majoribus eorum pepigerat Deus. *Et nos*, inquiebant, *erimus aliquando ut iſtæ gentes, ſervientes ligno & lapidi.* Id indigne ferebat Deus. *Jurat* igitur hac occaſione, *ſe in ipſis regnum habiturum manu valida, & brachio extenſo, & excandeſcentia effuſa, atque ita eos ex*

populis in quibus dispersi erant, *reducturum*. Quod & re ipsa præstitit: asserto sibi in Israëlitas dominio, notabilibus gratiæ, potentiæ, atque iræ suæ effectis. Iræ, inquam, primo in *Israelitas*, dein in *gentes*, inter quas captivi degebant, effusæ. Nam ut Israëlitæ captivitate liberarentur, *Babylonii* per *Persas* oppressi sunt. Utque paulatim res ipsorum florentiores in mundo fierent, ingentes regnorum mutationes accidere debuerunt. Donec omnia in ditionem pervenirent *Romanorum*. Sub quibus data omnibus commoditas est commeandi per totam terram; & Judæis plenissima libertas concessa ex omnibus mundi partibus accedendi ad suum templum.

XI. Sed & tum ii introducendi fuerunt *in desertum populorum*. ℣. 35. Qua phrasi, uti acute a Celeberrimo interprete observatum arbitror, designari videtur, *Judæam* futuram esse partem ditionis *Romanorum*, sive *Provinciam Romani imperii*, quod factum est post exilium Archelai. Adeo ut ab eo tempore Judæi, partim in terra sua, partim extra terram, inter medios gentiles habitaverint. Nam *desertum* in emblemate dicitur mundus non habens culturam ad fructum ferendum Deo. Cui opponitur ἡ οἰκουμένη *habitabilis*, significans populum in quo cultus & fructus est. Ergo *desertum populorum* est ea mundi pars quæ a profanis infesta gentibus vera pietate destituta est. In tale desertum deducti sunt Judæi, quando ipsa eorum terra pars *deserti*, id est *imperii gentilis*, facta est.

XII. *Atque ibi*, sic pergit Deus, *disceptabo vobiscum facie ad faciem*; hoc est, veniam ad vos, ut me præsentem videatis, & loquentem audiatis, disceptantem vobiscum de justitia & fide. *Quemadmodum disceptavi cum patribus vestris in deserto Aegypti*; ibi visus in nube, & auditus ex tonitru; hic videndus in carne, & audiendus in præconio Evangelii. Addit: ℣. 37. *Et traducturus sum vos sub virga*; similitudine a pastore petita, qui isthoc modo oves suos numerare ac recensere solet: intelligi potest secretio electorũ a non electis per vocationem efficacem, & cura Christi circa singulas oves suas ne qua ex iis pereat. *Et adducturus sum vos in vinculum fœderis*: per fidem uniturus mihi, ad participationem bonorum fœderis gratiæ, per charitatem colligaturus vos inter vos, vinculo indissolubili fraternæ amicitiæ. Facta sũt hæc omnia in ἐπιφανείᾳ Christi Domini, qui est pastor ille bonus, & cognoscit sua, neque venit nisi propter perditas oves domus Israël. Joh. x. 14. Math. v. 24.

XIII. Hactenus clara satis est Dei per prophetam concio. Quod sequitur ℣. 38. magis est ænigmaticum; exponendum tamen ut prophetiæ seriem videamus. *Et excerpam*, inquit Deus, *rebelles & deficientes a me*, *separans eos in malum a tribubus Israëlis*, excludens prærogativis fœderis, atq; exponens justissimæ vindictæ meæ. Conf. Deut. xxix. 21. Mat. xxv. 31. *ex terra peregrinationis ipsorum educam ipsos*, facta indiscriminatim tam rebellibus

bellibus ac reprobis, quam electis ac morigeris, potestate relinquendi terras exilii sui, & commorandi inter se eodem loco, in eodem templo, iisdem Synagogis.

XIV. *Et in terram Israëlis non intrabunt.* Non videtur id aliter explicari posse nisi sensu mystico. Nam si per *terram Israëlis* terram *Canaan* secundum literam intelligas, certum est improbos in ea terra tempore Christi immensum prævaluisse. Cogitandum igitur est de arcaniore significatu. Qui tamen non nostro nobis est fingendus arbitratu, sed colligendus ex collatione prophetiarum. Ex iis discimus, quod *terra Israëlis* aliquando notet pulcram eam *hæreditatem gentium*, qua, olim promissa, post exhibitum Messiam gavisi sunt pii Israëlitæ. Hujus rei Interpretem ipsum habemus Deum Ier. III. 16. *Et ego dixi, quomodo ponam te in filiis? & dabo tibi* TERRAM DESIDERII, HÆREDITATEM DECORAM EXERCITUUM GENTIUM. Neque multum abludit Jesaiæ illud, Cap. XIV. 1. 2. *Nam miserebitur Jehova Jacobi, & eliget rursus Israëlitas quos reponet in terra ipsorum,* hæc est terra Canaan, *adjungetque se advena,* proselytus, *ipsis, & associabunt se domui Jacobi. Nam accipient ipsos populi, & introducent eos in locum suum,* scilicet populorum, in quibus ecclesia sedem inveniet, *& eos sibi hæreditatem vindicabuut domus Israël in* TERRA JEHOVÆ. Ergo *terra gentium* fiet *terra Domini*, & *domus Israelis*. Cæterum rebelles isti atque immorigeri tanti boni possessione excludentur, perituri maximam partem in terra nimis carnaliter adamata, quum eam percutiet Deus anathemate. Observationes hasce Celeberrimo acceptas ferimus *Coccejo*; quem debita sibi laude privatum velle ærugo mera est: cujus nos caussas procul habemus.

XV. Sequitur nunc in serie prophetiæ post increpationem rebellium Israëlitarum, ironica concessione exornatam, promissio illa gratiæ erga totam domum Israëlis, quæ nostræ nunc potissimum considerationis est. Ea autem gratia quando facienda sit domui Israëlis, ipse Divini sermonis ordo satis docet. Nempe post apparitionem Christi, post collectas reliquias secundum electionem, post rejectos rebelles Judæos, post vocationem gentium. Tunc implebitur id quod magnifice promittit Deus ℣. 40. *Nam in monte Sanctitatis meæ, in monte celsitudinis Israelis, dictum Domini Jehovi, ibi colent* ME TOTA DOMUS ISRAELIS QUANTA QUANTA *erit in ea terra: ibi acceptos habebo eos, ac ibi requiram oblationes vestras & primitias munerum vestrorum cum omnibus rebus sanctis vestris. Cum odore grato acceptos habebo vos, quando eduxero vos ex populis, & congregavero ex regionibus in quas dispersi fueritis: & sanctificabo me in vobis ante oculos ipsarum gentium. Et experiemini me esse Jehovam quum reduxero vos in terram Israelis; in terram illam, quam sublata manu mea juraveram me daturum Majoribus vestris. Ubi recordati viarum vestrarum, omnium*

niumque actionum veſtrarum quibus vos ipſos impuraſtis, faſtidio eritis vobis ipſis propter omnia mala veſtra quæ feceritis. Ita agnoſcetis me eſſe Jehovam, quum hæc fecero erga vos propter nomen meum, non ſecundum vias veſtras peſſimas, & ſecundum actiones veſtras corruptiſſimas, ô domus Iſraëlis, dictum Domini Jehovi.

XVI. Nihil attinet ut prolixo hæc commentario exſequamur; ſuffecerit paucula quæ ad inſtitutum noſtrum faciunt breviter obſervaſſe. I. De *Iſraële* ſecundum *carnem* ſermonem eſſe, quem continuato ejuſdem orationis filo inde ab initio uſque ad finem hujus prophetiæ compellat Dominus, & cujus majoribus ſublata manu terram iſtam promiſerat. II. Imo de *tota domo Iſraëlis*, quanta quanta eſt, ſine familiarum ac tribuum diſtinctione. III. Totius illius Iſraëlis *futuram* prædici *reſtitutionem*; eamque geminam, alteram *externam & civilem*, quando congregati e terris diſperſionis ſuæ reducentur in terrã Iſraëlis, alteram *ſpiritualem*, quando pœnitentia actionum ſuarum corruptiſſimarũ ducti faſtidio ſibi ipſis erunt, oblationes grati odoris Deo offerent, colentes eum in ſpiritu & veritate. Nam ſic ſolet ſpiritualis novi Teſtamenti cultus, phraſi ex veteribus ritibus deſumta, prophetice ſignificari. IV. Denique, niſi prophetiæ ſeriem turbare velimus, futurũ hoc eſſe poſt ea omnia quæ expoſita ſunt in antegreſſis, de adventu Meſſiæ, excidio rebellium, vocatione gentium & conſequenter nondum hæc eſſe impleta, ſed exſpectanda in poſterum

XVII. NONO. Vix eſt ut ſine torſione aliò referas Caput XXXVI. Ezechielis totum. Solatur ibi Deus *montes Iſraëlis* miſere vaſtatos; pollicetur iis cultum & ſementem; frondem & fructum; addit ℣. 10. 11. *Multiplicabo in vobis homines totam* DOMUM ISRAËLIS QUANTA QUANTA EST, *ut inhabitentur civitates, & vaſtitates reædificentur. Multiplicabo, inquam, in vobis homines & jumenta, quæ augeſcent & fœtificabunt; faciamque ut habitetis ſicut priſcis temporibus veſtris, benefaciens* AMPLIUS QUAM PRIMORDIIS VESTRIS, *ut agnoſcatis me eſſe Jehovam.* Porro quum terra iſta *voratrix hominum, & orbatrix gentium* per opprobrium ab hoſtibus diceretur; ſive quod tributum id fuerit terræ ipſius ingenio; ſive propter ſitum, quod undiquaque ei immineant gentes infeſtæ, & inter ſe de imperio digladiantes, uti *Ægyptii* & *Aſſyrii*; ſive quod iſtius terræ populus propter religionem gentibus omnibus exoſus eſſet: declarat Deus *non futurum amplius ut devoret homines aut gentes ſuas orbas faciat, & ignominiæ aut probro populorum expoſita ſit.* ℣. 13--16. Sed & alia addit, quæ non paullo ſunt auguſtiora, ℣. 24. & ſeq. *Recipiens enim vos ex gentibus, congregabo vos ex omnibus regionibus, ac reducam vos in terram veſtram: Et ſpergam vos aquis mundis ut mundemini &c. Ita habitabitis in terra quam dederam majoribus veſtris; eritiſque mihi populus, & ero vobis Deus.* Iterumque ℣. 33. *Sic ait Dominus*

Dominus Jehovi: quo tempore mundabo vos ab omnibus iniquitatibus veſtris; faciam quoque ut habitentur civitates, & ædificentur vaſtitates illæ &c. ℣. 36. Ut cognoſcant gentes quæ reliquæ factæ fuerint circa vos, me Jehovam ædificare deſtructa, & plantare vaſtatam: ego Jehova dixi, & faciam.

XVIII. Negari non poteſt, quin ampla admodum atque præclara hæc promiſſa ſint, quorum vim quæſita interpretationis exilitate elidere, a fide noſtra & pietate perquam debet eſſe alienum. Sed & illud palam eſt, de *Iſraele* ſecundum carnem agi; & quidem de Iſraëlitici *populi univerſitate, quanta* ea *quanta* eſt, ſine tribuum diſcrimine; illiuſque in terra ſua commoratione. Porro duum generum bona promitti cernimus, *ſpiritualia* & *corporalia*; atque ea quidem junctim eodemque tempore Iſraëli conferenda. Jam velim mihi oſtendi, quando hæc omnia, ſine ulla tam auguſti ſermonis imminutione, impleta ſint. Nam utut fateamur per *Cyrum* factam eſſe Iſraëlitis omnibus remeandi copiam; neque inficias eamus admodum in terra multiplicatum Iſraëlem fuiſſe, quo tempore cum Evangelio & Spiritu ſuo ad eos acceſſit D. Jeſus: non tamen invenimus, quod ad priſcorum temporum ſub *Davide* aut *Salomone* felicitatem aſſurrexerint, nedum ut eam ſuperaverint, de qua re prolixe ſupra egimus: non invenimus opprobrium illud a terra prorſus devolutum, ut *incolarum ſuorum voratrix* aut *orbatrix* dici non potuerit; quum poſt captivitatem Babylonicã non minus quam antea gentiũ de Imperio certantium præda fuerit, &, ſive *Aſſyrii* vincerent ſive *Ægyptii*, æque male mulctata, deinceps etiam a *Romanis* ſive cum hoſtibus externa, ſive inter ſe civilia bella gererent, peſſime habita, ac tandem anathemate percuſſa, incolas ſuos omnes evomuerit: non invenimus *populum Iſraëliticum* eo tempore *aquis mundis aſperſum, corde novo, ſpirituque novo præditum, a corde lapideo curatum iniquitatum & abominationum ſuarum pœnitentia tactum*, ſic ut beneficia ea *nationalia* fuerint, quemadmodum Prophetæ verba ita tinniunt; Deuſque tunc Iſraëli dixerit, *Vos eſtis mihi populus & ego vobis ſum Deus.*

XIX. Nam quæ in Evangelii initio per Chriſtum data Iſraëlitis eſt peccatorum remiſſio & ſanctificatio, ea paucis obtigit, ſi cum populo univerſo conferantur: cui quoad partem longe maximam tunc dictum eſt *Lo Ammi*. Aut ſi omnino ſtatuendum nobis ſit, auguſto huic promiſſo ſatisfactum eſſe ea gratia quam reliquiis Iſraëlis ſecundum electionem dedit Deus, paullo ante noviſſimum reipublicæ excidium: velim mihi exponi, quo ſenſu hæc a Domino jungantur; *quo tempore mundabo vos, faciam ut habitentur civitates, & ædificentur vaſtitates,, neque terra addat amplius incolas ſuos orbos facere.* Adeo quidem ut gentes illud cum ſtupore quodam aſpecturæ ſint; quum Chriſtus ultimis ſuis concionibus, quas mox ſecutam volunt eam gratiæ conceſſionem, dixerit, *Ecce relinquetur vobis domus*

domus veſtra deſerta. Mat. XXIII. 38. Et, *Non relinquetur hic lapis ſupra lapidem qui non diſſolvatur.* Mat. XXIV. 2. Credibilene eſt, tam contraria prædicata eidem populo iisdem temporibus applicanda eſſe? Iterum igitur rogare liceat, quando id factum ſit, ut & Iſraël a peccatis ſuis per ſanguinem & Spiritum Chriſti ſit mundatus, & vaſtitates cum ſtupore gentium ædificatæ & habitatæ?

XX. Si quis regerat, notum eſſe ex Actibus Apoſtolicis, quanta fuerit pax in terra Iſraelitica per id tempus, quo Evangelium primo prædicatum eſt: & quomodo in omnibus locis Eccleſiæ creverint, & pace uſæ ſint: Reſpondeo ego, neque tunc ædificatas eſſe vaſtitates, neque tantam fuiſſe pacis illius abundantiam ut in ſtuporem dare gentes potuerit: quum brevis ſolummodo fuerit a malis reſpiratio, quam poſt annuæ lapſum hebdomadis graviora ſecuta ſunt incommoda. Ad allegorias autem deflectere, & quæ hic de *Iſraele* dicuntur priſcos ſuos montes habitaturo, ea ad Eccleſiam Chriſtianam ex gentibus collectam, eamque Eccleſiæ reformationem, quæ Patrum noſtrorum ævo contigit. applicare; quippe quæ ſine perſecutionibus, bellis & everſionibus urbium ac terrarum fieri non potuit; & quam deinceps inſecuta pax ac locorum vaſtatorum reædificatio eſt: ad ejusmodi, inquam, allegorias deflectere, id, ut molliſſime loquar, eſt convertere מליצה in חירה, & ex ſermone perſpicuo & plano, facere obſcurum & ænigmaticum, ſine neceſſitate ulla. Quum itaque oſtendi non poſſit, ea quæ Iſraëli promiſſa ſunt præſtita ei eſſe, neque tamen promiſſum Dei unquam fallat; interdici nobis non debet, quo minus in futura id exſpectemus tempora, ut illibata Deo bonitatis veritatisque ſuæ maneat gloria.

XXI. DECIMO. Sed & ſequens Caput XXXVII. expendi meretur. Ibi primo per parabolam vallis aridorum oſſium plenæ, quæ tamen oſſa nervis & carne & cute ſuperinducta, & ſpiritu donata revixerunt, repræſentat Deus fata populi Iſraëlitici inde a *captivitate Babylonica* uſque ad *primum Chriſti adventum.* Nam *oſſa* hæc *tota domus Iſrael* ſunt, quæ ſpem ſuam periiſſe dolenter nimis querebatur. *Terra inimicorum* in quas deportati erant, habebant inſtar *vallis* & *ſepulcrorum. Reductio in terram*, & reſtitutio Reipublicæ, eſt quædam ad *vitam civilem reſuſcitatio. Inductio nervorum, carnis, cutis*, ſignificare poteſt ſucceſſiva *reipublicæ augmenta* atque *ornamenta*, & recuperationem priſtini decoris & vigoris. Sed tunc *Spiritus nondum erat in iis.* ℣. 8. Prorſus quemadmodum Johannes dicit: *nondum erat Spiritus Sanctus, quia Chriſtus nondum erat glorificatus.* Joh. VII. 39. Miniſterium Eccleſiaſticum totum propemodum erat literale, adeoque corruptum ut omnis fere ſpiritus efficacia abeſſe videretur: certe nõdum exſtabat id tempus quo effundendum eſſe Dei Spiritum prophetæ vaticinati ſunt. Eum tamẽ Spiritum paulo poſt pollicetur Deus: ℣. 14. *& dabo*

dabo Spiritum meum in vobis, & viveti:, & constituam vos in terra vestra: & cognoscetis, quod ego locutus sim & fecerim. Id impletum est Christo in cœlos exaltato, & Israëlitis adhuc in terra sua commorantibus.

XXII. Dehinc novam ordiri jubetur Ezechiel prophetiam, quæ uti ordine posterior est, ita & posteriora describit tempora, ea prædicens, quæ impleta nondum cernimus. Jubetur duo sibi ligna sumere, quorum alteri inscriptum sit, JUDÆ ET FILIORUM ISRAEL SOCIORUM EJUS; alteri JOSEPHI LIGNUM EPHRAIM, ET TOTIUS DOMUS ISRAEL SOCIORUM EJUS. Ea ligna jubetur admovere sibi invicem, *ut unum lignum fiant, in manu ejus*: sive innuatur, per Dei potentiam cohæsuros istos baculos in unum lignum continuum; sive tantum officium Prophetæ significetur, ita duos baculos manu tenentis, ut unus baculus videantur. Sensus autem hujus emblematis ita exponitur; fore aliquando ut Deus recipiat filios Israëlis e medio gentium quo abiverint, ac reducat eos in terram suam. *Et tum*, inquit Deus ℣. 22. & seq. *efficiam eos gentem unam in illa terra in montibus Israelis, & Rex unus erit ipsis omnibus Rex: neque erunt amplius duæ gentes, neque dividentur amplius in duo regna deinceps. Neque impurabunt se amplius diis stercoreis suis, & rebus detestandis suis, aut ullis defectionibus suis: sed servabo eos ex omnibus habitationibus ipsorum in quibus peccaverint, & mundabo ipsos ut sint mihi populus, & ego sim ipsis Deus.* Porro quod de *uno Rege* dixerat, id declarat de *Davide*, id est *Messia*, Davidis filio & Antitypo, esse intelligendum, qui & *Rex* simul & *Pastor iis* sit futurus: sub cujus pio ac felici regimine, ipsi *statuta Dei observantes* cum filiis ac nepotibus in seculum terram patribus possessam sint inhabitaturi; habituri etiam in medio ipsorum *Sanctuarium* & *Tabernaculum* ipsius in seculum, id est σκήνωσιν & præsentiam Divinæ bonitatis, de qua Apocal. XXI. 3.

XXIII. Nisi præjudiciis nos abripi patiamur, nonne liquido cernemus? I. De eodem *Israele* sermonem continuari, cujus historia in antecedentibus descripta est. II. Prædici arctissimam unionem *decem tribuum* cum tribu *Judæ*, in *unitate* tam *Reipublicæ* quam *Religionis*. III. Universos Israëlitas ita unitos *Messiam* pro Rege suo agnituros esse, non lingua solum, sed & animo; sic ut relictis stercoribus & detestationibus suis in Domini viis constanter ambulent. IV. Tunc fore ut ipsi cum seris nepotibus *in terra sua habitent*, præsentemque sibi Divinam Bonitatem, non in symbolo, sed reapse, in seculum habeant. V. Nondum huic prophetiæ satisfactum esse. Nam quamvis sub eodem senatu Israëlitæ sine tribuum separatione post captivitatem Babylonicam in terra sua vixerint: quamvis aliquot eorum millia Messiam agnoverint: non tamen populus Israëliticus *nationali*, ut ita dicam, *pietate*, reliquit stercora sua & agnovit Messiam: sed is *quum ad sua venit, sui non receperunt ipsum*, Joh. I. 11. & ipse morti jam vicinus cum dira interminatione e templo discedens,

nequaquam me videbitis, inquit, *ab hoc tempore usque dum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Mat. XXIII. 39. quod nondum ipsos dixisse, omnes, nisi fallor, consentimus. Adde, ne illos quidem ex Israëlitis qui receperunt Messiam, in terra quæ Jacobo data erat, cum filiis & nepotibus suis permansisse, ibique multiplicatos esse: quum constet triginta & septem plus minus annis a morte Christi totam Israëlis rempublicam internecione deletam esse. VI. Nullum in toto sermonis contextu extare indicium, quo relicta litera ad allegoricas interpretationes confugere compellamur. VII. Consequenter, ne quicquam sacri sermonis auctoritati decedat, pietatis nostræ esse, ut in silentio ac spe vaticinii hujus interpretamentum per ipsos rerum eventus exspectemus.

Cap. XIII.

Restitutio Israëlis, uti quod ad circumstantias non nimis curiose ruspanda, aut temere definienda est; ita nec ad eum est concipienda modum, ut Spiritualitati, Universalitati aut Libertati Regni Christi præjudicet.

I. *Circa restitutionem Israelis in silentio ac spe exspectandum est quid parturiant fata.* II. *Absit vel sciscitandi curiositas, vel definiendi temeritas.* III. *Utrique fibulam imponit Paulus, quum Mysterium vocat.* IV. *Non præjudicat hæc restitutio Israelis, Spiritualitati Regni Christi.* V. *Aut Universalitati.* VI. *Aut Libertati.* VII. *Nam loco πολιτείας cærimonialis obtinebit Regnum Cœlorum.* VIII. *Et Respublica Israelis iisdem similibusve gubernabitur legibus, quibus cæteræ gentes quæ Christi regno subsunt.* IX. *Quem promittit Jeremias Cap.* XXXIII. 17. 21. *Davidis filium, dominaturum in solio Israelis, is est Messias.* X. *Sacerdotes quibus juris dicundi potestas in Nova Hierosolyma ab Ezechiele promittitur, Ecclesiæ Doctores notant; Princeps cum suis filiis, pios Magistratus.* XI. *Non possunt conversis Israelitis restitui ceremoniæ sine abnegatione Evangelii.* XII. XIII XIV. XV. XVI. *Templum ab Ezechiele delineatum, non est materiale, sed Mysticum.* XVII. *Mystica item circumcisio.* XVIII. *Mystici Sacerdotes.* XIX. *Qui cur secundum Ezechielem ex solis filiis Zadoki, secundum Jesaiam ex omnibus fratribus esse dicantur.* XX. *Mystica sacrificia.* XXI. *Epilogus, quo cuncta judicio submittuntur Ecclesiæ.*

I. ATQUE hæc sunt quæ e multis aliis Sacratissimarum literarum vaticiniis, qualia tam in *Veteris* quam in *Novi instrumenti* libris exstant

exstant quam plurima, expendenda nunc Lectori dare lubuit. Nullo equidem alio affectu, nisi quod Divinæ gloriæ, nostræque consolationis, ac piorum omnium gaudii interesse arbitramur, ne ea prorsus ignoremus quæ Dei bonitas se aliquando effecturam esse prædixit. Si cui tamen hæc minus liquida esse videantur; nostrum non est fidem imperare, quam solus Dei Spiritus, per humilem mansuetamque verbi sui meditationem animis ingenerat. Modeste saltem præstolemur, quid parturiant fata; nec præjudiciis nostris aut præcipiti determinatione divinæ destinationi ullos ponamus limites. Neque quia ea res *mirabilis est in oculis nostris*, idcirco eam *mirabilem quoque esse* opinemur *in oculis Dei*. Zach. VIII. 6.

II. Absit nimia aut *sciscitandi curiositas*, aut *definiendi temeritas*. Neque fatigemus nos id genus quæstionibus: *An Israëlitarum, in toto tunc orbe exstiturorum, conversio processura sit eodem temporis puncto, an successive? An per ordinarios Ecclesiæ ministros, an per extraordinarios, immediate ad id a Deo submissos? An ista Judæorum multitudo sit prius convertenda quam in Palæstinam reducatur, vel prius eo reducenda quam convertatur? Quo duce, quo auspice, illa tam conversio, quam reductio sit peragenda? Quibus gentibus, & qua ratione inductis, transitum præbentibus?* Et quæ id genus plura comminisci cuivis est facillimum. Non satis pie interrogationes istas proponi existimamus. Quid enim credimus responsuros fuisse Prophetas Israëlitis, circa reductionem ex captivitate *Assyriaca* & *Babylonica* easdem difficultates moventibus? Nunquid sine indignatione atque increpatione eam sciscitandi libidinem transmisissent? Nonne jussissent Dei verbis inhærere, promissionis effecta certa fide exspectare, modum interim ac media cæteraque περιεργατικὰ Divinæ expedienda committere Providentiæ? Non amat Deus nimium curiosos.

III. Credibile est futurum esse in novissima hac populi Israëlitici liberatione, quod factum esse memorant sacra cantica in reductione ex Babele, ut nimirum *veluti somniantibus* obveniat. Ps. CXXVI. 1. Et sane Paulus veluti destinato consilio curiositati nostræ fibulam imposuit, dum harum rerum prædictionem *mysterii* nomine insignivit. Rom. XI. 25. In quem locum pulcra exstat *Calvini* observatio: quæ omnibus quæstiunculis illis elidendis sufficere debebat. *Quoties*, inquit, *desperationem nobis injicit, longior mora, occurrat* MYSTERII *nomen: quo Paulus clare admonet, conversionis modum non vulgarem neque usitatum fore: ideoque perperam facere qui eum proprio sensu metiri tentabunt. Quid enim magis perversum, quam incredibile ducere quod a sensu nostro remotum est? quum ideo vocetur* mysterium, *quia incomprehensibile est usque ad tempus revelationis. Porro nobis, sicut Romanis, patefactum est, ut fides nostra verbo contenta, exspectatione nos sustineat, donec effectus ipse prodeat in lucem*: Pie & graviter.

IV. Neque hæc quam nos credimus reſtitutio populi Iſraëlitici, quicquam præjudicat aut *Spiritualitati*, aut *Univerſalitati*, aut *Libertati* Regni Chriſti. *Spiritualitatem* illius non imus imminutum. Quum toto animo deteſtemur craſſas illas carnalium *Judæorum* & *Chiliaſtarum* imaginationes, qui felicitatem ſibi *Muhammedico Paradiſo* ſimilem ſomniant, & *auream gemmatamque Hieroſolymam*. Nos omnem veri Iſraëlis felicitatem collocamus in cognitione, in fide, in Sanctimonia, in communione Dei & Chriſti, in juſtitia & pace & gaudio per Spiritum Sanctum; quibus accedere poteſt ea vitæ hujus civilis proſperitas, quam piis non in Veteri ſolum Teſtamento, ſed & in Novo Divini numinis Bonitas addixit. Matt. VI. 33. 1 Tim. IV. 8.

V. Nec quicquam de *Univerſalitate* regni Meſſiæ demimus. Non enim *populum* aliquem fingimus, aut *terram*, cui ſe *ſpeciali* fœdere obſtringat, aut *corpore præſentem* ſiſtat *Meſſias*; ſed quum id aliquando futurum credimus, quod magnis in cœlo vocibus dici audivit Johannes: Ap. XI. 15. *Facta ſunt regna mundi Domini noſtri & Chriſti ejus, qui regnabit in ſecula ſeculorum*; non exiſtimamus excludendum eſſe populum *Iſraëliticum*, ut non & is quoque regno Chriſti ſubſit. Et quemadmodum *tota terra cum omni plenitudine ſua Domini eſt*; ita & eam terræ portionem quæ ſuos Domino natales dedit, quam Evangelio, Miraculis, Morte, Reſurrectione ſua honoravit, quam non modo in diebus carnis ſuæ, ſed & poſtquam ad vitam ſuſcitatus eſſet cœleſtem, pedibus ipſe ſuis perambulavit; & quæ tot jam ſeculis, propter pravitatem incolarum ſuorum, proculcata ab hoſtibus, ad Domini gratioſum regnum non pertinuit; eam, inquam, terræ portionem, non minus aliquando quam cæteras Domini futuram eſſe exſpectamus. Nunquid injuriam Domino facimus ſperando, ut ubi in ipſum conſpiravit furor atque impietas, ibi de perfidia triumphet, ut in medio populi ac terræ Iſraëlis æterna victoriæ ſuæ trophæa erigat? Me quod attinet, *Audiam quid loquatur Deus ille fortis Jehova: nam eloquetur pacem erga populum ſuum, & erga eos quos benignitate proſequitur: ſed ne revertantur ad ſtultitiam. Utique propinqua eſt timentibus eum ſalus ejus*, (ſic Iſraëlitica canit Eccleſia) Habitatura est gloria in terra nostra. Pſ. LXXXV: 9. 10. Quæ quum Iſraëli faciet Deus, exſultabunt gentes. *Quum attendet ad egenes Jehova, & vinctos ſuos non ſpernet; Laudabunt eum cœli & terra, maria & quicquid repit in eis. Quia Deus ſervat Sionem & inſtaurat civitates Judæ, ut habitent ibi, & hæreditario jure poſſideant eam terram: Poſteri, inquam ſervorum ejus poſſideant eam, & amantes nominis ejus habitent in ea.* Pſ. LXIX. 34. 35. 36. 37.

VI. Denique nec *Libertati*, quam in regno Chriſti vigere par eſt, noſtra adverſatur ſententia. Quid enim obſtat quo minus ea terra æque libere a libero Dei populo poſſideatur ac quævis alia? Non arbitror illi

ter-

terræ, vel *naturalem* aliquam *servitutem* præ cæteris orbis partibus incumbere; vel *arbitrariam æterno* & immutabili *statuto impositam esse*. Memorabile est quod apud Ezechielem Cap. XLVIII. Terra XII. tribubus longe aliter distribuenda assignetur, quam olim distributa est patribus. *Quo docemur*, uti erudite a Celeberrimo est observatum interprete, *prisca illa præteriisse, & desiisse terram esse pignus rerum futurarum & cœlestis gloriæ, quemadmodum olim fuerat; neque adeo igitur Israëlitas requisituros, quibus limitibus data fuerit olim hæreditas & ager patribus ipsorum.*

VII. Et sane quæ antiquitus terræ illius fuit servitus, ea in hoc potissimum consistebat, quod sub ista Oeconomia Israëli ut sedes πολιτείας cærimonialis data esset. Cessante ergo ista cærimoniali πολιτείᾳ, cessat & servitus. Cessaturam autem istam Politiam, neque restituendam in æternum, nos quidem nulli dubitamus. Quum loco terreni istius apparatus, quo olim sibi rempublicam formaverat Deus, cujus quia ipse singulari modo Rex & Dominus esse voluit, hinc ea *Theocratia* merito a *Josepho* dicta est: *terreni*, inquam, istius imperii loco, quo gens ea a cæteris mundi nationibus distinguebatur, quodq; *typicæ* accommodatum *oeconomiæ*, ipsum etiam *typi* rationem habebat, creari a Messia *cœlestis* imperii forma debuit; cujus a primis illis mundi elementis diversissima est ratio; & quod omnes ex æquo gentes complectens, felicioribus dignum temporibus *Regnum cœlorum* dici meretur.

VIII. Non quia populus Israëliticus *Rempublicam* aliquando in *Palæstina* habebit, necesse aut conveniens est ut ad priscam ea formam comparata sit. Alia tempora alios mores poscunt, alias leges. Quod in antiqua Israëlitarum Politia ex *juris naturalis* principiis deductum fuit, id ut *æternæ necessitatis* æternum obligat. Quod pro Legislatoris *arbitrio isti* accommodatum *tempori*, aut inservivit *cærimoniis*, aut eorum pars aliqua fuit; id suis nunc defunctum partibus correctionis tempore melioribus cedet statutis, quæ lætiori digna sunt libertate. Et quid obstat denique quo minus Israëliticus populus iisdem similibusve gubernetur legibus, quibus & cæteræ gentes quæ Christi sceptrum venerantur.

IX. Vaticinatur quidem de hoc rerum statu Jeremias cap. XXXIII. 17. 21. *Non fore tunc ut exscindatur Davidi vir sedens in solio domus Israëlis, neve ut sit ei filius regnans in throno ejus.* At *filius* ille *Davidis* Rex *Messias est*, cujus solium ac regimen non *terrenum* est, sed *cœleste*. De quo Zach. VI. 13. *Idemque reportaturus est decorem, & sessurus ac dominaturus in solio suo.* Et Angelus apud Lucam cap. I: 32. 33. *Hic erit magnus & Filius Altissimi vocabitur, dabitque ei Dominus Deus sedem Davidis patris ipsius. Regnabitque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.* Thronus *Israëlis*, Thronus etiam omnium *gentium est aggregandarum Israëli*, ut unum absolvant *Israëlem mysticum. Cedite Jehovæ familiæ*

populorum, cedite Jehovæ honorem & laudem. Dicite in Gentibus, Jehova regnat. Pſ. xcvi. 7. 10. *Ecce teſtem nationum conſtituo eum* נגיד ומצוה לאמים *Ducem & qui præcepta dat nationibus.* Jeſ. lv. 4. Præter hunc Regem, hunc Thronum, nullus Iſraëlis in terris promiſſus.

X. Meminimus Ezechielem, dum in novæ Hieroſolymæ πολιτείᾳ deſcribenda totus eſt, Sacerdotibus, ut olim, juris ducundi poteſtatem ex veteri formula concedere. Sic enim apud ipſum Deus: Cap. xliv. 24. *In lite ipſi inſiſtunto juri, ſecundum jura mea judicanto illam; legesque meas & ſtatuta mea cum omnibus ſolemnitatibus meis obſervanto.* Neque ignoramus *Principem* aliquem *Iſraëlis* deſignari, cui cum *filiis* ſua præſcribuntur jura. cap. xlv. 7. & ſeq. xlvi. 16. Cæterum omnia iſthæc myſticam habent ſignificationem. *Iſrael Eccleſia* eſt, cujus non contemnenda aliquando pars erunt Patriarcharum nepotes. *Sacerdotes Iſraelis*, ſunt *Eccleſiæ Doctores*, qui res Dei apud Eccleſiam, res Eccleſiæ apud Deum peragunt. Illis committitur *Judicium ſuper lite*, nimirum in negotio *religionis & fidei*, ut informent rudiores ad omnem prudentiam & diſcretionem, & demonſtrent ad conſcientiam, quid ſecundum voluntatem Dei amplectendum aut rejiciendum ſit. Hoc faciendum ipſis eſt *ſecundum jura*, ſive *judicia Dei*, id eſt, ſecundum *Canonem verbi* ipſius: ne ratio credendi, dicendi, faciendi alia ſit, quam Divinæ voluntatis per Scripturas declaratio. *Princeps* autem ille cum *filiis* ſuis, ſignificat *pios* populi Chriſtiani *Magiſtratus*, quales etiam converſi Iſraëlitæ habebunt, ſub quibus non tanquam rigidis victuri ſunt Dominis, ſed tanquam patribus aut fratribus, ſuam ſibi portionem in hæreditate communi habentibus, & Eccleſiam protegentibus juvantibusque.

XI. Multo minus credimus, converſis reverſisque in terram ſuam Iſraelitis veteres reſtitutum iri *cæremonias*. Nam, quod alibi a nobis demonſtratum eſt fuſius, eſt in cæremoniis *jugum*, quod *libertatis* tempore confringi debuit. Eſt *pædagogia*, & exprobratio *pueritiæ*, quæ *adulta ætate* non poteſt habere locum. Eſt *ſeptum parietis intergerini*, confringendum quando omni *nationum diſcrimine ſublato*, Meſſias futurus eſt *omnia in omnibus*. Eſt *inimicitia*, abolenda eo tempore quo Meſſias *pacem* annunciaturus eſt gentibus, tam cum Iſraële, quam cum Deo. Eſt denique *Chirographum*, convincens reatus nondum expiati, ac non præſtitæ ſolutionis; quod, omnibus per Meſſiam conſummatis, eique in reſurrectione conceſſa *apocha*, de medio tollendum eſt, ne ullum Dei inſtitutum contra veritatem & filium Dei teſtari comperiatur.

XII. Non neſcio, Ezechielem *Novi templi* ſub Meſſiæ regno ſtruendi accuratam nobis ideam prolixe deſcribere. Sed omnes circumſtantiæ clamitant non eſſe illud intelligendum de *Templo materiali*, qualis fuit ædes a *Salomone* ædificata. Nam materiale templum debet eſſe in *tribu Judæ*, in *urbe Hieroſolyma*, & in *monte Sionis*. Exſtant verba Dei quibus profitetur

tetur se alibi templum materiale non esse habiturum. Ps. LXXVIII. 68. *Et elegit* tribum Judæ, montem Sion, *quem diligit.* Jer. III. 17. *Hierosolyma* vocabitur *solium Jehovæ.* Ps. CXXXII. 13. 14. *Elegit Jehova* Sionem, *appetivit in habitationem sibi. Hæc est requies mea in perpetuum, hic habitabo, quia appetivi eam.* Hujus autem templi locus non est in tribu *Judæ*, aut *Sione*, sed *monte excelso valde*, qui, *extra urbem* Ezechieli monstratam, propemodum *in medio terræ* situs est secundum longitudinem & latitudinem, ita ut septem tribus, & inter eas tribus *Judæ* versus septentrionem sortiantur, quinque versus meridiem. Ezech. XL. 2. XLVIII. 8. Quæ descriptio monti Sionis nequaquam convenit; quippe qui moenibus urbis Hierosolymæ inclusus erat, neque tantæ celsitudinis, ut mons altus valde dici mereatur. Nisi fortasse insanire nobis lubeat, montem istum non modo in proceritatem iri elevatum, quod quidam *Hebræorum* Magistri somniant, verum etiam e loco suo aliovorsum transferendum. At ne sic quidem confecta res esset. Quid enim fiet declarationi de *tribu Judæ*; extra cujus possessionem hic mons est? Merentur hæc conferri cum Apoc. XXI. 22. *Et templum non vidi in illa*, scilicet urbe. Ecclesia enim T. N. non respicit locum in terra, quem præ cæteris elegerit Deus, ut ibi quæri, adorari, aut sacrificiis placari velit. Et si quæ alias *Templi* fiat mentio, id interpretandum est *spiritualiter*, sic ut *Deus* ipse *factus* censeatur *in Sanctuarium* Jes. VIII. 14. per cujus inhabitationem in singulis fidelibus tota sanctificetur Ecclesia. Atque ut id intelligeretur, alius illius templi, atque antiqui fuit, describitur situs.

XIII. Præterea *Lex* hujus *templi* est, *ut universus illius terminus sit undiquaque Sanctum Sanctorum.* Ezech. XLIII. 12. Unde consequitur, omnes qui ingrediuntur terminum ejus venire in communionem juris *Pontificis maximi.* Quod & innuitur Zach. XIV. 20. Hoc autem non potest nisi mystice intelligi. Nimirum in novi Foederis libertate omnibus sine discrimine fidelibus, ut qui unctionis Christi participes sunt, potestas facta intrandi in penitissimorum mysteriorum communionem sine formidine ac metu.

XIV. Accedit quod longe alio modo viderit Ezechiel *gloriam Dei* intrantem in hoc templum, quam venerat olim in templum Salomonis. Ibi enim *descendit Deus in Sanctum specie nubis, quæ exeuntibus e sancto sacerdotibus implebat templum.* 1 Reg. VIII. 10. 11. Hic autem venit *gloria Dei Israelis, via orientali, via portæ quæ spectat versus orientem: sonus illius similis erat sono aquarum multarum, & a gloria ejus relucebat terra.* Aspectus visionis *prorsus similis visioni illi quam viderat de perdenda civitate prophetans*, illisque visionibus quas viderat *ad flumen Chebaris.* Ezech. XLIII. 2. 3. 4. 5. Forma autem quam viderat ad flumen Chebaris erat *species hominis*, insidentis Throno, super Cherubinis. Cap. I. 26. X. 1. 18. 19. 20.

Scili-

Scilicet gloria templi mystici non est symbolica *nubes*, sed *Deus manifestatus in carne*. Is ingreditur per *portam orientalem*, quemadmodum & Johannes vidit Angelum *ascendentem ab ortu solis, & habentem sigillum Dei vivi*. Apoc. VII. 2. quia regnum in *Oriente* primo fundatum, inde se virtute sacrosancti Spiritus diffudit ad *Occidentem*, & ad *insulas maris*. Vox venientis fuit sicuti *sonus aquarum multarum*. Venit enim cum prædicatione Evangelii, & cum sermone plurimorum hominum de ea per totum orbem frequentato. Confer. Ap. I. 15. *Lux gloriæ a qua tota reluxit terra*, opponitur *caligini nubis*, in qua olim habitavit Deus, notatque splendorem sapientiæ Evangelicæ, & gaudium ac consolationem latissime diditæ Ecclesiæ. Conf. Luc. II. 32. Jes. XLIX. 6.

XV. Adde, quod ab ipsis animadversum est Judæis, Ezechielem *nova de festis instituta*, & quasi novam legem dare, a Mosaica diversam. Cap. XLV. 17---25. XLVI: 4. 5. 6. 7. Hinc misere sese torquent illi qui inhærent literæ, quum constet nefas esse ut quicquam Legi Mosaicæ addatur, quicquam ab ea dematur. At quidquid comminiscantur, frustra sunt, nisi de novo anno gratiæ cogitent, cujus alia atque antiqui illius sacrificia & pietatis exercitia sunt: spiritualia omnia. Quorum umbræ quidem antiqua ista fuerunt: attamen ne cum umbris res ipsa confundatur, eum in finem alia Ezechieli repræsentata sunt emblemata.

XVI. Plura quæ huc afferri possent brevitatis caussa transmitto: id unum præterire non possum quod Cap. XLVII. 1---Propheta narrat de *aquis exeuntibus ex inferiore parte liminis domus Orientem versus, & descendentibus a latere domus dextro ab Australi parte altaris, & quo magis versus Orientem procederent eo altioribus, donec excrescerent in torrentem, qui vadari non posset*, & quæ in hanc rem sequuntur alia. Nunquid & illa secundum literam interpretabimur? Etiamsi fortassis, quæ nostra est tarditas & indiligentia, ænigmatum istorum explicationem nondum didicerimus; hoc certe facile animadversu est, ænigmata esse, conferenda cum ænigmatibus Apocalypticis. Ap. XXII. 1. Interim dum certiora exspectamus, cogitare liceat, per *aquas* illas *doctrinam Evangelii* designari *fœtam Divino Spiritu*, & *hunc* quidem imprimis, cum diversis suis χαρίσμασι. Procedere autem eas *a limine domus*, cujus liminis est *firmare postes*, & *transitum* præbere introeuntibus, id est a *Deo ipso*, unde Ecclesiæ omnis sua firmitas; quique nobis *aditum* ad domum suam in Christo dat. Porro has aquas *Ortum* versus fluere, aliter ac olim, & fluxu retrogrado. Initio Evangelii processit verbum cum Spiritu ab *Oriente* versus *Occidentem*, uti modo observavimus. Sed processu temporis futurum erat aliter, ut ab *Occidente* verbum Dei in *Orientem* refundatur. *Ut revereantur inde ab Occasu nomen Jehovæ & inde ab Ortu solis gloriam ejus*. Jes. LIX. 19. Nempe Ecclesia Novi Test. ab *Oriente* in *Occidentem* deducta, uti verbū quod ab *Oriente* venit toto excepit animo; ita & ostium illis aperiet qui ad *Orientem* sunt,

id

id est *Judæis*, quorum conversionem desiderat, & enixis a Deo precibus contendit. Quod autem de *Australi parte Altaris* additur, liceat hactenus ignorare; nisi cum solertissimo interprete de *Africa* suspicari libeat, ubi per *Augustinum* & discipulos ejus vena verborum salubrium aperta est, videlicet doctrina de gratia. Auctus aquarum ad *torrentem qui transiri non posset*; quid aliud notat nisi exuberantiam sacri sermonis, donec *terra cognitione Jehovæ impleatur*, *quemadmodum aquæ maris alveos tegunt*. Jes. XI. 9. Cætera pii ac diligentis lectoris commendo meditationibus. Sane quales hæ *aquæ* sunt, tale oportet esse *Templum*. Nihil *materiale*. *Mystica* omnia.

XVII. Ejudem generis sunt quæ de *Circumcisione*, *Levitis*, *Sacerdotibus*, *Sacrificiis* sub Regno Messiæ, aut hic, aut alibi in sacris vatum carminibus leguntur: quod ipsa rerum evidentia palam faciet attendenti. Invenio *Circumcisionem* non *cordis* tantum, sed & *carnis*, exactam ab eo cui faserit intrare in Sanctuarium. Ezech. XLIV. 9. *Ullus alienigena*, *præputiatus carne non venito in sanctuarium meum*. Cæterū quū hic sermo non sit de *Israëlitis* ad Messiam conversis, sed de *alienigenis*, quibus & suus in Novo hoc Templo locus erit Jes. LVI. 6. 7. iis autem nulla imponi possit circumcisionis necessitas; consequitur aliam hic circumcisionem intelligendam esse atque olim Abrahamo in fœderis sui signaculum dedit Deus. Atqui, ais, non *cordis* solum sed & *carnis* præputium abesse vult. Recte, inquam. *Præputium* quamcunque *moralem immunditiem* & pravam hominis dispositionem notat. Immundities autem illa vel *carnis* est, vel *spiritus*, secundum Pauli distinctionem 2 Cor. VII. 1. id est, vel *externarum actionum* quæ corporis membris exercentur, vel *mentis* atque interiorum *affectuum*. Hinc & de *præputio labiorum* Exod. VI. 11. & *aurium* legimus Jer VI. 10. Act. VII. 51. Utramque immunditiem ei deponendam esse docet Ezechiel, qui communioni populi Dei accensebitur. Prorsus sicut Psaltes: Ps. XXIV. 3. 4. *Quis ascensurus est montem Jehovæ, & quis staturus in loco Sanctitatis ejus? Innocens manibus, & purus animo.*

XVIII. Invenio *Sacerdotes Levitas*. Jer. XXXIII. 18. *Etiam Sacerdotibus Leviticis non exscindetur vir a conspectu meo offerens holocaustum.* ℣. 21. *Fœdus meum cum Davide servo meo non fiet irritum, & cum Levitis Sacerdotibus ministris meis.* ℣. 22. *Ita augebo semen Davidis servi mei, & Levitarum ministrantium mihi.* Sed id quod de Sacerdotibus prædictum est aliquando ita *coarctatur*, aliquando ita *amplificatur*, ut neutrum cum *Sacerdotio Levitico*, quale a Mose institutum est, consistere possit. In Ezechielis templo sacerdotium datur solis *filiis Zadock*, Ezech. XL. 45. XLIII. 19. XLIV. 15. Quod si literaliter intelligendum est, reliquæ familiæ *Aaronidarum*, utcunque religiosæ, excludentur a jure quod ipsis Mosis lege datum est. Contra Jes. LXVI. 21. prædicit Deus se etiam ex iis qui *neque Sa-*

cerdotes neque Levitæ sunt, assumturum *in Sacerdotes & Levitas*. Quæ conciliari prorsus non possunt, si legis tenenda sit litera. Quid ergo? *Sacerdotes* notant *Ecclesiæ Antecessores*, fratribus suis in publico verbi & precum ministerio præeuntes.

XIX Hos filios *Zadoki* vocat Ezechiel, ut ostendat officium eorum esse in omni de Regno Ecclesiæ contentione soli Christo firmiter adhærere, quamvis multi qui proximi Christo esse videntur in alia omnia eant; quemadmodum *Zadock* adhæsit *Davidi* & *Salomoni*, in fide promissionis utrique factæ, quando controversiam iis de Regno faciebat *Adonia*. Jesaias autem ex *omnibus fratribus Sacerdotes* & *Levitas* assumtum iri prædicit, sine tribuum, sine gentium discrimine; quod omnium opera uti destinaverit Deus, ut ex omnibus sibi gentibus munus offerant. Munus illud, sunt ipsæ gentes, dicantes se Domino, & membra sua sistentes sacrificium vivum. Ii quorum ministerio adducuntur, *Sacerdotes* vocantur & *Levitæ*, propter sacram illam Evangelii λειτουργίαν de qua Paulus Rom. xv. 16. *Ad hoc ut sim minister Jesu Christi apud gentes: operans Evangelio Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, sanctificata per Spiritum Sanctum.* Sacerdotes isti ac Levitæ sumuntur ex ipsis quoque gentibus: nam & qui ex Gentibus convertuntur fratres Israëlis sunt; quia sunt filii Dei.

XX. Invenio denique *Sacrificia*: sed & ea describuntur *ab institutis Mosaicis diversa*, quod & supra monuimus. Et *omni loco* rite offerenda esse dicuntur. Mal. i. 11. & in ipsa adeo *Ægypto*. Jes. xix. 19. Quod si secundum literam intelligas, aperta est Mosaicæ legis abrogatio. Restat igitur ut de *sacrificiis precum, laudum, eleemosynarum intelligamus*; uno verbo de *cultu illo rationali*, quo *corpora nostra sistamus hostiam vivam, sanctam, & placentem Deo*. Rom. xii. 1. Unde colligimus, in magno errore versari Judæos, & qui iisdem faciunt ex Christianis nimium Judaizantes, quando conversis ad Messiam & reversis in terram suã Israëlitis ea attribuunt, quæ Libertate ac Spiritualitate Testamenti Novi sunt indigna. A quibus immaginationibus nos toto animo abhorremus.

XXI. Atque hæc ea sunt, quæ nobis de Israëlitis commentari datum est. Nullo certe contendendi aut cuiquam obtrectandi, nullo novitatis studio: sed casto veritatis amore. Quæque idcirco piorum Doctorumque in Ecclesia Christiana, (a cujus sacris placitis ne latum quidem pilum discedendum nobis esse arbitramur) judicio, qua par est animi modestia, subjicimus: ea formula qua sua in Aristarchum prolegomena concludit Magnus Heinsius. *Si quid quod per leges Sacras, aut doctorum placita ac scita,* Edit. in octavo. PROMULGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE, SINE FRAUDE EORUM NON LICEAT, NON LICUERIT; QUODVE EI QUI PROMULGAVIT, ABROGAVIT, DEROGAVIT, OBROGAVIT, FRAUDI ESSE POSSIT, *dictum scriptumve sit, dictum scriptumve non esto.*

DIA-

DIATRIBE
DE
LEGIONE FULMINATRICE
CHRISTIANORUM,
SUB IMPERATORE
MARCO AURELIO ANTONINO.

Ad Clarissimum Virum,

D. GULIELMUM SALDENUM,

SS. *Theol. Doctorem, &* HAGIENS. *Eccles. Minist. Fidelissimum.*

URgenti operi augustum ponendum esse frontispicium, vetus verbum est. Operis quidem nomen nostra hæc opella non meretur; quippe ad Academicam primum exercitionem tumultuaria propemodum festinatione composita. At quid ni liceat, quod scriptioni deest elegantiæ atque decoris, id a splendido mutuatum titulo ei apponere? Splendidum autem titulum voco, non quem prosapiæ nobilitas, aut opum fulgor, aut dignitatis magnificentia secularis, sed quem subacta ac non vulgaris sacrorum nostrorum eruditio commendat. Ea quam laude inclutus Tu sis, SALDENE Clarissime, liberalius dicerem, nisi Tibi. Sed me tacente loquuntur elaboratissimæ conciones tuæ; loquitur suspensa auditorum in tot Belgii Ecclesiis turba, stupens os illud Venerabile atque disertum,

Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro;

loquuntur scripta tua examussitata ac polita non rudi ungue, in quibus cum meditationis accuratione, ordinis concinnitate, dictionis perspicuitate, rerum gravitas & sanctitas quasi de palma certant: & loquentur porro OTIA tua THEOLOGICA, eximium opus, magna diligentia ac mira arte elucubratum, cujus quum pro tua humanitate nobis non ita pridem feciſti copiam, dici non potest quantum salivæ moveris, & quam impense communi id orbis literati commodo publicari desideremus. Ne grave modestiæ tuæ sit, parco id nunc sermone repeti, quod nuper Academiæ nostræ Patres prolixius me dicere jusserunt, quum raro prorsus exemplo, summos quos possunt in Theologia honores, sola eruditionis tuæ æstimatione inducti, nihil tale ambienti, imo, si

licuiſſet, deprecaturo, vocis meæ miniſterio conferrent. At neque mihi vitio vertatur, quod tam præclari nominis præſcriptione exiguam hanc *Diatriben* exornare ſuſtineam. Multum mihi fiduciæ conciliat non modo explorata illa morum tuorum comitas, qua obvios quoſcunque humaniter excipis; ſed maxime arctiſſimæ illius amicitiæ familiaritas, ad quam me juvenem admodum admiſiſti, quamque ante complures annos eruditiſſimi operis inſcriptione publico conteſtari dignatus es. Ne itaque & hunc qualemcunque ingenii mei fœtum tuo de nomine dici dedigneris: ſciatque poſteritas non iniquum neque ingratum meritorum SALDENI æſtimatorem fuiſſe *Witſium.*

DIATRIBE DE LEGIONE FULMINATRICE CHRISTIANORUM, *SUB IMPERATORE* MARCO AURELIO ANTONINO.

BREVIARIUM.

I. *Stupendis prodigiis doctrinæ ſuæ Divinam Veritatem aſſeruit Jeſus.* II. *Ac conſimilia, vel majora etiam, patrandi virtute ſectatores ſuos imbuit.* III. IV. *Quæ virtus per aliquot ſeculorum decurſum in Eccleſia viguit.* V. *Hiſtoria miraculi, quo, Marco Aurelio Antonino imperante, ad Chriſtianorum militum preces ſervatus fertur Romanorum exercitus.* VI. *Ad fidem ei Hiſtoriæ conciliandam multa proferuntur. Et primo quidem nomen Fulminatricis Legioni iſti inditum.* VII. *Tum literæ ſuper ea re Imperatoris ad Senatum.* VIII. *Quarum exhibetur exemplar.* IX. *Porro, Edictum Imperatoris in Chriſtianorum favorem.* X. *Quod ſub Commodi imperio etiamnum viguiſſe creditur.* XI. *Accedit Ulpiani fragmentum, quod ad Chriſtianos pertinere Alciatus diſputat.* XII. *Gentiles Hiſtorici rem quidem geſtam non diſſimulant: at neque Chriſtianis imputant, neque Chriſtianorum Deo.* XIII. *Mereturque diſquiri num firma ſatis laudata modo argumenta ſint. Nam Auguſti ævo Duodecima Legio Fulminea nuncupata fuit.* XIV. *Epiſtolam autem illam quæ Imperatori attribuitur νοθείας convicerunt viri eruditiſſimi.* XV. *Nec longe poſt depulſam ſitim Germanicam crudeliter adverſus Chriſtianos ſævitum eſt.* XVI. *Adhuc exſtat columna Marci victoriis*

ex-

exſculpta, Jovis Pluvii, non Dei Chriſtianorum repræſentans imaginem. XVII. *Id quod ſub Commodo accidiſſe Euſebius narrat, non videtur ad aliquod Marci edictum pertinere.* XVIII. *Minus, id quod profertur ex Ulpiano.* XIX. Ἐπίκρισις *noſtra: Hiſtoriam veram eſſe, ſed argumenta prolata non æque valida.* XX. XXI. XXII. *In confeſſo utique eſt, ſervatum eſſe cum exercitu Marcum prodigioſo imbrium in ſuos delabentium, fulminum in hoſtes vibratorum, impetu: omnibus in eo illorum temporum hiſtoricis conſentientibus.* XXIII. *Jovi Pluvio id vindicant Gentiles.* XXIV. *At nos ſcimus Jehovæ deberi.* XXV. *Non eos ſolum pluenti imbres, qui amicos reficiant; ſed & qui hoſtes perimant.* XXVI. *Idem tam bellorum quam Imperiorum fata moderatur.* XXVII. *Et vento ac fulgetris ſæpius profligavit hoſtes.* XXVIII. *Denique quod in Marci columna improbe Jovi Pluvio imputabatur, id ſua admirabili providentia palam ſibi aſſeruit.* XXIX. *Quæ de Magicis in hoc negotio artibus, Claudianus, Dio, Lampridius nugantur, ea ridicula ſunt.* XXX. *Non enim ars eſt Magia, ſed vaniſſimi cujuſque ludibrium.* XXXI. *Saltem in imbres ac fulmina nihil valere, ſalſis dicteriis diſputat Seneca.* XXXII. *Et res ipſa loquitur: ſi enim quicquam Magia valet, cur tot adverſa iis acciderunt Regibus atque Imperatoribus, qui & ipſi artis Epoptæ erant, & celeberrimos artifices circumducebant?* XXXIII. *Cur non & Chriſtianorum nomen, tam ſibi inimicum, Magia delevit?* XXXIV. *Cur cedere Chriſtianiſmo coacta eſt?* XXXV. *Docente id* αὐτοψία. XXXVI. *Et Chriſtianis ſe noxæ dedentibus, niſi rei evidentia conteſtationem hanc ſuam evincerent.* XXXVII. *Idcirco apage iſtas de magicis carminibus ineptias.* XXXVIII. *Maxime quum Marcus ipſe deteſtatum ſe id genus hominum proteſtetur, eo libro quem in hac ipſa expeditione apud Quados ad Granuam conſcripſit.* XXXIX. *Verius eſt, Sanctis piorum hominum precibus hanc pluviam, hæc fulmina impetrata eſſe.* XL. *At quinam illi ſunt? Non Marcus, quicquid aduletur Claudianus, aut de ſua alibi pietate jactet Marcus.* XLI. *Verum Chriſtiani milites.* XLII. XLIII. XLIV. XLV. *Militaſſe Veteres Chriſtianos, etiam ante ſuſceptum ab Imperatoribus Chriſtianiſmum multis argumentis confirmatur.* XLVI. XLVII. *Neque ab omni veri ſimilitudine procul repulſum eſt, Legionem aliquam ex ſolis vel pleriſque Chriſtianis fuiſſe compoſitam.* XLVIII. *Thebæa Legio, ſub Diocletiano, tota Chriſtiana.* XLIX. *Chriſtiani milites, qua milites telis pugnarunt, qua Chriſtiani precibus.* L. *Neque pro perſecutoribus orare deſierunt.* LI. *Quod & Marco noſtro inculcavit Athenagoras.* LII. *Eſt autem quædam talium precum omnipotentia.* LIII. LIV. LV. *Tribus id probatur hiſtoriis quæ magnam cum hac noſtra affinitatem habent.* LVI. *Sed & quartum additur exemplum, omnibus aliquanto mirabilius.* LVII.

Quamvis & aliæ Legiones ob alias cauſſas antiquitus Fulmineæ dictæ fuerunt non tamen idcirco idem nomen huic occaſione hujus prodigii non eſt datum. LVIII. *Quum ad literas Imperatoris tam confidenter Tertullianus provocet, credibile eſt eas ſuo tempore exſtitiſſe.* LIX. *Quamvis eas quas produximus, germanas non opinemur.* LX. LXI. LXII. LXIII. *Ulpiani illud de Judæis, ad Chriſtianos non pertinere multis rationibus oſtenditur.* LXIV. *Non tamen quod de edicto Tertullianus prætendit falſum eſſe credibile eſt.* LXV. *Quæ ſub Marco mota eſt perſecutio, ea victoriam germanicam quinquennio anteceſſit. Euſebii numeri correcti.* LXVI, *Neque arguit inſecuta perſecutio, Chriſtianis edicto Imperatorio non fuiſſe cautum.* LXVII. *Multa enim crudeliter agebant Præſides & Procuratores, injuſſi.* LXVIII. LXIX. *Cauſſa, certe prætextus, ſævitiæ, ſcelera, Gnoſticorum, per immanem calumniam Chriſtianis communiter imputata.* LXX. *Quamvis Chriſtianis accepto tulerit victoriam, habuit tamen Imperator Gentilis, & popularis auræ ſtudioſus, rationes ſuas ob quas Jovis Pluvii potius quam aliam cujuscunque imaginem, in columna ſua expreſſerit.*

I. POſtquam Deus Unigenitum Filium ſuum a ſe ſanctificatum. ad prædicandum Evangelium pacis, definito tempore, in orbem immiſit terrarum; iis tanti præconis miſſionem ac doctrinam admirandæ potentiæ operibus confirmavit, [a] quæ & ſpectatores univerſos in ſtuporem dederunr [b] & invitis pectoribus [c] ipſiſque adeo dæmoniis, [d] veritatis extorſere confeſſionem.

a Heb. II. 4 Joh. v. 36. VII. 31. Mat. XI. 4. 5.

b Mar. I. 27. Mat. VIII. 27.

c Luc. VII. 16.

d Mar. I. 24.

II. virtutem conſimilia, vel majora etiam miracula, ſed in ſuo nomine, patrandi, iis Dominus Jeſus indulſit, quos rerum a ſe geſtarum teſtes, ac cœleſtis diſciplinæ, poſt ſuum in cœlos adſcenſũ, magiſtros deſignaverat. Et quo latius ſeſe vis diffunderet mirifica, idem iis quoque eſt pollicitus, qui Apoſtolicæ inſtitutioni fidem adhibituri eſſent. Ita enim ipſe: *Amen, Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora illis faciet.* Joh. XIV. 12. Adde Mar. XVI. 15. 16. 17. 18. I Cor. XII. 9. 10. 11.

III. Neque paucorum modo hæc virtus annorum fuit, aut certis adſtricta locorum finibus: ſed qua patet orbis, ubicunque publicata fuit doctrina fidei, ſolidis ſe aliquot ſeculis exſeruit: donec ſufficienter confirmato Evangelio, tot Divinitatis argumentis, & arcana Spiritus obſignatione contentos nos eſſe Deus voluit. Apud priſcos enim rei Chriſtianæ proceres, ὁ κηρύσσων τοῖς λόγοις ἐλευθερίαν ἐπισᾶτο τοῖς πράγμασι τὴν ἐπαγγελίαν. *Erant*, quod recte cenſuit Auguſtinus, *miracula neceſſaria priusquam crederet mundus, ad hoc ut crederet mundus*: ἵνα, ὃς ὐκ ἔπεισε κηρύττσα γλῶσσα, τᾶτς ὀφθαλμοὶ ἐλέγξωσι μαρτυρᾶν-

τυρᾶντες, *ut quos non persuaserat linguæ præconium, ii oculorum convincerentur testimonio;* quemadmodum eleganter *Basilius* dixit *Seleucienſis.* Illustria, neque ignara eruditis sunt, *Justini Martyris*, *Irenæi*, *Tertulliani*, *Origenis*, *Cypriani*, *Lactantii*, aliorumque testimonia, qui ad miracula suis adhuc temporibus frequentata passim provocant. Vide sis *Grotium ad Marc.* XVI. 17. 18.

IV. Una nunc nobis *Irenæi* sufficiat contestatio, quam *Eusebius* exhibet, *Hist. lib.* V. *Cap.* VII. *Quapropter qui vere sunt ejus discipuli, in nomine illius, per gratiam ab eo acceptam, ejusmodi præstant, quo reliquis hominibus gratificentur, sicut quisque eorum ab eo donum acceperit. Quidam enim dæmones sic pro certo & vere ejiciunt, ut non raro hi, qui malis & nequam spiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in Ecclesia & fidelium hominum societate constanter perseverent. Nonnulli rerum Divinarum præscientia, Divina visione & prædictione prophetica imbuuntur. Alii eos, qui gravibus morbis afflictantur, per manuum impositionem curant, & ad pristinam valetudinem restituunt. Jam vero mortui suscitati sunt, & multos annos post apud nos commorati.* Alio loco, idem Irenæus, citante ibidem Eusebio: *Multos fratres in Ecclesia ipsi audivimus, & qui dona prophetiæ habent, & variis linguis per Spiritus S. gratiam loquuntur, & occulta hominum in apertum proferunt ad aliorum commoditatem, & mysteria Dei perspicue & evidenter aperiunt.* In *Concilio Niceno* multi miraculis incluti Episcopi comparuere. *Paphnutius Thebaidis* Episcopus, qui *vix Apostolis cessisse* dicitur. *Ruff. lib.* I. *c.* IV. *Jacobus Nisibenſis*, *Theodor. lib.* I. *c.* VII. *Spiridion*, *Ruff. lib.* I. *c.* V. De *Augustini* & *Chrysostomi* ætate vide *Montacut. præfat. ad Analect. Hist. p. b.* 3. ✠.

V. Inter cætera miracula quibus Christianismi est asserta veritas, illud imprimis memorabile est, quod ad preces Christianorum militum, sub Imperatore MARCO AURELIO ANTONINO factum esse perhibetur. Cujus rei hæc fertur historia. Imperator *Antoninus* acri cum *Quadis* (hi germaniæ populus erant) bello implicitus, locorumque difficultatibus ita septus, ut cum universo exercitu in extremo versaretur discrimine, ipse cum suis in summa aquæ penuria, fervido sole, torridoq; solo, sæva siti laborans, hostibus interim pugnæ copiam non facientibus, consiliis suis omnibus excussus, noviſſima quæque exspectabat. Hoc rerum cardine accedit ad eum Prætorianorum præfectus, submonens esse in exercitu LEGIONEM MELITENAM *Christianis* constantem militibus: nihilque esse quod hi qui *Christiani* dicuntur precibus suis impetrare non valeant. Qua re cognita Marcum ab eo petiisse narrant, ut Deo suo supplicarent. Illi igitur quum genibus humi positis toti se ad supplicia convertissent, derepente fulminum cœlo ruentium impetus, & grando ignis specie ac similitudine, hostes in fugam versos magnam partem

partem interemit, & insperata prorsus frigidissimorum imbrium copia Romanos siti confectos focillavit. Meminere *Tertullianus Apologet.* Cap. v. *Ad Scapulam Cap.* IV. Ex eodem, atque *Apollinario, Eusebius Histor. Lib.* v. *Cap.* v. *& Chron. Lib.* I. *Nicephorus Callistus Lib.* IV. *Cap.* XII. *Zonaras Annal. Tom.* II. *Xiphilinus Epi. Dionis in Marco. Orosius Histo. Lib.* VII. *Cap.* XV. *aliique.*

VI. Historia hæc quum maximi ad res Christianorum momenti esse non immerito videretur, multa enim ad fidem ei faciendam argumenta a variis congesta sunt. Urgetur nomen ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΥ, sive FULMINATRICIS, ad prodigii hujus memoriam ab eo tempore legioni isti inditũ. *Apollinarius* apud *Eusebium* Ἐξ ἐκείνης τὴν δι' εὐχῆς τὸ παράδοξον πεποιηκυῖαν λεγεῶνα, οἰκείαν τῷ γεγονότι πρὸς τῆς βασιλέως εἰληφέναι προσηγορίαν ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΝ τῇ Ρωμαίων ἐπικληθεῖσαν φωνῇ. *Ab eo tempore legionem cujus precibus miraculum edebatur, Latino sermone ab Imperatore FULMINATRICEM appellatam, nomine quod rei eventum scite exprimit. Xiphilinus* pariter τὸ τάγμα τῶν στρατιωτῶν τὸ ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΝ ἰδίως καλούμενον --- ἀπ' ἀδεμίας ἑτέρας αἰτίας (ἀδὲ γὰρ ἄλλη τις λέγεται) ἢ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν δὲ συμβάντος τὸν πόλεμον ἔτο προσηγορεύθη. *Legio militum quæ FULMINATRIX appellatur proprio nomine... nulla alia caussa (neque enim alia circumfertur) quam ex ea quæ hoc in bello accidit id nomen accepit.* Consimiliter *Zonaras.*

VII. Provocatur etiam ad LITERAS Imperatoris, quibus Senatum Populumque Romanum tantæ rei scitiores facit, non sine insigni Christianorum elogio. *Tertullianus, in Apologetico: at nos e contrario edimus protectorem: si LITERÆ Marci Aurelii gravissimi Imperatoris requirantur, quibus illam germanicam sitim Christianorum forte militum precationibus impetrato imbri discussam contestatur Orosius: Exstant etiam nunc apud plerosque literæ Imperatoris Antonini, ubi invocatione nominis Christi per Christianos & sitim illam depulsam & collatam fatetur fuisse victoriam.* Quin imo apographum sive exemplar earum literarum exstat ad calcem *Apologetici posterioris* apud *Justinum.* quod ne desideret Lector hic exhibebo.

VIII. *Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antoninus (Philosophus) Germanicus, Parthicus, Sarmaticus, Populo Romano & sacro senatui salutem. De magnitudine consilii institutique mei vos certiores feci. Supra modum consecutæ sunt in Germania ærumnæ graves, ad confinium periclitantibus laborantibusque, & septuaginta quatuor Draconibus nono miliario oppressis nobis in Cotino. Cum autem hostes non longe abessent, exploratores id nobis indicarunt: & it dem Pompejanus copiarum nostrarum militarium præfectus ea significavit, quæ prius nobis cognita erant. Oppressus autem eram ab ingenti multitudine, cum mecum essent copiæ delectæ legionis Primæ, Decimæ, Geminæ, Ferentariorum, Mistæ. Quum ergo renunciatum esset, exercitum ex omni*

turba

turba conferta noningentorum ſeptuaginta ſeptem millium adeſſe; ipſe quoquoque vires meas inquirens, & copiarum numerum iniens, & cum multitudine Barbarorum atque hoſtium conferens, ad rem divinam diis patriis per preces faciendam decurri. Neglectus autem ab illis, & vires meas in anguſtum redigi cernens, evocavi eos qui apud nos CHRISTIANI *dicuntur, ac per inquiſitionem magnum eorum inveni numerum: acriuſque in eos infremui. Quod quidem minime factum oportuit, propter eam quam in eis comperi eſſe virtutem: unde illi pugnam, non autem a telorum armorumque expeditione, neque a turbarum claſſico, exordiuntur: quod ingratum hoc eis ſit, propter Deum, quem in conſcientia gerunt. Quapropter æquum eſt, quos ἀθέους, a Deo alienos eſſe ſuſpicati ſumus, ut eos norimus Deum in conſcientia ſuapte ſponte illapſum, atque ibi incluſum habere. Nam projicientes ſe in terram, non pro me tantum, ſed & pro exercitu qui tunc ibi aderat univerſo precati ſunt; ita ut ſolatio nobis eſſent in præſenti fame & ſiti: in quintum enim jam diem aquam, quod ea defeciſſet, non ceperamus. Nam in meditullio Germaniæ, & in finibus hoſtium eramus. Simul atque vero illi in terram ſunt provoluti, & Deum precatione invocarunt, quem ego ignorabam, confeſtim aqua de cœlo eſt conſequuta: ad nos illa quidem frigidiſſima, in Romanorum vero imminentes hoſtes grando ignea. Sed & cum oratione illa ilico præſentia Dei adfuit, tanquam inſuperabilis & invicti. Inde igitur incipientes, permittemus hiſce Chriſtianis eſſe: ne illi id genus armorum adverſus nos petentes, voti compotes fiant.*

IX. Porro memoratur EDICTUM aliquod Imperatoris, quo Chriſtianos honoravit, eorumque accuſatoribus intentavit pœnam. *Tertullianus: Qui ſicut palam ab ejuſmodi hominibus pœnam removit, ita alio modo palam diſperſit, adjecta etiam accuſatoribus damnatione, & quidem tetriore.* Pertinent huc quæ in laudata modo Epiſtola perſequitur Imperator in hæc verba: *Quocirca conſulens ſtatuo, ne hominem hujuſmodi quod videlicet Chriſtianus ſit, accuſare liceat. Si quis autem inveniatur Chriſtianum, propterea quod Chriſtianus ſit, deferre; delatum ipſum Chriſtianum, qui hoc ſit profeſſus, nulloque alio crimine accuſatum quam quod Chriſtianus ſit, manifeſtè ſe pro eo gerere; delatorem vero ipſum vivum comburi volo. At Chriſtianum confeſſum, ac proinde eo nomine tutum atque ſecurum, is cui provinciæ præfectura credita eſt, ad pœnitentiam ejusmodi profeſſionis, & ſtatum illiberalem non traducet. Hæc vero etiam Senatus conſulto confirmari volo: & conſtitutionem hanc meam in foro Trajani proponi jubeo, ut legi poſſit. Eam quoque in alias provincias mittendam curabit Veraſius Pollio Præfectus. Quicunque autem hac uti, & exemplar ejus habere voluerit, ne recipere id ex eo quod a nobis propoſitum eſt prohibeatur.*

X. Quod edictum, temporibus *Commodi*, Filii ejus ac Succeſſoris, adhuc viguiſſe, ſervi illius pœna docere videtur, cui, quod Apollonium

Senatorem Christianitatis reum feciſſet, nullo alio ei crimine intentato, ex ſententia Perennii Judicis, crura Romæ confringebantur: referente *Euſebio. Hiſto*: *Lib.* V. *cap.* XXI.

XI. Eodem refertur *Upiani* Icti; qui cæteroquin infeſtus Chriſtianorum hoſtis fuit. L. III. *Inſi: ff. de Decurionibus*: *Eis qui Judaicam ſuperſtitionem ſequuntur, Divi* VERUS ET ANTONINUS *honores adipiſci permiſerunt; ſed & neceſſitates iis impoſuerunt, quæ ſuperſtitiones eorum non læderent.* Quæ de Chriſtianis eſſe intelligenda Celeberrimus Juris Interpres *Alciatus* diſputat, aſſerens editam eſſe hanc ſanctionem poſt victoriam de Marcomannis beneficio Chriſtianorum acceptam. *Diſpunct. Lib.* III. *Cap.* VIII. Et favet ratio. Nam *Chriſtianos* ſub *Judæorum* ſæpe nomine apud gentiles venire, quippe ex Judæis ortos, notius eruditis eſt, quam ut probari debeat. Et Chriſtianorum religionem *Superſtitionem Tacitus*, *Plinius*, *Suetonius* paſſim dixerunt. Saxum viſitur Romæ, Neroni inſcriptum: OB PROVINCIAM. LATRONIBUS. ET. HIS. QUI. NOVAM. GENERI. HUMANO. SUPERSTITIONEM. INCULCABANT. PURGATAM. Quæ quin ad Chriſtianiſmum ſpectent, vix eſt ut dubitemus. Neque commodiori ratione ſanctio hæc cum aliis conciliari poſſe videtur, quibus Judæis, proprie ſic appellatis, aditus omnis ad honores intercluditur.

XII. Gentiles tamen Hiſtorici in alia omnia eunt: & quamvis rem geſtam neque inficientur, neque prorſus diſſimulent, non tamen *Chriſtianorum Deo*, ſed ſuo *Jovi Pluvio*: nec *Melitenæ Legionis ſuppliciis*; ſed vel *Arnuphis*, Ægyptii Magi, qui Marco aderat, *carminibus*, ut *Dio* credi vult; vel, ut alii apud *Suidam*, neſcio cujus *Juliani* præſtigiis; vel, ut *Julius Capitolinus*, ac *Claudianus*, ipſius *Marci precibus* ac *meritis*, adſcribunt.

XIII. Nec tam valida eſſe quæ pro Chriſtianis modo adduximus argumenta videntur, ut non difficilioribus ingeniis contra diſſerendi materia dubitandive rationes remanſerint. Non enim id peritiores facile dabunt, ante illa tempora nullam Legionem *Fulminatricem* Romanis dictam fuiſſe, aut hoc demum miraculum primam illi cognomento dediſſe originem: quum conſtet ex *Dione*, & antiquis inſcriptionibus, jam Auguſti ævo *Duodecimam Legionem* eodem cognomine fuiſſe nuncupatam. Qua de re videri poſſunt *Scaliger*, *in animadverſionibus ad Euſebium*, *ad Num.* MMC. LXXXVIII. *Lipſius*, *Analectis ad Militiam Romanam*, *Lib.* II. *Dial.* V. *Baronius*, *ad Annum* DLXXVI. *Sect.* XVIII. XIX. Qua obſervatione primi argumenti acies non parum retunditur.

XIV. *Epiſtola* autem illa quæ ad calcem Apologetici poſterioris apud Juſtinum legitur, *Scaligero* judice, & conteſſerante *Salmaſio*, nec abnuente *Huetio*, at quantis viris! tantum abeſt ut ab ipſo Imperatore Græce dictata,

dictata, aut ex Latino ipsius in Græcum sermonem translata sit; ut, infra seculum Justiniani Imperatoris, ab imperitissimo rerum Romanarum Græculo confictam fuisse manifeste appareat.

XV. *Edictum* quoque tale in favorem Christianorum illa occasione, Anno XIV. Marci, in quem refertur bellum Quadicum, sancitum fuisse, quis in animum suum inducere potest, qui norit non ante modo, sed & mox post Germanicam sitim tam mirabiliter depulsam, anno nimirum Marci XVII. innumeram Christianorum multitudinem diris subjectam fuisse quæstionibus, & Christianos passim ingenti persecutione acerbe nimis esse exagitatos? *Euseb. Hist. Lib.* V. *c.* 1.

XVI. Porro non voluisse Marcum, ut hæc sua de Christianis constitutio in foro Trajani publice legenda proponeretur: ex eo colligi potest, quod adhucdum columna exstet victoriis Marci exsculpta, in qua imago quidem expressa hujus rei tam insigniter gestæ visitur, sed iis plane signis, ut Jovis imbres dantis, & illis fulgura admiscentis, repræsentet effigiem, quam ex ea graphice inciſam *Baronius* exhibet. Sed accuratius, ut arbitror, *Casalius*. Confer *Bibliothecam Vaticanam Angeli Rocchæ. p.* 288. Qui autem Jovi Pluvio se victoriam illam debere tam insigni professus est monumento, quomodo is publice in foro proponi jussit Edictū, quo Christiani, Jovis jurati hostes, eo nomine honorarentur?

XVII. Sed nec servi istius pœna, qui ob accusatum Christianitatis Dominum suum Apollonium, crurifragium passus est tempore Commodi, edictum hoc valide satis firmat. Nam nec pœnæ species convenit (quum edictum, saltem si prætensæ illi epistolæ standum sit, *vivicomburium* statuat; hæc autem historia de *crurifragio* loquatur) & ipse Apollonius Christianitatis reus, Senatus sententia capitis damnatus est. Quid ergo Christiano illi Edictum Marci profuit?

XVIII. Denique quod ex *Ulpiano* profertur, an huc pertineat, merito dubitaveris: nam & μέγα λίαν ἄιτημα est *Judaicam superstitionem* de *Christiana religione* interpretari; & dubium an de nostro ibi *Antonino* sermo sit: &, si vel hæc omnia certa essent, id tamen incertum, an occasione hujus miraculi hoc qualecunque rescriptum ab Imperatoribus emanaverit: imo uti a *Baronio* observatum, temporis ratio prorsus repugnat. Qua propter ea *Alciati* expositio, temere ab aliis arrepta, displicet *Antonio Augustino*, Libro singulari ad *Modestinum*.

XIX. Quæ quum in utramvis partem non improbabiliter disputentur, rem haut ingratam studiosis me facturum arbitror, si quid ex vero statuendum sit exponam, & quantum suscepti negotii ratio patitur, firmis id argumentis addicam. Atque hæc quidem mea est sententia: nimis hanc historiam ad Jesu Christi Domini Deique nostri gloriam, nimis ad populi Christiani decus facere, quam ut pro ea tuenda homini

pio, rerumque huc pertinentium gnaro, laborandum non ſit: firmioribus quoque eam tibicinibus niti, quam ut eommenta gentilium ei convellendæ paria ſint: non tamen ἀβασανίϛως atque indiſcriminatim omnia ea arripienda eſſe, quæ a Viris cæterea eruditiſſimis, inconſiderato fortean pro veritate zelo, producta ſunt. Quæ ſingula fuſius nunc proſequi animus eſt.

XX. Atque id primum pro certo mihi ac confeſſo ſumo, Marcum, cum exercitu, vicino interitui exemtum eſſe, imbrium in ſuos inſperato delabentium copia, fulminumque hoſtes profligantium impetu. Nam, uti bene obſervavit *Euſebius*, ipſis quoque τοῖς ἔξωθεν ἱϛορικοῖς, ἅτε τῆς πίϛεως ἀνοικείοις, τέθειται τοῦτο τὸ παράδοξον, *e ſeculo hiſtoricis, licet a fide noſtra alienis memoratum hoc miraculum eſt*: quamvis veram ejus cauſſam ignorantes, vel prave diſſimulantes, alioverſum id traxerint.

XXI. *Julius Capitolinus* ſubinnuit id potius quam exponit: *Fulmen de cœlo precibus ſuis contra hoſtium machinamentum extorſit, ſuis pluvia impetrata quum ſiti laborarent.* *Claudianus*, Gentilis Poëta, in *ſexto Honorii conſulatu Lib.* 1. eleganter quidem & poëtice, ſed tamen ex vero cecinit:

Lib. LXXI.

LAUS IBI NULLA DUCUM: *nam flammeus imber in hoſtem*
Decidit: hunc dorſo trepidum flammante ferebat
Ambuſtus ſonipes: hic tabeſcente ſolutus
Subſedit galea: liquefactaque fulgure cuſpis
Canduit, & ſubitis fluxere vaporibus enſes.
TUNC CONTENTA POLO MORTALIS NESCIA TELI
PUGNA FUIT.

XXII. Sed omnium diſertiſſime *Dio Caſſius*, cujus, quantumvis prolixa, narratio digna eſt quæ hic inſeratur. Atque in hunc quidem ſeſe modum habet. *Poſt hæc ei prælium acre, bellumque magnum cum iis, qui Quadi appellantur, fuit: quo ex bello victoria præter ſpem, vel* POTIUS DEI BENEFICIO *feliciter conſecuta eſt: propterea quod Romani, quum eſſent in prælio, atque in maximum periculum veniſſent, mirabiliter ſane ac Divinitus conſervati ſunt. Quum enim intercluſi a Quadis in locis oportunis, conferti pugnarent fortiter, atque interim Barbari differrent prælium, ſperantes eos calore & ſiti perituros, quos circum occupatis locis omnibus ſic concluſerant (erant enim multo plures,) ut aquam habere nullo pacto poſſent: quumque Romani in tantas difficultates incurriſſent, ut morbo, vulneribus, ardore ſolis & ſiti vexarentur, nec ob eas res pugnare poſſent, aut aliò ſecedere, ſed in acie ſtantes, atque in iis locis conſtituti arderent: multæ nubes derepente ita coactæ ſunt,* καὶ ὑετὸς πολὺς ὄΥΚ ἈΘΕΕΙ κατερράγη, *ut maximus imber aquæ ceciderit* NON SINE DEI BENEFICIO.

XXIII. Quum igitur *reipſa* nihil factius ſit; in *cauſam* inquiramus. Ubi omnibus confeſſionem hanc rei mirabilitas extorquet, DIVINUM aliquid agnoſ-

agnoſcendum eſſe. At cui Deo tanti prodigii laus debetur? JOVI PLUVIO, inquiunt Gentiles, adſtipulante, quam ſupra memoravimus, exſculpta Marci columna. Hæc enim gratia identidem cœli Domino repenſa eſt, ut quod *Jehovæ*, & precibus populi ejus debebant, *Jovi* acceptum tulerint mortalium vaniſſimi. *Tertullianus*, *Apolog. cap.* XL. *Denique quum ab imbribus æſtiva hiberna ſuſpendunt, & annus in cura eſt, vos quidem quotidie paſti ſtatimque pranſuri, balneis & cauponis & lupanaribus operati, aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis, cœlum apud Capitolium quæritis, nubila de laquearibus exſpectatis, averſi ab ipſo & Deo & cœlo: nos vero jejuniis aridi, & omni continentia expreſſi, ab omni vitæ fruge dilati, in ſacco & cinere voluntates, invidia cœlum tundimus, Deum tangimus; & quum miſericordiam extorſerimus, Jupiter honoratur.*

XXIV. Sed quidquid miſeri Gentiles delirent, nos *ſcimus idolum nihil eſſe in mundo, & nullum eſſe Deum alium niſi unum.* 1 *Cor.* VIII. 4.

Εἰς ταῖς ἀληθείαισι. εἷς ἐϛι Θεὸς,
Ὃς ϱανὸν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακϱάν.

Jehova nimirum, Deus tam novi quam antiqui Iſraëlis, *qui facit ut ſol ſuus exoriatur ſuper malos & bonos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos*: non Jupiter Nubicogus, Pluvius, Grandiſtrepus, Fulminator, Deſcenſor, & ſi quæ plura nominum elogia ſunt, quibus, vero Deo ſurreptis, ſuum illum fictitium cœca ac fatua decoravit gentilitas. Ipſum hic Apollinis audiatur oraculum, quod *Macrobius* in hæc verba refert: Saturn. Lib. 2. cap. VIII.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον Θεὸν ἔμμενυ Ἰ Α Ω,
Χείματι μενὺ τ' ἀίδηϛ, διὰ δ' ἔιαρϛ ἀϱχομενύνοιο,
Ἥλιον δὲ Θέρευϛ, μετοπώϱιδ' ἀβϱὸν Ια Ω.

Hujus, inquit Macrobius, *oraculi vim, numinis nominiſque interpretationem, qua Liber Pater & Sol* Ια Ω *ſignificatur, exſecutus eſt Cornelius Labeo in libro cui titulus eſt, De Oraculo Apollinis Clarii.* Et merito ſane hanc edundæ pluviæ gloriam ſoli JEHOVÆ noſtro ſacra vindicant commentaria. *An ſunt inter vanitates gentium qui pluviam edunt? an cœli edunt imbres? nonne tu is es Jehova Deus noſter?* Jer. X. 22. Imo vero *Jehova efficit nimbos, & pluviam imbriferam edit.* Zach. X. 1. *Tonat voce excellentiæ ſuæ, neque differt illa quum audienda eſt vox ejus. Tonat Deus fortis voce ſua mirabiliter; facit res adeo magnas ut non poſſimus cognoſcere. Quum nivi dicit, eſto in terra, aut imbri, aut pluviæ: mox imber pluviæque roboris ejus adſunt.* Job. XXXVII. 4. 5. 6.

XXV. Neque eæ modo *pluviæ*, quæ *amicos reficiant*: ſed & quæ *hoſtes perimant.* Ad teſtimonium huic veritati perhibendum *Sodoma* citetur, & *Gomorra*, & quæ olim vicinæ iis fuerunt civitates, quæ tot ſeculorum cineribus ac fumo, ab eo ſe Numine ignitis imbribus exuſtas fatentur, quod imminentem iis peſtem Abrahamo prædixerat. *Gen.* XIX. 24.

Et *Ægyptus* reſpondeat, quis Deus ille fuerit, qui pluviam grandinemque gravem valde dimittens, homines jumentaque quotquot in agro reperiebantur trucidaverit, igne ſimul terram obeunte, herbasque atque arbores Ægypti perimente? Nonne Jehova ille, qui id antequam fieret per Moſen Pharaoni denunciaverat, & cujus hos ſonos, hanc grandinem eſſe fateri coactus fuit Pharao? Exod. IX. 27. 28.

XXVI. Idem ille Jehova eſt qui tam *bellorum* quam *imperiorum* fata moderatur. Utrorumque enim eventum prædicendo, & uti prædixerat præſtando, numinis ſui venerationem ab hoſtibus quoque meruit. Neque ſane Monarchiarum periodos vatum ſuorum voce ac calamo tot ante ſeculis delineare poteſt, niſi qui pro arbitrio eas ſuo ſtatuit ac deſtituit. Dicito tu *Nebucadnezar*, quis ille eſt, qui *pro vuluntate ſua diſponit in exercitu cœli, & habitatoribus terræ*? Nonne ille ipſe cœli Rex qui per Danielem, ſomnii tui arcana interpretantem, & caſum tuum incredibilem, & celſitudinem poſtliminio recuperandam, regnorumque in mundo ſucceſſionem, jam ante præmonuerat? Dan. IV. 34. 35. Et tu teſtare *Alexander*, quis ille Deus fuerit, qui tibi in Dio Macedoniæ de Aſia invadenda deliberanti apparuit, fortique animo eſſe juſſit, quippe ſuo ductu Perſarum imperio potiturum? Nonne ipſe ille, quam ſtupentibus tuis, in ſervo ſuo Jaddo, Judæorum Pontifice, apud Hieroſolymam adoraſti? *Joſeph. antiq. lib.* XI. *cap.* VIII.

XXVII. Nec bellis modo, a quibus imperiorum fata pendent, præeſt Iehova, ſed iisdem ſæpe armis hoſtes profligat de quibus nunc agimus. Id fecit olim. Quum quinque philiſtæorum Reges adverſus Joſuam conjuraſſent, magnos e cœlo grandines lapides projecit, quibus plures occidebantur quam perſequentium Iſraëlitarum telis. Joſ. X. 11. Hoc eſt quod Pſaltes canit, Pſ. XI 6. *Jehova depluet ſuper improbos prunas, ignem & ſulphur: ventusque procelloſiſſimus portio calicis eorum.* Iterumque Pſ. XVIII. 14. 15. *Tonante in cœlis Jehova, & excelſo edente vocem ſuam, grando exſtat & prunæ igneæ: Ita emittens ſagittas ſuas diſpergit illos: & fulgura jaculans fundit illos.* Idem ſe contra Gogi copias facturum minatur: Ezech. XXXVIII. 22. 23. *Diſceptabo cum illo peſte, & cæde; & imbrem inundantem, lapidesque immanis grandinis, ignem & ſulphur depluam ſuper illum, & ſuper agmina illius, ac ſuper populos multos, qui erunt cum illo. Ita magnificabo me, & ſanctificabo me, & innoteſcam in oculis gentium multarum, ut innoteſcat me eſſe Jehovam.*

XXVIII. Et ne longius ab inſtituto abeamus, hujus ipſius miraculi gloriam, nefario ac ſacrilego auſu Jovi Pluvio transſcriptam, ſibi Deus noſter vindicavit. Id adoranda ſua providentia agens, ut tam præclarũ Chriſtianæ fidei monumentum quod *Tmemato* XVI. memoravimus, ad aliorum convictionem poſt tot ſecula ſuperaret. Quia tamẽ ſuperſtitione gen-

gentilicia obſcuratum fœdatumque erat, barbarico olim furore ab imis partibus incendi curavit, ipſe vero deſuper fulmine tetigit: juſte ſacrilegium illud ulciſcens, quo ex fulmine datam victoriam Jovi ſuo maleſana Gentilitas attributum iverat. Vide *Baronium ad Annum* CLXXVI. *Sect.* XXVIII. in ſolidum ergo tanti miraculi gloria Jehovæ Deo noſtro remanet.

XXIX. Sed *qua quorum interceſſione* impetratum eſt? Lubuit hic nonnullis ad *Magicas* artes confugere. *Claudianus*:

—— Chaldæa mago ſeu carmina ritu
Armavere Deos.

Dio: *Fama eſt Arnuphin magum Ægyptium, qui una cum Marco erat, Mercurium illum qui eſt in aëre, aliosque dæmonas quibusdam magicis artibus invocaviſſe, & per eos pluviam extorſiſſe. Suidas* id ab aliis *Juliano* cuidam celebri præſtigiatori adſcriptum narrat. *Lampridius in Heliogabalo*: *Dictum eſt a quibusdam, per Chaldæos ac Magos Antoninum Marcum id egiſſe, ut Marcomañi populo romano ſemper devoti eſſent atque amici, idq; factum carminibus & conſecratione.* Cæterũ hæc tã inepta, tam ab omni ratione ac fide aliena, fricti ciceris fortaſſe probet aut nucis emptor, non ii qui pleno pectore ſapiunt.

XXX. Quis enim cordatior paulo *circulatorias* magicæ artis *præſtigias* non exſibilet? relegandas, ut cum *Plutarcho* dicam, εἰς τὴν τῶν ἐώλων καὶ ψυχρῶν ἀγορᾶν, *in evanidorum ac frigidorum claſſem.* De quibus diſſerentes audire operæ pretium eſt ſapientiores Gentilium. *Curtius*: *erat in eo convivio Cobares, natione Medus, ſed Magicæ artis (SI MODO ARS EST, NON VANISSIMI CUJUSQUE LUDIBRIUM) magis profeſſione, quam ſcientia celeber.* *Plinius* Magicas vanitates redarguit, indignaturque *fraudulentiſſimam artium, plurimum in toto terrarum orbe, plurimisque ſeculis valuiſſe; atque in tantum faſtigii adoleviſſe, ut in Oriente Regum Regibus imperet.* Poſt aliqua, Neronis ſtudia, quicquid poterat induſtriæ Magiæ addiſcendæ impendentis, IMMENSUM ATQUE INDUBITATUM FALSÆ ARIS EXEMPLUM eſſe docet; & in hæc demum verba concludit: PROINDE ITA PERSUASUM SIT, INTESTABILEM, IRRITAM, INANEM ESSE.

Lib. VII.

Lib. III. cap. I.

Cap. II.

XXXI. Atque uti generatim in eam ſapientiores quique invecti ſunt, ita abs ſe impetrare non potuerunt uti crederent, *imbrium, grandinis, fulminumque* beneficia aut injurias in magica eſſe poteſtate: *Seneca* falſe Cleonenſium ridet ineptias, qui quando ſpeculatores futuræ grandinis, illius jam imminentis ſignum dederant, non ad penulas diſcurrebant aut ſorteas, ſed vel agnum immolabant, vel pullum, vel illis deficientibus, digitos bene acuto graphio pungebant & ſuo litabant ſanguine: ſperantes depulſuros ſe ὠδαῖς καὶ θυμασι τῆς ἀργῆς τὴν ἀωτιλὴν, ut de iisdem

Nat. Quæſt. lib. IV. cap. VI. & VII.

Clemens

Strom. lib. VI. p. mihi. 631.

Clemens Alexandrinus. Perſtringit etiam XII. tabularum leges, qnibus cavetur, *ne quis alienos fructus excantaſſet.* Addit denique ſeriam hanc σπίκρισιν. *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum uihil poſſe fieri, tam palam eſt, ut hujus rei cauſſa nullius philoſophi ſchola intranda ſit.*

XXXII. Sed demus, non ſemper *præſtigiis* illuderc magos, demus, aliquid eos in *imbre, grandine, fulmine* ciendis poſſe. Nemo, opinor, tam exſenſam a nobis mentem poſtulabit, uti arbitremur, *bellorum* eventus, *Imperatorum*, atque *imperiorum* fata, de quibus hic agitur, a magorum pendere carminibus. Quod ſi ita ſe haberet. quæ probabilis cauſſa dici poteſt, cur non *Aegypti* cæterique *Orientis* Regibus, & *Tiberio, Neroni, Hadriano, Caracallæ, Juliano,* aliisque Romanorum Imperatoribus, in imperio, in bello fauſta omnia proſperaque acciderint, quum vel ipſi arcanæ artis Epoptæ eſſens, vel illius ſaltem peritiſſimos ſecum Magiſtros haberent, tam ob auctoritatem Principum, quam ſpem ingentium munerum, ad quævis officia obſequioſos.

XXXIII. Cur non id imprimis effecit magia, ut Chriſtianorum nomen; tam ſuo inimicum honori atque efficacitati, penitus interiret? Cur non ſaltem ſibi ipſis Divini iſti, dum in tantis rebus aliis miniſtrant, opes illas dignitatesque procurant, quibus anhelata aviditate inhiare probantur? *Quanto magis illa poteſtas de ſuo arbitrio, & proſuo uegotio, ſtudeat totis viribus operari quod alienæ præſtat negotiationi?*

Tertul. Apol. pag. XXIII.

XXXIV. At quantumcunque *olim* valuerit magia, id certum eſt, *Chriſtianiſmi* invicta valentia vim ejus plurimum *imminutam* eſſe. *Athanaſius de Incarnatione verbi Dei:* Τὶ δ' ἐ περὶ τ θαυμαζομένης παρ' ἀυτοῖς μαγείας ἄν τις εἰποι; ὅτι πρὶν μέν ἐπιδημῆσαι τ λόγον, ἴσχυε ϗ ἐνήργει παρ' Αἰγυπτίοις, ϗ Χαλδάιοις, ϗ Ἰνδοῖς ἄυτη, ϗ ἐξεπλητε τὲς ὁρώντας, τῆ δὲ παρεσία τ ἀληθείας ϗ τῆ ἐπιφανείᾳ τ λόγ διηλέγθη ϗ ἀυτὴ ϗ κατηργήθη παντελῶς. *Quid autem de magia loquar, quæ apud illos in ſumma admiratione fuit? niſi & illam quoque quæ ante adventum verbi apud Aegyptios, Chaldæos, Indos floruit, & ſpectatores admiratione ſui complebat, præſentia veritatis & verbi apparitione, victam, ac plane obliteratam eſſe?* Tertullianus: *ſed & alia illa ſpecies Magiæ, quæ miraculis operatur, etiam adverſus Moyſen æmulata, patientia Dei traxit ad Evangelium uſque. Nam & exinde Simon Magus jam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria ſecta cogitatet, ut ſcilicet inter miracula profeſſionis ſuæ etiam Spiritum ſanctum per manuum impoſitionem enundinaret, maledictus ab Apoſtolis de fide ejectus eſt: & alter Magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam iisdem adverſabatur Apoſtolis, luminum amiſſione mulctatus eſt.... Poſt Evangelium nunquam invenies aut ſophiſtas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut conjectores, aut Magos, niſi plane punitos.* Vide eundem *De Anima* Cap. LVII.

Pag. mihi 74.

De Idololatria cap. X.

XXXV.

XXXV. Nec est quod suspiceris, nimia hæc confidentia asseri. Ad ipsam provocarunt αὐτοψίαν. *Athanasius*: Ταῦτα δὲ τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν, οὐκ ἀχρὶ λόγων ἐστὶν. ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἔχει τὴν τῆς ἀληθείας μαρτυρίαν..... ἡκέτω δὲ ὁ πεῖραν τῶν προλεχθέντων ἐκλόμενος λαβεῖν, καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν φαντασίαν τῶν δαιμόνων, καὶ τῆς τῶν μαντιῶν ἀπάτης, καὶ τῶν τῆς μαγείας θαυμάτων, καὶ χρησάσθω τῷ σημείῳ τῷ γελωμένῳ παρ' αὐτοῖς σταυρῷ, τὸ χριστὸν ὀνομάσας μόνον καὶ ὄψεται πῶς δι' αὐτὸ δαίμονες μὲν φεύγουσι, μαντεῖα δὲ παύεται, μαγεῖα δὲ πᾶσα καὶ φαρμακεῖα κατήργηται. *Et hæc quidem non verbo tenus a nobis jactantur, sed re ipsa veritatisque experimentis demonstrantur.... Veniat qui istoram dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigiis dæmonum, & impostoris vaticiniorum, & in miraculis Magiæ, utatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenque Christi invocet, & videbit quomodo ejus rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magiæ & veneficia irrita jaceant.* Ibidem p. 75. Apologet. cap. XXIII.

XXXVI. Tertullianus autem non veretur Christianos noxæ dare, nisi ipsa rei evidentia contestationem hanc suam evincant. *Illa ipsa virgo Cœlestis pluviarum pollicitatrix, iste Aesculapius medicinarum demonstrator, alias demorituris socordii & denatii & asclepiadoti subministrator, nisi se dæmones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes, ibidem Christiani illius procacissimi sanguinem fundite. Quid isto opere manifestius? quid hac probatione fidelius? Simplicitas veritatis in medio est. Virtus illi sua assistit: nihil suspicari licebit, Magia aut aliqua fallacia fieri. Dictis non stetis, si oculi vestri & aures permiserint vobis. Quid autem inniti potest adversus id quod ostenditur nuda sinceritate?*

XXXVII. Quum ergo Magia universa circulatoriis consistat *præstigiis* vanarumque mentium ludibriis; quum imperium ei in *imbrem, grandinem, fulmina*, Philosophorum sapientissimi quique abrogaverint; quū etiam *quando maxime excolebatur*, neque *bellorum* ancipitem aleam, neque *imperiorum* fortunas moderari potuerit; quum denique, quicquid valuerit *olim*, per *Christi Evangelium* plurimum de efficacitate sua amiserit: quis tantum nescio cujus Chaldæi magicis carminibus effectum esse crediderit, ut frigidus imber in Romanos, igneus in hostes eodem tempore deciderit, nisi non sapientia solum, sed & sanitas hominem deficiat?

XXXVIII. Sed & illud addo: non testari historias Marcum Imperatorem Magis fuisse addictum, eosve in comitatu suo aut pretio habuisse. *Xiphilinus* καὶ γὰρ μάγων συνουσίαις καὶ γοητείᾳ ὁ Μάρκος χαίρειν ἐσέρηται. Imo ex adverso testari ipsum Marcum, se id genus hominum esse detestatum. Itaenim ipse: Παρὰ Διογνήτου, τὸ ἀκενόσπουδον, καὶ τὸ ἀπιστικὸν τοῖς ὑπὸ τῶν ἱερατευομένων, καὶ γοήτων, περὶ ἐπῳδῶν, καὶ δαιμόνων ἀποπομπῆς, καὶ τῶν τοιούτων λεγομένοις. *A Diogneto accepisse me agnosco, ne rebus inanibus studium impenderem, neve eis fidem adhiberem, quæ a præstigiatoribus* Lib. I. §. 6.

magisque de incantationibus, deque dæmonibus averruncandis, aliùque ejusmodi impostoris, dicuntur. Neque omittendum, librum hunc conscriptum esse. uti ipse ad calcem monnt, APUD QUADOS AD GRANUAM, in eadem illa expeditione de qua nunc nobis sermo est. Merito ergo jure, *Scaliger* dixit: ad *a Dionis Claudianique* vaniloquentiam confodiendam, non posse telum testimonio hoc efficacius inveniri, si quis omnem industriæ suæ vim intendat.

XXXIX. Quum itaque Magica carmina, neque adhibita esse credibile sit, neque si adhibita fuissent, tantæ rei efficiendæ idonea sint: restat, ut sanctis piorum hominum *precibus* salutem illam Romani exercitus procuratam esse statuamus. Quod neque Gentiles abnuunt; & nostri pro certo habent. Precibus enim pluvias olim impetratas esse, tam profana historia qnam sacra fidem facit. Lubet id *Clementis Alexandrini* verbis exponere: cujus hic exstat discursus. *Quum diuturna siccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum esset maxima sterilitas, qui remanserant, inquiunt, propter famem Delphos supplices venientes, rogarunt pythiam quomodo liberarentur a tam gravi calamitate, Ea respondet, calamitatis unum esse remedium, SI UTERENTUR PRECIBUS ÆACI. Eis ergo morem gerens Aeacus, quum in Græcum montem adscensisset, MUNDIS IN COELUM EXTENSIS MANIBUS COMMUNEM DEUM INVOCANS, precatus est ut adflictæ misereretur Græciæ. Simulac autem cœpit precari, felix statim tonitru insonuit, & totus aër circum circa fuit obductus nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes, totam implevere regionem. Hinc efficitur abundans & copiosa fructuum feracitas, qui Aeaci, tanquam agriculturæ, fuere impetrati precibus. Et invocavit, inquit, Samuel Dominum, & dedit Dominus voces & pluviam in die messis.* 1 *Sam.* XII. 18. *Vides, unum esse Deum, qui per subjectas potestates pluit super justos & injustos? Plena autem est nostra scriptura Dei exaudientis, & unamquamque efficientis petitionem, per justorum orationes.*

Strom. lib. VI. p. mihi 629.

XL. At *cujus* hic preces tantum valuere? *Julius Capitolinus* & *Claudianus Marcum* laudant. *Illius* verba supra exhibuimus. *Hic* precibus sanctimoniæ merita addit:

Seu (quod reor) omne Tonantis
Obsequium Marci mores potuere mereri.

Nihil equidem detractum volo tanti Imperatoris virtutibus, quas pro homine gentili eximias fuisse agnosco, & stupeo. non obstrepo elogiis illis quæ magno numero ex quibusvis auctoribus collegit *Gatakerus*, in suis ad aureos Marci libellos notis. Cæterũ quum verum Deum, cujus in hoc miraculo gloriam retro asseruimus, tunc ignoraret, precesq; suas ad quosvis alios potius, quam ad unũ illum dirigeret, quin imo cultores ipsius indigna hactẽus crudelitate persequeretur: neq; precibus, neque

pietate

pietate qualicunque ſua, tanta ab eo, qui ſolus dare poteſt, beneficia meruiſſe, conſentaneum eſt. Quicquid religionem vocabant Gentiles, vana fuit ſuperſtitio: quicquid pietatem ac ſanctimoniam, artificioſa affectatio: quicquid virtutem, ſplendidum ac bracteatum vitium. Omnia, ſpiritu caſſum cadaver. Nulla pietas eſt ſine cognitione & cultu Dei in Chriſto. Nullæ preces Deo gratæ, ſine fide in Filium Dei. Nullæ nomine iſthoc dignæ, niſi quas Spiritus gratiæ ac precum fidelibus dictavit. Deſinite quotquot Chriſtum ignoratis & Spiritum ejus non habetis, de ſanctitate gloriari. Umbram pro corpore amplexamini, &, ut veſtra vobis verba reddam, pro Junone nubem. Et tu, Marce Aureli, cave iterum ſcripſeris, *Dii me tuentur: Diis pietas noſtra cordi eſt.* Neque illi Dii ſunt quos tu vocas; ſed aut defuncti homines, aut mali dæmones: neque pietas illa eſt quam tu jactas, ex Saliorum hauſta inſtitutis: ſed occœcatæ mentis ludibrium, & ſuperſtitio abominanda, cujus pudere vel philoſophum decuit. Si quid autem externi præmii in veteri ac vana religione precibus ſuis conſecuta Gentilitas eſt, id a noſtro quidem eſt profectum Deo: ſed qui imaginem quandam ac ſpeciem religionis munerando, oſtendere voluit, quid in vera facere ſoleat.

XLI. Id ergo ſupereſſe videtur, ut *Chriſtianorum militum precibus* gratiam hanc deberi fateamur. Quicunque enim miraculũ hoc narraverunt Hiſtorici, alterum ex tribus hiſce jaciunt, ut vel *Magicæ arti*, vel *Imperatoris pietati*, vel *Chriſtianorum ſupplicationibus* attribuatur. *Iſto* autem, & *illo* refutato, *hoc* ſolum remanet. Quod porro nunc nobis deducendum eſt, atque confirmandum.

XLII. Id utique conſtat, *Chriſtianos* circa illa tempora frequenter *militaſſe*. De *Trajano* referunt, quum in expeditione Orientali, more majorum, luſtraret exercitum, inventos in eo fuiſſe *decem mille Chriſtianos*, ſacra diis facere recuſantes, quos a cæteris ſegregatos in Armeniam relegaverit, ut ea ignominia notati Chriſtiani eſſe deſinerent. Sic milites Chriſtianos quadraginta ſex Romæ decollatos legimus ſub *Flavio Claudio* qui *Gallieno* ſucceſſit, circa annum Domini CCLXIX. Alios LXV. milites de Chriſtianitate delatos, extra portam *Salariam* duci juſſos, ſub *Aureliano*: item alios quinquaginta milites in *Portu Romano* illuſtre martyrium ſubiiſſe, ſub eodem *Aureliano*. Certumque eſt *Maximianum*, quum præter exſpectationem exercitum ſuum Chriſtianis militibus refertum comperiret, tanto in eos exarſiſſe odio, ut trucidatis innumeris, exercitum omnino iis purgandum ſtatuerit, quos adverſarios diceret eſſe Deorum: tunc enim ſibi Herculem, quem præcipue colebat, a quo & cognomen deduxerat ut *Herculeus* vocaretur, exiſtimabat fore propitium, ſi milites numen ipſius ſpernentes morte mulctarentur. Et quid in rei exploratiſſimæ probatione inanem propemodum impendo operam?

Baron ad An. CVIII.

XLIII. Animoſe, ut ſolet *Tertullianus*, *Heſterni ſumus & veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia, conciliabula, CASTRA IPSA.* Quum caſtra Chriſtianis impleta ait, non utique de lixis & calonibus loquitur, uti non nemini cavillari libuit, ſed de militibus. Quod ut alia quæ ſine numero ſunt prætermittam, vel ſolus ille liber probat, quem *de Corona Militis* inſcripſit. Occaſionem illi dedit, quam initio narrat hiſtoria. *Proxime*, inquit, *facta eſt liberalitas præſtantiſſimorum Imperatorum.* Ii erant *L. Sept. Severus Pater, & M. Aurel. Antonin. Caracalla* filius. *Expungebantur in caſtris milites laureati. Adhibetur quidam illic* DEI MILES CÆTERIS CONSTANTIOR FRATRIBUS, *qui ſe duobus dominis ſervire poſſe præſumſerat, ſolus libero capite, coronamento in manu otioſo.* Poſt alia quæ referre prolixum eſt: SOLUS FORTIS INTER TOT FRATRES COMMILITONES. Nimirum recuſabat miles iſte donativum accepturus lauream in capite geſtare, quod alii tamen Chriſtiani milites & ante ipſum fecerant, & etiam nunc faciebant. Hoc militis factum, quod novæ perſecutionis occaſio fuit, improbant commilitiones ejus Chriſtiani. Tuetur *Tertullianus*. Certe hinc apparet Chriſtianos tunc militaſſe. Et quid ambagibus opus? Diſerta *Tertulliani* verba audiamus: *Navigamus & nos vobiſcum*, & MILITAMUS, *& ruſticamur, & mercamur: proinde miſcemus artes, opera noſtra publicamus uſui veſtro.*

Apologet. cap. XXXVIII.

Apolog. cap. XLII.

XLIV. Non diſſimulo exſtare aliquid apud *Origenem*, ex quo concludas, iis temporibus non militaſſe Chriſtianos: quum enim eos hortaretur *Celſus*, ut opem ferrent Imperatori omnibus viribus, ejuſque auſpiciis juſta ac pia bella gererent, neve detrectarent militiam, ſi res ita poſtulet, ita reſpondet Origenes, ut ſuos bellum detrectare aperte fateatur, quos non armis, ſed precibus pugnare ait. Ἡμεῖς γὰρ μᾶλλον ὑπερμαχόμενοι τοῦ Βασιλέως. Καὶ συστρατευόμεθα μὲν αὐτῷ κἂν ἐπείγῃ, συστρατευόμεθα δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἴδιον στρατόπεδον εὐσεβείας συγκροτοῦντες, διὰ τῶν πρὸς τὸ Θεῖον ἐντεύξεων. *Sic nos præ aliis pugnamus pro Imperatore: cum ipſo*, LICET NOS IMPELLAT, NON MILITAMUS; *ſed propter ipſum inſtruimus caſtra propria pietatis auſpiciis, rem deprecationibus gerentes.*

Lib. VIII. p. 426. & ſeq.

XLV. Sed non eſt difficilis admodum reſponſio. Non idem de militia Chriſtiani Veteres ſenſerunt. Fuerunt qui eam improbarent aut evitarent ob temporum circumſtantias, quæ vix ferebant militiam exerceri ſine actibus quibuſdam cum Chriſtiana lege pugnantibus. Eorum nunc opinioni ſe ſociat *Origenes*. Sed non fuit hæc communis Eccleſiæ ſententia. In *Conſtitutionibus* quæ *Clementis Romani* nomen præferunt, *Lib.* VIII. *cap.* XXXII. agitur de iis, qui antiquitus ad baptiſmum admitti, aut ab eo rejici ſolerent: atque inter alia hæc exſtant: Στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν, ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς διδομένοις ὀψωνίοις. Πειθόμενος προσδεχέσθω. *Miles baptiſmum poſtulans doceatur ab injuriis & vexationibus abſti-*

abſtinere: contentas eſſe ſuis ſtipendiis. Si his pareat, admittitor Cyprianus de *Laurentino & Ignatio* Afris: *in caſtris & ipſi quondam ſecularibus militantes ſed veri & ſpirituales Dei milites, dum Diabolum Chriſti confeſſione proſternunt, palmas Domini & coronas illuſtres paſſione meruerunt.* Sed nec ipſi ſibi ſatis conſtat *Origenes*, qui alibi de apum politia differens, τάχα δὲ inquit, καὶ ὀι ὀιονεὶ πόλεμοι τῶν μελισσῶν, διδασκαλίᾳ ἔγκειται, πρὸς τὸ δικαίως καὶ τεταγμένως πολέμως, ἔιποτε δέοι, γίγνεσθαι ἐν ἀνθρώποις, *ſortaſſe etiam apum bella docent* NOS JUSTE BELLUM GERERE SI RES ITA POSTULET. Satis ex his omnibus liquidum eſt, Chriſtianos crebro militaſſe, etiam tum quum Imperatores nondum eſſent Chriſtiani. Lib. IV. p. 217.

XLVI. At ſi cui nimis incredibile videatur, integram exſtitiſſe *Legionem* ſolis conſtantem militibus Chriſtianis, ei uti refragari admodum nolo, ita nec prorſus aſſentiri poſſum. Neque ab illius rei fide tota narrationis hujus certitudo pendet. Non enim antiquiſſimi Veterum, qui *militum Chriſtianorum* meminere, *Legionem Chriſtianam* laudant. Ne ipſe quidem quæ prætenduntur Imperatoris literæ id inuunt. Sed contrarium potius. Si enim *evocari Chriſtianos juſſerit, & per inquiſitionem* demum *magnum eorum inxenerit numerum*, non utique in una collecti omnes fuerunt legione. Dein, quo fato contigit, ut vel omnes illi ex quibus conflata ea legio erat Chriſtianiſmi ſpiritu tacti fuerint; vel qui Chriſtiani erant ſub eodem recepti fuerint ſigno?

XLVII. Non ſine ſpecie hæc dicuntur: at nec talia ſunt, quibus nihil regeri poſſit. Ac literæ quidem illæ quanti ſint æſtimandæ, mox indicabimus. Veterrimi Chriſtianorum quum *milites* laudant, non quidem unius illos *Legionis* fuiſſe dicunt; ſed nec negant. Ac tantus profecto Chriſtiani Spiritus eo tempore ardor fuit; ut ſacri ignis inſtar vicina quæque corripuerit: ſimiliſque fuit Evangelii fides, paucorum primum animis concepta, fermenti alicujus quod brevi totam infecit maſſam. Pone Legionis Primicerium Chriſto dediſſe fidem, atque inveniſſe aliquammultos ejuſdem ſectæ milites; parumne credibile eſt, eum & alios conſimiles quæſiviſſe, alios etiam qui eadem ſacra ſectabantur quavis data occaſione ad eum confluxiſſe, ut ſic paullatim, ſi non omnino omnes, plerique ſaltem Chriſtiani facti ſint?

XLVIII. Hoc modo collectam exiſtimo celebrem eam *Thebæam Legionem*, quæ ſub *Diocletiano* & *Maximiano* Imperatoribus meruit, &, ut Acta nos docent, militibus conſtabat ſexies millibus ſexcentis ſexaginta ſex, Chriſtianis omnibus, qui glorioſo martyrio ad *Agaunum* vicum, quod ſacra Diis Gentilibus facere negarent, defuncti ſunt. Cujus rei hiſtoriam copioſe atque eloquenter conſcripſit *Eucherius*. Nos pro inſtituto noſtro hæc paucula excerpemus. Quũ *Maximianus* decimũ quẽque interfici juſſiſſet per apparitores, qui nemine repugnante facile imperiũ ſunt exſecu-

ti: eoque ſupplicio peracto, ſuperſtitibus eadem quæ ante præciperet; ſic omnes reſpondent: *Milites quidem, Cæſar, tui ſumus, & ad defenſionem Reipublicæ Romanæ arma ſuſcepimus: nec unquam aut deſertores bellorum, aut proditores militiæ fuimus, aut ignavæ formidinis meruimus ſubire ſupplicium. Tuis etiam obtemperaremus præceptis, niſi inſtituti legibus Chriſtianis, dæmonum cultus & aras ſanguine pollutas vitaremus.* Quo ſermone proteſtantur ſe, quantumvis Chriſtianos, nulla militaris diſciplinæ obſequia detrectaſſe.

XLIX. Porro Chriſtianorum omnium eſt *intendere Orationi.* Quod militum quoque id nomen profitentium frequentiſſimum ſimul ac dulciſſimum fuiſſe exercitium, quis dubitet? Præſertim ubi ad prælium eundum erat, aut quum fervorem inflammabat diſcriminis atrocitas. Nec pro ſe ſolum ac ſuis, ſed nominatim *pro Imperatoribus orabant*, ex Pauli præcepto. 1 Tim. II: 1. 2. 3. *Tertull. Apol. Cap.* XXX. *Nos pro ſalute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum vivum; quem & ipſi Imperatores propitium ſibi præter cæteros malunt.....Illic* (in cœlum) *ſuſpicientes Chriſtiani, manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore oramus; precantes ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, EXERCITUS FORTES, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum: quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt.* Uno verbo, quum & *Chriſtiani & milites eſſent*, quà *milites telis* dimicarunt, qua *Chriſtiani precibus.* Præclare *Origenes*: Ἀρήγομεν κατὰ καιρὸν τοῖς Βασιλεῦσι θεῖαν (ἵν' ὅτως εἴπω) ἀρηξιν, καὶ πανοπλίαν ἀναλαμβάνοντες θεοῦ, καὶ ταῦτα ποιοῦμεν πειθόμενοι Ἀποστολικῇ φωνῇ. *Ferimus Imperatori auxilia ſuo tempore, ſed Divina (ut ita loquar) armatura freti: idque facimus Apoſtoli monitis obedientes.* 1 Tim. II. 1. 2. Et poſt pauca: *non contemnenda eſt noſtrorum hominum militia, manus quidem puras ſervantium, decertantium autem fuſis ad Deum precibus, pro legitimo Imperatore, & pium juſtumque bellum gerente milite, ut deſtruatur quidquid eſt juſte facientibus adverſarium.*

Contra Celſ. Lib. VIII. p. 426.

P. 427.

L. Tantaque pietatis illius conſtantia erat, ut nulla perſecutionum ſævities, nulla cruciatuum acerbitas impedire eos potuerit quo minus pro iis ipſis Deum ſuum ſollicitarent quorum crudelitate tam immania perpetiebantur. In hunc enim modum eruditus noſter Afer pergit: *Sic itaque nos ad Deum expanſos ungulæ fodiant, cruces ſuſpendant, ignes lambant, gladii guttura detruncent, beſtiæ inſiliant; paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani. Hoc agite boni Præſides, extorquete animam Deo ſupplicantem pro Imperatore. Hic erit crimen ubi veritas, & Dei devotio eſt.*

LI. Neque paſſus eſt Id M. Antoninum noſtrum ignorare *Athenagoras*, ita pro Chriſtianis ad eum perorans: *Nos pro veſtro Imperio preces ad Deum fundimus, & ut Filius (quod juſtiſſimum eſt) in regno olim parenti ſucce-*

ſuccedat, utque Imperium vestrum magis magiſque ſemper augeatur, denique omnia ex animi ſententia vobis eveniant, oramus: quod & nobis ſalutare fuerit, ut quietam tranquillamque vitam degentes, vobis interim ad quælibet imperata promte inſerviamus.

LII. Dici porro non poteſt, quam *gratus* Jehovæ cultus iſte famulorum ſuorum ſit, *qui eum ſolum obſervant, qui propter diſciplinam ejus occiduntur, qui ei offerunt non grana thuris unius aſſis, Arabicæ arboris lachrymas, nec duas meri guttas, nec ſanguinem reprobi bovis mori optantis: ſed opimam & majorem hoſtiam, quam ipſe mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu Sancto profectam*: ut hæc iterum mihi de ſuo *Tertullianus* largiatur. Eſt quædam talium precum omnipotentia. Nihil eſt quod a Deo non valeant impetrare. Cœlum ipſum pro lubitu fere claudunt & recludunt, cœli numen in partes ſuas trahunt: nullaque phalanx formidabilior eſt hoſtibus, quam orantium turma fidelium. *Multum valet deprecatio juſti efficax: Elias homo erat iiſdem quibus nos affectionibus obnoxius & ardentiſſime oravit ne plueret: & non pluit ſuper terram annos tres, & ſex menſes. Et rurſum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum ſuum.* Jac. v. 16. 17. 18. Ad illiusdem preces ignis plus ſemel cœlo deſcendit, ut hoſtes ſuos conſumeret. 2Reg. 1: 10: 12. Iiſdem armis Amalekitas ſuperavit Moſes. Exod. XVII: 11. Iiſdem David non victoriam modo impetravit, ſed & terræ motum, & fumum, & ignem, & prunas ardentes; & turbinem & tonitru, & fulgura, quibus, ut ſagittis Dei, hoſtes Regis ſternebantur. Pſ. XVIII: 7....11. Numero dicam, id orantibus ſervis ſuis indulſit cœli Dominus, *ut ſi quis velit eos lædere ignis prodeat ex ore ipſorum, & devoret inimicos eorum: nam ſi quis velit eos lædere ita oportet eum occidi. Hi habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat...., & poteſtatem habent in aquas, convertendi eas in ſanguinem: & percutiendi terram omni plaga, quotieſcunque voluerint.* Ap. XI: 5. 6. Quæ quidem dicta uti non prorſus ſecundum literæ ſonum intelligenda eſſe arbitror; ita ex translationibus iſtis conſtare pugno, quomodo elementa ipſa fidelibus ad auxilium præſto ſint, quoties eorum neceſſitas, & Dei gloria id exigit. Quum ergo & olim ſimilia ad preces piorum patrata ſint, nec minora Deus in futurum polliceatur; cur nefas eſt credere, Chriſtianos precantes tam frigidos quam igneos imbres, ad conſervationem Romani Imperatoris atque exercitus, impetraſſe?

LIII. Idque eo magis, quod & poſt ea tempora haut abſimilia alibi contigerint. Cujus rei, ex multis, tria nunc exempla producam. *Sebaſtæ* in *Armenia* quadraginta milites martyrii coronam adepti ſunt. Eorum laudes poſt *Baſilium Magnum* tribus orationibus copioſe celebravit *Gregorius Nyſſenus*. Inter cætera præclare ab ipſis facta, *Oratione Secunda*, id refert, quod licet prolixiuſculum ſit, ob magnam tamen cum noſtro adfinitatem verbatim tranſcribere non pigebit. Ita ergo ille: *Erat*

vetus quædam circa vicinam urbem militum manus, præsidium totius gentis adversus impetus Barbarorum. Illis, ex quadam ante oblata Divinitus apparitione, majori studio fides erat quam res ac disciplina militaris. Ac forsitan non intempestivum fuerit, unum quoddam fidei virorum illorum facinus egregium obiter commemorare. Bello enim adversus Barbaros aliquando conflato, quum omnibus locis opportunis ab exercitu hostium præoccupatis, aquæ quoque in eorum potestate essent, ad extremum periculum redacti, sive imperitia nostrorum ducum, sive meliore ac Divino magis consilio atque dispositione, ut vel per hoc maxime appareret, quid interesset inter Christianos, atque externos & a fide alienos; quum nulla ratione rebus præsentibus mederi possent, magnaque trepidatio ac desperatio esset; quum nullus fons in eo loco, aut aliunde proventientis aquæ facultas eis appareret; periculumque esset ne siti expugnati ab adversariis subigerentur: tunc præclari illi atque egregii, omisso armorum præsidio, invictum, cuive resisti non possit, auxilium in rebus asperis animadverterunt. Relictis enim in castris qui nondum fidem receperant, ac per se separati, imitantur id quod tempore Eliæ Prophetæ factum est miraculum; communi atque conjuncta voce precibus petentes, ut ex rebus desperatis, in quas incidissent, eriperentur. Atque illi quidem precabantur: preces vero extemplo in opus convertebantur. Quum enim adhuc ipsi in oratione perseverarent, flatu violento nubes aliunde coacta sublimis in aëre castris hostium imminebat: deinde fragoribus ingentibus superintonans, & fulgurum in subjectos incendia immittens, aquam fluminibus vehementiorem præcipitavit; adeo ut adversariis quidem tum continentia fulmina, tum continuationis imbrium vis, extremi exitii caussa; his vero qui precum aciem opposuerant, ad utraque sufficeret, tam ad vincendos hostes, quam ad sitis levamen: quippe defluentibus torrentibus abunde potum ipsis suppeditantibus. Hactenus *Gregorius.* An ovum ovo potest esse similius, quam hæc historia illi nostræ?

LIV. Neque multum dissimile est & illud prodigium, quo *Eugenii* & *Arbogastis* rebellionem fregit *Theodosius*, qui, aut *Augustini* hoc verbis dicam, *adversus robustissimum exercitum magis orando quam feriendo pugnavit. Milites nobis*, ita pergit Augustinus, *qui aderant retulerunt, extorsa sibi esse de manibus quæcunque jaculabantur, quum a Theodosii partibus in adversarios vehemens ventus iret, & non solum quæcunque in eos jaciebantur, concitatissime raperet; verum etiam ipsorum tela in eorum corpora retorqueret. Unde & Poëta Claudianus, quamvis a Christi nomine alienus, in ejus tamen laudibus dixit:*

DeCivitat. Dei lib. v. cap. XXVI.

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hiemes, *cui militat æther*,
Er conjurati veniunt ad classica venti.

Media hemistichia, quæ aliis literis excudi curavimus, omisit *Augustinus*, fortasis quia non ex libro, sed memoria scripsit. Eandem historiam habent *Theodoretus Lib.* v. *cap.* XXIV. *Socrates Lib.* v. *cap.* XXV. Rem inusitatam & incre-

incredibilem dicendo amplificavit *Oroſius. Lib.* VII. *cap.* XXXV. *Ruffinus* autem & ipſam Imperatoris Orationem exhibet: TU OMNIPOTENS DEUS NOSTI QUIA IN NOMINE CHRISTI FILII TUI, ULTIONIS JUSTÆ, UT PUTO, PRÆLIA ISTA SUSCEPI. SI VERO CUM CAUSSA PROBABILI, ET IN TE CONFISUS, HUC VENI, PORRIGE DEXTRAM TUAM, NE FORTE DICANT GENTES, UBI EST DEUS IPSORUM? Vide *Baron. Tom.* IV. *ad Annum* CCCXCIV. *pag.* 700. Lib. II. cap. XXIII.

LV. Sed & digna memoratu eſt *Gazenzium* Chriſtianorum hiſtoria. Quo anno *Gazæ* Epiſcopus datus erat beatus *Porphyrius*, Chriſti nimirum CCCXCVIII. magno pluviæ defectu cives tantum non enecabantur. Eorum pars magna, neſcio cujus *Marnæ* impio cultui addicta, quem Dominum imbrium eſſe credebant, *Porphyrii* ad ſe adventui tantam imputabant calamitatem. Ipſi autem in *Marnæo* congregati haut profuturis ſacrificiis ac ſuppliciis cœcum ſurdumque numen fatigabant. Cui rei quum totos ſeptem dies impendiſſent, hymnos dicentes, egreſſique extra urbem in locum qui dicitur *Orationis*; tandem nulla re effecta, animum deſpondentes, ad ſolitas operas rediere. Tunc Chriſtiani cum viris ac pueris numero ducentis & octoginta rogarunt Sanctum *Porphyrium* ut ad preces iiſcum egrederetur. Qui piæ obſecundans petitioni, fidelium gregem ad Eccleſiam Chriſto dicatam eduxit. Tantumque Chriſtianorum orationibus, ſuſpiriis ac lachrymis effectum eſt, ut reduci Eliæ tempora viderentur. Mox enim cœlum nubibus tegi, fulguribus coruſcare, tonitruis perſtrepere, ac tam denſum imbrem pluere, ut exiſtimarentur non guttæ ſed grando de cœlo dejici. Adeo ut Gentilium complures, in ſtuporem tantis miraculis acti, crediderint; comixtique Chriſtianis palam proclamaverint, CHRISTUS SOLUS DEUS, IPSE SOLUS VICIT. Tradidit hæc *Marcus*, Gazenſis Eccleſiæ Diaconus, qui rebus præſens interfuit. Vide *Baron. Tom.* V. *ad Ann.* CCCXCVIII.

LVI. Cæterum aliquanto his omnibus prodigioſius eſt, quod in *Niſibis*, quam nonnulli *Antiochiam Migdoniæ* appellant, obſidione factũ memorat *Theodoretus*. Ubi *hoſtes profligavit non exercitus Romanorum, ſed piorum hominum apud Romanos degentium Deus*. Modus victoriæ ita ſe habebat. *Epiſcopus urbis & ſervator Jacobus erat, Apoſtolicæ gratiæ radiis coruſcans*. Perſæ poſt ſeptuaginta dierum obſidionem, arte quadam fluminis Migdonii aquas, ſtructo aggere ſupra urbem retentas, repente velut arietem in muros immiſerunt. Cujus impetus violentiam quum murus ſuſtinere nequiviſſet, inclinatus corruit. Idem & alteri murorum parti contigit. Quibus viſis, de victoria Sapor, Perſarum Rex, non dubitabat. *Poſtero autem die omnibus copiis urbem aggreſſus, quum perſubverſas murorum partes intraturum ſe ſperaret, murum utrimq; inſtauratum videt, & laborem a ſe fruſtra ſuſceptum fuiſſe. Nam Divinus ille vir, quum precationis ſuæ virtute militum ac reliquorum civium animos* Lib. II. cap. XXX.

mos roboraſſet, & murum ædificavit, & impoſitis ei machinis irruentes hoſtes repulit. ATQUE HÆC PERFECIT, NON AD MURUM PROPIUS ACCEDENDO, SED INTRA ECCLESIAM UNIVERSORUM DEUM AC DOMINUM DEPRECANDO. *Porro Saporem non ſola ſubſtructionis celeritas obſtupefecit, ſed aliud quoque viſum exterruit. Vidit enim ſtantem in muro quendam imperiali cultu ornatum, & purpuræ ac diadematis fulgorem eminus radiantem conſpexit. Quumque Imperatorem Romanorum eum eſſe conjiceret, mortem minatus eſt iis qui procul abeſſe nuntiaverant: illis contra affirmantibus vera eſſe quæ dixiſſent, & Conſtantium Antiochiæ morari aſſerentibus, intellexit quid viſum illud ſignificaret,* DEUMQUE PRO ROMANIS PUGNARE *dixit. Tunc vero admirandus Ephrem, qui apud Syros præſtantiſſimus fuit ſcriptor, Divinum Jacobum rogavit, ut in murum conſcendens, Barbaros adſpiceret & imprecationis tela in eos immitteret. Cui obſecutus admirabilis ille vir, in quandam turrim conſcendit, viſaque innumerabili hominum multitudine, nullum aliud malum iis imprecatus eſt: ſed oravit tantum, ut cinifes ac culices in eos immitterentur, ut ex minutis animalculis ejus qui ipſis auxiliabatur potentiam cognoſcerent. Orationem Jacobi nubes cinifum & culicum protinus excepere. Elephantorum quidem proboſcides, inſtar tuborum cavas, equorum vero & reliquorum jumentorum aures ſimul ac nares compleverunt. Qui cum hujuſmodi animalculorum impetum ſuſtinere non poſſent, abruptis loris ſeſſores ſuos excutere cœperunt, & ordines conturbarunt, relictoque exercitu totis viribus conciti in fugam dederunt.* Quum itaque infecutis etiam temporibus Chriſtianorum preces quaſi claves fuerint, quibus fulgurum, ventorum, imbriumque clauſtra reſerata ſint, telaque non ſolita hoſtibus intorta; quæ cauſſa dici poteſt cur id *M. Antonini* tempore factum negemus?

LVII. Sed nec ſpernenda univerſim illa rationum firmamina ſunt, quas Exercitationis hujus initio protulimus. Earum nunc pro noſtri copia judicii ſelectum faciamus; exauctoratis reliquis. Temerarium foret Scriptorum omnium Chriſtianorum fidem ſolicitare, qui conſenſu tradunt, dictam eſſe hanc Legionem *Fulminatricem*, vel *Fulmineam*, ob fulmen ac nimbos precibus ſuis impetrata. Quod quum dicunt, non negant idem olim cognomen fuiſſe in alia legione, & ob aliam cauſam: ab inſigni fortaſſe ſcutorum deſumtum, per quæ fulmen ſe diffudit, &

—— *Diſperſi trifidis ardoribus ignes:*

vel ab impetu, quod fulminis in morem rueret, proſterneret. Sed nihil vetat, inſolens aliquod ac prodigioſum factum Legioni alicui novi nominis cauſſam fuiſſe: & tam magnificum Elogium, cui jam militum aures aſſueverant, nulli juſtius hac noſtra impertiri potuit. Neque obſtat, quod *Dio*, qui *Severi* Imperatoris temporibus ſcripſit, & legiones exacte enumerat, unius duntaxat *Fulminatricis* meminerit: nimirum *Duodecimæ* illius quæ jam ſub Auguſto fuit. Fieri enim potuit, vel ut antiqua legionum cogno-

gnomina *Dio* retinuerit, insuper habito hoc noviore: vel etiam, quæ *Baronii* conjectura est, ut ex duabus *Legionibus Fulminatricibus Alexandri Severi* tempore una fuerit confecta; eaque quæ nuper hoc cognomine decorata fuerat accensita priori. Idem namque *Dio* ibidem testatur, exhaustas militibus Legiones aliis quandoque admisceri, duasque in unam conflari. Accedit, quod *Scaligero* observante, & alia *Legio Fulminatrix*, ab utraque hac diversa, *Constantino Porphyrogennete sit*: ὡς ἡ λεγεὼν ἡ Μ Μαρτύρων ἐλέγετο ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΣ, καὶ ἄλλη Πισιδική. Imo ex *Goltzii* numis patet, *sex* fuisse *Legiones Fulmineas*, suis singulas cognominibus distinctas.

LVIII. Sed & id quod de *literis* Marci Imperatoris ad Senatum nostri tradiderunt, vix est ut fabulosum esse potuerit. Tantamne innatam fuisse *Tertulliano*, viro perspicaci, serio, gravi, & in multa hominum luce versato, vecordiam, ut in re tam memorabili, cujus adhuc testes viverent, qui mendacia redarguere possent, imo & coram illis qui Christianos alioqui levi ex caussa deridere ac jurgiis infectari solerent, tam splendide mentiretur? præsertim quum gravissimam ageret caussam; pro fidei Christianæ veritate, vitaque Christianorum innoxia perorans: quum caussa se cadere intelligeret, si vel levioris mendacii convinci potuisset: quum maximum fraudis crimen incurrisset, si, quæ parta esset meritis Imperatoris victoria, eam Christianis suis transcriberet: quum denique se vel ut temeratorem Divinæ humanæque fidei, vel ut hominem insanum ac furiosum, odii ipse publici victimam fecisset, falso ad eas Imperatoris provocando literas, quas in rerum natura nunquam fuisse totus Senatus populusque sciebat Romanus.

LIX. Non tamen quia tales olim literas exstitisse credimus, necesse est ut opinemur illas germanas esse quæ in Beati *Justinii* operibus nunc vulgo visuntur. Facile enim adsensum a nobis impetrant *Scaliger*, *Salmasius*, *Huetius*, asserentes confictas eas esse ab aliquo non erudito, non Græco, sed semibarbaro homine. Scilicet, quum verarum copia, quas omnes exstare vel exstitisse credebant, vulgo non fieret, placuit nonnemini aliorum credulitati infelici hac suppositione illudere.

LX. Idem statuimus de Imperatoris *Edicto* pro Christianis. Non audemus profecto eo trahere, neque historiam illam *Eusebii* de qua *Thesi* IX. ob rationes supra allegatas; neque *Ulpiani* illud de *Judæis*. Quod ad hanc rem non pertinere, tam in proclivi est palam facere, quam imber quum pluit. Nam etiamsi verum sit, *Judæis* aliquando accensitos fuisse *Christianos*, horumque religionem Ethnicis scriptoribus per χετλιασμὸν *superstitionem* dictam esse: non tamen credibile est, Imperatores recenti beneficio *Christianis* obstrictos, eos vel cum *Judæis* voluisse confundere, vel dum eorum caussam aliis commendabant, non abstinuisse a convitio. Qua enim specie eam Christianorum religionem, quam ad sui, totiusque

Romani exercitus conſervationem tam validam compererant, mox odioſo *Judaicæ ſuperſtitionis* convitio traduxiſſent?

LXI. Sed, quod caput rei eſt, non conſtat reſcripti hujus auctores Divos Fratres *M. Aurelium Antoninum & Lucium Verum* fuiſſe: optimi enim codices legunt, *Severus & Antoninus*. Qui *Antoninus Caracalla, Severi Filius*, ab hoc noſtro diverſiſſimus eſt. Et ſuffragatur ratio: nam in reſcriptis *Divorum Fratrum, Antoninum Vero* paſſim præponi videmus; contra quam hic ſine ulla cauſſa fieri creditur. Et ſi vel conſtaret *Antoninum* noſtrum cum Fratre *Vero* hic laudari; nihil tamen inde cauſſæ huic præſidii eſſet. Etenim quicquid a *Divis Fratribus*, ut in jure Romano dici ſolent, ſimul juſſum eſt, id ad minimum quinquennio vel ſaltem quadriennio miraculoſum nimbum anteceſſit, & conſequenter illum pro fundamento habere non poteſt. Bellum quippe *Quadicum* incidit in annum *Marci* XIV. quod & ſupra monuimus. *Verus* autem anno IX. *Marci*, ad extremum X. in vehiculo cum fratre ſedens apoplexia correptus periit. Unde concludimus, reſcripti illius allegationem prorſus eſſe ἀπροσδιόνυσον: & *Gothofredo* adſtipulamur, qui id de *Judæis* proprie ſic dictis intelligendum docet: quum & alibi notum ſit, cujuscunque ſuperſtitionis viros ad *Decurionatum* promoveri poſſe, & collegia Judæorum ab Imperatoribus interdum probata, interdum improbata eſſe.

LXII. Firmat hanc expoſitionem *Franciſci Balduini* obſervatio in erudito libro *ad edicta Principum Romanorum de Chriſtianis*, cujus mihi copiam fecit Vir humaniſſimus idemque literatiſſimus ANSELMUS A BENTHEM, Amicus meus non e multis. Is ergo *Balduinus* obſervat *Domitium Ulpianum* infenſo admodum adverſus Chriſtianos animo fuiſſe, qui, *Lactantio* teſte, *de Officio Proconſulis libris ſeptem reſcripta Principum nefaria collegit, ut doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui ſe cultores Dei confiterentur*. Cujus collectionis hanc credibile eſt fuiſſe occaſionem: Ulpianus *Alexandrum Severum* regebat, & ejus nomine proconſulibus in provincias ituris mandata dabat. Sed quum videret abs Chriſtianis non alienũ, ab eorum certe ſanguine abhorrentem, vix impelli poſſe uti de iis exterminandis aliquid ediceret: videtur vetera impiorum Tyrannorum reſcripta Proconſulibus objeciſſe, ut ex iis ſuum in hoc genere officium æſtimarent. Non exſtant quidem hi de *officio Proconſulis* libri *Domitii*. Multa tamen in *Pandectis* ſuperſunt eorum fragmenta: ſed in his nullum verbum de Chriſtianis. Unus locus exſtat ex libro tertio, ubi laudatur hoc de quo diſputamus *Severi & Antonini* reſcriptum, quo Judæis permittitur honores adipiſci. Hæc quum retuliſſet *Balduinus*, ita infit: *An Ulpianus quo magis Chriſtianos ureret, hoc commemoravit? Ut Julianus Imperator odio Chriſtianorum faviſſe Judæis dicitur*. Quum ergo totus in eo fuerit *Ulpianus*, ut ea quæ adverſa Chriſtianis erant ad eos vexandos colligeret

P. 57.

Lib. v. cap. XI.

ret, faventia vero maligne supprimeret, non est probabile hoc quod de *Judæis* prodere voluit ad *Christianos* pertinere.

LXIII. Id autem certum, magnum fuisse imperatorum *Severi* atque *Antonini* adversus *Judæos* favorem: adeo ut *Hieronymo* teste, Hebræorum quidam ea Danielis verba quæ exstant Cap. XI. 34. *Quumque corruerint sublevabuntur auxilio parvulo*, de Severo & Antonino Principibus intellexerint, qui Judæos plurimum dilexerunt. Non tamen semper. Multatos fuisse a Severo *Palæstinos*, e *Spartiano* liquet, quod pro *Nigro* diu in armis stetissent: sed & idem testatur, *Severum Palæstinis* pœnam remisisse, quam ob caussam *Nigri* meruerant. Porro quum pœna iis inflicta fuerit, excidisse jure civitatis Romanæ; remissio pœnæ, est juris illius restitutio. Dubitat quidem *Petitus*, num *Palæstinorum* nomine *Judæi* intelligantur: neque nobis lubet contendere. Id constat, anno *Severi* nono *Judæos* bello fuisse vexatos; unde Antonino Senatus *Judaicum triumphum* decrevit. Quumque Romam rediret, anno imperii sui decimo, Coss. ipso Severo III. & Antonino Augusto, *in itinere Judæos & Christianos fieri sub gravi pœna vetuit*. Sed animum videtur in *Judæos* mutasse *Severus*, & quantum oderat prius tantum postea dilexisse: hactenus ut Judæis honores adipisci edicto permiserit. Cæterũ hæc ad illud *Ulpiani* fragmentũ paulo fortasse fusius a nobis disputata sunt. Tempus est ut ad institutũ redeamus.

Ad Dan. 11.

Diatriba de jure Principum edictis Ecclesiæ quæsito p. 66.

LXIV. Non tamen quia hæc Imperatoris Edictum in Christianorum favorem male probant; totum illud de Edicto fictitium est. Neque enim ausus fuisset *Tertullianus* falso id prætendere, paucis post annis, in ipso exordio persecutionis quæ sub *Severi* imperio fuit, idque publicis in scriptis, quorum alia ad *Romanos Antistites*, alia ad *Scapulam*, Asiæ proconsulem, legenda darentur.

LXV. Sed, inquies, ipsa rerum lux edictum illiusmodi refellit: quum *septimo decimo Marci anno violentior adversus Christianos persecutio cõmota* sit, quæ, *Eusebio* teste, *Lib.* V. *c.* 1. *innumerabiles prope Martyres per universum orbem fecit*. Cæterum non uno modo tolli difficultas ista potest. Primo non levis est suspicio, numeros *Eusebii* in mendo cubare, & pro anno *septimo decimo* ipsi vel scriptum, vel saltem scribendum fuisse, anno *septimo*. *Ado Viennensis*, *Chroni: Lib.* VI. *cap.* XV. graves illas persecutiones in Asia & Gallia exstitisse ait, *in diebus belli Parthici*. De Parthis autem Romæ triumphus actus est Anno Domini CLXVI. qui est Marci VI. juxta computationem *Blondelli*, *in Apolog: pro sent. Hiero. de Episc. & Presby. Sect.* II. *Cap.* IX. Quicquid sit, illud constat, bellum Germanicum Parthico recentius esse. Ita enim *Capitolinus*: *Dum Parthicum bellum geritur, natum est Marcomannicum, quod diu eorum qui aderant arte suspensum est, ut finito jam Orientali bello Marcomannicum agi posset*. Adde, ex *Martyrologio Romano ad* II. *Jun. Lugduni Sanctorum Martyrum Photini Episcopi &c. fortia & iterata certamina*

tamina tempore Marci Aurelii Antonini & Lucii Veri fuiſſe. *Verum* autem anno *Marci* IX. vel X. exceſſiſſe, modo monuimus. Unde infertur, eam perſecutionem quæ *Photinum* ſuſtulit, quamque dicto loco *Euſebius* narrat, non demum exarſiſſe anno *Marci* XVII. ſed ante annum IX. quinquennio ante victoriam Germanicam: conſequenter non poſſe obtendi edicto *Marci*.

LXVI. At liberales ſimus. Demus *Valleſio*, numeros annorum apud *Euſebium* non eſſe corruptos; & perſecutionem anno *Marci* XVII. eſſe redintegratam: nego tamen ſequi, nullum Edictum a *Marco* pro Chriſtianis editum eſſe. Nam quod optatos ex hoc reſcripto fructus non perceperint Chriſtiani, id Proconſulum, Præſidum, Procuratorum, Judicum crudelitati, ac furori impiæ plebis, adſcribendum eſt, qui aliis quæſitis, non tam cauſſis, quam coloribus, in innoxios ac bene meritos ſæviebant: Ἀργοτέροισι συέεσσιν ἐοικότες *Agreſtibus ſuibus ſimiles*. Iterum pro me *Balduinus* loquatur: *Nulla*, inquit, *magis contemta Principum Romanorum edicta fuere, quam quæ Chriſtianis favere viſa ſunt.* Atque alibi: *Principibus ipſis*
P. 86. *uſi Chriſtiani plerumque æquioribus, ſed Senatum, & Magiſtratus, & Juriſconſultos, duriores adverſarios habuere. Nam etſi iis mandaretur exſecutio atque tuitio mandatorum principalium, quibus Chriſtianorum univerſitas defenderetur: talia tamen illi, quantum poterant, mandata eludebant.* Ipſe *Euſebius* totidem verbis docet ortam eſſe perſecutionem illam ἐξ ἐπιθέσεως τῶν κατὰ τὰς πόλεις δήμων, *ex incurſione populorum in ſingulis urbibus.*

LXVII. Nec exempla deſunt, ubi nequicquam prohibentibus Imperatorum edictis, plebs minoresque magiſtratus adverſus Chriſtianos ſævierunt. *Hadrianum* quoque, Marci noſtri avum, quum aliis multis tum Fundano Proconſuli Aſiæque Præfecto, in gratiam Chriſtianorum literas ſcripſiſſe; & *Antoninum Pium*, Patrem, quo tempore Marcus cuncta
P. 16. ſimul cum ipſo adminiſtrabat, vetaſſe quicquam circa eos innovari, conſtat ex *Melitone* apud *Euſebium Hiſto. lib.* IV. *cap.* XXVI. & ex ipſis quæ etiamnum ſuperſunt apud *Juſtinum* monumentis. Non tamen propterea Chriſtianorum perſecutio ceſſavit. Illa *Juſtini* adverſus judices malignos invectiva evincit: *Apolo.* II. *p.* 55. *Non legitimo examine judicia exercetis, ſed affectu præter rationem in transverſum acti, & malignorum geniorum flagris quaſi furiis incitati, cauſſa non judicata, ſupplicia infertis, nihil penſi habentes.* Et Melitonis querela, U.S. *Quod enim, inquit, nunquam antea factum fuerat, perſecutionem nunc patitur piorum hominum gens, novis per Aſiam decretis exagitatum. Impudentiſſimi namq; delatores & alienarum opum cupidi, ex imperialibus edictis occaſionem nacti* (antiquis illis, qua Chriſtianis adverſabantur) *palam diu noctuque graſſantur, ſpoliantque homines innoxios. Quod ſi hæc tuo juſſu fiant, recte atque ordine facta ſunto.* Non exiſtimabat ergo volente jubente Imperatore hæc tam iniqua & acerba fieri.

LXVIII. Sævitiæ autem hujus hæc potiſſimum cauſſa fuit, quod Chriſtiani

ſtiani quaſi Deorum hoſtes, malorumque omnium, quæ Rempublicam premebant auctores, odio humani generis jam prædamnati eſſent: quodque *Gnoſticorum* portenta, aliorumque hæreticorum turpitudines, Chriſtianis omnibus per calumniam adſcriberentur. Quarum rerum fama adeo percrebuerat, ut, ſepoſitis clementioribus Imperatorum reſcriptis, Judices provinciales ipſum Chriſtianorum nomen ad ſupplicium ſufficere arbitrarentur. Sed quid ipſa *Lugdunenſium* & *Viennenſium* verba referre ceſſo, quibus cauſſam crudelitatis adverſus ſe exercitæ luculente exponũt? Ita illi: *Capti ſunt etiam quidam noſtrorum ſervi qui Gentiles erant, quandoquidem Præſes nos omnes requiri palam juſſerat. Qui dæmonis impulſu, quum tormenta reformidarent quæ ſanctos perpeti videbant, militibus ad hoc ipſum eos incitantibus, Thyeſteas quaſdam cœnas & inceſtos Oedipi concubitus, & alia quæ nec proloqui nobis nec cogitare fas eſt, ac ne credere quidem ſuſtinemus apud homines unquam geſta fuiſſe, adverſus nos ementiti ſunt. His in vulgus ſparſis, omnes continuo in nos adeo efferati ſunt, ut qui forte cognationis cauſſa moderati erga nos hactenus exſtitiſſent, nunc acerbiſſima indignatione cõmoti adverſus nos infremerent.* Euſeb. lib. v. cap. 1.

LXIX. Eadem & *Maximino* imperante acta eſſe *Euſebius* prodidit. Dux enim quidam in urbe Phœnices *Damaſco*, quum impuras neſcio quas mulierculas ex foro rapuiſſet, tormenta ſe ipſis admoturum minatus, eò miſeras adegit, ut publicè editis apud acta teſtimoniis faterentur ſe olim Chriſtianas fuiſſe, & flagitiorum quæ a Chriſtianis gerantur conſcias eſſe; eos ipſis ædibus ſacris obſcœna quædam perpetrare aſſeverantes, & quæcunque alia ad infamandam religionem noſtram effutiri eas Dux voluerat. Harum mulierum teſtimonia Actis inſerta, & ad Imperatorem miſſa, Principe jubente in ſingulis urbibus ac locis publicata ſunt. Atque hinc Chriſtianorum fuga rurſus & acerbiſſimæ perſecutiones renovari cœperunt, Provinciarũ rectoribus acriter contra eos inſurgentibus.

LXX. At quid tandem de *columna* iſta dicemus? Quomodo Chriſtianorum precibus acceptam ferre victoriam Imperator potuit, qui publico ac perennaturo monumento *Jovi* eam *Pluvio* imputavit? Difficile, fateor, hoc argumentum eſt: non tamen, opinor, inſolubile. Quantumvis Chriſtianis ſe devinctum eſſe profeſſus fuerit *Marcus*, non tamen ipſe Chriſtianus factus eſt. Manſit in ignoratione veri Dei, & in cultu falſorum numinum. Prorſus ut *Nebucadnezar*, *Cyrus*, *Darius* non unus, & *Artaxerxes*, apud Danielem & Ezram, qui quamvis alibi magnifica pro Deo Iſraëlis reſcripta ediderint, ſuis tamen merſi ſuperſtitionibus, ad Deorum non-Deorũ cultũ laudeſq; identidem relapſi ſunt. Ad eundẽ modũ noſter, qui quum monumentũ exſtare rei tam memorabilis vellet; neq; aliam unquam Dei qui imbribus imperat imaginem in Romano Imperio conſpexiſſet præter illã *Jovis Pluvii*; Chriſtianorum autẽ Deus, qui omnibus id genus imaginibus ſuis interdixit, nullã ſibi propriã imaginem habeat: Lib. IX. cap. v.

habeat: mirum non est, Deum imbriferum, quicunque demum ille fuerit, sub Jovis Pluvii signo a Gentili Imperatore expressum esse. Qui quum Philosophus esset, ipse picturam hanc non nisi pro Emblemate numinis habuit, in quantum imbribus ac fulminibus præest. Id enim ex Stoicorum disciplina hausserat, unum esse Deum, cui, ut *Seneca* inquit IV. *De Benef. cap.* VII. *quæcunque voles nomina proprie aptabis, vim aliquam effectumque cœlestium continentia: tot appellationes ejus esse possunt, quot munera.* Sed *Antoninum* ipsum audire præstiterit. *Lib.* VII. §. IX. κόσμος τε γὰρ εἷς διὰ ἁπάντων, καὶ ΘΕΟΣ εἷς ΔΙΑ ΠΑΝΤΩΝ. *Est enim & mundus unus, & DEUS UNUS EST IN OMNIBUS.* At tamen quum Imperator esset, & Politicus, auram captans popularem, populum superstitionibus mancipatum, peregrini & exosi Dei insuetis simulacris noluit offendere. Recte huc applicueris *Lactantii* illud *Lib.* I. *Cap.* II. *Convicti de uno Deo, quum id negare non possunt, ipsum se colere affirmant: verum hoc sibi placere, ut Jupiter nominetur.* Atque hæc ad Dei nostri populique ejus vindicias dicta nunc nobis sunto.

FINIS.

INDEX.

LOCORUM S. SCRIPTURÆ, QUÆ, PRO RE NATA, HOC OPERE EXPLICANTUR.

Cap.	Vers.	Pag.
	GENES.	
II.	24.	81.
III.	24.	122.
XI.	29. 39.	79.
XV.	19.	219.
XVII.	7. 8.	242.
XX.	12.	78.
XXVIII.	18.	115.
XXXI.	32.	34.
XXXIV.	31.	83.
XXXVI.	34.	50.
XXXVIII.	7. 8. 23.	80.
XLIX.	21.	283.
	EXOD.	
VIII.	25. 26.	49.
XII.	12.	174.
XIII.	16.	97.
XXIV.	10.	48.
XXV.	18. 19. 20.	123.
XXXII.	4.	52.
	LEVIT.	
X.	6.	21.
XVI.	7---10.	95. &c.
XVIII.	24. 25.	80.
XIX.	19. 27.	225.
XXI.	10. 13.	21. 16.
XXVI.	16—ult.	295.
	NUM.	
XIX.	2.	90. seq. &c.
XXI.	8. 9.	90.
XXXIII.	4.	174.
	DEUT.	
IV.	16. 17. 30. 31.	50. 299.
XXII.	5.	225.
XXV.	5.	16.
XXIX.	23. &c.	298.
XXX.	1---10.	297.
	JOSU.	
XIX.	29.	158.
	JUDIC.	
VIII.	27.	34.
XVII.	4. 5. 6.	32. 106.
XVIII.	6. 30.	111. 110.

Ægyptiac.

Cap.	Vers.	Pag.
	I. SAM.	
XXX.	7.	31.
	I. REG.	
XI.	40.	52.
XII.	31.	246.
	I. CHRON.	
IV.	24.	258.
VII.	21.	170.
IX.	1. 2.	275. 271.
	II. CHRON.	
XXVIII.	11. 12.	197.
	EZR.	
II.	64.	271.
VI.	16. 17.	272.
VIII.	15. 17.	272.
	NEHEM.	
I.	8. 9.	304.
	ESTH.	
III.	8.	285.
	PSALM.	
XIII.	6.	12.
LI.	8. 9.	93.
LX.	8. 9. 10.	302.
LXVIII.	11.	127.
CV.	8. 11.	294.
	JESAI.	
VI.	2.	131.
VII.	8.	254.
VIII.	14.	276.
IX.	2.	277.
	11.	251.
XI.	11. 12. 13.	305.
XVII.	3.	258.
XVIII.	1.	23. 53.
XIX.	19.	116. 330.
XXVII.	15.	291.
	JEREM.	
III.	12. 14.	273. 274.
	14.	276.
	16.	281.
XXII.	19.	13.
XXX.	3. 4. 10. 18.	274.
	23. 24.	299.

Cap.	Vers.	Pag.
XXXI.	1.	308.
	6.	282.
	31. &c.	308.
	38. &c.	310.
XXXIII.	17. 21.	325.
	18.	329.
	EZECH.	
I.	5. &c.	125. 131.
VIII.	14.	52.
X.	14.	126.
	20.	125.
XVI.	53. 55.	312.
	61.	313.
XX.	4—14.	43.
	25.	229.
	32.	285.
	35—44.	315.
XXXVI.	10. 11.	318.
XXXVII.		320.
XLI.	20. 21.	124.
XLIII.	19.	329.
XLIV.	9.	329.
	24.	326.
XLVII.	1. &c.	328.
	HOSE.	
I.	6. 7.	284.
III.	3. 4. 5.	113.
	4.	31. &c.
VII.	1. 2. 8.	252.
IX.	17.	289.
X.	5. 6.	119.
	AMOS.	
I.	5.	254.
III.	12.	258.
V.	27.	253.
	OBAD.	
	17—21.	279.

Cap.	Vers.	Pag.
	MICHEÆ.	
II.	12. 13.	273.
	ZEPHAN.	
II.	9.	313.
	ZACHAR.	
IX.	9. 10.	276.
	MALACH.	
I.	11.	330.
II.	15.	81.
	MATTH.	
V.	27. 22.	84. 13.
XVI.	14.	12.
	LUC.	
X.	33.	264.
	JOHAN.	
IV.	9.	265.
VII.	22.	178.
	ACT.	
II.	5. 6.	286.
VII.	43.	253.
XIII.	18.	230.
XV.	10.	227.
	ROM.	
XI.	1. 2. 5. 7.	293.
	25.	323.
	1. COR.	
VI.	13—18.	81.
	GAL.	
III.	23.	227.
IV.	1. 2. 3.	226.
V.	1.	227.
	EPH.	
II.	14. 15.	227.
	APOC.	
IV.	6. 7. 8.	127. 133.
V.	8. 9. 10.	133.
XI.	5. 6.	351.

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM.

A.

AARONI ſoli ejuſque filiis competebat Sacerdotium. 109.

Abenephius quis? ipſius Teſtimonium de Thammuz. 53. 54. & de Theraphim. 57. Item de Hebræorum ritibus. 225, 226.

Abib primus anni ſacri menſis, quid denotaverit myſtice? 88.

Abominatio Ægyptiorum. 49, 50

Abraham non rediit in Syriam. 56. dicitur Ægyptios docuiſſe Arithmeticam & Aſtrologiam. 87. deſcendit in Ægyptum, cum multis, ut credibile eſt, Cananæis. 168. promptitudo ejus in filio offerendo non obſcuratur prævio apud Ægyptios exemplo. 181, 182. &c. Philonis Judæi de facinore illo ſententia. 182.

Abraham eſt Saturnus Sanchuniatoni. 183. Marshami objectionibus reſpondetur. 184. Venerandus erat Cananæis atque Ægyptiis Regibus ac Sophis. 209, 210.

Adami animam in Davidem migraſſe, & inde migraturam in Meſſiam, Cabbaliſtarum opinio eſt. 12. Immortalitas animæ ei fuit nota. 142. ejus nomen in Aſia notum, ex Adana urbe colligit Voſſius.

Adonis idem quod Oſiris & Thammuz. cæremoniæ in ipſius cultu. 52. pro Sole etiam ſumebatur. 53.

Ægyptii & Hebræi moribus ſimillimi: illorum cum his, de fine Religionis convenientia. 4. diſcrepantia. 62, 63. de cultu numinis diſcrepantia. 15. 62, 63. & ſeq.

Ægyptii, ſecundum Apollinem, primi viam ad Felicitatem monſtrarunt. 4. eorum tamen de Beatitudine philoſophatio Moſe recentior. 62. Cultum extraneum deteſtati ſunt. Theologiam habuiſſe dicuntur non tam ineptam, quam prima fronte videtur: unius Dei poteſtatem in variis ſymbolis venerati ſunt. 5. Deos habuerunt geminos, Cœleſtes & Terreſtres. 64. primi dicuntur inventores eorum quæ ad Religionem pertinent. 39. talis erant genii ut aliarum gentium mores rituſque deſpicerent. *Ibid.* Hebræos odio & contemptui habuere. 41. Coluerunt bruta ante Iſraëlitarum Exodum. 49. Non fuere authores primi τῶν Teraphim. 56. & ſeq. Eorum Sacra, aliis deridiculo, ſero in Romam illata ſunt. 67. Theologia eorum prima, mere hiſtorica 69, 70. Quod in religione habuerunt boni, id illis fuit commune cum aliis Gentibus. 135. & ſeq. 152. & ſeq. In Sacrificiis minus fuere Hebræis ſimiles quam aliæ Gentes. 149. ſeq. Ab iis aliæ Gentes multa hauſerunt. 152. ea quæ in Religione laudabilia ſunt, antiquiora fuiſſe apud eos quam apud Hebræos, probari nequit. 153. & ſeq. Antiquiſſimæ eorum de rebus Hebraicis commentationes meræ ſunt næniæ, 165. ſeq. Eorum de Hebræis fabulæ unde ſint ortæ? 169. ſeq. Nihil apud eos de Hebræorum antiquitatibus intemeratum 171. Eorum conſuetudinibus Moſen ſtatuiſſe inimica, docet Manethos. 171. Multa iis ut inventoribus attribuuntur, quæ apud Hebræos antiquiora fuerunt. 177. Circumciſionem ab Hebræis accepere. 179. Res Hebræorum imitati ſunt ut pueri virorum 208. Magna proſequebantur veneratione quoſvis inclytos, vel ſapientia, vel præclaris erga ſe factis. 208. Hinc forte etiam Abrahamum, Joſephum, Moſen, &c. 209. & ſeq. Per quos multa ad eos pervenere Hebræorum ſcita. 208. 213. Inſigniter fuere incommunicabiles & inhoſpitales. 221.

Ænigmatica Ægyptiorum Theologia, quanti ſit æſtimanda? recentius commentum eſt. 69. Neque altius exſurgit, quam ad rerum naturalium elucidationem. 70. In qua etiam a Græcorum fabulis plurimum ſuperatur. 70, 71.

Ἀλήθεια Sacerdotum Ægyptiorum, quid? ejus a Thummim diſcrepantia. 203. & ſeq. Antiquitas ejus dubia. 206.

Alexandro M. tributa pendere Iſraëlitæ coacti ſunt. 300.
Alexandri Jannæi regnum Tyrannis, &. 302.
Amenthes dicitur Ægyptis quod Græcis ἄδης. 11. & Hebræis Scheol. 12.
Amyleta Ægyptiorum, originem dicuntur dediſſe frontalibus Hebræorum. 37. contrarium oſtenditur. 96. ſeq.
Anaxagoras cur Mens dictus ſit. 136.
Anaxandridis Satyra in Ægyptios. 40.
Angeli antiquitus Seraphim dicti: eorum reſpectu Imagunculæ Theraphim dicuntur vocatæ. 35. Per Cherubinos, & Animantia Johannis, ſignificabantur. 132. &c. eorum virtutes imitandæ. 134.
Animæ immortalitatem, & ſtatum poſt mortem, ſecundum Marshamum, ſciverunt Ægyptii, ignorarunt Hebræorum multi. 10. 11. Illorum ea de re doctrina ad hos tranſiiſſe ab eodem contenditur. 12.
Animæ immortalitas non primum Ægyptiorum inventum 141. Articulus erat Fundamentalis apud Hebræos. 143. Adamo quoque cognita; inde ad populos fere omnes manavit. 142.
Animæ poſt mortem diverſus ſtatus, unde ſit apud Gentes cognitus? 143.
Animalia Ezechieli viſa, quænam fuerint? 125. & ſeq. Iis affinia ſunt quæ Johannes vidit. 127. Quæque a nonnullis, ſed perperam creduntur alludere ad Iſraëlitarum vexilla in deſerto. 127. Animalia Ezechielis & Johannis diſſimilia; cur, & quatenus? 129, 130. Illorum myſterium. 132, 133. Sicut & horum. 133.
Animalium mundorum & immundorum definitio, Ægypto non debetur. 150. ſeq. Fœminas animantium immolare, Ægyptiis nefas: Animalia tantum integra & eximia Deo offerenda. 151.
Anni menſiumque rationem primi inveniſſe dicuntur Thebani. 18. ſed falsò. 86. Anni duplex modus apud Ægyptios, Sacer & naturalis. 18. qui unica diei quadrante diſtinguebantur. 87.
Annus Hebræorum duplex: Civilis & Sacer. 18, 19. plurimum inter ſe differentes. 87. Sacri illius myſterium. 88. Annorum, Menſiumque ordinationem Hebræi Ægyptiis non debent. 86.
Anni duodecim menſium; & Menſes triginta dierum, in uſu fuere ante diluvium. 86.
Antiochi imperium &c. in Judæos. 300.
Antiquitatis Religionis Ægyptiacæ, teſtes vix idonei. 154. & ſeq.
Antonini exercitus precibus Chriſtianorum ſervatus. 336. id factum aliis cauſſis adſcribunt Gentiles. 338. Rei hujus imago in Foro Trajani. 339. a Barbaris tandem incenſa; & fulmine etiam tacta. 342. Res ipſa certiſſima eſt, atteſtante etiam Gentilium narratione. 340. qui tamen Jovi Pluvio eam impie adſcribunt. 341. Non deerant cauſſæ cur id Antoninus faceret. 360. Soli Jehovæ adſcribenda eſt. 342. Nonnulli id factum Magicis attribuunt artibus. 342, 343. ſed quam inepte, oſtenditur. 343. ſeqq. Victoria illa in Quados Antonini precibus & pietati male adſcribitur. 346. ſeq. quum ſolis Chriſtianorum militum precibus debeatur. 347.
Antonini Literæ ad Senatum de Victoria Chriſtianorum precibus parta 336. πάθεως convicta. 338, 339. fuiſſe tamen Epiſtolam ipſius quandam ejuſdem naturæ probatur. 357.
Antonini edictum, in gratiam Chriſtianorum. 337. rejicitur a quibuſdam. 337. ſeqq. Quod tamen de edicto illo Tertullianus prætendit, verum videtur. 357. Perſecutio Chriſtianorum, anno ipſius ſeptimo decimo. 357. Magorum odium. 345, 346.
Antonini edictum de iis qui ſuperſtitionem Judaicam ſequuntur, ad Chriſtianos pertinere Alciatus diſputat. 338. At perperam. 356. Edicti illius Auctor fuit Antoninus Caracalla, cum fratre Severo. ibid. Antonini illius mutabilis in Judæos animus. 357. & a Chriſtianorum ſanguine abhorrens. ibid.
Apis & Mneuis, boves ſacri a Memphitis & Heliopolitis culti. 49.
Apis & Oſiris idem erat numen, cujus Symbolum bos. 50, 51.
Apis & Serapis quid ſignificent? An Joſephus iis nominibus notatus? 244, 245. Apis eſt Moſes, Huetio. 245.
Apollinis Oraculum de Via Felicitatis, ab Ægyptiis primum monſtrata. 61. a Marshamo imprudenter, apud Chriſtianos, laudatur. 160. Hebræis favet pluſ-

pluſquam Ægyptiis. 161. 176.
Apollonii martyrium, & ſervi eum accuſantis crurifragium. 339.
Apologia funebris Ægyptiorum. 14.
Ἀποπομπαῖος Hircus, quare ſic dictus? 94.
Aqua in luſtrationibus adhibita. 147.
Archangelus, quis? an plures dentur? 131. ſeq.
Ariſtæus primus δευτεροπότμων. 148.
Ariſtobuli regnum parum felix.
Ariſtoteles qualis tandem evaſerit ſecundum Judæos? Multa a Judæo didicit. 218.
Aſmonæis Fratribus de regno contendentibus, Pompejus ſe pro Arbitro, & propemodum pro Domino gerit. 301.
Aſpergilli ex cedro, hyſſopo & coccino, myſtica ſignificatio. 93.
Aſpergillum Romanorum ex Lauro, aut Oliva. 147, 148.
Aſperſio Romanorum trina.
Aſſyrii nihil minus credebant quam Ægyptios fuiſſe mortalium primos. 175. Eorum inſtituta, Moſaicis quam Ægyptiis ſimiliora. 176.
Aſtrologiam Ægyptios ab Abrahamo didiciſſe fertur. 87.
Auctoritas Recentiorum exigua in rebus antiquiſſimis. 233. Auctoritatibus, quas pro ſe Spencerus citat, reſpondetur. 232. 236.
Averruncі Dii apud Gentes. 28.
Auguſtini Teſtimonium de Philoſophia Ægyptiorum. 62.
Azazel quid ſignificet & qualis ſit vox? 28. Non notat Typhonem, aut Numen aliquod averruncum. 94.

B.

BAALPEOR, *Baalim*, *Baalzebub*, ab Hebræis colebantur, vicinorum ænulis. 54, 55.
Bætilia & Bætili, quænam fuerint? 115. & ſeq.
Balduini obſervatio de Ulpiani infenſo adverſus Chriſtianos animo. 446.
Baptiſmus tam Iſraelitarum quam Proſelytorum, an ex Ægyptiorum exemplo? 24. Contrarium oſtenditur. 147.
Baptiſmus in luſtrationibus a gentibus fere omnibus, præſertim Græcis, adhibitus. 147, 148. a Perſis, (quibus primus fuit ritus ex octoginta in ſacris Mithræ) & a Romanis. 148. Item ab Indis. &c. 149.
Bethele erectus lapis in Idololatriam gentibus ceſſit. 115.
Blaſphemia apud Ægyptios prohibita. 15. Ea abſtinendum eſſe natura notum gentibus etiam aliis. Platonis & Socratis Teſtimonia. 144.
Bocharti explicatio fabulæ de Oſiride & Typhone. 172. & ſeq. Anteponenda frigidis aliorum commentationibus. 174.
Bos auratus in Oſiridis cultu oſtendi ſolitus. 50.
Bullæ Sacerdotum Ægypt. diſcrepantia a Thummim. 203. Antiquitas incerta. 206.

C.

CADMUS non Ægyptius, ſed Phœnix. 219.
Cærimoniæ veteres non reſtituentur Iſraëlitis converſis. 325. Vide Ritus.
Campanulæ Sacerdotis ſummi ex cultus Ægyptiaci pompa, ſecundum Spencerum. 23.
Canaan terræ poſſeſſio æterna promiſſa. 294. & ſeq.
Cananæi, qui cum Abrahamo deſcenderant, Ægytum forte poſtmodum vexarunt. 168.
Cappelli diſcurſus de Ægyptiaca diſciplina, a Diodoro nimium laudata. 76, 77.
Captivitas Judæ Iſraëlitis deportatis profuit. 267.
Caſſii ſeveritas in Judæos. 301.
Cæremonis ætas, i ſcitia & mala fides. 155.
Chaldæis ſua adſcribit Orpheus. 139.
Chami progenies inſerviit derivandis peregrinis ſacris ad Hebræos. 42.
Cherubi i, collati cum Hemptæ ſtipatoribus. 36, 37. Parum aut nihil habent commune. 122. erant typi hieroglyphici, non imagines prohibitæ. 103. Eos non repræſentavit ſculptile & fuſile Michæ. 108, 109. De eorum forma pauca certo definiri poſſunt. 122. Ea non exprimitur. Gen. III. Ubi prima eorum ſit mentio. 122. Diverſum habuere ſitum in Tabernaculo & in Templo Salomonis 123. ſeq. In Ezechielis templo, Ezechieli viſi, quales fuerint? 124. ſeq. Ab hiſce ad Cherubinos Moſis non valet conſequentia. 125. Facies Cherubi erat facies bovis. 126. Cherubinorum deſcriptio. 126. Ezechielis Cherubinis affinia ſunt Animalia Johannis. 127. Hæc illis, quatenus & cur diſſimilia. 128. ſeq. 130.
Cherubinorum in Propitiatorio myſterium. 131.

131. Animantium quoque Ezechielis mysterium. 131.
Choris & commessationibus, die qui vitulo sacer erat, Israëlitæ Ægyptios sunt æmulati. 51, 52.
Christianorum militum precibus adscribenda Antonini in Quados victoria. 347. Christianos circa illa tempora sæpius militasse constat. 347, 348. Non tamen idem de Militia Christiani veteres senserunt. 348, 349.
Christianos quas ob causas Gentes persecuti sint? 357. & seq.
Chrysostomi discursus de Templo Judaico. 20. Refutatur. 194. Ejusdem discursus de omnibus cærimoniis. 45. 46. Auctoritas ejus refellitur. 232. seq.
Cippus Bethele a Jacobo erectus legitimus, vicinis offendiculum. 115. Cippis religiosis postmodum interdixit Deus; interdicto non temporario 116. Insana circa illos Gentilium superstitio. 116.
Circumcisio apud Ægyptios & Hebræos. 21. ejus origo ab Ægyptiis. 23, 24. negatur. 177. & seqq. Vera ejus origo & finis. 147. seq. Genuina illius institutio. 178. & verus processus. 180. Pierii de ea discursus. 180. Item Origenis adversus Celsum. 235. Non circumcisorum fuga utrique Genti communis. 24.
Circumcisio cordis, promissa Deut. xxx. stante secundo templo universitati populi Israëlitici data non est. 299.
Circumcisio spiritualis. 329.
Cnephi ovum ore effundentis emblemate, Rationem mundi effectricem adumbrabant Ægyptii. 9. Vide Creatio.
Colchi a principio Circumcisionem non habuere. 179.
Columna Marci in Foro Trajano. 338.
Comis alere in Nazareatu, unde profluxerit? 232.
Concubitus illicitus apud Hebræos & Ægyptios; de eo inter illos convenientia & discrepantia. 16. Hebræorum leges, hac de re Ægyptiacis consuetudinibus adversissimæ. 76.
Crassi Sacrilegium, Hierosolymis patratum. 301.
Creatio Mundi Ægyptiis cognita. 9. de ea nihil scivere Ægyptii, quod non & aliæ gentes ex iisdem hausere fontibus. 135. Præsertim Græci. 136. seq. Qui de Creationis etiam ordine multa dixerunt, Mosaicis affinia. 138. seq. Talia, unde sint hausta? 136, 137.
Cultus extraneus, Ægyptiis simul ac Hebræis execrabilis. 5, 64.
Cultus numinis Ægyptiis & Hebræis valde diversus. 15. Cultum, non privatum solum, sed & publicum, natura docet. 146.
Cultus Brutorum & quidem Boum Ægyptiis antiquus. 49.
Cuthai. vid. *Samaritani.*
Cyclus dierum septenarius, an ex Ægyptiaca antiquitate depromtus? 19, 20. contrarium ostenditur. 191. & seq. Adamo coævus est. 191.
Cyrilli Alexandrini testimonium de ritibus Judaicis. 45.

D.

DANIELIS, & Nehemiæ &c. authoritas, multum splendoris Judaicæ religioni addidit. 212.
Danitis fuere exitiales Dii Michæ erepti: eorum Transmigratio. 110. & seq.
Darii honos apud Ægyptios. 208.
Dea Syria, apud Lucianum. 175. & seq.
Decalogo undecimum præceptum addidere Samaritæ. 263. Quando id factum sit, incertum. 263.
Delubra Ægyptiorum vetustissima: eorum apparatus & structura 20. de eo disputatur. 193. & seq. vide *Templum.*
Deportatio populorum veteribus in usu. 266.
Deucalionis fabula, ex Noachi Historia est. 174. seq.
Dei unius potestatem, in variis Symbolis, venerati dicuntur Ægyptii. 5. a quibus tamen est Deorum distinctio in bonos & malos. 28. Quique Deos habuerunt geminos sicut Gentiles reliqui. 63. Sed ultra Historicos, non alios quam Naturales, Solem, Lunam &c. 70.
Deorum sibi a Typhone metuentium fuga. 174.
Deum Græci, non minus ac Ægyptii vocarunt Mentem & Sermonem. 136, 137. Et nutu suo omnia fecisse docuerunt. 137. sq.
Dii Medioxumi apud Romanos, alii sunt atque μεσῖται Græcorum. 63.
Deorum Gentilium quanta sit vetustas: ex Arnobii,

Arnobii, Schotani & Petavii calculo. 185, 186.
Deus non indiget, nec utitur politicorum hominum vaframentis. 223. Sed pro omni ſtatutorum ratione ſuam obtendit voluntatem. 224. Noluit a Judæis coli, quemadmodum Ægyptii aliique ſuos colebant Deos. 223, 224.
Diabolus res ſacrorum divinorum æmulans. 149.
Dies feſti Ægyptiorum vetuſtiores dicuntur Hebraicis. 19. A religione ſejungi nequeunt. 145.
Dierum apud Romanos diſtinctio. Feſtorum religioſa obſervatio apud Gentes. 145, 146. Dierum denominatio a ſeptem Planetis, Ægyptiorum fortaſſe inventum. 191. 192. Vide *Feſta* & *Feriæ*.
Dio Caſſius, quis? & quando vixerit? 154.
Diodori Siculi ætas. Is antiquitati Ægyptiorum parum favet. 155. Nimius eſt in Ægyptiacæ diſciplinæ laudibus. 77.
Diſciplina Ægyptiorum a Diodoro nimium laudata. 77.
Diſcrimen pecudum & ſexus in ſacrificiis, unde? 26. 149, 150.
Divinationi inſervierunt Teraphim. 99, 100.
Dolus malus, apud Ægyptios & Hebræos debitas dabat pœnas. 16.

E.

ECCLESIASTICI quidam ſcriptores plus dixerunt, quam Marshamus & Spencerus vellent. 232.
Edictum Antonini 336. ſeq. vide *Antonini*.
Elementis mundi Iſraëlitæ erant in ſervitudinem redacti. 226.
Eleuſinia ſacra. 147.
Ephod Vulgare & Pontificium. 31. 113.
Ephod Gideonis quo conſilio factum, ſecundum Spencerum? 34. At cauſſæ hujus non favet. 120.
Everſio regni Decem Tribuum per Aſſyrios: primus ejus gradus. 250. Secundus & tertius gradus. 252. Prædictiones variæ de ſingulis. 251. & ſeq.
Eximii in ſacrificiis vocabulum, ſacerdotale nomen eſt. 150.
Expiationis anniverſariæ cærimoniæ male derivantur ex Sacris Ægyptiorum averruncis. 94. & ſeq.
Ezræ Apocryphi narratio, de itinere X Tribuum, refutatur. 267. & ſeq.

F.

FELICITATIS viam Ægyptii primi monſtraſſe dicuntur. 4. ſed perperam. 62.
Feriarum genera apud Romanos. 146. Vide *Feſta*.
Feſta Ægyptiorum an vetuſtiora Hebraicis? 19. 183. Illa fuere retrograda. 18. 87. Hæc certis tempeſtatibus alligata. 87.
Feſtorum & Feriarum cum religione nexus. 145. & religioſa obſervatio. 146. Specialia Feſta, aut ſibi quæque Gens formavit, aut a Vicinis ſumpſit. 147.
Filium Dei Triſmegiſtus Patri dixit conſubſtantialem, per quem Pater mundum condidit. 7. De eo diſputatur. 73. & ſeq.
Fœdus Abrahamicum. 292. & ſeq. Ejus promiſſio gemina. 293. & Firmitas. 295. Fœdus illud Ezech. XLIV. 9. non eſt fœdus Hieroſolymæ typicum. 329. ſeq.
Fratrum cum ſororibus matrimonia, Ægyptiis licita. 77. contra jus naturæ. 78. vide *Leviri*.
Frontalia Hebræorum ex Ægyptiorum Amyletis. 37. cujus contrarium evincitur. 97. & ſeq.
Fulminatrix legio unde ſic dicta? 336. 354. Duodecima legio ſub Auguſto apud Romanos Fulminea olim dicta. 338. Item aliæ: idque unde factum ſit? 355.
Funebris Ægyptiorum Apologia. 14.
Funera Ægyptiaca. 11, 12. 14.
Furum Princeps, ſodalitium, privilegia, apud Ægyptios. 85.
Furtum Ægyptiis prohibitum, ac Hebræis. 16. Illis quandantenus licitum, authoritate Legis perquam ſingularis. 85.

G.

GADARENSIUM urbs a tito capta, everſa. 288.
Galilæa a Tito debellata. ibid.
Gauri qui ſint? eorum Luſtrationes. 92.
Gazenzium Chriſtianorum preces efficaces. 353.
Gehenna. De ea Petiti erudita Obſervatio. 13.
Genealogiæ deportatorum Tribuum plurimum deſideratæ. 275.
Gentium ruditati conſultum eſſe dicitur tranſcriptione rituum veterum in legem Dei 45. ſed perperam: ut oſtenditur. & ſeq. Gentium ſuperſtitio circa ſtatuas. 117. 118.

Gessenis anguſtiis incluſi Iſraëlitæ, ſecundum Manethonem. 169.
Gideonis Ephod quale fuerit Spencero? 34. Gideonis mentio a Sanchuniatone facta. 163.
Gladii ſeſe vibrantis flamma. Gen. 111. quidnam fuerit? 122.
Gnoſticorum ſcelera Chriſtianis imputata, ſevitiæ in Chriſtianos cauſſa. 359.
Græci juſſerunt patriam tueri Religionem. 64. Baptiſmum in Luſtrationibus adhibuerunt in ſacris Eleuſiniis & in διοπροπέτμοις. 148, 149. multa ab Hebræis didicerunt. 214. & ſeq. Quorundam, ſc. Megaſthenis, Clearchi &c. de Judæis teſtimonia. 215.
Græcorum incuria ante Captivitatem Babylonicam, pro Marshamo nihil facit. 219. Unde factum ſit quod Ægyptiis liberaliter nimis multa attribuerint? 231, 232.
Grotii diſcurſus de ſcortatione. 85. de Manethone &c. 169. De Judæorum ritibus; nobis non adverſus. 236. Audacia in textu Jeſ. VII. 8. emendando. 254.

H.

HARSARET, quo deportati Iſralitæ dicuntur profecti. 267.
Hebræorum ritus ab Ægyptiis arceſſit Marsham & Spencerus. 1. 2.
Hebræi moribus ſimillimi Ægyptiis 4. ea in quibus conſenſus eſt, ab Ægyptiis dicuntur accepiſſe; non contra. 39. & ſeq. ſed falſo 153. & ſeq. In aliorum mores, ſacros præſertim, facile ſe induerunt. 41. 54. ſacra ſua cum aliis communicare, nec voluiſſe dicuntur, nec potuiſſe. 42, 43. quod falſum eſſe oſtenditur. 212. & ſeq. 221. Aliorum populorum judicio admodum dicuntur contemptibiles. 43. Quod non univerſaliter verum eſſe docetur. 212. & ſeq. Ægyptiorum Idololatriam æmulati ſunt. 48. id illis exprobratur. 51. Non fatentur ſe ab Ægyptiis Circumciſionem accepiſſe. 179. Eorum antiquitates ex Luciano confirmatæ. 175. & ſeq. Inter Philoſophos præſtantiſſimos numerati ſunt. 215. Eorum Reſpublica, apud ſcriptores etiam Græcos antiquiſſima. 180.
Hecatens quis? ejus de Judæis ſententia. 218.
Hemptæi numinis ſtipatores, cum Cherubinis collati. 36, 37. nihil aut parum habent commune. 122.
Herodes regnum tyrannice exercuit. 301.
Herodoti ætas & errores 156. 157. Tria, quod ad Circumciſionem, mendacia. 179, 180.
Hieroglyphicum Trinitatis ſymbolum. 8. 75.
Hieroglyphica Ægyptiorum ſapientia; quanti? 69. & ſeq. Infra Græcanicarum fabularum ſolertiam ſubſidet. 70.
Hieroſolymæ ædificatio, ſecundum Manethonem. 166. Reædificatio, diſtincta ab ea quæ per Zorobabelem & Nehemiam facta eſt. 310.
Hircani & Ariſtobuli diſſidium. Illius regnum precarium. 301.
Hirci emiſſarii ritui pleraque in Ægyptiorum ſacris dicuntur ſimilia. 28. Hircus ille quare ſit dictus ἀποπομπαῖος. 94. Diabolo ſacer non fuit, ſed Domino. 95. Illius inſtituti ratio ex intimis Chriſtianiſmi penetralibus petenda eſt. Ibid. Non fuit præcipitatus de rupe. Ibid.
Hiskiæ Paſcha & Reformatio, concurrentibus ex X Tribubus, præceſſit deportationem Iſraëlis ultimam. Grotio reſpondetur. 256.
Homicidium Ægyptiis capitale, ſicut & Hebræis. 15.
Hominem ad Dei exemplar formatum eſſe, ex Pythagoræ diſciplina, Euryſus tradit. 10. Ejus corpus e terra conditum, animam a Deo infuſam eſſe, præter Ægyptios multi docuere. 140, 141. In anima ejus ſimilitudinem Dei conſtitiſſe, ex Moſe potius quam Ægyptiis, didicit Plato. 141, 142.
Hominum immolatio Deo ingrata. 181, 182. ex oblatione Iſaaci videtur orta. 184. ſeq.
Huetius convenientiam Moſis & Mercurii prolixe executus. 152, 153. In Apide quoque & Serapide Moſen invenit 245.
Hycſos, apud Manethonem, quinam fuerint. 165. & ſeq. Si vox illa Paſtores captivos notet, optime Iſraëlitis convenit. 169.
Hyſſopi uſus an ex Ægypto? 27. Eo aliter Ægyptii, aliter uſi ſunt Hebræi. 93. Ejus in aſperſione myſterium. Ibid.

I.

JACOBUS minime favebat τοῖς Teraphim. 105. Cippum Bethele legitime erexit,

erexit, ad memoriam, non ad cultum. 115.
Jacobus Nisibis Episcopus, miraculis clarus. 353.
Jannes & *Jambres*, duces multitudinis mixtæ quæ cum Israëlitis ascenderat. 174.
Idæa Mater Pessinunte Romam advecta. 117.
Idololatriæ prætextus, Ægypti Idolis deditæ felicitas. 42. Ægyptiorum Idololatriam Judæi imitati. 48.
Idolorum ablatio, certo aspectu, malis annumerari potest. 119.
Idumæi alias Phœnices dicebantur. 179, 180.
Jebu pœnas dedit pro sanguine Iizreelis. 250.
Jephtæ Historiam ex Abrahamica ampliarunt Gentiles. 185.
Jeroboami cum decem tribubus secessio: a Deo prædicta. 240, 241. Is variis motus rationibus, ut Regnum sibi firmaret, suos prohibuit, ne communia cum Judæis in eodem Templo haberent sacra. 242. seq. Non totam religionis faciem immutavit: Duntaxat locum, ritusque colendi. 242. & seq. Item Ministros. 243. 246. & Tempus. Ibid. omnia fœde & infeliciter. 247. & seq.
Jerombalus apud Sanchuniatonem est Gideon. 163, 164.
Imagines animalium coluerunt Ægyptii. 50.
Imaginibus omnibus in re Religionis interdixit Deus. 103.
Immortalitas animæ an Ægyptiis magis quam Hebræorum multis fuerit cognita. 10, 11. 143.
Imprecatio Ægyptiorum in caput victimæ. 28. Ritus fuit omnibus fere Gentibus communis. 96.
Ineptiæ dicuntur *tolerabiles* quidam ex Hebræorum ritibus a Deo dati. 2. 223. At perperam. 224.
Infantes exponere Hebræis & Ægyptiis nefas. 15. seq.
Initiatio quibus constiterit cærimoniis apud Ægyptios & Hebræos? 24. & seq.
Intercalationis hostes Ægyptii Sacerdotes. 18. Hebræi studiosissimi. 87.
Jojadæ filius, quem fugavit Nehemias, quis? 259.
Josephus Ægyptiis venerabilis. 265. ei dicata Bovis figura. 243, 244.
Jotapata a Tito obsessa, capta. 288.
Iphigeniæ fabula apud Gentiles, ex Abrahami historia exparte mutuata. 185.
Isaacum vere mactatum credi voluit Diabolus, & credidisse videntur Gentiles. 184, 185.
Isis, *Osiris* &c. mortales fuere quondam. 69.
Isidis sacra quam stolida? 70.
Israëlitæ pii, etiam post defectionem, ad festa solemnia Hierosolymam adscenderunt. 249.
Israëlitæ nonnulli in terra relicti ab Assyriis. 258. eorum insscitia, & impietas. 259.
Israëlitarum deportatorum a Salmanassare status. 266. Sedes in Assyria & Media, impietas. 266. Iis profuit Judæ captivitas. 266.
Israëlitæ reduces petiere suas quisque possessiones. 275. Coaluerunt in unam Remp. & nomen cum Juda. 275. Eorum incrementum. 277. & seq. Dispersio & confusio. 288, 289.
Israëlis totius exspectanda conversio. 292. & seq. Gemina exspectanda restitutio. 297. & seq. Eorum res, post captivitatem Babylonicam, nunquam tam amplæ ac tempore Davidis ac Salomonis. 300. De Israëlis Restitutione Testimonium primum. Gen. XVII. 293. Secundum. Levit. XXVI. 295. Tertium. Deut. XXX. 297. Quartum. Jes. XI. 11. 304. Quintum. Hos. III. 3. 306. Sextum. Jer. XXXI. 1. 308. Septimum. Ezech. XVI. 53. 312. Octavum. Ezech. XX. 40. &c. 315. Nonum. Ezech. XXXVI. 318. Decimum. Ezech. XXXVII. 320. Curiositas circa Israëlitarum hanc conversionem cohibenda est. 323. Restitutio Israëlis non præjudicat spiritualitati, universalitati aut libertati Regni Christi. 324. nec infert priscam Israëliticæ Reipublicæ formam. 325.
Vide. *Hebræi.*
Judæ & Thamaris historiæ perperam a Maimonide expositæ. 80. Argumenta suppeditat adversus scortationem ut eo jam tempore illicitam. 83.
Judæorum nomen post captivitatem Babylonicam non Tribum, sed populum, vel etiam Religionem notat. 286. Eorum res prosperæ Alexandri Jannæi temporibus. 303. multis etiam calamitatibus fœdatæ. 303.
Vide *Hebræi.*

Juvisjurandi apud Gentes Religio. 145.
Jus naturæ prohibet matrimonia fratrum cum ſororibus. 78. Non obſtat quod Abraham duxerit Saram. Ibid.

K.

Καθάρματα Græcorum & Maſſilienſium. 96.
Kira (Amoſ. 1.) quænam fuerit? 254.
Kircheri ſententia de Triſmegiſto, ejuſque libro & doctrina. 6. & ſeq. 72. Item de origine τῶν Teraphim; eaque refutata. 58. & ſeq.
Knephi, monſtroſi ſerpentis, ſymbolica explicatio. 5. 71.

L.

LABANIS *Teraphim*, quo animo a Rachele ſurrepta. 34. 104. 105. Is ſuperſtitionem Teraphim ab Abrahami vernaculis non didicit. 56.
Lactantii manifeſtus error de Peregrinatione Pythagoræ & Platonis. 218, 219.
Lapides Divi ſeu *Vivi* a Gentibus adorati. 117.
Lavatio quotidiana Sacerdotum apud Ægyptios & Hebræos. 21.
Legio Melitena ſeu *Fulminatrix*. 335, 336. An fuerit ulla Legio ſolis aut pleriſque Chriſtianis conſtans? 349.
Legio Thebæa martyrium paſſa. 349. ſeq.
Legiones variæ *fulminatrices* dictæ. unde? 338. 354, 355.
Lepra Ægyptiis peculiare malum unde? 170.
Leviri jus apud Hebræos, & Ægyptios. 16. ex Ægypto natum non eſt. 188. Ejus prima mentio in Hiſtoria Onani, quo tamen antiquius extitit. Ejus origo. 189. & ſeq. Zenonis Auguſti Lex, ab hoc prorſus aliena. Marshamo nequaquam favet. 189. ſeq.
Levita Michæ Sacerdos, dein Danitarum, quis fuerit, cujuſque indolis. 109. & ſeq.
Levitæ non neceſſario membra Synedrii. 204.
Lex de furto perquam ſingularis apud Ægyptios. 86.
Leges Moſis conſuetudinibus Ægyptiorum inimicæ 171. Legum in Sinai datarum fama apud Gentes. 211.
Lex Dei in pleriſque oppoſita Ægyptiorum inſtitutis, & Zabiorum &c. 224. A Samaritis corrupta. 261
Legis cærimonialis fines 226. & ſeq. Ea cur dicta ſit paries intergerinus & inimicitiæ. 227.
Lichtfooti obſervatio de reditu Decem Tribuum. 271. Delſraëlitarum diviſione. 287.
Loca cultus commodiſſima Jeroboam ſelegit. 242. Vide *Templa*.
Λόγον vocabant conditorem Mundi, una cum Ægyptiis Græci. 136, 137.
Lotiones poculorum. 25.
Lucernarum accenſio in Sacris ab Ægyptiis orta dicitur. 38. De vero ejus ortu diſquiritur. 151.
Lucernarum Feſtum originem forte debet iis quæ Moſis tempore in Ægypto acta ſunt. 151, 152.
Luciani ætas, & teſtimonium de Ægyptiis. 154. Ejus hiſtoria de Dea Syria, Hebræorum potius quam Ægyptiorum antiquitates firmat. 175. & ſeq.

M.

MAGIÆ inſerviebant Teraphim artibus magicis fabricata. 100. Ea, ipſis Gentilibus, vana & impotens. 343. Bellorum ac Imperiorum fortunas moderari nunquam potuit. 344. Ejus vis qualiſcunque Chriſtianiſmo imminuta. Ibid.
Maimonidis diſcurſus de ritibus externis Iſraëli permiſſis. 44, 45. De Theraphim. 57. Ejus commentarius in Hiſtoriam de Juda & Thamare. 80, 81. ſeq. & Teſtimonium de Ritibus Judæorum. 225. Spencerî ex eo Objectioni reſpondetur. 233. A nobis potius quam a Spencero ſtat. 234.
Manaſſes caput ſectæ Samaritanorum. 260.
Manethonis ætas, patria, functio, mendacia. 156, 157. Ejus de Hebræorum introitu, & exitu ex Ægypto ſtolidæ ineptiæ. 165. & ſeq. Item receſſus a veritate Moſaica. 169. Occaſio illius quam ſcripſit Hiſtoriæ. 156, 157.
Mare cur execrentur Ægyptii & ſalem apponi vetent. 173.
Marshami Canon Chronicus laudatur, culpatur. 1. Is Hebræorum ritus ab Ægyptiis arceſſit. 1. Ejus opinio de ſerpente Æneo Moſis. 38, 39. 89. In citationibus non ſemper æque candidus. 156. Ei adverſantur quos adducit teſtes. 160. & ſeq. Abutitur Philonis Judæi nomine. 182.
Matrimonia fratrum cum ſororibus Ægyptiis licita. 77. contra jus naturæ. 78. Non obtat

obſtat quod Abraham duxerit Saram. 79. Moratioribus Gentibus illicita. 80.
Matrimonia cum Barbaris inita a reſiduis X Tribuum. 259. Mixtura ita ut fit, Religionis conſecuta eſt. 260.
Mattſeba מצבה quid ſignificet? 114, 115. & ſeq. Gentilium ſuperſtitio circa ejuſmodi ſtatuas, etiam ſub noviſſima Regni Judaici tempora. 117, 118. Judæi ſub idem tempus eas deteſtabantur. 118. Mattſeba. Jeſ. XIX. pro memoriali ponitur. 118. ſeq.
Maximi Tyrii diſcurſus elegans de ſummi Numinis imperio ac nutu. 137.
Menaſſe Ben Iſraël Libellus futilis, *Spes Iſraëlis* dictus. 290.
Mendeſii Hirco ſuo mulieres ſubſternere ſoliti. 68.
Mens dictus eſt Deus, Græcis pariter ac Ægyptiis. 136.
Menſes. Vide *Anni*.
Mercurius primus, qui & Hermes dicitur, nullos libros ſcripſit: ſecundus Moſe recentior, nec Author librorum qui Triſmegiſti dicuntur. 73. Libri Mercuriales genuini dudum perierunt. 74. Hermetici illi qui dicuntur libri, ſpurii ſunt. 75. Mercurius, ſeu Hermes, quis fuerit? forte Moſes vel Moſe recentior. 162. ejus cum Moſe convenientia. 162. Multa illi adſcripta ſunt a ſubdolis hominibus. 163. Vide *Triſmegiſtus*.
Metempſychoſin tenuerunt Ægyptii. 11. De eadem Ægyptiis ſimilia nugantur Hebræi. 12.
Michæ Ephraimitæ factum, a Spencero explicatum, laudatum. 32. & ſeq. improbatur, ex origine, & tempore. 106. Ex reipſa. 107. 108. Ex loco. 108. ſeq. Ex Miniſtris denique quos adhibuit, & turpi triſtique ſequela. 109, 110.
Micylli annotatio ad Hiſtoriolam de Dea Syria. 176.
Militiæ addicti plurimi Chriſtiani, Imperatoribus etiam nondum Chriſtianis. 248.
Militum Sebaſtæ in Armenia martyrium paſſorum hiſtoria. 352. ſeq.
Miracula Chriſti, Apoſtolorum; aliorum etiam fidelium quæ ſeculis aliquot viguerunt. 334. & ſeq.
Mithræ Sacra in multis affinia Chriſtianis. 148.
Moabitæ & *Idumæi* Judæorum ritus ſuſcipere coacti. 304.
Moralis vitæ ſymbolum, ex Ægyptiorum Apologia funebri. 14.
Mores quos Deus tuliſſe dicitur. Act. XIII. conſuetudines fuiſſe extra culpam poſitas. 44. improbatur. 231.
Mores quidam veteres in cultum & legem Dei tranſcripti dicuntur, in gratiam tum Judæorum, tum Gentilium. 43. & ſeq. ſed perperam id aſſeritur. 223. & ſeq.
Moſes, Muſæus dictus & Orphæi præceptor. 139. Ejus vetuſtas. 158. ſeq. An fuerit Mercurius. 162, 163. fuit Ægyptiis Typho. 172. & ſeq. Rufus erat. 173. Ejus apud Ægyptios honor quantus, & unde? 210, 211.
Mundities Sacerdotum. 21.
Mundum a Deo ortum omnes pene Gentes agnoſcunt. 135, 136. Vide *Creatio*.
Mundarum & immundarum animantium anxia diſcriminatio. 27. Antiquior diluvio; non debetur Ægypto. 149. ſeq.

N.

NAZIREATUS *origo*. 232, 233.
Neroni ſaxum inſcriptum Romæ. 338.
Nicolai Abrami obſervationes de fabulis Ægyptiorum circa Hebræos. 169. ſeq.
Niſibis Obſidio miraculo ſoluta. 453.
Noach idem qui Deucalion. 175.
Noachidarum præcepta quænam fuerint? 14. Qui conſenſerint cum Ægyptiorum præceptis. 15–17.
Nobiles putant Hebræi Iſraëlitas omnes; ſicut & Ægyptii ſuos. 13.
Numen ſummum Ægyptii ita non agnoſcunt ut Hebræi. 63.
Nutu Deum omnia feciſſe docebant Græci. 137.

O.

ODIUM Ægyptiorum in Hebræos. 40.
Onanus primus quem Fratriam duxiſſe Scriptura narrat. 188. Junii in factum iſtud commentatio. 190. Item & Riveti. 190, 191.
Opifex Mundi quis fuerit Ægyptiis, Græcis, aliiſque. 135. & ſeq.
Origenes nobis potius quam a Spencero ſtat. 235.
Oraculum Apollinis. 4. 62. Vide *Apollinis*.

Oracula per Urim certiora loquacitate Teraphim. 102.
Ordo & ſucceſſio Sacerdotum Ægyptiorum & Hebræorum. 21, 22.
Ornatus ſymbolicus ſummi ſacerdotis apud Ægyptios & Hebræos ſimilis. 21, 22.
Orpheus ſua a Chaldæis habuit. 139.
Oſiridis luctus. O ſiris & Apis idem Numen, cujus ſymbolum Bos. 50, 51.
Oſiris, Iſis &c. homines fuere bene de Rep. meriti. 69.
Oſiris per Tanaiticum Nili oſtium Biblum delatus fingitur, quare ? 172. Eum diſcerpſit Typhon, in quatuordecim partes: hoc Moſi applicatur. 173.
Ovum Mundi ſymbolum. 9.

P.

PARIES *intergerinus* (Eph. 11.) reſpicere videtur duplex Templi ſeptum. 227.
Parthicum Bellum. 357.
Paſtores extranei qui *Hycſos* dicebantur Hebræi fuerunt. 166. & ſeq.
Pentateuchus Samaritanus non magni æſtimandus. 264
Perjurium Ægyptiis capitale. 15. Alii etiam exitiale habitum. 145.
Perſecutio Chriſtianorum ſub Antonino, quando & unde orta ſit ? 357. 358. Sævitiæ adverſus Chriſtianos cauſſæ. 359.
Perſonæ ſacræ. 20, 21.
Pharaonis & Ægypti propter Saram calamitas. 168.
Philo Judæis Marshami ſententiæ, de Oblatione Iſaaci, non favet. 182.
Philoſophia Peripatetica partim ex Moſe & Prophetis. 215.
Phœnices ſeu Idumæi Circumciſionem ab Ægyptiis non accepere. 179. ſeq.
Phylacteria Iſraëlitarum, quænam, & unde ? 37. Moſe longe recentiora. 98.
Pierii diſcurſus de Circumciſione. 180.
Pietas Ægyptiorum erga parentes tam vivos quam mortuos. 17.
Plato ex Hebræis fontibus multa hauſit. 215. 217. Ejus ætas. 216.
Plutarchus laudat religioſa Ægyptiorum ſcita. 5. Ei adverſatur Gentium fere omnium præjudicium. 65–67. Ipſe fatetur Ægyptios Religionem ſuam ridiculam feciſſe. 67. Non ex vero, ſed ex ſuo genio repræſentat Ægyptios. 71. Ejus ætas. 155.
Pluviæ quæ amicos reficiant, quæve Hoſtes perimant, a ſolo Jehova. 341, 342.
Poculorum lotiones Hebræis in uſu & Ægyptiis. 25.
Porphyrii illatio ex Apollinis Oraculo. 160. ſeq.
Porphyrius Gazenſium Epiſcopus. 353.
Prædictioni commentitiæ reſpondere poterit eventus. 112
Præfecturæ juridicæ, antiquiores apud Ægyptios quam Hebræos. 17.
Prætextus, Idololatriæ, Ægyptiacæ recipiendæ, magna Ægypti felicitas. 42.
Precum vis, in excitandis pluviis. 346. & ſeq. Preces Chriſtianorum pro Imperatoribus &c. 350. Cultus ille Deo gratus, & potens admodum. 351.
Precantur omnia fauſta Hebræi pro defunctis, ſicut & Ægyptii. 13.
Proceſſio ſacra Sacerdotum apud Ægyptios 16.
Proſelytorum initiatio apud Hebræos. 24. Iis etiam interdictum Idololatrarum ritus æmulari, etſi abeſſet Idoli cultus. 226.
Proſelytiſmus Moabytarum & Idumæorum, Judæis peſtiferus. 304.
Ptolomæi Lathuri crudelitas in Judæos. 301.
Pul Aſſyriorum Rex; qui Iſraëlitidem invaſit, ſecundum Uſſerium, Pater fuit Sardanapali. 251. Invaſionis illius prædictio. 253.
Purificationes Sacerdotum. 21.
Purificationis Lepræ myſterium. 93.
Pythagoras quando ſit peregrinatus ? Ejus præceptor Ezechiel forte. 216. Multa ab Hebræis habuit. 215, 216. ſeq. Eſtque iis in Doctrina ſimilis admodum. 316. Ejus ætas. 216.

Q.

QUADICUM *Bellum.* 356. Vide *Antoninus.*

R.

RACHEL quo animo patrios Theraphim furata ſit. 34. 104, 105.
Rebellio X Tribuum punita. Non fuit univerſalis. 248, 249.
Regibus Decem Tribuum infelix ſors. 247. ſeq.
Rehabeami imprudens reſponſio ad petitionem Tribuum. 240. ſeq.

Religio

Religio tribus comprehenditur partibus. Ejus finis est Felicitas. 4.
Religionem patriam tueri, gentibus omnibus solemne. 60.
Religio Ægyptiorum ridicula absurda &c. 67, 68.
Religio Judaica non adeo abjecta visa est Gentibus, ut quidam volunt. 212.
Religionis Samaritanæ origo, progressus &c. 260. & seq.
Residui Decem Tribuum in Terra relicti ab Assyriis. 258. Eorum inscientia & impietas. 259. Vide *Israël. Tribus.*
Respublica a Mose condita, qualis fuerit? 195. Reipublicæ illius prisca forma, non restituenda cum conversi fuerint olim Israëlitæ. 325.
Revelatio Turpitudinum. Vide *Concubitus.*
Rex Israëlis, Deus ipse. 195.
Ritus antiquissimi, apud diversas Gentes, non admodum diversi. 3.
Rituum corporeorum origo & usus. Eos Israëli indulsisse Deus dicitur, ne per eos Dæmoni cultum deferrent, si minus Deo licuisset. 43, 44. & seq. Quæ opinio refutatur. 222. seq. & seq. Ritus a Deo jussi non permissi. 224. Ægyptiorum & aliorum ritibus directe oppositi. 225. Eum in finem dati ut populi ferociam edomarent. 226. Onus fuere & jugum; imo præsidium quo custodiebantur. 227. & paries quoque intergerinus, Israëlitas inter & Gentes, imo Inimicitiæ. 227. seq. Dati etiam ut rerum spiritualium umbræ forent & figuræ. 228. Ritus quosdam in mundo olim usitatos, de novo præscripsit Deus. 233. Maimonidis de Ritibus Testimonium, adversarios non juvat. 234. uti nec Origenis. 234, 235.
Romanorum cura de tuenda Religione Patria. 64, 65. Romani non nisi sero intulere Ægyptiaca sacra, indignantibus etiam sapientioribus. 66. seq. Aspersio illorum trina. 149.

S.

SABBATHI religio Ægyptiis in usu. 19. Cum Lege Sabbathi convenit Doctrina Gentium & praxis. 145, 146. Sabbathum ex Ægypto non esse. 192.
Sacerdotes unicam ducebant uxorem apud Ægyptios pariter ac Hebræos. 16. Eorum mundities, purificatio, ordo, successio, ornatus symbolicus. 21. seq. & seq. 201. & seq. 207.
Sacerdotes Ægyptii Intercalationem non admiserunt. 18.
Sacerdos Hebræorum summus potuit non esse judex. 204.
Sacerdotes ab extremis populi. 246.
Sacerdotes notant Ecclesiæ Antecessores. 330.
Sacerdotium Aaronis familiæ proprium. 109.
Sacrificia ex hominibus Abrahami exploratione dicuntur vetustiora. 25. Et inter Ægyptios etiam obtinuisse. 26. Sententia hæc discutitur. 181. seq. & seq. In aliis Sacrificiis pecudum sexusque discrimen ex Ægypto in Religionem Hebraicam transiisse dicitur. 26. sed refutatur. 149, 150.
Sacrificia non offerenda in locis privatis. 108, 109. Non nisi integra & præstantissima Deo offerenda, omnes scisunt. 150. Preces aliquando Sacrificia vocantur. 330.
Salomonis nuptiæ communicationem Religionis cum Ægyptiis promovere poterant. 213. & seq.
Samaritanorum secta & religio. 260. Legem Mosaicam agnoverunt. Interdum tamen vacillantes. 261. Eos inter & Judæos seditio in Alexandria de Templo Garizitano. 262. Dei legem corruperunt. 263. Sed quando id fecerint, in obscuro est. 263. Israëlitis admodum exosi. Ibid.
Samaritanus Pentateuchus non magni æstimandus. Ibid.
Samuaeli non est oblatus Emissarius Hircus. 95.
Sanchuniatonis, etymologia, fides, antiquitas. 157. & seq. Unde hauserit sua, & quam parum super sit ex ipsius scriptis. 159, 161. Consentanea quæ habet veritati ac pietati, ex Mosis forte scriptis hauserat. 163, 164.
Saporis expeditio adversus Nisiben, precibus Jacobi, urbis Episcopi, infelix reddita. 353.
Sara cujus fuerit filia; An soror Abrahami germana? 79.
Saturnus auctor sacrificiorum ex hominibus. 25. An Noë fuerit? sub eo nomine de Abrahamo Sanchuniaton loquitur. 184. Secundum Theophilum fuit Mosi

ſuppar. 186. Ejus ætas ex Arnobii Schotani ac Petavii calculo. 186. ſeq.
Scortatio quibuſdam Gentibus illicita: aliis licita habita eſt ex Dei in ipſos judicio. 84.
Scorti nomen Iſraëlitis propudioſum, etiam ante datam legem. 83.
Sepharad non eſt Hiſpania.
Septimanas obſervabant Sacerdotes Ægyptii. 19. 20. Ratio per eas computandi eſt omnium antiquiſſima. 191.
Sepulturæ Ægyptiacæ ritus eorum fidem de diverſo poſt hanc vitam animarum ſtatu teſtatur. 11, 12. Cura ſepulturæ ſimilis Ægyptiis & Hebræis. 12, 13. Sepulturam Hebræi quibuſdam negarunt. 13.
Serapis ſignificat ciſtam bovis. 58. 244. Ejus antiquitas non tanta: & origo a Sinopenſibus. 58. & ſeq. 244. Huetio eſt Moſes: alia vocis originatio. 245. Serapidum cultus apud Ægyptios. 30.
Serpens æneus, ad inſtar Ægyptiacarum præſtigiarum formatus, ſecundum Marshamum. 38. Sed inſtitutum illud male arceſſitur ex Ægypto. 89. ſeq. A Magiſtris Judaicis explicatum. 90.
Serpentum incantatio. apud Ægyptios alioſque in uſu. 90.
Severi favor adverſus Judæos. 357.
Sigalionis Harpocratis myſterium. 6.
Sigillatores Sacerdotes apud Ægyptios. 26.
Signum viſibile quaſi præſentis Dei & Vitulos elegit Jeroboam. 243.
Simeonitæ, tempore Hiskiæ, novas terras occuparunt, &c. 259.
Similitudo Dei in hominis anima ſecundum Platonem. 141.
Simulacra, non ad hominis ſed *beſtiarum* ſimilitudinem, in Templis ſuis coluere Ægyptii. 20. 50.
Sodomæ & Gomorræ vaſtatio non erit abſolute æterna. 313.
Sororem ducere, eſt jure naturali prohibitum. 78. ſeq. Vide *Fratrum Matrimonia*.
Spencerus Hebræorum ritus ab Ægyptiis arceſſit, & parum pie. 2. Ejus judicium de Teraphim, & eorum convenientia cum Judæorum Urim. 30. Argumenta ejus præcipua. 31. ſeq. Sententia ejus de ſtatuis refutatur. 116. & ſeq. Obſervationibus ipſius obviam itur. 232. ſeq. 236.
Statuis religioſis, a Deo ſimpliciter interdictum. 115, 116. Gentium circa eas ſuperſtitio. 116, 117. Maimonidis & Voſſii de iis ſententia. 118.
Statuta non bona, quænam fuerint? & quare ſic dicta? 43. 229.
Status animarum diverſus poſt mortem, unde tot Gentibus ſit cognitus? 142, 143.
Strabonis ætas. 155.
Superſtitio Ægyptiorum veſana, fœda &c. 67.
Sus impurum Hebræis & Ægyptiis animal. 27. & aliis etiam Gentibus. 151.
Synedrii Hebr. Præſes, non neceſſario Pontifex, nec membra, Levitæ. 204.
Syringes fuere ſubterranei quidam ſeceſſus &c. T. 72.

TABERNACULUM non factum ex imitatione Ægyptiorum, 195. Vide *Templum*.
Taciti narratio de Serapide. 59. ſeq.
Taliſmanicæ figuræ. 90.
Templa Ægyptiorum vetuſtiſſima; eaque ſine ſtatua, ſaltem humana: eorum ſtructuræ reſpondere dicitur Moſis ac Salomonis ſanctuarium. 20. cujus tamen fabrica male deducitur ex Ægypto. 193. Templorum origo incerta. Plerique eam ex ſepulchris arceſſunt. 193. Probabilius venerationi Numinis adſcribitur. Ibid. Chryſoſtomi ſententia, 20. ea refutatur. 194.
Templum Hieroſol. ſpeciem habuit palatii Regii. 195. Hebræorum ſuper hac re ſententia. 196. 197. Templi & Tabernaculi myſterium. 196. ſeq. Neutrum fuit ſtructum ad formam quandam Ægyptiacam. 197. Structuræ illius myſterium. 197.
Templa Ægyptiorum ad imitationem Salomonici forte exſtructa. 198.
Templa Chriſtianorum & Gentilium etiam antiqua, formam Salomonici referebant. 198
Templi Salomonici menſura cum diſciplina Vitruvii collata. 200. Ejus duplex ſeptum. 227.
Templum Samaritanum exſtructum in monte Gerizim 260. Multarum litium cauſſa. 262.
Templum Ezechielis non intelligendum de templo materiali, quale Salomonis. 326. ſeq.

Tempus fixum religioni dicatum apud immaniſſimos etiam populos. 146.
Thephillim quænam fuerint? 37, 38.
Thebani an primi inventores Anni Menſiumque? 18. 86.
Theodoſii victoria, in Eugenium & Arbogaſtem precibus impetrata. 352.
Theologia Ægyptiaca. 69.
Theraphim, quid? unde? eorum uſus in Abrahami familiam derivatus dicitur, unde? 29, 30. Uſus eorum apud Ægyptios antiquus: Item convenientia cum Judæorum Urim. 30. 32. Græci vertunt δῆλα vel φωτισμὸς. 32. 120. Ea Rachel quo affectu ſuffurata ſit; & Jacobus ac poſteri proſecuti ſint. 34. 105, 106. *Teraphim* pro *Seraphim* ponitur, ejuſdem, fere ſignificationis cum *Urim.* 35. Huic obſervationi reſpondetur. 120, 121. Non Ægypto, ſed Syriæ ortum ſuum debent: Idola fuere domeſtica quorum uſus Deo diſplicuit. 55. ſeq. Vox Theraphim a Serapis male derivatur. 57, 58. cum Serapide non conveniunt. 58. Conjectura. Lud: de Dieu de vocis illius Etymologia. 60. Inſtrumenta fuere ſuperſtitionis, a Deo nunquam approbata. 99. & ſeq. Inſervierunt Divinationi, Idololatriæ & Magiæ. 100. Præſtigiis magicis loquela illis conciliata. Piis fuere inviſa. 100. ſeq. Deus conſimile Idolulum arcanorum ſuorum internuncium non fecit: ſed longe diverſum Oraculi inſtrumentum conceſſit. 102. Nuſquam illorum meminit ut in ulla cultus ſui parte adhibendorum. 102. Sed interdixit illorum uſu. 103. Cherubinorum alia prorſus ratio. Ibid. Michæ factum, prorſus damnandum. 106. Deus nullo per Theraphim Oraculo religioni Michæ teſtimonium perhibuit. 111. Iis tamen abuti poterat ad præſagienda vera. 12. Theraphim Hoſ. 111. 4. an Inſtrumenta Idololatriæ? 31. 114. Eorum ibi carentia in bonum ſonat. 119. ſeq. Eaque pro Urim adhibuerunt forte Apoſtatæ. 120.
Thummim Pontificis Hebræi an *Veritati* Sacerdotis Ægypt. reſponderint? 22. 202. ſeq. Cum ea non conveniunt, neque nomine 204. neque uſu. ibid. neque ſitu 205. Quid fuerint, ſub Templo ſecundo ignotum. De eorum natura conjectura probabilis. 201.
Thoyt. Vide *Mercurius.*
Tiglat-Pileſaris victoria prædicta. 252.
Timæus Rex, de quo Manethon, erat Pharao propter Saram afflictus. 168.
Titus Galilæam invadit &c. 288.
Tonſura Sacerdotum. 21.
Totaphot, quid ſignificent, Scaligero & Petito? 37. Eorum mentio ter facta in Scripturis. Orientalibus fuerunt ornamenta capitis & brachiorum. 97. Ea facere Deus nuſquam juſſit. 97. Petiti etymologia vocis illius, minime ſcita. 98.
Tranſmigratio Danitarum. 110.
Tribuum Decem Iſraëlis Periodi quatuor. 240. Periodus prima. Defectio a Rege Judæ. 240. ſeq. quæ ceſſit infeliciter. 247. non tamen fuit univerſalis. 248. Periodus ſecunda. Everſio Regni Iſraëlis per Aſſyrios. 250. Cujus præſagia fuere confuſiones & latrocinia Reip. a Jeſaia prædicta. 251. Nonnulli ex plebe ab Aſſyriis in terra relicti. 258. prædicente id Jeſaia & Amoſo; atteſtante etiam Hiſtoria. 258. & ſeq. Eorum iter in *Harſaret* fabuloſum. 268. Propagines ſucceſſu temporis in remotiſſima loca delatæ. 268. 282. Periodus tertia. Soluta captivitate Babylonica, nonnulli, ſed pauci, in terram ſuam reverſi. 270. Longe maxima multitudo in terris diſperſionis ſuæ manſerunt. 283. Eorum nonnulli, profanis Gentibus mixti, inque iis abſorpti ſunt. 284. Periodus quarta. Decem tribuum in Iſraëlitide homines, primi ſenſere Romanorum arma. 289. Contracta decem Tribuum Hiſtoria. 289. Aliorum de iiſdem nugæ. 290. Eorum exſpectanda reſtitutio variis teſtimoniis comprobata. 292. & ſeq. Vide *Iſraël.*
Trinitatis ſymbolum hieroglyphicum. 8. 75, 76. Triunum rerum omnium principium Ægyptii ex Hermate credidiſſe dicuntur. 7. Trinitas in Ægyptiorum Theologumenis non Dei, ſed Mundi eſt. 75.
Triſmegiſtus antiquam Patriarcharum Theoſophiam Ægyptios docuiſſe dicitur. 6. Quomodo ad tam abſtruſæ rei cognitionem pervenerit, & illius Libri quam certa Authoritas? 8. Supra fidem laudatur a Kirchero, Candalla, Roſſelo. 72. Vide *Mercurius.*

Trojanum excidium quando acciderit? 157. 158.
Turpitudinum Revelatio. 16. Vide *Concubitus.*
Typhonia ſacra. 28. 52. Nihil cum Abrahami facto, Iſaacum offerentis commune habent. 187, 188.
Typhon non Deus. ſed Cacodæmon Ægyptiis. 52. An in ejus odium Ægyptii boves rufos immolaverint ante Moſis tempora, non conſtat. 91. Typhonis fabula, ex Moſaica hiſtoria deſumpta videtur. 171. & ſeq. Varia ejus cum Moſe collatio. 172. & ſeq. Typhon ab inundatione dictus, qua deletus eſt Pharao cum copiis ſuis: Ab Ægyptiis cultus ut Febris a Romanis. 174.
Tyri antiquitas. 158.

V.

VACCÆ *rufæ* cærimoniæ ex Typhoniis ſacris illuſtratæ. 27. Neutiquam tamen inde arceſſendæ. 91. Fuit in iis Typus Chriſti. 91.
Verbum Dei, Mundi conditor dictus eſt a Græcis ac Ægyptiis. 136, 137.
Veſpaſianus Galilæam pervadit. 288.
Veſtes lineæ Sacerdotibus Hebræis & Ægyptiis neceſſariæ. 21.
Vexilla Iſraëlitarum in deſerto qualia fuerint? 127.
Via ſalutis vera Ægyptiis non cognita. 61.
Via felicitatis, via vitæ &c. phraſes ſunt Græcis & Romanis vulgatiſſimæ. 61, 62.
Victus tenuis & *Vini abſtinentia* Sacerdotibus præcepta. 21.
Victimas debere eſſe integras & eximias omnes ſciſcunt. 150.
Victimæ in caput imprecatio, Ægyptiis. 28. Et aliis etiam Gentibus uſitata. 96.
Villalpandi ſententia de Architectura templi. 200.
Vitellii perregionem ſuam tranſitum deprecati ſunt Judæi. 128.
Vitulus aureus ab Aarone conflatus eſt, ex æmulatione Ægyptiorum. 48. Ad ſimilitudinem Apidis aut Mneuis. 49. Non ad repreſentandum Cherubim, aut bovem illum ad Joſephi ſepulchrum. 48.
Vitulum ſtylo formatum ab Aarone, qui intelligendum ſit? 51.
Vituli à Jeroboamo erecti in imitationem Ægyptiorum. 48. 52. 246. Grotii ſuper hac re commentatio. 243. Aliæ de eo negotio conjecturæ. 246.
Ulpiani fragmentum, quod ad Chriſtianos pertinere Alciatus diſputat. 338. Dubia ſuper ea re mota. 339. Ad Chriſtianos illud non pertinere, multis rationibus oſtenditur. 355. Ulpianus ipſe infenſo admodum animo adverſus Chriſtianos. 356.
Urim auguſtiſſimum religionis Iſraëliticæ ſacramentum. 29. Quid fuerint ſecundum Spencerum. 30. 113. Qui putat Urim ſignificare ignes flammantes, fere idem quod Theraphim. 35. Et Iſraëlitis pro Theraphim fuiſſe data. 35. Urim nomen, ſive Theraphim, quare fuerit Icunculis inditum. 35.
Urim non ejuſdem cum Theraphim muneris & figuræ. 99. 113. Certiſſimarum Reſponſionum inſtrumenta. 102. Pars ſacratiſſima pontificalis apparatus. 113. In eorum locum Theraphim ab Apoſtatis adhibiti. 120.
Uxorem unam Sacerdotes ducebant apud Hebræos & Ægyptios, alii quot quiſque vellet. 16.

Z.

ZABII τῶν Theraphim invcntores. 57.
Zachariæ abnepotis Jehu excidium Regni Iſraëlitici terminus. 250. Ejus ſucceſſores non tam Reges quam Fures. 250.
Zadoki filiorum nomine Eccleſiæ anteceſſores indigitantur. Quare? 329, 330.

FINIS.

